

INSTITUTUL PENTRU STUDII POLITICE
DE APĂRARE ȘI ISTORIE MILITARĂ

INSTITUTE FOR POLITICAL STUDIES
OF DEFENSE AND MILITARY HISTORY

**RELAȚII POLITICE ȘI MILITARE
ROMÂNNO-OTOMANO-TURCE
1878-1989**

**ROMANIAN-OTTOMAN-TURKISH
POLITICAL AND MILITARY RELATIONS
1878-1989**

INSTITUTUL PENTRU STUDII POLITICE
DE APĂRARE ȘI ISTORIE MILITARĂ

INSTITUTE FOR POLITICAL STUDIES
OF DEFENSE AND MILITARY HISTORY

**RELAȚII POLITICE ȘI MILITARE
ROMÂNNO-OTOMANO-TURCE
1878-1989**

**ROMANIAN-OTTOMAN-TURKISH
POLITICAL AND MILITARY RELATIONS
1878-1989**

Documente | Documents

Volumul I | Volume I

1878-1938

Coordonator:

Carmen-Sorina Rîjnoveanu

Responsabil de volum:

Manuel Stănescu

EDITURA MILITARĂ
BUCUREȘTI, 2023

Coperta: Ion Mihaiu
Layout: Marius Iorgulescu

Colectiv de autori:

Andreea-Iuliana Bădilă
Cristina Elena Brăgea
Sorin Cristescu
Vlad-Cristian Gheorghită
Dragoș Daniel Ilinca
Alexandru Cristian Madgearu
Amelia Cerasela Moldoveanu
Șerban Liviu Pavelescu
Tudor Vișan-Miu

Procesare texte:

Gabriela Ștefania Angelescu
Mihaela Cocină
Sorin Cristescu
Ioana Luminița Drăghia
Maria Magdalena Kőrösi
Alexandru Cristian Madgearu
Violeta Dorina Matei

Traducere texte:

Cristina Elena Brăgea
Sorin Cristescu
Vlad-Cristian Gheorghită
Dragoș Daniel Ilinca
Alexandru Cristian Madgearu
Alexandru Voicu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Relații politice și militare româno-otomano-turce 1878-1989: documente, volumul I, 1878-1938 = Romanian-Ottoman-Turkish Political and Military Relations 1878-1989: documents, volume I, 1878-1938 / coord.: Carmen-Sorina Rijnoveanu; responsabil de vol.:

Manuel Stănescu. - București: Editura Militară, 2023

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-973-32-1298-0

I. Rijnoveanu, Carmen-Sorina (coord.)

II. Stănescu, Manuel (ed.)

CUPRINS

STUDIU INTRODUCŢIV	7
INTRODUCTORY STUDY	23
NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI	39
ACKNOWLEDGEMENTS	41
ABREVIERI	43
LISTA DOCUMENTELOR / LIST OF DOCUMENTS	45
Capitolul I / Chapter I	
RELAŢIILE ROMÂNNO-OTOMANE DUPĂ RECUNOAŞTEREA INDEPENDENŢEI ROMÂNIEI 1878-1911 / ROMANIAN-OTTOMAN RELATIONS AFTER THE RECOGNITION OF ROMANIA'S INDEPENDENCE 1878-1911	109
Introducere.....	111
Introduction.....	113
Documente.....	115
Capitolul II / Chapter II	
DE LA IMPERIUL OTOMAN LA REPUBLICA TURCIA. RELAŢII BILATERALE ÎNTRE CONTINUITATE ŞI SCHIMBARE 1912-1923 / FROM THE OTTOMAN EMPIRE TO THE REPUBLIC OF TÜRKIYE. BILATERAL RELATIONS BETWEEN CONTINUITY AND CHANGE 1912-1923	265
Introducere.....	267
Introduction	269
Documente.....	271
Capitolul III / Chapter III	
O ALIANŢĂ PENTRU PACEA BALCANILOR 1924-1938 / AN ALLIANCE FOR THE PEACE OF THE BALKANS, 1924-1938	395
Introducere.....	397
Introduction.....	401
Documente.....	405
CRONOLOGIE 1878 – 1938	533
CHRONOLOGY 1878 – 1938	539
BIBLIOGRAFIE	545
INDICE DE NUME	555

STUDIU INTRODUCŢIV

Un volum de documente dedicat relațiilor politico-militare dintre România, Imperiul Otoman și succesoarea acestuia, Republica Turcia, este fără îndoială o necesitate în peisajul istoriografic actual, în condițiile împlinirii unui secol de la apariția statului modern turc și de la stabilirea relațiilor dintre România și Republica Turcia. Dinamica relațiilor bilaterale, de la obținerea Independenței de către România în 1878 și până în 1989, a cunoscut numeroase momente importante în contextul geopolitic din regiunea Balcanilor și a Mării Negre. Chiar dacă dispunem de o gamă destul de vastă de lucrări dedicate Turciei și relațiilor turco-române, majoritatea relativ recente, o astfel de perioadă, ce acoperă aproape un secol și jumătate, poate fi dificil de analizat și de înțeles fără a pune la dispoziția celor interesați, deopotrivă specialiști sau pasionați de istorie, un instrument de cercetare care să integreze aspectele de ordin militar. Documentele din prezentul volum, identificate în fondurile principalelor arhive aflate la îndemâna specialiștilor, acoperă perioada 1878-1938, fiind în pregătire un al doilea volum dedicat relațiilor bilaterale din perioada celui de-Al Doilea Război Mondial și a Războiului Rece.

În ceea ce privește prezentul volum, el debutează cu o serie de documente care reflectă dinamica relațiilor româno-otomane în intervalul 1878-1911, una strâns legată de contextul general al rivalității ruso-otomane în perioada menționată. Pierderea graduală a influenței și controlului în Peninsula Balcanică de către Imperiul Otoman a fost o tendință care s-a accentuat în primele decenii ale secolului al XIX-lea, prin înfrângerile succesive în confruntările cu Imperiul rus (1806-1812, 1828-1829). Scurtul interval oferit de Războiul Crimeei nu a adus – în ciuda aparențelor – schimbări semnificative în echilibrul de forțe din această regiune, expansiunea rusă fiind reluată în deceniul următor semnării Tratatului de la Paris (1856). În acest interval, Principatele Române au fost supuse schimbărilor de autoritate între cele două puteri, controlul acestora succedându-se în repetate rânduri. De altfel, nici evenimentele revoluționare de la 1848 desfășurate în Moldova și Țara Românească nu aduseseră modificări majore față de relația cu puterea suzerană, liderii politici de la Iași și București fiind adepții menținerii unei relații pragmatice cu Imperiul Otoman, care să ofere elemente de validare ale programului revoluționar. Contextul creat câțiva ani mai târziu prin unirea Principatelor Române a continuat această tendință. Relațiile dintre Imperiul Otoman și noul stat român, aflat sub conducerea lui Alexandru Ioan Cuza, au evoluat prin recunoașterea unirii (1861) și, implicit, a noii organizări administrative-instituționale a statului român. Anul 1877 constituie, fără îndoială, un punct de turnură în

evoluția raporturilor politico-militare româno-otomane. Câștigarea independenței Principatelor Române și recunoașterea internațională prin Tratatul de la Berlin (13 iulie 1878) au reprezentat confirmarea *de jure* a unei situații existente *de facto* în raporturile cu Imperiul Otoman. De altfel, Imperiul Otoman a fost prima mare putere care a recunoscut statul român independent, prin stabilirea de relații diplomatice în noiembrie 1878.

Îndată după recunoașterea independenței de stat a României, relațiile dintre fostul vasal și Imperiul Otoman au intrat într-o normalitate firească pentru două state suverane, ale căror interese de politică externă au coincis, în mare parte, în decursul perioadei tratate în volumul de față. Această coincidență sau similitudine de interese a constat în principal în atitudinea față de situația geopolitică din arealul Mării Negre, care s-a modificat substanțial după ce Rusia a redobândit, prin același tratat de la Berlin din 1878, accesul la gurile Dunării și capacitatea de a se folosi de flota de război în bazinul pontic. Fostul inamic, contra căruia România a intrat în război în 1877 pentru a-și obține independența, a devenit pe parcurs partenerul firesc în asigurarea securității Peninsulei Balcanice. De aceea, în cea mai mare parte a perioadei premergătoare războaielor balcanice, relațiile politice și militare dintre România și Imperiul Otoman au fost definite de ambele părți ca amicale, fără însă să se ajungă și la încheierea unui tratat de alianță.

Relațiile diplomatice dintre România și Imperiul Otoman au fost inaugurate oficial în urma Tratatului de la Berlin, prin agreearea schimbului de diplomați care a debutat în noiembrie 1878¹. Evoluția pozitivă a relațiilor bilaterale a fost o constantă a politicii externe de la București, România fiind un susținător activ al Imperiului Otoman, abordare care a răspuns unor rațiuni depotrivă practice și pragmatice. Cum se explică faptul că relația cu Imperiul Otoman a devenit, poate, cea mai bună dintre relațiile dezvoltate de România cu statele din sud-estul Europei?

Pentru a înțelege modul în care au evoluat relațiile româno-otomane după 1878 este necesară o scurtă trecere în revistă a relațiilor intra-balcanice și a raporturilor cu Imperiul Otoman ale principalilor actori locali, respectiv Grecia, Bulgaria, Serbia și Muntenegru. Acestea au fost determinate de modul în care au fost trasate frontierele din interiorul peninsulei de către decidenții Congresului de pace de la Berlin (13 iunie-13 iulie 1878). Faptul că Imperiului Otoman i-au fost lăsate provinciile Tracia, Macedonia și Albania a declanșat o aprigă și uneori sângeroasă dispută între Grecia, Serbia și Bulgaria pentru influență în respectivele provincii, mai ales pentru împărțirea Macedoniei, devenită un adevărat „măr al discordiei”. În aceste state s-au constituit grupări naționaliste care au declanșat acțiuni teroriste menite să convingă cele 14 grupuri etnice din Macedonia, în modul cel mai sângeros cu putință, să-și declare „dorința” de a se alipi unuia dintre cele trei state².

După 1878, crizele balcanice au devenit obișnuință în politica europeană, ele având loc cu regularitate: unificarea celor două părți ale Bulgariei în septembrie 1885, războiul sârbo-bulgar din noiembrie 1885 (încheiat prin Pacea de la București la 6 februarie 1886), războiul greco-turc

¹ Silvana Rachieru, „De la turcul cel rău la otomanul cel bun: reprezentanții diplomați ai sultanului și integrarea lor în înalta societate a Vechiului Regat” în Claudiu-Lucian Topor, Alexandru Istrate, Daniel Cain (editori), *Diplomație, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, p. 425; Silvana Rachieru, *Diplomați și supuși otomani în vechiul Regat: relații otomano-române între anii 1878-1908*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2018, p. 59.

² Din numeroasa bibliografie a acestei probleme recomandăm Charles și Barbara Jelavich, *Formarea statelor naționale balcanice 1804 – 1920*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2006, subcapitolul *Problema Macedoniei*, pp. 249-255; Daniela Bușă, *Modificări politico-teritoriale în sud-estul Europei între Congresul de la Berlin și primul război mondial (1878-1914)*, Editura Paideia, București, 2003, pp. 155-173.

din aprilie-mai 1897, răscoala din Macedonia din septembrie 1902, revoluția Junilor Turci din iunie 1908 (care a schimbat caracterul regimului politic din Imperiul Otoman), criza anexiunii provinciilor Bosnia-Herțegovina de către Austro-Ungaria, simultan cu proclamarea independenței Bulgariei, la 6 octombrie 1908. Toate acestea au atras zonei denumirea de „butoiul cu pulbere al Europei”³.

În realitate, „materia explozivă” fusese organizată de marile puteri la Congresul din 1878, iar contradicțiile dintre acestea au dus treptat, în aceeași perioadă, la gruparea lor în două blocuri politico-militare antagoniste: Tripla Alianță (reunind Germania, Austro-Ungaria, Italia și, în mod secret, România) și Tripla Înțelegere (Franța, Rusia și Marea Britanie). În plus, Peninsula Balcanică a fost terenul de înfruntare a rivalităților dintre marile puteri învecinate – Austro-Ungaria și Rusia, la care s-a adăugat politica germană de atragere a Imperiului Otoman în sfera intereselor ei economice⁴. După violențele interne din anii 1895-1896 din Imperiul Otoman, Marea Britanie și-a reevaluat abordarea prin reducerea sprijinului față de Poartă. La acestea s-au adăugat contradicțiile dintre Grecia și Bulgaria, care urmăreau amândouă destrămarea Imperiului Otoman și extinderea controlului asupra Constantinopolului și a Strâmtoarelor Bosfor și Dardanele, obiective strategice esențiale vizate de două secole de către Imperiul Rus⁵.

În acest context poate fi înțeleasă dinamica relaționară româno-otomană. Spre deosebire de ceilalți actori balcanici, România nu avea graniță comună cu Imperiul Otoman (Bulgaria avea un statut autonom din 1878) și nici nu avea pretenții teritoriale pe seama statului otoman. Mai mult, relațiile României cu statele balcanice erau cel puțin problematice.

Relațiile cu Grecia au fost încordate, ajungându-se de două ori la ruperea relațiilor diplomatice, în 1892-1896 și 1905-1911⁶. La fel de tensionate au fost raporturile cu Bulgaria, ale cărei pretenții teritoriale față de Dobrogea au pus o presiune constantă pe relația Sofia-București. După asasinarea la 22 iulie 1900 a profesorului Ștefan Mihăileanu, care combătea în revista sa pretențiile naționaliștilor bulgari, cele două țări au ajuns la un pas de război, sub presiunea opiniei publice. Acest deznodământ a fost împiedicat, pe de o parte, de presiunile diplomatice venite de la Berlin și Viena, iar pe de altă parte, de faptul că autoritățile de la București erau conștiente de situația precară a stocurilor de muniție ale armatei române, incapabilă să susțină o campanie la sud de Dunăre. Nici relațiile cu Serbia, deși mai stabile, nu au fost lipsite de asperități în această perioadă.

De la finele secolului al XIX-lea a devenit evident faptul că, mai devreme sau mai târziu, țările balcanice vor reuși să treacă peste contradicțiile dintre ele legate de disputele pentru Macedonia, pentru a se coaliza într-un război împotriva Imperiului Otoman pentru eliminarea completă a prezenței acestuia în Peninsula Balcanică și în insulele Mării Egee.

În această geografie deosebit de complexă de tensiuni și dispute teritoriale, Imperiul Otoman putea acționa ca un garant al statu-quoului teritorial în zona Balcanilor, obiectiv susținut de decidenții politici de la București. Dezintegrarea puterii otomane putea genera o amplă dezordine regională, angrenând diverșii actori locali într-o spirală a conflictului și violenței și, deopotrivă important, ar fi reactivat ofensiva rusă pe direcția strâmtoarelor.

³ Pe larg în Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789-1923)*, Editura Oscar Print, București, 1998, pp. 256-302.

⁴ Pe larg în Viorica Moisuc, *Istoria relațiilor internaționale până la mijlocul secolului al XX-lea*, Editura Fundației România de Măine, București, 2003, p. 77.

⁵ *Ibidem*, pp. 79-81.

⁶ Daniela Bușă, *op. cit.*, pp. 174-189.

Imperiul Otoman avea, la rândul său, o agendă proprie, interese și obiective geopolitice care au influențat modul de raportare la România. Extinderea Rusiei la gurile Dunării impunea Constantinopolului menținerea unei relații favorabile cu statul român. Această opțiune prezenta avantaje strategice pentru Imperiul Otoman, prin blocarea expansiunii rusești către Constantinopol. Rolul Dobrogei, atribuită României prin Tratatul de la Berlin, a devenit cu deosebire important în condițiile în care asigura, practic, un „buffer” strategic între Imperiul Otoman și Rusia, reprezentând un factor de securitate prin faptul că cei doi rivali geopolitici nu mai aveau o graniță comună directă în Europa. Prin urmare, relațiile favorabile cu România deveneau o necesitate pentru Imperiul Otoman pe frontul european, în sensul securizării flancului său nordic. În egală măsură, aceste opțiuni strategice erau împărtășite de Regatul României, aflat el însuși în căutarea unor modalități suplimentare de asigurare a securității prin obținerea de garanții împotriva agresiunii Rusiei (ceea ce s-a realizat în 1883 prin alianța cu Germania și Austro-Ungaria).

În perioada care a urmat obținerii independenței de stat, relațiile bilaterale au fost cu deosebire axate pe câteva dosare de interes major. Primul, și fără îndoială, unul dintre cele mai importante, a fost cel al chestiunii comunității aromâne din Imperiul Otoman. Se poate spune că acest dosar a fost principala sursă de tensiune în relația dintre cele două state la final de secol XIX. România s-a angajat cu fermitate în promovarea drepturilor naționale ale aromânilor din Macedonia, susținând financiar întemeierea de școli și biserici românești. Un amplu efort diplomatic românesc s-a concentrat pe soluționarea acestei chestiuni. În cele din urmă, România a obținut de la Imperiul Otoman recunoașterea drepturilor aromânilor, prin iradeaua din mai 1905⁷, unul dintre cele mai dificile capitole fiind, astfel, soluționat favorabil pentru partea română.

Un alt dosar complicat a implicat negocieri diplomatice în vederea stabilirii despăgubirilor datorate României de către Imperiul Otoman pentru cheltuielile făcute cu întreținerea prizonierilor și răniților turci, tratați în condiții foarte bune pe timpul cât s-au aflat pe teritoriul țării. Despăgubirea a fost acceptată printr-o convenție semnată la București la 23 noiembrie/5 decembrie 1878, dar plata celor 14 tranșe a trenat până la sfârșitul anului 1884.

Disputele apărute pe diferite dosare nu au impietat, însă, asupra relațiilor în general amicale stabilite între cele două state. Tânărul sultan Abdul Hamid al II-lea îi declara ministrului plenipotențiar Dumitru Brătianu, la 29 ianuarie/10 februarie 1880, că dorește menținerea unor relații favorabile cu România și că apreciază modul în care sunt tratați noii ei supuși, musulmanii din Dobrogea. Această primă întrevvedere cu sultanul, precum și cu marele vizir Mehmed Said Pașa, a fost definitorie pentru modelul relațiilor politice și diplomatice româno-otomane dezvoltate în timpul îndelungatelor domnii ale celor doi suverani, Abdul Hamid al II-lea și Carol I⁸.

Pe fondul acestor relații de amicitie s-a dezvoltat și cooperarea comercială, îndeosebi prin accesul României la Marea Neagră prin portul Constanța. Încă din 1879, Imperiul Otoman era al treilea partener comercial al României, cu importuri în valoare de 21 milioane lei (dintr-un total de 254,5 milioane lei) respectiv al doilea, cu exporturi în valoare de 49 milioane lei (dintr-un total de 238,6 milioane lei)⁹. Până în 1912 cifrele au evoluat astfel: valoarea importurilor românești din Imperiul Otoman era de 5,5 milioane lei (dintr-un total de 638 milioane lei), dar valoarea

⁷ Pe larg în Sorin Cristescu, *Regele Carol I în rapoarte diplomatice austro-ungare*, Editura Paideia, București, 2014, vol. 2, pp. 345-355.

⁸ Capitolul 1, documentul nr. 40

⁹ *Almanach de Gotha*, 1881, p. 892.

exporturilor ajunsese la 52 milioane lei (dintr-un total de 642 milioane lei)¹⁰. Dezvoltarea marinei militare române a impus, pe de altă parte, necesitatea obținerii aprobării de tranzitare a strâmtorilor Bosfor și Dardanele de către navele militare românești, pentru misiuni sau pentru reparații în șantierul de la Constantinopol. Sultanul a acordat aceste aprobări în funcție de conjunctura internațională a momentului (alte permisiuni au fost solicitate pentru tranzitarea navelor care transportau armament și muniție pentru armata română).

La finele secolului al XIX-lea, liderii de la Constantinopol au întrezărit pericolul coalizării statelor balcanice împotriva Imperiului Otoman. După victoria asupra Greciei din mai 1897¹¹, sultanul Abdul Hamid al II-lea a făcut României o propunere concretă de alianță militară pentru menținerea păcii în Balcani, ofertă refuzată atât de premierul Dimitrie A. Sturdza, cât și de regele Carol I. Situația s-a schimbat în 1908 prin revoluția „junilor turci” din luna iunie, urmată de criza anexării provinciilor Bosnia și Herțegovina de către Austro-Ungaria (octombrie 1908-martie 1909) și de proclamarea independenței Bulgariei, la 6 octombrie 1908. Atunci s-a conturat cu claritate disponibilitatea statelor balcanice de a porni la război împotriva otomanilor¹². În acest context, cu deosebire complicat pentru Imperiul Otoman, dar și pentru stabilitatea regională, au fost întreprinse o serie de acțiuni pe linia consolidării relațiilor militare bilaterale. În februarie 1910 a fost deschis postul de atașat militar la Constantinopol, ajungându-se astfel la o reciprocitate în privința relațiilor de reprezentare militar-diplomatice. Manifestările de simpatie cu care au fost întâmpinați la Constantinopol miniștrii de război Alexandru Averescu și Grigore Crăiniceanu în iunie 1907, respectiv în aprilie 1910, vin să confirme evoluția pozitivă a raporturilor militare dintre cele două state¹³. În acest context, opțiunea unei alianțe româno-otomane a căpătat o mai mare susținere, considerată, conform presei vremii, ca singura modalitate de a descuraja acțiunile țărilor balcanice (mai ales a Bulgariei) împotriva Imperiului Otoman.

O nouă propunere de alianță româno-otomană a fost avansată de sultan în 1910 care, ca și cea precedentă din 1897, nu a găsit un răspuns favorabil la București. Opoziția regelui Carol I s-a datorat unor rațiuni pragmatice impuse de realitățile geopolitice regionale, dar și opțiunilor de alianță asumate de București. O alianță cu Imperiul Otoman putea tensiona relațiile deja dificile cu cele două imperii vecine, Rusia și Austro-Ungaria, ambele cu propriile interese particulare în regiune. În același timp, Regatul României se alăturase, începând cu 1883, alianței Puterilor Centrale, formată din Austro-Ungaria, Germania și Italia, aliniere care a devenit, în calculele cercului decizional român, vector central în asigurarea securității și apărării țării. Ca rezultat, nu se considera ca fiind necesare alte alianțe militare care ar fi putut mai degrabă complica sau dilua angajamentele deja asumate și garanțiile existente prin apartenența la blocul aflat sub protecția/controlul Germaniei. Aceasta a fost linia de conduită care a definit politica externă în timpul domniei regelui Carol I și care a poziționat România în orbita geopolitică a Germaniei.

Documentele incluse în cel de-al doilea capitol urmăresc evoluția relației bilaterale pe parcursul crizelor balcanice din 1912-1913, al Primului Război Mondial, până la dispariția Imperiului Otoman și proclamarea Republicii Turce. La 30 septembrie 1911, Italia, urmărind anexarea Tripolitaniei și a Arhipelagului Dodecanez, a declarat război Imperiului Otoman fără să informeze guvernele aliante de la Viena și Berlin. Războiul s-a încheiat un an mai târziu prin pacea de

¹⁰ *Almanach de Gotha*, 1916, p. 1066.

¹¹ Daniela Bușă, op. cit., pp. 189-202

¹² Nicolae Ciachir, op. cit., pp. 324-330.

¹³ *Ibidem*, pp. 320-323.

la Ouchy (18 octombrie 1912). La acel moment, se constituise deja Liga Balcanică formată din Bulgaria, Grecia, Serbia și Muntenegru împotriva Imperiului Otoman. La 18 octombrie 1912, a izbucnit Primul Război Balcanic și, într-o lună de zile, armatele otomane au fost învinse pe toate fronturile. În drumul lor spre Constantinopol, bulgarii au fost opriți *in extremis* pe linia Cetaldja (17-18 noiembrie 1912). Faptul că au fost la un pas de cucerirea capitalei otomane a dus la o încredare a relațiilor dintre Sofia și St. Petersburg.

Imperiul Otoman a apreciat poziția amicală a României, manifestată în cursul acestui conflict, deși spera într-o posibilă intervenție a ei, pe baza convergenței de interese, în contracararea expansiunii Bulgariei. România a rămas constantă în abordarea sa generală față de Poartă, în condițiile deteriorării accelerate a situației din regiunea balcanică. Liderii de la București au refuzat să intervină sau să susțină orice parte aflată în conflict, păstrând o atitudine neutră pe parcursul Primului Război Balcanic. Deși nu a participat la război, România a trimis misiuni medicale destinate susținerii răniților și refugiaților din Imperiul Otoman și Bulgaria.

A urmat armistițiul de la 20 noiembrie/12 decembrie 1912, dar disputele dintre aliații balcanici pentru împărțirea teritoriilor cucerite nu au permis încheierea unui tratat de pace. În iunie 1913, Bulgaria nemulțumită și-a atacat foștii aliați, declanșând cel de-al Doilea Război Balcanic. De această dată, România a decis să intervină și să susțină Imperiul Otoman, acțiunile și ambițiile Bulgariei riscând să genereze o modificare a echilibrului de putere balcanic care putea afecta direct interesele regionale ale Bucureștiului. După intervenția militară a României, pacea s-a încheiat la 10 august 1913, la București. Războaiele balcanice au adus în atenție efectele pe care starea de război din Balcani o poate avea asupra libertății de circulație prin strâmtori și necesitatea menținerii statu-quoului regional. De aceea, România a mediat și încheierea tratatului greco-turc din 14 noiembrie 1913¹⁴.

După doar un an de la Pacea de la București, guvernul Junilor Turci a semnat, la 2 august 1914, un tratat secret de alianță cu Germania, alăturându-se blocului Puterilor Centrale¹⁵. Apropierea de Germania a evoluat firesc, mai ales după semnarea Tratatului de la Berlin, ceea ce a dus la creșterea graduală a influenței germane, cu deosebire evidentă pe dimensiunea relației militare, fiind adoptat modelul german în ceea ce privește reforma armatelor, organizarea militară, concepție și doctrină. Spre deosebire de relațiile cu celelalte mari puteri, unde existau o serie de chestiuni teritoriale mai complicate și posibile dispute de frontieră, Germania nu reprezenta o amenințare la adresa Imperiului. În iulie 1914, izbucnea Primul Război Mondial, atât România, cât și Imperiul Otoman încercând să identifice cele mai bune opțiuni de gestionare a noilor realități militar-strategice. O posibilă alianță între România și Imperiul Otoman, deschisă și altor state balcanice, era luată în calcul, Poarta fiind cu deosebire orientată spre o neutralitate completă. Ambele țări erau la fel de interesate de menținerea statu-quoului în zona strâmtorilor–Constantinopol, amenințat direct de ambițiile Imperiului Rus, și de prevenirea extinderii controlului rusesc în regiune. Imperiul Otoman a intrat efectiv în război împotriva Antantei la 14 noiembrie 1914, în replică la declarația de război din partea Rusiei. Cooperarea româno-otomană s-a menținut și în perioada neutralității României, care va păstra relații normale cu statele din cele două alianțe, Antanta și Puterile Centrale. O problemă apărută în această perioadă a vizat poziția României față de folosirea teritoriului pentru tranzitul de armament, în sensul în

¹⁴ Daniela Bușă, *op. cit.*, pp. 241-284, Nicolae Ciachir, *op. cit.*, pp. 331-343.

¹⁵ După revolta Junilor Turci din 1908-09, Imperiul Otoman era condus *de facto* de triada Talat Pașa – ministru de Interne, Enver Pașa – ministru de Război și șef al Marelui Stat Major și Ahmet Djemal Pașa – ministrul Marinei.

care statutul de neutralitate a determinat reticența autorităților române de a aproba tranzitul pe teritoriul său de materiale militare germane către Imperiul Otoman. Prin intrarea României în război de partea Antantei, la 15 august 1916, Imperiul Otoman a devenit în mod implicit inamic al acesteia. Ca membru al coaliției Puterilor Centrale, Imperiul Otoman a participat cu trupe la ofensiva în România a armatelor germano-bulgare din toamna anului 1916 (două divizii). Dintre toate trupele de ocupație desfășurate în România, cele otomane au avut comportamentul cel mai favorabil față de populația civilă, așa cum ne arată lucrările memorialistice¹⁶.

După înfrângerea suferită în Primul Război Mondial, puternica mișcare națională condusă de generalul Mustafa Kemal nu a recunoscut tratatul de pace impus de Puterile Aliate și Asociate la Sèvres (10 august 1920). Consecința a fost un război de independență împotriva trupelor de ocupație ale Greciei, Franței și Marii Britanii, în care forțele kemaliste au fost victorioase în bătăliile de la İnönü (6-11 ianuarie și 23 martie-1 aprilie 1921) și Dumlupınar (26-30 august 1922), în cele din urmă fiind semnat armistițiul de la Mudania, la 11-14 octombrie 1922. În aceste condiții, noua putere politică l-a înlăturat pe ultimul sultan, Mehmed VI, la 1 noiembrie 1922, și a obținut un nou tratat cu Marile Puteri semnat la Lausanne, în 24 iulie 1923¹⁷.

Între 1918 și 1922, România a fost în expectativă față de problema otomană. Politica guvernului român în privința disputelor interne și a războaielor în regiunile central-estice ale Europei a fost una de neintervenție, chiar dacă nuanțată; a refuzat implicarea în războiul civil rus, acceptând însă internarea trupelor albe pe teritoriul României, și s-a declarat oficial neutră în conflictul sovieto-polon, în realitate având relații strânse cu factorii de decizie de la Varșovia. Dispariția imperiului și nașterea Turciei moderne au modificat substanțial contextul geopolitic din Balcani și din bazinul Mării Negre¹⁸. Ca membră a Antantei, România a înființat la Constantinopol un comisarariat, care s-a preocupat de soarta prizonierilor români luați de armata otomană în campania din 1916 și internați în mai multe lagăre, precum și de identificarea și de îngrijirea mormintelor militarilor români decedați în prizonierat. În 1920 s-au inițiat demersurile pentru recreditarea atașatului militar român la Constantinopol, reluarea oficială a relațiilor diplomatice la nivel delegație fiind realizată la 20 iulie 1922.

Negocierea Tratatului de la Lausanne a reprezentat un moment de referință în evoluția relațiilor româno-turce. Poziția promovată de delegația română a urmărit necesitatea restabilirii păcii, stabilirea unei zone demilitarizate între Turcia și Bulgaria, precum și crearea unui nou regim al strâmtorilor (asigurarea libertății de circulație comercială și militară). Tratatul de la Lausanne a fost semnat, în final, la 24 iulie 1923, stabilind demilitarizarea zonei strâmtorilor și formarea unei comisii internaționale pentru controlul acestora¹⁹. Prevederile Tratatului de la Lausanne i-au nemulțumit în egală măsură pe turci și pe sovietici, chiar dacă ambele părți au semnat în cele din urmă documentul final. La 24 august 1923, a început evacuarea forțelor aliate

¹⁶ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată*. Vol. V, *Capitala sub ocupația dușmanului (1916 – 1918)*, Editura Albatros, București, 2007, p. 291.

¹⁷ Pe larg în Petre Ghiță, *Atatürk*, Editura Enciclopedică română, București, 1975, pp. 51-70.

¹⁸ Despre tranziția de la Imperiu la Republică pe larg în Ryan Gingeras, *Ultimele zile ale Imperiului Otoman 1918-1922*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, Traducere de Ovidiu Cristea și Ramona Neacșa, 2023.

¹⁹ Pe larg despre conferința de la Lausanne în A. L. MacFie, The Conference of Lausanne (November 1922-July 1923), *Middle Eastern Studies*, May, 1979, Vol. 15, No. 2 (May, 1979), pp. 211-238; Joseph C. Grew, The Peace Conference of Lausanne, 1922-1923, *Proceedings of the American Philosophical Society*, Feb. 15, 1954, Vol. 98, No. 1 (Feb. 15, 1954), pp. 1-10; Sevtaf Demirci, Turco-British Diplomatic Manoeuvres on the Mosul Question in the Lausanne Conference, 1922-1923, *British Journal of Middle Eastern Studies*, April 2010, Vol. 37, No. 1 (April 2010), pp. 57-71.

din Constantinopol, acțiune care s-a finalizat la 2 octombrie 1923²⁰. Trei săptămâni mai târziu, a fost proclamată Republica Turcia. Era așadar începutul unui nou capitol în istoria statului turc și în istoria Europei deopotrivă.

Proclamarea Republicii Turcia la 29 octombrie 1923 și alegerea lui Mustafa Kemal ca președinte²¹ au beneficiat de o atenție particulară la nivelul opiniei publice și politice din România. În perioada care a urmat marilor transformări politice din Turcia, relațiile bilaterale româno-turce au fost mai degrabă definite de prioritățile particulare urmărite de cele două părți. O direcție de acțiune urmărită atât de România, cât și de Turcia s-a concentrat pe identificarea de opțiuni strategice care să le asigure securizarea frontierelor naționale. În Europa de după Marele Război, țările cu frontierele recunoscute prin tratatele semnate de marile puteri au înțeles repede că este necesară o grupare a lor în alianțe defensive pentru a-și apăra frontierele în fața celor care le contestau. Așa a luat ființă, în martie 1921, alianța polono-română²² și Mica Înțelegerere²³ formată între Cehoslovacia, România și Regatul Sârbo-Croato-Sloven, alianță menită să contracareze revizionismul ungar. Obiectivul României a fost acela de a-și asigura, prin dezvoltarea unor rețele cât mai extinse de aliați regionali, protejarea frontierelor cele mai vulnerabile (în est și vest) și de a construi o platformă de cooperare și angajamente reciproce de apărare care să acționeze ca un element de descurajare împotriva tendințelor revizioniste.

În ceea ce privește Turcia, o direcție importantă de acțiune a vizat stabilizarea frontierelor cu Rusia, pe fondul unui interes evident de ambele părți de a stabili relații apropiate. De altfel, relațiile dintre naționaliștii turci și sovietici (aflați fiecare angajați în propriile războaie civile) au început încă din august 1920. Proclamarea Marii Adunări Naționale la Ankara, la 23 aprilie 1920, a deschis calea către dezvoltarea rapidă a relațiilor turco-sovietice, care s-au concretizat în anii următori printr-o serie de victorii diplomatice: la 16 martie 1921, la Moscova s-a semnat tratatul de „prietenie și frăție” între Marea Adunare Națională a Turciei și R.S.F.S. Rusă²⁴, iar la 13 octombrie 1921, la Kars, s-a semnat tratatul de prietenie între Marea Adunare Națională a Turciei și reprezentanții Armeniei Sovietice, Azerbaidjanului Sovietic și Georgiei Sovietice. Acest tratat a stabilit granițele dintre Turcia și statele din sudul Caucazului. Tratatul de la Kars a fost ratificat la Erevan, la 11 septembrie 1922. Rusia Sovietică a cedat Turciei o serie de teritorii ce fuseseră ocupate de Imperiul Rus după înfrângerea Imperiului Otoman în războiul din anii 1877-1878. În articolul 6 se preciza că părțile contractante „consideră toate tratatele precedente, semnate de Imperiile Otoman și cel Țarist, ca fiind anulate, acestea pierzându-și puterea juridică.”

Aceasta însemna, printre altele, și nulitatea juridică a cedării Basarabiei către Imperiul Rus prin Tratatul de Pace de la București (16/28 mai 1812). Tratatul de la Kars a dus la cedarea unor întinse teritorii care făcuseră vremelnice parte din Republica Democrată Armeană în favoarea

²⁰ A. L. MacFie, The Conference of Lausanne (November 1922-July 1923), *Middle Eastern Studies*, May, 1979, Vol. 15, No. 2 (May, 1979), p. 234.

²¹ Ionuț Cojocaru, *Turcia de la Atatürk la Erdogan*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, p. 71-72.

²² Carmen-Sorina Rijnoveanu, Șerban Liviu Pavelescu (coord.), *România și Polonia: un secol de alianță. Romania and Poland: a Century of Alliance. Documente/Documents*, Editura Militară, București, 2021.

²³ Carmen-Sorina Rijnoveanu, Doru Liciu, Șerban Liviu Pavelescu, *România în Mica Înțelegerere. Alianța Defensivă la centenar. Romania in the Little Entente. The Defensive Alliance at its Centenary. Documente/Documents*, Editura Militară, București, 2021.

²⁴ Important de menționat că articolul 5 al tratatului ruso-turc preciza faptul că cele două părți se angajează să interzică accesul prin strâmtoni pentru navele de război ale statelor neriverane. Acest angajament a precedat semnarea Tratatului de la Lausanne din iulie 1923. Vezi A. L. MacFie, The Conference of Lausanne (November 1922-July 1923), *Middle Eastern Studies*, May, 1979, Vol. 15, No. 2 (May, 1979), p. 213.

Turciei²⁵. Și în fine, la 10 octombrie 1925, la Ankara, s-a semnat tratatul de prietenie veșnică între Turcia și Bulgaria.

Dacă Uniunea Sovietică avea să conteste cu armele, în 1939, frontierele pe care le recunoscuse prin tratate cu Finlanda (tratatul de la Tartu 14 octombrie 1920) și cu Polonia (tratatul de la Riga din 18 martie 1921), frontierele recunoscute cu Turcia nu le-a mai contestat practic niciodată. Unii istorici caracterizau relațiile turco-sovietice prin dependența Turciei față de Uniunea Sovietică până în 1929, echilibru până la mijlocul anilor '30 și, ulterior, cooperare²⁶. În viziunea Turciei, menținerea unor relații apropiate cu puterea sovietică era un instrument-cheie în garantarea securității țării de-a lungul întregii frontiere estice și în bazinul Mării Negre. În baza acestei premise, alianța cu URSS a rămas unul dintre principiile de bază ale politicii externe a Turciei în întreaga perioadă interbelică. În acest fel, Turcia a obținut ceea ce puține țări au reușit în perioada de după Primul Război Mondial, anume recunoașterea frontierelor ei prin tratate bilaterale cu țările cu care Imperiul Otoman avusese conflicte în trecut. Astfel, noul stat a devenit un partener redutabil în relațiile internaționale, în pofida faptului că devenise o țară cu dimensiuni și o demografie mult reduse, primul recensământ al populației ei din 1927 indicând un număr de 13,6 milioane de locuitori (spre comparație, România în 1930 avea peste 18 milioane locuitori).

Cel de-al treilea capitol al prezentului volum, intitulat „O alianță pentru pacea Balcanilor, 1924-1938”, surprinde eforturile României și ale Turciei de a-și recalibra politica externă în noul cadru internațional, instalat în urma încheierii Primului Război Mondial și conflictelor locale subsecvente²⁷.

În prima jumătate a perioadei interbelice, relațiile dintre România și Turcia au cunoscut o evoluție lentă, marcată de tatonări reciproce²⁸. România, dublându-și teritoriul prin alipirea unor provincii din cadrul fostelor imperii Rus și Austro-Ungar, locuite majoritar de români, era interesată de menținerea statu-quoului stabilit prin tratatele de pace încheiate în 1919 și 1920, în urma Conferinței de Pace de la Paris. Astfel, statul român a urmărit consolidarea noilor frontiere, angajându-se, începând cu 1921, în construirea unui sistem de alianțe regionale care să-i asigure apărarea frontierelor pe cele trei direcții majore de vulnerabilitate strategică: est (URSS), vest (Ungaria), sud (Bulgaria), concomitent cu menținerea politicii de aliniere față de marile puteri aliate, Franța și Marea Britanie. Refuzul Rusiei sovietice de a recunoaște unirea Basarabiei a generat o sursă permanentă de tensiune în relațiile româno-sovietice și o amenințare constantă la adresa integrității teritoriale a statului român. Situația Turciei era diferită, ca urmare a stabilizării frontierelor europene, ceea ce i-a permis concentrarea eforturilor pe dimensiunea internă, concretizată prin lansarea unui amplu program de reformare și modernizare a statului turc. Într-o perspectivă generală, perioada cuprinsă între criza Mosulului (1924) și 1934 a fost mai degrabă o etapă de introspecție, preocuparea centrală fiind axată pe definirea identității naționale și transformarea Turciei într-un stat puternic, dezvoltat, modern, capabil să acționeze ca actor central în jocurile de putere din spațiul sud-est european. Aspectele de politică externă au avut mai degrabă o relevanță scăzută, determinată de reticența liderilor turci de a se implica

²⁵ Gökay, Bülent. *Soviet Eastern Policy & Turkey, 1920-1991: Soviet Foreign Policy, Turkey & Communism*, London New York, pp. 14-20.

²⁶ Ionuț Cojocaru, *op. cit.*, p. 73.

²⁷ Precum războiul româno-ungar din 1919, războiul polono-sovietic din 1918-1921 sau războiul greco-turc din 1919-1922.

²⁸ În general, a se vedea: Ionuț Cojocaru, *România și Turcia. Actori importanți în sistemul de relații interbelice (1918-1940)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014; Mehmet Ali Ekrem, *Relațiile româno-turce între cele două războaie mondiale (1918-1944)*, Editura Științifică, București, 1993.

în dosare tensionate și interesul de a stabili acorduri și tratate cu statele din regiune²⁹. Începând cu anii 1933-1934, politica externă a Turciei a devenit mai dinamică, implicându-se mai activ în jocurile de putere regionale. Această abordare a fost determinată cu deosebire de politica asertivă a Italiei și de acțiunile acesteia în Dodecanez, dar și de amenințarea în creștere din partea Germaniei. Președintele Kemal Atatürk era convins că, la un moment dat, Germania va declanșa un nou război mondial.³⁰

Intensificarea acțiunilor în zona Balcanilor și, implicit, a raporturilor româno-turce poate fi explicată ținând cont de contextul general european și de nevoia tot mai accentuată resimțită la București și Ankara de strângere a coordonării și cooperării pe dimensiunea securității.

În politica externă, Turcia a proclamat o politică de neutralitate adoptând, inițial, o atitudine prudentă față de Marea Britanie și Franța³¹ în timp ce a cultivat o relație apropiată cu Rusia sovietică. Începând cu 1934, se produce o schimbare de abordare în ceea ce privește poziționarea față de puterile occidentale, în special față de Marea Britanie. În calculele strategilor turci, se considera că, în fața pericolelor tot mai mari din partea Italiei și Germaniei, sprijinul din partea Franței și, mai ales, al Marii Britanii căpătase o relevanță sporită. Se înțelegea, deopotrivă, că o posibilă modificare a regimului strâmtorilor, dorită insistent de Ankara, nu se putea realiza fără implicarea Marii Britanii, cea mai importantă putere navală din Mediterana. În aceeași perioadă, Turcia a inițiat ample eforturi de consolidare și modernizare a forței sale militare, obiectiv pentru realizarea căruia liderii de la Ankara s-au îndreptat către statele occidentale pentru ajutor și asistență.

Noua orientare a facilitat strângerea relațiilor cu România, a cărei politică de securitate era strâns legată de sistemul de alianțe occidental. Pe lângă aspectele de politică externă, România și Turcia erau preocupate de consolidarea relațiilor bilaterale. Primul tratat bilateral încheiat între cele două state a fost acordul comercial din 11 iunie 1929. De asemenea, Turcia, care se confruntau cu o problemă demografică majoră, încorporând în granițele noii republici numai jumătate din populația fostului Imperiu Otoman, a desfășurat o politică activă în Dobrogea, oferind burse de studii tinerilor musulmani și încurajând repatrierea lor în Turcia³².

Începând din 1930, delegații din statele balcanice, inclusiv Albania și Bulgaria, s-au reunit într-un cadru extra-governamental, menit să ofere factorului politic soluții pentru întărirea colaborării regionale. Conferințele balcanice s-au desfășurat anual, la Atena (15-18 octombrie 1930), Istanbul (20-26 octombrie 1931), București (22-27 octombrie 1932) și Salonic (5-11 noiembrie 1933)³³. Aceste discuții au stat la baza unei cooperări interbalcanice intense în numeroase domenii, precum știință, cultură sau turism.

Relațiile României cu Turcia au devenit mai strânse după ce aceasta a fost primită, la 18 iulie 1932, ca stat membru al Societății Națiunilor. Turcia a fost invitată să adere la forumul de la Geneva, în timp ce președinția Adunării Generale era deținută de Nicolae Titulescu (1930-1932), care a adoptat o poziție favorabilă, susținând procesul de aderare al statului turc.

²⁹ Brock Millman, Turkish Foreign and Strategic Policy 1934-42, *Middle Eastern Studies*, Jul., 1995, Vol. 31, No. 3 (Jul., 1995), p. 485.

³⁰ *Ibidem*, p. 487.

³¹ Statul turc avea dispute legate de foste teritorii otomane, intrate, cu sprijin anglo-francez, în cuprinsul unor mandate internaționale, care au evoluat în state independente. În această situație se aflau, printre altele, provincia Mosul, ocupată de britanici, devenită parte din Irak, și provincia Hatay, ocupată de francezi și alipită Siriei.

³² Capitolul III, documentul nr. 18.

³³ Eliza Campus, „Conferințele balcanice, 1930-1934”, în *Studii privind politica externă a României, 1919-1939*, ediția a II-a, Editura Militară, București, 1971, pp. 111-170.

Unul din pașii decisivi către apropierea româno-turcă a fost semnarea „Convenției pentru definirea agresorului” de la Londra, 4 iulie 1933. Prin acest tratat, România, alături de aliații din cadrul Micii Înțelegeri, Turcia și U.R.S.S. se angajau, în spiritul Pactului Briand-Kellogg din 27 august 1928, să excludă forța din rezolvarea oricăror dispute bilaterale.

Relațiile româno-turce au devenit mult mai dinamice odată cu tratatul de prietenie („amiciție, neagresiune, arbitraj și consiliere”) încheiat între cele două state la Ankara în 17 octombrie 1933. Documentul invoca o „pace sinceră și perpetuă” care urma să domnească în relațiile bilaterale. Pasul următor a fost dezvoltarea alianței regionale balcanice, în paralel cu întărirea colaborării militare între București și Ankara. La 5 iunie 1934, a fost încheiată o convenție „secretă” româno-turcă, semnată de miniștrii de externe la Geneva și ratificată în 30 octombrie 1934, la Ankara. Cele două țări își acordau ajutor militar în următoarele condiții: „Dacă unul dintre statele semnatare devine, în orice împrejurare ar fi, obiectul unei agresiuni din partea unui stat balcanic, acționând singur sau împreună cu alt stat balcanic sau nebalcanic, cealaltă Parte Contractantă se va considera ca atacată ea însăși și va trece imediat la acțiune militară contra statului sau statelor balcanice agresoare, ale căror teritorii au atingere cu ale sale” (art. 1). „În cazul când una din Părțile Contractante devine, pe timpul execuției obligației prevăzută de articolul precedent, obiectul unei acțiuni de război din partea unui stat nebalcanic, cealaltă Parte Contractantă va trebui, de asemenea, să intre în război contra acestuia”³⁴.

România a avut un rol determinant în crearea Înțelegerii Balcanice, discuțiile decisive fiind purtate în toamna anului 1933, în timpul turneului desfășurat de Nicolae Titulescu, ministrul Afacerilor Străine, în capitalele balcanice³⁵. Atitudinea Bulgariei, care a refuzat să renunțe la pretențiile teritoriale pe seama vecinilor săi (inclusiv România), a dus la excluderea posibilității de a fi invitată ca membru fondator al unei alianțe regionale. Înțelegerea Balcanică³⁶ a fost înființată la 9 februarie 1934 de România, Iugoslavia, Grecia și Turcia, printr-un tratat semnat în Marea Aulă a Academiei din Atena. Noul construct a fost conceput ca o alianță regională în care statele membre, oferindu-și garanții de securitate reciproce, se angajau să asigure pacea în această zonă și să prevină orice schimbare a statu-quoului existent. O convenție militară tripartită a fost încheiată la 6 noiembrie 1936 de Turcia, România și Iugoslavia, fiind completată de o convenție militară cvadripartită, semnată la 10 martie 1937 împreună cu Grecia. Convențiile amintite prevedeau planuri militare comune, stabilite în baza unor scenarii care priveau agresiunea Bulgariei, precum și acțiuni secundare, împotriva unor adversari potențiali, vizate fiind Ungaria, pentru România și Iugoslavia, și Albania, pentru Turcia și Grecia³⁷. Potențialul militar al statelor Înțelegerii Balcanice îl depășea cu mult pe cel al vecinilor ostili, alianța balcanică vizând, într-un plan mai larg, să descurajeze solidarizarea revizioniştilor din Balcani cu state din afara regiunii, precum Italia sau Germania³⁸.

Construirea alianței balcanice a fost rezultatul unei convergențe de viziuni și agende de securitate care a definit relațiile româno-turce în ansamblul geografiei strategice din Balcani.

³⁴ *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 489.

³⁵ Alexandru Oșca, *Managementul crizelor regionale. Modelul balcanic interbelic*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2003, p. 261.

³⁶ Înțelegerea Balcanică a fost analizată detaliat de istoriografia românească. Pentru lucrări de specialitate, a se vedea: Cristian Popișteanu, *România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică*, Editura Politică, București, 1968; Eliza Campus, *Înțelegerea Balcanică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972.

³⁷ Mihail E. Ionescu, „Încheierea alianței militare balcanice tripartite, 1936”, în *Revista de istorie*, nr. 12/1974, pp. 1687-1705.

³⁸ Alexandru Oșca, *Managementul crizelor regionale*, p. 368.

Ambele state au împărtășit obiective comune: menținerea zonei Balcanilor în afara unui potențial război, asigurarea unui front balcanic unit, capabil să răspundă unei eventuale agresiuni împotriva unuia dintre statele membre, prevenirea transformării regiunii într-un teren de confruntare al marilor puteri. Angajamentele de apărare reciprocă asumate de statele membre erau menite să facă din Pactul Balcanic un descurajant credibil în fața potențialilor agresori. Sunt relevante cuvintele lui Kemal Atatürk care, în 1936, îi spunea regelui Carol II: „Dacă cineva, vreodată, va pune mâna pe vreunul dintre statele balcanice, Turcia, pregătită sau mai puțin pregătită, va lupta”.³⁹ Cu alte cuvinte, Turcia își asumase, ca miză majoră, asigurarea păcii în Balcani, concomitent cu transformarea statului turc în principala putere balcanică.

Evoluția Înțelegerii Balcanice a fost influențată de dinamica strategiilor de securitate ale statelor membre, care au variat în funcție de poziția lor geografică, disputele teritoriale cu vecinii și perspectiva mai largă asupra politicii externe. Pentru România, ca și pentru Iugoslavia, Înțelegerea Balcanică era văzută ca o „prelungire” a Micii Înțelegeri, asigurându-i frontul balcanic în cazul unei agresiuni din partea Ungariei și Bulgariei. Turcia avea, ca și Grecia, vocații mediteraneene, fiind interesată să se protejeze, printr-o alianță regională, față de pericole care puteau veni pe plan continental în Balcani⁴⁰. Lipsa de omogenitate a abordărilor de securitate a limitat posibilitatea unei coordonări a acțiunilor internaționale. România și Turcia au împărtășit, până în 1939, orientarea fermă înspre o alianță cu Franța și Marea Britanie. Iugoslavia a acceptat propunerea Germaniei de a încheia o convenție comercială, la 1 mai 1934, și a semnat un tratat de prietenie cu Italia, la 25 martie 1937. Grecia avea și ea bune relații cu Roma, impunând în cadrul Înțelegerii Balcanice o „clauză italiană”, prin care excludea posibilitatea de a fi atrasă într-un conflict direct cu Italia⁴¹. Turcia, în încercarea de ameliorare a preocupărilor de securitate ale României, s-a oferit să intermedieze, fără succes de altfel, o acomodare a relațiilor româno-sovietice.

Un aspect deosebit de important în dinamica relațiilor româno-turce a continuat să fie, așa cum fusese și în epoca otomană, chestiunea strâmtorilor. Regimul strâmtorilor instituit la Lausanne, în 1923, s-a menținut până în anul 1936, cu toate că era nepopular în cercurile politice de la Ankara. Turcia dorea desființarea Comisiei Internaționale a Strâmtorilor și instituirea unui nou regim, bazat pe principiile suveranității. Momentul oportun s-a ivit după invazia italiană în Etiopia, în 1935, și remilitarizarea Renaniei, la 7 martie 1936. Atunci, marile puteri membre ale Societății Națiunilor (cu excepția Italiei) au acceptat să ia în discuție propunerea Turciei de revizuire a regimului strâmtorilor și de restabilire a suveranității turcești asupra acestora.

Chestiunea strâmtorilor a fost discutată la conferința de la Montreux, în Elveția, deschisă la 22 iunie 1936. În timpul conferinței, Marea Britanie, deși a sprijinit dreptul Turciei de a remilitariza zona strâmtorilor, s-a opus propunerii încurajate de U.R.S.S. de a se interzice accesul în Marea Neagră pentru navele de război ale statelor non-riverane⁴². Delegația română la convenția de la Montreux a fost condusă de ministrul Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu,

³⁹ Brock Millman, *op.cit.*, p. 489.

⁴⁰ Mihai Retegan, *În balanța forțelor. Alianțe militare românești interbelice*, Editura Semne, București, 1997, pp. 138, 147.

⁴¹ Grecia, excluzând, de la început, posibilitatea angajării într-un conflict cu Italia, a declanșat un proces de „făurire divizată a alianței militare balcanice”. Mihail E. Ionescu, *op.cit.*, p. 1690; Alexandru Oșca, *Managementul crizelor regionale*, p. 294.

⁴² În general, a se vedea Anthony R. De Luca, *The Montreux Conference of 1936: a Diplomatic Study of Anglo-Soviet Rivalry at the Turkish Straits*, Stanford University Press, 1973.

reunind specialiști în chestiunea dunăreană și a Mării Negre⁴³ precum Constantin Conțescu și Vespasian V. Pella. Titulescu a susținut menținerea unui regim liber de navigație în Marea Neagră⁴⁴, declarând în deschiderea conferinței de la Montreux: „Tot ceea ce atinge securitatea Turciei atinge securitatea României și tot ceea ce atinge Marea Neagră interesează în cel mai înalt grad țara mea, dat fiind că unicul nostru acces la Marea liberă se face prin Marea Neagră și prin strâmtori. (...) Eu aș zice că strâmtorile sunt însăși inima Turciei. Dar ele sunt în același timp plămâni României. Când o regiune este, prin situația sa geografică, inima unei națiuni și plămâni alteia, înțelepciunea cea mai elementară dictează acestor două națiuni să se unească și să facă un întreg”⁴⁵. După încheierea convenției de la Montreux și parafarea, la 21 iulie 1936, a protocolului unui viitor tratat de asistență mutuală româno-sovietic, Titulescu a fost remaniat, la 28 august 1936.

Să precizăm faptul că la dezbateri au fost susținute două puncte de vedere, cel al Turciei (care coincidea cu cel al Uniunii Sovietice și care a fost susținut și de Titulescu) și cel susținut de Marea Britanie. Turcia urmărea militarizarea strâmtorilor, din motive care țineau de siguranța națională, în timp ce Uniunea Sovietică urmărea să transforme Marea Neagră într-un „lac rusesc”, prin limitarea sau chiar anularea intrării vaselor de război ale neriveranilor. De cealaltă parte, Marea Britanie, interesată de protejarea liniilor sale de comunicație, dorea păstrarea unei oarecare forme de control internațional în chestiunea strâmtorilor. În final, s-a adoptat punctul de vedere al Turciei, care a primit dreptul de a reînarma zonele ce fuseseră demilitarizate prin tratatul de la Lausanne⁴⁶.

Convenția de la Montreux din 20 iulie 1936 a instalat un nou regim al strâmtorilor Bosfor și Dardanele, valabil până în ziua de astăzi, redând Turciei o suveranitate completă asupra teritoriului național. Acordul s-a dovedit, la acel moment, un compromis echitabil între marile puteri și statele riverane, împiedicând pe viitor posibilitatea ca, în cazul unui război, Marea Neagră să mai devină un teatru de operațiuni de importanță majoră.

Poziția României de sprijinire a Turciei în cadrul conferinței de la Montreux a dus relațiile bilaterale la un nivel înalt, fără precedent încă de la obținerea independenței de către statul român în 1878. La îndemnul lui Kemal Atatürk, premierul Ismet İnönü a trimis oficial la București un mesaj în care se preciza că „suntem datori României. Înțelegerea de la Montreux va lăsa urme pozitive asupra înțelegerii existente. Noi avem încredere în România și dorim să vă asigurăm de această încredere”⁴⁷.

⁴³ Chestiunea dunăreană era strâns legată de cea a strâmtorilor. În timpul conferinței de la Montreux, Titulescu a declarat presei franceze că și Comisia Europeană a Dunării, instituită în urma Războiului Crimeii, este „depășită” și că ar fi în interesul României să fie desființată.

⁴⁴ Chestiunea strâmtorilor a preocupat juriștii și diplomații români, care, în anii imediat următori, au publicat studii privind această problemă: Nicolae Dașcovi, *Marea noastră sau regimul strâmtorilor*, Tipografia Alexandru A. Terek, Iași, 1937; idem, *Regimul Dunării și al Strâmtorilor în ultimele două decenii: (cu o anexă documentară)*, Tipografia Alexandru A. Terek, Iași, 1943; Andrei Rădulescu, *Regimul juridic al Bosforului și Dardanelor*, Monitorul Oficial, București, 1940 ș.a.

⁴⁵ Alexandru Vianu, Zorin Zamfir, Constantin Bușe (editori), *Relații internaționale în acte și documente*, București, Editura Didactică și Pedagogică, vol. I, 1974, p. 242, apud Ioan Scurtu (coordonator), Theodora Stănescu-Stanciu, Georgiana Margareta Scurtu (editori), *Istoria românilor între anii 1918-1940: documente și materiale*, București, Editura Universității din București, 2001, doc. 11.3.7, „Declarația lui Nicolae Titulescu privind regimul navigației prin Strâmtorile Mării Negre”.

⁴⁶ Ioan Scurtu (coord.), *op.cit.*, p. 500.

⁴⁷ Ionuț Cojocaru, *op.cit.*, p. 76.

Începând cu mijlocul anilor '30, în condițiile accelerării revizionismului în Europa, pe fondul politicii de conciliere adoptate de puterile occidentale, cooperarea româno-turcă a devenit cu deosebire importantă. Atât România, cât și Turcia erau interesate în asigurarea stabilității și prevenirea tentațiilor revizioniste în zona Balcani–Marea Neagră. Experiența Primului Război Mondial a marcat în mod definitoriu gândirea strategică la București și Ankara. Pentru România, în orice scenariu posibil de evoluție a securității europene, o prioritate centrală a fost menținerea libertății de trecere prin strâmtori și, implicit, asigurarea conectării la aliații occidentali în caz de război, realitate care făcea din Turcia unul dintre cei mai importanți aliați regionali. România era conștientă că Marea Neagră era singura cale sigură de acces la aprovizionările și sprijinul pe care îl puteau oferi Franța și Marea Britanie, iar orice schimbare a statu-quoului în zona pontică ar fi lăsat țara izolată și expusă în fața acțiunilor revizioniste ale vecinilor. Pornind de la aceeași experiență a Primului Război Mondial, exista la Ankara o încredere adânc înrădăcinată că, într-un posibil război, victoria finală va fi de partea coaliției anglo-franceze. Încrederea în capacitatea și forța Marii Britanii s-a suprapus cu îngrijorările tot mai mari legate de ambițiile revizioniste ale Germaniei și Italiei, realitate care a definit registrul de acțiune al Turciei și alinierea acesteia cu puterile occidentale.⁴⁸ În același timp, alianța Turciei cu Marea Britanie și Franța era în interesul direct al României, asigurând protejarea și accesul liber în strâmtori, precum și apărarea statu-quoului pontic.

Având interese comune, România și Turcia au împărtășit îngrijorarea privind evoluția situației internaționale în anii 1935-1938. Germania devenea forța predominantă pe continent, în fața unei politici conciliatoriste (*appeasement*) a Franței și Marii Britanii, care doreau să evite angajarea într-un conflict deschis. În anul 1938, „al Treilea Reich” anexa, la 12 martie, Austria („Anschluss”). La 30 septembrie, Germania, în urma acordului de la München cu Marea Britanie, Franța și Italia, ocupa „regiunea sudetă” a Cehoslovaciei, locuită de o populație majoritar de origine germană. În același timp, Italia se apropia tot mai mult de Germania, atrăgând în siajul ei și Iugoslavia, pe care o îndepărta, astfel, de România, Turcia și alianțele regionale comune. Nu în ultimul rând, Uniunea Sovietică, continuând politica imperialistă a Rusiei, aspira la controlul strâmtorilor și continua să evite orice recunoaștere a frontierei răsăritene a României.

Dorind să evite un conflict în Balcani, Înțelegerea Balcanică a încheiat cu Bulgaria un acord de neagresiune, semnat la 31 iulie 1938, la Salonic, și ratificat de România la 5 noiembrie 1938⁴⁹. Acordul prevedea un angajament al statelor balcanice „de a se abține, în relațiile lor mutuale, de a recurge vreodată la forță”. Statele Înțelegerii Balcanice își dădeau acordul față de Bulgaria pentru abolirea clauzelor militare, navale și aeriene ale tratatului de la Neuilly sur Seine și ale Convenției privitoare la frontiera Traciei, semnată la Lausanne în 1923. Se accepta, în mod oficial, reînarmarea Bulgariei, care începuse deja de câțiva ani, prin încălcarea tratatelor la care căror aplicare se renunța acum, prin acordul de la Salonic⁵⁰.

În acest context internațional complicat, guvernele de la București și Ankara au încercat să-și întărească autoritatea regimului intern, să-și sporească capacitatea de apărare și să-și dezvolte relațiile bilaterale. La 10 februarie 1938, regele Carol al II-lea institua un regim personal, punând capăt sistemului politic bazat pe pluripartitism. În același an, la 10 noiembrie, președin-

⁴⁸ Brock Millman, *op.cit.*, p. 490.

⁴⁹ „Acord între Înțelegerea Balcanică și Bulgaria”, în *Monitorul Oficial*, anul CVI, nr. 266, 15 noiembrie 1938, pp. 5504-5055.

⁵⁰ Mihai Retegan, *op. cit.*, pp. 155-156.

tele Mustafa Kemal Atatürk înceta din viață, la 57 de ani, în Palatul Dolmabahçe de la Istanbul. Succesorul lui Atatürk era İsmet İnönü, care, servind ca prim-ministru de la fondarea Republicii Turce (aproape neîntrerupt), a asigurat o continuitate a politicii kemaliste⁵¹. Câteva luni înaintea morții lui Kemal Atatürk, regele Carol al II-lea s-a întâlnit cu acesta, la 19 iunie 1938, la Istanbul⁵². În memoriile sale, monarhul nota: „Turcia este foarte fericită de alianța româno-polonă și vede, prin ea, mijlocul de a putea avea cele mai bune legături cu Polonia, cum, de altfel, România trebuie să profite de legăturile turcilor cu URSS”⁵³.

Anul 1938, ultimul an de pace în Europa, găsea România și Turcia pe poziții complementare, pro-occidentale și anti-revizioniste. Mai mulți oficiali români au apreciat că Turcia este cel mai onest dintre aliații României. Pentru a întări relațiile bilaterale între statele Înțelegerii Balcanice, acestea au convenit ridicarea misiunilor diplomatice de la rangul de legație la cel de ambasadă, proces care va fi finalizat în anul 1939⁵⁴.

Sfârșitul anului 1938 găsea România și Turcia într-o alianță care va cunoaște o nouă dinamică odată cu începutul celui de al Doilea Război Mondial, care va fi analizat în următorul volum al acestei serii. În aceeași lucrare va fi abordată evoluția relațiilor româno-turce în perioada imediat următoare încheierii ultimei conflagrații mondiale și în timpul Războiului Rece, când cele două țări, în pofida faptului că au fost integrate în blocuri politico-militare antagoniste (NATO și Tratatul de la Varșovia), au reușit să găsească arii de cooperare și să mențină un nivel ridicat al relațiilor bilaterale.

Perioada cuprinsă între 1878, când România și-a obținut independența de stat, și anul 1938, ultimul an de pace înaintea declanșării celui de al Doilea Război Mondial, a oferit contextul unei așezări de durată a ansamblului raporturilor româno-otomane-turce. Coordonata centrală care a definit relația bilaterală a fost cea de cooperare bazată pe o agendă comună de interese având ca principal obiectiv păstrarea stabilității și securității în regiunea Balcani–Marea Neagră. De la inamici în războiul din 1877-1878, cele două state au devenit aliați indispensabili după încheierea Primului Război Mondial, dinamică confirmată prin semnarea Înțelegerii Balcanice în 1934 și a acordurilor militare de asistență reciprocă subsecvente. Relația cu Republica Turcia, proclamată la 29 octombrie 1923, a continuat registrul bunelor relații româno-otomane. Cu alte cuvinte, confirmarea unei politici asumate care era rezultatul unor calcule strategice foarte clare, și nu rezultatul unor evoluții de conjunctură. Chestiunea strâmtoarelor și a securității în Marea Neagră a transformat Turcia într-un actor de importanță critică pentru România, iar această realitate a definit în mod profund întreaga ecuație strategică a Bucureștilor, tipologia de comportament și construirea întregului ansamblu al relațiilor pe direcția București–Ankara în perioada acoperită de documentele incluse în acest volum. Substanța acestei realități a rămas o constantă a politicii românești până astăzi.

Dr. Carmen-Sorina Rîjnoveanu

Directorul Institutului pentru studii politice de apărare și istorie militară

⁵¹ În numărul său din 11 noiembrie 1938, ziarul „New York Times” vorbea despre o „tranzitie pașnică”, asigurată de „prim-ministrul fondator” İsmet İnönü.

⁵² Întâlnirea a avut loc la bordul iahtului „Savarona”, acostat în debarcaderul grădinii Palatului Dolmabahçe. Narcis Dorin Ion, *Carol al II-lea al României: un rege controversat*, Magic Print, Onești, vol. 5, 2021, pp. 172-175.

⁵³ Carol II, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, ed. Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, vol. I. Editura Silex, București, 1995, p. 263.

⁵⁴ Capitolul III, documentele 45-49.

INTRODUCTION

A volume of documents dedicated to the political and military relations between Romania, the Ottoman Empire and its successor, the Republic of Türkiye, is, without any doubt, most necessary in the current historiographical landscape, as we mark a century since the foundation of the modern Turkish state and the establishment of diplomatic relations between Romania and the Republic of Türkiye. The dynamics of bilateral relations, since Romania obtained its independence, in 1878, until 1989, records a number of important moments in the geopolitical setting of the Balkans and of the Black Sea area. Although we have a great deal of works dedicated to Türkiye and Turkish-Romanian relations, most of them recently published, such an extensive period, covering a century and a half, could be difficult to analyse and understand without an appropriate research tool that would provide for historians and people interested in studying history an integrated view on the bilateral military developments. The documents of this volume came from the main archive collections opened to specialists, covering the period 1878-1938. Furthermore, a second volume will tackle the bilateral relations between Türkiye and Romania during the Second World War and the Cold War.

Regarding the present volume, its first part includes a series of documents that reflect the dynamics of the Romanian-Ottoman relations in 1872-1912, a period closely related to the general context of the Russian-Ottoman rivalry. The gradual loss of Ottoman influence and control in the Balkans was an evolution that became clearer in the first decades of the 19th century, after the series of defeats suffered against the Russian Empire (1806-1812, 1828-1829). The short break offered by the Crimean War did not bring – despite appearing so – major changes in the balance of forces in this region, the Russian expansion commencing again in the decade following the Treaty of Paris (1856). In this time, the Romanian Principalities were dominated by one of the two great powers, that alternated repeatedly over the years. Moreover, the revolutionary events of 1848 in Moldavia and Wallachia did not bring major changes in the relations with the sovereign power, the political leaders of Jassy and Bucharest promoting the preservation of pragmatic relations with the Ottoman Empire, that could validate the revolutionary programme. The context created a few years later through the union of the Romanian Principalities followed this path. The relations between the Ottoman Empire and the new Romanian state, ruled by prince Alexandru Ioan Cuza, evolved in a positive manner after the union was recognized (1861) and, with it, the new administrative and institutional organization of the Romanian state. Year 1877

is, without a doubt, a milestone in the evolution of Romanian-Ottoman political and military relations. The confirmation of the independence of the Romanian Principalities and the international recognition in the Treaty of Berlin (July 13, 1878) represented a *de jure* validation of a *de facto* reality that previously existed in the relations with the Ottoman Empire. Furthermore, the Ottoman Empire was the first great power that recognized the independent Romanian state, establishing diplomatic relations in November 1878.

Soon after the recognition of Romanian independence, the relations between the former vassal and the Ottoman Empire came to usual terms natural for the two sovereign states, whose interests of foreign policy were mostly aligned in the period covered by the present volume. This overlap or similarity of interests consisted mostly in the attitude shared towards the geopolitical situation in the Black Sea region, that changed substantially after Russia regained, through the aforementioned 1878 Treaty of Berlin, access to the mouth of the Danube and the right of using its military fleet in the Pontic basin. The former enemy, against which Romania entered the war in 1877 to obtain its independence, became a natural partner in assuring the security of the Balkan Peninsula. Thus, for the most part of the years preceding the Balkan wars, the political and military relations between Romania and the Ottoman Empire were defined by both parties as friendly, without being formalised in an alliance treaty.

The diplomatic relations between Romania and the Ottoman Empire were officially initiated after the Treaty of Berlin, the exchange of diplomats taking place in November 1878¹. The positive evolution of bilateral relations was an unchanging trait of the foreign policy promoted by Bucharest, Romania being an active supporter of the Ottoman Empire for practical and pragmatic reasons. How do we explain that the relation with the Ottoman Empire became, perhaps, the most positive relation developed by Romania with the states in Southeast Europe?

In order to understand the course of the Romanian-Ottoman relations after 1878, it is necessary to review interstate relations in the Balkans and the relations with the Ottoman Empire of the main local actors, Greece, Bulgaria, Serbia and Montenegro. These relations were determined by the manner in which interstate borders in the Balkan peninsula were established by the decision-makers at the Berlin Peace Congress (June 13 – July 13, 1878). The fact that the Ottoman Empire was left with Thrace, Macedonia and Albania fuelled a harsh and sometimes bloody conflict between Greece, Serbia and Bulgaria to win influence in those provinces, especially in Macedonia, that became a veritable “apple of discord”. In those states were formed nationalist groups that initiated terrorist actions, to convince the 14 ethnic groups in Macedonia, in the most brutal way possible, to declare their “desire” to join one of the three states².

After 1878, Balkan crisis became a constant problem in European politics, such in the case of: the unification of the two parts of Bulgaria in September 1885, the Serbian-Bulgarian War of November 1885 (concluded with the Peace of Bucharest in February 6, 1886), the Greek-Turkish

¹ Silvana Rachieru, „De la «Turcul cel Rău» la «Otomanul cel Bun»: reprezentanții diplomați ai sultanului și integrarea lor în înalta societate a Vechiului Regat”, in Claudiu-Lucian Topor, Alexandru Istrate, Daniel Cain (editors), *Diplomație, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, „Alexandru Ioan Cuza” University Publishing House, Iași, 2015, p. 425; Silvana Rachieru, *Diplomați și supuși otomani în vechiul Regat: relații otomano-române între anii 1878-1908*, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2018, p. 59.

² Of the vast bibliography on this problem, we recommend Charles and Barbara Jelavich, *Formarea statelor naționale balcanice 1804 – 1920*, Dacia Publishing House, Cluj-Napoca, 2006, subchapter *Problema Macedoniei*, p. 249-255; Daniela Bușă, *Modificări politico-teritoriale în sud-estul Europei între Congresul de la Berlin și primul război mondial (1878-1914)*, Paideia Publishing House, Bucharest, 2003, p. 155-173.

War of April-May 1897, the Macedonian uprising in September 1902, the “Young Turks” Revolution in June 1908 (that changed the character of the political regime in the Ottoman Empire), the annexation of the Bosnia and Herzegovina by Austria-Hungary, concurrent with the proclamation of Bulgarian independence on October 6, 1908. All these events justified the name of “Powder keg of Europe”³.

In reality, the “explosive material” was created by the Great Powers at the 1878 Congress, and the contradictions they faced eventually led to the formation of two competing politico-military blocks: the Triple Alliance (comprising Germany, Austria-Hungary, Italy and, secretly, Romania) and the Triple Entente (France, Russia and Great Britain). Moreover, the Balkan Peninsula became a battleground between the two neighbouring great powers – Austria-Hungary and Russia –, while Germany attempted to lure the Ottoman Empire in its sphere of economic interests⁴. After the internal turmoil of 1895-1896 in the Ottoman Empire, Britain re-evaluated its position and diminished its support towards the Sublime Porte. Besides, that were the contradictions between Greece and Bulgaria, both being active towards the downfall of the Ottoman Empire and an expansion of their control on Constantinople and on the Bosphorus and the Dardanelles. These were perceived also as being strategic objectives pursued by the Russian Empire for two centuries⁵. In this context we can understand the dynamics of the Romanian-Ottoman relations. Unlike the other Balkan actors, Romania didn’t share a common border with the Ottoman Empire (Bulgaria was an autonomous state since 1878) and didn’t entertain any ambitions over Ottoman territories. Moreover, the Romanian relations with the Balkan states were problematic at least.

The relations with Greece were tense, diplomatic relations being broken two times in 1892-1896 and 1905-1911⁶. A similar state existed in the relations with Bulgaria, as its territorial ambitions over Dobruja represented a constant pressure in the Sofia-Bucharest relations. After the assassination, on July 22, 1900, of teacher Ștefan Mihăileanu, who wrote in his journal against the claims of Bulgarian nationalists, the two states came close to a war, under the pressure of the public opinion. This possibility was prevented, on one hand, by diplomatic pressures from Berlin and Vienna, and, on the other, by the fact that the leaders in Bucharest were aware of the difficult situation of the Romanian Army, the low ammunition stocks rendering it incapable of sustaining a campaign south of the Danube. Even the relations with Serbia, which were generally more stable, had tense moments in this period.

At the end of the 19th century it became clear that, sooner or later, the Balkan states will overcome their contradictions over Macedonia and ally themselves in a war against the Ottoman Empire, to eliminate its presence in the Balkan Peninsula and in the islands of the Aegean Sea.

In this complex landscape of tensions and territorial disputes, the Ottoman Empire had the potential to act as a guarantor of the territorial status quo in the Balkans, an objective supported by the decision-makers in Bucharest. The disintegration of Ottoman power could have generated widespread regional unrest, drawing the various local actors into a spiral of conflict and violence that could have reactivated the Russian offensive towards the straits.

³ Widely covered by Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789-1923)*, Oscar Print Publishing House, Bucharest, 1998, p. 256-302.

⁴ Widely covered by Viorica Moisuc, *Istoria relațiilor internaționale până la mijlocul secolului al XX-lea*, România de Măine Foundation Publishing House, Bucharest, 2003, p. 77.

⁵ *Ibidem*, p. 79-81.

⁶ Daniela Bușă, *op. cit.*, p. 174-189.

The Ottoman Empire, in turn, had its own agenda of geopolitical interests and objectives that influenced the way it dealt with Romania. Russia's expansion to the estuary of the Danube required Constantinople to maintain a favourable relationship with the Romanian state. This option had strategic advantages for the Ottoman Empire by blocking Russian expansion towards Constantinople. The role of Dobruja, assigned to Romania by the Congress of Berlin, became particularly important as it provided, in practice, a strategic security buffer between the Ottoman Empire and Russia. Thus, the two geopolitical rivals no longer shared a common European border. Therefore, good relations with Romania became a necessity for the Ottoman Empire in order to secure its northern flank. These strategic options were also shared by the Kingdom of Romania, which was in the process of identifying additional ways of ensuring security by obtaining guarantees against Russian aggression (which was achieved in 1883 through the alliance with Germany and Austria-Hungary).

In the period following Romania's independence, bilateral relations were mainly focused on a few issues of major interest. The first, and undoubtedly one of the most important, was the question of the Macedo-Romanian community in the Ottoman Empire. This issue was arguably the main source of tension in the relationship between the two states at the end of the 19th century. Romania was firmly committed to promoting the national rights of the Aromanians in Macedonia, financially supporting the foundation of Romanian schools and churches. An extensive Romanian diplomatic effort was made to resolve this issue. Consequently, Romania managed to obtain from the Ottoman Empire the recognition of the rights of Macedo-Romanians, through the decree of May 1905, thus settling one of the most difficult chapters of bilateral relations with the Ottoman Empire in favour of the Romanian side⁷.

Another complex issue concerned diplomatic negotiations to determine the compensation owed to Romania by the Ottoman Empire for the living expenses related to the maintenance of Turkish prisoners and wounded, who were treated in very good conditions during their stay in the country. The compensation was accepted by a convention signed in Bucharest on November 23/December 5, 1878, but the payment of the 14 instalments was delayed until the end of 1884.

The disputes that arose on various topics did not, however, affect the generally friendly relations established between the two countries. The young Sultan Abdul Hamid II declared to the Minister Plenipotentiary Dumitru Brătianu on January 29 / February 10, 1880, that he wished to maintain good relations with Romania and that he appreciated the way in which its new subjects, the Muslims of Dobruja, were treated. This first meeting with the Sultan, as well as with the Grand Vizier Mehmed Said Pasha, was defining for the pattern of Romanian-Ottoman political and diplomatic relations during the long reigns of the two sovereigns, Abdul Hamid II and Carol I⁸.

Against the background of these friendly relations, trade links developed as well, particularly due to Romania's access to the Black Sea through the port of Constanța. As early as 1879, the Ottoman Empire was the third largest trading partner, with imports worth 21 million lei (out of a total of 254.5 million lei) and exports worth 49 million lei (out of a total of 238.6 million lei)⁹. By 1912, the figures evolved as follows: the value of Romanian imports from the Ottoman Empire amounted to 5.5 million lei (out of a total of 638 million lei), but the value of exports reached

⁷ Widely covered by Sorin Cristescu, *Regele Carol I în rapoarte diplomatice austro-ungare*, Paideia Publishing House, Bucharest, 2014, vol. 2, p. 345-355.

⁸ Chapter 1, document no. 40.

⁹ *Almanach de Gotha*, 1881, p. 892.

52 million lei (out of a total of 642 million lei)¹⁰. The development of the Romanian navy, on the other hand, made it necessary to obtain approval for the transit of the Bosphorus and Dardanelles straits by Romanian military ships, for missions or for repairs in the Constantinople shipyards. The Sultan granted these approvals depending on the international situation at the time (other permissions were requested for the transit of ships carrying supplies of arms and ammunition for the Romanian army).

At the end of the 19th century, the leaders in Constantinople saw the danger of a coalition of Balkan states opposing the Ottoman Empire. After the victory over Greece in May 1897¹¹, Sultan Abdul Hamid II offered Romania a concrete proposal for a military alliance to preserve the peace in the Balkans. The proposal was refused by both Prime Minister Dimitrie A. Sturdza and King Carol I. The situation changed in 1908 following the June revolution of the Young Turks, followed by the crisis of the annexation of the provinces of Bosnia and Herzegovina by Austria-Hungary (October 1908-March 1909) and the proclamation of Bulgaria's independence on October 6, 1908. It was clear, at this moment, that the Balkan states were determined to engage in a war against the Ottomans¹². In this context, which was particularly complex for the Ottoman Empire, but also for regional stability, a series of actions were taken to strengthen bilateral military relations. In February 1910, the position of military attaché in Constantinople was opened, thus achieving reciprocity in military-diplomatic representation relations. The expressions of sympathy with which Alexandru Averescu and Grigore Crăiniceanu were welcomed in Constantinople, as ministers of war, in June 1907 and April 1910 respectively, confirm the positive evolution of military relations between the two states¹³. In this scenario, the option of a Romanian-Ottoman alliance gained greater support, as it was seen, according to the press of the time, as the only way to discourage the actions of the Balkan countries (especially Bulgaria) against the Ottoman Empire.

A new proposal for a Romanian-Ottoman alliance was put forward by the Sultan in 1910 which, like the previous one in 1897, was not met with a favourable response in Bucharest. King Carol I's opposition was due to pragmatic reasons imposed by regional geopolitical realities, but also by the choices that Bucharest had assumed regarding the alliances in Europe. In this sense, an alliance with the Ottoman Empire could have strained the already difficult relations with the two neighbouring empires, Russia and Austria-Hungary, both with their own particular interests in the region. At the same time, the Kingdom of Romania already joined, since 1883, the alliance of the Central Powers, made up of Austria-Hungary, Germany and Italy. This alignment was meant, in the calculations of the Romanian decision-making circle, to be a central vector in ensuring the country's security and defence. As a result, no other military alliances were considered necessary, being considered as complicating or diluting the commitments already made and the existing security guarantees that were provided for the membership to the Alliance controlled/protected by Germany. This was the line of conduct that defined foreign policy during the reign of King Carol I and that positioned Romania in Germany's geopolitical orbit.

The documents included in the second chapter follow the evolution of bilateral relations during the Balkan crises of 1912-1913 and the First World War till the disappearance of the Ottoman Empire and the proclamation of the Turkish Republic. On September 30, 1911, Italy,

¹⁰ *Almanach de Gotha*, 1916, p. 1066.

¹¹ Daniela Bușă, *op. cit.*, p. 189-202

¹² Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 324-330.

¹³ *Ibidem*, p. 320-323.

seeking the annexation of Tripolitania and the Dodecanese, declared war on the Ottoman Empire without informing the allied governments in Vienna and Berlin. The war ended a year later through the Treaty of Ouchy (October 18, 1912). By that time, the Balkan League had already been formed, consisting of Bulgaria, Greece, Serbia, and Montenegro, opposed to the Ottoman Empire. On October 18, 1912, the First Balkan War erupted and, within a month, the Ottoman armies were defeated on all fronts. On their way to Constantinople, the Bulgarians were narrowly stopped at the Çatalca line (November 17-18, 1912). The fact that they were on the verge of conquering the Ottoman capital led to a straining of relations between Sofia and St. Petersburg.

The Ottoman Empire appreciated Romania's friendly stance during this conflict, despite its hopes for a possible intervention of Romania, based on shared interests, aiming to counter Bulgaria's expansion. Romania remained consistent in its general approach towards the Porte, amidst the rapidly deteriorating situation in the Balkan region. The leaders in Bucharest refused to intervene or support any side in the conflict, maintaining a neutral attitude during the First Balkan War. Despite not participating in the war, Romania sent medical missions to provide aid to the wounded and the refugees from the Ottoman Empire and Bulgaria.

Then came the armistice of November 20 / December 12, 1912, but the disputes among the Balkan allies over the division of conquered territories prevented the conclusion of a peace treaty. In June 1913, a disgruntled Bulgaria attacked its former allies, sparking the Second Balkan War. This time, Romania decided to intervene and support the Ottoman Empire, as Bulgaria's actions and ambitions risked altering the Balkan balance of power, something that could directly affect Bucharest's regional interests. After Romania's military intervention, peace was concluded in Bucharest on August 10, 1913. The Balkan Wars highlighted the effects that the state of war in the Balkans could have on freedom of navigation through straits and the necessity of maintaining the regional status quo. Therefore, Romania mediated the conclusion of the Greco-Turkish treaty on November 14, 1913¹⁴.

Just a year after the peace of Bucharest, the Young Turks government signed a secret alliance treaty with Germany on August 2, 1914, joining the Central Powers¹⁵. The alliance with Germany evolved naturally, especially after the signing of the Treaty of Berlin, leading to a gradual increase in German influence, particularly in the military field. The German model was followed in the reformation of the army, military organization, strategy, and doctrine. Unlike relations with other major powers, where complex territorial issues and possible border disputes existed, Germany posed no threat to the Empire. In July 1914, the First World War broke out, and both Romania and the Ottoman Empire attempted to identify the best options for managing the new military-strategic realities. A potential alliance between Romania and the Ottoman Empire, open to other Balkan states as well, was considered, with the Ottoman government leaning towards complete neutrality. Both countries were equally interested in maintaining the status quo in the Straits – Constantinople area, which was directly threatened by the ambitions of the Russian Empire, and in preventing the expansion of Russian control in the region. The Ottoman Empire effectively entered the war against the Entente on November 14, 1914, in response to Russia's declaration of war. Romanian-Ottoman cooperation persisted during Romania's period of neutrality, during which it maintained normal relations with states from both the Entente and the Central Powers. A persisting problem

¹⁴ Daniela Bușă, *op. cit.*, pp. 241-284, Nicolae Ciachir, *op. cit.*, pp. 331-343.

¹⁵ After the revolt of the Young Turks in 1908-09, the Ottoman Empire was de facto led by the so-called Young Turk triumvirate: Talaat Pasha – Minister of Interior, Ismail Enver Pasha – Minister of War and Chief of the General Staff, and Ahmed Cemal Pasha – Minister of the Navy.

that emerged during this period concerned Romania's stance on the use of its territory for the transit of arms. The status of neutrality led Romanian authorities to be reluctant in approving the transit of German military materials through its territory to the Ottoman Empire. With Romania's entry into the war on the side of the Entente on August 15, 1916, the Ottoman Empire implicitly became an enemy. As a member of the Central Powers coalition, the Ottoman Empire contributed troops to the German-Bulgarian offensive in Romania in the fall of 1916, but this participation involved limited forces (two divisions), placed under the command of the Bulgarian army. Among all the occupying forces in Romania, the Ottoman troops exhibited the most favourable behaviour towards the civilian population, as reflected in memoirs and accounts¹⁶.

After the defeat suffered in the First World War, the powerful national movement led by General Mustafa Kemal did not recognize the peace treaty imposed by the Allied and Associated Powers at Sèvres (August 10, 1920). The result was a war of independence against the occupation forces of Greece, France, and Great Britain, in which Kemalist forces emerged victorious in the battles of İnönü (January 6-11 and March 23 – April 1, 1921) and Dumlupınar (August 26-30, 1922), ultimately leading to the signing of the Armistice of Mudanya on October 11-14, 1922. Under these circumstances, the new political regime removed the last Sultan, Mehmed VI, on November 1, 1922, and negotiated a new treaty with the Great Powers, which was signed in Lausanne on July 24, 1923¹⁷.

Between 1918 and 1922, Romania maintained a watchful stance regarding the Ottoman issue. The Romanian government's policy concerning internal disputes and wars in the central-eastern regions of Europe was one of non-intervention, albeit with nuances: it refused involvement in the Russian civil war, but accepted the internment of White Army troops on Romanian territory. It officially declared neutrality in the Soviet-Polish conflict, though it had close relations with decision-makers in Warsaw. The disappearance of the empire and the birth of modern Türkiye substantially altered the geopolitical context in the Balkans and the Black Sea basin¹⁸. As a member of the Entente, Romania established a commissariat in Constantinople, which monitored the situation of the Romanian prisoners taken by the Ottoman army during the 1916 campaign and interned in several camps. It also focused on identifying and caring for the graves of Romanian soldiers who died in captivity. In 1920, efforts were initiated to reaccredit the Romanian military attaché in Constantinople, and the official resumption of diplomatic relations at the embassy level was achieved on July 20, 1922.

The negotiation of the Treaty of Lausanne represented a milestone in the evolution of Romanian-Turkish relations. The position promoted by the Romanian delegation sought the immediate restoration of peace, the establishment of a demilitarized zone between Türkiye and Bulgaria, as well as the creation of a new regime for the Straits (ensuring freedom of commercial and military movement). The Treaty of Lausanne was ultimately signed on July 24, 1923, stipulating the demilitarization of the Straits area and the formation of an international commission for their control¹⁹. The provisions of the Treaty of Lausanne dissatisfied the Turks and the Soviets

¹⁶ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată. Vol. V Capitala sub ocupația dușmanului (1916 – 1918)*, Editura Albatros, Bucharest, 2007, p. 291.

¹⁷ More in Petre Ghiață, *Atatürk*, Editura Enciclopedică română, Bucharest, 1975, pp. 51-70.

¹⁸ On the transition from Empire to Republic, see Ryan Gingeras, *Ultimele zile ale Imperiului Otoman 1918-1922*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, Translation by Ovidiu Cristea and Ramona Neacșa, 2023.

¹⁹ More on the Lausanne Conference in A. L. MacFie, *The Conference of Lausanne (November 1922-July 1923)*, *Middle Eastern Studies*, May, 1979, Vol. 15, No. 2 (May, 1979), pp. 211-238; Joseph C. Grew, *The Peace Conference of Lausanne, 1922-1923*, *Proceedings of the American Philosophical Society*, Feb. 15, 1954, Vol. 98, No. 1 (Feb. 15, 1954),

alike, even though both parties eventually signed the final document. On August 24, 1923, the evacuation of Allied forces from Constantinople began, an action that was completed on October 2, 1923²⁰. Three weeks later, the Republic of Türkiye was proclaimed. It was the beginning of a new chapter in the history of the Turkish state and in the history of Europe alike.

The proclamation of the Republic of Türkiye on October 29, 1923, and the election of Mustafa Kemal as president²¹ received special attention from the Romanian general public and decision-makers. In the period that followed the major political transformations in Türkiye, Romanian-Turkish bilateral relations were rather defined by the specific priorities pursued by both parties. A course of action pursued by both Romania and Türkiye focused on identifying strategic options that would secure their national borders. In post-World War I Europe, countries with borders recognized by treaties signed by major powers quickly realized that they needed to group themselves into defensive alliances in order to protect their frontiers from those who contested them. Thus, the Polish-Romanian Alliance²² was formed in March 1921, along with the Little Entente²³, which comprised Czechoslovakia, Romania, and the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes, with the aim of countering Hungarian revisionism. Romania's objective was to secure the protection of its most vulnerable borders (East and West), by developing extensive networks of regional allies, and to establish a platform of cooperation and mutual defence commitments that would act as a deterrent against revisionist tendencies.

As for Türkiye, one of the main courses of action focused on stabilizing the borders with Russia, against the backdrop of the evident mutual interest in establishing close relations. In fact, the relations between Turkish nationalists and Soviets (each engaged in their own civil wars) began as early as August 1920. The proclamation of the Grand National Assembly in Ankara on April 23, 1920, paved the way for the rapid development of Turkish-Soviet relations, which materialized in the following years through a series of diplomatic victories: on March 16, 1921, the Treaty of Brotherhood was signed in Moscow between the Grand National Assembly of Türkiye and the Russian Soviet Federative Socialist Republic (RSFSR)²⁴, followed by the Friendship Treaty signed in Kars, on October 13, 1921, between the Grand National Assembly of Türkiye and representatives of Soviet Armenia, Soviet Azerbaijan, and Soviet Georgia. This treaty established the borders between Türkiye and the states in the southern Caucasus. The Treaty of Kars was ratified in Yerevan on September 11, 1922. Soviet Russia ceded to Türkiye a series of territories that had been occupied by the Russian Empire after the defeat of the Ottoman Empire in the war of 1877-1878. Article 6 stipulated that the contracting parties "consider all previous treaties signed by the Ottoman and Tsarist Empires as null and void, losing their legal effect." This meant,

pp. 1-10; Sevtap Demirci, Turco-British Diplomatic Manoeuvres on the Mosul Question in the Lausanne Conference, 1922-1923, *British Journal of Middle Eastern Studies*, April 2010, Vol. 37, No. 1 (April 2010), pp. 57-71.

²⁰ A. L. MacFie, The Conference of Lausanne (November 1922-July 1923), *Middle Eastern Studies*, May, 1979, Vol. 15, No. 2 (May, 1979), p. 234.

²¹ Ionuț Cojocaru, *Turcia de la Atatürk la Erdogan*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, p. 71-72.

²² Carmen-Sorina Rijnoveanu, Șerban Liviu Pavelescu (coord.), *România și Polonia: un secol de alianță. Romania and Poland: a Century of Alliance. Documente/Documents*, Editura Militară, Bucharest, 2021.

²³ Carmen-Sorina Rijnoveanu, Doru Liciu, Șerban Liviu Pavelescu, *România în Mica Înțelegere. Alianța Defensivă la centenar. Romania in the Little Entente. The Defensive Alliance at its Centenary. Documente/Documents*, Editura Militară, Bucharest, 2021.

²⁴ It's important to mention that Article 5 of the Russo-Turkish treaty stipulated the pledge of the two parties to block the access through the straits of warships of non-coastal states. This commitment preceded the signing of the Treaty of Lausanne in July 1923. See A. L. MacFie, The Conference of Lausanne (November 1922-July 1923), *Middle Eastern Studies*, May, 1979, Vol. 15, No. 2 (May, 1979), p. 213.

among other things, the legal nullity of the cession of Bessarabia to the Russian Empire through the Treaty of Bucharest (May 16/28, 1812). The Treaty of Kars led to the cession in favour of Türkiye²⁵ of large territories that had temporarily been part of the Armenian Democratic Republic. Finally, on October 10, 1925, in Ankara, the Treaty of Eternal Friendship between Türkiye and Bulgaria was signed.

While the Soviet Union eventually did challenge the borders by force in 1939, borders that it had acknowledged through the treaties with Finland (Treaty of Tartu on October 14, 1920) and with Poland (Treaty of Riga of March 18, 1921), it never contested the recognized borders with Türkiye. There are several historians that would characterize Turkish-Soviet relations as follows: dependency on the Soviet Union until 1929, balance until the mid-1930s, and, subsequently, cooperation²⁶. In Türkiye's view, maintaining close relations with the Soviet power was a key instrument in ensuring the country's security along the entire Eastern border and in the Black Sea basin. Based on this premise, the alliance with the USSR remained one of the fundamental principles of Türkiye's foreign policy throughout the interwar period. In this manner, Türkiye achieved what few countries managed to obtain in the post-World War I era, namely the recognition of its borders through bilateral treaties with countries it had conflicts in the past. Thus, the new state became a formidable partner in international relations, despite becoming a country with reduced dimensions and demographics. The first population census in 1927 revealed a population of just 13.6 million inhabitants (for comparison, Romania had over 18 million inhabitants in 1930).

The third chapter of this present volume, titled "An Alliance for Balkan Peace, 1924-1938", focuses on the efforts of Romania and Türkiye to recalibrate their foreign policies within the new international framework established after the conclusion of the First World War and the subsequent local conflicts²⁷.

In the first half of the interwar period, the relations between Romania and Türkiye underwent a slow evolution, marked by mutual assessment²⁸. Romania, which had just doubled its territory by annexing provinces from the former Russian and Austro-Hungarian empires, predominantly inhabited by Romanians, was interested in maintaining the status quo established through the peace treaties concluded in 1919 and 1920, following the Paris Peace Conference. Thus, the Romanian state aimed to consolidate the new borders, starting in 1921, by building a system of regional alliances to ensure defence along its three major directions of strategic vulnerability: East (USSR) – West (Hungary) – South (Bulgaria), at the same time maintaining a policy of alignment with the major allied powers, France and the United Kingdom. The Soviet Russia's refusal to recognize the union of Bessarabia created a constant source of tension in Romanian-Soviet relations and a continuous threat to the territorial integrity of the Romanian state. Türkiye's situation was different due to the stabilization of European borders, which allowed it to focus efforts on internal aspects, manifested through the launch of an extensive program of reform and modernization of the Turkish state. In a general perspective, the period between the Mosul Crisis

²⁵ Gökay, Bülent. *Soviet Eastern Policy & Türkiye, 1920-1991: Soviet Foreign Policy, Türkiye & Communism*, London New York, pp. 14-20.

²⁶ Ionuț Cojocaru, *op. cit.*, p. 73.

²⁷ Such as the Romanian-Hungarian War of 1919, the Polish-Soviet War of 1918-1921, or the Greco-Turkish War of 1919-1922.

²⁸ See Ionuț Cojocaru, *România și Turcia. Actori importanți în sistemul de relații interbelice (1918-1940)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014; Mehmet Ali Ekrem, *Relațiile româno-turce între cele două războaie mondiale (1918-1944)*, Editura Științifică, Bucharest, 1993.

(1924) and 1934 represented rather a phase of introspection, with the central concern focused on defining national identity and transforming Türkiye into a strong, developed, modern state capable of acting as a central actor in the power dynamics of Southeast Europe. Foreign policy aspects held relatively low relevance, given the Turkish leaders' reluctance to engage in tense issues and their focus on establishing agreements and treaties with the states in the region²⁹. Since 1933-1934, Türkiye's foreign policy became more dynamic, engaging more actively in regional power games. This approach was notably driven by Italy's assertive policies and its actions in the Dodecanese, as well as by the growing threat emanating from Germany. Atatürk was convinced that, at some point, Germany would initiate a new world war³⁰.

The intensification of actions in the Balkans, and implicitly, of the Romanian-Turkish relations, can be explained by taking into consideration the broader European context and the increasingly felt need in both Bucharest and Ankara to enhance coordination and cooperation in the field of security.

In foreign policy, Türkiye proclaimed a policy of neutrality, initially adopting a cautious approach towards Britain and France³¹ while cultivating a close relationship with Soviet Russia. Starting from 1934, there was a major shift towards Western powers, especially Great Britain. Türkiye's strategy started to focus on France's and Great Britain's support in the face of increasing threats from Italy and Germany. It was also understood that a possible modification of the regime of the straits, strongly desired by Ankara, could not be achieved without Britain's involvement, the latter being the most important naval power in the Mediterranean. During the same period, Türkiye initiated extensive efforts to consolidate and modernize its military force, an objective for which the leaders in Ankara turned to Western states for support and assistance.

The new orientation facilitated the consolidation of relations with Romania, whose security policy was closely linked to the Western alliance system. In addition to foreign policy aspects, Romania and Türkiye were trying to improve bilateral relations. The first bilateral treaty concluded between the two states was the Trade Agreement of June 11, 1929. Moreover, Türkiye, facing a major demographic issue by incorporating only half of the former Ottoman Empire's population within the borders of the new republic, pursued an active policy in Dobruja, offering scholarships to young Muslims and encouraging their repatriation to Türkiye³².

Starting from 1930, representatives of the Balkan states, including Albania and Bulgaria, met in a dedicated framework aimed at providing political guidance for strengthening regional collaboration. Balkan conferences took place annually in Athens (October 15-18, 1930), Istanbul (October 20-26, 1931), Bucharest (October 22-27, 1932), and Thessaloniki (November 5-11, 1933)³³. These discussions laid the foundation for inter-Balkan cooperation in various fields, such as science, culture, or tourism.

Romania's relations with Türkiye became closer after the latter was admitted as a member state of the League of Nations on July 18, 1932. Türkiye was invited to join the Geneva forum

²⁹ Brock Millman, Turkish Foreign and Strategic Policy 1934-42, *Middle Eastern Studies*, Jul., 1995, Vol. 31, No. 3 (Jul., 1995), p. 485.

³⁰ *Ibidem*, p. 487.

³¹ The Turkish state had disputes related to former Ottoman territories, which, with Anglo-French support, came under international mandates and evolved into independent states. In this situation was the Mosul province, occupied by the British, which became part of Iraq, and the Hatay province, occupied by the French, and annexed to Syria.

³² Chapter III, document no. 18.

³³ Eliza Campus, „Conferințele balcanice, 1930-1934”, in *Studii privind politica externă a României, 1919-1939*, ediția a II-a, Editura Militară, Bucharest, 1971, pp. 111-170.

when the Presidency of the General Assembly was held by Nicolae Titulescu (1930-1932), who adopted a favourable stance, supporting Türkiye's membership.

One of the decisive steps towards Romanian-Turkish rapprochement was the signing of the "Convention for the Definition of Aggression" (London, July 4, 1933). By this treaty, Romania, together with the allies of the Little Entente, Türkiye and the USSR undertook, in the spirit of the Briand-Kellogg Pact of August 27, 1928, to exclude force from the settlement of any bilateral disputes.

Romanian-Turkish relations became much more dynamic with the Friendship Treaty ("friendship, non-aggression, arbitration and advice") concluded between the two states on October 17, 1933, in Ankara. The document called for a "sincere and perpetual peace" to prevail in bilateral relations. The next step was to develop the Balkan regional alliance, in parallel with the consolidation of military cooperation between Bucharest and Ankara. A "secret" Romanian-Turkish convention was concluded on June 5, 1934, signed by foreign ministers in Geneva and ratified on October 30, 1934, in Ankara. The two countries granted each other military aid under the following conditions: "If one of the signatory states becomes, under any circumstances, the object of aggression by a Balkan state, acting alone or in conjunction with another Balkan or non-Balkan state, the other contracting power will consider itself attacked and will immediately take military action against the aggressor Balkan state or states whose territories touch its own" (Article 1). "If one of the Contracting Parties becomes, during the execution of the obligation referred to in the preceding article, the object of warlike action on the part of a non-Balkan state, the other contracting party will also be obliged to go to war against it"³⁴.

Romania played a decisive role in the creation of the Balkan Pact. The decisive discussions were held in the autumn of 1933, during the tour conducted by Nicolae Titulescu, the Minister of Foreign Affairs, in the Balkan capitals³⁵. The attitude of Bulgaria, which refused to give up its territorial claims towards its neighbours (including Romania), led to the exclusion of the possibility of being invited as a founding member of a Balkan alliance. The Balkan Entente³⁶ was established on February 9, 1934, by Romania, Türkiye, Yugoslavia and Greece in a treaty signed in the Great Hall of the Academy of Athens. The new construct was conceived as a regional alliance in which member states, offering mutual security guarantees, committed themselves to ensure peace in the area and prevent any change to the existing status quo. A tripartite military convention was concluded on November 6, 1936 by Türkiye, Romania and Yugoslavia, supplemented by a quadripartite military convention signed on March 10, 1937, with Greece.

The aforementioned conventions provided for joint military plans based on scenarios involving Bulgarian aggression, as well as secondary actions against potential adversaries, namely Hungary for Romania and Yugoslavia and Albania for Türkiye and Greece³⁷. The military potential of the states of the Balkan Entente far exceeded that of their hostile neighbours, as the Balkan alliance was aimed more broadly at discouraging the solidarity between the revisionists in the Balkans and states outside the region, such as Italy or Germany³⁸.

³⁴ *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România întregită (1918-1940)*, Editura Enciclopedică, Bucharest, 2003, p. 489.

³⁵ Alexandru Oșca, *Managementul crizelor regionale. Modelul balcanic interbelic*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucharest, 2003, p. 261.

³⁶ The Balkan Pact has been analysed in detail by Romanian historiography. For scholarly works, see: Cristian Popișteanu, *România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică*, Editura Politică, Bucharest, 1968; Eliza Campus, *Înțelegerea Balcanică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucharest, 1972.

³⁷ Mihail E. Ionescu, "Încheierea alianței militare balcanice tripartite, 1936", in *Revista de istorie*, nr. 12/1974, pp. 1687-1705.

³⁸ Alexandru Oșca, *Managementul crizelor regionale*, p. 368.

The establishment of the Balkan alliance was the result of the convergent views and security agendas that defined Romanian-Turkish relations in the overall strategic geography of the Balkans. Both countries shared common goals: keeping the Balkan area out of a potential war, ensuring a united Balkan front capable of responding to possible aggression against one of the member states, preventing the region from becoming a battleground for the great powers. The mutual defence commitments assumed by member states were intended to make the Balkan Pact a credible deterrent to potential aggressors.

The words of Kemal Atatürk are very revealing, who, in 1936, said to King Carol II: "If anyone ever seizes any of the Balkan states, Türkiye, prepared or less prepared, will fight"³⁹. In other words, Türkiye had taken as its major stake the securing of peace in the Balkans while at the same time making the Turkish state the main Balkan power.

The evolution of the Balkan Alliance was influenced by the dynamics of member states' security strategies, which were influenced by geographical position, territorial disputes with neighbours and broader foreign policy perspective. For Romania, as for Yugoslavia, the Balkan Entente was seen as an "extension" of the Little Entente, securing the Balkan front in case of aggression from Hungary and Bulgaria. Türkiye, like Greece, had a Mediterranean vocation and was interested in protecting itself, through a regional alliance, against dangers that might come from the Balkans on the mainland⁴⁰.

The lack of homogeneity in security approaches has limited the possibility of coordinated international action.

Romania and Türkiye shared, until 1939, a firm orientation towards an alliance with France and Great Britain. Yugoslavia accepted Germany's proposal for a trade agreement on May 1, 1934, and signed a treaty of friendship with Italy on March 25, 1937. Greece also had good relations with Rome, imposing an "Italian clause" in the Balkan Agreement, by which it excluded the possibility of being drawn into a direct conflict with Italy⁴¹. Türkiye, in an attempt to alleviate Romania's security concerns, offered to mediate, unsuccessfully, an accommodation of Romanian-Soviet relations.

A particularly important aspect in the dynamics of Romanian-Turkish relations continued to be, as in the Ottoman era, the issue of straits. The straits regime established at Lausanne in 1923 lasted for 13 years until 1936, although it was unpopular in Ankara political circles. Türkiye wanted the abolition of the International Straits Commission and the establishment of a new regime based on the principles of sovereignty. The occasion came after the Italian invasion of Ethiopia in 1935 and the remilitarisation of the Rhineland on March 7, 1936. At that time, the major member powers of the League of Nations (with the exception of Italy) agreed to consider Türkiye's proposal to revise the straits regime and restore Turkish sovereignty over them.

The straits issue was discussed at the Montreux conference in Switzerland, which opened on June 22, 1936. During the conference, Britain, while supporting Türkiye's right to remilitarise the straits area, opposed the proposal encouraged by the U.S.S.R. to deny access to the Black

³⁹ Brock Millman, *op.cit.*, p. 489.

⁴⁰ Mihai Retegan, *În balanța forțelor. Alianțe militare românești interbelice*, Editura Semne, Bucharest, 1997, pp. 138, 147.

⁴¹ Greece, excluding, from the beginning, the possibility of engaging in a conflict with Italy, triggered a process of "divided creation of the Balkan military alliance". Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 1690; Alexandru Oșca, *Managementul crizelor regionale*, p. 294.

Sea to warships belonging to non-riparian states⁴². The Romanian delegation to the Montreux Convention was led by the Minister of Foreign Affairs, Nicolae Titulescu, bringing together specialists in the Danube and Black Sea issues⁴³ such as Constantin Coștescu and Vespasian V. Pella. Titulescu supported the maintenance of a free navigation regime in the Black Sea⁴⁴, declaring in the opening ceremony of the Montreux conference: “Everything that affects Türkiye’s security affects Romania’s security and everything that affects the Black Sea is of the utmost interest to my country, given that our only access to the open sea is through the Black Sea and the straits. (...) I would say that the straits are the very heart of Türkiye. But they are also the lungs of Romania. When a region is, by its geographical situation, the heart of one nation and the lungs of another, the most elementary wisdom dictates that these two nations should unite and make one whole.”⁴⁵. After the conclusion of the Montreux Convention and the initialling, on July 21, 1936, of the protocol of a future Romanian-Soviet mutual assistance treaty, Titulescu was reshuffled on August 28, 1936.

It should be noted that two points of view were supported in the debates, that of Türkiye (which coincided with that of the Soviet Union and which was also supported by Titulescu) and that of Great Britain. Türkiye sought to militarise the Straits for reasons of national security, while the Soviet Union sought to turn the Black Sea into a “Russian lake” by limiting or even cancelling the entry of warships belonging to non-coastal states. On the other hand, Britain, interested in protecting its lines of communication, wanted to retain some form of international control over the Straits. In the end, Türkiye’s point of view was adopted, giving it the right to rearm areas that had been demilitarised by the Treaty of Lausanne⁴⁶.

The Montreux Convention of July 20, 1936, put in place a new regime for the Bosphorus and Dardanelles straits, valid to this day, giving Türkiye complete sovereignty over its national territory. The agreement proved, at the time, to be a fair compromise between the major powers and the coastal states, preventing the Black Sea from becoming a major theatre of operations in the future in the event of war.

Romania’s position to support Türkiye at the Montreux conference took bilateral relations to a higher level, unprecedented since the Romanian state gained independence in 1878. At Kemal Atatürk’s urging, prime minister Ismet İnönü officially sent a message to Bucharest stating that “we are indebted to Romania. The Montreux agreement will leave positive traces on the existing agreement. We have confidence in Romania and we want to assure you of this confidence”⁴⁷.

⁴² In general, see Anthony R. De Luca, *The Montreux Conference of 1936: a Diplomatic Study of Anglo-Soviet Rivalry at the Turkish Straits*, Stanford University Press, 1973.

⁴³ The Danube issue was closely linked to the straits. During the Montreux conference, Titulescu told the French press that even the European Danube Commission, set up after the Crimean War, was “obsolete” and that it would be in Romania’s interest to abolish it.

⁴⁴ The issue of straits preoccupied Romanian jurists and diplomats who, in the following years, published studies on the problem: Nicolae Dașcovici, *Marea noastră sau regimul strâmtorilor*, Tipografia Alexandru A. Terek, Iași, 1937; idem, *Regimul Dunării și al Strâmtorilor în ultimele două decenii: (cu o anexă documentară)*, Tipografia Alexandru A. Terek, Iași, 1943; Andrei Rădulescu, *Regimul juridic al Bosforului și Dardanelelor*, Monitorul Oficial, Bucharest, 1940.

⁴⁵ Alexandru Vianu, Zorin Zamfir, Constantin Bușe (editori), *Relații internaționale în acte și documente*, Bucharest, Editura Didactică și Pedagogică, vol. I, 1974, p. 242, apud Ioan Scurtu (coordonator), Theodora Stănescu-Stanciu, Georgiana Margareta Scurtu (editori), *Istoria românilor între anii 1918-1940: documente și materiale*, Bucharest, Editura Universității din București, 2001, doc. 11.3.7, “Declarația lui Nicolae Titulescu privind regimul navigației prin Strâmtorile Mării Negre”.

⁴⁶ Ioan Scurtu (coord.), *op.cit.*, p. 500.

⁴⁷ Ionuț Cojocaru, *op. cit.*, p. 76.

Starting with the mid-30s, in the context of revisionism expanding in Europe amid the conciliation policy adopted by the Western powers, Romanian-Turkish cooperation became especially important. Both countries were interested in ensuring stability and preventing revisionist attempts in the Balkans-Black Sea area. The experience of the First World War influenced the strategic thinking in Bucharest and Ankara in a decisive way. For any possible scenarios regarding the evolution of European security, Romania's priority was to maintain the freedom of passage through the straits, thus ensuring the connection with the Western allies in case of war – a reality that made Türkiye one of the most important regional allies. Romania was aware that the Black Sea was the only safe route to access supplies and support that France and Britain could provide, and any change to the status quo in the Black Sea would have left the country isolated and exposed to the revisionist actions of its neighbours. Bearing in mind the same experience of the First World War, Ankara was deeply convinced that, in case of war, final victory would lie on the side of the Anglo-French coalition. Confidence in Britain's capabilities and force overlapped with growing concerns about German and Italian revisionist ambitions, a reality that defined Türkiye's register of action and its alignment with Western powers. At the same time, Türkiye's alliance with Britain and France was in Romania's direct interest, since it was ensuring protection and free access to the straits, as well as defending the Pontic status quo.

Besides having common interests, Romania and Türkiye shared the concern regarding the evolution of the international situation in the years of 1935-1938. Germany was becoming the predominant force on the continent at a time in which appeasement policy was actively promoted by France and Britain – both wanting to avoid an open conflict. On March 12, 1938, the Third Reich annexed Austria (Anschluss). On September 30, Germany, following the Munich Agreement with Britain, France and Italy, occupied Czechoslovakia's Sudetenland, a region inhabited by a German majority. At the same time, Italy was getting increasingly closer to Germany, enticing Yugoslavia as well, and thus alienating it from Romania, Türkiye and its regional alliances. Moreover the Soviet Union continued to carry on Russia's imperialist policy, aspiring to control the straits and evading the recognition of Romania's eastern frontier.

Wishing to avoid conflict in the Balkans, the Balkan Pact concluded with Bulgaria a non-aggression agreement, signed on July 31, 1938, in Thessaloniki and ratified by Romania on November 5, 1938. By this agreement the Balkan states were committing "to refrain from ever resorting to force in their mutual relations". The Balkan Pact member states agreed with Bulgaria to abolish the military, naval and air clauses of the Treaty of Neuilly-sur-Seine and the Convention respecting the Thracian Frontier, signed in Lausanne in 1923. This meant that the rearmament of Bulgaria was officially accepted – a process which was, in fact, in progress for years, thus violating the treaties that were now renounced by the Thessaloniki agreement.

Against the background of a complicated international context, both Bucharest and Ankara have tried to reinforce the authority of their governments, increase their defence capabilities and develop bilateral relations. On February 10, 1938, King Carol II established a royal dictatorship and put an end to a political system which was based on multi-party system. In the same year, on November 10, President Mustafa Kemal Atatürk died at the age of 57 in Dolmabahçe Palace, in Istanbul. İsmet İnönü, who served as Prime Minister since the establishment of the Turkish Republic (almost uninterruptedly), became Atatürk's successor and ensured the continuity of the Kemalist policy. King Carol II met with Kemal Atatürk on June 19, 1938, in Istanbul, a few months prior to his death. In his memoirs, the Romanian monarch noted: "Türkiye is very

pleased with the Romanian-Polish alliance and perceived it as a way to have the best ties with Poland. Romania must take advantage of the Turkish ties with the USSR.”

The year of 1938, the last year of peace in Europe, found Romania and Türkiye in complementary, pro-Western and anti-revisionist positions. Many Romanian officials considered that Türkiye was one of the most honest allies of the country. In order to strengthen the bilateral relations between the states of the Balkan Pact, it was agreed to raise the rank of the diplomatic missions from legation to embassy, a process that would be completed in 1939.

The end of 1938 had found Romania and Türkiye engaged in an alliance that would experience a new dynamic with the beginning of the Second World War, which will be analysed in the next volume of this series. It will address the evolution of the Romanian-Turkish relations during the immediate post-war period and the Cold War, when the two countries, despite being integrated into antagonistic political-military blocs (NATO and Warsaw Treaty), managed to find areas of cooperation and maintained a high level of bilateral relations.

The period between 1878, when Romania gained its independence, and 1938, the last year of peace before the outbreak of the Second World War, provided context for a longstanding settlement of the entire ensemble of the Romanian-Ottoman-Turkish military relations. The fundamental pattern that defined the bilateral relations was that of cooperation based on a common agenda of interests with the main objective of preserving stability and security in the Balkans-Black Sea region. From being enemies in the war of 1877-1878, the two states became indispensable allies after the end of the First World War, a dynamic which was confirmed by the signing of the Balkan Pact in 1934 and of the subsequent military mutual assistance agreements. The relationship with the Republic of Türkiye, proclaimed on October 29, 1923, were a continuation of the good Romanian-Ottoman relations. In other words, it was the confirmation of an assumed policy which resulted from very clear strategic calculations, and not from some conjectural developments. The issue of straits and security in the Black Sea turned Türkiye into an actor of critical importance for Romania, and this reality shaped profoundly Bucharest's entire strategic thinking. At the same time, it shaped the way in which the entire relations framework evolved between Bucharest and Ankara during the period covered by the documents of this volume. The substance of this evolution remains a constant feature of the Romanian policy to this day.

Dr. Carmen-Sorina Rijnoveanu

Director of the Institute for Political Studies of Defence and Military History

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

La 100 de ani de la proclamarea Republicii Turcia și de la stabilirea relațiilor bilaterale, Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară și-a propus să aducă în atenția specialiștilor și opiniei publice o lucrare dedicată complexului dosar al relațiilor româno-otomano-turce în perioada 1878-1989. Relația spațiului românesc cu civilizația otomană, aflate de secole într-o profundă simbioză, a cunoscut o nouă dinamică odată cu proclamarea Independenței statului român în urma războiului ruso-româno-otoman din 1877-1878 și a congresului de la Berlin din 1878. Într-un context geopolitic complicat, România și Imperiul Otoman (Republica Turcia, din 1923), pe baza unor obiective fundamentale comune – menținerea păcii și statu-quo-ului în Balcani – au pus bazele unei colaborări care, în pofida oscilațiilor inerente, s-a menținut în toată această perioadă la cote ridicate. Relațiile cordiale, păstrate în tot acest interval și derulate în timpul unor evenimente care au marcat profund istoria Balcanilor și a lumii, constituie fundament pentru colaborarea strânsă din zilele noastre în cadrul instituțiilor internaționale și al NATO.

Pentru o valorificare adecvată a amplului material documentar, am optat pentru structurarea acestuia în două volume, cel de față cuprinzând perioada 1878-1938, urmând ca în cursul anului 2024 să apară cel de-al doilea volum dedicat perioadei 1939-1989.

Pentru a documenta o epocă atât de complexă ne-am folosit de principalele fonduri arhiviste aflate în patrimoniul Arhivelor Naționale ale României, Arhivelor Diplomatice din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, Arhivelor Militare Naționale (atât fondul de microfilme din București, cât și documentele din Depozitul de Arhivă Pitești) și al Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității. Pe această cale adresăm mulțumiri colegilor arhiviști, specialiștilor și conducerii acestor instituții pentru sprijinul necondiționat acordat demersului nostru științific.

Ca și în lucrările anterioare publicate de ISPAIM, documentele au fost reproduse în limba în care au fost redactate, mai puțin cele în germană, care au fost traduse. Am precizat, de fiecare dată, sursa de proveniență. Deși inevitabil subiective, am introdus însemnări ale unor lideri politici, diplomați și jurnaliști, precum și articole din presa epocii, cu predilecție ziarele „Adevărul” și „Universul”, care au militat în articolele lor pentru realizarea unei alianțe militare între cele două țări ca singură soluție posibilă pentru pacea Balcanilor. Asemenea documente au rolul de a contura atmosfera epocii respective, în înțelegerea unor contexte de obicei deosebit de complexe și în înțelegerea relațiilor dintre diferiți actori ai scenei internaționale.

În ceea ce privește documentele care acoperă perioada de început a relațiilor româno-otomane după obținerea Independenței, am adus o serie de modificări stilistice, îndreptând forme și cuvinte arhaice conform normelor actuale ale limbii române. Am procedat astfel și pentru a ușura cititorilor străini posibilitatea de a traduce textul documentelor. Am suprimat din textul documentelor, în special cele provenind din Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, antetele și informațiile birocratice privind expedierea sau înregistrarea lor de către destinatar. Am transcris, atunci când erau lizibile, rezoluțiile olografe scrise pe document. În rest, documentele au fost reproduse integral, fără omisiuni și adăugiri. Greșelile de tipar le-am corectat tacit.

Documentele au fost ordonate strict cronologic. Regestele indică data, locul emiterii, expeditorul, destinatarul și subiectul, expus pe larg. În textul regestelor și în notele explicative am folosit titlaturile conform limbajului din epocă. De asemenea, regestele au fost traduse într-o limbă de circulație internațională, pentru a facilita specialiștilor străini interesați accesul la informația cuprinsă în documente.

Am respectat tradiția celorlalte volume realizate de Institutul pentru studii politice și istorie militară și am inserat note explicative și mai ales biografice cu scopul de a oferi cititorului informații ce asigură cunoașterea aprofundată a evenimentelor epocii precum și cele mai importante repere ale vieții și activității personalităților cu rol de decizie. În același spirit care guvernează realizarea unei lucrări de referință volumul conține o listă de abrevieri, bibliografie, cronologia principalelor evenimente care au jalonat relațiile româno-otomano-turce și un indice de nume, instrument indispensabil pentru cei care consultă documentele. Succesul de care s-au bucurat volumele publicate anterior de Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară ne fac să nutrim speranța că și acesta va suscita atenția specialiștilor și publicului larg dornic să înțeleagă importanța României și a Imperiului Otoman (ulterior Republica Turcia) ca actori politici și militari de prim rang pe scena balcanică. Evoluția relațiilor politico-militare româno-otomano-turce constituie, fără îndoială, unul din capitolele de referință ale istoriei militare românești. Un astfel de volum de documente devine cu atât mai necesar și util, oferind noi perspective de înțelegere și cunoaștere publicului interesat să aprofundeze marile dosare ale raporturilor dintre cele două state. Mulțumirile noastre se îndreaptă către echipa de cercetare a Institutului pentru studii politice de apărare și istorie militară, care a depus eforturi susținute pentru identificarea, selecția și procesarea documentelor, precum și către colectivul și conducerea Editurii Militare, care ne oferă un sprijin constant în concretizarea tuturor proiectelor de cercetare ale Institutului.

Dr. Manuel Stănescu

Directorul adjunct al Institutului pentru studii politice de apărare și istorie militară

ACKNOWLEDGEMENTS

Within the context of celebrating 100 years since the proclamation of the Republic of Türkiye and the establishment of bilateral relations, the Institute for Political Studies of Defence and Military History undertook the task of bringing to the attention of specialists and public opinion a work dedicated to the complex issue of Romanian-Ottoman-Turkish relations between 1878 and 1989. The relationship between the Romanian space and the Ottoman civilisation, which had been in a deep symbiosis for centuries, experienced a new dynamic following the proclamation of independence of the Romanian state after the Russo-Romanian-Ottoman war of 1877-1878 and the Congress of Berlin in 1878.

In a complicated geopolitical context, Romania and the Ottoman Empire (the Republic of Türkiye since 1923), sharing common fundamental objectives such as maintaining peace and the status quo in the Balkan Peninsula, laid the foundations of a cooperation which, despite the inherent oscillations, remained at a high level throughout this period. The cordial relations maintained over this time and developed during events that have profoundly marked the history of the Balkan Peninsula and the world, are the basis for today's close cooperation within international institutions and NATO.

Given the magnitude of documentary material relevant to our work, we chose to structure the collection into two distinct volumes. We thought this to be the most suitable approach for ensuring the proper capitalisation of all the relevant documents and associated information. Therefore, the current volume covers the period between 1878 and 1938. It will be followed, next year, by a second volume that will encompass the 1939-1989 timeframe.

In order to capture such a complex age, we drew on the main archival records held by the National Archives of Romania, the Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs, the National Military Archives (both the microfilm collection in Bucharest and the documents in the Pitești Archive Depository) and the National Council for the Study of the „Securitate”. We would like to thank our fellow archivists, specialists and the heads of these institutions for their unconditional support to our scientific work.

As in previous works published by IPSDMH, the documents were reproduced in the language in which they were originally written, except for those in German, which were translated. In each case, we have indicated their source. Although unavoidably subjective, we included notes by political leaders, diplomats and journalists, as well as articles published in the press of the

time, particularly the newspapers „Adevărul” and „Universul”, which advocated in their columns for a military alliance between the two countries as the only possible solution for peace in the Balkans. Such documents have the role of defining the atmosphere of the period in question, helping us to understand contexts that were usually highly complex and to grasp the relations between the various actors on the international arena.

As for the documents covering the early period of Romanian-Ottoman relations after the proclamation of Independence, we made a number of stylistic changes, adjusting archaic forms and words according to the current norms of the Romanian language. We did this in order to make it easier for foreign readers to translate the text of the documents. We removed from the text of the documents, especially those from the Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs, the letterheads and bureaucratic information concerning their dispatch or registration by the recipient. Where legible, we transcribed the holograph resolutions written on the document. Otherwise, the documents were reproduced in full, without omissions or additions. We tacitly corrected typographical errors.

The volume was structured in three chapters in which documents are listed chronologically, accompanied by comprehensive registries indicating the date and place of issue as well as key aspects of the files. Furthermore, registries were translated into English in order to give foreign researchers a meaningful overview of the documents facilitating, thus, their work. At the same time, we followed the pattern of other works published by the Institute for Political Studies of Defence and Military History by consolidating the historical value of the documents with bibliographical and explicative notes in order to provide the readers with additional details on important events and relevant aspects of the life of various personalities that played important roles over these periods.

Given the prerequisites and standards of reference work, the volume contains a list of abbreviations, a bibliography, a chronology of the main events that marked the Romanian-Ottoman-Turkish relations and a name index which is an indispensable tool for those who consult the documents included in this volume.

The success of previous volumes published by the Institute for Political Studies of Defence and Military History leads us to hope that this one will also attract the attention of specialists and the general public eager to understand the importance of Romania and the Ottoman Empire (later the Republic of Türkiye) as major political and military actors on the Balkan scene.

The evolution of Romanian-Ottoman-Turkish political-military relations is undoubtedly one of the landmark chapters of Romanian military history. Such a volume of documents becomes all the more necessary and useful, offering new perspectives of understanding and insight to the public interested in delving deeper into the great issues of the relationship between the two states.

Our thanks go to the research team of the Institute for Political Studies of Defence and Military History, which worked hard to identify, select and process the documents, as well as to the staff and management of the Military Publishing House, which provides constant support in the realisation of all the Institute’s research projects.

Dr. Manuel Stănescu

Deputy Director of the Institute for Political Studies of Defence and Military History

ABREVIERI

a.c. = anul curent.

A.S. = Alteța Sa.

A.S.I. = Alteța Sa Imperială.

AMAE = Arhiva Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe.

AMNR = Arhivele Militare Naționale Române.

ANIC = Arhivele Naționale Istorice Centrale.

art. = articolul.

Artil. = Artilerie.

BAR = Biblioteca Academiei Române.

Bat. = Batalion.

Bg. Cav. = brigadă de cavalerie.

C.A. = corp de armată.

CNSAS = Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității.

crt. = curent.

D.C. = divizie de cavalerie.

D.I. = divizie de infanterie.

Div. = Divizie.

Div. Inf. = divizie de infanterie.

Dt. Mixt = detașament mixt.

E.S. = Excelența Sa.

E.V. = Excelența Voastră.

Esc. Voastră = Excelența Voastră.

fr. = franci.

G-l. = General.

Gl. Bg. = General de brigadă.

Gl. Div. = General de divizie.

Inspect. = Inspector / Inspectorat.

L.T. = liră turcească.

Lt. = Locotenent.

Lt. Colonel = Locotenent-colonel.

M. = Monsieur.

M.S. = Majestatea Sa.

M.S.I. = Majestatea Sa Imperială.

M.St.M. = Marele Stat Major

M.U. = mari unități

N.B. = Nota Bene.

no. = număr.

p. = pentru.

rap. = raport.

Reg. = regiment.

S.A. = Son Altesse.

S.A.R. = Son Altesse Royale.

S.E. = Son Excellence.

S.M. = Sa Majesté.

S.M.G. = Statul Major General.

S.M.I. = Sa Majesté Impériale.

Sect. = Sector.

Sous-Int. = Sous-intendant.

Sous-Secr. = Sous-Secrétaire

t.r. = (tunuri cu) tragere rapidă.

U.R.S.S. = Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste.

V.E. = Votre Excellence.

LISTA DOCUMENTELOR / LIST OF DOCUMENTS

Capitolul I / Chapter I

RELAȚIILE ROMÂNNO-OTOMANE DUPĂ RECUNOAȘTEREA INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI 1878-1911 / ROMANIAN-OTTOMAN RELATIONS AFTER THE RECOGNITION OF ROMANIA'S INDEPENDENCE 1878-1911

- 1. 1/13 noiembrie 1878, Constantinopol.** Mesajul ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care îl informează pe ministrul Afacerilor Străine, Mihail Kogălniceanu, asupra impresiei favorabile produse în Imperiul Otoman de telegramele sale. Solicită transmiterea de informații privind trecerea trupelor ruse prin Dobrogea.

November 1/13, 1878, Constantinople. The message of Minister Plenipotentiary Dumitru Brătianu informing the Minister of Foreign Affairs, Mihail Kogălniceanu, that his telegrams made a good impression on the Ottoman Empire. He is asking for information about the passage of Russian troops through Dobruja.
- 2. 7/19 noiembrie 1878, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, adresat ministrului Afacerilor Străine, Mihail Kogălniceanu, despre faptul că România va primi o parte din tunurile garnizoanei otomane din Vidin ca plată pentru o parte din suma pe care Imperiul Otoman o datorează pentru întreținerea prizonierilor.

November 7/19, 1878, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary, Dumitru Brătianu, informing the Minister of Foreign Affairs, Mihail Kogălniceanu, about the fact that Romania will receive several cannons of the Vidin' Ottoman garrison as partial compensation for the Ottoman Empire' debt representing the living expenses for the prisoners.
- 3. 14/26 noiembrie 1878, București.** Telegramă a ministrului Afacerilor Străine, Mihail Kogălniceanu, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, despre apropiata intrare a trupelor române în Dobrogea, în baza înțelegerii convenite între guvernele de la St. Petersburg și București.

November 14/26, 1878, Bucharest. Telegram from the Minister of Foreign Affairs, Mihail Kogălniceanu, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, about the imminent entry of Romanian troops into Dobruja, based on the agreement concluded between the governments of St. Petersburg and Bucharest.
- 4. 14/26 noiembrie 1878, Constantinopol (Péra).** Informare a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, adresată marelui vizir Safvet Pașa, despre pretențiile formulate de Rusia pentru ca aceasta să consimtă la trecerea Dobrogei în posesiunea României.

November 14/26, 1878, Constantinople (Péra). Report from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, informing the Grand Vizier Saffet Pasha about the claims made by Russia in return for its consent to the passing of Dobruja into Romania's possession.

5. **1/13 Decembrie 1878, București.** Convenția încheiată între guvernul român și cel otoman privind repatrierea prizonierilor de război, trimisă de ministrul Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, ministrului plenipotențiar la Constantinopol, Dumitru Brătianu. Sunt anexate convenția și actul adițional în care se specifică modalitatea de plată, sumele și termenele de achitare prin bonuri emise de Trezoreria Imperiului Otoman.
December 1/13, 1878, Bucharest. The Convention concluded between the Romanian and the Ottoman governments regarding the repatriation of the prisoners of war, sent by the Minister of Foreign Affairs, Ion Câmpineanu, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu. The convention and additional act specifying the payment method, amounts, and maturity date of the bonds issued by the Treasury of the Ottoman Empire are attached.
6. **12/24 decembrie 1878, București.** Proces-verbal încheiat între reprezentanții guvernului român și cei ai guvernului otoman privind numărul și situația prizonierilor otomani ce urmează să fie repatriați.
December 12/24, 1878, Bucharest. Report concluded between the representatives of the Romanian and Ottoman governments regarding the number and condition of the Ottoman prisoners to be repatriated.
7. **14/26 decembrie 1878, București.** Proces-verbal încheiat între reprezentanții guvernului român și cei ai guvernului otoman privind cheltuielile legate de întreținerea prizonierilor de război otomani, marcând încheierea cu succes a activității comisiei respective.
December 14/26, 1878, Bucharest. Report concluded between the representatives of the Romanian and Ottoman governments regarding the expenses related to the maintenance of the Ottoman prisoners of war, indicating the successful conclusion of the activity of the respective commission.
8. **4/16 ianuarie 1879, Constantinopol.** Informare a însărcinatului cu afaceri al Legației române la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine, despre întârzierea ratificării de către sultan a convenției privind repatrierea prizonierilor de război.
January 4/16, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs on the delay occurred in the ratification by the Sultan of the convention regarding the repatriation of the prisoners of war.
9. **8/20 martie 1879, Constantinopol.** Informare a însărcinatului cu afaceri al Legației române la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine despre problemele legate de întârzierea ratificării de către sultan a convenției privind repatrierea prizonierilor. Plata întreținerii lor se va face prin emiterea de bonuri de tezaur, iar românii nu au nici un mijloc de constrângere a otomanilor în acest sens.
March 8/20, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs about the problems caused by the delay occurred in the ratification by the Sultan of the convention regarding the repatriation of the prisoners of war. The expenses for their maintenance will be covered by treasury bonds and the Romanians have no means of coercing the Ottomans in this regard.
10. **12/24 martie 1879, Constantinopol.** Informare a însărcinatului cu afaceri al Legației române la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine despre promisiunile omologului otoman, Caratheodory Pașa, privind rezolvarea grabnică a problemelor legate de ratificarea de către sultan a convenției privind repatrierea prizonierilor de război.

March 12/24, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs about the promises made by the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Karatheodori Pasha, regarding the swift resolution of the problems related to the ratification by the Sultan of the convention regarding the repatriation of the prisoners of war.

11. **12/24 aprilie 1879, București.** Schimbarea instrumentelor de ratificare ale convenției privind repatrierea prizonierilor de război otomani între ministrul plenipotențiar otoman și ministrul român al Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu.

April 12/24, 1879, Bucharest. Exchange of the instruments for ratification of the convention regarding the repatriation of the Ottoman prisoners of war between the Ottoman Minister Plenipotentiary and Romanian Minister of Foreign Affairs, Ion Câmpineanu.

12. **14/26 aprilie 1879, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, prin care i se cere ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, să intervină pe lângă Sublima Poartă pentru emiterea bonurilor de tezaur imperiale prin care se plătesc României cheltuielile făcute cu întreținerea prizonierilor.

April 14/26, 1879, Bucharest. Official letter from the Minister of Foreign Affairs, Ion Câmpineanu, asking Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, to intervine with the Sublime Porte for the issuance of imperial treasury bonds covering the expenses incurred by Romania with the maintenance of prisoners.

13. **30 aprilie /12 mai 1879, Constantinopol.** Informare a însărcinatului cu afaceri al Legației române la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului otoman al Afacerilor Străine, Caratheodory Pașa, despre faptul că plata cheltuielilor legate de întreținerea prizonierilor se va face conform convenției, în 14 rate, din șase în șase luni, până la acoperirea sumei respective.

April 30/May 12, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Karatheodori Pasha, that the payment of the expenses related to the maintenance of prisoners will be done in accordance to the convention, in 14 instalments, every six months, until the respective sum is paid in full.

14. **7/19 mai 1879, Constantinopol.** Informare a însărcinatului cu afaceri român la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, despre discuția sa cu ministrul otoman al Afacerilor Străine, Caratheodory Pașa, referitoare la emiterea bonurilor de tezaur. Ministrul otoman a răspuns că România datorează Porții Otomane tributul cuvenit pentru perioada dintre ruperea relațiilor diplomatice în aprilie 1877 până la momentul recunoașterii independenței României la Congresul de la Berlin.

May 7/19, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs, Ion Câmpineanu, about his discussion with the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Karatheodori Pasha, on the treasury bills. The Ottoman Minister replied that Romania owes the Sublime Porte the due tribute for the period between the breaking of diplomatic relations, in April 1877, until the recognition of Romania's independence at the Congress of Berlin.

15. **21 mai/6 iunie 1879, București.** Adresă a ministrului de Război, colonelul Nicolae Dabija, către Ion Câmpineanu, ministrul Afacerilor Străine, despre operațiunile care au condus la scufundarea unor nave otomane în Dunăre, în noiembrie 1877. Se precizează că monitorul distrus de artileria română reprezintă prada de război a României, deoarece a fost făcută înainte de convenția de armistițiu din 19/31 ianuarie 1878 (care în cap. 5, între altele, atribuia Rusiei conservarea navelor de război otomane).

May 21/June 6, 1879, Bucharest. Official letter from the Minister of War, Colonel Nicolae Dabija, to the Minister of Foreign Affairs, Ion Câmpineanu, regarding the operations that led to the sinking of Ottoman ships in the Danube in November 1877. It is specified that the monitor destroyed by the Romanian artillery represents a war trophy of Romania since it was captured before the armistice convention of January 19/31, 1878 (which, among other things, assigned Russia the task of preserving the Ottoman warships in Chapter 5).

- 16. 25 mai /7 iunie 1879, Constantinopol.** Informare a însărcinatului cu afaceri român la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, despre asigurările primite de la ministrul otoman al Afacerilor Străine, Caratheodory Pașa, privind intervențiile sale la ministrul de finanțe otoman pentru ca bunurile de tezaur datorate să fie transmise la București ministrului plenipotențiar otoman, Suleiman Bey.
- May 25/June 7, 1879, Constantinople.** Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs about the assurances received from the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Karatheodori Pasha, regarding his interventions with the Ottoman Minister of Finance so that the due treasury bills are sent to Bucharest to the Ottoman Minister Plenipotentiary, Suleiman Bey.
- 17. 30 iunie/12 iulie 1879, București.** Nota Legației Ruse adresată Ministerului Afacerilor Străine român privind operațiunile de recuperare a celor patru nave otomane scufundate în Dunăre, care se vor desfășura pe malul românesc al fluviului. Se solicită ca autoritățile române să nu aducă vreun impediment celor implicați în această operațiune.
- June 30/July 12, 1879, Bucharest.** Note from the Russian legation addressed to the Romanian Ministry of Foreign Affairs regarding the recovery of the four Ottoman ships scuttled into the Danube, which will be carried out on the Romanian side of the river. It calls on the Romanian authorities not to interfere with this operation.
- 18. 2/14 iulie 1879, Constantinopol (Péra).** Informare a însărcinatului cu afaceri român la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine despre demersurile sale la sub-secretarul de stat otoman al Finanțelor și la Ministerul otoman al Afacerilor Străine pentru a obține scrisoarea vizirală relativă la emisiunea bonurilor de tezaur datorate.
- July 2/14, 1879, Constantinople (Péra).** Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs about his demarches with the Ottoman Under-Secretary of State from the Ministry of Finance and the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to obtain the vizier's letter regarding the issuance of the due treasury bills.
- 19. 4/16 iulie 1879, Constantinopol (Péra).** Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri Christian A. Balașiu, despre demersurile sale pentru a grăbi redactarea și transmiterea scrisorii vizirale relativă la emisiunea bonurilor de tezaur datorate pentru plata întreținerii prizonierilor de război otomani.
- July 4/16, 1879, Constantinople (Péra).** Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, addressed to the chargé d'affaires Christian A. Balașiu, regarding his efforts to expedite the drafting and transmission of the vizierial letter concerning the issuance of treasury bonds owed for the payment of maintenance for Ottoman prisoners of war.
- 20. 5/17 iulie 1879, Constantinopol (Péra).** Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri Christian A. Balașiu, despre demersurile sale pentru a grăbi redactarea și transmiterea scrisorii vizirale referitoare la emiterea bonurilor de tezaur datorate

pentru plata întreținerii prizonierilor de război otomani. Reprezentantul român a protestat contradicției Marelui Vizir de a introduce raportul Ministerului Afacerilor Externe în dezbateră Consiliului de Miniștri.

July 5/17, 1879, Constantinople (Péra). Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, addressed to chargé d'affaires Christian A. Balașiu about his efforts to expedite the drafting and transmission of the vizierial letter regarding the issuance of treasury bonds owed for the payment of maintenance for the Ottoman prisoners of war. The Romanian representative protested against the decision of the Grand Vizier to introduce the report of the Ministry of Foreign Affairs into the discussion of the Council of Ministers.

21. **6/18 iulie 1879, București.** Telegramă a ministrului Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, prin care îi cere ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, să-l informeze cât mai repede despre rezultatul demersurilor sale pe lângă ministrul otoman al Afacerilor Străine privind repatrierea prizonierilor de război.

July 6/18, 1879, Bucharest. Telegram from Ion Câmpineanu, Minister of Foreign Affairs, asking The Minister Plenipotentiary to Constantinople, Dumitru Brătianu, to inform him as soon as possible about the result of his interventions with the Ottoman Minister of Foreign Affairs regarding the repatriation of the prisoners of war.

22. **6/18 iulie 1879, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, către Dumitru Brătianu, ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, despre faptul că cele patru nave otomane scufundate în Dunăre de autoritățile otomane din Vidin în 1877 sunt și rămân capturi de război ale guvernului rus. Îi mai cere să-l informeze în acest sens pe ministrul otoman al Afacerilor Străine.

July 6/18, 1879, Bucharest. Official letter from the Minister of Foreign Affairs, Ion Câmpineanu, informing The Minister Plenipotentiary to Constantinople, Dumitru Brătianu, that the four Ottoman ships scuttled into the Danube by the Ottoman authorities in Vidin, in 1877, represent spoils of war to the Russian government. He is instructed to inform the Ottoman Minister of Foreign Affairs in this regard.

23. **9/21 iulie 1879, Constantinopol.** Raportul însărcinatului cu afaceri Christian A. Balașiu către ministrul Afacerilor Străine despre faptul că, după două luni de insistență, chestiunea emiterii bonurilor de tezaur se apropie de o soluționare favorabilă.

July 9/21, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires Christian A. Balașiu informing the Minister of Foreign Affairs that, after two months of thorough efforts the issue of the treasury bonds is getting closer to a favorable solution.

24. **9/21 iulie 1879, Constantinopol.** Telegrama însărcinatului cu afaceri, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine, prin care îl informează că a încercat să discute cu ministrul otoman al Afacerilor Străine chestiunea celor trei nave otomane scufundate pe Dunăre, dar că ministrul nu cunoaște nimic despre această problemă.

July 9/21, 1879, Constantinople. Telegram from the chargé d'affaires, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs that he tried to discuss with the Ottoman Minister of Foreign Affairs the issue of the three Ottoman ships sunk into the Danube, but the Minister was not aware about this issue.

25. **10/22 august 1879, Constantinopol.** Informare a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, adresată lui Nicolae Kretzulescu, ministru ad-interim al Afacerilor Străine, despre faptul că bancherii otomani nu vor accepta să schimbe bonurile de tezaur decât cu cel puțin 50% pierdere pentru România.

August 10/22, 1879, Constantinople. Report from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, informing the ad-interim Minister of Foreign Affairs, Nicolae Kretzulescu, that the exchange rates accepted by Ottoman bankers will induce at least 50% loss for Romania.

26. **14/26 august 1879, Constantinopol.** Telegramă adresată de ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, lui Nicolae Kretzulescu, ministru ad-interim al Afacerilor Străine, dacă în cazul în care Imperiul Otoman va plăti partea a doua a sumei datorate, se acceptă eșalonarea acesteia în 14 rate.

August 14/26, 1879, Constantinople. Telegram from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, asking the ad-interim Minister of Foreign Affairs, Nicolae Kretzulescu, whether in the event that the Ottoman Empire will pay the second part of the amount owed, one should accept its scheduling in 14 instalments.

27. **14/26 august 1879, București.** Telegrama secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Mihail Mitilieu, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care cere să-l informeze dacă bonurile de tezaur sunt emise potrivit convenției încheiată cu Guvernul Imperial.

August 14/26, 1879, Bucharest. Telegram from the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Mihail Mitilieu, asking The Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, to inform him whether the treasury bonds are issued according to the convention concluded with the Ottoman government.

28. **17/29 august 1879, Constantinopol.** Telegrama ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care îl informează pe Nicolae Kretzulescu, ministrul ad-interim al Afacerilor Străine, că bonurile de tezaur vor purta data ratificării de către sultan a convenției româno-otomane.

August 17/29, 1879, Constantinople. Telegram from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, informing the ad-interim Minister of Foreign Affairs, Nicolae Kretzulescu, that the treasury bonds will bear the date of the ratification by the Sultan of the Romanian-Ottoman convention.

29. **20 august/1 septembrie 1879, Constantinopol.** Telegrama ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care îl informează din nou pe Nicolae Kretzulescu despre faptul că bancherii otomani nu vor accepta să schimbe bonurile de tezaur decât cu cel puțin 50% pierdere pentru România.

August 20/September 1, 1879, Constantinople. Telegram from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, informing once again the ad-interim Minister of Foreign Affairs, Nicolae Kretzulescu, that the bankers will only accept to exchange the treasury bonds with at least 50% loss for Romania.

30. **11/23 septembrie 1879, Constantinopol.** Adresă a ministrului otoman al Afacerilor Străine, Mehmed Esad Safvet Pașa, prin care îl informează pe ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, despre valoarea colectivă a bonurilor de tezaur emise pentru plata întreținerii prizonierilor otomani.

September 11/23, 1879, Constantinople. Official letter from the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Mehmed Esad Saffet Pasha, informing the Romanian Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, about the collective value of the treasury bonds issued as payment for the maintenance of the Ottoman prisoners of war.

31. **12/24 septembrie 1879, Constantinopol.** Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care îl informează pe Mehmed Esad Safvet Pașa, ministrul otoman al Afaceri-

lor Străine, că a recepționat 15 bonuri de tezaur în valoare de 1.451.135 franci din suma de 6.288.855 piaștri datorată României.

September 12/24, 1879, Constantinople. Official letter from the Minister Plenipotentiary to Constantinople, Dumitru Brătianu, informing the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Mehmed Esad Saffet Pasha, that he received 15 treasury bonds worth 1.451.135 francs out of the total sum of 6.288.855 piastres owed to Romania.

32. **17/29 septembrie 1879, Constantinopol.** Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care îl informează pe Mehmed Esad Safvet Pașa, ministrul otoman al Afacerilor Străine, că pentru plata bonurilor de tezaur ministrul otoman de Finanțe așteaptă dispoziție de la Ministerul Afacerilor Străine.

September 17/29, 1879, Constantinople. Official letter from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, informing the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Mehmed Esad Saffet Pasha, that, in order to issue the treasury bonds, the Ottoman Minister of Finance awaits instructions from the Ministry of Foreign Affairs.

33. **18/30 septembrie 1879, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, adresat lui Vasile Boerescu, ministrul român al Afacerilor Străine, despre faptul că a primit cele 15 bonuri de tezaur în valoare de 587.654,09 franci și că restul plății va fi eșalonat în 14 rate, fiecare în valoare de 61.677,28 franci.

September 18/30, 1879, Constantinople. Report from Minister Plenipotentiary Dumitru Brătianu informing the Minister of Foreign Affairs, Vasile Boerescu, that he received 15 treasury bills worth 587.654,09 francs and that the rest of the payment will be done in 14 instalments, each worth 61.677,28 francs.

34. **7/19 octombrie 1879, Constantinopol (Péra).** Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, despre faptul că subsecretarul de Stat de la departamentul marelui vizirat l-a informat despre chestiunea plății bonurilor de tezaur, lăsând deciziei ministrului otoman al Afacerilor Străine.

October 7/19, 1879, Constantinople (Péra). Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, conveying to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, that the undersecretary of state from the department of the Grand Vizier informed him that the payment of treasury bonds now rests with the Ottoman Minister of Foreign Affairs.

35. **28 octombrie/9 noiembrie 1879, Constantinopol.** Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille adresat însărcinatului cu afaceri Mihail Obedenaru despre faptul că a discutat cu ministrul Afacerilor Străine, Sava Pașa, problema plății bonurilor de tezaur. Conform instrucțiunilor primite, a respins soluția propusă de avocatul Parnis Effendi, de a deduce din această plată suma datorată de România ca tribut pentru perioada dintre proclamarea independenței și recunoașterea de principiu a independenței României prin Tratatul de la Berlin.

October 28/November 9, 1879, Constantinople. Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, conveying to Romanian chargé d'affaires Mihail Obedenaru on his discussion with the Sava Pasha, the Minister of Foreign Affairs. According to his instructions on the issue of treasury bonds, he rejected the solution proposed by lawyer Parnis Effendi, namely to deduct this amount from the sum owed by Romania as tribute for the period between the proclamation and the recognition of independence through the Treaty of Berlin.

36. **1/13 noiembrie 1879, Constantinopol.** Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri, Mihail Obedenaru, despre faptul că a depus la minis-

terul Afacerilor Străine o notă referitoare la: opiniile cabinetului otoman asupra revizuirii articolului 7 din Constituția României; achitarea bonului de tezaur scadent; și încheierea unui acord comercial.

November 1/13, 1879, Constantinople. Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, informing chargé d'affaires Mihail Obedenaru that he submitted to the Ministry of Foreign Affairs a note on following aspects: Ottoman cabinet opinion on revision of Article 7 from Romanian Constitution; payment of the treasury bill due; and conclusion of a commercial agreement.

37. **10 noiembrie 1878, Constantinopol.** Telegramă a ministrului plenipotențiar al României la Constantinopol anunțând numirea unui ambasador al Înaltei Porți la București și, prin aceasta, recunoașterea independenței României.

November 10, 1878, Constantinople. Telegram from the Minister Plenipotentiary of Romania in Constantinople announcing the appointment of an ambassador of the Sublime Porte to Bucharest and, thereby, the recognition of Romania's independence.

38. **23 noiembrie/5 decembrie 1879.** Convenție cu privire la regimul prizonierilor de război otomani, care prevedea repatrierea în regim de urgență a prizonierilor de război aflați în custodia părților, precum și achitarea de către autoritățile otomane a cheltuielilor cu întreținerea și îngrijirea acestora pe durata prizonieratului.

23 November/5 December 1879. Convention concerning the treatment of Ottoman prisoners of war. The document provided for the urgent repatriation of prisoners of war in the custody of the parties, as well as the payment by the Ottoman authorities of the expenses of their care during their captivity.

39. **18/30 decembrie 1879, București.** Telegrama Ministerului Afacerilor Străine adresată însărcinatului cu afaceri român, Mihail Obedenaru, despre faptul că cererea Rusiei de a obține de la guvernul român aprobarea pentru transporturi militare prin Dobrogea este doar un zvon jurnalistic.

December 18/30, 1879, Bucharest. Telegram from the Minister of Foreign Affairs informing Romanian chargé d'affaires, Mihail Obedenaru, that Russia's attempt to obtain from the Romanian government approval for military transports through Dobruja is merely a journalistic rumor.

40. **29 ianuarie/10 februarie 1880, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, adresat principelui Carol I, în care se relatează audiența pe care i-a acordat-o sultanul Abdul Hamid al II-lea. În cadrul întrevederii, suveranul și-a exprimat bunăvoința față de principele României, aprecierea sa pentru modul cum sunt tratați musulmanii din Dobrogea, dorința sa de a întreține cele mai bune relații cu România.

January 29/February 10, 1880, Constantinople. The report from the Minister Plenipotentiary to Constantinople, Dumitru Brătianu, giving an account to Prince Carol I of the audience granted by Sultan Abdul Hamid II, in which the sovereign expressed his goodwill towards the prince of Romania. It mentioned the Sultan's appreciation for the way in which Muslims from Dobruja are treated and his desire to maintain the best relations with Romania.

41. **19/31 mai 1880, București.** Informare a legației române din Constantinopol despre faptul că cinci ofițeri și angajați ai Marinei române sunt așteptați la Constantinopol. Aceștia urmează să preia, de la Trieste, canoniera „Grivița” care a fost construită pentru guvernul român. În acest sens, este necesară aprobarea Sublimei Porți pentru trecerea prin strâmtoarele Dardanele și Bosfor.

May 19/31, 1880, Bucharest. Report from the Romanian legation in Constantinople announcing that five officers and employees of the Romanian Navy are expected in Constantinople. Their mission is

to go to Trieste take over the gunboat "Grivița", which was built for the Romanian government. The approval of the Sublime Porte to pass through the Dardanelles and Bosphorus straits is needed.

42. **24 mai/5 iunie 1880, Constantinopol (Péra).** Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri al României la Constantinopol, Dumitru Ollănescu, vizând demersurile sale, încă infructuoase, de a obține libera trecere prin strâmtorile Dardanele și Bosfor a navei „Grivița”.

May 24/June 5, 1880, Constantinople (Péra). Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, informing the chargé d'affaires Dumitru Ollănescu about his still unsuccessful demarches to obtain the approval for the ship "Grivița" to pass through the Dardanelles and Bosphorus straits.

43. **26 mai/7 iunie 1880, Constantinopol.** Informare a avocatului Parnis Effendi adresată ministerului otoman al Afacerilor Străine despre faptul că trecerea prin strâmtori a navei construite la Triest pentru România poate fi permisă deoarece nu încalcă prevederile Tratatului de pace de la Paris, din martie 1856 și nici pe cele ale Convenției de la Londra, din martie 1871.

May 26/June 7, 1880, Constantinople. Letter from lawyer Parnis Effendi informing the Ottoman Ministry of Foreign Affairs that the approval for the passage of the ship built in Trieste for Romania can be granted because it does not violate the provisions of the Treaty of Paris of March 1856, nor those of the Treaty of London of 1871.

44. **7/19 iunie 1880, Constantinopol.** Adresă a ministrului otoman al Afacerilor Străine, Abedin Pașa prin care îl informează pe însărcinatul cu afaceri al României, Dumitru Ollănescu, că Imperiul Otoman nu poate admite trecerea prin strâmtori a navei construită la Trieste, deoarece acest lucru ar încălca prevederile Tratatului de pace de la Paris din martie 1856 și pe cele ale Convenției de la Londra din martie 1871.

June 7/19, 1880, Constantinople. Official letter from the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Abedin Pasha, informing Romanian chargé d'affaires, Dumitru Ollănescu, that the Ottoman Empire cannot allow the passage through the straits of the ship built in Trieste, as this would go against the provisions of the Treaty of Paris of March 1856 and the Treaty of London of March 1871.

45. **29 iunie/11 iulie 1880, Constantinopol.** Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, către ministrul otoman al Afacerilor Străine, Abedin Pașa, despre datele tehnice ale navei construite la Triest, subliniind din nou că nu este o navă de luptă și nu are niciun fel de armament la bord.

June 29/July 11, 1880, Constantinople. Official letter from Minister Plenipotentiary Dumitru Brătianu, informing the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Abedin Pasha, about the technical specifications of the ship built in Trieste, stressing once more that it is not a combat ship, nor does it have any kind of armament on board.

46. **29 iunie/11 iulie 1880, Constantinopol.** Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, către ministrul otoman al Afacerilor Străine, Abedin Pașa, despre datele tehnice ale navei construite la Triest, subliniind din nou că nu este o navă de luptă și nu are niciun fel de armament la bord.

June 29/July 11, 1880, Constantinople. Official letter from Minister Plenipotentiary Dumitru Brătianu, informing the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Abedin Pasha, about the technical specifications of the ship built in Trieste, stressing once more that it is not a combat ship, nor does it have any kind of armament on board.

47. **5/17 august 1880, Constantinopol (Péra).** Telegramă a însărcinatului cu afaceri al legației române din Constantinopol, Dumitru Ollănescu, prin care îl informează pe ministrul Afacerilor Străine, Vasile Boerescu, despre faptul că după două luni și jumătate de negocieri și discuții a reușit să obțină din partea Consiliului de miniștri otoman permisiunea trecerii prin strâmtori a navei construite la Trieste, demonstrând că nu este o canonieră.
- August 5/17, 1880, Constantinople (Péra).** Telegram from the chargé d'affaires in Constantinople, Dumitru Ollănescu, informing the Minister of Foreign Affairs, Vasile Boerescu, that he managed, after two and half months of negotiations and discussions, to persuade the Ottoman Council of Ministers to approve the passage through the straits of the ship built in Trieste, after demonstrating it was not a gunboat.
48. **7/19 august 1880, Constantinopol (Péra).** Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, prin care îl înștiințează pe însărcinatul cu afaceri Dumitru Ollănescu despre demersurile sale pentru a obține cât mai repede iradeaua pentru libera trecere a navei „Grivița” prin strâmtorile Dardanele și Bosfor.
- August 7/19, 1880, Constantinople (Péra).** Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, informing chargé d'affaires Dumitru Ollănescu about his attempts to obtain as soon as possible the permit for the free passage of the ship “Grivița” through the Dardanelles and Bosphorus straits.
49. **9/21 august 1880, Constantinopol (Péra).** Raport al interpretului Legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, prin care îl înștiințează însărcinatul cu afaceri, Dumitru Ollănescu, despre faptul că, în eforturile sale de a obține cât mai repede iradeaua pentru libera trecere a navei „Grivița” prin strâmtorile Dardanele și Bosfor, a fost ajutat de faptul că s-a întâlnit cu Maxin Effendi, primul dragoon al ministerului otoman al Afacerilor Străine.
- August 9/21, 1880, Constantinople (Péra).** Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, informing chargé d'affaires, Dumitru Ollănescu, that, in his efforts to obtain as soon as possible the permit for the free passage of the ship “Grivița” through the Dardanelles and Bosphorus straits, he was helped by Maxin Effendi, first dragoman of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs.
50. **10/22 august 1880, Constantinopol.** Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, prin care îl înștiințează pe însărcinatul cu afaceri, Dumitru Ollănescu, despre faptul că ministrul otoman al Afacerilor Străine nu și-a ținut promisiunea asumată față de problema trecerii navei „Grivița” prin strâmtori. În aceste condiții a fost nevoit să inițieze demersuri personale pe lângă secretarul particular al sultanului.
- August 10/22, 1880, Constantinople.** Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, informing chargé d'affaires, Dumitru Ollănescu, that the Ottoman Minister of Foreign Affairs did not keep his promise regarding the passage of the ship “Grivița” through the straits. In these circumstances, he was forced to to personal endeavours with the private secretary of the Sultan.
51. **10/22 august 1880, Constantinopol.** Cerere adresată de interpretul legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, ministrului otoman al Afacerilor Străine, Abedin Pașa, prin care îi solicită să tranșeze chiar astăzi problema trecerii navei „Grivița” prin strâmtori, având în vedere relațiile amicale dintre Imperiul Otoman și România.
- August 10/22, 1880, Constantinople.** Note from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, asking the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Abedin Pasha, to solve

by the end of the day, the issue of crossing of the "Grivitza" ship through the straits, given the friendly relations between the Ottoman Empire and Romania.

52. **23 august/4 septembrie 1880, Constantinopol.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Abedin Pașa, prin care îl informează pe ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, despre faptul că autoritățile otomane au primit ordin de a lăsa să treacă nava „Grivița” prin strâmtorile Dardanele și Bosfor.
- August 23/September 4, 1880, Constantinople (Péra).** Official letter from the Minister of Foreign Affairs, Abedin Pasha, informing the plenipotentiary minister Dumitru Brătianu that the Ottoman authorities have received orders to allow the ship "Grivița" to pass through the Dardanelles and the Bosphorus straits.
53. **28 august/9 septembrie 1880, București.** Telegramă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Grigore I. Ghica, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care îl informează că guvernul român a transmis legației otomane de la București decizia sa că cele trei nave otomane scufundate în noiembrie 1877 sunt considerate captură de război a armatei române.
- August 28/September 9, 1880, Bucharest.** Telegram from the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Grigore I. Ghica, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, that the Romanian government has conveyed to the Ottoman legation in Bucharest its decision that the three Ottoman ships sunk in November 1877 are considered spoils of war.
54. **27 octombrie/9 noiembrie 1880, București.** Adresa Direcțiunii Personal și Operații Militare din Ministerul de Război prin care i se cere ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, să pună în vedere tinerilor români aflați în Constantinopol, care au împlinit vârsta de 21, faptul că trebuie să se supună legii conșcripției militare.
- October 27/November 9, 1880, Bucharest.** Official letter from the Directorate of Personnel and Military Operations in the Ministry of War asking the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, to bring to the attention of young Romanians in Constantinople, aged 21 or above, that they must obey the law of military conscription.
55. **24 decembrie 1880/5 ianuarie 1881, București.** Telegramă a secretarului general în Ministerul Afacerilor Străine, Mihail Mitilineu, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, despre faptul că s-a cerut din nou Ministerului de Război să desemneze un ofițer pentru funcția de atașat militar pe lângă legația română din Constantinopol.
- December 24, 1880/January 5, 1881, Bucharest.** Telegram from the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Mihail Mitilineu, informing the Minister Plenipotentiary to Constantinople, Dumitru Brătianu, that the Ministry of War was once again asked to designate an officer for the position of military attaché at the Romanian legation in Constantinople.
56. **23 ianuarie/4 februarie 1881, Constantinopol (Péra).** Telegramă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care se cere sprijinul ministrului Afacerilor Străine, Vasile Boerescu, privind demersurile pe lângă Ministerul de Război pentru desemnarea unui atașat militar în capitala otomană. Se informează și asupra faptului că unele din marile puteri și-au dublat atașaii lor militari la Constantinopol.
- January 23/February 4, 1881, Constantinople (Péra).** Telegram from Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, requesting the support of Minister of Foreign Affairs towards the Ministry of War to appoint a military attaché in the Ottoman Empire. He informs also that some of the major powers have doubled their military attachés in Constantinople.

57. **12/24 martie 1881, București.** Adresa Ministerului Afacerilor Străine către ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care se arată că guvernul român a dispus scoaterea la suprafață a două dintre navele otomane scufundate la Calafat în noiembrie 1877. Având în vedere că acestea au fost transportate la Galați, înainte de a începe discuția privind restituirea navelor otomane scufundate, ele vor rămâne definitiv în proprietatea statului român.
March 12/24, 1881, Bucharest. Official letter from the Ministry of Foreign Affairs informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, that the Romanian government ordered the retrieval of two sunken Ottoman ships at Calafat in November 1877. Since the ships were transported to Galați before the discussion regarding the restitution of the sunken Ottoman ships, they will remain permanently under the ownership of the Romanian state.
58. **12/24 februarie 1882, București.** Telegrama Ministerului Afacerilor Străine adresată însărcinatului cu afaceri al legației române din Constantinopol, Dimitrie Olănescu, despre faptul că trebuie să solicite din nou de la guvernul otoman plata cuvenită pentru întreținerea prizonierilor capturați de armata română.
February 12/24, 1882, Bucharest. Telegram from the Ministry of Foreign Affairs informing the chargé d'affaires in Constantinople, Dimitrie Olănescu, that he must once again request from the Ottoman government the due payment for the maintenance of prisoners captured by the Romanian army.
59. **12/24 februarie 1882, Constantinopol.** Telegramă a însărcinatului cu afaceri al legației române din Constantinopol, Dimitrie Olănescu, prin care comunică Ministerului Afacerilor Străine copia notei adresată Porții pentru a cere plata bonurilor de tezaur a căror scadență este deja expirată.
February 12/24, 1882, Constantinople. Telegram from the chargé d'affaires in Constantinople, Dimitrie Olănescu, conveying to the Ministry of Foreign Affairs the copy of the note addressed to the Porte requesting payment for the treasury bonds, which already reached their maturity.
60. **29 septembrie/10 octombrie 1882, Constantinopol.** Informare a însărcinatului cu afaceri al legației române din Constantinopol, Dimitrie Olănescu, adresată Ministerului Afacerilor Străine, despre faptul că la 24 Octombrie se va împlini a opta scadență a bonurilor de tezaur remise de guvernul otoman pentru plata întreținerii și transportului prizonierilor. În acest context, roagă să i se trimită instrucțiunile necesare.
September 29/October 10, 1882, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Dimitrie Olănescu, informing the Ministry of Foreign Affairs that, on October 24, the eighth maturity of treasury bonds issued by the Ottoman government for the payment and transportation of prisoners will be reached. In this sense, he is asking for further instructions.
61. **7/19 februarie 1883, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Dimitrie A. Sturdza, prin care îl informează pe Ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, despre istoricul plăților privind întreținerea și transportul prizonierilor otomani din războiul din 1877-1878. Reprezentantul diplomatic este însărcinat să solicite din nou guvernului otoman sumele datorate.
February 7/19, 1883, Bucharest. Official letter from the Minister of Foreign Affairs, Dimitrie A. Sturdza, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, about the transactions report for the maintenance and transportation of Ottoman prisoners from the war of 1877-1878. He requests the diplomatic representative to ask again the Ottoman government for the overdue amounts.
62. **23 mai/4 iunie 1883, București.** Telegramă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Ioan I. Ghica, prin care îl informează pe Ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, despre faptul că nava-școală „Mircea” va întreprinde o călătorie în Marea Neagră și cere să se aducă acest lucru la cunoștința guvernului otoman.

May 23/June 4, 1883, Bucharest. Telegram from the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Ioan I. Ghica, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, that the training ship "Mircea" will undertake a journey in the Black Sea. He is instructed to bring this matter to the attention of the Ottoman government.

63. **3/15 iunie 1883, București.** Telegramă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Grigore I. Ghica, prin care i se cere Ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, să intervinăpe lângă guvernul otoman pentru ca navei școală „Mircea” să i se facă o bună primire în porturile otomane.

June 3/15, 1883, Bucharest. Telegram from the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Grigore I. Ghica, requesting the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, to intervene with the Ottoman government to ensure a warm reception for the training ship "Mircea" in Ottoman ports.

64. **18/30 iunie 1883, Constantinopol.** Informare a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, adresată Ministerului Afacerilor Străine, despre faptul că navei școală „Mircea” nu i s-au acordat onoruri militare în portul Sinope, deoarece nu s-a conformat ceremonialului otoman de primire.

June 18/30, 1883, Constantinople. Official letter from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, informing the Ministry of Foreign Affairs that the training ship "Mircea" did not receive military honours in the port of Sinop because it did not comply with the Ottoman standards for this type of occasion.

65. **5/17 iulie 1883, București.** Informare a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Ioan I. Ghica, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, în care se arată că nava-școală „Mircea” s-a bucurat de bunăvoința autorităților otomane în portul Trebizonda.

July 5/17, 1883, Bucharest. Official letter by the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Ioan I. Ghica, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, that the training ship "Mircea" enjoyed the goodwill of the Ottoman authorities in the port of Trabzon.

66. **10/23 iulie 1883, Constantinopol.** Notă a ministrului plenipotențiar la Constantinopol, Petre Mavrogheni, către Ministerul otoman al Afacerilor Străine, prin care se transmit mulțumirile lui Ion C. Brătianu, președinte al Consiliului de miniștri și ministru de Război, pentru primirea făcută de autoritățile otomane navei-școală „Mircea” în portul Trebizonda.

July 10/23, 1883, Constantinople. Note from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, to the Ottoman Ministry of Foreign Affairs, conveying the thanks of Ion C. Brătianu, the Prime Minister and Minister of War, for the reception given by the Ottoman authorities to the training ship "Mircea" in the port of Trabzon.

67. **25 august/6 septembrie 1883, București.** Adresă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Grigore I. Ghica, către Ioan Papiniu, însărcinatul cu afaceri la Constantinopol, prin care îi cere să solicite autorităților otomane permisiunea ca nava-școală „Mircea” să treacă prin strâmtoarele Bosfor și Dardanele pentru a-și putea continua călătoria sa de instruire în Marea Mediterană.

August 25/September 6, 1883, Bucharest. Official letter from Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Grigore I. Ghica, to the chargé d'affaires in Constantinople, Ioan Papiniu, requesting him to ask permission of the Ottoman authorities for the training ship "Mircea" passing through the Bosphorus and Dardanelles straits in order to continue its training voyage to the Mediterranean Sea.

68. **31 august/12 septembrie 1883, Constantinopol.** Raportul însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Ioan Papiniu adresat Ministerului Afacerilor Străine, despre faptul că nava școală „Mircea” a sosit

la Constantinopol. Aceasta a efectuat trecerea fără formalități speciale prin strâmtoarea Bosfor și își va continua călătoria.

August 31 / September 12, 1883, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Ioan Papiniu, informing the Ministry of Foreign Affairs that the training ship "Mircea" has arrived in Constantinople. It passed through the Bosphorus without any special formalities, and will continue its journey.

69. **17/29 septembrie 1883, Constantinopol.** Raportul lui Ioan Papiniu, însărcinatul cu afaceri al României la Constantinopol, adresat Ministerului Afacerilor Străine, despre faptul că nava-școală „Mircea” a revenit la Constantinopol după călătoria încheiată, iar pe 20 septembrie își va relua călătoria spre casă.

September 17/29, 1883, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Ioan Papiniu, informing the Ministry of Foreign Affairs that the training ship "Mircea" has returned to Constantinople after completing its voyage and will resume its journey back home on September 20.

70. **24 septembrie/8 octombrie 1884, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Dimitrie A. Sturdza, către ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, prin care îi comunică date despre „situația mai mult decât anormală” în care se află implementarea convenției dintre Imperiul Otoman și România privind plata pentru întreținerea prizonierilor de război și îi cere să intervină pe lângă guvernul imperial pentru ca acesta să-și onoreze obligațiile asumate.

September 24/October 8, 1884, Bucharest. Official letter from the Minister of Foreign Affairs, Dimitrie A. Sturdza, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, informing him about the "highly abnormal situation" regarding the implementation of the convention between the Ottoman Empire and Romania regarding the payment for the maintenance of prisoners of war, and request to intervene with the imperial government to fulfill its obligations.

71. **8/20 octombrie 1884, Constantinopol.** Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, prin care îi prezintă ministrului otoman al Afacerilor Străine, Assim Pașa, situația în care se află plata întreținerii prizonierilor de război, arătându-i că la momentul acela cinci șesimi din suma convenită este exigibilă. În acest sens, îi solicită oficialului otoman să intervină pe lângă Guvernul imperial pentru grăbirea plăților cuvenite României.

October 8/20, 1884, Constantinople. Official letter from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, presenting to Assim Pasha, the Ottoman Minister of Foreign Affairs, the situation regarding the payment for the maintenance of prisoners of war, indicating that, at that moment, five-sixths of the agreed sum is due. In this sense, he requests to the Ottoman official to intervene with the imperial government to expedite the payments owed to Romania.

72. **31 octombrie/11 noiembrie 1884, Constantinopol.** Adresă a ministrului otoman al Afacerilor Străine, Assim Pașa, către ministrul plenipotențiar al României la Constantinopol, Petre Mavrogheni prin care informează că suma cerută de România ca plată pentru întreținerea prizonierilor de război trebuie dedusă din tributul pe care România îl datorează pentru perioada cuprinsă între proclamarea independenței ei (10 mai 1877) și sfârșitul Congresului de pace de la Berlin (13 iulie 1878).

October 31/November 11, 1884, Constantinople. Address from Assim Pasha, the Ottoman Minister of Foreign Affairs, indicating to Petre Mavrogheni, the Minister Plenipotentiary of Romania, that the amount requested by Romania for the payment of prisoner maintenance must be subtracted from the tribute owed by Romania for the period between its declaration of independence (May 10, 1877) and the end of the Berlin Congress (July 13, 1878).

73. **4/16 iunie 1885, București.** Telegrama Ministerului Afacerilor Străine adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe M. Ghica, despre cele 6000 kilograme de praf de pușcă ce au

fost comandate de Ministerul de Război român în Franța. În acest sens i se solicită inițierea de demersuri pe lângă autoritățile otomane pentru libera trecere a navei respective prin strâmțori.

June 4/16, 1885, Bucharest. Telegram from the Ministry of Foreign Affairs to Gheorghe M. Ghica, the Romanian Minister Plenipotentiary in Constantinople, informing him about the 6,000 kilograms of gunpowder ordered from France by the Romanian Ministry of War. In this context, he is instructed to ask for the Ottoman authorities' permission for the free passage of the respective ship through the straits.

74. **15/27 iulie 1885, Constantinopol (Péra).** Raportul lui Alfons Lahaille, interpretul legației române, adresat ministrului plenipotențiar Gheorghe M. Ghica despre faptul că a obținut aprobarea pentru libera trecere prin strâmțori a navei care transportă cele 6000 de kilograme de praf de pușcă comandate de Ministerul de Război român în Franța.

July 15/27, 1885, Constantinople (Péra). Report from Alfons Lahaille, the interpreter of the Romanian legation, to Minister Plenipotentiary, Gheorghe M. Ghica, announcing that he obtained approval for the free passage through the straits of the ship carrying the 6,000 kilograms of gunpowder ordered from France by the Romanian Ministry of War.

75. **17/29 iulie 1885, Constantinopol (Péra).** Raportul lui Alfons Lahaille, interpretul legației române din Constantinopol, adresat ministrului plenipotențiar Gheorghe M. Ghica despre faptul că un „aviso” va însoți nava care transportă cele 6000 kilograme de praf de pușcă în trecerea ei prin strâmțori, și că prefectura portului Constantinopol vrea să știe de urgență toate datele tehnice ale acestui transport.

July 17/29, 1885, Constantinople (Péra). Report from Alfons Lahaille, the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, informing Minister Plenipotentiary Gheorghe M. Ghica that an “aviso” will accompany the ship carrying the 6,000 kilograms of gunpowder during its passage through the straits, and that the prefecture of the port of Constantinople urgently wants to know all the technical details of this transport.

76. **12/24 septembrie 1885, București.** Adresa Ministerului Afacerilor Străine prin care ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe M. Ghica, este informat despre faptul că Ministerul de Război a autorizat expedierea celor 6000 kilograme de praf de pușcă comandate în Franța pe calea ferată. În aceste condiții, autorizația obținută de la Guvernul imperial otoman nu mai este necesară.

September 12/24, 1885, Bucharest. Official letter from the Ministry of Foreign Affairs informing Minister Plenipotentiary Gheorghe M. Ghica that the Ministry of War has authorized the shipment by railway of the 6,000 kilograms of gunpowder ordered from France. In this circumstances, the authorization from the Ottoman imperial government is no longer needed.

77. **29 noiembrie/11 decembrie 1885, București.** Adresa lui Trandafir Djuvara, șef al diviziei politice din Ministerul Afacerilor Străine, către ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe M. Ghica, despre faptul că Ministerul de Război a comandat în Germania pulbere pentru artilerie și infanterie, iar acest material urmează să treacă prin strâmțorile Dardanele și Bosfor. În acest sens, se solicită inițierea demersurilor necesare pe lângă guvernul otoman.

November 29/December 11, 1885, Bucharest. Official letter from Trandafir Djuvara, Chief of the Political Division in the Ministry of Foreign Affairs, informing Minister Plenipotentiary Gheorghe M. Ghica that the Ministry of War ordered gunpowder for artillery and infantry from Germany, which is to pass through the Dardanelles and Bosphorus straits. Consequently, he is instructed to take the necessary steps with the Ottoman government.

78. **2/14 decembrie 1885, Constantinopol.** Cerere a Legației române prin care se solicită Ministerului otoman al Afacerilor Străine să dea dispoziții Departamentului de artilerie și prefecturii portului Constantinopol pentru libera trecere a navei care transportă muniția comandată de România.

December 2/14, 1885, Constantinople. Official request from the Romanian Legation to the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to instruct the Department of Artillery and the prefecture of the port of Constantinople to allow the free passage of the ship carrying the ammunition ordered by Romania.

79. **11/23 ianuarie 1886, Constantinopol.** Telegramă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe M. Ghica, prin care informează Ministerul Afacerilor Străine despre faptul că autorizația pentru trecerea muniției pentru România nu ridică dificultăți. În acest sens, solicită datele tehnice ale transportului pentru a le comunica autorităților otomane.

January 11/23, 1886, Constantinople. Telegram from Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe M. Ghica, informing the Ministry of Foreign Affairs that the authorization for the passage of ammunition for Romania does not present any difficulties. Consequently, is requesting the technical details of the transport so he can communicate them to the Ottoman authorities.

80. **23 aprilie/5 mai 1886, Constantinopol (Péra).** Raportul lui Alfons Lahaille, interpretul legației române din Constantinopol, despre faptul că prefectura portului a aprobat trecerea navei cu muniții care va face escală la Makriköy pentru a descărca anumite materiale de război pentru guvernul otoman.

April 23/May 5, 1886, Constantinople (Péra). Report from Alfons Lahaille, the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, that the prefecture of the port of Constantinople approved the passage of the ship carrying ammunition, which will make a stop at Makriköy to unload certain war materials for the Ottoman government.

81. **1/13 iulie 1886, București.** Adresă a Ministerului Afacerilor Străine prin care ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Ion Bălăceanu, este informat despre faptul că Ministerul de Război intenționează ca la următoarea călătorie de instruire a navei școală „Mircea” să se viziteze un număr mai mare de porturi din Marea Egee. Din acest motiv, se solicită diplomatului obținerea de la guvernul otoman a liberei treceri a navei prin strâmtori și informații despre porturile grecești și otomane avute în vedere.

July 1/13, 1886, Bucharest. Official letter from the Ministry of Foreign Affairs informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ion Bălăceanu, that the Ministry of War intends to extend the upcoming voyage of the “Mircea” training ship, so that a greater number of ports in the Aegean Sea can be visited. For this reason, the diplomat is asked to obtain from the Ottoman government free passage of the ship through the straits, as well as information about the Greek and Ottoman ports that can be taken into account.

82. **13/25 Mai 1887, Constantinopol.** Notă a Ministerului otoman al Afacerilor Străine adresată legației României, informând asupra aprobării otomane pentru libera trecere a navei școală „Mircea” prin strâmtorile Bosfor și Dardanele.

May 13/25, 1887, Constantinople. Note from the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Legation, informing on the imperial decree that allowed free passage through the Straits for the “Mircea” training vessel.

83. **29 septembrie/11 octombrie 1887, București.** Adresa Ministerului Afacerilor Străine prin care însărcinatul cu afaceri la Constantinopol, Grigore Gr. Ghica, este informat că Ministerul de Război a comandat din Germania 80.000 kilograme pulbere și îi cere să obțină aprobarea autorităților otomane pentru libera trecere a respectivei nave prin strâmtori.

September 29/October 11, 1887, Bucharest. Address of the Ministry of Foreign Affairs informing Grigore Gr. Ghica, chargé d'affaires in Constantinople, that the Ministry of War ordered from Germany 80.000 kilograms of gunpowder and instructing him to pursue Ottoman approval for its free passage through the Straits.

84. **8/20 octombrie 1887, Constantinopol.** Înștiințarea ministrului otoman al Afacerilor Străine, Kürt Said Pașa, către însărcinatul cu afaceri al României, Grigore Gr. Ghica, despre faptul că autoritățile otomane acordă liberă trecere pentru munițiile comandate de Ministerul de Război român.
October 8/20, 1887, Constantinople. Note of the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Kürt Said Pasha, to the Romanian chargé d'affaires in Constantinople, Grigore Gr. Ghica, informing him that the Ottoman authorities granted safe passage for the gunpowder ordered by the Romanian Ministry of War.
85. **28 noiembrie/10 decembrie 1887, București.** Adresa lui Trandafir Djuvara, șef al diviziei politice din Ministerul Afacerilor Străine, prin care îl informează pe însărcinatul cu afaceri la Constantinopol, Grigore Gr. Ghica, asupra faptului că la pulberea comandată în Germania se adaugă și o tonă de fulmicoton. În acest sens, se solicită obținerea liberei treceri prin strâmtori a navei „Mascotte”, la bordul căreia se află aceste muniții.
November 28/December 10, 1887, Bucharest. Address of the head of the Political Division of the Ministry of Foreign Affairs, Trandafir Djuvara, informing the Romanian chargé d'affaires in Constantinople, Grigore Gr. Ghica, that the Ministry of War also ordered from Germany a tone of gun cotton. Ghica was instructed to pursue Ottoman approval for the free passage through the Straits of the “Mascotte” ship, carrying it on board.
86. **30 noiembrie/12 decembrie 1887, Constantinopol.** Înștiințarea legației române către Kürt Said Pașa, ministrul otoman al Afacerilor Străine, despre apropiata sosire în Dardanele a navei „Mascotte”, la bordul căreia se află muniția comandată în Germania de către Ministerul român de Război.
November 30/December 12, 1887, Constantinople. Notice of the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Kürt Said Pasha, on the timely arrival in the Dardanelles of the “Mascotte” ship, carrying the gun cotton ordered by the Romanian Ministry of War from Germany.
87. **5/17 iulie 1888, Constantinopol.** Notă a Ministerului otoman al Afacerilor Străine adresată legației române, prin care informează că s-a emis iradeaua care autorizează trecerea prin strâmtori a 155 tone de pulbere de artilerie pentru guvernul regal român.
July 5/17, 1888, Constantinople. Note of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Legation informing that the permit for crossing the Straits of 155 tones of gunpowder ordered by the Romanian government was issued.
88. **12/24 iulie 1888, Constantinopol.** Notă a Ministerului otoman al Afacerilor Străine adresată legației române, prin care informează că s-a emis iradeaua care autorizează trecerea prin strâmtori a 240 tone de pulbere de artilerie pentru guvernul român.
July 12/24, 1888, Constantinople. Note of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Legation informing that the permit for crossing the Straits of 240 tones of gunpowder ordered by the Romanian government was issued.
89. **4/16 mai 1889, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, prin care îi cere însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Grigore Gr. Ghica, să obțină de la autoritățile otomane aprobarea pentru ca nava canonică „Grivița” să fie revopsită și reparată într-unul din bazele portului Constantinopol.
May 4/16, 1889, Bucharest. Address of the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, instructing Grigore Gr. Ghica, Romanian chargé d'affaires in Constantinople, to pursue approval by Ottoman authorities for the „Grivița” gun ship to be repainted and repaired at a naval base in Constantinople.

- 90. 1/13 iulie 1889, Constantinopol (Buyukdere).** Telegrama lui Mihail Mitilineu, ministru plenipotențiar al României, adresată ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, despre faptul că în urma demersurilor sale, amiralitatea otomană este dispusă a întreprinde repararea canonierei „Grivița”.
- July 1/13, 1889, Constantinople.** Telegram by the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, to the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, informing that after his request, the Ottoman Admiralty is ready to repair the “Grivița” gun ship.
- 91. 3/15 iulie 1889, Constantinopol.** Adresa Ministerului otoman al Afacerilor Străine prin care i se comunică ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitilineu, faptul că s-a emis iradeaua imperială care autorizează repararea canonierei „Grivița” în bazinele din Constantinopol.
- July 3/15, 1889, Constantinople.** Note of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, informing on the approval to repair the “Grivitza” gun ship at a naval base in Constantinople.
- 92. 29 august/10 septembrie 1889, Constantinopol (Péra).** Raportul lui Alfons Lahaille, interpretul legației române, prin care îl informează pe Mihail Mitilineu, ministru plenipotențiar al României, despre faptul că l-a însoțit pe Nicolae P. Grașoski, comandantul canonierei „Grivița”, la marele amiral Hassan Pașa, ministrul Marinei otomane, după finalizarea operațiunilor de reparație ale navei. Recomandă decorarea unor ofițeri superiori otomani de către statul român.
- August 29/September 10, 1889, Constantinople (Péra).** Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Romanian Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, that he accompanied the commander of the “Grivitza” gun ship, Nicolae P. Grașosky, to the Ottoman Minister of Navy, Grand Admiral Hassan Pasha, after the ship was repaired. He suggests decorating Ottoman superior officers by the Romanian state.
- 93. 9/21 decembrie 1889, Constantinopol (Péra).** Informare trimisă legației române din Constantinopol de către G. Constantinidi, al doilea dragoman al legației, privind costurile reparației canonierei „Grivița” plătite Ministerului otoman al Marinei.
- December 9/21, 1889, Constantinople (Péra).** Report of G. Constantinidi, second dragoman of the Romanian Legation, on the costs for repairing the “Grivița” gun boat by the Ottoman Ministry of the Navy that were paid to the Ottoman Naval Ministry.
- 94. 27 septembrie/10 octombrie 1890, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, prin care se solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitilineu, obținerea aprobării autorităților otomane pentru repararea într-un doc din Constantinopol a crucișătorului românesc „Elisabeta”.
- September 27/October 10, 1890, Bucharest.** Address of the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, instructing him to obtain approval by Ottoman authorities to repairing the Romanian „Elisabeta” cruiser in a shipyard of Constantinople.
- 95. 11/23 octombrie 1890, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, prin care i se cere însărcinatului cu afaceri al legației române, Nicolae Petrașcu, să comunice rezultatul demersurilor legației privind trecerea crucișătorului „Elisabeta” și a bricului „Mircea” prin strâmtori pentru o călătorie de instruire.
- October 11/23, 1890, Bucharest.** Address by the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, to Nicolae Petrașcu, chargé d'affaires of the Romanian Legation, asking him to inform on the results of the requests for the “Elisabeta” cruiser and the “Mircea” brig to pass the Straits for a training visit.

96. **1/13 decembrie 1890, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, prin care i se solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitileneu, accelerarea procedurilor de obținere a autorizației de trecere prin strâmtori a crucișătorului românesc „Elisabeta”.
December 1/13, 1890, Bucharest. Address by the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, to the Romanian Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitileneu, instructing him to speed up the approval process for the passage of the “Elisabeta” cruiser through the Straits.
97. **31 decembrie 1890 / 12 ianuarie 1891, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, prin care se solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitileneu, asigurarea condițiilor optime pentru primirea în porturile otomane a crucișătorului „Elisabeta”.
December 31, 1890 / January 12, 1890, Bucharest. Address by the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitileneu, instructing him to prepare a proper reception of the “Elisabeta” cruiser in the Ottoman ports.
98. **26 martie/7 aprilie 1891, Constantinopol (Péra).** Informare a lui G. Constantinidi, al doilea dragoman al legației române, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitileneu, privind costurile reparației crucișătorului „Elisabeta”.
March 26/April 7, 1891, Constantinople (Péra). Report of G. Constantinidi, second dragoman of the Legation, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitileneu, on the costs for repairing the “Elisabeta” cruiser.
99. **13/25 noiembrie 1891, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitileneu, adresat Ministerului Afacerilor Străine vizând propunerea de alianță militară oferită României de către sultanul Abdul Hamid al II-lea.
November 13/25, 1891, Constantinople. Report of Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitileneu, to the Ministry of Foreign Affairs on the Sultan Abdul Hamid II’s proposal for a military alliance with Romania.
100. **19/31 mai 1892, Constantinopol (Péra).** Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, despre intenția ambasadei ruse de a achiziționa un teren în vecinătatea localității San Stefano pentru construirea unui monument pentru soldații și ofițerii ruși căzuți la datorie în războiul din 1877-1878.
May 19/31, 1892, Constantinople (Péra). Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation on the intention of the Russian Embassy to purchase a field near San Stefano to build a monument in the memory of the Russian soldiers and officers fallen on the battlefield during the 1877-1878 war.
101. **15/27 iunie 1892, Constantinopol (Péra).** Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, despre obținerea iradei pentru libera trecere a crucișătorului „Elisabeta” și a navei-școală „Mircea” prin strâmtorile Bosfor și Dardanele.
June 15/27, 1892, Constantinople (Péra). Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitileneu, on the imperial decree allowing the free passage of the “Elisabeta” cruiser and the “Mircea” brig through the Straits.
102. **19 februarie/3 martie 1893, Constantinopol (Péra).** Propunerea ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitileneu, către ministrul Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, privind staționarea permanentă în Bosfor a unui vas românesc. Acest lucru ar permite creșterea vizibilității Principatului român precum și ar facilita comunicarea cu diferite instituții otomane.
February 19/March 3, 1893, Constantinople (Péra). Proposal by the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitileneu, to the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, that

Romania should keep, on a permanent basis, a small, unarmed ship docked in Bosphorus. This will increase the visibility of Romanian Principality and will facilitate the communication with different institutions of the Ottoman state.

- 103. 14/26 septembrie 1893, Constantinopol (Péra).** Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri al legației române din Constantinopol, C. Sordony, vizând nemulțumirea ministrului otoman al Afacerilor Străine, Said Pașa, față de amploarea manifestațiilor de la Constanța de aniversare a victoriei de la Grivița (30 august 1877). Astfel de acțiuni, conform diplomatului otoman, ar putea periclita bunele relații dintre Poarta Otomană și România.
September 14/26, 1893, Constantinople (Péra). Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, to the charge d'affaires in Constantinople, C. Sordony, on the dissatisfaction expressed by the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Said Pașa, regarding the scale of the commemorations in Constanța on the Romanian victory at Grivița of August 30, 1877. According to the Ottoman official, such actions could endanger Romania's relations with the Ottomans.
- 104. 24 septembrie/6 octombrie 1893, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, vizând explicația oficială privind evenimentele de la Constanța. Se arată că, prin aniversarea zilei de 30 august 1877, nu se sărbătorește înfrângerea otomanilor, ci eroismul soldaților români.
September 24/October 6, 1893, Bucharest. August 30, 1877. Address of the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, regarding the official explanation for the events in Constantza. The commemoration of the battle of Grivița was not of the Ottoman defeat but for the bravery of the Romanian soldiers.
- 105. 3/15 octombrie 1893, Constantinopol.** Raportul lui C. Sordony, însărcinatul cu afaceri al legației române, prin care îi comunică ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, faptul că a prezentat lui Said Pașa, ministrul otoman al Afacerilor Străine, explicația oficială despre aniversarea zilei de 30 august 1877.
October 3/15, 1893, Constantinople. August 30, 1877. Report of Romanian charge d'affaires in Constantinople, C. Sordony, to the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, informing that he presented the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Said Pașa, the official explanation for the commemoration of the battle of Grivița.
- 106. 29 martie/10 aprilie 1895, București.** Adresa lui Alexandru Ghika-Brigadier, directorul secției politice din Ministerul Afacerilor Străine, care se solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitilineu, obținerea aprobării pentru trecerea prin strâmtori a navelor „Elisabeta” și „Mircea”. Aceste nave vor reprezenta Marina românească la festivitățile inaugurării canalului *Kaiser Wilhelm*, care va uni Marea Nordului cu Marea Baltică.
March 29/ April 10, 1895, Bucharest. Address of the head of the Political Section of the Ministry of Foreign Affairs, Alexandru Ghika-Brigadier, instructing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, to obtain approval from the Ottoman authorities for the passage through the Straits of the “Elisabeta” cruiser and the “Mircea”. These ships will represent the Romanian Navy at the inauguration ceremony of the “Kaiser Wilhelm” Channel that will unite the North Sea with the Baltic Sea.
- 107. 22 iunie/4 iulie 1895, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, prin care îi cere ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitilineu, explorarea posibilității ca cele două nave românești care vor participa la festivitățile de la Kiel să poată trece simultan, la întoarcere, prin Dardanelele și să staționeze, ulterior, la Constantinopol.

June 22/July 4, 1895, Bucharest. Address of the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, instructing him to gather information if is possible that the two Romanian ships that will take part in the Kiel festivities could, upon return, to pass simultaneously through the Straits and dock together in Constantinople.

108. 28 iunie/10 iulie 1895, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, prin care îl informează pe Mihail Mitilineu, ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, asupra obținerii iradelei pentru libera trecere a navelor „Elisabeta” și „Mircea”. Nu se precizează nimic însă despre dreptul acestor nave de a ancora pentru reprovizionare în portul Constantinopol, dar o ședere prea lungă a lor trebuie evitată pentru a nu se repeta reacția ostilă a ambasadei ruse manifestată cu câțiva ani în urmă față de crucișătorul „Elisabeta”.

June 28/July 10, 1895, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, on the imperial decree approving the free passage of the “Elisabeta” cruiser and the “Mircea” brig. There are no details on the right to dock for supplies in the Constantinople port, but a longer stay should be avoided to avert a hostile reaction from the Russian Embassy, as expressed a few years ago towards the “Elisabeta” cruiser.

109. 14/26 august 1896, București. Raportul președintelui Consiliului de Miniștri, Dimitrie A. Sturdza, adresat regelui Carol I despre sosirea ministrului plenipotențiar român de la Constantinopol, Trandafir G. Djuvara. Este prezentată propunerea sultanului Abdul Hamid al II-lea privind realizarea unei alianțe militare între România și Imperiul Otoman.

August 14/26, 1896, Bucharest. Report of the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, to King Carol I, on the arrival of the new Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara. It is presented the proposal of Abdul Hamid II for a military alliance between Romania and the Ottoman Empire.

110. 5 martie 1897, București. Raport al ministrului plenipotențiar austro-ungar la București, Alois Lexa von Aehrenthal, adresat ministrului de Externe austro-ungar, Agenor Goluchowski, despre discuțiile purtate de ministrul plenipotențiar român de la Constantinopol cu ambasadorii francez și britanic, respectiv cu agentul bulgar privind atitudinea României în cazul prăbușirii Imperiului Otoman în Europa și eventualele compensații teritoriale dorite de aceasta.

March 5, 1897, Bucharest. Report of the Austro-Hungarian Minister in Bucharest, Alois Lexa von Aehrenthal, to the Austro-Hungary Minister of Foreign Affairs, Agenor Goluchowski, on the discussions between the Romanian Minister Plenipotentiary in Constantinople with the French, and British Ambassadors and the Bulgarian Diplomatic Agent on Romania's attitude in the scenario of the Ottoman Empire downfall and potential of territorial compensations that Romania may desire.

111. 7/19 iulie 1897, Sinaia. Informare a secretarului legației Austro-Ungariei referitoare la dezmințirea dată de regele Carol I informațiilor apărute în presă privind încheierea unei potențiale alianțe între Imperiul Otoman și România. Regele l-a asigurat că nu va discuta așa ceva înainte de a ști părerea Vienei și a Berlinului și a respins propunerea otomanilor ca el să încerce să-i influențeze pe împărații Puterilor Centrale, în sensul acceptării condițiilor de pace dorite de sultan în urma războiului cu Grecia.

July 7/19, 1897, Sinaia. Report of the secretary of the Austro-Hungarian Legation on the refutation given by King Carol I denying the press allegations of a potential alliance between Romania and the Ottoman Empire. The King assured him he would not discuss such an alliance before consulting with the emperors of Austro-Hungary and Germany and rejected the Ottoman proposal to influence them in accepting the peace conditions desired by the Sultan after the war with Greece.

- 112. 14 septembrie 1897, Sinaia.** Raport al ministrului plenipotențiar austro-ungar la București despre propunerile de alianță primite de România din partea sultanului Abdul Hamid al II-lea. Asigurarea lui Dimitrie A. Sturdza privind faptul că România nu va accepta niciodată angajamente care să contravină intereselor Triplei Alianțe. Se menționează și faptul că ministrul de externe al Austro-Ungariei privește cu neîncredere propunerile sultanului, care nu urmărește decât să acutizeze antagonismul bulgaro-român și eventual chiar să compromită România.
- September 14, 1897, Sinaia.** Report of the Austro-Hungarian Minister Plenipotentiary in Bucharest, Alois Lexa von Aehrenthal, on Sultan Abdul Hamid II's proposal for a military alliance with Romania. The President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, gave assurances that Romania will never accept any commitment against the interests of the Triple Alliance. The Austro-Hungarian Minister of Foreign Affairs distrusts the Sultan's proposal, aimed at aggravating the Bulgarian-Romanian enmity and eventually compromising Romania.
- 113. 4/16 Septembrie 1897, București.** Adresa președintelui Consiliului de Miniștri, Dimitrie A. Sturdza, prin care se solicită lui Nicolae Mișu, însărcinatul cu afaceri la Constantinopol, detalii privind procedurile de tranzitare prin strămtori a navelor încărcate cu muniții dacă sunt supuse la vreo formalitate sau dacă materialul trece ca orice altă marfă.
- September 4/16, 1897, Bucharest.** Address of the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, instructing the charge d'affaires in Constantinople, Nicolae Mișu, to obtain information if gun-loaded ships must undertake special formalities for passage through the Straits.
- 114. 5/17 septembrie 1897, București.** Informare a președintelui Consiliului de Miniștri, Dimitrie A. Sturdza, adresată regelui Carol I, despre propunerile de alianță venite din partea Imperiului Otoman. Ministrul de externe al Austro-Ungariei și ministrul plenipotențiar de la București le cunosc și există suspiciunea că ar putea fi o cursă întinsă României de Rusia.
- September 5/17, 1897, Bucharest.** Report of the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, to King Carol I, on the Ottoman Empire's proposal for a military alliance. The Austro-Hungarian Minister of Foreign Affairs and Minister Plenipotentiary in Bucharest are aware and there is suspicion of Russian trap for Romania.
- 115. 12/24 Septembrie 1897, Sinaia.** Memoriul președintelui Consiliului de Miniștri, Dimitrie A. Sturdza, către regele Carol I despre propunerea primită din partea sultanului Abdul Hamid al II-lea privind încheierea unei alianțe militare și textul reformulat al acesteia cerut de premierul român. Se explică avantajele și dezavantajele unui asemenea tratat. Sunt analizate fiecare dintre condițiile pe care trebuie să le îndeplinească un tratat de alianță. Concluzia este că tratatul în forma propusă de otomani nu poate fi acceptat.
- September 12/24, 1897, Sinaia.** Memoranda by the Council of Ministers' President, Dimitrie A. Sturdza, to King Carol I, on the Sultan Abdul Hamid II's proposal for a military alliance with Romania and the new text he requested. It includes the advantages and disadvantages of such a treaty and it is discussed every term that this treaty should respect. The conclusion is that the proposed draft is unacceptable.
- 116. 12/24 septembrie 1897, Sinaia.** Raportul președintelui Consiliului de Miniștri, Dimitrie A. Sturdza, adresat regelui Carol I, vizând demersurile otomane de promovare a propunerii de alianță între Imperiul Otoman și România.
- September 12/24, 1897, Sinaia.** Report of the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, to King Carol I, regarding the Ottoman underatknings to promote the proposal of an Alliance between Ottoman Empire and Romania.

- 117. 25 septembrie/7 octombrie 1897, Constantinopol (Therapia).** Telegrama însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Nicolae Mișu, prin care îl informează pe Dimitrie A. Sturdza, președintele Consiliului de miniștri, despre protestele însărcinaților cu afaceri ai Austro-Ungariei și Rusiei față de trecerea prin strâmători a crucișătorului românesc „Elisabeta”.
- September 25/October 7, 1897, Constantinople.** Telegram from the charge d'affaires in Constantinople, Nicolae Mișu, informing the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, on the protests made by the Austro-Hungarian and Russian chargés d'affaires regarding the passage of the Romanian cruiser “Elisabeta” through the Straits.
- 118. 26 septembrie/8 octombrie 1897, Constantinopol (Therapia).** Raportul însărcinatul cu afaceri la Constantinopol, Nicolae Mișu, prin care îl informează pe larg pe Dimitrie A. Sturdza, președintele Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine, despre protestele însărcinaților cu afaceri ai Austro-Ungariei și Rusiei față de trecerea prin strâmători a crucișătorului românesc „Elisabeta”.
- September 26/October 8, 1897, Constantinople.** Report from the charge d'affaires in Constantinople, Nicolae Mișu, to the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, with detailed information on the diplomatic protests made by the Austro-Hungarian and Russian charges d'affaires regarding the passage of the Romanian cruiser “Elisabeta” through the Straits.
- 119. 30 septembrie/12 octombrie 1897, Constantinopol (Péra).** Informare a lui G. Constantinidi, al doilea dragoman al legației române, adresată însărcinatului cu afaceri al legației, Nicolae Mișu, privind ordinul ca nava românească Elisabeta să fie reparată pe șantierul amiralității otomane.
- September 30/October 12, 1897, Constantinople (Péra).** Report of Report of G. Constantinidi, second dragoman of the Romanian Legation, to the charge d'affaires in Constantinople, Nicolae Mișu, informing that the Sultan gave the order that the “Elisabeta” cruiser be repaired on the docks of the Ottoman Amirality.
- 120. Septembrie 1897.** Fragment din memoriile lui Trandafir Djuvara, fostul ministru plenipotențiar la Constantinopol, relatând prezentarea proiectului de tratat de alianță defensivă propus de sultanul Abdul Hamid II regelui Carol I. Scopul alianței ar fi vizat împiedicarea declanșării unui conflict de amploare în Peninsula Balcanică. Proiectul prevedea asistența mutuală cu forțe de până la 100.000 militari.
- September 1897.** Excerpt from the memoires of Trandafir Djuvara, former Minister Plenipotentiary in Constantinople, describing the moment he presented Sultan Abdul Hamid II's proposal for a military alliance with Romania to King Carol I. The alliance was intended to prevent a large-scale conflict in the Balkans. The project provided mutual assistance with up to 100.000 militaries.
- 121. 3/15 octombrie 1897, Sinaia.** Raport al ministrului plenipotențiar austro-ungar la București, Alois Lexa von Aehrenthal, adresat ministrului de externe austro-ungar, Agenor Goulchowski, despre proiectul de alianță propus de Imperiul Otoman României și pe care premierul român Dimitrie A. Sturdza îl consideră inacceptabil.
- October 3/15, 1897, Sinaia.** Report of the Austro-Hungarian Minister in Bucharest, Alois Lexa von Aehrenthal, to the Austro-Hungarian Minister of Foreign Affairs, Agenor Goluchowski, on the Ottoman proposal for a military alliance with Romania and the rejection expressed by the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza.
- 122. 12/24 octombrie 1897, Constantinopol.** Telegramă a însărcinatului cu afaceri al legației române, Nicolae Mișu, prin care informează Ministerul Afacerilor Străine de la București despre plecarea din Constantinopol a crucișătorului „Elisabeta” după ce a suferit o serie de reparații minore.

October 12/24, 1897, Constantinople. Telegram of the charge d'affaires in Constantinople, Nicolae Mișu, informing the Ministry of Foreign Affairs in Bucharest that the "Elisabeta" cruiser left Constantinople after minor repairs.

123. 13/25 octombrie 1897, București. Telegramă a președintelui Consilului de miniștri, Dimitrie A. Sturdza, prin care sunt transmise mulțumirile sale pentru toate facilitățile oferite crucișătorului „Elisabeta”.

October 13/25, 1897, Bucharest. Telegram of the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, sending his thanks for all the facilities provided for the "Elisabeta" cruiser.

124. 12/24 iunie 1898, Constantinopol. Raportul ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Trandafir G. Djuvara, prin care îi transmite ministrului afacerilor interne, Mihail Pherekyde, faptul că prin textul tratatului de pace de la Paris din 30 martie 1856 și al convenției de la Londra din martie 1871, sultanul are exclusiv dreptul a permite libera trecere a navelor de luptă prin strâmtori.

June 12/24, 1898, Constantinople. Report by the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, to the Minister Internal Affairs, Mihail Pherekyde, informing that the peace treaty of Paris of March 30, 1856 and the London Convention of March 1871 provided the Sultan with exclusive right to allow warships free passage through the Straits.

125. 19 iunie/1 iulie 1898, Constantinopol. Raportul ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Trandafir G. Djuvara, adresat ministrului afacerilor interne, Mihail Pherekyde, despre protestul diplomatic al Rusiei vizând trecerea prin strâmtori a crucișătorului românesc „Elisabeta”.

June 19/July 1, 1898, Constantinople. Report by the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, to the Minister of Internal Affairs, Mihail Pherekyde, informing on the diplomatic protest of Russia against the passage through the Straits of Romanian cruiser "Elisabeta”.

126. 11/23 iulie 1898, Constantinopol. Adresă a lui Tevfik Pașa, ministrul otoman al Afacerilor Străine, prin care îl înștiințează pe Trandafir G. Djuvara, ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, despre faptul că sultanul nu poate permite în acest moment libera trecere prin strâmtori a celor două nave românești, „Elisabeta” și „Mircea”.

July 11/23, 1898, Constantinople. Address of the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Tevfik Pașa, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, that the Sultan can't allow at this moment free passage for the two Romanian warships, "Elisabeta" and "Mircea”.

127. 13/25 iulie 1898, Constantinopol. Telegramă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Trandafir G. Djuvara, prin care îl informează pe Dimitrie A. Sturdza, președintele Consiliului de Miniștri, despre imposibilitatea Imperiului Otoman de a autoriza trecerea navelor românești de război prin strâmtori.

July 13/25, 1898, Constantinople. Telegram of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, informing the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, on the impossibility of Ottoman Empire to allow the free passage through the Straits for the two Romanian warships.

128. 7/19 decembrie 1898, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Trandafir G. Djuvara, adresat președintelui Consiliului de miniștri, Dimitrie A. Sturdza, despre ceremonia inaugurării monumentului ridicat la Galataria, în apropiere de San Stefano, în memoria ofițerilor și soldaților ruși căzuți în războiul din 1877-1878. Ceremonia organizată chiar de onomastica Țarului a fost considerată o sfidare care perpetuează memoria tratatului umilitor de la San Stefano.

December 7/19, 1898, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, to the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, on the inaugu-

ration ceremony for the monument at Galataria, near San Stefano, erected in the memory of the Russian officers and soldiers fallen in the 1877-1878 war. The ceremony, organized on the Tsar's nameday, was perceived by the Ottomans as a defiance that reminded of the humiliation caused by the treaty of San Stefano.

129. 6/18 Mai 1899, Constantinopol. Înștiințare pentru Trandafir Djuvara, ministrul României la Constantinopol, primită de la Ministerul Otoman al Afacerilor Străine, despre aprecierile populației musulmane din Cernavodă față de conduita exemplară a unui batalion comandat de maiorul Nicolae Cernătescu.

May 6/18, 1898, Constantinople. Notice by the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, to the Ottoman Ministry of Foreign Affairs, on the appreciation given by the Muslim population in Cernavodă for the exemplary conduct of a battalion commanded by Major Nicolae Cernătescu.

130. 26 iunie/12 iulie 1899, București. Adresă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Nicolae Mișu, prin care solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Trandafir Djuvara, privind memoriul comunității musulmane din Cernavodă față de buna purtare a militarilor români.

June 26/July 12, 1899, Bucharest. Note of the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Nicolae Mișu, instructing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, regarding the memorandum of Muslim community of Cernavodă, on good behaviour of the Romanian units.

131. 5/17 iulie 1899, Constantinopol. Telegramă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Trandafir G. Djuvara, prin care asigură Ministerul Afacerilor Străine de la București că nu vor fi inițiate nici un fel de demersuri ca urmare a cererii muftiului din Cernavodă de mulțumire față de buna purtare a ofițerilor români.

July 5/17, 1899, Constantinople. Telegram of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, giving assurances to the Ministry of Foreign Affairs that there will be no follow-on measures in response of the request made by the Mufti of Cernavodă to appreciate the good conduct of Romanian officers.

132. 20 octombrie/2 noiembrie 1900, București. Adresă a Ministerului Afacerilor Străine prin care se solicită însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, inițierea demersurilor pentru a obține aprobarea de traversare prin Bosfor și Dardanele a unei nave încărcate cu arme și cartușe.

October 20/November 2, 1900, Bucharest. Address of the Ministry of Foreign Affairs requesting the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, to pursue Ottoman approval for passage through the Straits of a ship carrying guns and ammunitions.

133. 21 octombrie/3 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, despre faptul că trecerea navei cu armament și muniție prin strâmtorile Bosfor și Dardanele nu a fost acceptată.

October 21/November 3, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, to the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, informing that he failed to obtain the approval for passage through the Straits of a ship carrying guns and munitions.

134. 23 octombrie/5 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, privind demersurile pe lângă ministrul Afacerilor Străine otoman, Tevfik Pașa, față de trecerea prin strâmtori a armelor și munițiilor din România, care ar fi în realitate fier vechi.

October 23/November 5, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, that he persuaded the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Tevfik Paşa, to accept the passage through the Straits of arms and ammunitions from Romania, which in reality are old scraps.

135. 23 octombrie/5 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, despre faptul că acceptarea trecerii prin strâmtori a navelor încărcate cu arme și muniții depinde numai de decizia sultanului. Un răspuns clar poate fi așteptat în 10-15 zile.

October 23/November 5, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, that the approval for passage through the Straits of arms and ammunition from Romania will be decided only by the Sultan. A clear answer could be expected in 10 – 15 days.

136. 28 octombrie/10 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, privind demersul ministrului otoman al Afacerilor Străine, Tevfik Paşa, de a remite marelui vizir Halil Rifaat Paşa chestiunea trecerii prin strâmtori a armelor din România. Din acest moment decizia aparține numai sultanului și va fi comunicată fără întârziere.

October 28/ November 10, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, that the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Tevfik Pasha, passed the issue of the passage through the Straits of arms and ammunition from Romania to the Grand Vizier Halil Rifaat Pasha. At this point, decision is solely with the Sultan and it will be communicated without delay.

137. 30 octombrie/12 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, despre decizia marelui vizir, Halil Rifaat Paşa, de a cerceta în arhive asupra existenței altor cazuri similare trecere a unei nave încărcate cu arme prin strâmtorile Bosfor și Dardanele.

October 30/November 12, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, that the Grand Vizier Halil Rifaat Pasha ordered to search in the archives for a similar case of an arms-loaded ship passing through the Straits.

138. 31 octombrie/13 noiembrie 1900, București. Informare a Ministerului Afacerilor Străine adresată însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi despre transportul a 1.020 arme și 1.001.000 cartușe spre Marsilia, pe nava „Evangheliskia” sub pavilion grecesc. Se solicită diplomatului român obținerea unei autorizații pentru trecerea acestei nave prin strâmtorile Bosfor și Dardanele.

October 31/13 noiembrie 1900, Bucharest. Report of the Ministry of Foreign Affairs to the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, instructing him to pursue Ottoman approval for passage through the Straits of a transport of 1.020 old guns and 1.001.000 rounds of ammunition to Marseille aboard on “Evangheliskia” ship, under Greek flag.

139. 1/14 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille despre întrevăderea însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, cu marele vizir, Halil Rifaat Paşa, privind decizia sultanului Abdul Hamid al II-lea de a nu autoriza trecerea prin strâmtori a navelor încărcate cu armament românesc deteriorat, pentru a nu se crea un precedent.

November 1/14, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, on the meeting between the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, with the

Grand Vizier, Halil Rifaat Pasha. The Grand Vizier informed the Romanian diplomat that the Sultan's will not approve the passage through the Straits of an arms-loaded ship to avoid creating a precedence.

140. 4/17 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi despre faptul că sultanul Abdul Hamid al II-lea nu va autoriza trecerea prin strâmtori a navelor încărcate cu armament românesc deteriorat.

November 4/17, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, that Sultan Abdul Hamid II will not approve the passage through the Straits of an arms-loaded ship.

141. 13/26 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, prin care anunță răspunsul negativ al autorităților otomane față de autorizarea trecerii prin strâmtori a navelor încărcate cu puști Henry Martini. Se subliniază că ministrul otoman al Afacerilor Străine, Tevfik Pașa, și marele vizir Halil Rifaat Pașa vor face noi demersuri în sprijinul solicitării române.

November 13/26, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, warning on the Ottoman refusal to approve the passage through the Straits of an arms-loaded ship. It is underlined that the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Tevfik Pasha, and the Grand Vizier, Halil Rifaat Pasha, will make new attempts for obtaining the approval of Romanian request.

142. 14/27 iunie 1903, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Alexandru Em. Lahovary, despre autorizarea trecerii navei școală „Mircea” prin strâmtorile Bosfor și Dardanele.

June 14/27, 1903, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Alexandru Em. Lahovary, on the approval by the Sultan Abdul Hamid II for the passage of “Mircea” training ship through the straits.

143. 17 iunie 1904, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Alexandru Em. Lahovary, despre schimbarea deciziei sultanului Abdul Hamid al II-lea de a nu autoriza trecerea navei școală „Mircea” prin strâmtorile Bosfor și Dardanele. Se subliniază că refuzul are la bază considerente privind situația internațională și dorința de a nu crea un precedent.

June 17, 1904, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, on the decision change by the Sultan Abdul Hamid II regarding the passage of “Mircea”. It is underlined that the Ottoman refusal is exclusively based on international context and the desire to avoid the creation of precedents.

144. 25 octombrie 1904, Constantinopol. Adresă prin care ministrul plenipotențiar Alexandru Em. Lahovary solicită Ministerului Afacerilor Străine solicită trimiterea unui ofițer competent ca atașat militar, în mod similar altor state.

October 25, 1904, Constantinople. Adress of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Alexandru Em. Lahovary, requesting the Ministry of Foreign Affairs to ask for a competent officer as military attaché in Constantinople, in a similar way with other countries.

145. 13/26 decembrie 1904, București. Adresă prin care Ministerul Afacerilor Străine îi comunică ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Alexandru Em. Lahovary, faptul că Ministerul de Război nu are prevăzută în buget trimiterea unui atașat militar la Constantinopol.

December 13/26, 1904, Bucharest. Address of the Ministry of Foreign Affairs to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Alexandru Em. Lahovary, informing that the Ministry of War did not provide in its budget the expenses for a military attaché in Constantinople.

146. 27 februarie/12 martie 1907, București. Adresă prin care secretarul Ministerului Afacerilor Străine, Duiliu Zamfirescu, îi comunică ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, cererea Ministerului de Război ca autoritățile otomane să aprobe libera trecere prin Dardanele a bricului „Mircea” pentru o călătorie de instruire.

February 27/ March 12, 1907, Bucharest. Address of the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Duiliu Zamfirescu, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, forwarding the request made by the Ministry of War that the Ottoman authorities to approve free passage through the Straits for the “Mircea” training vessel during an instruction trip.

147. 9/22 aprilie 1907, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, prin care îi transmite ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, refuzul Consiliului de Miniștri otoman de a aproba trecerea navei școală „Mircea” prin strâmțorile Bosfor și Dardanele.

April 9/22, 1907, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, on the Ottoman Council of Ministers refusal to approve free passage through the Straits for the “Mircea” training vessel.

148. 3/16 august 1907, București. Relatările ziarului „Adevărul” despre vizita delegației otomane la Sinaia și vizita generalului Alexandru Averescu, ministrul de Război al României, la Constantinopol, în conexiune cu discuțiile privind o potențială alianță politico-militară între Imperiul Otoman și România.

August 3/16, 1907, Bucharest. Account given by the *Adevărul* newspaper of the Ottoman delegation to Sinaia and the visit made by General Alexandru Averescu, the Romanian Minister of War, in Constantinople, in connection with the discussions on a potential alliance between Ottoman Empire and Romania.

149. 3/16 octombrie 1908, București. Articol din ziarul „Adevărul”, privind opiniile fostului mare vizir, Ferid Pașa, față de relațiile dintre Imperiul Otoman și România.

October 3/16, 1908, Bucharest. Article from *Adevărul* Journal on the opinions of former Grand Vizier, Ferid Pasha, on the relations between Ottoman Empire and Romania.

150. 4/17 octombrie 1908, București. Articol din ziarul „Adevărul” privind opiniile ministrului de Interne, Hakki Bey, față de relațiile dintre Imperiul Otoman și România.

October 4/17, 1908, Bucharest. Article from *Adevărul* Journal on the opinions of Interior Minister, Hakki Bey regarding the relations between Ottoman Empire and Romania.

151. 8/21 octombrie 1908, București. Interviu cu marele vizir, Kiamil Pașa, publicat în ziarul „Adevărul”. Oficialul otoman face o serie de considerații privind importanța alianței dintre Imperiul Otoman și România pentru stabilitatea în Balcani.

October 8/21, 1908, Bucharest. Interview with Grand Vizier, Kiamil Pasha, in *Adevărul* Journal. The Ottoman official highlighted the importance of the alliance between Ottoman Empire and Romania for stability in the Balkans.

152. 9/22 octombrie 1908, București. Articol din ziarul „Adevărul”, privind opiniile ministrului otoman al Afacerilor Străine, Tewfic Pașa, despre rolul Imperiului Otoman și al României în stabilitatea Balcanilor.

October 9/22, 1908, Bucharest. Article from *Adevărul* Journal on the opinions made by Ottoman Minister of Foreign Affairs, Tewfic Paşa, regarding the role of the Ottoman Empire and Romania on the stability of the Balkans.

153. 18/31 octombrie 1908, București. Articol în ziarul „*Adevărul*” cuprinzând relatările ofițerilor otomani despre eficiența armatei otomane și calitățile remarcabile ale soldatului otoman.

October 18/31, 1908, Bucharest. Article in *Adevărul* Journal comprising the accounts given by Ottoman officers on the efficiency of the Ottoman army and the remarkable qualities of the Ottoman soldiers.

154. 10/23 februarie 1910, București. Înștiințarea lui Ioan N. Papiniu, ministru plenipotențiar la Constantinopol, despre numirea maiorului Aristide Razu ca atașat militar la Constantinopol.

February 10/23, 1910, Bucharest. Notice given to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, that Major Aristide Razu was accredited military attaché in Constantinople.

155. 29 aprilie/11 mai 1910, București. Articol în ziarul „*Adevărul*”, privind vizita generalului Grigore Crăiniceanu, ministrul de Război al României, la Constantinopol.

April 29/May 11, 1910, Bucharest. Article in *Adevărul* Journal regarding the visit in Constantinople of the Romanian Minister of War, general Grigore Crăiniceanu.

156. 15/28 August 1910, București. Articol în ziarul „*Adevărul*” vizând importanța relațiilor de cooperare dintre Imperiul Otoman și România pentru prevenirea politicii expansioniste a Bulgariei.

August 15/28, 1910, Bucharest. Article in *Adevărul* Journal on the importance of cooperation between Ottoman Empire and Romania in countering the Bulgarian expansionist policy.

157. 25 august/7 septembrie 1910, București. Articol în ziarul *Adevărul* privind importanța unei potențiale alianțe între Imperiul Otoman și România.

August 25/September 7, 1910, Bucharest. Article in *Adevărul* Journal regarding the relevance of a potential alliance between Ottoman Empire and Romania.

158. 26 noiembrie/9 decembrie 1910, București. Fragment din discursul rostit de Nicolae Iorga în Camera Deputaților despre politica externă a României, în care istoricul critică lipsa de interes față de consolidarea relațiilor cu noua putere de la Constantinopol, care ar putea să amelioreze soarta românilor din Macedonia.

November 26/December 9, 1910, Bucharest. Excerpt from the speech given by Nicolae Iorga in the Chamber of Deputies on Romania's foreign policy. The historian criticizes the lack of interest for closer relations with the new government in Constantinople that could improve the fate of the Macedo-Romanians in Macedonia.

159. 12 ianuarie 1911. Corespondență referitoare la formalitățile de trecere prin Strâmători a unui transport de muniții și materiale de război comandat de armata română în Germania și istoric al problemelor de tranzit de armament și muniții românești prin Strâmători.

January 12, 1911. Correspondence regarding the formalities for passage through the Straits of a shipment of ammunition and war materials ordered by the Romanian army in Germany; the precedents of the Romanian weapons and ammunition transit problems through the Straits.

160. 15/28 ianuarie 1911, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, prin care îi prezintă ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, precedentele trecerii

prin strămoșii Dardanele a vapoarelor încărcate cu armele și munițiile comandate de România în străinătate.

January 15/28, 1911, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, of previous ships carrying weapons and ammunition ordered by Romania from abroad that were given free passage through the Straits.

161. 4/17 ianuarie 1911, Constantinopol. Raportul atașatului militar la Constantinopol, locotenent-colonelul Aristide Razu, prin care transmite Statului Major General principiile în baza cărora s-a organizat noua ordine de bătaie pe timp de pace a armatei otomane. Sunt prezentate structura armatei, forțele disponibile, dimensiunea noilor comandamente, potențialul de mobilizare în timp de pace.

January 4/17, 1911, Constantinople. Report by the military attaché in Constantinople, Lieutenant colonel Aristide Razu, to the General Staff, explaining the principles upon which was based the new order of battle during peace time of the Ottoman Army. The report details the structure of the army, the available forces, the size of the new commands and peace time forces.

162. 24 februarie 1911, Constantinopol. Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Statul Major General, referitor la discuția cu ministrul turc al Marinei, Mahmud Muktar, privind cooperarea flotelor română și turcă în Marea Neagră, în eventualitatea în care interesele comune ar cere o astfel de acțiune.

February 24, 1911, Constantinople. Report of the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the discussion with the Turkish Minister of Navy, Mahmud Muhtar, on the cooperation between the Romanian and Turkish fleets in the Black Sea, if common interests will require such action.

163. 21 aprilie/4mai 1911, București. Scrisoare a primului ministru și ministru al Afacerilor Străine, Titu Maiorescu, către ministrul plenipotențiar al României la Constantinopol, Nicolae Mișu, privind poziția României față de situația din Balcani.

April 21/May 4, 1911, Bucharest. Letter from the Prime Minister and Minister of Foreign Affairs, Titu Maiorescu, to the Minister Plenipotentiary of Romania in Constantinople, Nicolae Mișu, on Romania's position regarding the situation in the Balkans.

164. 28 iunie/11 iulie 1911, București. Adresă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Nicolae N. Filodor, prin care se solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, intervenția pe lângă guvernul otoman pentru a obține libera trecere prin Dardanele a munițiilor comandate de România la uzinele din Düsseldorf-Derendorf.

June 28/July 11, 1911, Bucharest. Address of the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Nicolae N. Filodor, instructing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, to seek Ottoman approval for transit through the Straits of the ammunition ordered by Romania from the Düsseldorf-Derendorf factories.

165. 2/15 iulie 1911, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, prin care îl înștiințează pe ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, despre faptul că Rifat Pașa, ministrul Afacerilor Străine, solicită numele vaporului care transportă munițiile pentru România, pentru inițierea procesului de obținere a aprobărilor necesare

July 2/15, 1911, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, that the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Rifat Pasha, requested the name of the ship carrying ammunition for Romania in order to pursue formalities for approval.

- 166. 6/19 august 1911, Constantinopol.** Raport al interpretului legăției române, Alfons Lahaille, prin care îl înștiințează pe ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, despre faptul că guvernul otoman a transmis aprobarea sa pentru trecerea navei „Athena” prin strâmători.
- August 6/19, 1911, Constantinople.** Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, that the Ottoman government approved the passage through the Straits of the “Athena” ship.
- 167. 9/22 august 1911, Constantinopol.** Solicitare a atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către șeful Marelui Stat Major, pentru aprobarea detașării pe lângă Biroul Atașatului militar din Turcia, pe timp de 6 luni, începând cu 1 octombrie 1911, a unui ofițer musulman din armata română.
- August 9/22, 1911, Constantinople.** Request by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the Chief of General Staff, to approve the secondment to the Office of the Military Attaché in Türkiye of a Muslim officer of the Romanian army.
- 168. 27 august/9 septembrie 1911, București.** Adresă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, George Cretzianu, prin care solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, notificarea guvernului otoman despre trecerea vaporului „Athena” având la bord munițiile comandate de guvernul român.
- August 27/September 9, 1911, Bucharest.** Address of the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, George Cretzianu, instructing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, to notify the Ottoman government on the arrival of the “Athena” ship carrying ammunitions ordered by Romania.
- 169. 24 octombrie/6 noiembrie, 1911, București.** Adresă a Secretarului General în Ministerul Afacerilor Străine, George Cretzianu, prin care se solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, obținerea aprobării pentru trecerea prin strâmtoarea Dardanele a 3000 de echipamente militare contractate în Marea Britanie.
- October 24/November 6, 1911, Bucharest.** Address of the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, George Cretzianu, instructing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to pursue Ottoman approval free passage through the Straits of 3000 sets of military equipment ordered from Great Britain.
- 170. 24 octombrie/6 noiembrie, 1911, Constantinopol.** Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, prin care solicită autorităților otomane trecerea prin strâmtoarea Dardanele a echipamentelor militare comandate de România în Marea Britanie.
- October 24/November 6, 1911, Constantinople.** Address of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to the Ottoman authorities requesting the approval for free passage through the Straits of 3000 sets of military equipment ordered from Great Britain.
- 171. 31 octombrie/13 noiembrie 1911, Constantinopol.** Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, prin care se solicită ministrului Afacerilor Străine, Titu Maiorescu, transmiterea de date privind echipamentele militare comandate. De asemenea, se solicită detalii privind data aproximativă la care acestea urmează să treacă prin strâmtoarea Dardanele, pentru a se putea obține iradeaua imperială de liberă trecere.
- October 31/November 13, 1911, Constantinople.** Address of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to the Minister of Foreign Affairs, Titu Maiorescu, requesting information regarding the military equipment ordered by Romania and the approximate date for passage through the Straits, which are required for getting the imperial permit.

Capitolul II / Chapter II

DE LA IMPERIUL OTOMAN LA REPUBLICA TURCIA. RELAȚII BILATERALE ÎNTRE
CONTINUITATE ȘI SCHIMBARE 1912-1923 / FROM OTTOMAN EMPIRE TO THE TÜRKYE
REPUBLIC. BILATERAL RELATIONS BETWEEN CONTINUITY AND CHANGE 1912-1923

1. **1912.** Telegramă referitoare la situația trupelor otomane în pregătirea luptei de apărare de la Çatalca. Date generale privind starea armatei, puternic slăbită în urma înfrângerii de la Kırklareli.
1912. Telegram concerning the situation of the Ottoman troops in preparation for the battle to defend Çatalca. General data on the state of the army, weakened after the defeat at Kırklareli.
2. **1912, Pera.** Telegramă privind sosirea vaporului „Principesa Maria” [în portul Constanța], închiriat de guvernul român Turciei, și având la bord refugiați turci.
1912, Péra. Telegram on the arrival of the „Princess Marie” ship [in the Port of Constanța], chartered by the Romanian government to Türkiye, transporting Turkish refugees.
3. **1912, Pera.** Telegramă privind interpretarea prezenței vaporului „Principesa Maria” cu refugiați turci în portul Varna ca fiind un indiciu față de un viitor bombardament al Varnei. Zvonurile sunt secundate de cele privind retragerea Greciei din Alianța Balcanică, în schimbul obținerii Cretei, cu ajutorul Angliei.
1912, Péra. Telegram on the interpretation of the presence of the “Princess Marie” ship with Turkish refugees in the port of Varna as a sign of a future bombardment of Varna. These rumours are followed by those on the Greek withdrawal from the Balkan alliance, in exchange for obtaining Crete with the help of England.
4. **12/25 martie 1912, Constantinopol.** Traducerea unui interviu al ministrului Afacerilor Străine, Assim Bey, referitor la ameliorarea relațiilor politice și economice cu Bulgaria, Grecia și Muntenegru. Se evidențiază similitudinea dintre interesele României și Imperiului Otoman.
March 12/25, 1912, Constantinople. Translation of an interview made by Minister for Foreign Affairs Assim Bey on improvement of the economic and political relations with Bulgaria, Greece and Montenegro. There were underlined the similarities between Romania and Ottoman Empire interests.
5. **9/22 aprilie 1912, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Titu Maiorescu, prin care solicită ministrului României la Constantinopol, Nicolae Mișu, obținerea aprobărilor necesare pentru tranzitarea strâmtorilor Dardanele și Bosfor de către un transport de armament și muniție din Germania, comandat de Ministerul de Război.
April 9/22, 1912, Bucharest. Address of the Minister for Foreign Affairs, Titu Maiorescu, instructing the Romanian Minister in Constantinople, Nicolae Mișu, to request approval for the transit through Bosphorus and Dardanelles Straits of an weapons and ammunitions transport coming from Germany, ordered by the Ministry of War.
6. **18 aprilie/1 mai 1912, Constantinopol.** Raport al atașatului militar în Constantinopol, col. A. Razu, către Marele Stat Major privind convorbirea cu ministrul de Război Otoman, gen. Mahmud Shevket Pasha referitoare la poziția României în cazul unui conflict în Peninsula Balcanică (în special un război turco-bulgar).
April 18/May 1, 1912, Constantinople. Report by the military attaché to Constantinople, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the conversation with the Ottoman Empire Minister of War, General Mahmud Shevket Pasha, on Romania’s position in case of a conflict in the Balkan Peninsula (particularly in case of a Turkish-Bulgarian war).

7. **21 aprilie/4 mai 1912, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Externe, Titu Maiorescu, prin care îi comunică ministrului României la Constantinopol, Nicolae Mișu, că România trebuie să rămână atașată menținerii stabilității în Peninsula Balcanică. De acest fapt au fost informați și miniștrii acreditați la București. Ambasadorul otoman în România a solicitat o audiență la regele Carol I.
April 21/May 4, 1912, Bucharest. Note of the Minister for Foreign Affairs Titu Maiorescu instructing the Romanian Minister in Constantinople, Nicolae Mișu, on the Romanian firm stance in support of stability in the Balkan Peninsula. This approach was conveyed also with foreign ministers accredited in Bucharest. Ottoman ambassador asked for a royal audience to King Carol I.
8. **29 mai /11 iunie 1912, Constantinopol.** Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către ministrul ad-interim al Afacerilor Străine, Theodor Rosetti, referitoare la aprecierile ministrului Afacerilor Externe otoman, Assim Bey, despre atitudinea de amicitie a României în momentele grele prin care trece imperiul, înconjurat de vecini răuvoitori.
May 29/June 11, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to the ad-interim Minister for Foreign Affairs, Theodor Rosetti, on the appreciation expressed by Ottoman Minister for Foreign Affairs, Assim Bey, on Romania's friendly attitude towards Ottoman Empire, in dire moments of confronting with malevolent neighbors.
9. **29 iunie/12 iulie 1912, Constantinopol.** Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major privind organizarea armatei otomane și stadiul reformelor din acest domeniu.
June 29/July 12, 1912, Constantinople. Report by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the organisation of the Ottoman Army and the state of reforms in this area.
10. **23 iunie/6 iulie 1912, Constantinopol.** Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, prin care se solicită ca legația să dispună de o navă dezarmată, în interes de serviciu.
June 23/July 6, 1912, Constantinople. Address of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, requesting Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, a disarmed ship that could be used for administrative tasks.
11. **1/14 august 1912, Constantinopol.** Notă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, despre discuțiile purtate cu noul ministru de Externe Otoman, Noradunghian Efendi, vizând: încheierea păcii cu Italia, situația din Albania și Muntenegru, eliminarea stării de anarhie din armată.
August 1/14, 1912, Constantinople. Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the discussions with the new Ottoman Minister of Foreign Affairs, Noradunghian Efendi on: conclusion of the peace with Italy, situation in Albania and Montenegro and state of anarchy in the army.
12. **10/23 august 1912, Constantinopol.** Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, prin care se informează asupra acordului autorităților otomane ca atașatul militar să dispună, în anumite condiții, de o navă dezarmată, în interes de serviciu. Comandantul și echipajul vor fi subordonați Legației României.
August 10/23, 1912, Constantinople. Address of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, informing on Ottoman authorities accept with the use by the Romanian military attaché of a disarmed boat. The captain and the crew will be subordinated to the Romanian Legation.

- 13. 6/19 septembrie 1912, Constantinopol.** Notă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine. Se trimite un articol dintr-un ziar din Turcia în care se arată că o alianță dintre România și Bulgaria este exclusă, deoarece România este interesată în menținerea integrității Imperiului Otoman și a echilibrului în Peninsula Balcanică.
- September 6/19, 1912, Constantinople.** Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs. Attached, an article of from Ottoman newspaper, which underlined that an alliance between Romania and Bulgaria is not possible, given the Romanian support for maintaining the integrity of the Ottoman Empire and the overall balance of power in the Balkans.
- 14. 18 septembrie/1 octombrie 1912, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, despre discuțiile purtate cu ministrul de externe, Noradunghian Efendi. Imperiul Otoman nu va declara mobilizarea generală, dorește evitarea ostilităților și contează pe amicitia României.
- September 18/October 1, 1912, Constantinople.** Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, on the discussions with Minister for Foreign Affairs, Noradunghian Efendi. The Ottoman Empire will not call for mass mobilization and hopes to avert escalation of hostilities. It is relying on Romania's friendship.
- 15. 20 septembrie/3 octombrie 1912, Sinaia.** Raport al primului ministru Titu Maiorescu către regele Carol I asupra sondajelor diplomatice otomane cu privire la poziția României în cazul unui conflict armat în Balcani.
- September 20/October 3, 1912, Sinaia.** Report of Prime Minister, Titu Maiorescu, to King Carol I on Ottoman diplomatic surveys regarding Romania's position in the event of an armed conflict in the Balkans.
- 16. 21 septembrie 1912/4 october 1912, Constantinopol.** Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la pregătirea armatei turce pentru intrarea în război cu statele Ligii Balcanice.
- September 21/October 4, 1912, Constantinople.** Report by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, on the preparation of the Turkish army for war with the Balkan League states.
- 17. 25 septembrie/8 octombrie 1912, Constantinopol.** Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la pregătirile de război (mobilizarea armatei turce, decretarea stării de asediu în Constantinopol, rezervarea căii ferate Constantinopol-Adrianopol exclusiv pentru transport militar).
- September 25/ October 8, 1912, Constantinople.** Report of the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, on war preparations (mobilisation of the Turkish army, declaration of a state of siege in Constantinople, limit the use of the Constantinople-Adrianopol railway exclusively for military transport).
- 18. 27 septembrie/10 octombrie 1912, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se propune ca, pe baza relațiilor de amicitie și a respectării neutralității, Legația României să acorde materiale sanitare armatei otomane, precum a procedat și Germania.
- September 27/October 10, 1912, Constantinople.** Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister

of Foreign Affairs, proposing, given the friendly relationship and on condition of neutrality that Romanian Legation will donate medical supplies to the Ottoman army, similar on how Germany acted.

19. **11/24 octombrie 1912, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care prezintă evoluția operațiunilor militare de pe frontul bulgar și opiniile din presa otomană despre atitudinea Marii Britanii și a României față de conflict.
October 11/24, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the military operation from the Bulgarian front and the references, in Ottoman media, on the British and Romanian attitude towards the conflict.
20. **13/26 octombrie 1912, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se transmite că guvernul otoman nu permite prezența altor ofițeri străini în afara atașajilor militari, ca observatori ai operațiunilor de pe frontul bulgar.
October 13/26, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, informing that the Ottoman government does not allow the presence of other foreign officers as observers on Bulgarian front, besides the military attaches.
21. **19 octombrie/1 noiembrie 1912, București.** Adresă a Ministerului de Externe, în care se solicită ministrului Nicolae Mișu informarea autorităților asupra deciziei României de a trimite ambulanțe atașate armatelor otomană și bulgară.
October 19/November 1, 1912, Bucharest. Address of the Ministry for Foreign Affairs to the Minister Nicolae Mișu to inform Ottoman authorities that Romania will send ambulances attached to the Ottoman and Bulgarian armies.
22. **22 octombrie/4 noiembrie 1912, București.** Cererea ministrului plenipotențiar otoman, Sefa Bey, către ministrul Afacerilor Externe, Titu Maiorescu, ca guvernul român să intervină pentru oprirea luptelor de la Ceataldja ceea ce ar împiedica ocuparea capitalei otomane de către bulgari. Regele Carol I acceptă cererea de mediere solicitată de guvernul otoman.
October 22/November 4, 1912, Bucharest. Request of the Ottoman plenipotentiary minister, Sefa Bey, to the Minister for Foreign Affairs Titu Maiorescu, asking for a Romanian government action to stop the fighting in Ceataldja preventing, thus, the takeover of the Ottoman capital by the Bulgarian forces. King Carol I accepted the mediation request formulated by the Ottoman government.
23. **25 octombrie/7 noiembrie 1912, Salonic.** Raport al consulului general la Salonic, Spiru Constantinescu, prin care transmite Legației din Constantinopol un articol despre posibila atitudine a României față de modificarea echilibrului balcanic prin mărirea teritoriului Bulgariei. Opinia publică locală este convinsă că România va intra în război de partea Imperiului Otoman, având în vedere interesele comune împărtășite.
October 25/November 7, 1912, Thessaloniki. Report of Consul General Spiru Constantinescu, forwarding to the Romanian Legation in Constantinople an article on Romania's attitude in case of balance change in the Balkans, through territorial expansion of Bulgaria. Given the convergence of interests, the local public opinion assumed that Romania would enter the war besides Ottoman Empire.
24. **25 octombrie/7 noiembrie 1912, Constantinopol.** Adresă prin care Ministerul Afacerilor Străine otoman exprimă recunoștința pentru trimiterea de către România a unei misiuni medicale pe frontul bulgar.

October, 25/November 7, 1912, Constantinople. Note of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs expressing gratitude for the Romanian medical mission deployed on the Bulgarian front.

25. **27 octombrie/9 noiembrie 1912, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care sunt expuse demersurile făcute pentru obținerea aprobării trecerii prin strâmtori a crucișătorului „Elisabeta”.

October 27/November 9, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the efforts to get authorization for the „Elisabeta” Cruiser to cross the Straits.

26. **28 octombrie/10 noiembrie 1912, Constantinopol.** Adresă a Ministerului Afacerilor Străine otoman prin care se anunță emiterea iradei care aprobă trecerea prin strâmtori a crucișătorului „Elisabeta”.

October 28/November 10, 1912, Constantinople. Note of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs that issued a permit for the „Elisabeta” cruiser’s crossing of the Straits.

27. **29 octombrie/11 noiembrie 1912, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, prin care se informează asupra aprobării tranzitului crucișătorului „Elisabeta” prin strâmtori

October 29/November 11, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the approval for “Elisabeta” cruiser crossing through Straits was issued.

28. **1/14 noiembrie 1912, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se anunță sosirea crucișătorului „Elisabeta” și misiunea ce i s-a încredințat. Conform planului stabilit, marinarii români vor forma aripa stângă a sectorului austriac în Galata și vor colabora cu marinarii vaselor austro-ungare la apărarea cartierelor locuite de străini (Pera și Galata).

November 1/14, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, announcing the arrival of the “Elisabeta” cruiser and its main tasks. According to the agreed plan, the Romanian sailors will form the left wing of the Austrian sector in Galata and will cooperate with the Austro-Hungarian ships in defending the quarters inhabited by foreigners (Pera and Galata).

29. **7 noiembrie 1912.** Notă verbală a Ministerului otoman al Afacerilor Străine către Legația României la Constantinopol prin care se mulțumește pentru ajutorul umanitar oferit de statul român, inclusiv trimiterea a doi medici pentru îngrijirea răniților din Armata Otomană.

November 7, 1912. Note from the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Legation in Constantinople thanking for the humanitarian aid provided by the Romanian state, including sending of two doctors to take care of the wounded soldiers of the Ottoman Army.

30. **11 noiembrie 1912.** Note verbale ale Ministerului otoman al Afacerilor Străine către Legația României la Constantinopol prin care este acceptată oferta umanitară română și se solicită deplasarea ambulanței și a personalului său la Dedeagatch (Alexandroupolis).

November 11, 1912. Notes of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Legation in Constantinople, accepting the Romanian humanitarian offer and requesting the movement of the ambulance and its personnel to Dedeagatch (Alexandroupolis).

31. **20 noiembrie/2 decembrie 1912, Constantinopol.** Notă verbală a Legației României, în care se semnalează pericolele la care ar fi expusă ambulanța românească, dacă va debarca la Dedeagaci, port atacat și cucerit de forțele bulgare la 6/19 noiembrie 1912.
November 20/December 2, 1912, Constantinople. Note in which Romanian Legation indicates the potential dangers on Romanian ambulance in case of its deployment at Dedeagach, given the fact that this port was occupied by the Bulgarian forces in November 6/19, 1912.
32. **10/23 noiembrie 1912, Constantinopol.** Notă verbală a Legației României, prin care se informează ministerul Afacerilor Străine otoman despre refuzul comandantului navei de a permite debarcarea ambulanței române la Dedeagaci.
November 10/23, 1912, Constantinople. Note of the Romanian Legation informing the Ottoman Ministry of Foreign Affairs on the refusal expressed by the captain of the ship to allow the Romanian ambulance to be disembarked at Dedeagach.
33. **13/26 noiembrie 1912, Salonic.** Informare a medicului Victor Gomoiu, însărcinat cu ambulanța destinată Imperiului Otoman, adresată consulului român de la Salonic despre refuzul comandantului navei de a permite debarcarea la Dedeagaci și în ceea ce privește imposibilitatea de a debarca la Salonic.
November 13/26, 1912, Thessaloniki. Report of Doctor Victor Gomoiu, responsible with the ambulance donated to the Ottoman Empire, to the Romanian consul in Thessaloniki about the circumstances in which the deployment of the ambulance at Dedeagach was refused by the captain of the ship. Also, he informs on the impossibility to land at Thessaloniki.
34. **Noiembrie, 1912.** Telegramă privind eventualitatea ocupării Adrianopolului, pe fundalul recente pierderi a Salonului, și a implicațiilor unui asemenea deznodământ pentru Imperiul Otoman. Această dinamică politico-militară a determinat un puternic exod al populației musulmane din Tracia, în încercarea de a găsi adăpost la Constantinopol.
November, 1912. Telegram informing on the possible occupation of Adrianople, in the context of the recent loss of Thessaloniki, as well as on the implications of such an action for the Ottoman Empire. These political-military dynamics led to a massive exodus of the Muslim population from Thrace, in their attempt to find shelter in Constantinople.
35. **20 noiembrie /3 decembrie 1912, Trieste.** Al doilea raport al medicului Victor Gomoiu către ministrul Nicolae Mișu, despre condițiile în care i s-a refuzat, de către comandantul navei „Abbazia”, debarcarea cu ambulanța la Dedeagaci și încercările de debarcare în alte porturi. Materialul sanitar a fost debarcat la Trieste.
November 20/December 3, 1912, Trieste. The second report of doctor Victor Gomoiu to the minister Nicolae Mișu, on the conditions in which the commander of the ship “Abbazia” refused to disembark the ambulance at Dedeagach and the failed attempts to land in other ports. The sanitary material was disembarked in Trieste.
36. **24 noiembrie/7 decembrie 1912, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, despre discuțiile purtate cu ambasadorul otoman la Berlin, care regretă că nu a mai avut posibilitatea să treacă prin București pentru a fi primit în audiență de regele Carol I.
November 24/December 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the discussions with the Ottoman ambassador in Berlin underling his regrets of not having the possibility to pass through Bucharest and to be received in audience by King Carol I.

37. **27 noiembrie/10 decembrie 1912, Constantinopol.** Informare a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, despre eșecul misiunii sanitare în Imperiul Otoman. Se arată că, în ciuda notelor adresate guvernului otoman, Semiluna Roșie nu a luat nicio măsură pentru a facilita misiunea ambulanței române.
- November 27/10 December 1912, Constantinople.** Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the failure of the medical mission in Ottoman Empire. It is stated that, despite the notes delivered to the Ottoman authorities, the Red Crescent did not take any steps to facilitate the Romanian ambulance's mission.
38. **5/18 decembrie 1912, Constantinopol.** Notă verbală a Ministerului Afacerilor Străine otoman în care se exprimă regretul față de eșecul misiunii ambulanței românești trimise pentru tratamentul răniților otomani. Totodată, este subliniată aprecierea față de simpatia Guvernului român.
- December 5/18, 1912, Constantinople.** Note of the Ottoman Ministry for Foreign Affairs underlying the regret for the impossibility to use Romanian ambulance to help Ottoman wounded soldiers and expressing the gratitude for the sympathetic approach of Romanian government.
39. **10/23 decembrie 1912, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, despre acordul sultanului pentru numirea sa ca noul ministru al României pe lângă Imperiul Otoman.
- December 10/23, 1912, Constantinople.** Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the agreement for his appointed as the new Minister in Ottoman Empire.
40. **31 decembrie 1912/13 ianuarie 1913, Constantinopol.** Raport ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se propune rechemarea crucișătorului „Elisabeta”, pe fondul riscurilor din Bosfor.
- December 31, 1912/January 13, 1913, Constantinople.** Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, proposing withdrawal of the “Elisabeta” cruiser, given the increasing threats in Bosphorus.
41. **11/24 ianuarie 1913, Constantinopol.** Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la remiterea unei note colective a Marilor Puteri Ministrului Afacerilor Străine al Imperiului Otoman. Documentul informează asupra schimbărilor la nivel politic și militar survenite după sistarea ostilităților. În noul context politico-diplomatic, atașatul militar are discuții cu oficiali turci (Efendi Noradunghian, fost ministru al Afacerilor Străine) privind oportunitatea României de a obține rectificarea frontierei dobrogene.
- January 11/24, 1913, Constantinople.** Report by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the delivery of the collective note of the Great Powers to the Minister of Foreign Affairs of the Ottoman Empire. The document informs on the political and military changes after the cessation of hostilities. In the new political-diplomatic context, the military attaché has discussions with Turkish officials (Efendi Noradunghian, former Minister of Foreign Affairs) about the opportunity for Romania to obtain the rectification of the border on Dobruja.

42. **11/24 ianuarie 1913.** Extras din raportul atașatului militar la Constantinopol privind discuțiile acestuia cu Efendi Noradunghian, fost ministru al Afacerilor Străine, referitor la oportunitatea pentru România de a obține rectificarea frontierei dobrogene.
- January 11/24, 1913.** Extract from the report of the military attaché to Constantinople on his discussions with Efendi Noradunkyan, former Minister of Foreign Affairs, concerning the opportunity for Romania to obtain the rectification of the border on Dobruja.
43. **21 ianuarie/3 februarie 1913, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se relatează discuțiile purtate cu ministrul Afacerilor Străine, Noradunghian Effendi. Ministrul otoman subliniază starea de spirit a armatei și a populației civile, care se împotrivesc cedării orașului Adrianopol Bulgariei.
- January 21/February 3, 1913, Constantinople.** Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, outlining the discussions with the Minister of Foreign Affairs, Noradunghian Effendi, on the occasion of the presentation of the accreditation letters. He described the state of morale in the army and in the civilian population, who oppose to release of Adrianople to Bulgaria.
44. **27 ianuarie/9 februarie 1913, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se prezintă discuțiile purtate cu Președintele Consiliului de Stat și Marele Vizir, precum și cu ambasadorii Germaniei și Franței, în legătură cu războiul pierdut de Imperiul Otoman. Raportul include și întvederea cu ministrul otoman al Lucrărilor Publice, Nicolae Batzaria, de origine aromână.
- January 27/February 9, 1913, Constantinople.** Report of the the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, outlining the discussions conducted with President of State Council, Grand Vizier and ambassadors of France and Germany regarding the war in the Balkans. Also, the report includes the meeting with Ottoman Minister for Public Works, Nicolae Batzaria, of Macedo-Romanian origin.
45. **11/24 februarie 1913, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se prezintă discuțiile purtate cu ministrul Afacerilor Străine, Mehmed Said Halim Pașa. Oficialul otoman explică motivele pentru care Imperiul Otoman nu poate accepta tranzitarea navelor militare românești prin strâmtori.
- February 11/24, 1913, Constantinople.** Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the discussions held with the Minister of Foreign Affairs, Mehmed Said Halim Pasha. The Ottoman official explains the reasons why the Ottoman Empire cannot accept the transit of Romanian military ships through the straits.
46. **13/26 februarie 1913, Constantinopol.** Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la situația armatei turce și schimbările importante survenite în cadrul inaltelor comandamente ale acesteia. Participarea ofițerilor instructori germani în conducerea operațiunilor armatei otomane.
- February 13/26, 1913, Constantinople.** Report by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the status of the Turkish army and the main changes within its high

commandments. Participation of German training officers in the conduct of Ottoman army operations.

47. **3 aprilie 1913, Constantinopol.** Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la armamentul utilizat de combatanți, atât turci cât și aliați.
April 3, 1913, Constantinople. Report by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the weaponry used by combatants, both Turks and Allies.
48. **8/21 aprilie 1913, București.** Adresă prin care se comunică înlocuirea atașatului militar la Constantinopol, locotenent-colonelul Aristide Razu, cu maiorul Lucian Trantomir.
April 8/21, 1913, Bucharest. Address informing that the military attaché at Constantinople, Lieutenant-colonel Aristide Razu, was replaced by Major Lucian Trantomir.
49. **3 iunie 1913, Constantinopol.** Raport al atașatului militar în Imperiul Otoman, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la asasinarea Marelui Vizir și ministru de Război otoman, mareșalul Mahmud Shevket Pasha și urmările acesteia.
June 3, 1913, Constantinople. Report by the military attaché to Ottoman Empire, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the assassination of the Grand Vizier, Minister of War, Marshal Mahmud Shevket Pasha, and its aftermath.
50. **16/29 iunie 1913, Constantinopol.** Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la retragerea vaselor de război staționate în portul Constantinopol și plecarea crucișătorului „Elisabeta” către Constanța. Rolul și importanța prezenței crucișătorului românesc în flota internațională din portul Constantinopol.
June 16/29, 1913, Constantinople. Report by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the withdrawal of the warships stationed in the port of Constantinople and the departure of the cruiser “Elisabeta” to Constanța. The role and importance of the presence of the cruiser among the international fleet in the port of Constantinople.
51. **11/24 iunie 1913, Salonic.** Raport al consulului de la Salonic, Spiru Constantinescu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, vizând tensionarea relațiilor dintre Grecia și Bulgaria. Este transmis un articol din ziarul „La liberté” despre atitudinea României, „de care depinde pacea sau războiul în Peninsula Balcanică”, în disputele intervenite între membrii coaliției anti-otomane din Primul Război Balcanic.
June 11/24, 1913, Thessaloniki. Report of the consul in Thessaloniki, Spiru Constantinescu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, describing the severe degradation of the relations between Greece and Bulgaria. Attached is an article from “La Liberté” Journal on the Romanian attitude, „on which depend the peace or war in the Balkan Peninsula”, on the disputes between the members of the anti-Ottoman coalition in the First Balkan War.
52. **15/28 iunie 1913, Constantinopol.** Adresă a Legației României către Marele Vizir, Said Halim Pașa, în care i se comunică plecarea crucișătorului „Elisabeta” din Bosfor, conform ordinului Ministerului de Război.
June 15/28, 1913, Constantinople. Address of the Romanian Legation to the Grand Vizier, Said Halim Pasha informing on the departure of “Elisabeta” cruiser from Bosphorus, according to the order issued by the Ministry of War.
53. **21 iunie/4 iulie 1913, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin G. Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afaceri-

lor Străine, în care se prezintă discuțiile cu ministrul otoman al Afacerilor Străine și cu ambasadorii Germaniei și Austro-Ungariei despre posibila reluare a ostilităților în Balcani.

June 21/July 4, 1913, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin G. Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the discussions with Ottoman Minister of Foreign Affairs and Ambassadors of Germany and Austria-Hungary about potential renewal of hostilities in the Balkans.

54. **23 iunie/6 iulie 1913, București.** Telegramă trimisă de Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, Legației Române din Constantinopol, în care se anunță că guvernul român dorește să cumpere din Imperiul Otoman două torpiloare și două contra-torpiloare.
- June 23/July 6, 1913, Bucharest.** Telegram of Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, to the Romanian Legation in Constantinople, announcing that the Romanian Government wants to buy two torpedo boats and two destroyers from the Ottomans.
55. **23 iunie/6 iulie 1913, Constantinopol.** Telegramă în care se anunță că Marele Vizir consideră că nu este posibilă vânzarea navelor solicitate de România deoarece nu există un număr suficient de torpiloare și contra-torpiloare în marina otomană.
- June 23/July 6, 1913, Constantinople.** Telegram informing that the Grand Vizier disregards the potential sell of ships requested by Romania, given that Ottoman navy does not have enough torpedoes and counter-torpedoes boats.
56. **28 iunie/11 iulie 1913, București.** Telegramă semnată de Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, prin care cere Legației de la Constantinopol să facă demersuri pentru acordarea liberei treceri a torpiloarelor cumpărate.
- June 28/July 11, 1913, Bucharest.** Telegram of Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, instructing the Legation in Constantinople to undertake measures for free passage through the Straits of torpedo boats bought by Romania.
57. **29-30 iunie/12-13 iulie 1913, Constantinopol.** Telegramme prin care ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, informează că Marele Vizir a promis reexaminarea chestiunii tranzitării strâmtorilor de către navele militare românești.
- June 29-30/July 12-13, 1913, Constantinople.** Telegrams of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, informing that the Grand Vizier promised to re-examine the issue of transit of the straits by Romanian military ships.
58. **1/14 iulie 1913, Constantinopol.** Telegramă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, prin care se anunță că Marele Vizir Said Halim Pașa este de acord să cedeze României navele solicitate, în schimbul celor importate, care ar reveni Imperiului Otoman. Această procedură permite conformarea cu regimul strâmtorilor.
- July 1/14, 1913, Constantinople.** Telegram of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, informing Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, that the Grand Vizier, Halim Pasha, agrees to give to Romania the ships requested in exchange for those that will be bought by the Ottoman Empire. This procedure is in line with Straits Regime.
59. **2 iulie/7 august 1913, Terapia.** Rapoarte al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, prin care se transmit consulului general de la Salonic cererile unor tineri aromâni,

cețățeni otomani, de a fi înrolați ca voluntari în armata română. Ministrul Constantin Manu le propune să renunțe la intenția lor lăudabilă, deoarece le-ar putea îngreuna situația în Imperiul Otoman.

July 2/August 7, 1913, Terapia. Reports of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, forwarding to the Consul General in Salonic the request of some young Aromanians, Ottoman citizens to enlist as volunteers in the Romanian army. Minister Constantin Manu proposes that they should give up their laudable intention, because it could make it difficult for them to cope with the Ottoman Empire.

60. **15/28 iulie 1913, Constantinopol.** Scrisoarea Sultanului Mehmed al V-lea adresată regelui Carol I, în care îi mulțumește pentru aprecierile făcute cu prilejul recuceririi primei capitale otomane, Adrianopol.

July 15/28, 1913, Constantinople. Letter of Sultan Mehmed V addressed to King Carol I, in which he thanks him for the appreciations made on reconquest of the first Ottoman capital, Adrianople.

61. **15/28 iulie 1913, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, despre zvonurile privind o pretinsă atitudine ostilă a României față de Imperiul Otoman în chestiunea cedării Adrianopolului.

July 15/28, 1913, Constantinopol. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on rumors of an alleged hostile attitude of Romania towards the Ottoman Empire regarding the cession of Adrianople.

62. **20 iulie/2 august 1913, București.** Adresă a președintelui Consiliului de Miniștri și ministrului Afacerilor Străine, Titu Maiorescu, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, în care se exprimă surprinderea față de declarațiile ambasadorului Germaniei la Constantinopol referitoare la participarea României la al Doilea Război Balcanic.

July 20/August 2, 1913, Bucharest. Address of the President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, Titu Maiorescu, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, expressing his surprise on the statements made by the German ambassador in Constantinople regarding Romania's participation in the Second Balkan War.

63. **22-23 iulie/4-5 august 1913, Constantinopol.** Rapoarte ale ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine. Se informează asupra demersurilor diplomatului român vizând semnalarea către Marele Vizir Said Halim Pașa a existenței unor articole din presa otomană, răuvoitoare față de România.

July 22-23, August 4-5, 1913, Constantinople. Reports of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs. He informs on his undertakings through which the existence of malicious articles towards Romania in the Turkish press is signaled to the Grand Vizier Said Halim Pasha.

64. **9/22 august 1913, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, privind convorbirea cu ambasadorul Austro-Ungariei.

August 9/22, 1913, Constantinople. Report of of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the conversation with the Ambassador of Austria-Hungary.

65. 13/26 august 1913, Constantinopol. Articol din ziarul „Le Jeune Turc” despre declarațiile ministrului de interne Take Ionescu publicate în ziarul „Tems” în care susține restabilirea echilibrului balcanic prin respectarea frontierelor Bulgariei fixate prin Tratatul de la Londra. Declarațiile oficialului român sunt considerate ca fiind ostile față de Imperiul Otoman și favorabile Bulgariei. Articolul consemnează atitudinea majoritară existentă în România, de respingere a acțiunilor contra Imperiului Otoman.

August 13/26, 1913, Constantinople. Article from the newspaper “Le Jeune Turc” about the statements of Interior Minister, Take Ionescu, published in the newspaper “Tems” in which he supports the restoration of the Balkan balance by respecting Bulgaria’s borders fixed by the Treaty of London. The statements of the Romanian official are considered hostile towards the Ottoman Empire and favorable to Bulgaria. The article records the prevalent attitude existing in Romania which is rejecting actions against the Ottoman Empire.

66. 20 august/2 septembrie 1913, București. Adresă a președintelui Consiliului de miniștri și ministrului Afacerilor Străine, Titu Maiorescu, pentru ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, în legătură cu afirmațiile lui Take Ionescu. Se precizează că politica României față de Imperiul Otoman nu a suferit nici o schimbare. Aceste precizări au fost comunicate și ministrului otoman la București, Sefa Bey.

August 20/September 2, 1913, Bucharest. Address of the President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, Titu Maiorescu, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, on Take Ionescu’s statements. It is mentioned that Romania’s policy towards the Ottoman Empire has not undergone any change. This was communicated also to the Ottoman Minister in Bucharest, Sefa Bey.

67. 23 august/5 septembrie 1913, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se relatează întvederea cu Marele Vizir Said, Halim Pașa, vizând declarațiile lui Take Ionescu.

August 23/September 5, 1913, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, which relates the meeting with Grand Vizier Said Halim Pasha, on Take Ionescu’s statements.

68. 24 august/6 septembrie 1913, Constantinopol. Articol din presa otomană în care este prezentat un interviu al generalului bulgar Mihail Georgiev Savov, membru al delegației participante la negocierile bulgaro-turce, referitoare la litigiile de frontieră. Participarea României în al Doilea Război Balcanic este prezentată ca fiind o invazie a Bulgariei.

August 24/September 6, 1913, Constantinople. Article from the Ottoman press presenting an interview of Bulgarian General Mihail Georgiev Savov, member of the delegation participating in the Bulgarian-Turkish negotiations, regarding border disputes. Romanian participation in the Second Balkan War is portrayed as an invasion of Bulgaria.

69. 24 august/6 septembrie 1913, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, privind o potențială alianță între Imperiul Otoman și Bulgaria, favorizată de Austro-Ungaria. Germania ar fi interesată de o înțelegere turco-greco-română, pe baza unor concesii teritoriale făcute de Grecia Imperiului Otoman, mediate de România.

August 24/September 6, 1913, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister

of Foreign Affairs, informing on a potential alliance between Ottoman Empire and Bulgaria, favored by Austria-Hungary. Germany would be interested in a Turkish-Greek-Romanian agreement, based on Greece territorial concessions to the Ottoman Empire and through a Romanian mediation.

- 70. 3/16 octombrie 1913, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Alexandru Marghiloman, președintele interimar și ministrul interimar al Afacerilor Străine, despre discuțiile purtate cu ambasadorii Germaniei și Rusiei privind demobilizarea armatei otomane, litigiile teritoriale dintre Imperiul Otoman și Grecia, posibilul acord secret cu Bulgaria sprijinit de Austro-Ungaria.
October 3/16, 1913, Constantinople. Report by the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Alexandru Marghiloman, ad-interim President of the Council of Ministers and ad-interim Minister of Foreign Affairs, on talks with German and Russian ambassadors about the demobilization of the Ottoman army, territorial disputes between the Ottoman Empire and Greece, the possible secret agreement with Bulgaria supported by Austria-Hungary.
- 71. 19 octombrie/1 noiembrie 1913, Constantinopol.** Înștiințare despre încetarea misiunii atașatului militar la Constantinopol, Aristide Razu, și numirea maiorului Lucian Trantomir.
October 19/November 1, 1913, Constantinople. Note on the end of Aristide Razu's mission as military attaché in Constantinople and the nomination of Major Lucian Trantomir.
- 72. 23 octombrie/5 noiembrie 1913, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, despre întvederea dintre Take Ionescu și ministrul de Interne, Talaat Bey, care îi propune să intervină pentru a grăbi încheierea păcii.
October 23/November 5, 1913, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the meeting between Take Ionescu and Interior Minister, Talaat Bey, who proposes to intervene to speed up the conclusion of peace.
- 73. 24 octombrie/6 noiembrie 1913, Constantinopol.** Notă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, prin care trimite lui Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, un articol dintr-un ziar turc despre convorbirile dintre miniștrii de Interne Take Ionescu și Talaat Bey.
October 24/November 6, 1913, Constantinople. Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, forwarding to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, about an article in a Turkish newspaper regarding the talks between Interior Ministers Take Ionescu and Talaat Bey.
- 74. 30 octombrie/12 noiembrie 1913, Atena.** Telegramă a ministrului de Interne, Take Ionescu, către ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, în care se anunță obținerea de concesiuni pentru Imperiul Otoman care vor permite semnarea tratatului greco-turc.
October 30/November 12, 1913, Athens. Telegram from the Minister of Internal Affairs, Take Ionescu, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, announcing that he obtained concessions for the Ottoman Empire that will allow the signing of the Greek-Turkish treaty.
- 75. 15/28 ianuarie 1914, București.** Telegramă către ministrul plenipotențiar la Constantinopol prin care se solicită autorităților otomane tranzitul prin strâmtori pentru un vas care transportă muniții produse în Germania.

- January 15/28 1914, Bucharest.** Telegram to Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, on approval by the Ottoman authorities the transit request through the Straits for a ship carrying ammunition produced in Germany.
76. **20 ianuarie/2 februarie 1914, Constantinopol.** Telegramă care anunță acordul pentru tranzitul muniției prin strâmtori.
January 20/February 2, 1914, Constantinople. Agreement for the transit of ammunition through the Straits.
77. **6/19 februarie 1914, Constantinopol.** Informare a ministrului C.G. Manu despre cererea ministrului de Război, Enver Pașa, ca România să consilieze guvernul de la Atena vizând acceptarea unui schimb de teritorii cu Imperiul Otoman.
February 6/19, 1914, Constantinople. Report of the Minister C.G. Manu regarding the request of the Ottoman Minister for War, Enver Pasha, for Romanian support in advising the government in Athens to accept a territory exchange with the Ottoman Empire.
78. **22 iulie/4 august 1914, București.** Adresă a Ministerului Afacerilor Străine în care se aduc precizări asupra transportului de obuze produse în Düsseldorf.
July 22/August 4, 1914, Bucharest. Address of the Ministry of Foreign Affairs providing clarification on the transport of shells produced Düsseldorf.
79. **25-26 iulie/7-8 august 1914, Constantinopol.** Raportul interpretului Legației, A. Lahaille, către ministrul C. G. Manu, în care se arată că nu va fi permisă tranzitarea prin strâmtori a unui transport de muniții, deoarece Imperiul Otoman este o putere neutră.
July 25-26/August 7-8, 1914, Constantinople. The Interpret of the Legation, A.Lahaille, reports to Minister C.G. Manu that the transit of ammunition through the Straits would not be possible given the neutral status of the Ottoman Empire.
80. **2-3/15-16 august 1914, Constantinopol.** Raport al ministrului C. G. Manu în care se informează că Talaat Bey va pleca la București pentru tratative cu delegatul guvernului Greciei și a propune o alianță turco-română, deschisă și altor state balcanice. Blocul balcanic ar garanta integritatea acestor state dacă ar fi amenințate de coalițiile marilor puteri angajate în Primul Război Mondial.
August 2-3/15-16, 1914, Constantinople. Minister C.G. Manu reports that Talaat Bey will leave for Bucharest to participate in negotiations with the representative of Greek government and to propose an alliance between Romania and the Ottoman Empire. This would be opened to other countries from the Balkans. The Balkan block would guarantee the integrity of these states if they were endangered by the coalitions of great powers involved in the current conflict (the breaking out of the First World War).
81. **8/21 august 1914, Constantinopol.** Raport al ministrului României C.G. Manu vizând un articol despre călătoria lui Talaat Bey la Sofia și București în care s-a propus încheierea unui acord defensiv între cele trei state. Scopul este menținerea neutralității celor trei state în condițiile declanșării Primului Război Mondial.
August 8/21, 1914, Constantinople. Romania's Minister C.G. Manu regarding an article about the travel of Talaat Bey to Sofia and Bucharest during which it was proposed a defensive agreement between the three countries. The goal is to maintain the neutrality of the three states under the conditions of the outbreak of the First World War.

82. **16/29 august 1914, Constantinopol.** Raport al ministrului României C.G. Manu, în care sunt transmise opiniile ministrului Austro-Ungariei la Constantinopol despre negocierile de la București. Situația din Peninsula Balcanică nu va putea fi reglementată decât după rezolvarea crizei europene.
August 16/29, 1914, Constantinople. Romania's Minister C.G. Manu reports on the opinions of Austria-Hungarian Minister in Constantinople, regarding the negotiations conducted in Bucharest. The situation in Balkan Peninsula could not be settled until the solution for the European crisis will be found.
83. **2/15 septembrie 1914, Constantinopol.** Raport al atașatului militar Lucian Trantomir către Statul Major General în care se dezmint acuzațiile că acesta ar fi prezentat nefavorabil armata otomană în rapoartele sale.
September 2/15, 1914, Constantinople. Report of the military attachee Lucian Trantomir to the General Staff denying the allegations that he portrayed negatively the Ottoman army in his reports.
84. **7/20 septembrie 1914, Constantinopol.** Raport al ministrului României C.G. Manu, vizând declarația ambasadorului Germaniei ca în cazul în care România ar ataca Austro-Ungaria, Imperiul Otoman și Bulgaria vor intra în acțiune contra sa. C.G. Manu a răspuns că atitudinea guvernului României nu îndreptățește asemenea presupuneri.
September 7/20, 1914, Constantinople. Romania's Minister C.G. Manu reports that the Ambassador of Germany warned that, in case of a Romanian attack against Austria-Hungary, the Ottoman Empire and Bulgaria will act against it. C.G. Manu answered that the attitude of the Romanian government is not meant to support such presumptions.
85. **8/21 septembrie 1914, Constantinopol.** Raport al ministrului României C.G. Manu despre întvederea cu Talaat Bey și Halil Bey, în care s-au reafirmat relațiile amicale dintre cele două state și dorința ca România să rămână neutră.
September 8/21, 1914, Constantinople. Romania's Minister C.G. Manu reports on meeting with Talaat Bey and Halil Bey focused on reaffirming the friendly relations between two states and the wish of Romania to remain neutral.
86. **8/21 septembrie 1914, București.** Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Emanoil Porumbaru, în care îl anunță pe ministrul C.G. Manu, asupra unor informații primite de la Atena privind încheierea unui tratat turco-bulgar, prin care Bulgaria ar primi ajutor militar dacă ar fi atacată, de Serbia sau de România.
September 8/21, 1914, Bucharest. Minister of Foreign Affairs Emanoil Porumbaru reports Minister C.G. Manu on information coming from Athens about the completion of a treaty between the Ottoman Empire and Bulgaria. Through this act, Bulgaria will receive military support in case it would be attacked by Serbia or Romania.
87. **9/22 septembrie 1914, Constantinopol.** Raport al ministrului României C.G. Manu, în care se relatează discuțiile purtate cu ambasadorii Franței, Italiei, Germaniei și Rusiei în legătură cu posibila intrare în război a Bulgariei și Imperiului Otoman împotriva Rusiei și eventual a României. Ambasadorul Franței sugerează ca România să adopte o politică de concesiuni față de Bulgaria, inclusiv prin retrocedarea teritoriului primit prin Tratatul de la București.
September 9/22, 1914, Constantinople. Romania's Minister C.G. Manu reports on the discussions held with the Ambassadors of France, Italy, Germany and Russia regarding regarding the likely involvement of Bulgaria and the Ottoman Empire into the war against Russia and possibly Romania. Ambassador of France suggests that Romania should adopt concessions regarding Bulgaria, including the return of the territories received through Bucharest Treaty.

- 88. 10/23 septembrie 1914, Constantinopol.** Raport al ministrului României vizând asigurările Mare-lui vizir, Said Halim Pașa, privind inexistența unui tratat de alianță cu Bulgaria. Cu toate acestea, Bulgaria ar ataca România dacă armata română va intra în Transilvania. Imperiul Otoman dorește ca România să rămână neutră.
- September 10/23, 1914, Constantinople.** Report of the Romanian minister regarding the ensurances provided by Great Vezier, Said Halim Pasha, that there is no alliance treaty with Bulgaria. Nevertheless, this country would attack Romania in case that the Romanian army would enter Transylvania. The Ottoman Empire wishes that Romania remains neutral.
- 89. 16/29 octombrie 1914, Constantinopol.** Raport al ministrului României, în care se relatează discuțiile cu miniștrii Enver Pașa și Talaat Bey în legătură cu reținerea în România a unor mărfuri și muniții destinate Imperiului Otoman. Este reafirmată comunitatea de interese dintre cele două state și ar fi de dorit o alianță a lor care să prevină o extindere a Bulgariei. Talaat Bey consideră că România mai trebuie să amâne decizia de a intra în război de o parte sau de alta.
- October 16/29, 1914, Constantinople.** Romania's Minister report on the discussions with Ministers Enver Pasha and Talaat Bey regarding the retention in Romania of products and ammunitions for the Ottoman Empire. It was reaffirmed the community of interests between the two states and an alliance between them would be beneficial to restrict Bulgaria's expansion. Talaat Bey considers that Romania has to postpone the decision to choose on which side will join the war.
- 90. 7/20 noiembrie 1914, Constantinopol.** Raport al atașatului militar, Lucian Trantomir, în care se anunță că Germania a renunțat să mai transporte materiale militare prin România. Îl asigură pe atașatul militar german că prin România nu au fost trimise materiale militare în Serbia.
- November 7/20, 1914, Constantinople.** Military attache Lucian Trantomir reports that Germany gave up the transportation of military equipments through Romania. He assures the German military attache that there were no military transports through Romania to Serbia.
- 91. 17/30 martie 1915, Constantinopol.** Raport al ministrului României, în care se informează despre reacțiile Imperiului Otoman și Germaniei față de decizia României de blocare a transporturilor de materiale militare spre Imperiul Otoman.
- March 17/30, 1915, Constantinople.** Romania's Minister reports on the reaction of the Ottoman Empire and Germany regarding Romania's decision to block the transports of military equipment to the Ottoman Empire.
- 92. 14/27 aprilie 1915, Constantinopol.** Raport al ministrului C.G. Manu, despre discuțiile cu Marele Vizir Said Halim Pașa în chestiunea refuzului României de a permite transporturi de materiale militare spre Imperiul Otoman. Acestea s-ar putea desfășura în secret. România are interesul ca Imperiul Otoman să păstreze controlul asupra strâmtorilor și ca acestea să nu fie acaparate de Rusia.
- April 14/27, 1915, Constantinople.** Minister C.G. Manu reports on the discussions with Grand Vezier Said Halim Pasha regarding the Romania's refusal to allow the transit of military equipment to Ottoman Empire. These could be made in secrecy. Romania has the interest that the Ottoman Empire should maintain the control over the Straits and avoids the risks of having them captured by Russia.
- 93. 28 august/10 septembrie 1915, Constantinopol.** Raport al ministrului României în care se aduc precizări despre discuțiile cu Marele Vizir Said Halim Pașa în chestiunea transporturilor de materiale militare spre Imperiul Otoman. Atitudinea României este considerată neamicală. Ministrul român reafirmă ideea neutralității, iar cel otoman indeamnă România să se alătore Germaniei.

August 28/September 10, 1915, Constantinople. Points of clarification from the discussions between Minister C.G. Manu and Grand Vezier Said Halim Pasha on the transports of military equipments to Ottoman Empire. The attitude of Romania is considered unfriendly. Romanian Minister reaffirmed the neutrality idea and the Ottoman counterpart urged Romania to join Germany.

94. **8/21 septembrie 1915, Constantinopol.** Raport al ministrului C.G. Manu despre discuțiile cu ministrul de război Enver Pașa, expune argumentele pentru care România ar trebui să intre în război alături de Puterile Centrale. Se menționează incapacitatea Rusiei de a iniția o nouă ofensivă, precum și obținerea de garanții privind îmbunătățirea situației românilor din Transilvania și obținerea Basarabiei, inclusiv Odessa.

September 8/21, 1915, Constantinopol. Minister C.G. Manu reports on the discussions with the Minister of War Enver Pasha who exposed his arguments for which Romania should join Central Powers. He underlines the incapacity of Russia to launch a new offensive and the the possibility for Romania to get assurances for improving the situation of the Romanian population in Transylvania and obtaining Bessarabia, including Odessa.

95. **17/30 octombrie 1915, Constantinopol.** Raport al ministrului C.G. Manu despre întrevederea cu noul ministru al Afacerilor Străine, Halil Bey. Acesta confirmă convergența intereselor celor două state, dar susține și existența unora similare cu Bulgaria.

October 17/30, 1915, Constantinople. Meeting between Minister C.G. Manu and the new Minister of Foreign Affairs, Halil Bey, who confirms the convergence of interests of both states but underlines the same state of relationship with Bulgaria.

96. **26 octombrie/8 noiembrie 1915, Constantinopol.** Raport al ministrului C.G. Manu despre discuțiile cu ministrul de Externe Halil Bey în chestiunea transporturilor de materiale militare prin România spre Imperiul Otoman. Acesta a recunoscut că România se află într-o poziție dificilă, declarând și că există o solidaritate de interese între cele două state.

October 26/November 8, 1915, Constantinople. Minister C.G. Manu reports on the discussions with the Minister of Foreign Affairs, Halil Bey, regarding the transit of the military equipment to Ottoman Empire. The Ottoman diplomat recognised that Romania is in a difficult position while underlying the convergent interests between the two states.

97. **16/29 decembrie 1915, Constantinopol.** Notă a ministrului C.G. Manu către Ministerul Imperial Otoman al Afacerilor Străine vizând stoparea recrutării abuzive a unor cetățeni români de etnie turcă (studenți) în armata otomană și decomisionarea acestora cât mai rapid posibil. Aceste incidente sunt contrare deciziei autorităților otomane de a nu fi recrutați supușii străini musulmani.

December 16/29, 1915, Constantinople. Note of the Minister C.G. Manu to the Imperial Ottoman Ministry of Foreign Affairs to stop the abusive recruitment of Romanian citizens of Turkish origin (students) in the Ottoman army and decommission of those already recruited. These incidents are contrary to the decision assumed by the Ottoman authorities not to recruit foreign Muslim subjects.

98. **10/24 martie 1916, Constantinopol.** Raport al atașatului militar român despre discuțiile purtate cu cel bulgar, în care acesta a susținut că Bulgaria nu ar intenționa să anexeze Dobrogea și Tracia otomană. Asemenea știri ar fi intrigi rusești. Este comentat articolul unui ofițer român favorabil intrării în război împotriva Rusiei. Sunt relatate și ultimele evoluții de pe frontul balcanic.

March 10/24, 1916, Constantinople. Discussions between the Romanian military attaché and his Bulgarian counterpart who underlined that Bulgaria has no intention to annex Dobrudja and Otto-

man Thrace. Such news would be Russian intrigues. Comments on an article written by a Romanian officer in favor of Romania entry the war against Russia. It outlines, also, recent evolutions on the Balkan Front.

- 99. 9/22 iulie 1916, Constantinopol.** Raportul atașatului militar, L. Trantomir, către președintele Consiliului de Miniștri, Ion I. C. Brătianu, despre posibilele ofensive ale Austro-Ungariei și Bulgariei împotriva României la care Imperiul Otoman va putea participa cu trei divizii.
July 9/22, 1916, Constantinople. Military attaché L. Trantomir informs President of the Council of Ministers, Ion I.C. Brătianu on the Austria-Hungary and Bulgaria potential offensives against Romania in which the Ottoman Empire could participate with three divisions.
- 100. 12/25 iulie 1916, Constantinopol.** Raportul atașatului militar L. Trantomir către președintele Consiliului de Miniștri, Ion I.C. Brătianu, vizând preocuparea diplomaților greci față de o posibilă pătrundere a armatei ruse prin Dobrogea spre Bulgaria și Constantinopol. Acest fapt ar permite extinderea Bulgariei ceea ce ar necesita ca România și Grecia să se unească într-un bloc împotriva acesteia.
July 12/25, 1916, Constantinople. Military attache L. Trantomir reports the President of the Council of Ministers, Ion I.C. Brătianu, that the Greek diplomats are afraid of a possible invasion of the Russian army, through Dobruja, to Bulgaria and Constantinople. This will allow the territorial expansion of Bulgaria that could be counter by an alliance between Romania and Greece against it.
- 101. 17/30 iulie 1916, Constantinopol.** Raportul atașatului militar L. Trantomir în care îl informează pe președintele Consiliului de Miniștri, Ion I.C. Brătianu, despre ceea ce se discută în cercurile diplomatice în privința viitoarei politici a României și Greciei. Atașatul militar bulgar i-a declarat că țara sa se teme de o nouă intervenție militară a României.
July 17/30 1916, Constantinople. Military attaché L. Trantomir informs President of the Council of Ministers, Ion I.C. Brătianu, on the discussions in the diplomatic circles regarding the future policy of Romania and Greece. The Bulgarian military attache acknowledges that his country is afraid of a new Romanian military intervention.
- 102. 4 septembrie 1919, Constantinopol.** Solicitare a Marele Cartier General român către Ministerul de Război otoman privind situația prizonierilor și internaților români, în viață sau decedați.
September 4, 1919, Constantinople. Request of the Romanian General Staff to the Ottoman Ministry of War regarding the state of the Romanian prisoners and wounded soldiers, whether they are alive or dead.
- 103. 3 octombrie 1919, București.** Adresă a Ministerului de Externe către delegatul special al guvernului roman în Imperiul Otoman, Epaminonda Papacosta, în care se solicită obținerea actelor de deces ale prizonierilor din Imperiul Otoman, menționați în 4 liste obținute de Legația Spaniei de la Constantinopol
October 3, 1919, Bucharest. Ministry of Foreign Affairs requests the dead certificates of the Romanian prisoners held in the Ottoman Empire who are mentioned in four inventories obtained from the Legation of Spain in Constantinople.
- 104. 26 octombrie 1919, Constantinopol.** Adresă a Ministerului de Război în care se anunță trimiterea la Constantinopol a unui ofițer pentru culegerea actelor de deces ale prizonierilor și vizitarea lagărelor unde aceștia fuseseră internați.
October 26, 1919, Constantinople. Ministry of War send to Constantinople an officer responsible to collect the death certificates of the Romanian prisoners and visit the internment camp in which they were interned.

- 105. 14 februarie 1920, Constantinopol.** Raport al Misiunii militare pentru prizonierii de război din Turcia despre situația cimitirelor prizonierilor români din Imperiul Otoman și despre organizarea filialei societății „Mormintele Eroilor căzuți în Război”.
- February 14, 1920, Constantinople.** Report of the Military Mission for the war prisoners in Ottoman Empire on the conditions of the cemeteries of the Romanian prisoners in Ottoman Empire and on the establishment of a branch of the “Graves of the Heroes Fallen in War” Society.
- 106. 20 mai 1920, Constantinopol.** Raport al Misiunii militare române referitor la situația prizonierilor români din Imperiul Otoman. Unii dintre aceștia refuză, din diverse motive, întoarcerea în țară, autoritățile otomane făcând tot posibilul pentru a-i reține. Se propune intervenția, prin misiunea britanică, pentru a se obține listele prizonierilor care doresc să rămână.
- May 20, 1920, Constantinople.** Report of the Military Mission for the war prisoners in Ottoman Empire. Some of the prisoners are refusing, from various reasons, to return home. Ottoman authorities are making every possible effort to keep them. Demarches on the British Mission are suggested in order to obtain the inventories of those prisoners that are choosing to remain.
- 107. 14 septembrie 1920, Constantinopol.** Adresă a Ministerului de Externe otoman în care se anunță acordul pentru numirea ca atașat militar a locotenentului-colonel Alexandru Glatz.
- September 14, 1920, Constantinople.** Agreement of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs for the appointment of Lieutenant-Colonel Alexandru Glantz as the new military attache.
- 108. 9 decembrie 1920, București.** Adresă prin care se anunță că Ministerul de Război trimite un delegat la Constantinopol pentru repatrierea prizonierilor și internaților civili, precum și pentru îngrijirea mormintelor.
- December 9, 1920, Bucharest.** The Ministry of War sends a delegate to Constantinople to oversee the return of prisoners and civilian internees, as well as the upkeep of graves.
- 109. 20 mai 1921, Constantinopol.** Adresă prin care comisarul general al României solicită revocarea deciziei de rechemare a atașatului militar Alexandru Glatz deoarece aceasta ar dăuna activității Comisariatului.
- May 20, 1921, Constantinople.** Romania’s General Commissioner requests the revocation of the decision to recall the military attache Alexandru Glantz, an action that could hamper the Commissariat activity.
- 110. 19 noiembrie 1921, București.** Decizia Ministerului de Război ca postul de atașat militar de la Constantinopole să fie asigurat de către atașatul militar de la Sofia.
- November 19, 1921, Bucharest.** The decision that the position of military attache in Constantinople should be provided by the one in Sofia.
- 111. 4 ianuarie 1922, Constantinopol.** Notă a comisarului guvernului la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul Afacerilor Străine, Gheorghe Derussi, în privința suprimării postului de atașat militar de la Constantinopol.
- January 4, 1922, Constantinople.** Note of the General Commissioner in Constantinople, Gheorghe Filality, to the Minister of Foreign Affairs, Gheorghe Derussi, regarding the decision to terminate the post of military attaché.
- 112. 13 mai 1922, București.** Raportul misiunii militare române în Imperiul Otoman către comisarului guvernului la Constantinopol, Gheorghe Filality, privind decizia ca atașatul militar de la Sofia să asigure și postul de la Constantinopol.

May 13, 1922, Bucharest. Report of the Romanian military mission in the Ottoman Empire to the General Commissioner in Constantinople, Gheorghe Filality, on the decision that the military attache from Sofia will also secure the position in Constantinople.

113. 9 noiembrie 1922, Sinaia. Decret al regelui Ferdinand I privind acordarea de depline puteri și însărcinarea cu reprezentarea României la Conferința de la Lausanne a unei delegații compuse din ministrul de Externe, I.G. Duca, și ministrul plenipotențiar C.I. Diamandy.

November 9, 1922, Sinaia. Decree of King Ferdinand I regarding the granting of full powers and the task of representing Romania at the Lausanne Conference to a delegation composed of the Minister of Foreign Affairs, I.G. Duca, and the Minister Plenipotentiary, C.I. Diamandy.

114. 24 iulie 1923, Lausanne. Convenție între Turcia și Imperiul Britanic, Franța, Italia, Japonia, Bulgaria, Grecia, România și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, negociată și încheiată odată cu tratatul de pace de la Lausanne. Convenția prevede crearea unor zone demilitarizate în Tracia Răsăriteană, la frontierele Turciei cu Bulgaria și Grecia.

July 24, 1923, Lausanne. Convention between Türkiye and United Kingdom, France, Italy, Japan, Bulgaria, Greece, Romania and Kingdom of Croats, Serbs and Slovenians negotiated and completed simultaneously with Lausanne Peace Treaty. It stipulates the establishment of demilitarized zones in Eastern Thracia at the border of Türkiye with Bulgaria and Greece.

115. 31 octombrie 1923, București. Scrisoare a ministrului Turciei la București, Djevad Bey, către ministrul Afacerilor Străine, Ion G. Duca, în care anunță alegerea mareșalului Mustafa Kemal ca președinte al Republicii Turce, prin votul unanim exprimat în 29 octombrie 1923, București. Informează, de asemenea, asupra nominalizării generalului Ismet ca prim-ministru și în ceea ce privește compoziția primului guvern al Republicii Turcia.

October 31, 1923, Bucharest. Letter of the Turkish Minister, Djevad Bey, to the Minister of Foreign Affairs, Ion G. Duca announcing the election, by unanimity, of the Marshall Mustafa Kemal as the President of the Republic of Türkiye in the Grand National Assembly meeting of October 29, 1923. Also, informs on the general Ismet nomination as Prime-Minister and on the composition of the first government of the Republic of Türkiye.

116. 1-4 noiembrie 1923, București. Relatăriile ziarelor românești despre proclamarea Republicii Turcia și alegerea primului ei președinte, Mustafa Kemal Pașa. Declarațiile noului prim-ministru Ismet Pașa despre prioritățile politice ale noului stat.

November 1-4, 1923, Bucharest. Press reports in Romanian journals on the proclamation of the Türkiye Republic and election of its President, Mustafa Kemal Pasha. Also, declarations of the new prime minister, Ismet Pasha, on the political priorities of the new state.

117. 3-16 noiembrie 1923, București. Informare a ministrului plenipotențiar al Turciei, Djevad Bey, adresată ministrului român al Afacerilor Străine, Ion G. Duca, privind proclamarea de către Marea Adunare Națională a Turciei a Republicii Turce.

November 3-16, 1923, Bucharest. Note of the Turkish Minister, Djevad Bey, to the Foreign Minister, Ion G. Duca announcing the proclamation of the Republic of Türkiye by the Grand National Assembly.

118. 6-19 noiembrie 1923, Constantinopol. Notă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul Afacerilor Străine, Ion G. Duca, prin care semnalează faptul că proiectul de Constituție al Republicii Turce permite președintelui republicii să dețină și funcția de președinte al unei formațiuni politice.

6-19 November 6, 1923, Constantinople. Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe Filality, to the Minister of Foreign Affairs, Ion G. Duca, emphasising that the Republic of Türkiye's Constitution draft allows the president of the republic to preside over a political party.

119. 1923, București. Proiectul și expunerea de motive a legii pentru ratificarea Tratatului de pace de la Lausanne și a convențiilor, declarațiilor și protocoalelor anexate, înaintate de ministrul Afacerilor Străine, Ion G. Duca, pentru votul în Parlament. Se aduc argumente în favoarea principiului libertății strâmtorilor, susținut de România și garantat prin Tratatul de pace și Convenția strâmtorilor încheiate la Lausanne la 24 iulie 1923. Se arată că cele trei obiective majore ale României au fost atinse: stabilirea păcii în Orient, zonă demilitarizată între Turcia și Bulgaria; libertatea stramtorilor, ceea ce corespunde intereselor politice și economice ale țării. Sunt prezentate condițiile trecerii navelor prin stramtori în timp de pace și război.

1923, Bucharest. Draft and statement of reasons of the law for ratification of the Lausanne Treaty and annexed conventions, declarations and protocols, submitted by Foreign Affairs Minister, Ion G. Duca, to the Parliament. It brings arguments in support of the freedom of navigation through the Straits, advocated by Romania and guaranteed by the Peace Treaty and the Convention Relating to the Régime of the Straits, concluded in Lausanne, at July 24, 1923. It is underlined that Romania's three main objectives have been met: the establishment of peace in the East, the creation of a demilitarized zone between Türkiye and Bulgaria, and the independence of the straits, which answers to the country's political and economic interests. There are outlined the conditions for ship transit through the straits in times of peace and war.

Capitolul III / Chapter III

O ALIANȚĂ PENTRU PACEA BALCANILOR (1924-1938) AN ALLIANCE FOR THE PEACE OF THE BALKANS, 1924-1938

1. 18 februarie 1924. Adresă a Direcției Protocolului din cadrul Ministerului Afacerilor Străine către ministrul plenipotențiar al României la Ankara, G. Filality, privind acreditarea primilor atașați militari după stabilirea relațiilor diplomatice dintre România și Republica Turcia.

February 18, 1924. Address of the Protocol Directorate of the Ministry of Foreign Affairs to the Minister Plenipotentiary of Romania in Ankara, G. Filality, regarding the accreditation of the first military attachés after the establishment of diplomatic relations between Romania and the Republic of Türkiye.

2. 29 aprilie 1924, Constantinopol. Notă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul *ad interim* al Afacerilor Străine, George Mărzescu, prin care se trimite articolul din ziarul turc „İleri” referitor la politica externă a Turciei. Se arată că Turcia dorește rezolvarea pașnică a diferendului româno-sovietic privind Basarabia. Turcia are propriile dispute cu Marea Britanie și Franța.

April 29, 1924, Constantinople. Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe Filality, to the *ad interim* Minister of Foreign Affairs, George Mărzescu, forwarding an article from the Turkish „İleri” newspaper on Türkiye's foreign policy. The article claims that Türkiye wishes for a peaceful solution in the Romanian-Soviet dispute on Bessarabia. Türkiye has its own disagreements with Great Britain and France.

3. 18 mai 1924, Constantinopol. Notă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul *ad interim* al Afacerilor Străine, George Mărzescu, prin care îi trimite articolul

din ziarul turc „Ileri” referitor la politica externă a Turciei. Se arată că Turcia are în vedere negocieri cu Franța și Marea Britanie pentru rezolvarea diferendelor existente.

May 18, 1924, Constantinople. Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe Filality, to the interim Minister of Foreign Affairs, George Mărzescu, forwarding an article from the Turkish “Ileri” newspaper on Türkiye’s foreign policy. Türkiye was looking forward for negotiations with France and Great Britain to solve pending disputes.

4. **29 octombrie 1925, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul Afacerilor Străine, Ion G. Duca, referitor la convorbirea avută cu ministrul turc al Afacerilor Străine privind politica externă a Turciei. Ministrul turc indică faptul că Turcia întreține bune relații cu U.R.S.S., are un diferend cu Marea Britanie în privința orașului Mosul și poartă negocieri cu Franța privind granița turco-siriană. În privința României, ministrul turc a dat asigurări că Turcia dorește relații bune cu aceasta, iar U.R.S.S. nu va declara război României pentru Basarabia.

October 29, 1925, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe Filality, to the Minister of Foreign Affairs, Ion G. Duca, on his discussion with the Turkish Minister of Foreign Affairs on Türkiye’s foreign policy. The Turkish Minister showed that Türkiye maintains good relations with the USSR, has a dispute with Great Britain over Mosul and negotiations with France on the Turkish-Syrian border. As regards Romania, the Turkish Minister claimed that Türkiye wishes good relations and that the USSR won’t wage war with Romania for Bessarabia.

5. **14 iunie 1926, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul Afacerilor Străine, Ion Mitileneu, privind relațiile turco-persane și restabilirea legăturii rutiere între cele două țări.

June 14, 1926, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe Filality, to the Minister of Foreign Affairs, Ion Mitileneu, on Persian-Turkish relations and the reopening of the roads between the two countries.

6. **10 iulie 1927, Constantinopol.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul Afacerilor Străine, Ion G. Duca, privind convorbirea cu ministrul turc al Afacerilor Străine despre dorința Turciei de a ajunge la o înțelegere balcanică, constituită ca un bloc defensiv. Oficialul turc susține că Turcia are cele mai bune relații, dintre marile puteri, cu Italia.

July 10, 1927, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe Filality, to the Minister of Foreign Affairs, Ion G. Duca, on his discussion with the Turkish Minister of Foreign Affairs on Türkiye’s initiative to create a Balkan Pact as a defensive bloc.

7. **13 mai 1929, Ankara.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Ankara, Gheorghe Filality, către ministrul Afacerilor Străine, Gheorghe G. Mironescu, privind conversația avută cu ministrul turc al Afacerilor Străine despre direcțiile politicii externe a României: evoluția raporturilor româno-sovietice și rolul României în cadrul Micii Înțelegeri. Ministrul turc recomandă României îmbunătățirea relațiilor cu U.R.S.S., Ungaria și Bulgaria și să evite o dominație a Cehoslovaciei asupra Micii Înțelegeri.

May 13, 1929, Ankara. Report of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Gheorghe Filality, to the Minister of Foreign Affairs, Gheorghe G. Mironescu, on his discussion with the Turkish Minister of Foreign Affairs on the directions of Romania’s foreign policy: the evolution of Romanian-Soviet relations and Romania’s role in the Little Entente. The Turkish Minister suggests that Romania should seek better relations with the USSR, Hungary and Bulgaria and should avoid Czechoslovakia’s domination over the Little Entente.

8. **30 mai 1930, Ankara.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp, către ministrul Afacerilor Străine, George G. Mironescu, privind audiențele acestuia la ministrul turc al Afacerilor Străine. Se prezintă viziunea oficialului turc privind zonele problematice pentru climatul de securitate în Europa și propunerea unor pacte de neagresiune, între care unul regional între U.R.S.S., Polonia, Cehoslovacia, România și Turcia. Se sugerează că Turcia poate îndeplini, împreună cu Cehoslovacia, rolul de mediator în diferendul româno-sovietic privind Basarabia.
May 30, 1930, Ankara. Report of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp, to the Minister of Foreign Affairs, George G. Mironescu, on his discussion with the Turkish Minister of Foreign Affairs. The report underlines the Turkish official's vision on hot zones for European security and the proposal for non-aggression pacts, such as one between the USSR, Poland, Czechoslovakia, Romania and Türkiye. Türkiye and Czechoslovakia could mediate in the Romanian-Soviet dispute on Bessarabia.
9. **20 iunie 1930, Ankara.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp, către ministrul Afacerilor Străine, George G. Mironescu, privind discuțiile cu ambasadorul francez la Ankara privind proiectul de pact regional între U.R.S.S., Polonia, Cehoslovacia, România și Turcia. Ambasadorul francez sugerează că un asemenea pact ar afecta poziția Iugoslaviei în cadrul Micii Înțelegeri.
June 20, 1930, Ankara. Report of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp, to the Minister of Foreign Affairs, George G. Mironescu, on the discussions with the French Ambassador in Ankara regarding the proposed regional pact between USSR, Poland, Czechoslovakia, Romania and Türkiye. The French Ambassador suggests that such a pact could endanger Yugoslavia's position in the Little Entente.
10. **Octombrie 1930, București.** Buletin de informare al Ministerului Afacerilor Străine, Direcția Politici Orientale, Secția Balcanică, rezumând rapoartele ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp. Se prezintă vizita ministrului turc al Afacerilor Străine în U.R.S.S. și o discuție avută de Carp în care oficialul turc a exclus posibilitatea unor alianțe cu Polonia sau Mica Înțelegeri. De asemenea, Turcia a condiționat participarea la conferința Uniunii Paneuropene de primirea unui loc în Consiliul Societății Națiunilor.
October 1930, Bucharest. Information bulletin of the Ministry of Foreign Affairs, Eastern Politics Direction, the Balkan Section, summarizing the reports of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp. The Turkish Minister of Foreign Affairs visited the USSR and, discussing with Carp, excluded the possibility of an alliance with Poland or the Little Entente. Also, Türkiye conditioned its presence at the conference of the Paneuropean Union with a seat in the League of Nation's Council.
11. **15 iulie 1932, București.** Buletin de informare al Ministerului Afacerilor Străine, Direcția Politici Orientale, Secția Balcanică, privind demersurile Turciei de abolire a Comisiei Internaționale a Strâmtorilor după ce va deveni membru al Societății Națiunilor.
July 15, 1932, Bucharest. Information bulletin of the Ministry of Foreign Affairs, Eastern Politics Direction, the Balkan Section, on Türkiye's attempts to abolish the International Straits Commission after becoming a member of the League of Nations.
12. **1 august 1932, București.** Buletin de informare al Ministerului Afacerilor Străine, Direcția Politici Orientale, Secția Balcanică, privind demersurile Turciei de abolire a Comisiei Internaționale a Strâmtorilor după intrarea ei în Societatea Națiunilor.
August 1, 1932, Bucharest. Information bulletin of the Ministry of Foreign Affairs, Eastern Politics Direction, the Balkan Section, on Türkiye's attempts to abolish the International Straits Commission after becoming a member of the League of Nations.

- 13. 15 august 1932, București.** Buletin de informare al Ministerului Afacerilor Străine, Direcția Politici Orientale, Secția Balcanică, în care se arată că demersurile Turciei de abolire a Comisiei Internaționale a Strâmtoarelor după intrarea ei în Societatea Națiunilor sunt un zvon lansat de U.R.S.S.
August 15, 1932, Bucharest. Information bulletin of the Ministry of Foreign Affairs, Eastern Politics Direction, the Balkan Section, showing that Türkiye's attempts to abolish the International Straits Commission after becoming a member of the League of Nations are nothing more than a rumour launched by the USSR.
- 14. 1 septembrie 1932, București.** Buletin de informare al Ministerului Afacerilor Străine, Direcția Politici Orientale, Secția Balcanică, privind acordul naval turco-sovietic. Se arată că U.R.S.S. dorea să obțină de la Turcia un angajament că va închide strâmtoarelor pentru statul cu care sovieticii ar intra în război.
September 1, 1932, Bucharest. Information bulletin of the Ministry of Foreign Affairs, Eastern Politics Direction, the Balkan Section, on the Turkish-Soviet naval pact. The USSR wanted to force Türkiye to bound itself on closing the straits for any state that would come at war with the Soviets.
- 15. 5 septembrie 1932, Istanbul (Therapia).** Extras din raportul ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp, către Alexandru Vaida-Voievod, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, privind poziția exprimată de ministrul turc al Afacerilor Străine față de regimul strâmtoarelor. Oficialul turc arată că Turcia nu va cere desființarea Comisiei Internaționale a Strâmtoarelor, urmând în continuare o politică de neutralitate.
September 5, 1932, Istanbul (Tarabya). Excerpt from the report of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp, to Alexandru Vaida-Voievod, the President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the Turkish Minister of Foreign Affairs's position on the Straits regime. The Turkish official claimed that Türkiye shall not ask for the dissolution of the International Straits Commission, continuing to pursue a policy of neutrality.
- 16. 11 martie 1933, București.** Notă a Inspectoratului de Siguranță București privind activitatea desfășurată de serviciul informativ al Legației turce de la București în Cadrilater. În rezoluția dată se cere luarea de măsuri pentru identificarea și supravegherea agenților de informații turci care activează în România.
March 11, 1933, Bucharest. Note of the Bucharest Security Inspectorate on the activity conducted in Cadrilater by the information service of Turkish Legation in Bucharest. Additional tasks were adopted to identify and monitor the activity of Turkish agents which operate in Romania.
- 17. 2 iunie 1933, Ankara.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp, către vicepreședintele Consiliului de Miniștri, George G. Mironescu, privind convorbirea între ministrul român și turc al Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu și Tevfik Rüşti Aras. S-a discutat despre chestiunea strâmtoarelor și posibilitatea semnării unui pact de amiciție și arbitraj româno-turc, urmând o tendință de încheiere a unor astfel de tratate cu toate statele Micii Înțelegeri.
June 2, 1933, Ankara. Report of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp, to the Vice-president of the Council of Ministers, George G. Mironescu, on the discussions between the Romanian and Turkish Ministers of Foreign Affairs, Nicolae Titulescu and Tevfik Rüşti Aras. The topic was the regime of the straits and the project of a Romanian-Turkish friendship and arbitration pact, following a trend to sign such treaties with the states of the Little Entente.
- 18. 9 iunie 1933, București.** Referat al Brigăzii Mobile a Siguranței în care rezumă investigațiile privind serviciul informativ din jurul Legației Turce din București. Se evidențiază fenomenul emigrării popu-

lației musulmane din Cadrilater în Turcia și măsurile luate de guvernul turc pentru a încuraja astfel de acțiuni, printre care acordarea unor burse de studii.

June 9, 1933, Bucharest. Report of the Intelligence Service's Mobile Brigade on the investigations conducted on the Turkish Legation in Bucharest. It was underlined the increasing trend of emigration of the Muslim population from Cadrilater to Türkiye and the measures adopted by the Turkish government to stimulate it, including by granting scholarships.

19. **15 iunie 1933, Ankara.** Notă a ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp, prin care înaintează Ministerului Afacerilor Străine un memoriu trimis ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu. Memoriul prezintă politica externă, apărarea națională și starea economică și financiară a statului turc. Se arată că Turcia se dezvoltă ca o putere economică și militară, urmărind o politică de neutralitate pentru a evita angajarea într-un nou război. Anexat memoriului, prezentarea unităților care compun flota de război a Turciei și lista tratatelor politice încheiate de Turcia.

June 15, 1933, Ankara. Note of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp, to the Ministry of Foreign Affairs, forwarding a memo sent to the Minister of Foreign Affairs, Nicolae Titulescu. The memo presented the Turkish foreign policy, national defence, economy and finances. Türkiye was growing as an economical and military power, pursuing a policy of neutrality to avoid being caught up in a new war. Annexed to the memo, details on the military units of the Turkish war fleet and a list of political treatise concluded by Türkiye.

20. **10 iulie 1933, Ankara.** Raport al ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp, către vicepreședintele Consiliului de Miniștri, George G. Mironescu, privind semnarea convenției de definire a agresorului între U.R.S.S., Turcia și statele Micii Înțelegeri. Se arată reacția pozitivă a cercurilor politice și a opiniei publice din Turcia.

July 10, 1933, Ankara. Report of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp, to the Vice-president of the Council of Ministers, George G. Mironescu, on the Convention of Aggression definition between the USSR, Türkiye and the Little Entente's states. Türkiye's political circles and public opinion were most favorable.

21. **17 octombrie 1933, Ankara.** Tratatul de amicitie, neagresiune, arbitraj și consiliere încheiat între România și Turcia, pe o durată de zece ani și posibilitatea de prelungire odată la cinci ani. Se invocă dezideratul unei păci perpetue între cele două state. În majoritatea articolelor sunt preluate prevederile din tratatele internaționale în vigoare și modalitățile de rezolvare a diferendelor care puteau surveni între cele două state, invocând posibilitatea de a recurge la arbitrajul Curții Permanente de Justiție Internațională.

October 17, 1933, Ankara. Treaty of Amity, Non-Aggression, Arbitration and Counselling between Türkiye and Romania with the duration of 10 years and the possibility of renewing at every 5 years based on the mutual desire of a permanent peace between the two states and nations. Most of the article reflect the provisions of international treaties in force and the internationally agreed ways to resolve the difference that may occur between these states by invoking the possibility to appeal for an arbitration of Permanent International Justice Court.

22. **9 februarie 1934, Atena.** Pactul Înțelegerii Balcanice cu protocoale anexe, încheiat între România, Iugoslavia, Grecia și Turcia. Statele semnatare își garantează frontierele balcanice și se angajează să-și ceară reciproc avizul pentru orice acțiuni politice față de celelalte state balcanice. Pactul este deschis și altor țări din Balcani, care pot adera numai la invitația și prin consensul semnatărilor. Protocolul anex prevede că pactul are un caracter defensiv față de agresiuni care implică celelalte state balcanice.

February 9, 1934, Athens. Pact of the Balkan Entente with the annexed Protocols concluded between Romania, Yugoslavia, Greece and Türkiye. The signatory states assume to mutually guarantee

each other borders in the Balkans and undertake political actions towards other Balkan countries only in agreement with the rest of signatory states. The Pact is open to other countries from the Balkans that could join this initiative only at the invitation and the agreement of signatories. The annexed Protocol stipulates the defensive nature of the Pact in case of aggressions that could involve other Balkan states.

23. **6-9 mai 1934, București.** Schimb de note diplomatice între ministrul plenipotențiar al Turciei, Suphi Tanrıöver, și ministrul român al Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu, cu privire la tratatul de amicitie româno-turc din 17 octombrie 1933. Ministrul turc precizează faptul că mențiunea din articolul 1, privind caracterul perpetuu al păcii și amicitiei între cele două state, nu poate indica o durată de valabilitate a tratatului, care, conform articolul 22, fusese încheiat pe o durată de zece ani, cu posibilitatea de prelungire la cinci ani.

May 6-9, 1934, Bucharest. Diplomatic exchange between Plenipotentiary Minister of Türkiye, Suphi Tanrıöver, and the Romanian Minister of Foreign Affairs, Nicolae Titulescu, regarding the Treaty of Amity between Romania and Türkiye concluded in October 17, 1933. The Turkish Minister underlined that the provision of Article 1, on the perpetual character of peace and amity between the two states, is not indicating a timeframe for the Treaty availability, which was concluded, according to Article 22, with the possibility of prolongation after 5 years.

24. **5 iunie 1934, Geneva.** Convenție încheiată de România și Turcia în completarea Pactului Înțelegerii Balcanice. Cele două state se angajează să se apere reciproc în cazul unei agresiuni împotriva lor din partea unui stat balcanic. Dacă unul dintre statele semnatare devine obiectul unei agresiuni din partea unui stat nebalcanic, celălalt are obligația de a intra în război în sprijinul părții agresate. Convenția intra în vigoare la data semnării, urmând să fie ratificată în termen de 6 luni. La finalul documentului se regăsește protocolul pentru schimbul instrumentelor de ratificare, încheiat la 30 octombrie 1934, la Ankara.

June 5, 1934, Geneva. Convention between Romania and Türkiye, completing the Balkan Entente Pact. The two states are committed to defend each other in case of an aggression against one of them in which a Balkan state participates. If one of the signatory states is attacked by a non-Balkan state, the other is obliged to go to war in support of the aggressed party. The Convention would entry into force at the date of signature and would be ratified in six month timeframe. The protocol of exchange of ratification instruments was concluded on October 30, 1934, in Ankara.

25. **8 noiembrie 1934, Ankara.** Raport al însărcinatului cu afaceri la Ankara, Constantin Marinescu-Eliad, către ministrul Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu, rezumând evenimentele politice din Turcia desfășurate în octombrie 1934. Se prezintă ratificarea angajamentelor rezultând din punerea în aplicare a dispozițiilor prevăzute în Pactul balcanic și anexele sale.

November 8, 1934, Ankara. Report of the chargé d'affaires in Ankara, Constantin Marinescu-Eliad, to the Minister of Foreign Affairs, Nicolae Titulescu, summarizing the political events in Türkiye in October 1934. The report presents the ratification of agreements resulting from the enforcement of the Balkan Pact and its annexes.

26. **4 decembrie 1934, București.** Studiu al Marelui Stat Major asupra Convenției româno-turce de la Geneva din 5 iunie 1934. Sunt analizate diferite scenarii operaționale pe care lansarea unei agresiuni împotriva unui stat din Balcani le poate genera fiind subliniată importanța și eficiența unei acțiuni comune a României și Turciei în cazul unei agresiuni din partea Bulgariei. De asemenea, analiza relevă potențialul limitat al unei acțiuni eficiente din partea României și Turciei în cazul unei agresiuni din partea U.R.S.S.

December 4, 1934, Bucharest. Study made by the General Staff regarding the Romanian-Turkish Geneva Convention of 5 June 1934. Different operational scenarios are analyzed in case of an aggression against a Balkan state. In this respect, the importance and operational effectiveness of a joint action by Romania and Türkiye in case of aggression by Bulgaria is underlined. At the same time, it is revealed the limited potential for an efficient action of Romania and Türkiye in case of an aggression of USSR.

27. **1 iunie 1935, București.** Scrisoare a șefului Marelui Stat Major, generalul Nicolae Samsonovici, către șeful Marelui Stat Major turc, mareșalul Fevzi Çakmak, în care se anunță trimiterea la Ankara a unei delegații militare conduse de șeful Secției Operații pentru discutarea prevederilor convenției militare româno-turce așa cum este stabilit prin convenția de la Geneva din 5 iunie 1934.

June 1, 1935, Bucharest. Letter sent by the Chief of the General Staff, General Nicolae Samsonovici, to the Chief of the Turkish General Staff, Marshal Fevzi Çakmak, in order to discuss the provisions of a future military convention, as agreed in the Geneva convention of 5 June 1934.

28. **Iunie 1935, Ankara.** Memoriu cuprinzând punctele de vedere ale Marelui Stat Major turc, expuse în cadrul discuțiilor cu delegația Marelui Stat Major român din perioada 4-9 iunie 1935, incluzând și un scenariu detaliat pentru o acțiune comună româno-turco-iugoslavă în cazul unei agresiuni a Bulgariei.

June 1935, Ankara. Memorandum presenting the standpoints of the Turkish General Staff expressed during the discussions with the delegation of the Romanian General Staff held in 4-9 June 1935, including also a detailed scenario for a common Romanian-Turkish-Yugoslavian action in the case of a Bulgarian aggression.

29. **10 iunie 1935, Ankara.** Proces-verbal conținând concluziile întâlnirii de la Ankara dintre delegațiile Marelui Stat Major român și turc. Principala ipoteză de război examinată se referea la o acțiune comună a celor două state împreună cu Iugoslavia în cazul unei agresiuni din partea Bulgariei. Efectivele iugoslave urmau a fi stabilite în urma negocierii și semnării unei convenții turco-iugoslave, pe modelul celei româno-turce de la Geneva din 5 iunie 1934.

June 10, 1935, Ankara. Minute containing the conclusions of the Ankara meeting between the Romanian and Turkish General Staff delegations. The main war hypothesis was a common action of the two states alongside Yugoslavia in the case of a Bulgarian aggression. The number of Yugoslavian forces to be engaged in the common action against Bulgaria was to be determined in a convention between Türkiye and Yugoslavia, based on the one between Romania and Türkiye signed in Geneva on 5 June 1934.

30. **Iunie 1935, București.** Dare de seamă realizată de Secția Operații a Marelui Stat Major asupra misiunii la Ankara din perioada 4-9 iunie 1935. Se arată că delegația Marelui Stat Major turc a acceptat concepția română privind necesitatea ca, în cazul suprapunerii agresiunii Bulgariei peste una a Ungariei, Turcia să-și concentreze efortul militar împotriva Bulgariei, iar România și Iugoslavia, împotriva Ungariei. Se evidențiază importanța strategică pentru România a controlului turc asupra strâmtorilor și faptul că relațiile româno-turce vor fi influențate în viitor de relațiile României cu U.R.S.S.

June 1935, Bucharest. Account given by the chief of the Operation Sections within the General Staff on the Ankara mission in 4-9 June 1935. It is shown that the Turkish delegation agreed on the Romanian standpoint over the necessity that, in the case Bulgaria's aggression would overlap with one from Hungary, Türkiye would concentrate its military effort against Bulgaria, while Romania and Yugoslavia against Hungary. Emphasis is placed on the strategic importance for Romania of the Turkish domination over the Straits and the fact that the Romanian-Turkish relations will be influenced by the Romania-Soviet ones.

31. **Iunie 1935, București.** Studiu comparativ între concepția Marelui Stat Major român și cea a Marelui Stat Major turc exprimate în cadrul întâlnirii de la Ankara din 4-9 iunie 1935. Ipotezele de război analizate vizau o agresiune cu participarea Bulgariei. Concepția turcă acorda prioritate, în cadrul unei acțiuni comune, neutralizării Bulgariei. Cea română considera că, dacă agresiunea Bulgariei s-ar suprapune peste una a Ungariei, România și Iugoslavia ar fi avut interesul să acorde prioritate efortului contra acesteia din urmă, lăsând neutralizarea Bulgariei preponderent pe seama efortului militar al Turciei.
- June 1935, Bucharest.** Comparative study highlighting the differences between the strategic viewpoints of the Romanian and Turkish General Staff presented during the Ankara meeting of 4-9 June 1935. The discussed war hypotheses studied a common defensive action against an aggression including Bulgaria, in which the Turkish viewpoint gave priority to the neutralisation of Bulgaria, while the Romanian viewpoint stated that, should Bulgaria's aggression be mixed with that from Hungary, Romania and Yugoslavia had the interest to concentrate their effort against it and leave Bulgaria's defeat mainly on Türkiye's military effort.
32. **August 1935, Sinaia.** Raport prezentat de șeful Marelui Stat Major, general Nicolae Samsonovici, regelui Carol al II-lea referitor la misiunea delegației Marelui Stat Major român la Ankara din perioada 4-9 iunie 1935. În cadrul acesteia au fost examinate ipoteze de război cu scopul de a semna ulterior o convenție militară între România și Turcia. Se apreciază că alianța româno-turcă este solidă și că trebuie stabilită o întâlnire a șefilor Marelui Stat Major român, turc și iugoslav pentru încheierea unei convenții militare.
- August 1935, Sinaia.** Report presented by the chief of the General Staff, General Nicolae Samsonovici, to King Carol II, regarding the outcomes of the mission of the delegation of the Romanian General Staff in Ankara, 4-9 June 1935. There were examine war hypotheses with the purpose of preparing a future military convention between Romania and Türkiye. The Romanian-Turkish alliance is seen as solid. A meeting between the chiefs of the General Staff of Romania, Türkiye and Yugoslavian is needed to negotiate and sign the military convention.
33. **7 decembrie 1935, Ankara.** Raport al ministrului plenipotențiar la Ankara, Eugen Filotti, privind discuțiile între ambasadorul britanic la Ankara și ministrul de externe al Turciei, Tevfik Rüstü Aras, privind propunerea unui acord internațional pentru securitatea în Marea Mediterană. Partea britanică a exprimat rezerve în funcție de atitudinea germană și sovietică și evoluția relațiilor dintre Italia și Marea Britanie.
- December 7, 1935, Ankara.** Report of minister plenipotentiary in Ankara, Eugen Filotti, on the discussions between the British Ambassador in Ankara and the Turkish Minister of Foreign Affairs, Tevfik Rüstü Aras, regarding the proposal of an international agreement guaranteeing the security of the Mediterranean Sea. The British expressed reservations pending on the German and Soviet standpoints and the evolution of the British-Italian relations.
34. **21 aprilie 1936, Istanbul.** Notă a atașatului militar la Ankara, Ion Gheorghe, transmisă Marelui Stat Major, privind pregătirile militare ale Turciei pentru a ocupa zona demilitarizată a strâmtorilor.
- April 21, 1936, Istanbul.** Note sent by the military attaché in Ankara, Ion Gheorghe, to the General Staff, regarding Turkish preparations to occupy the demilitarized zones of the Straits.
35. **27 aprilie 1936, Ankara.** Notă înaintată Secției Informații a Marelui Stat Major, în care se transmit informații privind demersurile diplomatice avute în vedere de guvernul turc pe lângă guvernele statelor Întelegerii Balcanice și ale U.R.S.S. pentru aprobarea proiectului de militarizare a strâmtorilor.

April 27, 1936, Ankara. Note sent to the Intelligence Section of the General Staff containing information regarding the diplomatic talks intended by the Turkish government with the governments of the Balkan Pact and the USSR for the approval of its plan to militarize the Straits.

36. **6 mai 1936, Ankara.** Raport al atașatului militar la Ankara, Ion Gheorghe, transmis Marelui Stat Major, în care prezintă planul Turciei de a militariza zona strâmtorilor, indiferent de forma finală a convenției de la Montreux. Se arată că poziția României, exprimată Turciei pe canale diplomatice la 29 aprilie 1936, n-a fost comentată în presa turcă și a fost denaturată de cercurile italiene pentru a pune în circulație zvonuri false privind distanțarea României de Înțelegerea Balcanică.

May 6, 1936, Ankara. Report sent by the military attaché in Ankara, Ion Gheorghe, to the General Staff, presenting Türkiye's plan to militarize the Straits, unconcerned the final form of the Montreux convention. It is shown that Romania's diplomatic position expressed towards Türkiye on April 29, 1936 was mostly ignored in the Turkish press and misrepresented by Italian circles in order to erroneously claim that Romania takes distance from the Balkan Pact.

37. **20 iulie 1936, Montreux.** Convenție privitoare la regimul strâmtorilor, încheiată între Bulgaria, Franța, Marea Britanie, Grecia, Japonia, România, Turcia, Uniunea Sovietică și Iugoslavia. Convenția reglementează traficul maritim prin strâmtori, garantând libertatea completă a trecerii și navigării vaselor comerciale, exceptând cele ale unui stat aflat în război cu Turcia. Turciei i se recunoștea dreptul de a restrânge circulația navelor militare în pregătirea sau pe timp de război, cu rezerva că Societatea Națiunilor poate cere revenirea asupra măsurilor luate. Convenția a fost încheiată pe o durată de 20 de ani, fiind reînnoită automat la cinci ani.

July 20, 1936, Montreux. Convention Regarding the Regime of the Straits, signed by Bulgaria, France, Great Britain, Greece, Japan, Romania, Türkiye, the Soviet Union and Yugoslavia. The convention regulates maritime traffic through the Straits, guaranteeing complete freedom of passage for all civilian vessels, excepting those of a state at war with Türkiye. It also recognizes Türkiye's right to restrict passage of warships during wartime, while the League of Nations can call Türkiye to discontinue any unjustified measures. The validity period of the convention is 20 years, being automatically renewed every five years.

38. **5 august 1936, Paris.** Telegramă a ministrului plenipotențiar la Paris, Constantin Cesianu, adresată ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu, în care prezintă discuțiile avute cu ambasadorul turc în Franța privind apropierea Turciei de Marea Britanie și proiectul turc de militarizare a strâmtorilor. Turcia privește cu satisfacție intenția Marii Britanii de a păstra un rol preponderent în Mediterana, fiind oferite informații cu privire la progresele înregistrate în fortificarea Dardanelelor. Din perspectiva Turciei, asigurarea drumurilor strategice în Tracia este și în avantajul României.

August 5, 1936, Paris. Telegram addressed by the minister plenipotentiary in Paris, Constantin Cesianu, to the Minister of Foreign Affairs, Nicolae Titulescu, presenting the discussions with the Turkish Ambassador in France regarding Türkiye's relations with Great Britain and the Turkish plan to militarize the Straits. Türkiye is pleased with Great Britain's intention to retain a prominent role in the Mediterranean, being given information on the progress made in fortifying the Dardanelles. From Türkiye's standpoint, controlling important highways in Thrace is beneficial also for Romania.

39. **6 noiembrie 1936, București.** Convenția militară între România, Turcia și Iugoslavia, împreună cu instrumentul de ratificare din 11 februarie 1937. Se stabilesc efectivele ce vor fi mobilizate de statele semnatare într-o acțiune comună în cazul unei agresiuni bulgare, zonele de concentrare a forțelor militare, delimitarea zonelor de ocupație în Bulgaria etc. Convenția are un caracter secret, înlocuind convenția militară de la Belgrad din 29 noiembrie 1935 și fiind valabilă pe durata menținerii în vigoare a Pactului Balcanic.

November 6, 1936, Bucharest. Military convention between Romania, Türkiye and Yugoslavia, alongside the ratification instruments on 11 February 1937. The convention stipulates the military forces that the signatories will mobilise in a common action in case of a Bulgarian aggression, the concentration zones of those forces, possible occupation zones in Bulgaria etc. The secret convention replaces the one signed in Belgrade on 29 November 1935, its validity period being the same as of the Balkan Pact.

40. **10 martie 1937, București.** Convenția militară încheiată între România, Grecia, Turcia și Iugoslavia, cu instrumentul de ratificare din 1 aprilie 1937. Se stabilesc detaliile unor acțiuni comune în cazul unei agresiuni a Bulgariei. De asemenea, este avută în vedere și posibilitatea de gestionare a suprapunerilor între acțiunile separate, româno-iugoslave față de Ungaria și greco-turce față de Albania, în cazul suprapunerii acestora cu cea agresiunea bulgară. Se precizează efectivele care vor fi mobilizate de fiecare stat în acțiunea comună și în cele separate. Convenția are un caracter secret, rămânând valabilă pe durata menținerii în vigoare a Pactului Balcanic.

March 10, 1937, Bucharest. Military convention between Romania, Greece, Türkiye and Yugoslavia, alongside the ratification instrument on 1 April 1937. The convention stipulates the details of a common action in case of a Bulgarian aggression. At the same time it is taken into consideration the way in which overlappings may occur between separate actions, of Romania and Yugoslavia against Hungary and Greece and Türkiye against Albania, aggression from Bulgaria. It is also stated that forces that the signatories parties will mobilise in the common and separate actions. The secret convention's validity is the same as of the Balkan Pact.

41. **Aprilie 1937, București.** Rezumatul buletinelor de informații ale atașatului militar român din Ankara pe luna martie 1937, elaborat în cadrul Marelui Stat Major, Secția a II-a, Biroul 3 Studii, Frontul de Sud. Se prezintă date privind finanțele și economia Turciei, ecurile vizitei ministrului Afacerilor Străine la Ankara, Victor Antonescu, chestiunea pactului la Marea Neagră pentru asigurarea status-quo-ului și comenzile pentru înzestrarea armatei turce.

April 1937, Bucharest. Summary of the information bulletins sent by the military attaché in Ankara in March 1937 made by the General Staff's 2nd Section's Bureau of Studies for the Southern Front.. It contains data regarding Türkiye's finances and economy, military purchases, the issue of a Black Sea Pact in conjunction with the regional status-quo, and the reactions towards the visit of the Romanian minister of Foreign Affairs in Ankara and procurement orders for Türkiye army.

42. **9 iulie 1937.** Referat al șefului Marelui Stat Major român, generalul Sichitiu, pentru aprobarea unei misiuni în Turcia care urma să asiste la manevre militare în zona Traciei.

July 9, 1937. Report by the Romanian Chief of General Staff, General Sichitiu, approving a mission to Türkiye to assist in military manoeuvres in the region of Thrace.

43. **27 octombrie 1938, Ankara.** Scrisoare a șefului Marelui Stat Major turc, mareșalul Fevzi Çakmak, adresată șefului Marelui Stat Major român, generalul Ștefan Ionescu, în care clarifica câteva probleme ce țineau de aplicarea protocolului pentru colaborare materială între cele două armate: transportul maritim și feroviar, tranzitul aerian, schimbul de hărți, asistență tehnică și materială. Se sublinia că, deocamdată, Turcia putea pune la dispoziția statelor Înțelegerii Balcanice 500.000 de tone de cărbune, din care 200.000 României.

October 27, 1938, Ankara. Letter sent by the Chief of the Turkish General Staff, marshal Fevzi Çakmak, to the Chief of the Romanian General Staff, general Ștefan Ionescu, bringing clarifications on the protocol of technical military cooperation between the two armies in the field of: maritime and railway

transport, aerial transit, exchange of national maps, technical and material assistance. It is underlined that, for the moment, Türkiye can deliver 500.000 tons of coal for its Balkan allies, of which 200.000 to Romania.

44. **Decembrie 1938, București.** Rezumatul buletinelor de informații ale atașatului militar român din Ankara pe luna noiembrie 1937, elaborat în cadrul Marelui Stat Major al. Se prezintă impactul morții președintelui turc Mustafa Kemal Atatürk în plan intern și extern. De asemenea, sunt prezentate date privind structura, instrucția și înzestrarea armatei turce. Este menționată crearea unor comandamente speciale ale trupelor de fortificații pe frontiera de vest, la Adrianopol, pentru apărarea litoralului Mării Egee și Mării Mediterane, la Smirna.

December 1938, Bucharest. Summary of the information bulletins sent by the military attaché in Ankara in November 1937, made by the General Staff. It concentrates on the impact of Mustafa Kemal Atatürk death at internal and external politics level. It also contains data regarding the Turkish Army's structure, training and equipment. It is mentioned that new military command were established for the the defence of the Western border, in Adrianople, and of the coast of the Aegean Sea and the Mediterranean Sea, at Smyrna.

45. **5 decembrie 1938, București.** Telegramă a ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Petrescu-Comnen, adresată ministrului plenipotențiar la Ankara, Alexandru Télémaque, privind finalizarea demersurilor pentru ridicarea relațiilor diplomatice bilaterale între România și Turcia de la rangul de legatie la cel de ambasadă, conform angajamentului stabilit în cadrul Înțelegerii Balcanice.

December 5, 1938, Bucharest. Telegram sent by the minister of Foreign Affairs, Nicolae Petrescu-Comnen, to the minister plenipotentiary in Ankara, Alexandru Télémaque, regarding the completion of the diplomatic procedures to raise the level of diplomatic representation between Romania and Türkiye from Legation to Embassy, as agreed inside the Balkan Pact.

46. **5 decembrie 1938, Ankara.** Telegramă a ministrul plenipotențiar al României la Ankara, Alexandru Télémaque, adresată ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Petrescu-Comnen, în care se expun motivele invocate de autoritățile turce pentru amânarea desemnării ambasadurilor turci pentru statele Înțelegerii Balcanice. Dificultățile invocate sunt legate de costuri și de considerente privind o mai largă mișcare de personal în cadrul corpului diplomatic turc.

December 5, 1938, Ankara. Telegram sent by the minister plenipotentiary in Ankara, Alexandru Télémaque, to the minister of Foreign Affairs, Nicolae Petrescu-Comnen, presenting the reasons given by Turkish authorities for postponing the designation of Turkish Ambassadors in the states of the Balkan Pact. The difficulties cited were related to costs and considerations of a wider movement of cadres within the Turkish diplomatic corps.

47. **12 decembrie 1938, București.** Telegramă a ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Petrescu-Comnen, adresată ministrului plenipotențiar al României la Ankara, Alexandru Télémaque, prin care se anunță că guvernul român va publica cât de curând legea pentru ridicarea Legației române din Turcia la rang de ambasadă, fiind solicitată informarea guvernului turc asupra acestui lucru.

December 12, 1938, Bucharest. Telegram sent by the minister of Foreign Affairs, Nicolae Petrescu-Comnen, to the minister plenipotentiary in Ankara, Alexandru Télémaque, announcing that the Romanian government will soon publish the law to raise the Romanian Legation in Ankara to the rank of Embassy and asking him to pass this information on to the Turkish government.

48. **12 decembrie 1938, București.** Telegramă a ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Petrescu-Comnen, adresată ministrului plenipotențiar al României la Ankara, Alexandru Télémaque, prin care îi

trimite nota privind decizia guvernului român de ridicare a Legației din Turcia la rang de ambasadă începând de la 1 ianuarie 1939.

December 12, 1938, Bucharest. Telegram sent by the minister of Foreign Affairs, Nicolae Petrescu-Comnen, to the minister plenipotentiary in Ankara, Alexandru Télémaque, containing the note to be forwarded to the Turkish minister of Foreign Affairs announcing that Romania will raise the Romania Legation in Ankara to the rank of Embassy starting 1 January 1939.

49. **20 decembrie 1938.** Telegramă a Legației la Ankara comunicând Ministerului Afacerilor Străine român răspunsul favorabil al Ministerului Afacerilor Străine turc privind ridicarea la rang de ambasadă a Legației și decizia de reciprocitate în privința Legației Turciei de la București.

December 20, 1938. Telegram from the Legation in Ankara communicating to the Romanian Ministry of Foreign Affairs the favorable response of the Turkish Ministry of Foreign Affairs regarding the elevation of the Legation to the rank of embassy and the reciprocity decision regarding the Turkish Legation in Bucharest.

Capitolul I / Chapter I

**RELAȚIILE ROMÂNNO-OTOMANE DUPĂ
RECUNOAȘTEREA INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI
1878-1911**

**ROMANIAN-OTTOMAN RELATIONS AFTER THE
RECOGNITION OF ROMANIA'S INDEPENDENCE
1878-1911**

INTRODUCERE

Documentele cuprinse în capitolul I acoperă principalele evoluții care au marcat relațiile politico-militare româno-otomane între Congresul de la Berlin (1878) și debutul crizei finale a Imperiului Otoman. Complexitatea geografiei de securitate regională a modelat atât tipologia relațiilor bilaterale, cât și comportamentul celor două state în ecuația geopolitică de ansamblu.

Imperiul Otoman se afla într-o criză accentuată, care poate fi explicată pe două paliere. La nivel intern, intensificarea mișcărilor centrifuge a condus la pierderea controlului asupra teritoriilor din Peninsula Balcanică aflate încă în posesia Imperiului (Macedonia, Albania). La nivel extern, accentuarea competiției de putere în regiunea Balcanilor, pe fondul slăbirii imperiului și a ambițiilor tot mai crescute ale Rusiei, a fost stimulată de înfrângerea Imperiului Otoman în războiul cu Italia din septembrie 1911-octombrie 1912. Acest război va fi factorul declanșator al primului război balcanic.

Anul 1878 a reprezentat începutul unei noi etape în evoluția raporturilor româno-otomane. Imperiul Otoman a fost prima dintre puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin care a recunoscut independența fostului său vasal, prin stabilirea de relații diplomatice în septembrie 1878. Încă de la început, Imperiul Otoman a fost interesat să construiască o relație de cooperare cu noul stat român independent.

Un interes major al României în această perioadă a vizat menținerea echilibrului în zona Balcanilor și a Mării Negre. După ce Rusia a redobândit accesul la gurile Dunării prin deciziile Tratatului de la Berlin din 13 iulie 1878, pentru Imperiul Otoman era vitală blocarea continuării expansiunii acestuia spre Constantinopol, care s-ar fi putut desfășura prin Dobrogea, atribuită României prin același tratat. De aceea, relațiile favorabile cu România erau o necesitate pentru Imperiul Otoman, în aceeași măsură în care pentru România era necesară menținerea Imperiului Otoman ca factor de stabilitate în Peninsula Balcanică și la Marea Neagră.

De la bun început s-a manifestat intenția de a se stabili raporturi de amicitie între cele două state, fundamentate pe existența unei comunități de interese în Peninsula Balcanică și în bazinul Mării Negre. În acest sens, sunt relevante primele rapoarte trimise din Constantinopol de către ministrul plenipotențiar român Dumitru Brătianu despre reglementarea unor probleme apărute în urma războiului din 1877-1878: trecerea trupelor ruse prin Dobrogea (doc.1), o convenție care să reglementeze modalitățile de plată ale otomanilor pentru sumele datorate rezultate din întreținerea de către România a prizonierilor de război (doc. 5). Din documentele următoare se vede cât de mult a trenat rezolvarea problemei despăgubirilor, deoarece Imperiul Otoman considera că România datora tributul pentru perioada cuprinsă între proclamarea independenței (10 mai 1877) și Congresul de pace de la Berlin din iulie 1878 (doc. 14). Problema va dura mai mulți ani, până în 1883, când s-a achitat ultima tranșă. Un istoric cuprinzător asupra acestui dosar a fost făcut în 1883 de către Dimitrie A. Sturdza (doc. 14). Ultima mențiune a acestei probleme a fost în noiembrie 1884 (doc. 71).

Relațiile dintre cele două state au evoluat favorabil, așa cum rezultă din audiența pe care sultanul Abdul Hamid al II-lea o acordă ministrului plenipotențiar român Dumitru Brătianu în februarie 1880 și în care

sultanul își exprimă considerația pentru România și suveranul ei. (doc. 38). În anii următori, documentele tratează o serie de probleme punctuale care apar între România și Imperiul Otoman, precum tranzitarea navei *Grivița* prin strâmtorile Bosfor și Dardanele. Otomanii au acceptat cu greutate aceasta, pentru a nu contraveni tratatelor internaționale. (doc. 39 – 52). O chestiune de prestigiu a ridicat-o trecerea navei școală "Mircea" prin mai multe porturi otomane de la Marea Neagră, pentru care autoritățile diplomatice române au solicitat o primire specială, ca semn al respectului de care trebuie să se bucure pavilionul românesc (doc. 61 – 68). Bricul "Mircea" apare și în documentele din 1887, când are misiunea de a tranzita Strâmtorile, iar aprobarea din partea autorităților otomane a ridicat din nou dificultăți (doc 80 – 82). La fel vor sta lucrurile și cu crucișătorul "Elisabeta", construit în Marea Britanie, care trebuia să ajungă în România. (doc. 94 – 98 și 101 – 102, 117 – 119, 123 – 127). Alte probleme sunt legate de tranzitarea prin strâmtori a unor materiale explozibile, pentru care autoritățile otomane insistau să primească toate datele tehnice (doc. 72 – 79).

Din 1891 situația din ce în ce mai tensionată din Peninsula Balcanică, legată mai ales de afirmarea pretențiilor Bulgariei de extindere teritorială, i-a determinat pe decidenții de la Constantinopol să adreseze omologilor de la București o primă propunere de alianță militară (doc. 99). Propunerea se va repeta periodic în anii următori, mai ales în septembrie 1897, după ce Imperiul Otoman învinsese cu rapiditate Grecia. În aceste condiții, Dimitrie A. Sturdza, președintele Consiliului de Miniștri, a elaborat un amplu răspuns destinat regelui Carol I, în care demonstrează că tratatul propus de otomani "este inacceptabil" (doc. 115 și 121). Viziunea sa se potrivea deplin cu cea a regelui. Problema răzbate și în memoriile ministrului Trandafir Djuvara, care îi explica sultanului că dată fiind situația, o alianță militară româno-otomană nu este necesară. (doc. 120).

Lucrurile au devenit mai complicate după anul 1900, când pretențiile bulgarilor vizau direct Dobrogea românească și când se prefigura o alianță a statelor balcanice împotriva Imperiului Otoman. În aceste condiții, revoluția "junilor turci" de la Constantinopol și revenirea Imperiului la regimul constituțional a determinat presa românească să susțină ideea unei alianțe româno-otomane, de-a lungul unei serii de interviuri luate liderilor de la Constantinopol (doc. 149 – 153). Alianța nu s-a concretizat, deși primirile cu totul deosebite de care s-au bucurat la Constantinopol miniștrii de război Alexandru Averescu și Grigore Crăiniceanu în iunie 1907, respectiv în aprilie 1910 (doc. 148, 155), sugerau că se va ajunge la aceasta.

Agravarea situației a determinat, în februarie 1910, decizia de a trimite ca atașat militar la Constantinopol pe maiorul Aristide Razu, ulterior colonel (doc. 154), și la fel se va trimite la 10 mai același an un atașat militar la Sofia, maiorul Gheorghe Dabija, care din iulie 1913 va fi acreditat la Belgrad. De menționat că Imperiul Otoman a avut permanent un atașat militar sau chiar doi la București începând din anii 1880. Astfel, în primăvara anului 1910, relațiile militare dintre România și Imperiul Otoman au atins un nivel superior, prin permanentizarea prezenței unui atașat militar la Constantinopol, ajungându-se astfel la o reciprocitate în privința relațiilor diplomatice militare.

În concluzie, evoluția relațiilor politico-militare româno-otomane în perioada 1878-1911 a fost determinată în principal de imperativul menținerii stabilității în Peninsula Balcanică, amenințată de pretențiile expansioniste ale Bulgariei, care era sprijinită de Imperiul Rusiei. În dialogul dintre București și Constantinopol s-a abordat un set extins de problematici, între care s-a numărat și cooperarea militară. Modernizarea și dotarea armatei române a fost posibilă și pentru că, până în 1900, livrările de armament și muniție din statele occidentale au primit aprobările de trecere a strâmtorilor, acordate personal de către sultanul Abdul Hamid al II-lea. Ulterior, conjunctura internațională l-a silit pe sultan să refuze uneori solicitările de tranzit ale navelor militare românești, pentru a nu se crea un precedent care să fie invocat de Rusia.

Imperiul Otoman a propus de mai multe ori României încheierea unei alianțe militare, dar nu s-a ajuns la nici un demers concret în acest sens, deoarece regele Carol I și sfetnicii săi erau convinși că Imperiul Otoman era în declin. Evenimentele declanșate în 1911 (războiul italo-turc, precum și tulburările interne care vor culmina cu declanșarea primului război balcanic în anul următor) au confirmat această opinie. Motivul refuzului alianței era faptul că Bulgaria se bucura de simpatia atât a Austro-Ungariei, cât și a Rusiei. În schimb, România, deși aliată cu Austro-Ungaria, avea relații tensionate cu acest imperiu din cauza discriminărilor la care erau supuși românii transilvăneni și bucovineni. În 1910, încheierea unei alianțe româno-otomane îndreptată împotriva Bulgariei ar fi putut determina o izolare diplomatică a României, dar ideea unei alianțe româno-otomane va continua să fie abordată și în anii următori, până la intrarea Imperiului Otoman în război de partea Puterilor Centrale la 14 noiembrie 1914.

INTRODUCTION

The documents included in the first chapter concern the major problems, which defined the Romanian-Ottoman political and military relations between the Congress of 1878 and the beginning of the final crisis of the Ottoman Empire. The complexity of the regional security landscape marked both the typology of bilateral relations and the overall behavior of the two states in the broader geopolitical equation.

The Ottoman Empire was in a deep crisis, which can be explained along two dimensions. Internally, the increasing centrifugal movements led to the loss of control over the territories still held in the Balkan Peninsula (Macedonia, Albania). Externally, the growing competition for power in the Balkan region, amidst the weakening of the empire and the rising ambitions of Russia, was stimulated by the defeat of the Ottoman Empire in the war with Italy in September 1911-October 1912. This war would be the trigger for the first Balkan War.

The year 1878 was the beginning of a new stage in the evolution of Romanian-Ottoman relations. Among the powers who signed the Treaty of Berlin, the Ottoman Empire was the first one who recognized the independence of its former vassal by establishing diplomatic relations in September 1878. From the outset, the Ottoman Empire was interested in building a cooperative relationship with the newly independent Romanian state.

A major Romanian interest during this period was the preservation of the balance of power in the Balkans and in the Black Sea. After Russia regained access to Danube mouths through the decisions of the Treaty of Berlin of July 13, 1878, it was vital for the Ottoman Empire to block its further expansion towards Constantinople, which could have taken place through Dobrudja, a region granted to Romania by the same treaty. Favorable relations with Romania were therefore a necessity for the Ottoman Empire, just as it was necessary for Romania to maintain the Ottoman Empire as a factor of stability in the Balkan Peninsula and the Black Sea.

From the very beginning, the intention was to establish friendly relations between the two countries, based on the existence of a community of interests in the Balkan Peninsula and the Black Sea. In this respect, the first reports sent from Constantinople by the Romanian Minister Plenipotentiary Dumitru Brătianu on the settlement of problems arising from the war of 1877-1878 are relevant: the passage of Russian troops through Dobrudja (*doc. 1*), a convention regulating the payment terms by the Ottomans of the amount they owed as a result of Romania's custody of prisoners of war (*doc. 5*). From the following documents one can see how long it took to resolve the problem of compensation, because the Ottoman Empire considered that Romania owed the tribute for the period between the proclamation of independence (May 10, 1877) and the Berlin Peace Congress of July 1878 (*doc. 14*). The issue would persist for several years, until 1883, when the last instalment was paid. A thorough survey of the problem (*doc. 60*) was made by Dimitrie A. Sturdza. Its last mention dates from November 1884 (*doc. 71*).

Relations between the two states developed favorably, as can be seen from the audience that Sultan Abdul Hamid II granted to Romanian Minister Plenipotentiary Dumitru Brătianu in February 1880, in which the Ottoman leader expressed his consideration for Romania and its sovereign. In the following

years, the documents deal with a series of specific problems arising between Romania and the Ottoman Empire, such as the transit of the „Grivița” vessel through the Bosphorus and Dardanelles straits. The Ottomans reluctantly accepted this, so as not to contravene international treaties (*doc. 39-52*). A question of prestige was raised by the passage of the training ship „Mircea” through several Ottoman ports on the Black Sea, for which the Romanian diplomatic authorities requested a special reception, as a sign of the respect that the Romanian flag should enjoy (*doc. 61-68*). The ship „Mircea” also appears in the documents of 1887, when it had the mission to transit the Straits, but the approval from the Ottoman authorities again posed difficulties (*doc. 80-82*). The same goes for the cruiser „Elisabeta”, built in Great Britain, which was supposed to reach Romania (*doc. 94-98 and 101-102, 117-119, 123-127*). Other problems were related to the transit through the straits of explosive materials, for which the Ottoman authorities insisted on receiving all the technical data (*doc. 72-79*).

From 1891 the increasingly tense situation in the Balkan Peninsula, linked in particular to the Bulgarian claims towards territorial expansion, prompted the decision-makers in Constantinople to make an initial proposal for a military alliance to their counterparts in Bucharest (*doc. 99*). The proposal would be repeated regularly in the years to come, especially in September 1897, after the Ottoman Empire had rapidly defeated Greece. Under these circumstances, Dimitrie A. Sturdza, President of the Council of Ministers, drafted an extensive reply to King Carol I, in which he demonstrated that the treaty put forward by the Ottomans ‘is unacceptable’ (*doc. 115 and 121*). His views fully matched those of the king. The issue also comes up in the memoirs of Minister Trandafir Djuvara, who explained to the Sultan that given the situation, a Romanian-Ottoman military alliance was not necessary (*doc. 120*).

After 1900, the situation only got more complicated, as the Bulgarian claims directly targeted Romanian Dobrudja and an alliance of Balkan states against the Ottoman Empire was looming. Under these circumstances, the revolution of the „Young Turks” in Constantinople and the return of the Empire to constitutional rule led the Romanian press to support the idea of a Romanian-Ottoman alliance, through a series of interviews with leaders in Constantinople (*doc. 149-153*). The alliance did not materialize, although the very special receptions enjoyed in Constantinople by the war ministers Alexandru Averescu and Grigore Crăișnicu in June 1907 and April 1910 respectively (*doc. 148, 155*) suggested that it would come about.

The worsening of the situation led, in February 1910, to the decision to send Major Aristide Razu, later a colonel, as military attaché to Constantinople (*doc. 154*). On May 10 of the same year, Major Gheorghe Dabija was appointed military attaché to Sofia, and from July 1913 he was accredited to Belgrade. It should be noted that the Ottoman Empire has had a permanent military attaché or even two in Bucharest since the 1880s. Thus, in the spring of 1910, military relations between Romania and the Ottoman Empire reached a superior level through the permanent presence of a military attaché in Constantinople, thus achieving reciprocity in military diplomatic relations.

In conclusion, the evolution of Romanian-Ottoman political and military relations in the period between 1878 and 1911 was mainly determined by the imperative of maintaining stability in the Balkan Peninsula, which was threatened by the expansionist claims of Bulgaria, supported by the Russian Empire. The dialogue between Bucharest and Constantinople addressed a wide range of issues, including military cooperation. The modernization and outfitting of the Romanian army was also possible because, by 1900, supplies of arms and ammunition from Western states had been granted cross-Strait clearance by Sultan Abdul Hamid II personally. Subsequently, the international situation forced the Sultan to sometimes refuse requests for transit by Romanian military vessels, so as not to create a precedent that could be invoked by Russia.

The Ottoman Empire repeatedly put forward proposals for a military alliance with Romania, but no concrete steps were taken in this direction since King Carol I and his advisers were convinced that the Ottoman Empire was in decline. The events of 1911 (the Italo-Turkish war and the internal unrest that would culminate in the outbreak of the First Balkan War the following year) reinforced this view. The reason for refusing the alliance was that Bulgaria enjoyed the sympathy of both Austro-Hungary and Russia, while Romania, although allied with Austro-Hungary, had strained relations with the empire because of the discrimination against Romanians from Transylvania and Bukovina. In 1910, the conclusion of a Romanian-Ottoman alliance against Bulgaria could have led to Romania’s diplomatic isolation, but the idea of such a pact continued to be discussed in the following years, until the Ottoman Empire entered the war on the side of the Central Powers on November 14, 1914.

DOCUMENTE

1. 1/13 noiembrie 1878, Constantinopol. Mesajul ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care îl informează pe ministrul Afacerilor Străine, Mihail Kogălniceanu, asupra impresiei favorabile produse în Imperiul Otoman de telegramele sale. Solicită transmiterea de informații privind trecerea trupelor ruse prin Dobrogea.

November 1/13, 1878, Constantinople. The message of Minister Plenipotentiary Dumitru Brătianu informing the Minister of Foreign Affairs, Mihail Kogălniceanu, that his telegrams made a good impression on the Ottoman Empire. He is asking for information about the passage of Russian troops through Dobruja.

Son Excellence Ministre Kogalniceano¹, Bucarest

J'ai communiqué vos deux derniers télégrammes; ils ont fortement impressionné; on paraît très bien disposé pour nous. J'insisterai pour qu'on y donne suite. Veuillez m'informer immédiatement si nouveau passage des troupes Russes en Dobroudja est confirmé et de quelle nature sont difficultés que Russes nous font par rapport à Dobroudja. J'ai absolument besoin de savoir si Russes avait fait démarches pour conclure nouvelle convention avec Roumanie.

Bratiano²

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 110]

¹ **Mihail Kogălniceanu** (1817-1891), om politic, diplomat și istoric. Participant și autor de program în revoluția pașoptistă în Moldova, a revenit în țară în 1849, punându-se în slujba administrației principelui Grigore Alexandru Ghica. A fost co-autor al legii pentru emanciparea robilor țigani. A sprijinit alegerea principelui Alexandru Ioan Cuza la tronul Moldovei, în 1859; ulterior a devenit președintele Consiliului de Miniștri (11 octombrie 1863 – 26 ianuarie 1865), iar, după lovitura de stat din 2 mai 1864, a implementat reforma agrară. A fost ministru de interne în guvernul Dimitrie Ghica (16 noiembrie 1868 – 24 ianuarie 1870). În perioada 27 aprilie – 23 iulie 1876 a condus Ministerul Afacerilor Străine în guvernul Epureanu, adoptând o poziție fermă față de Poarta otomană care viza întărirea autonomiei instituțiilor românești în contextul crizei balcanice. Revenind în fruntea Afacerilor Străine (3 aprilie 1877 – 24 noiembrie 1878), a anunțat proclamarea independenței de stat în fața camerelor Parlamentului la 9 mai 1877 și a reprezentat România la congresul de pace de la Berlin. A mai fost ministru de Interne (11 iulie 1879 – 17 aprilie 1880). A fost primul ministru plenipotențiar al României la Paris (17 aprilie 1880 – 1 iulie 1881). Membru titular al Academiei din 1868, a fost președintele instituției în 1887-1889, dedicându-se editării de documente istorice și descoperirilor arheologice din Dobrogea.

² **Dumitru C. Brătianu** (1818-1892), om politic și diplomat, membru marcant al Partidului Național Liberal, ministru în vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza, primar al Bucureștilor (martie 1866 – martie 1867), ministru de mai multe ori în guvernările liberale, ministru plenipotențiar la Constantinopol (10 octombrie 1878 – 10 aprilie 1881), președinte al Consiliului de Miniștri (10 aprilie – 8 iunie 1881), perioadă în care a deținut și portofoliul Afacerilor Străine.

2. 7/19 noiembrie 1878, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, adresat ministrului Afacerilor Străine, Mihail Kogălniceanu, despre faptul că România va primi o parte din tunurile garnizoanei otomane din Vidin ca plată pentru o parte din suma pe care Imperiul Otoman o datorează pentru întreținerea prizonierilor.

November 7/19, 1878, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary Dumitru Brătianu informing the Minister of Foreign Affairs, Mihail Kogălniceanu, about the fact that Romania will receive several cannons of the Vidin' Ottoman garrison as partial compensation for the Ottoman Empire' debt representing the living expenses for the prisoners.

Domnule Ministru,

Am onoarea a comunica Excelenței Voastre că eu după sosirea aici a lui Suleiman Pașa, comisarul otoman din București și în urma explicațiilor date Ministrului de Război, acesta a declarat că nu a dat ordin de a se ridica tunurile din Vidin ce erau destinate a ne fi remise ca plată pentru o parte a sumei ce ne datoresce Turcia pentru prinșii de război. Acum Sersascherul a cerut de la Comisarul său din Vidin a-i răspunde, în urma cărui ordin el a espediat de acolo zisele tunuri.

În acceptarea răspunsului menționat și rezervându-mă a vă comunica ulterior cursul acestei afaceri, vă rog, D-le Ministru, a primi... etc.

D. Brătianu, No. 12

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

3. 14/26 noiembrie 1878, București. Telegramă a ministrului Afacerilor Străine, Mihail Kogălniceanu, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, despre apropiata intrare a trupelor române în Dobrogea, în baza înțelegerii convenite între guvernele de la St. Petersburg și București.

November 14/26, 1878, Bucharest. Telegram from the Minister of Foreign Affairs, Mihail Kogălniceanu, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, about the imminent entry of Romanian troops into Dobruja, based on the agreement concluded between the governments of St. Petersburg and Bucharest.

Son Excellence Monsieur Bratiano Ministre Roumanie Constantinople.

Passage de nos troupes dans Dobroudja aura lieu demain mardi. L'entente entre gouvernement impérial de Russie et gouvernement Roumanie aura eu lieu par échange de notes portant déclarations suivantes: les stipulations suivantes qui règlent le passage de l'armée russe à travers la Roumanie peuvent être aussi appliquée à la Dobroudja dans celles de leurs dispositions qui ont trait aux communications des troupes imperiales conformement à l'article 22 du Traité Berlin.

Kogalniceano, no. 1689

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 110]

4. **14/26 noiembrie 1878, Constantinopol (Péra). Informare a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, adresată marelui vizir Safvet Pașa, despre pretențiile formulate de Rusia pentru ca aceasta să consimtă la trecerea Dobrogei în posesiunea României.**

November 14/26, 1878, Constantinople (Péra). Report from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, informing the Grand Vizier Saffet Pasha about the claims made by Russia in return for its consent to the passing of Dobruja into Romania's possession.

M.D. Bratiano a l'honneur de présenter ses hommages à Son Altesse Safvet Pacha³ et lui demander la permission de lui communiquer, ci-jointe, une dépêche qu'il a reçue cette nuit de Bucarest, ainsi qu'un mémoire relatif à la délimitation de la Dobroudja.

Dépêche chiffrée en date du 14 Novembre 1878 adressé par S.E. le ministre des Affaires Etrangères de Roumanie au S.E. l'Envoyé de Roumanie à Constantinople.

Gouvernement Russe cherche continuellement prétextes pour ne pas nous mettre en possession immédiate de la Dobroudja. Il demande dans le plus bref delai avant notre mise en possession d'un arrangement spécial concernant communication Russe à travers cette province. Les conditions en sont inadmissibles. On nous demande l'autorisation facultative de conserver et de construire batteries le long des côtes, droit construire route militaire, débarcadère etc. Nous avons répondu que Dobroudja devenant territoire Roumain nous y introduiront arrangement avec Gouvernement Russe existant dans Roumanie, et cela rien que pour durée prévoir par traité Berlin. On fait des difficultés pour accepter cette unique concession que nous pouvons faire. Des ordres avoir été données à Direction de chemin de fer Bender-Galatz de tenir train journalier pour transport d'un nouveau corps d'armée de passage par Dobroudja, mais mouvement n'avoir pas encore commencé.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 110]

5. **1/13 Decembrie 1878, București. Convenția încheiată între guvernul român și cel otoman privind repatrierea prizonierilor de război, trimisă de ministrul Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, ministrului plenipotențiar la Constantinopol, Dumitru Brătianu. Sunt anexate convenția și actul adițional în care se specifică modalitatea de plată, sumele și termenele de achitare prin bonuri emise de Trezoreria Imperiului Otoman.**
December 1/13, 1878, Bucharest. The Convention concluded between the Romanian and the Ottoman governments regarding the repatriation of the prisoners of war, sent by the Minister of Foreign Affairs, Ion Câmpineanu, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu. The convention and additional act specifying the payment method, amounts, and maturity date of the bonds issued by the Treasury of the Ottoman Empire are attached.

³ Mehmed Esad Safvet Pașa (1814-1883), om politic și diplomat otoman. A fost ambasador la Paris (1864-1866) și ministru al educației (1868-1870), fiind un reformator al învățământului după un model francez; sub mandatul său s-a înființat Școala Galatasaray, în 1868, pe care a condus-o ca director. A fost ministru de externe (1876-1877) și mare vizir (4 iunie – 4 decembrie 1878), reprezentant al Imperiului la Congresul de pace de la Berlin. A mai fost ministru de externe în ianuarie – septembrie 1879 și 1882.

Domniei-Sale Domnului D. Brătianu, trimis extraordinar, ministru plenipotențiar la Constantinopole

Domnule Ministru,

Am onoare a vă trimite pe lângă aceasta în copie Convențiunea încheiată între Guvernul Imperial Otoman și cel Princiari Român, pentru repatrierea prizonierilor otomani. Această Convențiune a fost adoptată de Camerele Legiuitoare cu unanimitate de voturi și astăzi chiar o voi supune la Înalta aprobare a Alteței Sale Regale.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Ministru, Ion Câmpineanu⁴, no. 18060

Son Altesse Royale le Prince de Roumanie et Sa Majesté l'Empereur des Ottomans, également animés du désir de rapatrier les prisonniers de guerre, ont résolu de conclure à cet effet une Convention et ont nommé pour Plénipotentiaires:

Son Altesse Royale le Prince de Roumanie, le Colonel Alexandre Budisteano⁵, Commandant de la Place de Bucarest et le Sous-Intendant Balaban⁶, Directeur de service au Ministère de la Guerre.

Sa Majesté l'Empereur des Ottomans, Suleïman Pacha⁷, Général de brigade et Azarian Effendi⁸, fonctionnaire de la Sublime Porte.

Lesquels après avoir échangé leurs pleins pouvoirs trouvés en bonne et due forme sont convenus des articles suivants.

Article I. Le rapatriement des prisonniers de guerre aura lieu immédiatement après la ratification de la présente Convention.

Article II. Les frais d'entretien des prisonniers de guerre restitués ou morts dans l'intervalle seront constatés et approuvés par les délégués des deux gouvernements et ensuite divisés en deux périodes distinctes; la première compte à partir du jour où ils ont été pris jusqu'à la cessation des hostilités et la seconde embrasse la période qui reste depuis la cessation des hostilités jusqu'à leur rapatriement.

Article III. Le payement du montant de la première partie des frais d'entretien énoncés à l'article précédent sera effectué en quatorze échéances égales distantes l'une de l'autre de six mois, de façon qu'en sept années, à partir du jour de la ratification de la présente Convention, le tout devra être entièrement acquitté. La Trésorerie Impériale délivra à cet effet des Bons de Trésor représentant chacun un des termes.

⁴ **Ion I. Câmpineanu** (1841-1888) om politic, membru fondator al Partidului Național Liberal, ministru de justiție, de finanțe și domenii în guvernarea liberală din anii 1876-1888, ministru al Afacerilor Străine (25 noiembrie 1878-10 iulie 1879 și 2 februarie – 27 octombrie 1885), primar al Bucureștiului (noiembrie 1886-aprilie 1888).

⁵ **Alexandru A. Budișteanu** (1836-1919), general. A făcut parte din promoția 1856 a Școlii Militare de la București. A comandat Regimentul 2 Linie în Războiul de Independență. A fost comandantul Pieței București (1878), prefect al județului Argeș (1 iulie 1881 – 1 februarie 1883), șef de stat-major al Corpului 2 Armată (1 februarie 1883 – 16 aprilie 1884), comandantul Pieței București (16 aprilie 1884 – 16 aprilie 1889), comandantul Regimentului 2 Linie (16 aprilie 1889 – 16 aprilie 1890). A fost trecut în retragere în 1890.

⁶ **Nicolae Balaban** (1837-?), ofițer de intendență. Avansat sublocotenent la 10 august 1861, a luat parte la Războiul de Independență, fiind decorat cu Ordinul „Steaua României” în grad de Ofițer în ianuarie 1878. Subintendent la 8 aprilie 1877, intendent la 8 aprilie 1880.

⁷ **Süleyman Hüsnü Paşa** (1838-1892), mușir (mareșal) otoman. Și-a început cariera militară în 1859. S-a remarcat prin înăbușirea revoltei din Creta (1866-1869). A contribuit la detronarea sultanului Abdülaziz și întronarea lui Murad al V-lea, în 1876. A fost comandantul trupelor otomane din Peninsula Balcanică în războiul ruso-româno-otoman din 1877-1878. În pofida renumelui de „eroul de la Pașul Șipca”, a fost considerat vinovat de înfrângere, judecat și trimis în exil la Bagdad.

⁸ **Aristakes Azarian Effendi** (1821-1897), delegat otoman la Comisia Europeană a Dunării.

Article IV. Le paiement de la seconde partie des frais énoncés à l'article II sera effectué en trois mois à partir du jour de la ratification de la présente Convention et la Trésorerie Impériale délivra à cet effet des Bons de Trésor immédiatement après la ratification de cette Convention.

La présente Convention sera ratifiée et les ratifications en seront échangés à Bucarest quinze jours après la signature ou plus tôt si faire se peut. En foi de quoi, les Plénipotentiaires respectifs l'ont signée et y ont apposé le sceau de leurs armes.

Fait à Bucarest le vingt trois Novembre, cinq Décembre, Mille huit cent soixante dix-huit.

Colonel A. Budisteano, Suleïman Pacha, Sous-Int. N. Balaban, Azarian.

Article additionnel

Les sous-signés Plénipotentiaires de Son Altesse Royale le Prince de Roumanie et Sa Majesté l'Empereur des Ottomans, en vertu de l'autorisation de leurs Gouvernements et conformément à l'article II de la Convention signée aujourd'hui constatent et classifient que les dépenses occasionnés au Gouvernement Roumain pour l'entretien des prisonniers de guerre Ottomans depuis le jour où ils ont été pris jusqu'à la date du 1/13 Novembre 1878 montent à la somme de un million quatre cent vingt trois mille quatre cent quatre vingt deux francs, soixante cinq centimes (1.423.482 frs, 65 cent). Le montant de la première partie des frais énoncés à l'article quatre de la Convention s'élève à la somme de huit cent soixante trois mille quatre cent quatre vingt deux francs, soixante cinq centimes (863.482 frs, 65 cent). Le montant de la seconde partie des frais énoncés à l'article quatre y compris les frais de transport des prisonniers jusqu'à Galatz s'élève à la somme de cinq cent soixante mille francs (560.000 frs). Toutes ces sommes seront payables aux termes indiqués dans la Convention, en monnaie métallique.

Il est bien entendu que les frais occasionnés à la Roumanie pour l'entretien de ces mêmes prisonniers à partir du 1/13 Novembre 1878 jusqu'au moment de leur embarquement à Galatz seront ajoutés à la somme payable en trois mois, en vertu de l'article quatre de la Convention.

Les présentes dispositions auront la même force et la même valeur que si elles étaient textuellement insérées dans le Corps de la Convention.

Fait à Bucarest en double original, le vingt trois Novembre, cinq Décembre, Mille huit cent soixante dix-huit.

Colonel A. Budisteano, Suleïman Pacha, Sous-Int N. Balaban, Azarian.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

6. 12/24 decembrie 1878, București. Proces-verbal încheiat între reprezentanții guvernului român și cei ai guvernului otoman privind numărul și situația prizonierilor otomani ce urmează să fie repatriați.

December 12/24, 1878, Bucharest. Report concluded between the representatives of the Romanian and Ottoman governments regarding the number and condition of the Ottoman prisoners to be repatriated.

Suleïman Pacha, Général de brigade, délégué du Gouvernement Impérial Ottoman, Monsieur Alexandre Budisteano, Colonel délégué du Gouvernement Roumain, Azarian Effendi, fonctionnaire de la Sublime Porte, délégué du Gouvernement Impérial Ottoman, Monsieur N.

Balaban, Sous-Intendant militaire, Directeur de service au Ministère de la Guerre, délégué du Gouvernement Roumain.

La Commission, après avoir examiné les Procès-verbaux des ses séances des 28 Avril/10 Juin, 12/24 Mai, 25 Mai/6 Juin, 2/14 Juin et les reçus du Général Suleïman Pacha des 3/15 Aôut et 7/12 Octobre, 2/14 et 10/22 Décembre, constate que le nombre des prisonniers ottomans se trouvant en Roumanie et rapatriés par les soins des membres de la Commission s'élève au total de cinq mille neuf cent quarante (5940) dont quatre cent vingt huit officiers (428) et cinq mille cinq cent douze grades inférieurs (5512). En outre la Commission sur la proposition des délégués roumains, prenant en considérations les reçus livrés par les officiers et soldats qui ont été rapatriés avant l'arrivée à Bucarest des délégués Ottomans chargés du rapatriement des prisonniers, constate qu'aux dates des 14/26 et 19/31 Mars, douze officiers (12) et huit grades inférieurs (8), en tout vingt personnes ont été autorisés par le Gouvernement Roumain à rentrer en Turquie, de même qu'à la date du 16/28 Mars quinze prisonniers de Rahova ont été autorisés à rentrer chez eux, ainsi que le prouve le reçu du Commandant de cette dernière localité. Les délégués des Gouvernements respectifs sont donc tombés d'accord à enregistrer dans le Procès-verbal de leur séance d'aujourd'hui que le total des prisonniers ottomans rapatriés s'élève à cinq mille neuf cent soixante quinze, dont quatre cent quarante officiers (440) et cinq mille cinq cent trente cinq grades inférieurs (5535). En outre il a été constaté que quatre soldats (4) ottomans malades restent encore à l'hôpital de Bucarest et que les deux autres soldats (2) qui ont manqué le train seront rapatriés par la prochaine occasion. Les délégués Roumains ont soumis à la Commission la liste connue de ceux des prisonniers ottomans qui sont morts dans les différents hôpitaux de Roumanie et dont le total s'élève au nombre de mille deux cent soixante quatorze.

Fait en double à Bucarest le 12/24 Décembre 1878.

Colonel A. Budisteano, Sous-Intendant N. Balaban, Suleïman Pacha, Azarian

Pour la conformité, le chef de Bureau A. Zaharopoulo

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

7. **14/26 decembrie 1878, București. Proceș-verbal încheiat între reprezentanții guvernului român și cei ai guvernului otoman privind cheltuielile legate de întreținerea prizonierilor de război otomani, marcând încheierea cu succes a activității comisiei respective. *December 14/26, 1878, Bucharest. Report concluded between the representatives of the Romanian and Ottoman governments regarding the expenses related to the maintenance of the Ottoman prisoners of war, indicating the successful conclusion of the activity of the respective commission.***

Séance du 14/26 Décembre 1878. Presents: Suleïman Pacha, Général de brigade, délégué du Gouvernement Impérial Ottoman, Monsieur Alexandre Budisteano, Colonel d'État Major, délégué du Gouvernement Roumain, Azarian Effendi, fonctionnaire de la Sublime Porte, délégué du Gouvernement Impérial Ottoman, Monsieur N. Balaban, Sous-Intendant militaire, délégué du Gouvernement Roumain.

La Commission s'autorisant des articles II et IV de la Convention signé le 23 Novembre / 5 Décembre 1878, ainsi que de l'article additionnel de la même Convention, constate que les dépenses occasionnés au Gouvernement Roumain pour l'entretien des prisonniers de guerre

Ottomans, depuis le 1/13 Novembre 1878 jusqu'au 10/22 Décembre de la même année s'élève à la somme de trente trois mille trois cent soixante dix neuf Francs, vingt neuf centimes (33379 francs, 29 centimes), plus les frais de transport jusqu'au Galatz des deux derniers convois de prisonniers s'élevant à huit mille deux cent soixante quinze francs, soixante centimes (8275 francs, 60 centimes). Ce qui donne en total le quarante et un mille six cent cinquante quatre francs, quatre vingt neuf centimes (41.634 frs, 89 cs). La Commission est tombé d'accord à retrancher de cette dernière somme de 41.634 frs, 89 centimes, celle de quatorze mille francs (14.000) qui comprend six milles frs (6000 frs) comme valeur des différents objets restés en Roumanie et employé aux besoins des prisonniers, et huit mille francs (8000 frs) comme économie produite de l'ordinaire des troupe prisonnières. Reste donc à être payé par la Trésorerie Impériale de la catégorie des dépenses prévues par l'art. IV de la Convention, ainsi que l'article additionnel, la somme de vingt sept mille soixant cinquante quatre francs, quatre vingt neuf centimes (27.654 frs, 89 cs). La Commission ayant déclaré sa mission terminée, s'est dissolue en se félicitant du concours que chacun de ses membres a apporté à l'accomplissement de sa mission. Fait en double à Bucarest le 14/26 Décembre 1878.

Colonel A. Budisteano, Sous-Intendant N. Balaban, Suleïman Pacha, Azarian

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

8. 4/16 ianuarie 1879, Constantinopol. Informare a însărcinatului cu afaceri al Legației române la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine, despre întârzierea ratificării de către sultan a convenției privind repatrierea prizonierilor de război.

January 4/16, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs on the delay occurred in the ratification by the Sultan of the convention regarding the repatriation of the prisoners of war.

Domnule Ministru,

Spre răspuns la nota sub no. 19151 ce Excelența Voastră a binevoit a-mi adresa la 23 ale lunii trecute, am onoarea a face cunoscut următoarele: Încă de acum o lună m-am grăbit, conform ordinelor Excelenței Voastre, a face cuvenitele demersuri pe lângă Ministrul de Externe al Sultanului pentru ratificarea Convențiunei relativă la reîmpatrierea prinșilor turci. Atunci, după cum am avut onoarea a comunica Excelenței Voastre, prin telegramul meu sub no. 29, mi s-a răspuns că peste câteva zile Sultanul va ratifica acea Convențiune. De atunci, văzând că după mai multe zile promisiunea dată nu se realizase, am intervenit în mai multe rânduri atât pe lângă Carateodori Pașa⁹, cât și pe lângă Serkis Efendi, Secretarul General de la Ministerul de Externe, și la repetitele mele cereri mi se răspundea când că Sultanul este bolnav, când că este preocupat de diferitele cestiuni politice și financiare ale Imperiului. Acum, primind ante-menționata notă a Excelenței Vóstre, am reinnoit demersurile mele. Azi chiar, Ministrul de Externe, în o lungă

⁹ **Aléxandros Karatheodoris** sau **Caratheodori Pașa** (1838-1906), diplomat și om politic otoman de origine greacă. A participat la negocierea tratatului de pace de la San Stefano și a reprezentat Imperiul Otoman la Congresul de pace de la Berlin. Guvernator al insulei Creta (în 1878 și 1895), ministru al Afacerilor Străine (1878-1879) și guvernator al insulei Samos (1885-1895).

convorbire ce am avut cu Escelența Sa, mi-a răspuns că ratificarea se va face în câteva zile, și mi-a lăsat să înțeleg că cauza întâzierii este Convențiunea Turco-Rusă ce preocupă pe Sultan și miniștrii săi. La acest răspuns am replicat la Carateodori Pașa că, cel puțin, fiindcă ratificarea va întâzia încă câteva zile, să binevoiască a provoca de acum măsurile necesare pentru emiterea bonurilor de tezaur, pentru ca această emitere să se poată face în același timp cu ratificarea. La aceasta, ministrul mi-a răspuns, asigurându-mă că peste câteva zile se va face ratificarea și emiterea bonurilor. Raportând Excelenței Voastre cele ce preced, și în acceptarea ordinelor sale, o rog să binevoiască a primi asigurarea prea înaltei și respectuoasei mele considerațiuni.

Secretarul însărcinat cu afacerile Legațiunii, Chr. A. Balașiu

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

9. **8/20 martie 1879, Constantinopol. Informare a însărcinatului cu afaceri al Legației române la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine despre problemele legate de întârzierea ratificării de către sultan a convenției privind repatrierea prizonierilor. Plata întreținerii lor se va face prin emiterea de bonuri de tezaur, iar românii nu au nici un mijloc de constrângere a otomanilor în acest sens.**

March 8/20, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs about the problems caused by the delay occurred in the ratification by the Sultan of the convention regarding the repatriation of the prisoners of war. The expenses for their maintenance will be covered by treasury bonds and the Romanians have no means of coercing the Ottomans in this regard.

Monsieur le Ministre,

Je rentre de la Porte, où je me suis rendu quoique jour de Conseil dans l'espoir de pouvoir rencontrer le Ministre des Affaires Etrangères pour renouveler mes démarches au sujet de la ratification de la Convention relative au rapatriement des prisonniers turcs, et, dans le cas où sa réponse n'aurait pas été satisfaisante, de tacher de voir le Grans Vizir, pour l'entretenir de cette affaire. Après avoir fait passer ma carte au Ministre, par un des ministres du Conseil, et après avoir attendu plus de deux heures, voient que Caratheodori Pacha ne me faisait par dire d'entrer chez lui, et comprenant qu'il voulait m'éviter, j'ai dû quitter la Sublime Porte sans avoir pu voir ni lui ni le Grand Vizir. Demain Vendredi, étant un jour férié, je n'irai voir le ministre qu'après-demain Samedi. Mes nouvelles démarches aboutiront-elles à un autre résultat qu'à des promesses mille fois données et jamais réalisées? J'en doute fort, car, d'après l'expérience, je crois pouvoir dire que le Turc est toujours le même. Il ne fait jamais la moindre chose, que dans l'espoir d'un gain immédiat et palpable, ou lorsqu'il est certain qu'il y serait contraint. Aujourd'hui la Porte tarde à proposer au Sultan la ratification, sachant qu'elle n'a rien à gagner en s'empressant de remplir cette formalité, mais au contraire, elle eu profit pour retarder l'émission des bons du trésor et par conséquent le paiement, pour lequel en ce moment, et peut être même dans l'avenir, elle n'aurait la moindre somme de disponible. De l'autre côté, la Porte sait bien que, vis-à-vis d'elle, nous ne possédons aucun moyen de contrainte. Ses prisonniers ont été mis en liberté, nous ne lui devons aucune somme, et que nous pourrions retenir à un moment donné, et par conséquent elle croit pouvoir se dispenser impurément de tout devoir envers nous. En présence de cet état de choses,

et dans le cas où mes démarches n'aboutissent pas à un résultat satisfaisant jusqu'à la semaine prochaine, je crois qu'il serait bien d'adresser à la Porte une note à ce sujet, pour le mettre dans l'obligation d'y répondre afin que nous sachions ce qui nous reste à faire pour arriver à la solution de cette question. Dans l'attente des ordres que Votre Excellence voudra bien me donner à ce sujet, je la prie d'agréer les assurances de ma très haute considération.

Le Secrétaire chargé des affaires de la Légation, Chr. A. Balașiu, nr. 68

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

10. 12/24 martie 1879, Constantinopol. Informare a însărcinatlui cu afaceri al Legației române la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine despre promisiunile omologului otoman, Caratheodory Pașa, privind rezolvarea grabnică a problemelor legate de ratificarea de către sultan a convenției privind repatrierea prizonierilor de război.

March 12/24, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs about the promises made by the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Karatheodori Pasha, regarding the swift resolution of the problems related to the ratification by the Sultan of the convention regarding the repatriation of the prisoners of war

Monsieur le Ministre,

Avant-hier, par mon télégramme sous no. 72, eu l'honneur de communiquer à Votre Excellence la promesse du Ministre des Affaires Etrangères de Turquie de saisir le Conseil des Ministres de la question de la ratification de la Convention relative au rapatriement des prisonniers turcs, et de me donner une réponse le surlendemain. Aujourd'hui, jour fixé pour la réponse, m'étant rendu à la Porte, je n'ai pu obtenir de Caratheodory Pacha que la répétition des anciennes promesses, c'est-à-dire que dans le courant de cette semaine, la ratification sera faite ainsi que l'émission des bons du trésor. J'ai eu beau faire observer au Ministre que ce retard était injustifiable, que ce procédé de la Porte envers nous pourrait nuire aux bons rapports existants entre les deux pays, que le Gouvernement Roumain, après tant d'avances faites à la Turquie, avait droit au moins à la réciprocité de sa part. J'ai ajouté encore que mon Gouvernement se trouverait dans une position embarrassante, dans le cas où une interpellation à ce sujet aurait lieu à la Chambre ou au Sénat. Caratheodory Pacha m'a répondu alors que nous avons parfaitement raison de nous plaindre de ce retard, mais que, en patientant encore quelques jours, nous pouvons être surs que cette question sera résolue. Dans l'attente des ordres que Votre Excellence voudra bien me donner à ce sujet, je la prie d'agréer les assurances de ma très haute considération.

Le Secrétaire chargé des affaires de la Légation, Chr. A. Balașiu, no. 73

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

11. 12/24 aprilie 1879, București. Schimbarea instrumentelor de ratificare ale convenției privind repatrierea prizonierilor de război otomani între ministrul plenipotențiar otoman și ministrul român al Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu.

April 12/24, 1879, Bucharest. Exchange of the instruments for ratification of the convention regarding the repatriation of the Ottoman prisoners of war between the Ottoman Minister Plenipotentiary and Romanian Minister of Foreign Affairs, Ion Câmpineanu.

Procès Verbal

Les soussignés se sont réunis aujourd'hui à l'hôtel du Ministère Princier des Affaires Etrangères pour procéder à l'échange des ratifications de la Convention conclue et signée à Bucarest le 23 Novembre/5 Décembre 1878, entre la Turquie et la Roumanie, au sujet du rapatriement des prisonniers ottomans. Ces instruments ayant été soigneusement examinés et trouvés exacts, l'échange en a été opéré. En foi de quoi les soussignés ont dressé le présent procès verbal qu'ils ont signée et revêtu, le Ministre Plenipotentiaire de Turquie, du cachet de ses armes et le Ministre Princier des Affaires Etrangères. Fait à Bucarest en double expédition le 12/24 Avril 1879.

Suleïman¹⁰, I. Campineano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

12. 14/26 aprilie 1879, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, prin care i se cere ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, să intervină pe lângă Sublima Poartă pentru emiterea bonurilor de tezaur imperiale prin care se plătesc României cheltuielile făcute cu întreținerea prizonierilor. April 14/26, 1879, Bucharest. Official letter from the Minister of Foreign Affairs, Ion Câmpineanu, asking Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, to intervene with the Sublime Porte for the issuance of imperial treasury bonds covering the expenses incurred by Romania with the maintenance of prisoners.

Domniei-Sale Domnului D. Brătianu, Trimis extraordinar și Ministru Plenipotențiar al României la Constantinopole

Domnule Ministru,

La 12/24 Apriliu curent s-au preschimbat ratificările Convențiunii încheiată între România și Turcia la 23 Novembre /5 Decembrie 1878, în privința repatrierii prizonierilor de război otomani. Am onoarea a înainta Domniei Voastre în copie aci anecat procesul verbal dresat pentru sus arătatul sfârșit. Tot o dată am onoarea a atrage atențiunea Domniei Voastre asupra articolelor III și IV și a articolului adițional al Convențiunei în chestiune, prin care specifică timpul și modul de plată a sumei de 1.423.482 franci, 65 centime, cuvenită Guvernului Român pentru cheltuielile ocașionate cu întreținerea zișilor prizonieri, rugându-vă, Domnule Ministru, să binevoii a interveni pe lângă Sublima Poartă pentru emiterea bonurilor de tezaur imperiale pentru sus menționata sumă, conform stipulațiunilor Convențiunei.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Ministru, Ion Câmpineanu, no. 5657

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

¹⁰ **Süleyman Sabit Bey** (1846-1885), diplomat otoman. A fost secretar al ministrului de Externe otoman, secretar al sultanului și consilier la ambasada din St. Petersburg, primul ministru plenipotențiar al Imperiului la București (noiembrie 1878-iunie 1885).

13. 30 aprilie /12 mai 1879, Constantinopol. Informare a însărcinatului cu afaceri al Legației române la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului otoman al Afacerilor Străine, Caratheodory Pașa, despre faptul că plata cheltuielilor legate de întreținerea prizonierilor se va face conform convenției, în 14 rate, din șase în șase luni până la acoperirea sumei respective.

April 30/May 12, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Karatheodori Pasha, that the payment of the expenses related to the maintenance of prisoners will be done in accordance to the convention, in 14 instalments, every six months, until the respective sum is paid in full.

Monsieur le Ministre,

L'échange des ratifications de la Convention conclue le 23 Novembre / 5 Décembre 1878 entre la Turquie et la Roumanie, au sujet du rapatriement des prisonniers de guerre ottomans, ayant eu lieu dernièrement à Bucarest, conformément aux instructions que je viens de recevoir, je prie Votre Excellence de vouloir bien provoquer les mesures nécessaires pour l'émission et la remise à mon Gouvernement des bons de trésor représentant la somme due à la Roumanie pour les frais d'entretien et de transport des dits prisonniers. Ainsi qu'il est stipulé par les articles III et IV de la dite convention, le paiement de la première partie des frais doit être effectué en quatorze échéances également distantes de six mois l'une de l'autre, c'est à dire que le tout sera entièrement acquitté en sept années; le paiement de la seconde partie des frais sera effectué dans les trois mois à partir du jour de la ratification de la Convention. Le 10 Décembre 1878, après la ratification de la Convention par S. A. R. le Prince de Roumanie, l'envoyé Ottoman à Bucarest ayant déclaré au Gouvernement Roumain que la dite Convention devait être considérée comme ratifiée par S. M. le Sultan, les bons de trésor dont il est parlé plus haut, doivent être datés de dix Décembre 1878. Dans l'espoir que la première de ces bons ne subira aucun retard, je saisis cette occasion pour prier Votre Excellence d'agréer les assurances réitérées de ma plus-haute considération.

Le chargé des affaires, Chr. A. Balașiu, nr. 109

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

14. 7/19 mai 1879, Constantinopol. Informare a însărcinatului cu afaceri român la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, despre discuția sa cu ministrul otoman al Afacerilor Străine, Caratheodory Pașa, referitoare la emiterea bonurilor de tezaur. Ministrul otoman a răspuns că România datorează Porții Otomane tributul cuvenit pentru perioada dintre ruperea relațiilor diplomatice în aprilie 1877 până la momentul recunoașterii independenței României la Congresul de la Berlin.

May 7/19, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs, Ion Câmpineanu, about his discussion with the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Karatheodori Pasha, on the treasury bills. The Ottoman Minister replied that Romania owes the Sublime Porte the due tribute for the period between the breaking of diplomatic relations, in April 1877, until the recognition of Romania's independence at the Congress of Berlin.

Monsieur le Ministre,

Le 30/12 Avril dernier, après avoir reçu le télégramme de Votre Excellence sous le no. 6373, je me suis empressé d'adresser au Ministre des Affaires Etrangères de Turquie la note sous le no. 109, lui demandant, en vertu de la Convention conclue le 23 /5 Novembre 1878 entre la Roumanie et la Turquie, l'émission et la remise à mon Gouvernement des bons de trésor représentant la somme due à la Roumanie pour les frais d'entretien et de transport des prisonniers de guerre ottomans, en ajoutant que ces bons doivent être datés du 10 Décembre 1878, date à laquelle le Ministre de Turquie à Bucarest a déclaré, au nom de son Gouvernement, que la dite Convention devait être considérée comme ratifiée par Son Souverain. Aujourd'hui, ayant été voir Caratheodory Pacha et lui ayant demandé si les bons de trésor étaient déjà émis, à mon grand étonnement il me répondit que demain mardi le Conseil des Ministres sera saisi de cette affaire, mais que d'abord il devait me demander si la Roumanie a déjà réglé le paiement des arriérés du tribut dues à la Turquie jusqu'au moment de la reconnaissance de son indépendance, et qui monteraient à deux millions de piastres turques.

A cette réponse inattendue de Caratheodory Pacha, tant en lui exprimant mon étonnement de ce que la Turquie trouve bon de soulever au dernier moment une question dont il n'a jamais été fait mention, je répliquai que, venant lui demander l'exécution d'une Convention ratifiée, je ne pouvais pas discuter une part contestable et étrangère à celle dont je l'entretenais, et que par conséquent, je le priai de répondre par écrit à la note que je lui avais adressée au sujet de l'émission des bons de trésor. Caratheodory Pacha me dit alors qu'il me répondra dans le courant de cette semaine.

De ce qui précède, Votre Excellence pourra relever qu'aujourd'hui encore, malgré les avances que nous avons faites à la Turquie, en toutes circonstances son Gouvernement trouve bon de finasser avec nous, d'éviter par ce moyen remplir envers nous mêmes ses obligations écrites. Il serait par conséquent juste si vous agissions vis-à-vis de la Turquie de la même manière qu'elle agit à notre égard. Et puisque la Porte trouve bon de réclamer des arriérés de tribut, fort discutables, à notre tour nous pourrions, et à plus forte raison, réclamer les indemnités de guerre que nous avons le droit d'exiger de la Turquie en vertu du dixième Protocole du Congrès de Berlin. Ayant l'honneur de soumettre à l'appréciation de Votre Excellence ce qui précède, et dans l'attente des ses instructions à ce sujet, je la prie d'agréer les assurances de ma très haute et respectueuse considération.

Le Secrétaire chargé des affaires de la Légation, Chr. A. Balașiu, nr. 113

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

15. 21 mai/6 iunie 1879, București. Adresă a ministrului de Război, colonelul Nicolae Dabija, către Ion Câmpineanu, ministrul Afacerilor Străine, despre operațiunile care au condus la scufundarea unor nave otomane în Dunăre, în noiembrie 1877. Se precizează că monitorul distrus de artileria română reprezintă prada de război a României, deoarece a fost făcută înainte de convenția de armistițiu din 19/31 ianuarie 1878 (care în cap. 5, între altele, atribuia Rusiei conservarea navelor de război otomane).

May 21/June 6, 1879, Bucharest. Official letter from the Minister of War, Colonel Nicolae Dabija, to the Minister of Foreign Affairs, Ion Câmpineanu, regarding the operations that led to the sinking of Ottoman ships in the Danube in November 1877. It is

specified that the monitor destroyed by the Romanian artillery represents a war trophy of Romania since it was captured before the armistice convention of January 19/31, 1878 (which, among other things, assigned Russia the task of preserving the Ottoman warships in Chapter 5).

Copie după adresa Ministeriului de Război din 21 Mai/6 Iunie 1879 sub no. 5056 către Ministerul Afacerilor Streine

Domnule Ministru,

Ca rezultat adresei Domniei Voastre no. 6064 am onoare a vă comunica că la începutul lui Iuliu 1877 unul din cele trei monitoare turcesci care operau în susul Dunărei, reușind a scăpa din cercul de baraje de torpile ce erau puse de Ruși la Corabia, se adăpostise la Insula Riftele situată în fața și între piquetele noastre Riiosu și Canapa, din această pozițiune amenințând și împedcând încercările de trecere în sus și în josul Vidinului. Înlăturarea acestui pericol a fost motivul unui ordin dat de Quartierul General când era la Poiana, spre a se face recunoasceri la care au luat parte mai întâi ofițerii din infanterie, însă mijloacele fiind insuficiente, rezultatul obținut nu a fost satisfăcător; o a doua recunoaștere făcută de ofițerii din flotilă în scopul unui atac cu torpile rămase asemenea infructuos din cauza raportului nefavorabil ca rezultat al acestei recunoasceri. S-a încercat atunci distrugerea lui prin focuri de artilerie, în care scop trei tunuri de 0.15 fură aduse de la Calafat, însă după mai multe încercări văzându-se ineficacitatea și al acestui mijloc, iar pe de altă parte, armata având a trece Dunărea pe la Corabia, unde barajele de torpile apărau trecerea, distrugerea monitorului rămase o chestiune secundară.

La începutul lui Septembrie mărindu-se basa de operație, și urmând a se da atacul Rahovei, chestiunea distrugerii monitorului reveni iarăși. Un ofițer din flotilă fu însărcinat cu recunoașterea vaselor inamice aflate de la Corabia până la Calafat; în raportul său a precizat pozițiunea monitorului, a unui bastiment și unui șlep. Tot în acest timp un detașament Rus compus de 2 ofițeri și 50 oameni încercară un atac, însă infructuos, și detașamentul se reîntoarse. La Noemvrie se începu construcția unei baterii de mortiere care avea a lucra în contra monitorului, și această baterie la 7 Noemvrie, după o tragere de 70 obuse, abia pe la al 77-lea atinse monitorul și astfel se scufundă. În raportul ofițerului care este dresat la 8 Noemvrie se relatează faptul, misiunea cu care era însărcinat fiind terminată. Cu ocasiunea intrării armatei în Vidin, atât locuitorii ce fusese prin sate vecine, cât și soldații ce fusese acolo, au declarat Locot. Colonel N. Dumitrescu Maican¹¹ că și vaporul fusese atins de sfărâmători de obuse și că Turcii, temându-se să nu aibă soarta monitorului, au dat ordin a se scoate totul din ele și scufundară vasul. Cufundarea monitorului de bună voie nu putea avea loc, căci Turcii erau stăpâni pe tărâm și încă au mai rămas încă o lună în acea localitate. În urmă dacă cufundarea ar fi fost făcută de însăși armata turcească, negreșit că ar fi pretins drepturile cu ocazia evacuării Vidinului, iar nu un an în urmă. Încheierea armistițiului s-a făcut mult în urma ocupării acelor locuri de armata noastră, prin urmare art.

¹¹ **Nicolae Dimitrescu-Maican** (1846-1902), comandant al Marinei Militare Române în anii 1874, 1877 și 1879-1888. Considerat „eroul de la Calafat” pentru scufundarea a trei nave otomane la 7 noiembrie 1877. În cei nouă ani ai ultimului mandat la conducerea Flotilei Române, Nicolae Dimitrescu-Maican a fost avansat colonel (1880) și apoi general (1886). Pentru activitatea sa de organizare a Marinei Militare Române, generalul Maican este considerat „ctitorul marinei militare”. În martie 1888 a izbucnit un scandal de corupție legat de „cazul generalului Maican”, în care au fost implicați mai mulți generali, printre care și prefectul Poliției Capitalei, generalul Radu Mihai. Generalul Maican a fost judecat pentru săvârșirea de acte de corupție, condamnat și degradat. A fost grațiat de regele Carol I, care îl considera nevinovat. În restul vieții, Maican a luptat pentru ca să i se revizuiască procesul și a obținut rejudecarea sa, dar a încetat din viață cu puțin înainte de rejudecare, la 28 martie 1902, în urma unui accident.

5 din Convențiunea armistițiului nu se putea atinge de prise de război luate de armata română în luptele sale de la Sahi Pahor, Chioi și Nazir Mahala. Punându-vă acestea în vedere, Domnule Ministru, vă rog a regula chestiunea drepturilor de posesiune în cazul când ar mai fi contestație. În același timp am onoare a vă comunica că Ministerul are chiar încheiat un contract încă din anul trecut pentru scoaterea acestui vas și că antreprenorul în vreun caz ar putea eventual face pretențiuni în paguba Statului.

Primiți etc.

Ministru Dabija¹²

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

16. 25 mai /7 iunie 1879, Constantinopol. Informare a însărcinatului cu afaceri român la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, despre asigurările primite de la ministrul otoman al Afacerilor Străine, Caratheodory Pașa, privind intervențiile sale la ministrul de finanțe otoman pentru ca bonurile de tezaur datorate să fie transmise la București ministrului plenipotențiar otoman, Suleiman Bey.

May 25/June 7, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs about the assurances received from the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Karatheodori Pasha, regarding his interventions with the Ottoman Minister of Finance so that the due treasury bills are sent to Bucharest to the Ottoman Minister Plenipotentiary, Suleiman Bey.

Monsieur le Ministre,

J'ai eu l'honneur d'annoncer à Votre Excellence par mon rapport en date du 7/19 du mois courant sous no. 131, que le Ministre des Affaires Etrangères de Turquie m'avait promis d'intervenir auprès de son collègue des Finances pour l'émission des bons du trésor représentant la somme qui nous est due par la Turquie pour l'entretien et le rapatriement de ses prisonniers de guerre. Depuis, chaque lundi, jour de réception des Chefs de Missions, en voyant Caratheodory Pacha, et dans le courant de la semaine par l'intermédiaire du Drogman de la Légation, j'ai rappelé à son Excellence sa promesse et j'ai demandé la réalisation. Aujourd'hui encore, ayant réitéré ma demande, Caratheodory Pacha m'a dit qu'il a déjà adressé deux notes à son collègue des Finances lui demandant l'émission des bons en question, et que demain même il lui rappellera encore cette affaire en le rencontrant au Conseil des Ministres. Il a ajouté encore qu'il espère pouvoir m'annoncer dans le courant de cette semaine l'émission de ces bons, qui seront transmis à Suleiman Bey à Bucarest, pour être remis à Votre Excellence. Ayant l'honneur de porter à la connaissance de Votre Excellence ce qui précède, je la prie d'agréer les assurances de ma très haute et respectueuse considération.

Le Secrétaire chargé des affaires, Chr. A. Balașiu, nr. 147

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

¹² **Nicolae Dabija** (1837-1884) general (din 1883) și om politic, comandant de artilerie în războiul de la 1877, apropiat al Partidului Național Liberal, ministru de Război (8 ianuarie – 10 iulie 1879), ministru ad-interim al Finanțelor (10-27 aprilie 1881) și ministru al Lucrărilor Publice de mai multe ori (24 octombrie 1880 – 9 aprilie 1881; 10 aprilie – 8 iunie 1881; 9 iunie 1881 – 31 iulie 1884).

17. **30 iunie/12 iulie 1879, București.** Nota Legației Ruse adresată Ministerului Afacerilor Străine român privind operațiunile de recuperare a celor patru nave otomane scufundate în Dunăre, care se vor desfășura pe malul românesc al fluviului. Se solicită ca autoritățile române să nu aducă vreun impediment celor implicați în această operațiune.

June 30/July 12, 1879, Bucharest. Note from the Russian legation addressed to the Romanian Ministry of Foreign Affairs regarding the recovery of the four Ottoman ships scuttled into the Danube, which will be carried out on the Romanian side of the river. It calls on the Romanian authorities not to interfere with this operation.

Copie de la note de la Légation Impériale de Russie en Roumanie en date du 30 Juin / 12 Juillet 1879 sous no. 723 adressée au Ministère des Affaires Etrangères

Monsieur le Ministre,

Le Gouvernement Impérial a conclu un arrangement avec l'ingénieur Piat, lequel s'est engagé à retirer du fond du Danube quatre bâtiments turcs coulés par nos troupes pendant la dernière guerre et nous appartenant comme prise de guerre. Or comme une partie des travaux de cette opération devra se produire sur l'une ou l'autre des rives roumaines, je suis chargé de prier Votre Excellence de vouloir bien donner des ordres écrits aux autorités riveraines compétentes afin que les ingénieurs et leurs ouvriers ne soient pas molestés dans leurs travaux. Je vous serais très obligé, Monsieur le Ministre, si vous voulez bien m'informer un moment plus tôt des dispositions que vous voudrez prendre à cet égard, afin que je sois mis dans la possibilité d'en référer au Ministère Impérial par voie télégraphique, comme il me demande. Je profite de cette occasion pour vous réitérer, Monsieur le Ministre, l'assurance de ma haute considération.

Jacobson

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 108]

18. **2/14 iulie 1879, Constantinopol (Péra).** Informare a însărcinatului cu afaceri român la Constantinopol, Christian A. Balașiu, adresată ministrului Afacerilor Străine despre demersurile sale la sub-secretarul de stat otoman al Finanțelor și la Ministerul otoman al Afacerilor Străine pentru a obține scrisoarea vizirală relativă la emisiunea bonurilor de tezaur datorate.

July 2/14, 1879, Constantinople (Péra). Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Christian A. Balașiu, informing the Minister of Foreign Affairs about his demarches with the Ottoman Under-Secretary of State from the Ministry of Finance and the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to obtain the vizier's letter regarding the issuance of the due treasury bills.

Le Sous-secretaire d'État au Ministère des Finances auquel je me suis adressé aujourd'hui pour obtenir des renseignements relatifs à l'affaire des bons m'ayant déclaré en présence d'un employé du bureau de l'enregistrement que son Département n'avait reçu aucune missive vézirielle ayant rapport à la votre affaire, j'ai cru de mon devoir de me rendre au Ministère des Affaires Etrangères afin de prendre des informations à cet égard. Après de nombreuses démarches tant dans les bureaux de ce Département que dans ceux du Grand Vézirat, j'ai eu la satisfaction

de constater que le rapport de Son Excellence Caratheodory Pacha sub no. 155, relatif à l'affaire en question, se trouve encore au Secrétariat du Grand Vézirat. Ce bureau est chargé de rédiger la lettre vézirienne relative à l'émission des bons sus-mentionnés. Je tâcherai de prendre moi-même, si faire se peut, la lettre en question aux fins de la remettre en temps et lieu et contre récépisse au Ministère des Finances.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

19. 4/16 iulie 1879, Constantinopol (Péra). Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri Christian A. Balașiu, despre demersurile sale pentru a grăbi redactarea și transmiterea scrisorii vizirale relativă la emisiunea bonurilor de tezaur datorate pentru plata întreținerii prizonierilor de război otomani.

July 4/16, 1879, Constantinople (Péra). Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, addressed to the chargé d'affaires Christian A. Balașiu, regarding his efforts to expedite the drafting and transmission of the vizierial letter concerning the issuance of treasury bonds owed for the payment of maintenance for Ottoman prisoners of war.

Suivant les instructions de Monsieur le Chargé d'Affaires de Roumanie, m'étant aujourd'hui rendu à la Sublime Porte auprès du Chef du bureau de la correspondance du Grand Vézirat pour le prier de faire accélérer la rédaction et la transmission de la lettre vézirienne relative à l'affaire des bons, ce fonctionnaire m'annonça que le dossier de la susdite affaire se trouvait chez le Secrétaire Général du dit Département. Faché et étonné de ce retard, j'allais, comme de raison, voir le sous secrétaire d'État au Grand Vézirat, lorsque, par une circonstance heureuse, je rencontrais Caratheodory Pacha se rendant chez Son Altesse Khairedin Pacha¹³. Saisissant l'occasion je fis part de ce qui se passait au Ministère des Affaires Etrangères qui me répondit qu'il allait „ipso facto” prier le Grand Vezir de donner des ordres pour la rédaction et la transmission immédiate de la missive vézirienne ayant trait à l'émission des bons en question.

Lahaille¹⁴

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

20. 5/17 iulie 1879, Constantinopol (Péra). Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri Christian A. Balașiu, despre demersurile sale pentru a grăbi redactarea și transmiterea scrisorii vizirale referitoare la emiterea bonurilor de tezaur datorate pentru plata întreținerii prizonierilor de război otomani. Reprezentantul român a protestat contra deciziei Marelui Vizir de a introduce raportul Ministerului Afacerilor Externe în dezbateră Consiliului de Miniștri.

¹³ **Kheireddin Pașa** (circa 1820-1890), om politic și diplomat de origine circaziană, ministru al marinei în provincia Tunisia (1857-1862), prim-ministru al Tunisiei (1873-1877), mare vizir (4 decembrie 1878 – 29 iulie 1879).

¹⁴ **Alphonse Lahaille** (n. 1850), secretar interpret, primul dragoman al legației României la Constantinopol (1879-1916).

July 5/17, 1879, Constantinople (Péra). Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, addressed to chargé d'affaires Christian A. Balașiu about his efforts to expedite the drafting and transmission of the vizierial letter regarding the issuance of treasury bonds owed for the payment of maintenance for the Ottoman prisoners of war. The Romanian representative protested against the decision of the Grand Vizier to introduce the report of the Ministry of Foreign Affairs into the discussion of the Council of Ministers.

Suivant les instructions de Monsieur le Chargé d'Affaires de Roumanie, m'étant présenté aujourd'hui chez le Sous-secretaire d'État au Département du Grand Vézirat pour le prier de faire accélérer la rédaction et la transmission de la lettre vézirielle relative l'émission des bons, ce fonctionnaire m'annonça que le Grand Vezir avait donné l'ordre que le rapport du Ministre des Affaires Etrangères au sujet de l'émission des bons en question soit lu en Conseil de Ministres. Etonné de cette réponse inadmissible et inconcevable et ne voulant dans aucun cas être la dupe de ces messieurs de ministère, j'ai cru de mon devoir d'aller trouver Son Excellence Caratheodory Pacha et de lui exposer le fait dans toute sa vérité. Le Ministre des Affaires Etrangères fit semblant d'ignorer cet ordre du Grand Vezir et même alla jusqu'à le trouver inconcevable vue que, m'a t-il dit, l'affaire en question ne comportait point d'ordonnance impériale. Caratheodory Pacha termina en m'annonçant qu'il s'occuperait.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

21. 6/18 iulie 1879, București. Telegramă a ministrului Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, prin care îi cere ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, să-l informeze cât mai repede despre rezultatul demersurilor sale pe lângă ministrul otoman al Afacerilor Străine privind repatrierea prizonierilor de război.

July 6/18, 1879, Bucharest. Telegram from Ion Câmpineanu, Minister of Foreign Affairs, asking The Minister Plenipotentiary to Constantinople, Dumitru Brătianu, to inform him as soon as possible about the result of his interventions with the Ottoman Minister of Foreign Affairs regarding the repatriation of the prisoners of war.

Monsieur le Ministre,

Privé de réponse à ma note du 2 Mai (5 Juin) dernier sous no. 7582, concernant les bons de trésor à émettre par la Sublime Porte en exécution de la Convention du 3/15 Novembre 1878 pour le rapatriement de ses soldats prisonniers de guerre, j'ai l'honneur de vous prier, Monsieur le Ministre, de vouloir bien me faire parvenir un moment plus tôt le résultat de vos démarches à cet égard auprès de Son Excellence Caratheodory Pacha.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, l'assurance de ma haute considération.

Ion Câmpineanu, no. 9956.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

22. 6/18 iulie 1879, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, către Dumitru Brătianu, ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, despre faptul

că cele patru nave otomane scufundate în Dunăre de autoritățile otomane din Vidin în 1877 sunt și rămân capturi de război ale guvernului rus. Îi mai cere să-l informeze în acest sens pe ministrul otoman al Afacerilor Străine.

July 6/18, 1879, Bucharest. Official letter from the Minister of Foreign Affairs, Ion Câmpineanu, informing The Minister Plenipotentiary to Constantinople, Dumitru Brătianu, that the four Ottoman ships scuttled into the Danube by the Ottoman authorities in Vidin, in 1877, represent spoils of war to the Russian government. He is instructed to inform the Ottoman Minister of Foreign Affairs in this regard.

Domnule Ministru,

Prin o notă verbală sub nr. 141 din 18 Aprilie trecut, Ministrul otoman mi-a adus la cunoștință, în urma avisului Generalului de brigadă Edem Pașa¹⁵, aflat atunci la Rusciuk, că Comisiunea Imperială însărcinată cu evacuarea fortărețelor de la Dunăre era gata a întreprinde lucrările necesarii pentru a retrage canoniera cuirasată „Podgorița”, vaporul „Rusciuk” și un șlep, care au fost înecate în timpul războiului de autoritățile militare otomane în jos de Vidin, că Excelenția Sa Mareșalul Ministru de Război a înștiințat pe Edem Pașa că o înțelegere în această privință a avut loc între Sublima Poartă și Ambasada Rusiei din Constantinople, în conformitate cu dispozițiunile art. V din convențiunea armistițiului, și deoarece zisele bastimente sunt păzite de o santinelă română și apele fluviului fiind în acel moment favorabile acestei operațiuni, Suleiman Bey a cerut a se da ordine de a se facilita, la cas de trebuință, însărcinarea comisiunii imperiale. Împărtășind această cerere colegului meu de la Ministeriul de Război spre a-mi arăta cum stă această chestiune și dacă sus-menționatele vase ne aparțin, și în acest caz care sunt titlurile ce posedăm, am primit aci anexatul în copie răspuns sub no. 5056. Priesele ce se iau între armatele beligerante, fie ele de orice natură, rămân, după toate regulile de război stabilite și de drept, în mâna armatei care le-a capturat. Am dar onoare a vă ruga să binevoiți a vă întreține cu Ministrul Afacerilor Străine al Sublimei Porți, arătând modul nostru de vedere în această chestiune, carele fiind just, sunt sigur că și Excelenția Sa se va asocia cu dânsul. Înainte de a termina, voi adăuga că și Guvernul Rus, după cum veți vedea din nota cu no. 723 aci anexată în copie, se ocupă cu scoaterea a patru vase turce cufundate în Dunăre în timpul războiului, și pe care le privesce că îi aparțin ca prize de război.

Binevoiți a primi, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Ministru, Ion Câmpineanu, no. 9211

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

23. 9/21 iulie 1879, Constantinopol. Raportul însărcinatului cu afaceri Christian A. Balașiu către ministrul Afacerilor Străine despre faptul că, după două luni de insistență, chestiunea emiterii bonurilor de tezaur se apropie de o soluționare favorabilă.

July 9/21, 1879, Constantinople. Report from the chargé d'affaires Christian A. Balașiu informing the Minister of Foreign Affairs that, after two months of thorough efforts the issue of the treasury bonds is getting closer to a favorable solution.

¹⁵ **Edhem Pașa** (1861-1909), feldmareșal otoman. A fost adjunctul mușirului (mareșal) Osman Pașa în timpul asediului Plevnei din 1877. A fost guvernator de Kosovo și Skopje, Beirut, comandant militar la Adana și Alep. A comandat armata otomană în războiul greco-otoman din 1897. A fost ministru de Război în 1908.

Monsieur le Ministre,

La dépêche en date du 24/5 Mai sous no. 7582, à laquelle se réfère la note que Votre Excellence a bien voulu m'adresser le 6 du mois courant sous no. 9956, je ne l'ai jamais reçue. Néanmoins, depuis plus de deux mois, je n'ai jamais cessé d'insister auprès de la Porte pour l'émission des bons de trésor en question de la Convention Turco-Roumaine du 23/5 Novembre 1878, ainsi que j'ai eu l'honneur de le porter à la connaissance de Votre Excellence par mes rapports sous nos. 113, 131 et 147, datés des 7/19 Mai, 7/19 et 25/7 Juin dernier. Je crois pouvoir annoncer à votre Excellence que cette question est près de recevoir une solution. A la suite de ces démarches itératives, cette question a déjà été discutée à plusieurs reprises par le Conseil des Ministres, et maintenant, d'après les rapports de l'interprète de la Légation chargé de poursuivre l'affaire dans les bureaux du Département des Affaires Etrangères et du Vizirat, la lettre vizirienne au Ministre des Finances l'invitant à émettre les dits bons de trésor, est déjà rédigée et il ne lui manque que la signature du Khairedin Pacha. Cette signature aurait été obtenue si la crise ministérielle ne s'était pas produite jeudi dernier, ainsi que j'ai eu l'honneur de le télégraphier à Votre Excellence le soir du même jour. Puisque cet incident ait causé un arrêt dans l'expédition des affaires de la Porte, cette circonstance ne m'a pas pourtant empêché d'aller aujourd'hui voir Caratheodory Pacha et de me plaindre de ce nouveau retard dans la solution de cette question. Le Ministre Ottoman me promet alors que ce soir même il obtiendra la signature du Khairedin Pacha, qui à ce qu'il paraît reste toujours Grand Vizir, sa démission n'ayant pas été acceptée par le Sultan pour des raisons qu'il serait trop long de rapporter ici. Par ce qui précède, Votre Excellence pourra se convaincre que, malgré les lenteurs et les formalités bureaucratiques de la Porte, les démarches de notre Légation ont abouti au résultat qui nous permet de croire que la question de l'émission des bons de trésor est près de recevoir la solution désirée. Demain, je compte envoyer chez Caratheodory Pacha l'interprète de la Légation pour savoir si l'ordre viziriel a été expédié au Ministère des Finances, où il faudra, par des nouvelles démarches, hâter l'émission des dits bons. Dans l'espoir de pouvoir annoncer prochainement à Votre Excellence l'émission des ces bons, je la prie d'agréer l'assurance de ma très haute et respectueuse considération.

Le Chargé des Affaires, Christea A. Balașiu

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

- 24. 9/21 iulie 1879, Constantinopol. Telegrama însărcinatului cu afaceri Christian A. Balașiu adresată ministrului Afacerilor Străine, prin care îl informează că a încercat să discute cu ministrul otoman al Afacerilor Străine chestiunea celor trei nave otomane scufundate pe Dunăre, dar că ministrul nu cunoaște nimic despre această problemă.**
July 9/21, 1879, Constantinople. Telegram from the chargé d'affaires Christian A. Balașiu informing the Minister of Foreign Affairs that he tried to discuss with the Ottoman Minister of Foreign Affairs the issue of the three Ottoman ships sunk into the Danube, but the Minister was not aware about this issue.

Monsieur le Ministre,

Conformément à la Note du Département de Votre Excellence en date du 6/18 du mois courant sous no. 9211, je me suis empressé d'entretenir Monsieur le Ministre des Affaires Etrangères de Turquie de la question des trois bâtiments de guerre coulés en aval de Widin. A ce sujet, j'ai

dit à Caratheodory Pacha que mon Gouvernement, considérant ces bâtiments comme butin de guerre, lui appartenant vu les circonstances à la suite desquelles ils ont été coulés, n'a pu accéder à la demande qui lui a été faite par le Ministre Ottoman à Bucarest. Caratheodory Pacha me répondit alors qu'il ignorait complètement la question et il me demanda par conséquent le temps de renseigner pour pouvoir me communiquer la manière de voir à ce sujet. Ayant l'honneur de communiquer à Votre Excellence ce qui précède, je la prie d'agréer les assurances de ma très hautes et respectueuses considérations.

Le Chargé des Affaires Chr. A. Balașiu, no. 167

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 108]

- 25. 10/22 august 1879, Constantinopol. Informare a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, adresată lui Nicolae Kretzulescu, ministru ad-interim al Afacerilor Străine, despre faptul că bancherii otomani nu vor accepta să schimbe bonurile de tezaur decât cu cel puțin 50% pierdere pentru România.**

August 10/22, 1879, Constantinople. Report from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, informing the ad-interim Minister of Foreign Affairs, Nicolae Kretzulescu, that the exchange rates accepted by Ottoman bankers will induce at least 50% loss for Romania.

Monsieur le Ministre,

Dans la question relative à l'émission des Bons du Trésor le Gouvernement Ottoman ne veut admettre comme point de départ de l'échéance des Bons que la date de la ratification de la Convention par le Sultan. Prochainement sans doute nous serons mis en possession de ces Bons, mais alors se présentera la question principale, celle de toucher l'argent. Vu l'état du Trésor Ottoman, il est certain que la créance de notre gouvernement tombera immédiatement en souffrance.

D'un autre côté les banquiers n'acceptent ces bons que sous une escompte pour le moins de 50 % de perte. Le meilleur moyen, à mon avis, pour le Gouvernement Roumain de rentrer dans cet argent serait d'obtenir une délégation de la Porte sur les sommes dont elle est créancière de la Commission Européenne du Danube, et à cet effet je prie Votre Excellence de vouloir bien me faire savoir si Elle m'autorise à faire des démarches dans ce sens auprès de la Porte. Dans l'attente d'une réponse de Votre Excellence, je la prie d'agréer les assurances réitérés de ma haute considération.

D. Bratiano, no. 211

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

- 26. 14/26 august 1879, Constantinopol. Telegramă adresată de ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, lui Nicolae Kretzulescu, ministru ad-interim al Afacerilor Străine, dacă în cazul în care Imperiul Otoman va plăti partea a doua a sumei datorate, se acceptă eșalonarea acesteia în 14 rate.**

August 14/26, 1879, Constantinople. Telegram from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, asking the ad-interim Minister of Foreign Affairs,

Nicolae Kretzulescu, whether in the event that the Ottoman Empire will pay the second part of the amount owed, one should accept its scheduling in 14 instalments.

Domnule Ministru,

În caz de a se admite propunerea ce V-am făcut în privința cererei de la Înalta Poartă a unei delegațiuni asupra Comisiunei Dunărene pentru plata sumei cuvenite nouă pentru întreținerea prizonierilor, și observând că numita comisiune are a face plățile sale către Înalta Poartă în anii 1880, 1881 și 1882, am onoarea a întreba pe Excelența Voastră dacă în cazul consimțământului Înaltei Porți sunt autorisat a accepta scomptul corespunzător pentru partea a doua a acelei sume, care conform convențiunei urmează a se plăti în 14 rate.

Binevoți etc...

D. Brătianu, no. 229

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

27. **14/26 august 1879, București. Telegrama secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Mihail Mitilineu, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care cere să-l informeze dacă bonurile de tezaur sunt emise potrivit convenției încheiată cu Guvernul Imperial.**

August 14/26, 1879, Bucharest. Telegram from the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Mihail Mitilineu, asking The Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, to inform him whether the treasury bonds are issued according to the convention concluded with the Ottoman government.

Domnule Ministru,

Binevoți, vă rog, a-mi face cât mai grabnic cunoscut dacă bonurile pentru repatrierea prizonierilor otomani sunt emise potrivit convențiunei încheiată cu Guvernul Imperial pentru aceasta.

Binevoți a primi, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni

Ministru, Mitilineu¹⁶, no. 11639

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

28. **17/29 august 1879, Constantinopol. Telegrama ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care îl informează pe Nicolae Kretzulescu, ministrul ad-interim al Afacerilor Străine, că bonurile de tezaur vor purta data ratificării de către sultan a convenției româno-otomane.**

August 17/29, 1879, Constantinople. Telegram from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, informing the ad-interim Minister of Foreign Affairs, Nicolae Kretzulescu, that the treasury bonds will bear the date of the ratification by the Sultan of the Romanian-Ottoman convention.

¹⁶ **Mihail Mitilineu** (1836-1903), diplomat. Intrat în serviciul Ministerului Afacerilor Străine în 1858, a fost șef al diviziunii consulare și administrative (4 octombrie 1867 – 5 februarie 1871), secretar general și director al cancelariei (23 martie 1871 – 17 aprilie 1880), agent diplomatic la Bruxelles (17 aprilie 1880 – 30 septembrie 1882), ministru plenipotențiar la Belgrad (30 septembrie 1882 – 18 februarie 1885), gerant al legației României la Paris (februarie-aprilie 1885), ministru plenipotențiar la Bruxelles și Haga (18 februarie 1885 – 16 martie 1886), ministru plenipotențiar la Constantinopol (16 martie 1889 – 15 februarie 1896).

Monsieur le Ministre,

En réponse à la note no. 11639 de Votre Excellence, j'ai l'honneur de porter à Sa connaissance que les Bons du Trésor porteront la date de la ratification de la convention par le Sultan. Les Turcs voulaient même ne leur donner que celle du jour de l'émission. J'ai l'honneur en même temps de rappeler à Votre Excellence ma note no. 229 pour Lui demander, dans le cas où la Porte me donnerait une Délégation sur les sommes dont elle est créancière de la Commission Européenne du Danube, si je suis autorisé à recevoir les Bons de la 2e catégorie moyennant escompte. En effet la créance de la Turquie sur la Commission sera éteinte en 1882, tandis que notre Gouvernement aura en main des Bons du Trésor dont l'échéance n'arrivera pour quelques uns qu'en 1885. Pour éviter de nouveaux retards je prie Votre Excellence de vouloir bien me répondre par le télégraphe si Elle croit devoir m'autoriser à le faire.

Veuillez etc..

D. Bratiano, no. 233

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

29. 20 august/1 septembrie 1879, Constantinopol. Telegrama ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care îl informează din nou pe Nicolae Kretzulescu despre faptul că bancherii otomani nu vor accepta să schimbe bonurile de tezaur decât cu cel puțin 50% pierdere pentru România.

August 20/September 1, 1879, Constantinople. Telegram from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, informing once again the ad-interim Minister of Foreign Affairs, Nicolae Kretzulescu, that the bankers will only accept to exchange the treasury bonds with at least 50% loss for Romania.

Monsieur le Ministre,

Je viens de recevoir à l'instant le télégramme de Votre Excellence no. 12309 que me fait craindre qu'elle n'ait perdu de vue la demande que je Lui avais faite par mes notes no. 211, 229 et 233 et par mon télégramme no. 237. Je me permets en conséquence de Lui rappeler ce que j'avais eu l'honneur de lui communiquer précédemment à savoir que ni à présent ni plus tard nous ne pourrions obtenir des Turcs le paiement des bons du Trésor, que d'un autre côté les banquiers n'accepteraient ces bons que sous un escompte de plus de 50 %. Dans ces conditions, j'ai pensé qu'il serait de notre intérêt d'obtenir de la Porte une Délégation sur les sommes que lui doit la Commission Européenne du Danube, et à cet effet je désirais que Votre Excellence m'autorisât de demander cette Délégation à Safvet Pacha. En même temps je La priais de me faire savoir, dans le cas où la Porte accèderait à ma demande, si je pouvais accepter un escompte auquel les Turcs ont droit sur les sommes formant la 2e catégorie de la dette dont le paiement doit se faire durant 7 années. J'ai l'honneur de renouveler ma prière relativement à ce sujet et de prier Votre Excellence de me faire connaître au plus tôt par le télégraphe sa décision sur ces deux points distincts.

Veuillez, je vous prie, Monsieur le Ministre, agréer l'assurance de ma haute considération.

D. Bratiano, no. 248

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

30. 11/23 septembrie 1879, Constantinopol. Adresă a ministrului otoman al Afacerilor Străine, Mehmed Esad Safvet Pașa, prin care îl informează pe ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, despre valoarea colectivă a bonurilor de tezaur emise pentru plata întreținerii prizonierilor otomani.

September 11/23, 1879, Constantinople. Official letter from the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Mehmed Esad Saffet Pasha, informing the Romanian Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, about the collective value of the treasury bonds issued as payment for the maintenance of the Ottoman prisoners of war.

Sublime Porte, Ministère des Affaires Etrangères, Constantinople, no. 55977 /12

Monsieur Bratiano, Envoyé extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de Son Altesse Royale le Prince de Roumanie

Monsieur Envoyé,

En réponse à la note de la Légation Princièrè en date du 12 Mai, no. 109, j'ai l'honneur de vous transmettre, sous ce pli, quinze bons de trésor de la valeur collective de 6.288.865 piastres et 12 paras, montant de la somme totale due par le Gouvernement Impérial à la Roumanie pour les frais d'entretien et de transport de prisonniers de guerre Ottomans. L'un de ces bons, de la valeur de 2.546.749 piastres et 12 paras représente la seconde partie des frais susmentionnés qui, conformément à l'article 4 de la convention du 23 Novembre/5 Décembre 1878, doivent être acquittés dans l'espace de trois mois à partir du jour de la ratification. Quant au quatorze autres bons de piastres 267.294 chacun, ils représentent la première partie de ces frais qui, aux termes de l'article 3 de la même convention, doivent être payés en quatorze échéances également distantes de six mois l'une de l'autre, c'est-à-dire dans l'espace de sept années à partir du jour de la ratification. En priant Votre Excellence de vouloir bien m'accuser réception de ces bons, je saisis cette occasion pour Lui réitérer l'assurance de ma haute considération.

Safvet

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

31. 12/24 septembrie 1879, Constantinopol. Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care îl informează pe Mehmed Esad Safvet Pașa, ministrul otoman al Afacerilor Străine, că a recepționat 15 bonuri de tezaur în valoare de 1.451.135 franci din suma de 6.288.855 piaștri datorată României.

September 12/24, 1879, Constantinople. Official letter from the Minister Plenipotentiary to Constantinople, Dumitru Brătianu, informing the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Mehmed Esad Saffet Pasha, that he received 15 treasury bonds worth 1.451.135 francs out of the total sum of 6.288.855 piastres owed to Romania.

Légation de Roumanie, Constantinople, no. 287

S. A. Safvet Pacha, Ministre des Affaires Etrangères de S. M, le Sultan
Altesse,

J'ai l'honneur d'accuser réception à Votre Altesse de Sa Note no. 55977/12 ainsi que des quinze bons de trésor représentant la somme de Francs 1.451.135,01, dûs à la Roumanie pour l'entretien et le rapatriement des prisonniers de guerre turcs, somme que la note de Votre Altesse

estime à 6.288.855 Piastres et 12 Paras. J'en remercie Votre Altesse, et la prie en même temps de vouloir bien agréer les assurances de ma très haute considération.

D. Bratiano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

32. 17/29 septembrie 1879, Constantinopol. Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care îl informează pe Mehmed Esad Safvet Pașa, ministrul otoman al Afacerilor Străine, că pentru plata bonurilor de tezaur ministrul otoman de Finanțe așteaptă dispoziție de la Ministerul Afacerilor Străine. *September 17/29, 1879, Constantinople. Official letter from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, informing the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Mehmed Esad Saffet Pasha, that, in order to issue the treasury bonds, the Ottoman Minister of Finance awaits instructions from the Ministry of Foreign Affairs.*

Légation de Roumanie, Constantinople, no. 295

Son Altesse Safvet Pacha, Ministre des Affaires Etrangères de S. M, le Sultan
Altesse,

Le bon pour des sommes dépensée par le Gouvernement roumain avec les prisonniers turcs échu il y a plusieurs mois ayant été présenté pour le paiement à Monsieur le Ministre des Finances, Son Excellence a dit à mon grand étonnement que pour être payé je dois adresser d'abord une demande à Votre Altesse. Je prie en conséquence Votre Altesse de vouloir bien prendre les dispositions qu'elle jugera nécessaires pour que le paiement du dit bon s'effectue au plus tôt.

Veillez agréer, Altesse, les assurances de ma très haute considération.

D. Bratiano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

33. 18/30 septembrie 1879, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, adresat lui Vasile Boerescu, ministrul român al Afacerilor Străine, despre faptul că a primit cele 15 bonuri de tezaur în valoare de 587.654,09 franci și că restul plății va fi eșalonat în 14 rate, fiecare în valoare de 61.677,28 franci. *September 18/30, 1879, Constantinople. Report from Minister Plenipotentiary Dumitru Brătianu informing the Minister of Foreign Affairs, Vasile Boerescu, that he received 15 treasury bills worth 587.654,09 francs and that the rest of the payment will be done in 14 instalments, each worth 61.677,28 francs.*

Monsieur le Ministre¹⁷,

Les bons de trésor représentant la somme que la Turquie nous doit pour l'entretien et le rapatriement des prisonniers turcs et que l'on est allé demander à la Porte tous les jours depuis

¹⁷ Vasile Boerescu (1830-1883), om politic și jurnalist. A urmat studii juridice la Paris și a fost profesor al Facultății de Drept a Universității din București. În 1859 a fost ales deputat în Adunarea electivă a Țării Românești. A fost ministru al Justiției și ministru al Instrucției Publice în guvernele de la București în mai multe rânduri în perioada 1860-1870 și ministru al Afacerilor Străine în vremea guvernării conservatoare a lui Lascăr Catargiu (28 aprilie 1873 – 7 noiembrie 1875) și a guvernării liberale a lui Ion C. Brătianu (11 iulie 1879 – 9 aprilie 1881).

mon arrivée ici nous avons fini par les avoir comme j'ai eu l'honneur de le télégraphier à Votre Excellence. Ces bons sont au nombre de 15; l'un de la valeur de Francs 587.654, centimes 09, montant de la seconde partie de notre créance et les 14 autres chacun de la valeur de 61.677,28 correspondant aux 14 échéances prévues par la Convention, pour le paiement de la première partie de notre créance. Dernièrement Safvet Pacha, auquel je me plaignais des retards qu'on mettait à me délivrer les bons, me dit: „La gêne dans laquelle se trouve notre trésor doit vous expliquer ces retards”. Je lui répondis que je tenais à avoir au plus tôt ces bons pour que cette affaire fût définitivement réglée mais que si la Porte éprouvait des difficultés à nous payer immédiatement on pourrait s'arranger au moyen d'une délégation qu'on nous donnerait sur la Commission Européenne du Danube ou de tout autre manière. „Si c'est ainsi, repris Son Altesse, je recommanderai au Ministre des Finances de vous donner sans plus de retard les bons. Je désire seulement savoir ce que je pourrai lui répondre à l'objection tirée d'un arriéré de tribut que vous nous devez et qu'il ne manquera pas de me faire”. Je pense, ai-je répliqué, que Votre Altesse peut lui répondre que si Son Excellence met en avant cet arriéré de tribut je serai obligé de faire à mon tour une demande d'indemnité de guerre à laquelle nous avons droit et il ne serait pas de l'intérêt de la Porte qu'une pareille question fût soulevée. „C'est fort bien, ajouta Safvet Pacha, je ferai cette réponse à mon collègue.” En effet lorsque le bon exigible déjà fût présenté au trésor pour le paiement le Ministre des Finances dit qu'il ne pouvait le payer, la Roumanie devant aussi à la Porte un arriéré de tribut, qu'il y aurait donc lieu à compensation, mais que d'ailleurs les questions relatives à des dettes d'État à État ne peuvent être réglées que par l'intermédiaire du Ministère des Affaires Etrangères. J'ai adressé immédiatement une note à ce sujet à Son Altesse Safvet Pacha.

Votre Excellence doit en conséquence préparer la demande d'indemnité; néanmoins comme cette demande altérera un peu nos bons rapports avec les Turcs je pense qu'il faudrait temporiser jusqu'après la remise de la décoration au Sultan et la signature de la Convention Commerciale, d'autant plus que pour que nous ayons quelque chance de succès nous aurons absolument besoin de l'appui des Grandes Puissances ou tout au moins de quelques une d'entre elles, et cet appui nous manquera tant que nous ne serons pas reconnus, tant que la question israélite ne sera pas résolue.

Veuillez agréer..

D. Bratiano, no. 299

N. B. Vérification faite des bons il s'y trouve sur la somme totale une erreur de 1,53 à notre désavantage.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

34. 7/19 octombrie 1879, Constantinopol (Péra). Raport al interpretului legăției române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, despre faptul că subsecretarul de Stat de la departamentul marelui vizir l-a informat despre chestiunea plății bonurilor de tezaur, lăsată deciziei ministrului otoman al Afacerilor Străine.

October 7/19, 1879, Constantinople (Péra). Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, conveying to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, that the undersecretary of state from the department of the Grand Vizier informed him that the payment of treasury bonds now rests with the Ottoman Minister of Foreign Affairs.

M'étant rendu aujourd'hui à la Sublime Porte pour y poursuivre l'affaire concernant le paiement des bons, le sous-secrétaire d'État au Département du Grand Vézirat m'a déclaré que la Porte avait pris la décision de laisser au jugement et à la décision du Ministère des Affaires Etrangères la question du paiement des bons sus-mentionnés. Le fonctionnaire en question a ajouté en suite que des ordres avaient été donnés au secrétariat de son Département pour la rédaction de la lettre que le Premier Ministre devra adresser à cet égard au Ministre des Affaires Etrangères. La déclaration du sous-secrétaire est parfaitement exacte; je l'ai su par les bureaux où je me suis également rendre.

Alphonse Lahaille

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

35. 28 octombrie/9 noiembrie 1879, Constantinopol. Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille adresat însărcinatului cu afaceri Mihail Obedenaru despre faptul că a discutat cu ministrul Afacerilor Străine, Sava Pașa, problema plății bonurilor de tezaur. Conform instrucțiunilor primite a respins soluția propusă de avocatul Parnis Effendi, de a deduce din această plată suma datorată de România ca tribut pentru perioada dintre proclamarea independenței și recunoașterea de principiu a independenței României prin Tratatul de la Berlin.

October 28/November 9, 1879, Constantinople. Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, conveying to Romanian chargé d'affaires Mihail Obedenaru on his discussion with the Sava Pasha, the Minister of Foreign Affairs. According to his instructions on the issue of treasury bonds, he rejected the solution proposed by lawyer Parnis Effendi, namely to deduct this amount from the sum owed by Romania as tribute for the period between the proclamation and the recognition of independence through the Treaty of Berlin.

Monsieur le chargé des affaires¹⁸,

En conformité des instructions que vous avez bien voulu me donner, je me suis rendre hier chez Son Excellence Sawas Pacha¹⁹, Ministre des Affaires Etrangères, pour lui demander, de votre part, une réponse par rapport au paiement du bon échu. Son Excellence, en réponse à ma demande, prétextant ses multiples occupations, me déclara qu'elle n'avait pu encore s'occuper de cette affaire, mais qu'elle le ferait incessamment. Là dessus, je quittais Sawas Pacha en lui annonçant que vous criez le voir lundi prochain à la Porte et lui disais, en même temps, que j'avais la conviction que la réponse qu'il vous ferait par rapport à l'affaire du bon serait dans tous les cas définitive et favorable. Le Ministre des Affaires Etrangères me promet qu'il en sera ainsi. Cependant, dans le but d'avoir de plus amples renseignements au sujet de la susdite affaire, j'ai cru de mon devoir de m'adresser aux bureaux du Ministère des Affaires Etrangères où j'ai été assez heureux d'apprendre que la lettre responsive de la Sublime Porte concernant le paiement de l'entretien des prisonniers Ottomans en Roumanie (lettre ou teskére dont il est parlé mon

¹⁸ **Mihail (Gheorghiad) Obedenaru** (1838 -1885), medic, publicist și diplomat. Absolvent al Facultății de Medicină din Paris, a fost medic (1867–1870) și profesor (1869–1870) la Clinica bolilor de copii și la Clinica de fiziologie (1870–1874) de la Facultatea de Medicină din București. Secretar de legație la reprezentanțele României de la Roma (1877-1879, 1880-1885) și Constantinopol (1879-1880); ministru plenipotențiar la Atena (1885).

¹⁹ **Sava Pașa** (1832-1904), om politic otoman, ministru al Afacerilor Străine (septembrie 1879 – iulie 1880).

précédent rapport) avait été envoyée par Sawas Pacha au Bureau consultatif de la Sublime Porte, ainsi qu'il appert de la note ci-incluse que j'ai l'honneur de vous transmettre sous ce pli. Aussi, en présence de ces informations je me suis empressé de me rendre auprès de Parnis Effendi²⁰, avocat de la Couronne, pour lui demander des éclaircissements au sujet de l'affaire en question. Parnis Effendi, pressé par mes demandes, me communiquera de la façon la plus intime et la plus confidentielle que son bureau avait été chargé, par décision du Conseil de Ministres, de faire adresser, par le Ministère des Affaires Etrangères, à notre Légation, une note responsive relative au paiement des bons par le Ministère des Finances. Dans cette note, dont les arguments seront fournis par les avocats de la Couronne, la Porte nous proposera, paraît-il, que le restant du tribut dû par la Roumanie à la Turquie soit déduit de la dette contractée par la Porte pour l'entretien de ses officiers et de ses soldats dans notre pays. Je trouve inutile de vous dire qu'en présence de cette déclaration, faite à titre tout à fait confidentiel, je ne manquerai pas, suivant vos instructions, de combattre les arguments peu solides de la Porte Ottomane. Je n'eut aucune peine de convaincre Parnis Effendi, vù que cet avocat avait pleinement conscience de la mauvaise cause dont il se trouve être le champion forcé. Qu'il me soit seulement permis de vous déclarer que, suivant son avis, Parnis Effendi ne serait dans cette circonstance que l'instrument docile d'ordres émanés du Conseil des Ministres Turcs; en d'autres termes Parnis Effendi, quoique favorable à nos intérêts, se trouve, en cette occasion, dans l'impossibilité d'opiner en notre faveur. Aussi, je viens, Monsieur le chargé d'affaires, tout en vous exposant la situation telle quelle est, vous prier, pour le cas où vous le jugeriez utile, de me donner telles instructions que vous croirez nécessaires et opportunes à la solution favorable de l'affaire en question. En attendant, je crois devoir vous communiquer que j'ai prié Parnis Effendi de retarder, au moins pour une semaine, l'envoi de la note de la Porte dont il est fait mention ci-haut.

Veillez agréer, Monsieur le chargé des affaires, l'assurance de la très haute considération de votre dévoué serviteur.

Le secrétaire interprète de la Légation de Roumanie, Lahaille, no. 398

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

36. 1/13 noiembrie 1879, Constantinopol. Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri Mihail Obedenaru despre faptul că a depus la ministerul Afacerilor Străine o notă referitoare la: opiniile cabinetului otoman asupra revizuirii articolului 7 din Constituția României; achitarea bonului de tezaur scadent; încheierea unui acord comercial.

November 1/13, 1879, Constantinople. Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, informing chargé d'affaires Mihail Obedenaru that he submitted to the Ministry of Foreign Affairs a note on following aspects: Ottoman cabinet opinion on revision of Article 7 from Romanian Constitution; payment of the treasury bill due; conclusion of a commercial agreement.

Monsieur le chargé des affaires,

Suivant les instructions que vous avez bien voulu me donner, je me suis rendu ce matin à la Sublime Porte pour y voir Son Excellence le Ministre des Affaires Etrangères. Cependant Sawas

²⁰ William Parnis Effendi, cetățean britanic din insula Malta, consilier juridic al Porții Otomane din anii 1860 până la decesul său survenit în 1883.

Pasha se trouvant au Conseil des Ministres et partant, dans l'impossibilité de me recevoir, j'ai cru devoir, suivant votre désir, lui faire parvenir la note suivante que je m'étais permis de vous soumettre avant mon départ pour la Porte.

1-Le premier interprète de la Légation de Roumanie prie Son Excellence Sawas Pasha, Ministre des Affaires Etrangères, de vouloir bien lui communiquer l'impression qu'a causé au Cabinet Ottoman la révision de l'article 7 de la Constitution Roumaine, afin que Monsieur Obédénaire puisse écrire demain à Bucarest à cet égard.

2-La Légation Roumaine, dont le plus grand désir est d'entretenir les meilleurs rapports avec la Sublime Porte, serait personnellement reconnaissante à Son Excellence Sawas Pasha, si Elle voulant bien, lundi prochain, donner à Monsieur Obédénaire une réponse satisfaisante pour la Roumanie, par rapport au paiement du bon du trésor échu.

3-Monsieur Obédénaire serait également très reconnaissant au Ministre des Affaires Etrangères s'il voulait bien donner des ordres relatifs à l'arrangement commercial. Monsieur Obédénaire a déjà eu un échange de vues à cet égard avec Parnis Effendi.

En réponse à ces trois demandes (dont la seconde et la troisième comportaient aucune réponse immédiate), Sawa Pacha me fait savoir, par rapport à la promesse et par l'entremise de Naoumi Effendi, qu'étant au Conseil des Ministres, il ne pouvait me recevoir pour me donner une réponse au sujet de l'impression qu'a causé au Cabinet Turc la révision de l'article 7 de la Constitution Roumaine, vû que le Conseil n'avait pas pu encore s'occuper de cette question. Le messenger du Ministre, parlant au nom de son chef Sawas Pacha, termina sa commission en m'assurant que le Conseil précité s'occuperait aujourd'hui de la question dont il est fait mentionner plus haut.

Veillez agréer, Monsieur le chargé des affaires, l'expression de ma haute et respectueuse considération.

Le secrétaire interprète de la Légation, Lahaille

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

- 37. 10 noiembrie 1878, Constantinopol. Telegramă a ministrului plenipotențiar al României la Constantinopol anunțând numirea unui ambasador al Înaltei Porți la București și, prin aceasta, recunoașterea independenței României.**
November 10, 1878, Constantinople. Telegram from the Minister Plenipotentiary of Romania in Constantinople announcing the appointment of an ambassador of the Sublime Porte to Bucharest and, thereby, the recognition of Romania's independence.

Son Excellence Ministre Kogalniceanu
 Bucarest.

Sultan désigné Ministre plénipotentiaire Bucarest Suleyman bey ancien second secrétaire du sultan actuellement conseiller ambassade St. Pétersbourg.

Répondez si vous l'agréez pour être nommé immédiatement.
 ss. Brătianu

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 360]

38. 23 noiembrie/5 decembrie 1879. Convenție cu privire la regimul prizonierilor de război otomani, care prevedea repatrierea în regim de urgență a prizonierilor de război aflați în custodia părților, precum și achitarea de către autoritățile otomane a cheltuielilor cu întreținerea și îngrijirea acestora pe durata prizonieratului.

23 November/5 December 1879. Convention concerning the treatment of Ottoman prisoners of war. The document provided for the urgent repatriation of prisoners of war in the custody of the parties, as well as the payment by the Ottoman authorities of the expenses of their care during their captivity.

Son Altesse Royale le Prince de Roumanie et Sa Majesté l'Empereur des Ottomans également animés du désir de rapatrier le prisonniers de guerre, ont résolu de conclure à cet effet une Convention et ont nommé pour Plénipotentiaires.

Son Altesse Royale le Prince de Roumanie, le colonel Alexandre Budișteanu, Commandant de la Place de Bucarest et

Le Sous-Intendant Balaban, Directeur de service au Ministère de la Guerre.

Sa Majesté l'Empereur des Ottomans Suleiman Pacha Général de brigade et Agarion Effendi Fonctionnaire de la Sublime Parte.

Lesquels après avoir échangé leurs pleins pouvoirs trouvés en bonne et due forme sont convenus des articles suivants.

Article I

Le rapatriement des prisonniers de guerre aura bien immédiatement après la ratification de la présente Convention.

Article II

Les frais d'entretien des prisonniers de guerre restitués ou morts dans l'intervalle seront constatés et approuvés par les délégués des deux gouvernements et ensuite divisés en deux périodes distinctes; la première compte à partir du jour on ils on été pris jusqu'à la cessation des hostilité et la seconde embrasse la période qui reste depuis la cessation des hostilités jusqu'à leur rapatriement.

Article III

Le payement du montant de la première partie des frais d'entretien énoncés à l'article précédent sera effectué en quatorze échéances égales distinctes l'une de l'autre de six mois, de façon qu'en sept années à partir du jour de la ratification de la présente Convention le tout devra être entièrement acquitté.

La Trésorerie Impériale délivrera à cet effet des Bons de Trésor représentant chacun un des termes.

Article IV

La présente Convention sera ratifiée et les ratifications en seront échangées à Bucarest quinze jours après la signature au plus tôt si faire peut.

En foi de quoi les Plénipotentiaires respectifs l'ont signée et y ont apposé le sceau de leurs armes.

Fait à Bucarest le vingt trois Novembre, cinq Décembre, Mille huit cent soixante dix-huit.

(signés) Colonel A. Budișteanu
Suleiman
Sous Int. N. Balaban
Azarian

Article Additionnel

Les sous-signés Plénipotentiaires de Son Altesse Royale le Prince de Roumanie et de Sa Majesté l'Empereur des Ottomans en vertu de l'autorisation de leurs Gouvernements et conformément à l'article II de la Convention signée aujourd'hui constatent et classifient que les dépenses occasionnées au Gouvernement Roumain pour l'entretien des prisonniers de Guerre Ottomans depuis le jour où ils ont été pris jusqu'à la date du 1/13 novembre 1878 montent à la somme de un million quatre cent vingt trois mille quatre cent quatre centimes (1,423,482 frs. 65 cent).

Le montant de la première partie des frais énoncés à l'article quatre de la Convention s'élève à la somme de huit cent soixante trois mille quatre cent quatre vingt deux francs soixante cinq centimes (863,482 frs. 65 cent).

Le montant de la seconde partie des frais énoncés à l'article quatre y compris les frais de transport des prisonniers jusqu'à Galatz s'élève à la somme de cinq cent soixante mille francs (560.000 frs).

Toutes ces sommes seront payables aux termes indiqués dans la Convention, en monnaie métallique.

Il est bien entendu que les frais occasionnés à la Roumanie pour l'entretien de ces mêmes prisonniers à partir du 1/13 novembre 1878 jusqu'au moment de leur embarquement à Galatz seront ajoutés à la somme payable en trois mois en vertu de l'article quatre de la Convention.

Les présentes dispositions auront la même force et la même valeur que si elles étaient textuellement insérées dans le Corps de la Convention.

Fait à Bucarest en double original le vingt trois Novembre, cinq Décembre mille huit cent soixante dix-huit.

(signés) Colonel A Budișteanu
Suleiman
Sous-Int: N. Balaban
Azarian

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

39. 18/30 decembrie 1879, București. Telegrama Ministerului Afacerilor Străine adresată însărcinatului cu afaceri român, Mihail Obedenaru despre faptul că cererea Rusiei de a obține de la guvernul român aprobarea pentru transporturi militare prin Dobrogea este doar un zvon jurnalistic.

December 18/30, 1879, Bucharest. Telegram from the Minister of Foreign Affairs informing Romanian chargé d'affaires Mihail Obedenaru that Russia's attempt to obtain

from the Romanian government approval for military transports through Dobruja is merely a journalistic rumor.

Monsieur le Chargé d’Affaires,

Par lettre en date du 5/18 c., no. 444 vous me communiquer que vous avez été interrogé à la Sublime Porte au sujet d’une prétendue demande de la Russie, à l’effet d’obtenir du Gouvernement Princier la faculté de disposer d’une route militaire à travers la Dobroutcha. Je m’empresse de vous informer, et je vous autorise à déclarer, de la manière la plus catégorique, partout où besoin sera, que le bruit auquel s’est arrêté la Sublime Porte, sur la foi de journaux prodigues de nouvelles à sensation, ne repose sur aucun fondement.

Veuillez agréer, Monsieur le Chargé d’Affaires, l’assurance de ma haute considération.
ss. (indescifrabîl), no. 19019

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 110]

40. 29 ianuarie/10 februarie 1880, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, adresat principelui Carol I, în care se relatează audiența pe care i-a acordat-o sultanul Abdul Hamid al II-lea. În cadrul întrevederii, suveranul și-a exprimat bunăvoința față de principele României, aprecierea sa pentru modul cum sunt tratați musulmanii din Dobrogea, dorința sa de a întreține cele mai bune relații cu România.

January 29/February 10, 1880, Constantinople. The report from the Minister Plenipotentiary to Constantinople, Dumitru Brătianu, giving an account to Prince Carol I of the audience granted by Sultan Abdul Hamid II, in which the sovereign expressed his goodwill towards the prince of Romania. It mentioned the Sultan’s appreciation for the way in which Muslims from Dobruja are treated and his desire to maintain the best relations with Romania.

Legățiunea României pe lângă Poarta Otomană, Constantinople.

Monseigneur²¹,

Pensant que Votre Altesse Royale pourrait, peut-être, avoir la curiosité de connaître mes conversations avec le Sultan, je Lui demande respectueusement la permission de lui rapporter ce qui s’est passé à l’audience que j’ai eu de Sa Majesté ainsi qu’au diner qui a été donné en l’honneur du représentant de Votre Majesté Royale. L’audience a duré cinquante-cinq minutes, et après avoir pris congé du Sultan, Sa Majesté est venu après moi jusqu’au seuil d’un second salon pour me rappeler et me dire qu’il regrettait beaucoup que l’arrivé de l’Ambassadeur de Perse qui avait

²¹ **Carol I al României** (1839-1914), născut principe de Hohenzollern-Sigmaringen, era al doilea fiu al principelui și omului politic Karl Anton. Ofițer prusian, a luptat în războiul pruso-danez din 1864. La 10 mai 1866 a urcat pe tronul României. A confirmat proclamarea independenței de stat, la 10 mai 1877, și a condus Armata Română pe frontul de la Plevna în Războiul de Independență. La 14 martie 1881 a preluat titlul de rege al României, încoronându-se la 10 mai în acel an. A patronat crearea unui sistem bipartidist, sprijinând un amplu proces de reforme îndreptate spre modernizarea infrastructurii, societății și instituțiilor. A fost monarhul cu cea mai lungă domnie din istoria românilor. A prezidat Consiliul de Coroană din 21 iulie/3 august 1914, care a decis asupra neutralității României în Primul Război Mondial. A murit la 27 septembrie/10 octombrie 1914.

aussi une audience l'empêchait de continuer son entretien avec moi, et qu'il priaît de venir dîner avec Elle Lundi prochain. Après les compliments réciproques d'usage à Son adresse et à l'adresse de Votre Altesse Royale, nous avons passé en revue la politique et la situation respective de toutes les Puissances, et nous avons été d'accord à reconnaître la nécessité impérieuse pour la Turquie et le Roumanie d'entretenir les relations la plus amicales et d'agir au besoin en commun. Le Sultan, satisfait des remarques que je lui faisais, me dit: pour vous prouver la grande confiance que j'ai en vous, je vais vous entretenir d'une question que vous n'avez pas abordé et qui me pèse le plus dans ce moment, je vais vous demander votre avis sur la question financière. Je répondis que j'avais suivi avec un grand intérêt tous les efforts qui avaient été faits jusqu'ici à ce sujet, efforts dont les résultants n'étaient malheureusement que des expédients au bout desquels la situation de l'Empire allait se trouver bientôt encore plus critique; qu'il faut absolument et au plus tôt arriver à une solution radicale, qu'il faut, sans doute au prix de sacrifices sensible, faire un grand emprunt qui lui permette de calmer les détenteurs de titres ottomans et d'entreprendre sérieusement les réformes les plus urgentes; que de cette manière il donnera satisfaction aux exigences de l'Europe, et trouvera la tranquillité d'esprit et la possibilité matérielle d'améliorer le service de la perception des impôts et l'emploi des revenus, et qu'alors l'empire se trouvera avoir assez de ressources pour suffire à tous ses besoins. Sa Majesté reprit: Eh bien, je ferai ainsi. J'ai reçu une nouvelle proposition d'emprunt. Je chercherai à la faire aboutir.

Le fusil que Votre Altesse Royale lui a envoyé a fait un grand plaisir au Sultan. Il se l'est fait apporter au harem même où il se trouvait dès qu'il a appris que le fusil était arrivé au Palais. Il m'a dit qu'il éprouvait une grande satisfaction de voir que les Roumains avaient maintenant la même arme que les Turcs. Notre baïonnette lui a beaucoup plus. Il va l'adopter aussi m'a t-il dit. Il m'a chargé de présenter à Votre Altesse Royale ses remerciements pour le fusil, et à cette occasion, il m'a répété avec une certaine émotion qu'il attache un très grand prix à l'amitié de Votre Altesse Royale.

Comme Said²² et Sawas Pachas, qui Lui avaient dit un mot dans le temps de notre décoration, n'osaient pas lui en parler de nouveau, j'ai profité de ces moments d'épanchement de Sa Majesté pour lui dire que Votre Altesse Royale avait le désir de lui donner un gage tangible, un témoignage public de Son estime et de Son amitié. Sa Majesté saisit ma pensée, et me dit qu'elle désirait aussi beaucoup recevoir notre décoration, mais qu'il fallait prendre quelques patience, car la chose se faisait dans ce moment, elle pourrait produire une mauvaise impression sur les Musulmans qui ne comprennent pas encore que la force des choses a amené la dernière guerre entre la Roumanie et la Turquie et confondent les Roumains avec les Serbes et les Monténégrins, leurs ennemis. Sa Majesté a ajouté qu'elle désire me voir souvent pour montrer à tout le monde la grande confiance qu'Elle a en moi, et pour que les Musulmans et les Puissances Etrangères se persuadent que je suis le représentant de son meilleur ami. J'ai remercié et observé que le langage des journaux Turcs m'avait fait croire que les Musulmans appréciaient la manière dont leur coreligionnaires étaient traités dans la Dobrogea, et qu'ils voient dans les Roumains des amis; que cependant Sa Majesté était le meilleur juge du moment opportun pour recevoir notre décoration; que Votre Altesse Royale avait empêchée par des considération de même nature à lui envoyer l'Etoile de la Roumanie en même temps qu'aux Empereurs de Russie et d'Autriche-Hongrie et

²² **Kürt Said Paşa** (1837-1907), om politic otoman de origine kurdă, ministru al Afacerilor Străine (1881 și 1885 -1896), ambasador la Berlin (1883), președintele Consiliului de Stat.

au roi d'Italie; mais qu'aujourd'hui Elle désire la lui envoyer sans plus de retard pour la raison que bientôt Elle va recevoir les représentants de l'Allemagne, de la France et de l'Angleterre et qu'immédiatement après Elle devra envoyer Sa décoration aussi aux souverains de ces pays et Elle souffrait beaucoup que Votre Majesté fut la dernière à l'avoir. Le Sultan reprit: Ce que vous venez de me dire doit être pris en considération. Laissez-moi quelques jours de réflexion, et j'espère vous pouvoir une réponse satisfaisante.

Huit jours après, mardi dernier, a eu lieu au Palais un dîner en l'honneur du représentant de Votre Altesse Royale. Ce soir là, le Sultan ne me disait plus Monsieur Bratiano ou Excellence. Il m'appelait constamment „Eltchi Bey”. Avant six heures, les Ministres, les hauts dignitaires, la Cour civile et militaire de Sa Majesté, tous les invités, nous nous trouvions réunis dans un salon d'attente. Quelque temps après, Munir Effendi, le Grand Maître des Cérémonies, vint me dire que Sa Majesté m'attendait. Je le suivis dans un salon attenant à la salle à manger où se trouvait le Sultan. Après quelques minutes de conversation Munir Effendi, qui nous servait de Dragoman, fut remplacé le Premier Ministre²³. Nous causâmes encore pendant quelques instants, et puis, nous passâmes dans la salle à manger, où se trouvaient les autres invités. Le Sultan me fit prendre place à sa droite. Le Premier Ministre était à sa gauche. Le dîner a été somptueux et très bien préparé à la française. On nous a servi une grande variété de vins. Le Sultan seul n'en prenait pas; en sa qualité de Calife il ne peut pas boire de vin en public. Il n'y avait point de porcelaine; tout le service était en argent ciselé et en or. Toute la soirée, depuis six heures jusqu'à dix heures et demie une excellente musique a constamment joué les plus beaux morceaux des grands maîtres.

Le Grand Maître des Cérémonies, qui est en même temps le Dragoman et le secrétaire pour le français du Sultan, se tenait debout, un peu en arrière, entre Sa Majesté et moi. Sa Majesté était d'une excellente humeur. Elle avait toujours le rire sur les lèvres, et quelque fois Elle riait de bon cœur. Elle ne parlait qu'avec moi, et elle parlait sans cesse. Elle ne me laissait pas le temps de manger. Avec Savfet Pacha elle a changée quelques paroles. A table nous n'avons pas fait de la politique. Sa Majesté m'a parlé long temps de Votre Altesse Royale et de Son Altesse Royale la Princesse. Elle m'a demandé comment vous prenez vos repas, comment vous passer vos soirées, si vous aimez les spectacles. Je lui ai répondu que Votre Altesse était toujours très occupée et qu'Elle avait rarement le temps d'aller même au spectacle. Elle m'a beaucoup questionné sur les mœurs et les habitudes de nos paysans, sur les produits de notre sol, sur les poissons de nos rivières. Elle m'a demandé si nous avons des truites, et elle m'a dit que l'Empereur d'Allemagne lui a promis de Lui envoyer des œufs de truites qu'Elle va faire féconder dans des bassins de Constantinople. Elle m'a dit encore que Musurus Pacha venait de lui envoyer de Londres des ananas et des raisins de serre qui ont le goût d'ananas. Lui ayant appris que nous avons aussi de ces raisins dans nôtres jardins, elle m'a prié de Lui faire venir quelques racines de cette espèce de vigne, et les faire arracher dès que commencera le dégel pour qu'elles puissent être plantées ici dans les premiers jours du mois de Mars.

En nous levant de table, le Sultan me prit avec lui dans un salon où nous suivi son Son Dragoman. J'ai commencé par lui demander la permission de Lui faire part du toast que je me proposais de lui porter au nom de Votre Altesse Royale; mais que je me suis senti gêné de la faire à

²³ **Mehmed Said Paşa** (1838-1914), om politic otoman, de șase ori mare vizir (18 octombrie 1879 – 9 iunie 1880 și 12 septembrie 1880– 2 mai 1882 și 12 iulie– 30 noiembrie 1882, 3 decembrie 1882-24 septembrie 1885, 9 iunie– 3 octombrie 1895, 13 noiembrie 1901-15 ianuarie 1903).

table ; en effet, nos commençaux avait une tenue tellement respectueux qu'il n'y avait pas moyen de leur faire lever les têtes, et encore moins les verres. Sa Majesté me remercia très gracieusement et fit des vœux pour Votre Altesse Royale, pour sa famille et pour la Roumanie; puis, elle ajouta: Je m'estimerai très heureux de recevoir la décoration de Son Altesse Royale le Princer Charles. Le lendemain la Porte a envoyé au Palais la traduction en turc de la lettre de Votre Altesse Royale et le „Harz”, demandant un Iradé Impérial pour mon audience solennelle qui aura lieu aujourd'hui à deux heures.

Ce soir le Sultan a eu des moments d'une grande expansion. Il m'a raconté toutes ses peines, toutes les difficultés qui lui viennent du dehors et du dedans. Il m'a dit qu'il ne connaissait plus aucun plaisir; que les affaires de l'Etat l'occupaient et le préoccupaient jour et nuit; que mes compliments ne pouvent s'adresser qu'à ses bonnes intentions, car il n'a encore rien fait; mais qu'il a le ferme espoir que Dieu l'aidera à traduire en faits ses bonnes intentions. C'est grande dommage qu'il manque d'instruction car c'est une nature d'élite. Il est sérieux, intelligent, il aime le travail et il a une grande facilité de parole. Après environ trois quarts d'heures de conversation, Munir Effendi s'est retiré et est venu prendre sa place le Premier Ministre. Quelques temps après, il a fait appeler aussi Safvet Pacha et Sawas Pacha. Cette fois Sawas Pacha faisait le Dragoman. Ces Mesieurs étaient si timides et si embarrassés devant le Sultan qu'à leur vue j'ai cru devoir cacher mon cigare. Ils n'osaient pas s'asseoir; ils ont fini par prendre des petits tabourets qu'ils éloignaient le plus qu'ils pouvaient. Ils tenaient leur bras croisés sur la poitrine. Lorsque le Sultan leur adressait la parole, ils se levaient, ils faisaient de témélas sans rien dire. Safvet Pacha était le seul qui se permettait à répondre. Le Sultan m'a dit en leur présence qu'il croit que le printemps prochain nous aurons la guerre, et il m'a demandé ce que j'en pense. J'ai répondu que la chose est assez probable, et j'ai expliqué pourquoi je considéré la guerre comme probable. J'ai ajouté que je ne la désire pas; mais que cependant je ne la crains pas; que j'espère, au contraire, qu'en manevrant bien, la Roumanie et la Turquie pourrait sortir de cette guerre plus grandes et plus puissantes qu'elles ne le sont aujourd'hui; tandis que la guerre ne ferait qu'affaiblir et la Russie et l'Autriche. J'ai fais en même temps ressortir l'importance du rôle que la Roumanie est appelé à jouer en raison des avantages que lui donne sa situation au point de vue stratégique et ethnographique. Le Sultan me dit encore : Pour que notre espoir se réalise, il faut nous entendre et nous préparer. C'est ainsi que j'entends, répondis-je, et sans perdre une minute, Sire. A ce propos je lui appris qu'à l'exemple des Allemands nous exercions nos fantassins au tir des artilleurs, car les balles de fusils actuels à grande portée font des courbes comme les projectiles des canons. Le Sultan trouva cet exercice excellent, indispensable, et s'adressant à ses Ministres il leur dit: Il nous faut faire la même chose. Il me demanda combien d'hommes nous avons sous les armes. Je lui répondis: une soixantain de mille; mais que nous préparions des cadres pour doubler leur nombre au besoin. Il me demanda encore quels instructeurs nous avons. Dieu merci, répondis-je, nous n'avons plus aucune espèce d'instructeurs étrangers. Que vous êtes heureux ! s'écria le Sultan. Said Pacha et Sawas Pacha, qui sont mes amis, sont très contents du crédit que j'ai auprès du Sultan. Ils comptent sur moi pour lui dire ce qu'ils n'osent pas lui dire eux-mêmes. Ils se félicitent de la manière dont a pris fin la question de la décoration. Ils disent que j'ai fait un coup d'État.

Monseigneur, J'ai l'honneur d'être de Votre Altesse Royale, le très humble et très dévoué serviteur, D. Bratiano

41. 19/31 mai 1880, București. Informare a legației române din Constantinopol despre faptul că cinci ofițeri și angajați ai Marinei române sunt așteptați la Constantinopol. Aceștia urmează să preia, de la Trieste, canoniera „Grivița” care a fost construită pentru guvernul român. În acest sens, este necesară aprobarea Sublimei Porți pentru trecerea prin strâmtoarele Dardanele și Bosfor.

May 19/31, 1880, Bucharest. Report from the Romanian legation in Constantinople announcing that five officers and employees of the Romanian Navy are expected in Constantinople. Their mission is to go to Trieste take over the gunboat “Grivița”, which was built for the Romanian government. The approval of the Sublime Porte to pass through the Dardanelles and Bosphorus straits is needed.

Vingt cinq officiers et employés de la marine Roumaine sont incessamment attendus à Constantinople. Ces messieurs ont pour mission de se rendre à Trieste dans le but de prendre livraison d'une canonnière du nom de Grivitza²⁴ appartenant au Gouvernement Roumain, qui doit traverser les détroits des Dardanelles et du Bosphore. Par conséquent la Sublime Porte est prié d'accorder le libre passage et séjour par son territoire et dans ses eaux, tant à l'aller qu'au retour, du personnel et de la canonnière en question.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

42. 24 mai/5 iunie 1880, Constantinopol (Péra). Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri al României la Constantinopol, Dumitru Ollănescu, vizând demersurile sale, încă infructuoase, de a obține libera trecere prin strâmtoarele Dardanele și Bosfor a navei „Grivița”

May 24/June 5, 1880, Constantinople (Péra). Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, informing the chargé d'affaires Dumitru Ollănescu about his still unsuccessful demarches to obtain the approval for the ship “Grivița” to pass through the Dardanelles and Bosphorus straits.

Monsieur le Chargé d'Affaires²⁵,

En conséquence des instructions que vous avez bien voulu me donner, je me suis rendu aujourd'hui au Ministère des Affaires Etrangères pour demander qu'une réponse immédiate soit donné par ce Département à la note que vous lui avez adressé ces jour derniers sub no. 162, au sujet du libre passage de la canonnière „Grivitza” par les détroits des Dardanelles et du Bosphore. Le Ministre des Affaires Etrangères se trouvant absent de ses bureaux, je n'ai pas manqué, Monsieur le Chargé d'Affaires, suivant votre désir, et tout en me basant sur les articles I et II du traité de Londres du 18 Mars 1871, ainsi que sur les explications que vous m'avez chargé de

²⁴ **Canoniera „Grivița”**, prima navă maritimă de război a României, cu deplasament de 110 tone, a fost construită la Trieste. A sosit la Galați la 25 august 1880, sub comanda căpitanului Mihail Drăghicescu. A efectuat prima călătorie pe Marea Neagră având la bord pe primul ministru Ion C. Brătianu, care a vizitat Insula Șerpilor și porturile Sulina și Tulcea.

²⁵ **Dumitru Constantin Ollănescu-Ascanio** (1849-1908), jurist, diplomat și scriitor. A fost secretar de legație la Constantinopol (4 aprilie 1880 – 1 iulie 1883), șef al diviziei consulare (1 iulie 1883-1 decembrie 1884), secretar general al Ministerului Afacerilor Străine (24 mai 1885– 21 aprilie 1887), însărcinat cu afaceri la Viena (21 aprilie 1887 – 15 iulie 1888), ministru plenipotențiar la Atena (31 ianuarie 1889 – 3 octombrie 1892), membru titular al Academiei Române din 1893 și vicepreședinte al acesteia (1898-1900 și 1903-1906).

donner à ce sujet, de relever l'urgence extrême que réclame cette question et d'insister, comme de raison, tant auprès du Sous-Secrétaire d'État au Ministère des Affaires Etrangères que du Chef du Bureau de la Correspondance de ce Département et de Parnis efendi, avocat de la Porte (à l'examen de qui avait été soumise votre note précitée) afin qu'une réponse favorable, par note signée, vous sont donné au plus tôt. Les fonctionnaires Turcs ci-haut désignés m'ont tous promis de faire ce qui pourrait dépendre d'eux pour l'aplainissement de cette affaire, mais aucun d'eux, malgré les arguments que je leur donnais, n'a voulu de prononcer d'une façon catégorique. Il me revient pourtant, d'une source bien renseignée, que le Ministère des Affaires Etrangères, malgré les arguments que j'ai fait valoir suivant vos instructions, se prépare à vous faire une réponse peu favorable à votre demande, réponse qui, probablement, provoquera un échange de vues et d'opinions (par rapport à l'interprétation des traités de Paris et de Londres) entre notre Légation et le Ministère des Affaires Etrangères.

Veillez agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, l'assurance de la haute considération de votre dévoué serviteur Lahaille

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

43. 26 mai/7 iunie 1880, Constantinopol. Informare a avocatului Parnis Effendi adresată ministerului otoman al Afacerilor Străine despre faptul că trecerea prin strâmtoni a navei construite la Triest pentru România poate fi permisă deoarece nu încalcă prevederile Tratatului de pace de la Paris din martie 1856 și nici pe cele ale Convenției de la Londra din martie 1871.

May 26/June 7, 1880, Constantinople. Letter from lawyer Parnis Effendi informing the Ottoman Ministry of Foreign Affairs that the approval for the passage of the ship built in Trieste for Romania can be granted because it does not violate the provisions of the Treaty of Paris of March 1856, nor those of the Treaty of London of 1871.

Sublime Porte. Ministère des Affaires Etrangères

Les renseignements qui m'ont été fournis par M. le Chargé d'Affaires de Roumanie me mettent à même de déclarer à V. E. qu'il n'y aura aucun inconvénient à permettre le passage des détroits au petit bâtiment que la Roumanie a fait construire à Trieste. Il s'agit, en effet, d'un bâtiment léger, non armé et ne pouvant porter qu'un seul canon de faible calibre. Pour se former une idée de la portée et de la force de ce navire il suffit d'en indiquer le prix de construction qui ne s'élève qu'à soixante dix mille francs. Les traités qui interdisent le passage des détroits aux bâtiments de guerre font une exception pour les bâtiments légers destinés à la surveillance du Bas Danube et au service des douanes ou stationnant à Constantinople à la disposition de missions étrangères. Ayant une Légation à Constantinople et étant représenté au sein de la Commission Européenne du Danube au même titre que les autres Puissances, la Roumanie est en droit de bénéficier de l'exception précitée. Pour ce qui est de la Mer Noire, elle est accessible aux bâtiments de guerre depuis que la neutralité de ses eaux a été abrogé par le traité de Londres de 1871.

Parnis

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

44. 7/19 iunie 1880, Constantinopol. Adresă a ministrului otoman al Afacerilor Străine, Abedin Pașa prin care îl informează pe însărcinatul cu afaceri al României, Dumitru Ollănescu, că Imperiul Otoman nu poate admite trecerea prin strâmători a navei construită la Trieste, deoarece acest lucru ar încălca prevederile Tratatului de pace de la Paris din martie 1856 și pe cele ale Convenției de la Londra din martie 1871.

June 7/19, 1880, Constantinople. Official letter from the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Abedin Pasha, informing Romanian chargé d'affaires Dumitru Ollănescu that the Ottoman Empire cannot allow the passage through the straits of the ship built in Trieste, as this would go against the provisions of the Treaty of Paris of March 1856 and the Treaty of London of March 1871.

Monsieur Ollanescu, Chargé d'Affaires de Roumanie
Monsieur le Chargé d'Affaires,

Le Ministère Impérial a reçu la note que vous avez bien voulu lui adresser le 9 Juin no. 162 et par laquelle vous demandez que la Sublime Porte autorise le passage par les détroits des Dardanelles et du Bosphore d'une canonnière construite à Trieste et destinée à naviguer sur le Danube. Vous n'ignorez pas, Monsieur le Chargé d'Affaires, qu'avec termes des traités des 1856 et de 1871, l'accès de ces deux détroits est interdit aux navires de guerre à l'exception des bâtiments légers destinés à la surveillance du Bas Danube pour les Puissances signataires des dits traités ou stationnant à Constantinople à la disposition des missions étrangères. Il ne paraît donc pas possible que la Sublime Porte puisse déroger à cette règle. En outre l'art. 52 du traité de Berlin dispose qu'aucun bâtiment de guerre ne pourra naviguer sur le Danube en aval des Portes de Fer à l'exception des bâtiments légers destinés à la police fluviale et au service des douanes.

Comme il est bien évident qu'une canonnière ne saurait être rangée parmi les navires de cette espèce et que cette canonnière est, de l'aveu même du Gouvernement Roumain, destinée à naviguer sur le fleuve, il paraît également impossible que la Sublime Porte puisse favoriser cette infraction au traité en permettant à la canonnière de se rendre dans le Danube. Pour ces raisons je regrette de ne pouvoir donner suite à la demande contenu dans la note à laquelle j'ai l'honneur de répondre.

Agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, l'assurance de ma considération distinguée.
Abidin Pacha

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

45. 29 iunie/11 iulie 1880, Constantinopol. Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, către ministrul otoman al Afacerilor Străine, Abedin Pașa, despre datele tehnice ale navei construite la Triest, subliniind din nou că nu este o navă de luptă și nu are niciun fel de armament la bord.

June 29/July 11, 1880, Constantinople. Official letter from Minister Plenipotentiary Dumitru Brătianu informing the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Abedin Pasha, about the technical specifications of the ship built in Trieste, stressing once more that it is not a combat ship, nor does it have any kind of armament on board.

Monsieur le Ministre²⁶,

En réponse à la note no 58593 que vous avez bien voulu m'adresser en date du 19 Juin courant, je m'empresse de porter à la connaissance de V. E, que d'après des informations prises où de ressort, le bâtiment que le Gouvernement Roumain a fait construire à Trieste et pour lequel nous avons demandé le libre passage et séjour des détroits et des eaux de l'Empire, n'est pas un bâtiment de guerre et de plus il n'est porteur d'aucune espèce d'armement. Vous savez que d'après l'art. 53 du Traité de Berlin, la Roumanie est une puissance représentée au sein de la Commission Européenne du Danube et comme telle elle a charge de surveillance et de garde aux bouches et dans le bas Danube. De plus, elle a de par l'art. 56 du même traité l'entretien du phare sur l'Île de Serpents dans la Mer Noire. C'est à l'effet de pouvoir remplir ces importants missions que le Gouvernement a fait construire le bâtiment en question, qui se trouve ainsi et par sa destination même compris dans le catégorie de ceux dont parlent les art. 18 et 19 du Traité de Paris et du Traité de Londres de 1871, dont traite la note de V. E. La question se trouve réduite, de la Porte, à une simple demande de libre passage et de séjour par les détroits et dans les eaux de l'Empire d'une bâtiment affecté à une destination en tout point conforme aux prescriptions des traités et aux arrangements internationaux. Je n'ai pas besoin de rappeler ici l'amitié et les bons rapports qui unissent si heureusement nos deux Etats, ni de prononcer à V. E. que la Roumanie, puissance voisine et amie, ne viendrait jamais altérer la haute et bienveillante sollicitude que le Sublime Empire porte à l'accomplissement des voeux de l'Europe. Toute-fois je ne l'aurai terminer la présente sans vous demander la permission de relever l'avant dernier passage de la note de V. E., celui qui, laissant supposer à mon gouvernement l'intention d'apporter une infraction au Traité de Berlin, par cela même qu'il a fait construire un léger bâtiment, qualifié improprement de navire de guerre. En effett ce ne sera certes pas à la Roumanie que l'on pourra jamais attribuer de pareille intention, à elle qui a subi de si cruels sacrifices pour pouvoir se conformer aux prescriptions que les Puissances avaient édictées, dans l'intérêt de la paix en Orient. Cela posé, je viens donc, Monsieur le Ministre, vous prier de vouloir bien prendre telle disposition qui vous paraîtront suffisante, à l'effet d'accorder le libre passage et de séjour par les détroits et les eaux de l'Empire d'une bâtiment Roumain, venant de Trieste, qu'aux personnes chargés de la conduire à destination. Convaincu que voudrez bien prendre en considération l'urgence de cette demande et qu'elle appréciera comme il convient les arguments ci-dessus, d'ailleurs autant points conformes à l'esprit de la note sus-mentionnée, je vous prie, M. le Ministre, d'agréer l'assurance de ma très haute considération.

D. Bratiano, no. 179

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

46. 29 iunie/11 iulie 1880, Constantinopol. Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, către ministrul otoman al Afacerilor Străine, Abedin Pașa, despre datele tehnice ale navei construite la Triest, subliniind din nou că nu este o navă de luptă și nu are niciun fel de armament la bord.

June 29/July 11, 1880, Constantinople. Official letter from Minister Plenipotentiary Dumitru Brătianu informing the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Abedin Pasha,

²⁶ **Abedin Pașa** (1843-1906), om politic și diplomat otoman de origine albaneză, promotor al independenței Albaniei, ministru de externe al Imperiului Otoman (10 iunie – 12 septembrie 1880).

about the technical specifications of the ship built in Trieste, stressing once more that it is not a combat ship, nor does it have any kind of armament on board.

A Son Excellence Abédine Pacha, Ministre des Affaires Etrangères de Sa Majesté Impériale le Sultan

Monsieur le Ministre,

Pour faire suite à la note no. 179 que je vous ai adressé en date du 9/21 Juin, j'ai l'honneur de porter à la connaissance de Votre Excellence que le bateau construit à Trieste pour le compte du Gouvernement Roumain n'est porteur d'aucun armement, possède une machine d'une force de 65 chevaux environ, dont le prix de construction est de soixante dix mille francs. Je profite de cette occasion pour vous prier de nouveau, Monsieur le Ministre, de vouloir bien prendre en considération sérieuse l'urgence de cette affaire, afin que la permission de séjour et passage que je vous ai demandé à ce sujet fut accordé le plus tôt possible.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, l'assurance de ma très haute considération.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

47. 5/17 august 1880, Constantinopol (Péra). Telegramă a însărcinatlui cu afaceri al legației române din Constantinopol, Dumitru Ollănescu, prin care îl informează pe ministrul Afacerilor Străine, Vasile Boerescu, despre faptul că după două luni și jumătate de negocieri și discuții a reușit să obțină din partea Consiliului de miniștri otoman permisiunea trecerii prin strâmtori a navei construite la Triest, demonstrând că nu este o canonieră.

August 5/17, 1880, Constantinople (Péra). Telegram from the chargé d'affaires in Constantinople, Dumitru Ollănescu, informing the Minister of Foreign Affairs, Vasile Boerescu, that he managed, after two and half months of negotiations and discussions, to persuade the Ottoman Council of Ministers to approve the passage through the straits of the ship built in Trieste, after demonstrating it was not a gunboat.

Son Excellence Monsieur Boéresco, Ministre Bucarest

Après difficultés, interprétations multiples des traités, promesses passage accordées et retirées, discussions nombreuses, j'ai enfin obtenu permission de passage du Conseil des Ministres, en assurant que ce n'était pas une canonnière armée. Conformément usage attends Iradé Sultan, retardé pour questions du jour. Bateau arrivé Dardanelles. Averti Colonel Maican patienter jusqu'à sortie Iradé. En l'attendant, je fais toutes les mesures pour que passage se fasse immédiatement. Télégraphié Commandant Dardanelles, après la sanction impériale, bon ami à nous, avoir égard nos officiers et accorder bon mouillage bateau. Sitôt Iradé sorti et bateau sorté, télégraphierai Votre Excellence. Depuis deux mois et demi j'ai fait tout possible et employé toutes les influences que je connais pour terminer cette affaire, mais V. E. ne peut croire combien il est difficile de travailler avec les Turcs, les lenteurs et les tergiversations sont désespérants. V. E. devrait faire des observations à Suleyman à ce sujet.

Ollanesco, no. 227

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

48. 7/19 august 1880, Constantinopol (Péra). Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, prin care îl înștiințează pe însărcinatul cu afaceri Dumitru Ollănescu despre demersurile sale pentru a obține cât mai repede iradeaua pentru libera trecere a navei „Grivița” prin strâmtorile Dardanele și Bosfor.
- August 7/19, 1880, Constantinople (Péra). Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, informing chargé d'affaires Dumitru Ollănescu about his attempts to obtain as soon as possible the permit for the free passage of the ship “Grivița” through the Dardanelles and Bosphorus straits.*

Monsieur le Chargé d’Affaires,

Pour faire suite à mon précédent rapport et en conséquence des démarches de M. A. Farra²⁷, j’ai l’honneur aujourd’hui de porter à votre connaissance que j’ai remis hier à Abédine Pacha qui se trouvait au Conseil la note suivante (voir annexe no. 1). Aujourd’hui, me conformant de nouveau à vos instructions, en suite de la recommandation de Monsieur Farra, je me suis rendu au Palais pour savoir si l’iradé spécialement demandé à Cadri Pacha par Abédine il y a trois jours relatif au passage de la Grivitza avait été sanctionné par le Sultan. Riza Bey m’a déclaré n’avoir rien reçu encore, et m’a formellement promis de soumettre au Sultan la demande du premier ministre aussitôt reçu. Vous pouvez être sur, a-t-il ajouté, que si j’ai la demande ce soir l’iradé vera obtenu pour après demain samedi. Je vais en le moment à la Porte pour tâcher de rappeler à Cadri et à Abédine Pacha l’urgence de cette affaire, afin qu’elle puisse être soumise ce soir au Palais. Dans l’espoir de vous voir samedi ici, je suis, Monsieur le Chargé d’Affaires, votre dévoué serviteur, Lahaille.

P.S. Veuillez, je vous prie, me faire parvenir le règlement, pour Dugalsky Pacha, qui désire les avoir au plus tôt.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

49. 9/21 august 1880, Constantinopol (Péra). Raport al interpretului Legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, prin care îl înștiințează însărcinatul cu afaceri Dumitru Ollănescu despre faptul că, în eforturile sale de a obține cât mai repede iradeaua pentru libera trecere a navei „Grivița” prin strâmtorile Dardanele și Bosfor, a fost ajutat de faptul că s-a întâlnit cu Maxin Effendi, primul dragoman al ministerului otoman al Afacerilor Străine.
- August 9/21, 1880, Constantinople (Péra). Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, informing chargé d'affaires Dumitru Ollănescu that, in his efforts to obtain as soon as possible the permit for the free passage of the ship “Grivița” through the Dardanelles and Bosphorus straits, he was helped by Maxin Effendi, first dragoman of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs.*

Monsieur le Chargé d’Affaires,

Pour faire suite à mon précédent rapport, j’ai l’honneur aujourd’hui de porter à votre connaissance que j’ai cru devoir de nouveau me rendre à la Porte afin d’avoir des nouvelles sur

²⁷ Alexandru Farra, consul al legației române din Constantinopol (1879-1881), consul general la Budapesta (1881-1888).

l'iradé spécial que S. E. Abédine Pacha nous a promis d'obtenir pour le passage de la Grivitza. Malheureusement je n'ai pu voir personne à la Porte, les portes mêmes de cette dernière étant fermées pour ordre supérieur à l'occasion de la fête musulmane de ce jour. Néanmoins, j'ai eu occasion de rencontrer Maxine Effendi, premier dragoman du Ministère des Affaires Etrangères et l'ai prié de bien vouloir dire à son chef Abédine Pacha l'objet de mes démarches de ce jour. Maxine Effendi m'a promis de faire ma commission demain matin. Du reste, je compte moi-même demain, jour de Conseil, me rendre à la Porte, où vous pourrez me trouver demain de midi à une heure si vous trouvez nécessaire de descendre à Péra. Je saisis cette occasion, Monsieur le Chargé d'Affaires, pour vous prier d'agréer l'assurance de la haute considération de votre dévoué serviteur. Lahaille

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

50. 10/22 august 1880, Constantinopol. Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, prin care îl înștiințează pe însărcinatul cu afaceri Dumitru Ollănescu despre faptul că ministrul otoman al Afacerilor Străine nu și-a ținut promisiunea asumată față de problema trecerii navei „Grivița” prin strâmtori. În aceste condiții a fost nevoit să inițieze demersuri personale pe lângă secretarul particular al sultanului.

August 10/22, 1880, Constantinople. Report from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, informing chargé d'affaires Dumitru Ollănescu that the Ottoman Minister of Foreign Affairs did not keep his promise regarding the passage of the ship "Grivița" through the straits. In these circumstances, he was forced to to personal endeavours with the private secretary of the Sultan.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

Abédine Pacha n'a pas tenu la promesse qu'il vous avait faite. La demande pour le passage de la Grivitza n'est pas partie jeudi pour le Palais. Je l'ai su d'une source bien informé. Aussi en présence de ce fait inqualifiable, je n'ai pas manqué de faire des démarches pressantes auprès des bureaux de la Porte.

On m'a promis d'expédier la demande ce soir au Palais. Peu confiant en ces promesses et dans le but d'accélérer l'obtention de l'iradé, j'ai rédigé aux adresses de Cadri et d'Abédine Pachas deux notes dont vous trouverez copies ci-joint. J'attends que ces personnages arrivent à la Porte, où il y aura conseil pour les leurs remettre. En cas contraire, je ferai parvenir ces notes chez eux. En outre, et pour plus de précaution, je transmets à mon ami Riza Bey un télégramme dont vous trouverez également la traduction dans ce pli. Espérons que sur ces pressions l'affaire finira aujourd'hui. Demain entre midi et une heure je serai à la Porte à votre disposition, sauf avis contraire de votre post.

Veillez agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, l'assurance de la haute considération de votre dévoué serviteur. Lahaille

P. S. J'ai fait aussi des démarches personnelles auprès du frère du M. Secrétaire du Sultan pour l'obtention immédiate de l'iradé en question.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

51. 10/22 august 1880, Constantinopol. Cerere adresată de interpretul legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, ministrului otoman al Afacerilor Străine, Abedin Pașa, prin care îi solicită să tranșeze chiar astăzi problema trecerii navei „Grivița” prin strâmtori, având în vedere relațiile amicale dintre Imperiul Otoman și România.
August 10/22, 1880, Constantinople. Note from the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, Alfons Lahaille, asking the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Abedin Pasha, to solve by the end of the day, the issue of crossing of the “Grivitza” ship through the straits, given the friendly relations between the Ottoman Empire and Romania.

Sublime Porte. A Son Excellence Abédine Pacha

Je viens d'apprendre à mon grand étonnement que l'arze relatif au passage de notre bateau n'a pas encore été fait, malgré les promesses qui nous ont été faites à ce sujet. Votre Excellence voudra bien se convaincre que la situation est insoutenable, et, en égard à cette situation ainsi qu'à nos relations amicales. Elle voudra bien, j'en suis convaincu, trancher cette question aujourd'hui même, afin que Monsieur le Chargé d'Affaires, qui aura l'honneur de voir demain Votre Excellence, puisse recevoir une réponse définitive.

Je suis de Votre Excellence le dévoué serviteur. Lahaille

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

52. 23 august/4 septembrie 1880, Constantinopol. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Abedin Pașa, prin care îl informează pe ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, despre faptul că autoritățile otomane au primit ordin de a lăsa să treacă nava „Grivița” prin strâmtoarele Dardanele și Bosfor.
August 23/September 4, 1880, Constantinople (Péra). Official letter from the Minister of Foreign Affairs, Abedin Pasha, informing the plenipotentiary minister Dumitru Brătianu that the Ottoman authorities have received orders to allow the ship “Grivitza” to pass through the Dardanelles and the Bosphorus straits.

Sublime Porte. Ministère des Affaires Etrangères.

Son Excellence Monsieur Bratiano, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire de Son Altesse Royale le Prince de Roumanie

Monsieur l'Envoyé,

En réponse aux deux notes de la Légation de Son Altesse Royale le Prince de Roumanie en date des 9 et 21 Juin no. 179 et 186, j'ai l'honneur de vous informer que les autorités des Dardanelles ont reçu l'ordre de laisser passer librement le petit bateau à vapeur construit à Trieste pour le compte du Gouvernement Roumain.

Veuillez agréer, Monsieur Envoyé, l'assurance de ma haute considération.

Abidin Pacha

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

53. 28 august/9 septembrie 1880, București. Telegramă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Grigore I. Ghica, adresată ministrului plenipotențiar de la

Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care îl informează că guvernul român a transmis legăției otomane de la București decizia sa că cele trei nave otomane scufundate în noiembrie 1877 sunt considerate captură de război a armatei române.

August 28/September 9, 1880, Bucharest. Telegram from the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Grigore I. Ghica, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, that the Romanian government has conveyed to the Ottoman legation in Bucharest its decision that the three Ottoman ships sunk in November 1877 are considered spoils of war.

Monsieur l'Envoyé,

Me référant à l'office de ce Département du 6/18 Juillet 1879 no. 9211 et à votre communication du 12/24 du même mois, no. 167, j'ai l'honneur de vous informer que sur les instances de la Légation Impériale à Bucarest, le Gouvernement Princier a renouvé à considérer comme prise de guerre les bâtiments de guerre ottomans coulés en 1877 en aval de Widdin par les batteries Roumaines. Cette décision vient d'être notifiée à la Légation Impériale à Bucarest.

Veillez agréer, Monsieur l'Envoyé, l'assurance de ma haute considération.

Pour le Ministre, I. Ghica²⁸, no. 14733

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 108]

54. 27 octombrie/9 noiembrie 1880, București. Adresa Direcțiunii Personal și Operații Militare din Ministerul de Război prin care i se cere ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, să pună în vedere tinerilor români aflați în Constantinopol și care au împlinit vârsta de 21 de ani faptul că trebuie să se supună legii conșcripției militare.

October 27/November 9, 1880, Bucharest. Official letter from the Directorate of Personnel and Military Operations in the Ministry of War asking the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, to bring to the attention of young Romanians in Constantinople, aged 21 or above, that they must obey the law of military conscription.

Domnule Ministru,

În virtutea legii de recrutare, vă rog a pune în vederea tinerilor Români aflați în Constantinopol și care au împlinit 21 ani în cursul anului curent sau îi vor împlini până la 1 Ianuarie 1881 că sunt obligați a-și regula pozițiunea lor militară, făcând cunoscut fie de-a dreptul fie prin părinți sau tutorii lor aflați în țară că au ajuns vârsta legiuită spre a se supune conșcripțiunii și că astfel să fie înscriși pe tablourile de recensământ, a cărei operațiune începe la 1 Ianuarie și se termină la 15 Februarie anul viitor, cunoscând tot de o dată că acei ce vor neglija a-și formula inscripția la timp se vor considera că se sustrag de la obligațiunile legii comune și pedepsiți ca astfel conform specificărilor legii.

²⁸ **Grigore I. Ghica-Brigadier** (1847-1911), diplomat. Și-a început cariera diplomatică ca secretar al Agenției diplomatice de la Constantinopol (5 ianuarie 1874 – 1877). A fost secretar de legăție la St. Petersburg (24 februarie 1879 – 16 noiembrie 1881), secretar general al Ministerului Afacerilor Străine (21 octombrie 1882 – 15 martie 1885), delegat în Comisia europeană a Dunării și Comisia mixtă a Prutului (4 martie 1886 – 21 aprilie 1887), ministru plenipotențiar la Berlin (21 octombrie 1888 – 18 ianuarie 1896) și la Paris (18 ianuarie 1896 – 1 octombrie 1908).

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea prea deosebitei mele considerațiuni, Ministru (indescifrabil), no. 16151

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 353]

55. 24 decembrie 1880/5 ianuarie 1881, București. Telegramă a secretarului general în Ministerul Afacerilor Străine, Mihail Mitilineu, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, despre faptul că s-a cerut din nou Ministerului de Război să desemneze un ofițer pentru funcția de atașat militar pe lângă legația română din Constantinopol.

December 24, 1880/January 5, 1881, Bucharest. Telegram from the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Mihail Mitilineu, informing the Minister Plenipotentiary to Constantinople, Dumitru Brătianu, that the Ministry of War was once again asked to designate an officer for the position of military attaché at the Romanian legation in Constantinople.

Domnule Ministru,

La nota Dv. No. 450 din 19/31 cor. Am onoare a răspunde că am scris din nou Ministeriului de Război, cerând să-mi arate ce decisiune s-a luat de acel departament în privința numirii unui atașat militar pe lângă Legațiunea din Constantinopol.

Binevoiiți, Domnule Ministru, a primi espresiunea înaltei mele considerațiuni.

Ministru, Mitilineu, no. 21983

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

56. 23 ianuarie/4 februarie 1881, Constantinopol (Péra). Telegramă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care se cere sprijinul ministrului Afacerilor Străine, Vasile Boerescu, privind demersurile pe lângă Ministerul de Război pentru desemnarea unui atașat militar în capitala otomană. Se informează și asupra faptului că unele din marile puteri și-au dublat atașajii lor militari la Constantinopol.
- January 23/February 4, 1881, Constantinople (Péra). Telegram from Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, requesting the support of Minister of Foreign Affairs towards the Ministry of War to appoint a military attaché in the Ottoman Empire. He informs also that some of the major powers have doubled their military attachés in Constantinople.*

Domnule Ministru,

Este mai mult timp de când mi-ați făcut onoarea a-mi scrie că, după propunerea D-voastră, Consiliul de Miniștri încuviințează trimiterea unui atașat militar aici. Acum, situațiunea aici este așa de întinsă, încât unele Puteri au îndoit atașajii lor militari. Cred dar că este de a mea datorie a vă ruga din nou să stăruiiți pe lângă colegul D-voastră de la Resboi a desemna ofițerul care are să vie aici în calitate de atașat militar și a-l trimite aici cât mai curând.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

57. 12/24 martie 1881, București. Adresa Ministerului Afacerilor Străine către ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Dumitru Brătianu, prin care se arată că guvernul român a dispus scoaterea la suprafață a două dintre navele otomane scufundate la Calafat în noiembrie 1877. Având în vedere că acestea au fost transportate la Galați, înainte de a începe discuția privind restituirea navelor otomane scufundate, ele vor rămâne definitiv în proprietatea statului român.

March 12/24, 1881, Bucharest. Official letter from the Ministry of Foreign Affairs informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Dumitru Brătianu, that the Romanian government ordered the retrieval of two sunken Ottoman ships at Calafat in November 1877. Since the ships were transported to Galați before the discussion regarding the restitution of the sunken Ottoman ships, they will remain permanently under the ownership of the Romanian state.

Monsieur l'Envoyé,

Par note du 6/18 Juillet 1879 sub no. 9211, le Département des Affaires Etrangères a eu l'occasion de donner connaissance à Votre Légation d'une réclamation élevée par le Gouvernement Impérial Ottoman sur trois bâtiments qui furent coulés par les batteries roumaines en aval de Vidin, au cours de la campagne dernière. Cette note exposait en même temps les vues du Gouvernement Princier touchant la réalité de ses droits de propriété sur des bâtiments considérés par lui comme prises de guerre. Toutefois, la Sublime Porte ayant obtenu la renonciation du Gouvernement Impérial Russe à la propriété des bâtiments de guerre ottomans submergés dans le canal de Matchin, le Gouvernement Princier, cédant à des nouvelles réclamations de la Légation de Turquie à Bucarest, crut devoir adopter en principe les mêmes vues à l'égard des bâtiments coulés par nos batteries en aval de Vidin. En conséquence, le Gouvernement de la Sublime Porte a délégué récemment le Colonel de Marine Mehemmed Bey pour reprendre possession de ces bâtiments. Entre temps, deux de ces bâtiments, à savoir une shleep et une remorqueur, ont été renfloués par les soins des autorités Roumaines et amenés à Galatz antérieurement aux revendications du Gouvernement Ottoman. L'abandon de tous droits sur ces bâtiments du chef de leur capture en temps de guerre ne saurait donc s'étendre à ceux de ces bâtiments dont le renflouage et la conduite dans les eaux roumaines ont précédé la correspondance engagé à ce sujet entre les deux gouvernements. C'est sur la base d'un fait accompli autant que sur un droit de propriété résultant de la prise de ces bâtiments pendant la guerre que j'ai maintenu dans ma réponse à la dernière note de la Légation ottomane datée du 9/21 Mars courant, les droits du Gouvernement Roumain sur les deux bâtiments en question en abandonnant d'ailleurs toute prétention à l'endroit du cuirassé „Le Podgoritza” qui demeure à la disposition du délégué ottoman sur le point du fleuve où il a été coulé. Vous trouverez sous ce pli la réponse y relative du Ministère de la Guerre. En portant ce qui précède à la connaissance de Votre Excellence aux fins que de droit, je vous prie, Monsieur l'Envoyé, d'agréer l'assurance de ma haute considération.

ss. [indescifrabil], no. 4283

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 108]

58. 12/24 februarie 1882, București. Telegrama Ministerului Afacerilor Străine adresată însărcinatului cu afaceri al legației române din Constantinopol, Dimitrie Olănescu,

despre faptul că trebuie să solicite din nou de la guvernul otoman plata cuvenită pentru întreținerea prizonierilor capturați de armata română.

February 12/24, 1882, Bucharest. Telegram from the Ministry of Foreign Affairs informing the chargé d'affaires in Constantinople, Dimitrie Olănescu, that he must once again request from the Ottoman government the due payment for the maintenance of prisoners captured by the Romanian army.

Monsieur le Chargé d'affaires,

La Sublime Porte continue, par rapport aux traites subscribes par Elle en reconnaissance des frais d'entretien des prisonniers turcs, les mêmes errements que ceux que vous signaliez dans votre note en date du 24 Octobre 1881, sous no. 646. En attendant qu'une décision puisse être prise par le Gouvernement Royal à ce sujet, je vous prie de vouloir bien, toutes les fois qu'une de ces traites arrivera à échéance, de faire officiellement la demande de paiement, en ayant soin de rappeler à chaque occasion les sommes dûes pour les titres semblables antérieurement échus.

Veillez agréer, Monsieur le Chargé d'affaires, l'assurance de ma considération très distinguée.

ss. (indescifrabil), no. 2609

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

59. 12/24 februarie 1882, Constantinopol. Telegramă a însărcinatului cu afaceri al legației române din Constantinopol, Dimitrie Olănescu, prin care comunică Ministerului Afacerilor Străine copia notei adresată Porții pentru a cere plata bonurilor de tezaur a căror scadență este deja expirată.

February 12/24, 1882, Constantinople. Telegram from the chargé d'affaires in Constantinople, Dimitrie Olănescu, conveying to the Ministry of Foreign Affairs the copy of the note addressed to the Porte requesting payment for the treasury bonds, which already reached their maturity.

Domnule Ministru,

Ca răspuns la adresa D-voastră no. 3413 din 4 Martiu, am onoarea, potrivit ordinelor E. V., a vă trimite aci în alăturare o copie după nota ce am adresat la Poartă pentru a cere plata bonurilor de tezaur a căror scadență este deja expirată, provenite din despăgubirea ce ne datorează Turcia pentru transportul și întreținerea prizonierilor Ottomani din ultimul război. Alăturez asemenea un tablou al tuturor bonurilor ce ni s-au eliberat, împreună cu datele scadențelor și cu sumele de care sunt purtătoare.

Proces-Verbal

Astăzi două-zeci și opt Iunie, una mie opt sute opt zeci și doi, a fost depus în casa Consulatului General al României din Constantinople un plic sigilat cu trei pecetiți purtând armele Legațiunii României și cu inscripțiunea următoare: Deposit făcut de Legațiunea României în casa de fer a Consulatului General Român de către Dl. Dimitrie C. Olănescu, însărcinat de afaceri. Se constată că atât plicul cât și sigiliurile sunt în bună stare materială. Drept credință, plicul

sus-menționat a fost subscris de noi, Consul General și Secretarul Legațiunei, care am subscris și prezentul proces-verbal în două exemplare, Constantinopole, în 28 Iunie /10 Iulie 1882.

D. Olănescu, no. 364

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

60. 29 septembrie/10 octombrie 1882, Constantinopol. Informare a însărcinatului cu afaceri al legației române din Constantinopol, Dimitrie Olănescu, adresată Ministerului Afacerilor Străine, despre faptul că la 24 Octombrie se va împlini a opta scadență a bonurilor de tezaur remise de guvernul otoman pentru plata întreținerii și transportului prizonierilor. În acest context, roagă să i se trimită instrucțiunile necesare.

September 29/October 10, 1882, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Dimitrie Olănescu, informing the Ministry of Foreign Affairs that, on October 24, the eighth maturity of treasury bonds issued by the Ottoman government for the payment and transportation of prisoners will be reached. In this sense, he is asking for further instructions.

Domnule Ministru,

La 24 Octombrie viitor va avea loc a opta scadență a bonurilor de tezaur remise acestei Legațiuni de Guvernul Otoman pentru plata întreținerii și transportului prizonierilor Turci din războiul din 1877-1878, pe temeiul Convențiunei dintre Guvernul Român și Sublima Poartă din 23 Noembre/6 Decembre 1878. Dl. D. Olănescu, însărcinat de afaceri al Legațiunei, în urma altor cereri făcute de Dl. D. Brătianu, fost ministru plenipotențiar aici, cu nota sa no. 347 din 2/14 Iuliu trecut, a reamintit Porței plata încă nefăcută de către dânsa, conform convențiunei menționate, cerând achitarea bonurilor scăzute (échus). Din informații confidențiale ce am primit, Poarta în urma avisului Ministerului Imperial de Finance, ar avea de gând a cere Legațiunei, în răspuns la nota 347, ca din plata bonurilor de tezaur să fie scăzută partea din tributul țarei ce dânsa crede că i se cuvine până la 13 iuliu 1878 (data consacării de către puterile Europene a independenței României). Această părere a Porței, după cum mi s-a spus, a fost comunicată încă de acum un an Legațiunei Otomane din București. Întru întâmpinarea dar a unei astfel de cerere din partea Guvernului Imperial, am onorul a încunosciița despre aceasta pe Excelența Voastră, rugându-vă a transmite Legațiunei instrucțiunile ce va crede de cuviință.

D. Olănescu, no. 554

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

61. 7/19 februarie 1883, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Dimitrie A. Sturdza, prin care îl informează pe Ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, despre istoricul plăților privind întreținerea și transportul prizonierilor otomani din războiul din 1877-1878. Reprezentantul diplomatic este însărcinat să solicite din nou guvernului otoman sumele datorate.

February 7/19, 1883, Bucharest. Official letter from the Minister of Foreign Affairs, Dimitrie A. Sturdza, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre

Mavrogheni, about the transactions report for the maintenance and transportation of Ottoman prisoners from the war of 1877-1878. He requests the diplomatic representative to ask again the Ottoman government for the overdue amounts.

Domnule Ministru,

Am avut onoarea a primi nota Excelenței Voastre no. 30 din 18/30 Ianuarie curent, privitoare la plățile ce Guvernul Otoman ne datorește pentru cheltuețile făcute de noi cu transportul și întreținerea prizonierilor turci din ultimul război. E necesar să reamintim în scurt faptele petrecute: nu se încheiasă încă Tratatul din Berlin din 13 Iulie 1878 și România luase inițiativa pentru a propune Guvernului Otoman repatrierea prizonierilor Turci. Excelența Sa Ministrul Afacerilor Străine al Sublimei Porți, prin nota sa din 4 Aprilie 1878, arăta toată satisfacțiunea Guvernului Imperial pentru inițiativa luată de Guvernul Român cu această ocaziune. Pentru punerea la cale a acestei chestiuni, s-au rânduit plenipotențiarilor de către ambele părți, care s-au întrunit în București chiar în luna lui Aprilie 1878. Înțelegerea s-a făcut iute, căci bazele Convențiunii încheiate câteva luni mai în urmă se văd așezate în Procesul-verbal al Comisiei din 6/18 Aprilie 1878. În acest Proces-verbal se constată că ambele părți au stipulat următoarele:

1. Guvernul Român:

- a) Să redea imediat și succesiv prizonierii de război comisarilor Otomani (art. 1, 2);
- b) Să transporte acești prizonieri la punctul de îmbarcare al Galaților;
- c) Să întreție pe prizonierii bolnavi până la a lor însănătoșire.

2. Guvernul Otoman să plătească Guvernului Român toate cheltuielile provenind sau din întreținerea prizonierilor din ziua în care ei au fost prinși până în ziua în care au fost predați la Galați, sau din transportul acestor prizonieri la punctul de îmbarcare, sau din întreținerea celor bolnavi rămași în căutare peste termenul de repatriere fixat (art. 3, 4 și 5).

Nici o rezervă nu a fost făcută de delegații otomani în aceste stipulațiuni. Ei au declarat numai că vor face, după primirea instrucțiunilor lor, propuneri asupra modului plăților sumelor datorite de Guvernul Imperial (art. 6).

În 23 Noiembrie (5 Decembrie) 1878 s-a semnat în București Convențiunea ale cărei ratificări au fost preschimbate în 12/24 Aprilie 1879, cu mult după ce toți prizonierii fuseseră cu desăvârșire redați Guvernului Otoman.

Această executare anticipată a Convențiunii din partea Guvernului Român s-a făcut pentru a complace Sublimei Porți. Ordinul de repatriere completă fu dat în urma unei note a Legațiunii Imperiale din București din 19 Decembrie 1878, prin care se cerea a se autoriza repatrierea ultimilor 400 soldați otomani, înainte de ratificarea Convențiunii.

Convențiunea stipulează:

- a. Rapatrierea prizonierilor de război îndată după ratificarea Convențiunii (art. I)
- b. Plata către Guvernul Român a cheltuielilor de întreținere a acestor prizonieri, până în ziua îmbarcării lor (art. 2, art. adițional)
- c. Fixarea sumei datorite de Guvernul Otoman la 1.423.482 franci, 65 centime, plătitibilă în două moduri și anume:

1. 3 luni după ratificarea Convențiunii, suma de 560.000 franci, cheltuielile făcute cu prizonierii din ziua în care au fost prinși până în ziua în care ostilitățile au încetat, împreună cu cheltuielile care se vor face de Guvernul Român peste ziua de 1/13 Noiembrie 1878 până la repatriere (art. 1 și art. Adițional);

2. în 14 rate semestriale egale, suma de 863.482 franci, 65 centime, datorită pentru cheltuielile făcute din ziua în care au încetat ostilitățile până la 1/13 Noembrie 1878 (art. 3).

d. Pentru această datorie, Guvernul va libera bonuri de tezaur, plătibile în monedă metalică, la epoca fixată prin fiecare din ele (art. 3 și art. adițional).

Și în această Convențiune nu este făcută nici o rezervă de nici un fel de natură, de către nici una din părțile contractante.

Delegații ottomani care au semnat Convențiunea aveau depline puteri îndestulătoare. Aceasta se adeverese în trei moduri și anume:

a) Prin scrisoarea A.S. Savfet Pașa, ministru al Afacerilor Străine al Sublimei Porți din 31 Mai 1878, în care A.S. face cunoscut că Suleiman Pașa și Azarian Effendi, însărcinați de a procede în România la repatrierea prizonierilor de război, sunt autorizați a așeza și a consemna în numele Sublimei Porți împreună cu delegații români cheltuielile ocazionate de acești prizonieri și modul plății acestor cheltuieli;

b) Prin Firmanul Imperial din 25 Djemeziil Akhir 1294 (Djoumel accher) care autorisă pe numiții plenipotențiarilor a încheia și semna Convențiunea de repatriere a prizonierilor;

c) Prin ratificarea chiar a acestei Convențiuni de către M. S. Sultanul.

Guvernul Român a constatat cu surprindere chiar de la început că cu cât el se grăbise a da satisfacțiune dorinței Guvernului Imperial de a vedea prizonierii reîntorși cu o oră mai înainte, cu atât acesta a întârziat ratificarea Convențiunei, care nu s-a dat de cât cu multe dificultăți și după mai multe luni de așteptare; și predarea bonurilor de tezaur care s-au liberat cu mult în urma acestei ratificări. În adevăr, Convențiunea s-a semnat în 23 Noembrie (5 Decembre) 1878, ratificările în 12/24 Aprilie 1879 și bonurile de tezaur nu s-au eliberat de Sublima Poartă decât în 11/23 Septembrie 1879. Bonurile de Tezaur sunt în număr de 15: unul e de 587.654 fr, 09 ct, cu scadența la 24 Iulie 1879, adică trei luni după ratificarea Convențiunei. Celelalte 14 sunt fie care de câte 61.677 franci, 28 centime, plătibile la: 1-24 Octobrie 1879; 2-24 Aprilie 1880; 3-24 Octobrie 1880; 4-24 Aprilie 1881; 5-24 Octobrie 1881; 6-24 Aprilie 1882; 7-24 Octobrie 1882; 8-24 Aprilie 1883; 9-24 Octobrie 1883; 10-24 Aprilie 1884; 11-24 Octobrie 1884; 12-24 Aprilie 1885; 13-24 Octobrie 1885; 14-24 Aprilie 1886. Nici unul din aceste bonuri n-a fost plătit până astăzi, cu toate că a trecut termenul bonului de 587.654 franci, 09 cent și a 7 bonuri a 61.677 franci 28 centime.

Astăzi avem a primi 1.019.397 franci, 85 centime, adică mai mult de cât 2/3 ale datoriei totale. Rămâne de plată (termene neexpire) 431.740 franci 96 centime. Având în vedere greutatea Tezaurului public Otoman, Guvernul Maiestății Sale a uzat de toată delicatețea pentru a da o dovadă pipăită de amicia de care e animat în privința Imperiului Otoman, și este gata chiar astăzi a face noi concesii. Însă Guvernul Maiestății Sale nu poate admite ca această răbdare să fie luată drept o renunțare de plată, sau ca Guvernul Otoman să aibă în realitate intențiunea de a căuta să compenseze o plată licuidă cu pretențiuni neformulate și nelicuide. O renunțare de plată trebuie să fie formală. Ea nu numai nu există din partea noastră, ci, din contră, numeroasele reclamațiuni adresate de Legațiunea noastră Sublimei Porți dovedesc că Guvernul Regal a cerut și cere cu stăruință de la Guvernul Imperial cercetarea, din parte-i, a stipulațiunilor Convențiunei din Noembrie 1878.

În adevăr, s-a rădicat din partea Sublimei Porți, însă numai în convorbiri, pretențiunea de a balancia datoria ce are în virtutea Convențiunei din 1878 cu un rest de tribut ce România i-ar datora din ziua de 10/22 Maiu 1877 până în 13 Iulie 1878, data Tratatului de Berlin. Mai întâi

de toate trebuie să amintim că Convențiunea de repatriere a prizonierilor a fost subscrisă de amândouă Guvernele fără nici un fel de rezervă din o parte sau din alta. Asemene rezerve nu s-au formulat nici în procesele verbale care au precedat Convențiunea, nici în Firmanul Imperial și scrisoarea ministerială care dau depline puteri comisarilor otomani pentru a o încheia, nici în momentul ratificării. Convențiunea, putem zice, constă din două obligațiuni: aceea a Guvernului Român de a preda prizonierii, și aceea a Guvernului Otoman de a plăti cheltuelile făcute cu dânsii de către Guvernul Român; și precum Guvernul Român se îndatora a da pe prizonieri la Galați, asemenea și Guvernul Otoman se lega a plăti datoria ce o contracta la termenele fixate, în monetă metalică. „Moneta metalică” nu poate da loc a se presupune, cât pe de departe, la vreo compensare. Aceasta este atât de adevărat, încât, având Guvernul Român intențiunea de a cumpăra materialul de resboi aflător la Vidin, comisarii Turci Suleiman Pașa și Azarian Effendi, prin o notă din 7 Maiu 1878, fac cunoscut că Ministerul Imperial admite aceasta, însă „că rămâne bine înțeles că valoarea acestei cumpărături va trece în socoteala cheltuelilor ocazionate Guvernului Român de către prizonierii Otomani” (Il est bien entendu que le montant de la valeur sera passé à compte aux frais que l’entretien des prisonniers de guerre Ottomans a dû occasionner au Gouvernement Roumain”). Dacă Guvernul Otoman ar fi avut intențiunea de a face compensarea menționată, desigur ar fi cerut de la Guvernul Român plata în numerar a acestui material de război.

Dacă e vorba de reclamațiuni, Guvernul Român are o reclamațiune importantă a face de la Guvernul Ottoman. Ea constă în două puncturi: Stricăciunile ocazionate orașelor de pe Dunăre prin bombardament din partea armatelor imperiale, înainte de veri-ce declarațiune de război, și indemnșările de război ce fiecare parte învingătoare e în drept de a reclama de la partea învinsă pentru cheltuelile realminte făcute din cauza războiului și pentru stricăciunile efectuate din cauza lui. Guvernul Român nu a formulat în mod precis aceste reclamațiuni; ele însă sunt desigur justificate în principiu, cel puțin, mai mult decât pretențiunea de a opune plăței în monetă metalică compensarea restului de tribut neplătit în urma declarațiunii de război. În adevăr, acele reclamațiuni ale noastre au o basă reală, pe când pretențiunea menționată nu se poate sprijini decât pe o ficțiune nelogică. România datora, înainte de 10/22 Maiu 1877, un tribut anual. Starea de război între amândouă statele s-a născut tocmai din cauza legăturilor ce existau între ele și a căroră espresione era tributul.

Cum poate dar să mai existe un drept de a cere tributul neplătit, de la data declarațiunii de război până la data încheierii păcei, când aceasta tocmai consfințește că România era partea învingătoare și Turcia cea învinsă, și că legăturile pe care se baza tributul și care au fost denunciate prin declarațiunea de război, nu mai pot să existe pe viitor? Plata tributului neplătit ar fi putut fi reclamată de către Sublima Poartă numai în cazul când ea ar fi învins și când s-ar fi reinstalat în drepturile sale anterioare. Cu toate că Sublima Poartă, prin art. 5 din preliminările de pace de la San Stefano²⁹ (3 Martie 1878), a recunoscut formal dreptul României de a primi o indemnitate de război, nu putem însă invoca acel Tratat, căci el, fiind încheiat între Rusia și Turcia, fără participarea noastră, a fost declarat de România, chiar de la început, de nul și de nul efect în ceea ce o privea. Drepturile noastre au o altă sorginte, mai sigură și mai solidă: dreptul ginților și o Convențiune solemnă.

Excelența Voastră veți binevoi deci a reclama din nou de la Guvernul Otoman sumele ce ne datorează, bazându-vă pe faptele relatate și pe Convențiunea încheiată. În caz când Guvernul

²⁹ Din 1926 este cartierul Yeşilköy din vestul Istanbulului.

Otoman va cere sau propune plata prin compensațiune cu tributul neplătit, Excelența Voastră veți refuza asemenea pretențiuni prin argumentele puternice expuse mai sus.

Binevoîți, Domnule Ministru, a primi asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Ministru, D.A. Sturdza³⁰, no. 1769

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

62. 23 mai/4 iunie 1883, București. Telegramă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Ioan I. Ghica, prin care îl informează pe Ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, despre faptul că nava-școală „Mircea” va întreprinde o călătorie în Marea Neagră și cere să se aducă acest lucru la cunoștința guvernului otoman.

May 23/June 4, 1883, Bucharest. Telegram from the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Ioan I. Ghica, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, that the training ship “Mircea” will undertake a journey in the Black Sea. He is instructed to bring this matter to the attention of the Ottoman government.

Domnule Ministru,

Colegul meu de la Război mă informă că, în interesul instrucțiunii ofițerilor și trupeii, basimentul școală „Mircea”³¹ va întreprinde un voiagiu în apele Mării Negre și va visita porturile cele mai principale. Vasul va eși din Sulina la 25 ale curenteii. Rugându-vă să binevoîți a aduce aceasta la cunoștința Guvernului Imperial, profit de ocaziune spre a vă renoi, Domnule Ministru, asigurarea prea înaltei mele considerațiuni.

p. Ministru. I.I. Ghica, no. 8295

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

63. 3/15 iunie 1883, București. Telegramă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Grigore I. Ghica, prin care i se cere ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, să intervinăpe lângă guvernul otoman pentru ca navei școală „Mircea” să i se facă o bună primire în porturile otomane.

June 3/15, 1883, Bucharest. Telegram from the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Grigore I. Ghica, requesting the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, to intervene with the Ottoman government to ensure a warm reception for the training ship “Mircea” in Ottoman ports.

³⁰ **Dimitrie A. Sturdza** (1883-1914), om politic și academician. A fost secretar particular al principelui Alexandru Ioan Cuza, devenind ulterior un oponent al acestuia. A fost ministru de Finanțe în guvernele liberale din 1876-1888, precum și ministru al Afacerilor Străine (1 august 1882 – 2 februarie 1885). În 1892 a preluat șefia Partidului Național Liberal, conducând guvernele liberale din perioada 4 octombrie 1895 – 21 noiembrie 1896, 31 martie 1897 – 30 martie 1899, 14 februarie 1901 – 20 decembrie 1904, 12 martie 1907 – 27 decembrie 1908. A fost secretar perpetuu al Academiei Române, contribuind la editarea colecției Hurmuzaki de documente istorice.

³¹ Este vorba de **primul bric „Mircea”**, construit la șantierele Thames Iron & Works & Shipbuilding Co Blackwall, care a funcționat ca navă școală a Marinei române între anii 1882-1944. Nava a fost adusă în țară sub comanda maiorului Vasile Urseanu. În 1931 a fost scos din serviciul activ și ancorat în portul Galați. În cei 49 de ani de serviciu, a întreprins 17 călătorii în Marea Neagră, 12 călătorii în Marea Mediterană și două în Oceanul Atlantic. La 16 aprilie 1944, bricul a fost distrus de aviația sovietică.

Domnule Ministru,

Referindu-mă la nota mea no. 8295 din 23 Mai trecut, am onoarea a vă ruga să binevoiți a interveni la Guvernul din Constantinopole, pentru ca autoritățile ottomane să facă o bună primire vasului nostru „Mircea”, care va visita porturile cele mai principale ale Mărei Negre.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea prea osebitei mele considerații.

p. Ministru, I. Ghika, no. 9108

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

- 64. 18/30 iunie 1883, Constantinopol. Informare a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, adresată Ministerului Afacerilor Străine, despre faptul că navei școală „Mircea” nu i s-au acordat onoruri militare în portul Sinope, deoarece nu s-a conformat ceremonialului otoman de primire.**

June 18/30, 1883, Constantinople. Official letter from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, informing the Ministry of Foreign Affairs that the training ship “Mircea” did not receive military honours in the port of Sinop because it did not comply with the Ottoman standards for this type of occasion.

Domnule Ministru,

După cum am avut onoarea a vă informa cu raportul meu no. 330 din 7 /19 Iunie, Poarta a fost încunosciițată la timp despre călătoria de instrucțiune a vasului nostru „Mircea” în principalele porturi ale Mărei Negre. Cu o telegramă din 14/26 Iunie, Guvernatorul Turc din Sinope anunță Porții că vasul român de război a intrat în port, dar că n-a putut să-i facă onorurile militare deoarece vasul nostru, deși armat cu două tunuri Krupp și cu 4 mici mitraliere, n-a salutat la venire. Încuviințarea Valiului, după cum mi se spune, este numai de formă, relatând faptul pentru a nu i se imputa cumva când cineva s-ar plânge că nu și-a făcut datoria. Și, în adevăr, după regulamentul ceremonialului ottoman, nu se trag salve de artilerie în asemenea cazuri decât după ce bastimentul de război visitor salută mai întâi piața fortificată tot în același fel. Aducându-vă la cunoștință cele ce preced, vă rog să bine voiți, Domnule Ministru, a primi etc.

P.S. În momentul de a închide această scrisoare, primim nota E. V. no. 9857. Socotesc că, cu toată notificarea, din nou, ce mă grăbesc a face Porței pentru acordarea onorurilor militare vasului „Mircea”, ordinele Porței au sosit totuși prea târziu, căci din instrucțiunile alăturate la zisa notă, bastimentul nu mai are în momentul de față de vizitat printre porturile Turciei din Marea Neagră decât Trebizonda, de unde, desigur, vasul va fi spre plecare când instrucțiunile Porții vor sosi.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

- 65. 5/17 iulie 1883, București. Informare a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Ioan I. Ghica, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, în care se arată că nava-școală „Mircea” s-a bucurat de bunăvoința autorităților otomane în portul Trebizonda.**

July 5/17, 1883, Bucharest. Official letter by the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Ioan I. Ghica, informing the Minister Plenipotentiary in Constantino-

ple, Petre Mavrogheni, that the training ship "Mircea" enjoyed the goodwill of the Ottoman authorities in the port of Trabzon.

Domnule Ministru,

Dintr-un raport al Comandantului Flotei noastre către Ministeriul de Război, reiese că bricul „Mircea” în tot timpul navigațiunei sale în porturile sudice ale Mărei Negre, pentru practica elevilor scoalei de marină, a fost obiectul unei atențiuni binevoitoare, mai ales din partea autorităților otomane. În special, numitul bric, având nevoie de cărbuni în portul Trebizonda și negăsind în comerț, căpitanul portului s-a grăbit a pune la dispoziția bricului cantitatea de șase tonelade, al căror cost s-a refuzat cu toată stăruința comandantului bastimentului, reușind a i se admite numai chitanța de primirea cărbunilor. Punându-vă în cunoștință de cele ce preced, am onoare a vă ruga, Domnule Ministru, să binevoiți pe de o parte să exprimați autorităților sus numite mulțumiri din partea Ministeriului de Război, și pe de alta să efectuați plata sumei datorite, avisându-mă de suma ce veți fi plătit, spre a fi întâmpinată de Ministeriul de Război.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

p. Ministru. I.I. Ghika, no.10838

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

66. 10/23 iulie 1883, Constantinopol. Notă a ministrului plenipotențiar la Constantinopol, Petre Mavrogheni, către Ministerul otoman al Afacerilor Străine, prin care se transmit mulțumirile lui Ion C. Brătianu, președinte al Consiliului de miniștri și ministru de Război, pentru primirea făcută de autoritățile otomane navei-școală „Mircea” în portul Trebizonda.

July 10/23, 1883, Constantinople. Note from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, to the Ottoman Ministry of Foreign Affairs, conveying the thanks of Ion C. Brătianu, the Prime Minister and Minister of War, for the reception given by the Ottoman authorities to the training ship "Mircea" in the port of Trabzon.

Monsieur le Ministre,

Sur l'invitation du Gouvernement Royal, la Légation de Roumanie a l'honneur d'exprimer à la Sublime Porte les vifs remerciements de Son Excellence Monsieur le Ministre de la Guerre pour la bienveillante attention dont le brick „Mircea” a été l'objet de la part des autorités Ottomanes, durant son voyage d'instruction dans les ports de la Mer Noire; en même temps, la Légation Royale prie le Ministre Impérial des Affaires Etrangères de lui faire savoir le coût de six tonnes de charbon dont, vu les circonstances, le dit brick a été pourvu par les autorités impériales de Trébizonde, lesquelles, avec une bonne grâce, inoubliable pour les marins Royaux, se sont refusées à en toucher le montant.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

67. 25 august/6 septembrie 1883, București. Adresă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Grigore I. Ghica, către Ioan Papiniu, însărcinatul cu afaceri la Constantinopol, prin care îi cere să solicite autorităților otomane permisiunea ca na-

va-școală „Mircea” să treacă prin strâmtorile Bosfor și Dardanele pentru a-și putea continua călătoria sa de instruire în Marea Mediterană.

August 25/September 6, 1883, Bucharest. Official letter from Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Grigore I. Ghica, to the chargé d'affaires in Constantinople, Ioan Papiniu, requesting him to ask permission of the Ottoman authorities for the training ship “Mircea” passing through the Bosphorus and Dardanelles straits in order to continue its training voyage to the Mediterranean Sea.

Domnule Însărcinat de afaceri³²,

Colegul meu de la Departamentul de Război prin adresa no. 7509 îmi face cunoscut că până la începutul lunii Octombrie viitor, epoca redeschiderei scoalei maritime militare, s-a hotărât ca bastimentul școală „Mircea” să facă a doua parte a campaniei de instrucțiune în Marea Marmara, Arhipelag, Adriatică și Mediterana. Comunicând Domniei Voastre cele ce preced și confirmând telegrama mea no. 13794 din 25 ale curente, am onoarea a vă ruga, bastimentul urmând a trece Bosforul și Dardanelele, să binevoiți a cere de la Înalta Pörtă permisiunea de rigoare necesară vaselor de război pentru trecerea strâmtorilor, solicitând tot de o dată a da cuvenitele ordine autorităților imperiale competente pentru ca vasul nostru, sosind în porturile otomane, să fie bine primit și să i se dea înlesnirile de care ar avea trebuință.

Primiți, Domnule Însărcinat de afaceri, asigurarea prea distinsei mele considerațiuni.

p. Ministru. I. Ghica, no.13801

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

68. 31 august/12 septembrie 1883, Constantinopol. Raportul însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Ioan Papiniu adresat Ministerului Afacerilor Străine, despre faptul că nava școală „Mircea” a sosit la Constantinopol. Aceasta a efectuat trecerea fără formalități speciale prin strâmtoarea Bosfor și își va continua călătoria.

August 31 / September 12, 1883, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Ioan Papiniu, informing the Ministry of Foreign Affairs that the training ship “Mircea” has arrived in Constantinople. It passed through the Bosphorus without any special formalities, and will continue its journey.

Domnule Ministru,

Confirmându-vă telegrama sub no. 480 din 27 August/8 Septembrie curent, am onoarea a vă încunoștința că brickul școală „Mircea” a sosit aci în ziua de vineri 26 August către două și jumătate ore după amiază, fără să fi fost cercetat nici anchetat în nici un fel de post militar care supraveghează intrarea Bosforului la Anatoli-Kavak; astfel că după simpla prezentare a patentei de sănătate, batelul și-a continuat calea prin Bosfor până în fața arsenalului militar de la Tophaneek, unde a ancorat alături cu staționarul Ottoman. Dl. Lt. Colonel Urseanu³³, îndată ce

³² **Ion N. Papiniu** (Ioachimescu) (1853-1924), diplomat, secretar de legație la Constantinopol (15 aprilie 1881-15 iunie 1884), șef al diviziei consulare (15 iunie-27 septembrie 1884), însărcinat cu gerarea consulatului general la Budapesta (27 septembrie 1884 – 14 ianuarie 1885), șef al diviziei consulare (14 ianuarie-15 aprilie 1885), delegat în comisia pentru elaborarea tarifului autonom (15 aprilie 1885), șef de cabinet al ministrului Afacerilor Străine și șef al serviciului economic (25 iulie 1885), ministru plenipotențiar la Haga (1898 – 1905) și Constantinopol (1 martie 1906 – 1 septembrie 1911).

³³ **Vasile Urseanu** (1848-1926) amiral și astronom, participant la războiul din 1877, organizatorul marinei comerciale românești, Inspector General al Porturilor (1898 – 1900), primul președinte al Societății Astronomice Române

a sosit cu brickul, a avizat Legațiunea prin mijlocirea unui ofițer de serviciu și a descins să facă visita de rigoare comandantului staționarului ottoman, de la care a luat și informațiuni despre conduita la față cu autoritățile și reglementele maritime ale portului. A doua zi de dimineață dânsul a venit, însoțit de o parte din statul major al batelului, să ne viziteze, de unde, împreună cu întâiul nostru dragoman, a mers la Ministerul Marinei Imperiale, la Comandantul Pieței și la Amiralul comandant al Portului. După cele ce mi s-au raportat, toți acești înalți funcționari au primit cu destulă bunăvoință pe ofițerii noștri. Ziua de Duminecă 28 August a fost întrebuințată cu primirea vizitelor făcute și cu vizitarea de către ofițerii și elevii de pe brick a principalelor stabilimente militare și altele ale Capitalei. În fine, luni 29 August, după ce comandantul batelului a obținut prin mijlocirea Legațiunei o scrisoare de recomandațiune din partea Amiralului Dilaver Pașa către autoritățile maritime din porturile ottomane din Marmara și Arhipelag, brickul a plecat la trei ore după amiază, îndreptându-se către Dardanele și de acolo către Pireu. La rândul meu am înștiințat pe Legațiunea noastră din Athena despre pornirea înspre zisul port al Greciei a batelului nostru „Mircea”, și comandantul arătându-mi că n-are instrucțiuni precise în care anume porturi din Marmara și Arhipelag să meargă, să arate pavilionul nostru în câteva porturi unde se află supuși români. Așa am insistat pentru vizitarea porturilor Rodosto, Salonic, Smirna și Volo. Deși Dl. Lt. Colonel Urseanu mi-a pus în vedere că portul Smirna, făcând parte din Coasta Asiei ale cărei aprovenințe în mărfuri și vase sunt supuse la noi la carantină, totuși după câte știu aici despre buna stare sanitară de acolo, și considerând epoca destul de depărtată când va avea a atinge acel port, i-am exprimat părerea că nu cred că mergerea la Smirna cu un batel de Stat care n-are nici un raport cu populațiunea bănuită bolnavă de holeră, să fie vreo împedecare pentru admiterea brickului în liberă practică, când se va întoarce peste o lună la Galați. De altfel nu este cu neputință ca interdicțiunea despre care e vorba să nu fie abrogată până la înapoierea brickului.

Rog pe Esc. Voastră să mă înștiințeze dacă aprobă recomandațiunea ce am făcut comandantului brickului „Mircea”, întru cât privesce călătoria sa și în portul Smirna, căci peste puțin acesta îmi va aduce telegrafic o întrebare din Syros sau din Pireu, după cum a fost convenit la plecarea sa de aici. Întrucât se atinge de vizita celor alte porturi mai sus numite, socotesc că e în interesul prestigiului nostru ca vasele noastre să urmeze exemplul tuturor celor alte puteri maritime care cu mari cheltueli trimit navele Statului să cutreere localitățile unde interesele politice, comerciale sau numai de prestigiu și influență le reclamă neapărat. De altminteri, întrucât privesc reputațiunea Statului și poporului român, simțim aci din ce în ce că avem trebuință de o demonstrațiune mai evidentă în ochii populațiilor Orientului a îmbunătățirilor ce se realizează pe fiecă zi la noi, căci trebuie să mărturisim că atât din cauza calomniilor răspândite de rău voitori printre populațiunile simple și lesne crezătoare de aci, cât și din firea însăși a populațiilor orientale care adoră puterea sub orice formă ar fi ea îmbrăcată, opiniunea publică se află, dacă nu indispușă, dar indiferentă către poporul și statul nostru, demn, cu toate acestea, de a-i servi de călăuză în desceptarea și dezvoltarea sa.

I.N. Papiniu, no. 491

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

69. 17/29 septembrie 1883, Constantinopol. Raportul lui Ioan Papiniu, însărcinatul cu afaceri al României la Constantinopol, adresat Ministerului Afacerilor Străine, despre

(1908), întemeietorul Observatorului astronomic din București. A comandat nava școală „Mircea” într-o călătorie de instrucție în vara anului 1883 în Marea Neagră și Marea Egee.

faptul că nava-școală „Mircea” a revenit la Constantinopol după călătoria încheiată, iar pe 20 septembrie își va relua călătoria spre casă.

September 17/29, 1883, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Ioan Papiniu, informing the Ministry of Foreign Affairs that the training ship “Mircea” has returned to Constantinople after completing its voyage and will resume its journey back home on September 20.

Domnule Ministru,

Ca urmare la raportul meu cu no. 491 din 31 August/12 Septembrie, am onoare a încunoscinița pe Esc. Voastră că alaltăieri la orele unu și jumătate după amiazi a sosit aci brickul „Mircea”, întorcându-se din călătoria ce a făcut la Pireu, Syros, Smyrna, Dardanele și Rodosto. După declarațiunea ce mi-a făcut comandantul, dl. lt.col. Urseanu, tot personalul de pe vas se află în bună sănătate și în toate porturile ottomane pe unde s-a oprit, vasul nostru a fost primit cu plăcere atât de către autoritățile locale, cât și de agenții consulari străini. În special, Dl. Urseanu a ținut a arăta Legațiunei recunoscinița sa pentru modul demn și îndatoritor în care personalul vasului a fost primit și călăuzit de dl. Herman Kem, consulul nostru onorific din Smyrna. Întrucît privește primirea făcută brickului în porturile Greciei pe unde s-a oprit, darea de seamă incumbă negreșit Legațiunei noastre din Athena și comandantului vasului. Țin asemenea, Domnule Ministru, a supune Esc. Voastre binevoînța ce mi-au arătat autoritățile centrale ottomane întru liberarea firmanului de înapoiare a zisului vas prin strămtoarea Dardanelelor. Silințele depuse întru aceasta de dl. Lahaille, întâiul nostru dragoman, merită asemenea o mențiune specială. Marți 20 Septembrie curent, brickul va ridica ancora pentru Constanța, Sulina și Galați; până atunci personalul său va vizita arsenalul și stabilimentele militare de aci, ce i-au mai rămas nevizitate la prima sa venire la Constantinople acum trei săptămâni.

I.N. Papiniu, no. 527

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

70. 24 septembrie/8 octombrie 1884, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Dimitrie A. Sturdza, către ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, prin care îi comunică date despre „situația mai mult decât anormală” în care se află implementarea convenției dintre Imperiul Otoman și România privind plata pentru întreținerea prizonierilor de război și îi cere să intervină pe lângă guvernul imperial pentru ca acesta să-și onoreze obligațiile asumate.

September 24/October 8, 1884, Bucharest. Official letter from the Minister of Foreign Affairs, Dimitrie A. Sturdza, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, informing him about the “highly abnormal situation” regarding the implementation of the convention between the Ottoman Empire and Romania regarding the payment for the maintenance of prisoners of war, and request to intervene with the imperial government to fulfill its obligations.

Monsieur le Ministre,

Je crois devoir attirer l'attention toute particulière de Votre Excellence sur la situation plus qu'anormale où se trouve l'exécution de la Convention conclue entre la Turquie et la Roumanie à Bucarest, le 23 Novembre / 5 Décembre 1878. Le Gouvernement Royal s'est empressé d'exécu-

ter loyalement les clauses de cette Convention, relatives à l'entretien des prisonniers de guerre Turcs et à leur rapatriement. Par contre, le Gouvernement Impérial n'a payé aucun des onze bons de trésor échus depuis le 24 Juillet 1879 jusqu'au 24 Août 1884 et représentant la somme de 1.204.426 francs, 89 centimes. Le 24 Octobre prochain un nouveau bon de 61.677 francs, 28 centimes arrive à son terme. Le Gouvernement Impérial ne devrait pas oublier que cette dette représente les dépenses faites par le trésor roumain et pour le compte de Sublime Porte, qu'elle a été établie d'un commun accord, et qu'on lui a donné toutes les facilités de paiement désirables, puisqu'on a échelonné le paiement de 1.451.136 francs en quinze échéances, dans l'intervalle de sept années et demie. Il nous est impossible de croire que le Gouvernement Impérial ait signé la Convention de 1878 avec la pensée de ne jamais l'exécuter. En effet, il a réglé le payement de sommes beaucoup plus considérables, dues comme indemnités de guerre à d'autres Etats. Il est donc à supposer que c'est un oubli qui a retardé l'accomplissement d'un engagement d'honneur garanti par des traités formels. Le Gouvernement Royal a usé, en cette circonstance, vis-à-vis de la Sublime Porte, de tous les ménagements et de tous les égards, puis qu'en ce moment cinq sixièmes de la dette sont exigibles. Nous croyons qu'il est temps, après cinq années et demie d'attente, de demander ce qui nous est dû. Veuillez donc, Monsieur le Ministre, vous inspirer de la note présente et de la note no. 1769 du 7/19 Février 1883, pour réclamer énergiquement auprès du Gouvernement Impérial Ottoman le payement des bons de trésor échus.

Agrérez, Monsieur le Ministre, les assurances de ma haute considération.

D. Sturdza

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

71. 8/20 octombrie 1884, Constantinopol. Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Petre Mavrogheni, prin care îi prezintă ministrului otoman al Afacerilor Străine, Assim Pașa, situația în care se află plata întreținerii prizonierilor de război, arătându-i că la momentul acela cinci șesimi din suma convenită este exigibilă. În acest sens, îi solicită oficialului otoman să intervină pe lângă Guvernul imperial pentru grăbirea plăților cuvenite României.

October 8/20, 1884, Constantinople. Official letter from the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Petre Mavrogheni, presenting to Assim Pasha, the Ottoman Minister of Foreign Affairs, the situation regarding the payment for the maintenance of prisoners of war, indicating that, at that moment, five-sixths of the agreed sum is due. In this sense, he requests to the Ottoman official to intervene with the imperial government to expedite the payments owed to Romania.

Légation de Roumanie à Constantinople, Péra

A Son Excellence Assim Pacha³⁴, Ministre des Affaires Etrangères de la Sublime Porte

Monsieur le Ministre,

Le 16 Août dernier j'ai eu l'honneur d'adresser à Votre Excellence une note concernant le payement des bons de trésor échus pour l'indemnité de l'entretien des prisonniers Ottomans

³⁴ **Asım Mehmed Pașa** (1821-1886), om politic otoman. Era fiul omului politic Mehmed Nuri Efendi, ministru de externe în 1838-1839. A fost ministru de Justiție (5 februarie – 24 august 1877), de trei ori ministru al Afacerilor Străine (februarie-aprilie 1878, 12 septembrie 1880 – mai 1882 și aprilie 1884 – septembrie 1885) și guvernator al Trebizondei (ianuarie – martie 1886).

pendant la dernière guerre, avec prière de me communiquer les mesures que le Gouvernement Impérial aura prises pour l'acquittement de ces bons. Cette note, ainsi que les précédentes à ce sujet, est restée sans réponse. Aujourd'hui, d'ordre de mon gouvernement, je viens attirer de nouveau Votre attention sur la situation plus qu'anormale où se trouve l'exécution de la Convention conclue à Bucarest, entre l'Empire Ottoman et la Roumanie, le 23 Novembre / 5 Décembre 1878. Le Gouvernement Royal s'est empressé d'exécuter loyalement les clauses de cette Convention, relatives à l'entretien des prisonniers de guerre Ottomans et à leur rapatriement. Néanmoins, aucun des onze bons de trésor échus depuis le 24 Juillet 1879 jusqu'au 24 Août 1884 et s'élevant à la somme de 1.204.426 francs, 89 centimes n'a été acquitté. Le 24 Octobre prochain un nouveau bon de 61.677 francs, 28 centimes arrive à son échéance. Le Gouvernement Impérial n'ignore pas que cette dette représente les dépenses faites par le trésor roumain et pour le compte de Sublime Porte, dette qui a été établie d'un commun accord, et pour laquelle nous nous sommes empressés de donner toutes les facilités de paiement désirables, puisqu'on a échelonné le paiement de 1.451.136 francs en quinze échéances, durant un intervalle de sept années et demie. D'autre part, le Gouvernement Impérial a réglé le paiement de sommes beaucoup plus considérables, dues au même titre à d'autres Etats. Nous ne saurions donc croire que la Roumanie soit forcé d'attendre encore pour rentrer dans des droits résultant d'un engagement formel et qui lui ont été garanti par les traités. Le Gouvernement Royal a usé, en cette circonstance, vis-à-vis de la Sublime Porte, de tous les égards possibles. En effet, cinq sixièmes de la dette sont exigibles en ce moment. Un retard plus considérable porterait des préjudices sérieux à nos intérêts, pour que mon gouvernement soit obligé, après cinq années et demie d'attente, de demander ce qui lui est dû. En conséquence, je vous prie, avec insistance, Monsieur le Ministre, de vouloir bien intervenir auprès du Gouvernement Impérial afin qu'il soit procédé sans plus de retard au paiement des bons du trésor échus et de m'honorer à d'une réponse à cet égard, que je puisse transmettre à mon gouvernement.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, l'assurance de ma plus haute considération.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

72. 31 octombrie/11 noiembrie 1884, Constantinopol. Adresă a ministrului otoman al Afacerilor Străine, Assim Pașa, către ministrul plenipotențiar al României la Constantinopol, Petre Mavrogheni prin care informează că suma cerută de România ca plată pentru întreținerea prizonierilor de război trebuie dedusă din tributul pe care România îl datorează pentru perioada cuprinsă între proclamarea independenței ei (10 mai 1877) și sfârșitul Congresului de pace de la Berlin (13 iulie 1878).

October 31/November 11, 1884, Constantinople. Address from Assim Pasha, the Ottoman Minister of Foreign Affairs, indicating to Petre Mavrogheni, the Minister Plenipotentiary of Romania, that the amount requested by Romania for the payment of prisoner maintenance must be subtracted from the tribute owed by Romania for the period between its declaration of independence (May 10, 1877) and the end of the Berlin Congress (July 13, 1878).

Sublime Porte, Ministère des Affaires Etrangères, Constantinople

Monsieur Mavrojeny, Envoyé extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de Son Altesse Royale le Prince de Roumanie

Monsieur Envoyé,

J'ai eu l'honneur de recevoir les notes que Votre Excellence a bien voulu m'adresser le 8/20 et le 11/23 Octobre de cette année, no. 481 et 588, concernant le paiement des bons du trésor échus qui se trouvent entre les mains du Gouvernement Royal pour l'indemnité de l'entretien des prisonniers ottomans pendant la dernière guerre. Antérieurement à la date à laquelle les bons dont il s'agit ont été remis au Gouvernement Royal, la Sublime Porte n'avait pas laissé ignorer à Monsieur le Ministre des Affaires Etrangères de Roumanie qu'elle était dans l'intention de déduire le montant de ces titres des sommes que la Roumanie devait payer au Gouvernement Ottoman, en vertu des firmans et des traités, à titre de reliquat du tribut afférent aux années 1292, 1293 et à une partie de l'année 1292³⁵. Les arriérés du tribut s'élevant à un chiffre de dix millions de piastres, et les bons remis au Gouvernement Royal représentant une valeur collective de six millions deux cent quatre vingt huit mille huit cent soixante cinq piastres et 12 paras, un solde créditeur assez considérable se trouve à l'actif du Gouvernement Impérial. Peu de temps après et avant l'échéance du premier bon, la Sublime Porte a de nouveau exprimé au Gouvernement de Sa Majesté le Roi, par l'entremise de la Légation Impériale à Bucharest, le désir de retrancher le montant de sa dette des sommes qu'elle avait elle-même à recevoir à titre d'arriérés du tribut. Le Gouvernement Royal cependant a jusqu'à présent hésité à accueillir cette proposition, en laissant entendre que d'après lui, la Roumanie se serait trouvée affranchie du tribut par la force des événements. La Sublime Porte n'est pas d'opinion, Monsieur l'Envoyé, que la manière de voir du Gouvernement Roumain en cette matière puisse se concilier avec les dispositions du droit public. Ainsi que Votre Excellence ne l'ignore pas, la Roumanie n'est devenue légalement indépendante que par l'effet du Traité de Berlin. Jusque là, les liens qui attachaient au Gouvernement Impérial les Principautés qui ont ensuite formé le Royaume de Roumanie étaient virtuellement intacts, et il en résulte qu'au point de vue du droit, le Gouvernement Roumain n'avait pas pu annuler de lui même le pacte international sur lequel reposait son existence. Si le Gouvernement Royal veut bien de rappeler que la constitution politique du pays étant basée sur le droit public européen n'a pu être modifiée que par la volonté commune des Puissances qui avaient participé à sa formation, à admettre la conséquence qui en découle, c'est-à-dire que tout acte de l'autorité politique ou législative ayant pour objet de changer l'ordre de choses existant alors et accompli sans le consentement de la Sublime porte et l'aveu des Puissances signataires du Traité de 1856, demeurerait dépourvu de valeur au point de vue du droit des gens et n'a pu dès lors produire aucun effet. Le Gouvernement Impérial estime donc, Monsieur l'Envoyé, que le tribut dont les anciennes Principautés étaient redevables à la Cour Suzeraine est légalement exigible jusqu'à la date du Traité de Berlin qui a créé l'indépendance de la Roumanie; et il se croit dès lors fondé à déduire du tribut non encore acquitté jusqu'à cette date le montant des bons du trésor qui ont été délivrés au Gouvernement Roumain. La Sublime Porte serait heureuse de voir le Gouvernement Royal entrer dans cette ordre d'idées et se prêter à un arrangement qui lui paraît aussi conforme aux principes du droit et de l'équité que satisfaisant, pour l'intérêt réciproque et la dignité des deux pays.

Veillez agréer, Monsieur l'Envoyé, l'assurance de ma haute considération.

Mehmed Assim Pacha

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 107]

³⁵ Anii 1292 și 1293 ai calendarului islamic sunt corespunzătorii anilor 1877 și 1878 ai erei creștine.

73. 4/16 iunie 1885, București. Telegrama Ministerului Afacerilor Străine adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe M. Ghica, despre cele 6000 kilograme de praf de pușcă ce au fost comandate de Ministerul de Război român în Franța. În acest sens i se solicită inițierea de demersuri pe lângă autoritățile otomane pentru libera trecere a navei respective prin strâmtori.

June 4/16, 1885, Bucharest. Telegram from the Ministry of Foreign Affairs to Gheorghe M. Ghica, the Romanian Minister Plenipotentiary in Constantinople, informing him about the 6,000 kilograms of gunpowder ordered from France by the Romanian Ministry of War. In this context, he is instructed to ask for the Ottoman authorities' permission for the free passage of the respective ship through the straits.

Domnule Ministru³⁶,

Departamentul de Război are comandată în Franța o cantitate de 6000 kilograme pulbere de resoi pentru a se întrebuința la diferite experiențe ce urmează a se face în poligoanele de artilerie. Această pulbere fiind a se espedia în țară, am onoarea a vă ruga să binevoiți a face cuvenitele demersuri pe lângă Guvernul Imperial spre a da ordine de a se lăsa libera trecere prin Dardanele a susmenționatei cantități de pulbere.

Primiți, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

p. Ministru (indescifrabil), No. 8468

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

74. 15/27 iulie 1885, Constantinopol (Péra). Raportul lui Alfons Lahaille, interpretul legației române, adresat ministrului plenipotențiar Gheorghe M. Ghica despre faptul că a obținut aprobarea pentru libera trecere prin strâmtori a navei care transportă cele 6000 de kilograme de praf de pușcă comandate de Ministerul de Război român în Franța.

July 15/27, 1885, Constantinople (Péra). Report from Alfons Lahaille, the interpreter of the Romanian legation, to Minister Plenipotentiary Gheorghe M. Ghica, announcing that he obtained approval for the free passage through the straits of the ship carrying the 6,000 kilograms of gunpowder ordered from France by the Romanian Ministry of War.

Monsieur le Ministre,

Ainsi que le sait Votre Excellence, les formalités préliminaires requises pour l'obtention de l'autorisation nécessaire au passage par le Détroits des six milles kilos de pouvre française commandées par le Gouvernement Royal avaient été remplies, à la suite d'un takrir du Dragomanat, no. 876 du 4/16 Juin 1885; et le dit Dragomanat, ainsi que j'ai eu l'honneur de le dire à Votre Excellence, n'attendant que l'avis du nom et de la nationalité du navire chargé de ce transport, pour completer les formalités susmentionnés. Cependant, comme jusqu'aujourd'hui le nom du dit transport n'a pas été communiqué à la Légation et que le retard, enrayant momentanément

³⁶ **Gheorghe M. Ghica** (1830-1896), diplomat. A fost director al Afacerilor Străine din Țara Românească (14 august 1856 – 10 august 1858), secretar general al Ministerului Afacerilor Străine (26 iunie 1881 – 30 septembrie 1882) ministru plenipotențiar la Atena (30 septembrie 1882-19 februarie 1885), Constantinopol (19 februarie 1885-10 aprilie 1886) și St. Petersburg (10 aprilie 1886 – 31 ianuarie 1889).

ces formalités peut aussi bien provoquer éventuellement des malentendus, j'ai cru devoir, dans l'intérêt même du service, faire compléter à la Porte les formalités susmentionnés, en faisant donner à la Grand Maitrise de l'Artillerie, pour l'information des ports et des préfectures, l'ordre de laisser passer le bateau qui sera chargé du matériel de guerre précité, par une lettre vezirienne no. 18, en date du 13 Chewall 1302 (13/25 Juillet 1885) adressée au Grand Maitre de l'Artillerie, et dont le bulletin d'expédition se trouve ci-annexé. Plus tard, s'il y a lieu, et si les forts ainsi que les Préfectures maritimes désirent connaître le nom et la nationalité du bateau, la Légation sera toujours à temps, je estime, de donner par une note à la Porte des détails à cet égard. Ci-joint, j'ai l'honneur de soumettre à Votre Excellence une traduction du takrir mentionné ci-haut, afin qu'elle puisse figurer dans le dossier de cette affaire.

J'ai l'honneur d'être, Monsieur le Ministre, avec le plus profond respect, de Votre Excellence, le très dévoué serviteur, A. Lahaille

Traduction du takrir no. 876 sus mentionné adressé le 4/16 Juin 1885 à la Sublime Porte

Nous venons d'être informés qu'une quantité de six milles kilos de poudre à canon commandées en France par le Gouvernement Roumain en vue d'être essayée dans un des polygones relevant du Ministère Royal de la Guerre, ont été embarqués sur un transport en destination d'un port roumain. En conséquence, nous vous prions de vouloir bien faire d'urgence les communications nécessaires aux commandants des forts situés dans les Détroits, aux sous-préfets des ports des dits détroits, ainsi qu'à la Prefecture du Port de la Capitale, afin que le dit bateau, suivant les précédents, puisse, sans qu'aucune opposition ne lui fut faite, franchir les Dardanelles et le Bosphore.

Le 4 Juin 1885 (v.s.)

Pour interpretation fidèle, Péra le 15/27 Juillet 1885, A. Lahaille

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

75. 17/29 iulie 1885, Constantinopol (Péra). Raportul lui Alfons Lahaille, interpretul legației române din Constantinopol, adresat ministrului plenipotențiar Gheorghe M. Ghica despre faptul că un „aviso” va însoți nava care transportă cele 6000 kilograme de praf de pușcă în trecerea ei prin strâmtori, și că prefectura portului Constantinopol vrea să știe de urgență toate datele tehnice ale acestui transport.

July 17/29, 1885, Constantinople (Péra). Report from Alfons Lahaille, the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, informing Minister Plenipotentiary Gheorghe M. Ghica that an "aviso" will accompany the ship carrying the 6,000 kilograms of gunpowder during its passage through the straits, and that the prefecture of the port of Constantinople urgently wants to know all the technical details of this transport.

Monsieur le Ministre,

Comme suite à mon rapport du 15/27 courant, no. 891, j'ai l'honneur de porter à la connaissance de Votre Excellence que j'ai officiellement été appelé hier à la Préfecture du Port, laquelle m'a communiqué l'ordre du Ministre Impérial de la Marine relatif au passage par les détroits du transport chargé de poudres pour le Gouvernement Roumain. L'avis Impérial „Esseri Djedriv” se trouvant actuellement dans notre port, a été désigné pour accompagner, sans le laisser com-

muniquer et aux frais de la Sublime Porte, le transport dont il s'agit. En conséquence, et pour que le dit avis puisse se tenir prêt à se mettre en marche en temps voulu, la Préfecture susmentionnée prie instamment Votre Excellence de vouloir bien lui faire savoir d'urgence par le Dragoman le nom du transport, celui de son capitaine, le port français d'où ci s'est mis en route, la date exacte de son départ ainsi que la nationalité de son pavillon. La Préfecture insiste pour avoir ces détails un moment plus tôt.

J'ai l'honneur d'être, Monsieur le Ministre, avec le plus profond respect, de Votre Excellence, le très dévoué serviteur, A. Lahaille, no. 892

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

76. 12/24 septembrie 1885, București. Adresa Ministerului Afacerilor Străine prin care ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe M. Ghica, este informat despre faptul că Ministerul de Război a autorizat expedierea celor 6000 kilograme de praf de pușcă comandate în Franța pe calea ferată. În aceste condiții, autorizația obținută de la Guvernul imperial otoman nu mai este necesară.

September 12/24, 1885, Bucharest. Official letter from the Ministry of Foreign Affairs informing Minister Plenipotentiary Gheorghe M. Ghica that the Ministry of War has authorized the shipment by railway of the 6,000 kilograms of gunpowder ordered from France. In this circumstances, the authorization from the Ottoman imperial government is no longer needed.

Domnule Ministru,

Domnul Ministru de Resboi mă încunoștințează că a autorizat expedierea celor 6000 kilograme de pulbere, comandate în fabricile din Franca, pe calea ferată, astfel încât nu putem beneficia deocamdată de autorizațiunea ce ați binevoit a dobândi de la Guvernul Imperial pentru trecerea prin Dardanele.

Bine-voiți, vă rog, Domnule Ministru, a primi încredințarea distinsei mele considerațiuni.
p. Ministru (indescifrabil), no. 14239

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

77. 29 noiembrie/11 decembrie 1885, București. Adresa lui Trandafir Djuvara, șef al diviziei politice din Ministerul Afacerilor Străine, către ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe M. Ghica, despre faptul că Ministerul de Război a comandat în Germania pulbere pentru artilerie și infanterie, iar acest material urmează să treacă prin strâmtoarele Dardanele și Bosfor. În acest sens, se solicită inițierea demersurilor necesare pe lângă guvernul otoman.

November 29/December 11, 1885, Bucharest. Official letter from Trandafir Djuvara, Chief of the Political Division in the Ministry of Foreign Affairs, informing Minister Plenipotentiary Gheorghe M. Ghica that the Ministry of War ordered gunpowder for artillery and infantry from Germany, which is to pass through the Dardanelles and Bosphorus straits. Consequently, he is instructed to take the necessary steps with the Ottoman government.

Domnule Ministru,

Departamentul de Război, pentru trebuința armatei, a comandat la fabrica de pulbere Rottweil-Hamburg 100.000 kilograme pulbere de artilerie și 50.000 de infanterie. Acest material, spre a fi adus în țară, urmând a trece prin Dardanele, am onoarea a vă ruga să binevoiți a face cuvenitele interveniri pe lângă Guvernul Imperial pentru a da ordine de a se lăsa libera lui trecere prin acea strâmtoare.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

p. Ministru [indescifrabil]

Șeful Divisiei, T. Giuvara³⁷, no. 18876

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

78. **2/14 decembrie 1885, Constantinopol. Cerere a Legației române prin care se solicită Ministerului otoman al Afacerilor Străine să dea dispoziții Departamentului de artilerie și prefecturii portului Constantinopol pentru libera trecere a navei care transportă muniția comandată de România.**

December 2/14, 1885, Constantinople. Official request from the Romanian Legation to the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to instruct the Department of Artillery and the prefecture of the port of Constantinople to allow the free passage of the ship carrying the ammunition ordered by Romania.

Légation de Roumanie, Au Ministère Impérial des Affaires Etrangères

Le Département Royal de la Guerre de Roumanie ayant commandé à la fabrique de poudre de Rottweil-Hambourg 100.000 kilogrammes de poudre d'artillerie et 50.0000 kilos de poudre d'infanterie pour le besoin de l'armée, la Légation de Roumanie à l'honneur de prier le Ministère Impérial des Affaires Etrangères de la Sublime Porte de vouloir bien donner d'urgence des ordres à la Grande Maitrise d'Artillerie et à la Préfecture du Port pour le passage par les Détroits du Bosphore et Dardanelles des munitions de guerre mentionnés ci-haut.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

79. **11/23 ianuarie 1886, Constantinopol. Telegramă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe M. Ghica, prin care informează Ministerul Afacerilor Străine despre faptul că autorizația pentru trecerea muniției pentru România nu ridică dificultăți. În acest sens, solicită datele tehnice ale transportului pentru a le comunica autorităților otomane.**

January 11/23, 1886, Constantinople. Telegram from Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe M. Ghica, informing the Ministry of Foreign Affairs that the

³⁷ **Trandafir G. Djuvara** (1856-1935), diplomat și om politic. Și-a început cariera diplomatică în 1879, ca atașat de legatie la Paris. A fost secretar de legatie la Bruxelles (24 aprilie 1880 – 25 mai 1883) prim secretar la legatia din Constantinopol (24 iunie 1883 – 4 decembrie 1884), șef al diviziei politice din Ministerul Afacerilor Străine (4 decembrie 1884 – 16 iunie 1887), secretar general al Ministerului Afacerilor Străine (20 noiembrie – 14 decembrie 1891), ministru plenipotențiar la Constantinopol (15 mai 1896 – 1 noiembrie 1899), delegat în Comisia europeană a Dunării și în Comisia mixtă a Prutului (22 aprilie 1904 – 29 martie 1905), ministru plenipotențiar la Bruxelles (1 iunie 1909 - 1 iulie 1920) și Atena (1 iulie 1920 – 1 noiembrie 1924).

authorization for the passage of ammunition for Romania does not present any difficulties. Consequently, is requesting the technical details of the transport so he can communicate them to the Ottoman authorities.

Télégramme chiffré, Ministre des Affaires Etrangères, Bucarest

Autorisation pour poudres ne soulève aucune difficulté. Seulement Porte retarde donner ordres, car Elle veut modifier mesures surveillance observées jusqu'ici et remplacer pour gardes le bateau de guerre qui accompagnait auparavant transporte munitions. Je prie Votre Excellence de me faire savoir à temps, nom du bateau, son pavillon et date départ Hambourg, afin prévenir retard à son arrivée Dardanelles.

Ghica

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

80. 23 aprilie/5 mai 1886, Constantinopol (Péra). Raportul lui Alfons Lahaille, interpretul legației române din Constantinopol, despre faptul că prefectura portului a aprobat trecerea navei cu muniții care va face escală la Makriköy pentru a descărca anumite materiale de război pentru guvernul otoman.

April 23/May 5, 1886, Constantinople (Péra). Report from Alfons Lahaille, the interpreter of the Romanian legation in Constantinople, that the prefecture of the port of Constantinople approved the passage of the ship carrying ammunition, which will make a stop at Makriköy to unload certain war materials for the Ottoman government.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

La Préfecture du port a été officiellement avisée du passage, ce matin, par les Dardanelles, accompagné d'un bateau de guerre turc, du Steamer "Saga", capitaine Torsten, venant de Hambourg, bateau pavillon Anglais, en destination de Galatz et ayant une cargaison de cent quarante huit tonnes de poudre de guerre destinée au Gouvernement Roumain, et pour passage de laquelle un Iradé Impérial avait été obtenu le 3 /15 février passé. Le dit Steamer s'arrêtera demain matin à Macri/Keoy pour remettre à la fabrique de Zülam(?) 98 caisses de munitions et deux torpilles appartenant au Gouvernement Ottoman et déposer dans des mahones qui seront envoyés sur les lieux par ses agents les Sieurs Morton et Donald, les marchandises de commerce en destination de Constantinople. Aussitôt ce débarquement terminé, le dit Steamer, toujours accompagné de l'avis de guerre, franchira le Bosphore sans s'y arrêter sous aucun prétexte. En l'absence du capitaine de Port Roumain qui se trouve aujourd'hui à Prinkipe, j'ai chargé un de ses employés de prier Monsieur Mathew Foscolo de venir aviser officiellement demain de l'heure à laquelle la "Saga" passera notre détroit.

Veillez agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, l'assurance de la très haute considération de votre dévoué serviteur, Lahaille

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

81. 1/13 iulie 1886, București. Adresă a Ministerului Afacerilor Străine prin care ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Ion Bălăceanu, este informat despre faptul

că Ministerul de Război intenționează ca la următoarea călătorie de instruire a navei școală „Mircea” să se viziteze un număr mai mare de porturi din Marea Egee. Din acest motiv, se solicită diplomatului obținerea de la guvernul otoman a liberei trecere a navei prin strâmțori și informații despre porturile grecești și otomane avute în vedere.
July 1/13, 1886, Bucharest. Official letter from the Ministry of Foreign Affairs informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ion Bălăceanu, that the Ministry of War intends to extend the upcoming voyage of the “Mircea” training ship, so that a greater number of ports in the Aegean Sea can be visited. For this reason, the diplomat is asked to obtain from the Ottoman government free passage of the ship through the straits, as well as information about the Greek and Ottoman ports that can be taken into account.

Domnule Ministru³⁸,

Referindu-mă la nota acelei Legațiuni no. 491 din 31 August /12 Septembrie 1883 prin care se propune, în interesul unei demonstrațiuni mai evidente în ochii populațiunii Orientului ca brickul „Mircea” să viziteze câteva porturi din Mediterana, am onorul a vă face cunoscut că Departamentul de Război a luat dispozițiuni ca bastimentul „Mircea”, după ce-și va termina călătoria în Marea Neagră, să iasă între 10-15 Iuliu viitor în Marea de Marmara, Arhipelag și coasta de est a Mediteranei, putând visita porturile: Constantinopole, Rodosto³⁹, Salonic, Pireu, Canea⁴⁰, Alexandria, Port-Said, Beyrut, Cypru, chiar și Mytilene. Vă rog, dar, în urma cererei sus-zisului Departament, să binevoiți a interveni pe lângă Guvernul Imperial pentru libera trecere a vasului nostru prin Bosfor și Dardanele, comunicându-mi, odată cu rezultatul ce veți obține în această privință, și cât s-ar putea mai neîntârziat, care din sus-zisele porturi ar conveni și care din ele nu ar prezenta inconveniente prin visitarea lor, spre a se lua dispozițiuni în consecință

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

p. Ministru (indescifrabil), no. 9799

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

82. 13/25 Mai 1887, Constantinopol. Notă a Ministerului otoman al Afacerilor Străine adresată legației României, informând asupra aprobării otomane pentru libera trecere a navei școală „Mircea” prin strâmțorile Bosfor și Dardanele.

May 13/25, 1887, Constantinople. Note from the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Legation, informing on the imperial decree that allowed free passage through the Straits for the “Mircea” training vessel.

Note verbale

En réponse à la note verbale que la Légation de Sa Majesté le Roi de Roumanie a bien voulu lui adresser le 12 Mai dernier, no. 907, le Ministère des Affaires Etrangères à l'honneur de l'infor-

³⁸ **Ion Bălăceanu** (1828-1914), om politic și diplomat, agent diplomatic la Paris (15 februarie 1866 – 17 mai 1867, când a jucat un rol important în aducerea în țară a principelui Carol I), la Constantinopol (31 decembrie 1870 – 26 martie 1871), ministru al Afacerilor Străine (30 ianuarie – 30 martie 1876), agent diplomatic, apoi ministru plenipotențiar la Viena (19 mai 1876 – 31 octombrie 1882), Roma (31 noiembrie 1882 – 24 septembrie 1884), Paris (24 septembrie 1884 – 31 ianuarie 1885), Constantinopol (10 aprilie 1887 – 16 martie 1889) și Londra (1 aprilie 1893 – 1 decembrie 1900).

³⁹ Azi Tekirdağ, pe malul de vest al Mării Marmara.

⁴⁰ Azi Chania, al doilea port ca mărime de pe coasta de nord-vest a insulei Creta.

mer que sur un Iradé de Sa Majesté Impériale le Sultan, émané à cet effet, la Grand Maitrise de l'Artillerie a reçu les ordres nécessaires pour le libre passage par les détroits du Bosphore et des Dardanelles du brick roumain „Mircea”⁴¹.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

83. 29 septembrie/11 octombrie 1887, București. Adresa Ministerului Afacerilor Străine prin care însărcinatul cu afaceri la Constantinopol, Grigore Gr. Ghica, este informat că Ministerul de Război a comandat din Germania 80.000 kilograme pulbere și îi cere să obțină aprobarea autorităților otomane pentru libera trecere a respectivei nave prin strâmători.

September 29/October 11, 1887, Bucharest. Address of the Ministry of Foreign Affairs informing Grigore Gr. Ghica, chargé d'affaires in Constantinople, that the Ministry of War ordered from Germany 80.000 kilograms of gunpowder and instructing him to pursue Ottoman approval for its free passage through the Straits.

Domnule Însărcinat de afaceri,

Ministerul nostru de Război a comandat la Domnii Kramer și Buchholz din Röhnsahl și Rübeland (Germania) 80.000 kilograme pulbere prismatică pentru trebuințele armatei noastre. Această pulbere fiind gata de espediat și urmând a se transporta pe apă până la Galați, trecând prin strâmtoarea Dardanele, am onoare a vă ruga să bine voiți a interveni pe lângă Guvernul Sublimei Porți ca să aprobeze libera trecere a menționatei cantități de pulbere, pentru care sfârșit să dea ordinele convenite autorităților respective și în același timp să ne procure un act oficial, prin care să se specifice autorizațiunea de liberă trecere, spre a se înmâna comandantului vaporului ce va fi angajat cu transportul. Pulberea va fi ambalată în 1600 lăzi de câte 50 kilograme și purtând fiecare inscripțiunea aci alăturată. Expedițiunea ei de la fabrică va avea loc la 15 Octombrie (stil nou) și prin urmare vă rog să faceți ca rezultatul să ne parvină cât s-ar putea mai în grabă.

Primiți, vă rog, Domnule Însărcinat de afaceri, asigurarea prea distinsei mele considerațiuni.
p. Ministru, I. Ghica, no. 16005

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

84. 8/20 octombrie 1887, Constantinopol. Înștiințarea ministrului otoman al Afacerilor Străine, Kürt Said Pașa, către însărcinatul cu afaceri al României, Grigore Gr. Ghica, despre faptul că autoritățile otomane acordă liberă trecere pentru munițiile comandate de Ministerul de Război român.

October 8/20, 1887, Constantinople. Note of the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Kürt Said Pasha, to the Romanian chargé d'affaires in Constantinople, Grigore Gr. Ghica, informing him that the Ottoman authorities granted safe passage for the gunpowder ordered by the Romanian Ministry of War.

⁴¹ La 31 iulie / 11 august 1887, Ministerul de Externe otoman anunța legația României privind emiterea iradei care aproba trecerea bricului „Mircea” prin Strâmători la călătoria de întoarcere. AMAE, Fond Constantinopol, volum 352.

Monsieur le Prince Ghika, Chargé d'Affaires de Roumanie

Monsieur le Chargé d'Affaires,

En réponse à la note que vous avez bien voulu m'adresser le 13 de ce mois, no. 693, je m'empresse de vous faire savoir que la Sublime Porte a donné les ordres nécessaires pour le passage par les détroits du bateau à vapeur contenant le chargement de poudre destiné aux Ministère de la Guerre de Roumanie.

Agréez, Monsieur le Chargé d'Affaires, l'assurance de ma considération très distinguée.

Said

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

85. 28 noiembrie/10 decembrie 1887, București. Adresa lui Trandafir Djuvara, șef al diviziei politice din Ministerul Afacerilor Străine, prin care îl informează pe însărcinatul cu afaceri la Constantinopol, Grigore Gr. Ghica asupra faptului că la pulberea comandată în Germania se adaugă și o tonă de fulmicoton. În acest sens, se solicită obținerea liberei treceri prin strâmtori a navei „Mascotte” la bordul căreia se află aceste muniții. November 28/December 10, 1887, Bucharest. Adress of the head of the Political Division of the Ministry of Foreign Affairs, Trandafir Djuvara, informing the Romanian chargé d'affaires in Constantinople, Grigore Gr. Ghica, that the Ministry of War also ordered from Germany a tone of gun cotton. Ghica was instructed to pursue Ottoman approval for the free passage through the Straits of the “Mascotte” ship, carrying it on board.

Domnule Însărcinat de afaceri,

Referindu-mă la adresa mea sub no. 16005 din 29/11 Septembre trecut, am onorul a vă face cunoscut că pe lângă pulberea despre care trata precitata adresă și tot cu același vapor s'au mai espediat din Germania pentru Ministeriul nostru de Război și una mie kilograme fulmicoton. Pentru ca în trecerea prin Dardanele această expediție să nu întâmpine vreo dificultate, am onorul a vă ruga, conform cererei Departamentului de Război, să binevoiți a interveni pe lângă Guvernul Otoman, spre a da cuvenitele ordine autorităților respective, pentru ca vaporul „Mascotte” ce conține această pulbere cât și fulmicotonul, să fie lăsat liber a trece prin Dardanele, fără a i se opune nici un obstacol. Zisul vapor aflându-se deja pe drum, vă rog, Domnule Însărcinat de afaceri, să binevoiți a grăbi demersurile Domniei voastre în această privință, comunicându-mi în același timp rezultatul obținut.

Primiți, vă rog, Domnule Însărcinat de afaceri, asigurarea prea deosebitei mele considerațiuni.

p.Ministru, Djuvara, no. 21422

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

86. 30 noiembrie/12 decembrie 1887, Constantinopol. Înștiințarea legației române către Kürt Said Pașa, ministrul otoman al Afacerilor Străine, despre apropiata sosire în Dardanele a navei „Mascotte”, la bordul căreia se află muniția comandată în Germania, de către Ministerul român de Război în Germania.

November 30/December 12, 1887, Constantinople. Notice of the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Kürt Said Pasha, on the timely arrival in the Dardanelles of the "Mascotte" ship, carrying the gun cotton ordered by the Romanian Ministry of War from Germany.

Monsieur le Ministre,

En réponse à la note no. 87666 x 43 que Votre Excellence m'a fait l'honneur de m'adresser le 20 du mois d'octobre passé pour m'informer que Sa Majesté le Sultan avait bien voulu autoriser le passage pour les détroits du bateau au vapeur contenant un chargement de munitions pour le Gouvernement Royal, je m'empresse de porter à la connaissance, pour l'information immédiate de le Gouvernement Impérial d'entretenir que le bateau dont il s'agit port le nom de „Mascotte” et que, parti de Hambourg depuis quelques jours, il ne peut manquer d'arriver aux Dardanelles d'un moment à l'autre.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, l'assurance de ma plus haute considération.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

87. 5/17 iulie 1888, Constantinopol. Notă a Ministerului otoman al Afacerilor Străine adresată legației române, prin care informează că s-a emis iradeaua care autorizează trecerea prin strâmtori a 155 tone de pulbere de artilerie pentru guvernul regal român. July 5/17, 1888, Constantinople. Note of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Legation informing that the permit for crossing the Straits of 155 tones of gunpowder ordered by the Romanian government was issued.

En réponse aux deux notes verbales que la Légation de Sa Majesté le Roi de Roumanie a bien voulu lui adresser les 24 Mai et 9 Juin derniers, nos. 220 et 271, le Ministère des Affaires Etrangères a l'honneur de l'informer qu'un Iradé Impérial autorise le transit par les détroits sous la surveillance d'usage des 155.0000 kilogrammes de poudre d'artillerie destinés au Gouvernement Royal.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

88. 12/24 iulie 1888, Constantinopol. Notă a Ministerului otoman al Afacerilor Străine adresată legației române, prin care informează că s-a emis iradeaua care autorizează trecerea prin strâmtori a 240 tone de pulbere de artilerie pentru guvernul român. July 12/24, 1888, Constantinople. Note of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Legation informing that the permit for crossing the Straits of 240 tones of gunpowder ordered by the Romanian government was issued.

En réponse à la note verbale que la Légation de Sa Majesté le Roi de Roumanie a bien voulu lui adresser le 4 Juillet no. 269, le Ministère des Affaires Etrangères à l'honneur de l'informer qu'un Iradé Impérial autorise le transit par les détroits sous la surveillance d'usage, des 240.000 kilogrammes de poudre d'artillerie destinés au Gouvernement Royal.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

89. 4/16 mai 1889, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, prin care îi cere însărcinatlui cu afaceri la Constantinopol, Grigore Gr. Ghica, să obțină de la autoritățile otomane aprobarea pentru ca nava canonieră „Grivița” să fie revopsită și reparată într-unul din bazinele portului Constantinopol.

May 4/16, 1889, Bucharest. Adress of the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, instructing Grigore Gr. Ghica, Romanian chargé d'affaires in Constantinople, to pursue approval by Ottoman authorities for the „Grivița” gun ship to be repainted and repaired at a naval base in Constantinople.

Domnule Însărcinat de afaceri,

Canoniera „Grivița” din Flotila noastră de Război având trebuință a-și curăți și văpsi carena din nou și urmând pentru acest sfârșit a intra într-un basin, în lipsă de asemenea bazine la noi, am onoarea a vă ruga, după cererea colegului meu de la Război, să binevoiți a interveni pe lângă Guvernul Imperial pentru a ne autorisa să trimitem sus menționatul vas într-unul din bazinele din Constantinople ce ar fi liber. Toate cheltuielile ce se vor face pentru pregătiri și intrarea în basin, precum și plata chiriei pe zilele cât va ține operațiunea se vor plăti de Guvernul Regal îndată după primirea comptului detailat din partea Admiralității Imperiale. Așteptând rezultatul demersurilor Domniei Voastre în această privință, cât mai curând posibil, spre a nu se întârzia instrucțiunea echipagiului din vara acestui an, vă rog, domnule însărcinat cu afaceri, să primiți încredințarea prea distinsei mele considerațiuni.

p. Ministru, A. Lahovary⁴², no. 8333

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

90. 1/13 iulie 1889, Constantinopol (Buyukdere). Telegrama lui Mihail Mitilineu, ministru plenipotențiar al României, adresată ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, despre faptul că în urma demersurilor sale, amiralitatea otomană este dispusă a întreprinde repararea canonierei „Grivița”

July 1/13, 1889, Constantinople. Telegram by the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, to the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, informing that after his request, the Ottoman Admiralty is ready to repair the “Grivița” gun ship.

Referindu-mă la nota Dumneavoastră sub no. 11859 de la 27 Iunie, am onoarea a vă face cunoscut că în urma demersurilor mele amiralitatea Imperială este dispusă a întreprinde reparațiunile canonierei „Grivița” în bazinele din Constantinopol. Ministrul afacerilor străine mi-a făgăduit că voi avea în curând răspunsul formal în această privință. În acceptarea acestei comunicări pe care mă voi grăbi a o trimite Excelenței Voastre, vă rog, Domnule Ministru, să binevoiți a-mi scrie, cu cinci spre zece zile mai înainte de data exactă a plecării zisei canoniere din apele noastre, ca astfel să pot eu să obțin la timp un Iradé prin care Sultanul va autorisa trecerea „Griviței” prin Bosfor.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

⁴² **Alexandru N. Lahovari** (1841-1897), om politic și diplomat, membru marcant al Partidului Conservator, ministru de Justiție (20 aprilie – 14 decembrie 1870 și 25 octombrie 1873 – 30 martie 1876) și al Afacerilor Străine (29 martie 1889 -15 februarie 1891 și 27 noiembrie 1891 – 3 octombrie 1895).

91. 3/15 iulie 1889, Constantinopol. Adresa Ministerului otoman al Afacerilor Străine prin care i se comunică ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitilineu, faptul că s-a emis iradeaua imperială care autorizează repararea canonierei „Grivița” în bazinele din Constantinopol.

July 3/15, 1889, Constantinople. Note of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, informing on the approval to repair the “Grivitza” gun ship at a naval base in Constantinople.

Monsieur l'Envoyé,

En réponse à la note que la Légation Royale a bien voulu m'adresser le 20 Mai dernier no. 135, j'ai l'honneur de vous informer, sur un rapport de mon collègue de la Marine, qu'un Iradé de Sa Majesté Impériale le Sultan autorise la réparation de la canonnière „Grivitza” de la flotille roumaine dans un des basins de l'Amirauté.

Veillez agréer, Monsieur l'Envoyé, l'assurance de ma haute considération.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

92. 29 august/10 septembrie 1889, Constantinopol (Péra). Raportul lui Alfons Lahaille, interpretul legăției române, prin care îl informează pe Mihail Mitilineu, ministru plenipotențiar al României, despre faptul că l-a însoțit pe Nicolae P. Grațoski, comandantul canonierei „Grivița”; la marele amiral Hassan Pașa, ministrul Marinei otomane, după finalizarea operațiunilor de reparație ale navei. Recomandă decorarea unor ofițeri superiori otomani de către statul român.

August 29/September 10, 1889, Constantinople (Péra). Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Romanian Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, that he accompanied the commander of the “Grivitza” gun ship, Nicolae P. Grațosky, to the Ottoman Minister of Navy, Grand Admiral Hassan Pasha, after the ship was repaired. He suggests decorating Ottoman superior officers by the Romanian state.

Monsieur le Ministre,

Me conformant au télégramme ci-joint de Votre Excellence je me suis rendu aujourd'hui, accompagné de Monsieur Nicolae P. Grațoski⁴³, chez le Grand Amiral, Son Excellence Hassan Pacha⁴⁴, Ministre de la Marine. Cet officier supérieur a fait au commandant de la „Grivitza” l'accueil le plus flatteur et a souhaité un bon voyage à tous les officiers et marins de la canonnière. Les réparations de la „Grivitza” seront entièrement terminées ce soir et elle quittera l'arsenal après

⁴³ **Nicolae Grațosky** (1861-1935), contra-amiral. Sublocotenent de marină la 1 iulie 1881. La 1 februarie 1888 a fost numit căpitan și repartizat la Depozitul Flotei. La 1 ianuarie 1895 a fost avansat locotenent-comandor și repartizat la Inspectoratul porturilor. În 1897 a fost numit aghiotant al regelui Carol I. La 10 mai 1901 a fost avansat căpitan-comandor, iar la 10 mai 1906 comandor. A fost maestrul Casei reginei Elisabeta (1914-1916). La 28 noiembrie 1915 a fost avansat contra-amiral. În 1916-1918 a condus secția română de pe lângă Societatea Internațională de Cruce Roșie de la Berna. În 1918 a fost trecut în rezerva Armatei.

⁴⁴ **Hasan Rami Pasha** (1842-1923), amiral otoman. Și-a început cariera ca ofițer de marină în 1856. A comandat o navă de război în războiul ruso-româno-otoman din 1877-1878. A fost aghiotant al sultanului Abdul Hamid al II-lea. A apărut strămtorile în timpul războiului greco-otoman din 1897. A fost ministru al Marinei (1906-1908) până la revoluția Junilor Turci.

demain jeudi, dans la nuit, pour jeter l'ancre dans le port. La note des frais de réparations sera envoyé à la Légation par l'Amirauté Impériale aussitôt qu'elle sera dressée par la comptabilité de l'Arsenal. A cette occasion je crois devoir, Monsieur le Ministre, relever à Votre Excellence, ainsi que je l'avais fait à son prédécesseur, les attentions pleines de délicatesse de Son Excellence Hassan Pacha, Grand Amiral et Ministre de la Marine, à l'égard de la marine Roumaine. Ces attentions sont connues à Bucarest. Monsieur de Balaceano les ayant signalées au Ministère auprès duquel Son Excellence était intervenu pour obtenir quelques récompenses en faveur de certains fonctionnaires de l'Amirauté. Cette démarche n'a obtenu alors aucun résultat, vu le nombre assez considérable de candidats. Pourtant, si aujourd'hui, revenant sur cette question, le Gouvernement Royal désirait récompenser quelques uns des personnages indiquées sur la liste de Votre prédécesseur, l'on pourrait la réduire aux trois personnages suivants:

Son Excellence Hassan Pacha, Grand Amiral et Ministre de la Marine: Grand Cordon de la Couronne;

Son Excellence Dilaner Pacha, vice amiral et Préfet du Port: Grand Cordon de la Couronne;

Abdul Latif (fonctionnaire de seconde classe), secrétaire général de l'administration du Port: commandeur de la Couronne.

Ci-joint j'ai l'honneur de soumettre à Votre Excellence copie de la liste présentée par Son Excellence Monsieur de Balaceano dans le courant du mois de Juin de l'année 1888.

Hassan Pacha, Grand Amiral, Ministre de la Marine

Chukry Pacha, vice amiral, commandeur de la Place

Dilaner Pacha, vice amiral, Préfet du Port

Hassan Pacha, contre amiral, commandant militaire

Osman Bey, capitaine de vaisseau, aide de camp de Sultan

Rechad Effendi, lieutenant de vaisseau à bord de la frégate „Menkhir”

Latif Bey, écrivain général de l'administration du Port.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma respectueuse considération.

Lahaille, no. 1124

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

- 93. 9/21 decembrie 1889, Constantinopol (Péra). Informare trimisă legației române din Constantinopol de către G. Constantinidi, al doilea dragoman al legației, privind costurile reparației canonierei „Grivița” plătite Ministerului otoman al Marinei.**
December 9/21, 1889, Constantinople (Péra). Report of G. Constantinidi, second dragoman of the Romanian Legation, on the costs for repairing the “Grivița” gun boat by the Ottoman Ministry of the Navy that were paid to the Ottoman Naval Ministry.

Monsieur le Ministre,

Conformément à vos instructions, j'ai payé au Ministère Impérial de la Marine la somme de Lt. 227 et 10 paras montant de frais de réparation de la canonnière „Grivitzza”, comme il appert de trois comptes ci-joint. D'après ces comptes la susdite somme est répartie comme il suit:

Pour droit de dock piastres 18625 suit Lt 186 paras 25.

Pour matériel Piastres 3063, 20 paras, soit Lt 30, 63,20 paras.

Pour main d'oeuvre Piastres 1011, 30 paras, soit Lt 10, 11,30 paras.

Total Piastres 22700, 10 paras, soit Lt 227 et 10 paras.

Le Gouvernement Royal ayant envoyé la somme de 227 Livres Turques et 25 piastres que nous avons touché au Crédit Lyonnais, il reste en plus 25 piastres, que je remet à Votre Excellence avec la présente.

Je sus avec respect, Monsieur le Ministre, Votre très dévoué serviteur,
G. Constantiniu⁴⁵, no. 1238

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

94. 27 septembrie/10 octombrie 1890, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, prin care se solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitilineu, obținerea aprobării autorităților otomane pentru repararea într-un doc din Constantinopol a crucișătorului românesc „Elisabeta”.

September 27/October 10, 1890, Bucharest. Adress of the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, instructing him to obtain approval by Ottoman authorities to repairing the Romanian „Elisabeta” cruiser in a shipyard of Constantinople.

Domnule Ministru,

Referindu-mă la nota Domniei Voastre no. 470 din 25 august trecut, am onoarea a vă ruga, în urma cererei Departamentului de Război, să binevoiți a face oficial demersurile convenite pe lângă Guvernul Imperial ca să acorde crucișătorului nostru „Elisabeta”⁴⁶ dreptul de a intra într-unul din docurile libere ale arsenalului din Constantinopol, pentru a i se curăți carena și a i se face reparațiunile necesare. Sus-zisul Departament este gata a răspunde toate cheltuelile ce se vor face pentru intrarea bastimentului nostru în basin, plata chiriei pe timpul cât va dura operațiunea, cum și plata lucrătorilor și a materialului întrebuițat. În vederea grabnicei trebuințe ce are bastimentul de reparațiune, vă rog să binevoiți a-mi comunica cât s-ar putea mai curând rezultatul demersurilor Domniei Voastre în această privință.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.
Ministru, A. Lahovary, no. 17172

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

95. 11/23 octombrie 1890, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, prin care i se cere însărcinatului cu afaceri al legației române, Nicolae Petrașcu, să comunice rezultatul demersurilor legației privind trecerea crucișătorului „Elisabeta” și a bricului „Mircea” prin strâmtoari pentru o călătorie de instruire.

October 11/23, 1890, Bucharest. Adress by the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, to Nicolae Petrașcu, chargé d'affaires of the Romanian Legation, asking him to inform on the results of the requests for the “Elisabeta” cruiser and the “Mircea” brig to pass the Straits for a training visit.

⁴⁵ G. Constantinidi, al doilea dragoman al legației române din Constantinopol.

⁴⁶ **Crucișătorul „Elisabeta”** a fost primul crucișător și nava amiral a Marinei Române (1888-1918) A fost construit în anul 1888 la Șantierul Naval „Armstrong, Mitchell & Co. Ltd” din Newcastle upon Tyne și a intrat în serviciul Marinei Militare Române la 5 noiembrie 1888. Primul căpitan a fost colonelul Ioan Murgescu. Nava a fost scoasă din serviciu în anul 1920.

Domnule Însărcinat cu afaceri⁴⁷,

Referindu-mă la adresa mea no, 17172 din 27 septembrie trecut, am onoarea a vă ruga să binevoiți a-mi comunica rezultatul intervenirilor acelei legațiuni privitoare la primirea crucișătorului nostru „Elisabeta” în basinul arsenalului din Constantinopol. Tot de o dată vă mai rog, în urma cererii colegului meu de la Război, să binevoiți a face cuvenitele demersuri pe lângă Guvernul Imperial pentru a acorda crucișătorului „Elisabeta”, după reparare, și bricului „Mircea”, în vederea unui voiagiu de instrucțiune ce aceste două vase vor întreprinde în Marea Mediterană, favoarea de a trece liber strîmtorile la ducere și întoarcere.

Primiți, Domnule Însărcinat cu afaceri, asigurarea distinsei mele considerațiuni.

Ministru, A. Lahovary, no. 18018

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

- 96. 1/13 decembrie 1890, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, prin care i se solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitilineu, accelerarea procedurilor de obținere a autorizației de trecere prin strâmtori a crucișătorului românesc „Elisabeta”.**

December 1/13, 1890, Bucharest. Adress by the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, to the Romanian Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, instructing him to speed up the approval process for the passage of the “Elisabeta” cruiser through the Straits.

Domnule Ministru,

Spre satisfacerea cererii colegului meu de la Război, căruia Domnul Colonel Urseanu, comandantele crucișătorului „Elisabeta” care se află actualmente în reparațiune la Constantinople, îi raportează că Guvernul Imperial ar fi dispus să acorde acestui bastiment trecerea Dardanelor, am onoarea a vă ruga să binevoiți a interveni fără zăbavă unde se cuvine, în scop de a se grăbi acordarea acestei permisiuni, pentru a nu se perde în zadar un timp prețios din campania ce urmează a face crucișătorul în Mediterana. În așteptarea rezultatului demersului Domniei Voastre în acest sens, profit de ocaziune pentru a vă înnoi, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Ministru, A. Lahovary, no. 21240

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

- 97. 31 decembrie 1890 / 12 ianuarie 1891, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, prin care se solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitilineu, asigurarea condițiilor optime pentru primirea în porturile otomane a crucișătorului „Elisabeta”.**

December 31, 1890 / January 12, 1890, Bucharest. Adress by the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mi-

⁴⁷ Nicolae Petrașcu (1859-1944), diplomat, scriitor, istoric de artă. În 1885 a fost numit atașat în Ministerul de Afacerilor Străine; secretar de legație la Paris în 1889 și apoi la Constantinopol, în 1890. În 1892 s-a retras din activitatea diplomatică.

hail Mitilineu, instructing him to prepare a proper reception of the "Elisabeta" cruiser in the Ottoman ports.

Domnule Ministru,

Crucișătorul nostru „Elisabeta” urmând a face o călătorie de instrucțiune în cursul anului 1891 în porturile ce se indică în alăturata aci listă, am onoarea a vă ruga, în urma cererei colegului meu de la Război, să binevoiați a lua dispozițiuni în ceea ce vă privesce, de a se asigura vasului nostru o bună primire în porturile din Turcia, precum și de a se da tot concursul trebuincios pentru ca această călătorie să fie profitabilă atât din punctul de vedere al cunoștințelor ofițerilor, cât și pentru o bună represintare a Țărei în străinătate. Despre orice modificare a acestui itinerar vă voi încunosciița la timp.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Ministru, A. Lahovary, no. 23131

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

98. 26 martie/7 aprilie 1891, Constantinopol (Péra). Informare a lui G. Constantinidi, al doilea dragoman al legației române, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitilineu, privind costurile reparației crucișătorului „Elisabeta”. *March 26/April 7, 1891, Constantinople (Péra). Report of G. Constantinidi, second dragoman of the Legation, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, on the costs for repairing the "Elisabeta" cruiser.*

Monsieur le Ministre,

Conformément à la dépêche du Ministère Royal des Affaires Etrangères du 18 Mars courant no. 4262, ayant versé à la caisse du Ministère Ottoman de la Marine la somme de Livres Turques 376 et 47, soit piastres or 37647 et 20 francs, montant des frais occasionnés pou la réparation du croiseur Royal „Elisabeta”, j'ai l'honneur de vous soumettre ci-joint quatre comptes officiels avec leur traductions, représentant la somme susmentionnée.

Je suis avec respect, Monsieur le Ministre, votre dévoué serviteur, G. Constantiniiu

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

99. 13/25 noiembrie 1891, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitilineu, adresat Ministerului Afacerilor Străine vizând propunerea de alianță militară oferită României de către sultanul Abdul Hamid al II-lea. *November 13/25, 1891, Constantinople. Report of Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, to the Ministry of Foreign Affairs on the Sultan Abdul Hamid II's proposal for a military alliance with Romania.*

Ministre Affaires Etrangères, Bucarest

Sultan m'a reçu en audience privée. Il m'a demandé avec le plus vif intérêt des nouvelles du Roi et de la Reine. Sa Majesté Impériale a été très sensible aux communications que j'avais ordre Lui faire. Nous avons-me dit-Elle-des intérêts identiques et nous courrons les mêmes dangers; en prévision d'une conflagration tôt ou tard un rapprochement plus étroit, une entente entre la

Roumanie et la Turquie pour action commune s'impose et le Roi Charles peut compter sur moi comme je compte sur Sa Majesté. Dieu m'est témoin, ajouta le Sultan, que j'avais depuis longtemps cette pensée et je me félicite occasion qui m'est donnée pour Vous la communiquer aujourd'hui en toute confiance. Sa Majesté me questionna ensuite sur nos rapports avec la Serbie. Je répondis que nous entretenons avec ce pays des rapports de bon voisinage, mais que je ne crois pas me tromper en affirmant que nos vues, nos aspirations sont tout autres que celles des Serbes. Je comprends, répliqua le Sultan et je suis très content avoir cette assurance. Au cours de mon audience qui a pris caractère entretien intime et a donné lieu à échange confidences, Sultan a fait éloge nation roumaine; Sa Majesté a reconnu avec satisfaction visible les progrès immenses que nous avons accompli sous règne éclairé du Roi et me laissant comprendre qu'Elle était partisan agrandissement territorial de la Roumanie, répliqué que nous voulons nous maintenir dans les limites que les traité nous ont assigné. Sultan me fit remarquer qu'il est également strict observateur, mais qu'on ne sait pas ce que avenir nous réserve pour le bien et grandeur Roumanie sous les auspices du Roi Charles.

M. Mitilineu

[ANIC, Fond Casa Regală, Documente oficiale, dosar 19/1891, ff. 1-2]

100. 19/31 mai 1892, Constantinopol (Péra). Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, despre intenția ambasadei ruse de a achiziționa un teren în vecinătatea localității San Stefano pentru construirea unui monument pentru soldații și ofițerii ruși căzuți la datorie în războiul din 1877-1878.

May 19/31, 1892, Constantinople (Péra). Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation on the intention of the Russian Embassy to purchase a field near San Stefano to build a monument in the memory of the Russian soldiers and officers fallen on the battlefield during the 1877-1878 war.

Monsieur le Ministre,

L'Ambassade Impériale de Russie à Constantinople, par l'intermédiaire de son attaché militaire, après entente avec la Sublime Porte, et sans vouloir profiter de la gracieuseté du Sultan, vient d'acheter d'Agopik (Jacques) Bey Dadian, propriétaire de la ferme de Floria, située à trois kilomètres environ de San Stefano, et pour la somme de six cent Livres turques (13500 francs), un terrain de vingt dunums carrés (32.000 pies) soit à peu près 24.000 mètres carrés, pour y ériger un monument où seront recueillies les dépouilles mortelles des officiers et soldats Russes morts sur le sol Ottoman, durant la guerre de 1877-1878. Le terrain dont il s'agit se trouve situé entre la ferme précitée et les bords du lac de Kutchuk-Tcekmedje. Il est hors des limites de la capitale et a vue sur la Marmara.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma respectueuse considération.

Lahaille

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 108]

101. 15/27 iunie 1892, Constantinopol (Péra). Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, despre obținerea iradelei pentru libera trecere a crucișătorului „Elisabeta” și a navei-școală „Mircea” prin strâmtorile Bosfor și Dardanele.

June 15/27, 1892, Constantinople (Péra). Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitileneu, on the imperial decree allowing the free passage of the "Elisabeta" cruiser and the "Mircea" brig through the Straits.

Monsieur le Ministre,

Comme suit à mes rapports du 9/21 courant no. 2192, j'ai l'honneur de porter à la connaissance de Votre Excellence qu'une lettre Grande Vizirielle a été adressée au Département de l'artillerie à la date du 3/15 Juin 1892, sub no. 58, pour informer la Grand Maitrise d'artillerie de l'Iradé de passage concernant le croisseur „Elisabeta”. Par cette même occasion, j'ai la satisfaction d'annoncer à la Légation Royale qu'un second Iradé promulgué avant hier autorise également le passage par les détroits du brick-ecole „Mircea”. Ce nouvel Iradé Impérial a été communiqué au Ministère Ottoman des Affaires Etrangères par lettre Grande Vizirielle du 14/26 Juin 1892 no. 345; et des ordres, en conséquence, ont été données par Son Altesse Djevad Pacha au Gran Maitrise d'artillerie, portant la date du 14 Haziran 1308 et le no. 70, dont la traduction se trouve ci-annexé. Le but visé par la dépêche du 19 Mai 1892 no 9676 se trouve ainsi entièrement atteint; et il ne resterait, d'après moi, aux commandants de l'Elisabeta et du Mircea qu'à se conformer strictement aux dispositions formelles du Gouvernement Impérial exposées dans mon rapport susmentionné.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, l'assurance de ma respectueuse considération.

Lahaille, no. 2199

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

102. 19 februarie/3 martie 1893, Constantinopol (Péra). Propunerea ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitileneu, către ministrul Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, privind staționarea permanentă în Bosfor a unui vas românesc. Acest lucru ar permite creșterea vizibilității Principatului român precum și ar facilita comunicarea cu diferite instituții otomane.

February 19/March 3, 1893, Constantinople (Péra). Proposal by the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitileneu, to the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, that Romania should keep, on a permanent basis, a small, unarmed ship docked in Bosphorus. This will increase the visibility of Romanian Principality and will facilitate the communication with different institutions of the Ottoman state.

D-le Ministru,

Mai toate pavilionele Țărilor care au în Constantinopole o reprezentațiune diplomatică falfăe pe Bosfor. Unul din puținele care nu se văd decât la rare epoce și numai în treacăt este cel român. Cu ocasiunea venirii la Constantinopole în cursul anului expirat a D-lui colonel Murgescu⁴⁸ pe Cruciașătorul „Elisabeta”, m-am întreținut cu D-sa în această privință și ne-am gândit împreună

⁴⁸ **Ioan Murgescu** (1846-1913), viceamiral. Și-a început cariera militară în 1866, absolvind Școala Navală de la Brest. A fost cel mai longevivi comandant ai Marinei Militare Române, aflându-se în fruntea instituției în perioada 10 decembrie 1874 – 1 aprilie 1877 (cu o pauză în mai-decembrie 1877, când a fost atașat pe lângă comandamentul Flotei ruse pe Dunăre) și 10 mai 1888 – 1 aprilie 1901. În 1901 a trecut în rezervă.

la avatajele ce ar rezulta pentru noi dacă un mic vas din flotila noastră, bine înțeles nearmat, ar fi destinat să staționeze în apele Bosforului. Astfel pe de o parte pavilionul nostru ar deveni din ce în ce mai cunoscut și influența noastră ar crește, iar pe de alta misiunea Țării, ca și mai toate celelalte reprezentațiuni diplomatice, ar putea dispune de acest vas în diferite împrejurări de serviciu, mai cu seamă în timp de vară, când toate misiunile cu care trebuiesc întreținute raporturi continue se află răspândite pe Bosfor sau pe la insule, iar comunicațiunile cu Palatul din Ildiz și cu Înalta Poartă, de altfel obligatorie, nu se fac de obicei de cât pe apă. D-l colonel Murgescu era de părere că trimiterea unui asemenea vas ar putea fi chiar folositoare marinei noastre, deoarece ar servi ca școală atât ofițerului care l-ar comanda, cât și micului echipaj care s-ar afla pe bordul lui. Am onoarea a supune această propunere informațiunei D-voastră, rugându-vă, dacă o veți încuviința, să binevoiți a interveni pe lângă Onor. Dv. coleg de la Departamentul de Război, ca, în înțelegere cu comandantul Flotilei noastre, să se ia cuvenitele dispozițiuni în sensul celor mai sus expuse.

Primiți, etc...

Mitilieu, no. 97

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

103. 14/26 septembrie 1893, Constantinopol (Péra). Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri al legației române din Constantinopol, C. Sordony, vizând nemulțumirea ministrului otoman al Afacerilor Străine, Said Pașa, față de amploarea manifestațiilor de la Constanța de aniversare a victoriei de la Grivița (30 august 1877). Astfel de acțiuni, conform diplomatului otoman, ar putea periclita bunele relații dintre Poarta Otomană și România.

September 14/26, 1893, Constantinople (Péra). Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, to the chargé d'affaires in Constantinople, C. Sordony, on the dissatisfaction expressed by the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Said Paşa, regarding the scale of the commemorations in Constanța on the Romanian victory at Grivița of August 30, 1877. According to the Ottoman official, such actions could endanger Romania's relations with the Ottomans.

Monsieur le Chargé d'Affaires⁴⁹,

Comme confirmation du rapport verbal que j'ai eu l'honneur de vous faire hier à la suite de notre entrevue avec Said Pacha, et pour me conformer à votre desir, je m'empresse de reproduire, ci-bas, la communication que le Ministre des Affaires Etrangères m'a faite, en votre présence, pour être portée à la connaissance du Gouvernement Royal par votre bienveillant intermédiaire. Des manifestations patriotiques ont eu lieu en Roumanie à l'occasion de l'anniversaire de la victoire de Grivitza. A Constanța, surtout, deux bateaux de guerre de la flotte Roumaine ont été pavoisés et le stationnaire Anglais "Cocatny" a suivi leur exemple. Ces manifestations à Constanța, au milieu d'une population musulmane aujourd'hui Roumaine, que la Roumanie a tout intérêt à conserver, a vivement impressionné tant le Gouvernement Ottoman. Il est d'un fâcheux exemple, quant on est voisin, de fêter des victoires qui ne sont en réalité que des dé-

⁴⁹ C. Sordony, diplomat român, însărcinat cu afaceri al legației române din Constantinopol.

faites d'un pays ami. Le Royaume a intérêt à vivre en bonne intelligence avec la Turquie, qui a eu aussi son passé victorieux, mai qui ne s'en est jamais vanté. Par ces manifestations, c'est la Russie, notre ennemi commun, qui a été mise en relief, et c'est la susceptibilité et le sentiment d'amour propre de la nation Ottomane qui ont été froissés, à notre plus grand regret. Je ne dis pas cela pour me plaindre, a ajouté Said Pacha, et si je vous dis tout cela en turc, c'est aux seules fins que Monsieur Sordony ne donne pas à mes paroles une portée officielle et ne croit pas que la Porte veut faire de cette affaire une question politique. Aussi, veuillez lui bien expliquer ma pensée qui est l'expression d'une simple regret de la part de mon Gouvernement, et non d'une plainte généralement quelconque. J'ai répliqué en turc au Ministre des Affaires Etrangères que cet incident ne pouvait avoir qu'un caractère purement anodin et local et que le Gouvernement central n'y est pour rien. Je suis convaincu, m'a répondu Son Excellence, mon seul desir est que la Légation Royale expose la situation au Gouvernement de Sa Majesté le Roi, afin que dans l'avenir des incidents regrettables de cette nature, pouvant nuire à nos bonnes relations, ne se reproduissent plus. Sur ces derniers mots de Said Pacha, la conversation reprit en français entre Son Excellence et vous.

Veuillez agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, les assurances de ma très haute considération.

Lahaille, no. 2617

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 108]

104. 24 septembrie/6 octombrie 1893, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, vizând explicația oficială privind evenimentele de la Constanța. Se arată că, prin aniversarea zilei de 30 august 1877, nu se sărbătorește înfrângerea otomanilor, ci eroismul soldaților români.

September 24/October 6, 1893, Bucharest. August 30, 1877. Adress of the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, regarding the official explanation for the events in Constantza. The commemoration of the battle of Grivița was not of the Ottoman defeat but for the bravery of the Romanian soldiers.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

En réponse à votre rapport confidentiel sous no. 590 du 16/28 Septembre 1893, je m'empresse de vous communiquer ce qui suit: Bien que l'observation de Son Excellence Said Pacha, Ministre des Affaires Etrangères, n'ait eu aucun caractère officiel, et qu'elle ait été faite de la façon la plus amicale, je tiens à ce que dans une conversation que vous recherchez l'occasion d'avoir avec Son Excellence, vous lui esposiez le point de vue du Gouvernement Roumain à propos de la fête du 30 Août, point de vue qui est le seul exact. Ce n'est pas une défaite de la Turquie que les Roumains célèbrent le 30 Août (du reste historiquement cette journée a été glorieuse pour les armées Ottomanes et le succès final a été plutôt de leur côté); en commémorant cette journée, ils ne veulent rappeler que la bravoure de leur jeune armée, qui pour la première fois depuis tant d'années, recevait le baptême du feu. C'est aussi une commémoration pieuse des morts tombés dans cette bataille. En restituant à cette fête son véritable caractère, Son Excellence peut se convaincre qu'elle n'a rien que de légitime, et qu'elle ne saurait impliquer aucune

interprétation désagréable. La population Musulmane de la Dobrogea, pour les croyances et les sentiments de laquelle le Gouvernement Roumain a toujours eu les plus grands égards, ne saurait y voir, et n'y a jamais vu autre chose. La Sublime Porte sait que la Roumanie a reçu la Dobrogea de l'Europe, sans la prétendre, ni la réclamer, et comme une faible compensation de son propre territoire qui lui a été enlevé sans son consentement. Il n'y a donc entre les deux Pays aucun motif ni d'hostilité, ni de froissement d'amour-propre, le Gouvernement Roumain ayant pour Sa Majesté Impériale le Sultan et la noble nation à laquelle il commande les sentiments les plus amicaux, et aucun intérêt contraire ne pouvant diviser les deux Pays. Notre représentation à Constantinople, Monsieur le Chargé d'Affaires, n'a pas d'autres instructions que de continuer à affermir ces excellentes relations. Le rapport qui a été fait à Son Excellence Said Pacha sur la fête du 30 Août, et l'impression produite sur la population Musulmane, ne peut être que le fait soit d'un ennemi de la bonne entente qui existe entre les deux Pays, soit d'un ami maladroit, ce qui en fait, est souvent la même chose.

Veillez agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, les assurances de ma meilleure considération.

Al. Lahovary

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 108]

105. 3/15 octombrie 1893, Constantinopol. Raportul lui C. Sordony, însărcinatul cu afaceri al legației române, prin care îi comunică ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, faptul că a prezentat lui Said Pașa, ministrul otoman al Afacerilor Străine, explicația oficială despre aniversarea zilei de 30 august 1877.

October 3/15, 1893, Constantinople. August 30, 1877. Report of Romanian chargé d'affaires in Constantinople, C. Sordony, to the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, informing that he presented the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Said Pașa, the official explanation for the commemoration of the battle of Grivița.

Ministre des Affaires Etrangères, Bucarest

J'ai eu l'occasion d'exposer au Ministre des Affaires Etrangères le point de vue du Gouvernement Roumain à propos de la fête du 30 Août conformément aux instructions contenues dans la lettre de V. E. en date du 24 Septembre. Cette communication a produit la meilleure impression sur Said Pacha, qui m'a prié de Vous en exprimer sa satisfaction et ses remerciements.

C. Sordony

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 108]

106. 29 martie/10 aprilie 1895, București. Adresa lui Alexandru Ghika-Brigadier, directorul secției politice din Ministerul Afacerilor Străine, care se solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitileneu, obținerea aprobării pentru trecerea prin strâmtori a navelor „Elisabeta” și „Mircea”. Aceste nave vor reprezenta Marina românească la festivitățile inaugurării canalului Kaiser Wilhelm, care va uni Marea Nordului cu Marea Baltică.

March 29/ April 10, 1895, Bucharest. Adress of the head of the Political Section of the Ministry of Foreign Affairs, Alexandru Ghika-Brigadier, instructing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, to obtain approval from the Ottoman authorities for the passage through the Straits of the "Elisabeta" cruiser and the "Mircea". These ships will represent the Romanian Navy at the inauguration ceremony of the "Kaiser Wilhelm" Channel that will unite the North Sea with the Baltic Sea.

Domnule Ministru,

La 19 Iunie stil nou viitor va avea loc inaugurarea canalului⁵⁰ care unesce Marea Nordului cu Marea Baltică. La această inaugurare Guvernul român va fi reprezentat prin încrucișătorul „Elisabetha”, comandat de colonelul (capitaine de vaisseau) Urseanu Vasile, care va fi în același timp și comandant al bastimentelor întrunite, și brickul „Mircea”, comandat de maistrul (capitaine de corvette) Coandă Ion. Aceste bastimente vor visita în drumul lor la Kiel, unde vor ajunge pe la finele luni Mai, porturile Constantinopol, Smyrna, Salonic și Suda (Creta). În consecință, am onoare a vă ruga să binevoiți a interveni pe lângă Guvernul Otoman, pentru a provoca ordine către autoritățile competente din acele porturi, spre a se asigura bastimentelor noastre o primire favorabilă și amicală.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

p. Ministru, Alexandru Ghika-Brigadier⁵¹, no. 5990

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

107. 22 iunie/4 iulie 1895, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Alexandru N. Lahovari, prin care îi cere ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Mihail Mitilineu, explorarea posibilității ca cele două nave românești care vor participa la festivitățile de la Kiel să poată trece simultan, la întoarcere, prin Dardanelele și să staționeze, ulterior, la Constantinopol.

June 22/July 4, 1895, Bucharest. Adress of the Minister of Foreign Affairs, Alexandru N. Lahovari, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, instructing him to gather information if is possible that the two Romanian ships that will take part in the Kiel festivities could, upon return, to pass simultaneously through the Straits and dock together in Constantinople.

Domnule Ministru,

Ministerul de Resboi mă informă că comandantul superior al bastimentelor „Elisabeta” și „Mircea” care au fost însărcinate a reprezenta guvernul nostru la serbările de la Kiel, pentru a întocmi itinerariul de întoarcere, dorește a ști dacă ambele vase ar putea să treacă împreună Dardanelele și să se oprească în același timp la Constantinople, aceasta ca o excepțiune la usul stabilit, luându-se în considerațiune misiunea particulară pe care au avut-o vasele române. Sus

⁵⁰ **Kaiser-Wilhelm-Kanal** (în amintirea împăratului german Wilhelm I) se numește azi Kiel Canal. A fost inaugurat la 20 iunie 1895.

⁵¹ **Alexandru I. Ghika-Brigadier** (1847-1902), diplomat. A fost consul general la Budapesta (31 august 1888 – 20 noiembrie), agent diplomatic la Sofia (20 noiembrie 1891 – 14 noiembrie 1892, 1 mai 1896 – 1 noiembrie 1899), directorul Diviziei Politice din Ministerul Afacerilor Străine (14 noiembrie 1892 – 13 octombrie 1893), secretar general (1 noiembrie 1893 – 9 octombrie 1895), ministru plenipotențiar la Constantinopol (1 noiembrie 1899 – 14 februarie 1902).

menționatele bastimente vor sosi acolo pe la 18 August viitor. Aducând cele ce preced la cunoștința D-voastră, am onoarea a vă ruga să binevoiți a interveni pe lângă cine în drept, și a-mi comunica la timp decisiunea Guvernului Otoman în această privință.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Ministru, Al. Lahovari, no. 11694

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

108. 28 iunie/10 iulie 1895, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, prin care îl informează pe Mihail Mitilineu, ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, asupra obținerii iradei pentru libera trecere a navelor „Elisabeta” și „Mircea”. Nu se precizează nimic însă despre dreptul acestor nave de a ancora pentru reprovizionare în portul Constantinopol, dar o ședere prea lungă a lor trebuie evitată pentru a nu se repeta reacția ostilă a ambasadei ruse manifestată cu câțiva ani în urmă față de crucișătorul „Elisabeta”.

June 28/July 10, 1895, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Mihail Mitilineu, on the imperial decree approving the free passage of the “Elisabeta” cruiser and the “Mircea” brig. There are no details on the right to dock for supplies in the Constantinople port, but a longer stay should be avoided to avert a hostile reaction from the Russian Embassy, as expressed a few years ago towards the “Elisabeta” cruiser.

Monsieur le Ministre,

Comme suite à la dépeche que je me suis empressé de transmettre à Votre Excellence, j'ai l'honneur aujourd'hui de l'assurer que l'Iradé Impérial concernant le passage du croiseur Royal “Elisabeth” et du brick de guerre “Mircea”, portant en même temps sur ces deux bateaux ceux-ci peuvent parfaitement franchir en même temps les Dardanelles et le Bosphore. Quant à un séjour quelconque de les bateaux à Constantinople, l'Iradé est muet à cet égard. Ce fait ne peut nullement empêcher les navires dont il s'agit de se ravitailler dans le port. Toutefois la Porte verrait avec plaisir que leur séjour forcé dans ce but soit aussi court que possible, afin de s'éviter, de la part de l'Ambassade de Russie, les désagréments qu'elle a dû subir, il y a quelques années, à la suite d'un séjour assez prolongé dans le port du croiseur royal “Elisabeth”.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma respectueuse considération.

Lahaille, no. 3051

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

109. 14/26 august 1896, București. Raportul președintelui Consiliului de Miniștri, Dimitrie A. Sturdza, adresat regelui Carol I despre sosirea ministrului plenipotențiar român de la Constantinopol, Trandafir G. Djuvara. Este prezentată propunerea sultanului Abdul Hamid al II-lea privind realizarea unei alianțe militare între România și Imperiul Otoman.

August 14/26, 1896, Bucharest. Report of the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, to King Carol I, on the arrival of the new Minister Plenipotentiary

in Constantinople, Trandafir G. Djuvara. It is presented the proposal of Abdul Hamid II for a military alliance between Romania and the Ottoman Empire.

(...)

Herr Djuvara kommt eben von Konstantinopel. In seiner Audienz, am Dienstag, hat der Sultan demselben folgendes gesagt:

(Di Djuvara tocmai a sosit de la Constantinopol. În audiența sa, care i s-a acordat marți, el a spus sultanului următoarele:

Après les derniers événements, je me suis surtout convaincu qu'une alliance entre la Turquie et la Roumanie est devenu une nécessité. J'ai étudié la question des relations des deux pays et j'ai vu qu'ils ont des intérêts identiques. La Roumanie ainsi que la Turquie peuvent être attaquées et ont par conséquent un intérêt égal à défendre leur allié naturel. J'irai plus loin: il y a nécessité d'une alliance, non seulement défensive, mais aussi offensive. Je suppose que la Roumanie peut avoir des velléités d'extension territoriale et dans ce cas aussi la Turquie pourrait l'aider. Quand Vous revendriez Vous pourriez venir accompagné d'un officier d'état major, qui arriverait comme simple touriste et avec lequel on pourrait discuter les détails militaires. Les affaires macédoniennes peuvent être facilement tranchées, mais il faut me donner le temps.

Herr Djuvara, der nach Aix-les-Bains reist, wird über diese Audienz einen besonderen Bericht einschicken. In tiefster Ehrfurcht verbleibe ich, Eurer Majestät, Allergehorsamster, allerergebenster, allertreuester Diener und Unterthan.

(Di Djuvara, care pleacă la Aix-les-bains, va face un raport special despre această audiență. Cu cel mai profund respect reamâm al M. V: cel mai devotat slujitor și supus)

D.A. Sturdza

[ANIC, Fond Casa Regală, Documente oficiale, dosar 7/1897, f. 2]

110.5 martie 1897, București. Raport al ministrului plenipotențiar austro-ungar la București, Alois Lexa von Aehrenthal, adresat ministrului de Externe austro-ungar, Agenor Goluchowski, despre discuțiile purtate de ministrul plenipotențiar român de la Constantinopol cu ambasadorii francez și britanic, respectiv cu agentul bulgar privind atitudinea României în cazul prăbușirii Imperiului Otoman în Europa și eventualele compensații teritoriale dorite de aceasta.

March 5, 1897, Bucharest. Report of the Austro-Hungarian Minister in Bucharest, Alois Lexa von Aehrenthal, to the Austro-Hungary Minister of Foreign Affairs, Agenor Goluchowski, on the discussions between the Romanian Minister Plenipotentiary in Constantinople with the French, and British Ambassadors and the Bulgarian Diplomatic Agent on Romania's attitude in the scenario of the Ottoman Empire downfall and potential of territorial compensations that Romania may desire.

Aehrenthal către Goluchowski⁵²

Nr. 13 D, București, 5 martie 1897

⁵² **Agenor Goluchowski** (1849-1921), diplomat austro-ungar, ministru plenipotențiar la București (1887-1893), ministru de externe al Austro-Ungariei (16 mai 1895-24 octombrie 1906).

Ministrul plenipotențiar român la Constantinopol raportează că mai mulți ambasadori, printre care dl Cambon⁵³ și Sir Philipp Currie⁵⁴, au discutat cu el la modul teoretic despre rolul României în cazul prăbușirii Imperiului Otoman în Europa. Mai ales dl Cambon părea că vrea să fie lămurit în acest sens, dacă România urmărește compensații teritoriale și care ar fi acele compensații în cazul în care ar surveni eventualitatea mai sus menționată. La fel și agentul bulgar de la Constantinopol pare să fi discutat pe aceeași temă cu dl Djuvara și în această politică a conjuncturilor posibile a mers atât de departe încât a luat în considerare posibilitatea limitării Imperiului Otoman doar la Constantinopol și zona adiacentă și pentru acest caz ia în calcul pretențiile românești asupra orașelor Rusciuc și Varna. Eu de aici nu pot să judec dacă numiții ambasadori au discutat într-adevăr serios această temă sau dacă nu cumva dl Djuvara a prezentat în mod tendențios câteva declarații mai puțin chibzuite rostite de personalitățile mai sus menționate, ca să facă impresie asupra politicianilor de la București. În orice caz, raportul în cauză va trezi guvernului de la București impresia că mai mulți reprezentanți ai marilor puteri de la Constantinopol se preocupă serios de problema nu prea îndepărtată a unei catastrofe ce ar surveni în Imperiul Otoman.

L. Aehrenthal

[ANIC, Fond Casa Regală, Documente oficiale, dosar 3/1897, f. 69]

111. 7/19 iulie 1897, Sinaia. Informare a secretarului legației Austro-Ungariei referitoare la dezmințirea dată de regele Carol I informațiilor apărute în presă privind încheierea unei potențiale alianțe între Imperiul Otoman și România. Regele l-a asigurat că nu va discuta așa ceva înainte de a ști părerea Vienei și a Berlinului și a respins propunerea otomanilor ca el să încerce să-i influențeze pe împărații Puterilor Centrale, în sensul acceptării condițiilor de pace dorite de sultan în urma războiului cu Grecia.

July 7/19, 1897, Sinaia. Report of the secretary of the Austro-Hungarian Legation on the refutation given by King Carol I denying the press allegations of a potential alliance between Romania and the Ottoman Empire. The King assured him he would not discuss such an alliance before consulting with the emperors of Austro-Hungary and Germany and rejected the Ottoman proposal to influence them in accepting the peace conditions desired by the Sultan after the war with Greece.

Thurn⁵⁵ către Goluchowski

Cu câteva zile în urmă ziarul „Indépendance roumaine” a reprodus un articol din „Frankfurter Allgemeiner Zeitung” care a prezentat vestea încheierii unei alianțe între Turcia și România. La dejunul de ieri la care am avut onoarea să particip și eu, M.S. Regele s-a folosit de această

⁵³ **Paul Pierre Cambon** (1843-1924) diplomat francez. A urmat studii juridice, lucrând în administrație înainte de a-și începe, în 1882, cariera diplomatică. A fost rezident-general în Tunisia (28 februarie 1882 – 28 octombrie 1886), ambasador la Madrid (1886-1890), la Constantinopol (1890-1898) și la Londra (1898-1920). A avut un rol major în negocierea Antantei Cordiale din aprilie 1904 și ulterior în consolidarea alianței franco-britanice.

⁵⁴ **Philip Henry Wodehouse Currie, Primul Baron de Currie** (1834-1906), diplomat britanic, ambasador la Constantinopol (1893-1898) și apoi la Roma (1898 -1902).

⁵⁵ **Johann Douglas Graf Thurn und Valsássina-Como-Vercelli** (1864-1939), diplomat austro-ungar, secretar de legație al București (1895-1896), secretar de ambasadă la Berlin, agent, ulterior ministru plenipotențiar la Sofia (1905-1909), ambasador la St. Petersburg (1911-1913), ministru plenipotențiar la München (1917-1918).

ocazie ca să-mi spună cât de neplăcut impresionat este el din cauza răspândirii acestei știri. La cererea sa a și fost imediat dată publicității o dezmințire. Apoi regele mi-a repetat declarația pe care a făcut-o și față de baronul von Aehrenthal, anume că i s-au făcut propuneri de alianță din partea turcilor, dar a mai adăugat că până la ora actuală a evitat categoric să se angajeze în vreo discuție în acest sens.

M.S. Regele m-a asigurat că este ferm hotărât să nu întreprindă nimic în această chestiune înainte de a discuta cu Împăratul nostru și că atitudinea sa față de propunerile turce va fi subordonată indicațiilor primite de la cei de la Viena și Berlin. Se pare că din partea Porții se pune destul de mult preț pe realizarea unei înțelegeri; că cel puțin se poate trage concluzia din faptul că Munir Pașa, întors de la festivitățile jubileului de la Londra, s-a oprit la Sinaia din ordinul sultanului și că a făcut regelui o propunere în acest sens. M.S. a răspuns la toate propunerile ministrului de Externe turc că atâta vreme cât nu se încheie pacea cu Grecia nu poate fi în situația de a discuta ceva în acest sens. Mai târziu s-ar putea discuta despre această problemă. Munir Pașa s-a folosit de prezența sa la Sinaia pentru ca în numele sultanului să-l roage pe rege să se folosească de influența sa pe lângă împăratul german și să intervină în sensul dorințelor turcilor în privința condițiilor de încheiere a păcii. Din câte mi-a spus suveranul rezultă că acesta a răspuns la cererea formulată de demnitarul turc arătând că el, regele, împărtășește întru totul atât vederile împăratului german, cât și cele ale împăratului nostru și din acest motiv, chiar dacă ar putea, tot n-ar fi în situația de a răspunde dorințelor turcilor în acest sens. În continuare regele Carol I a spus că el consideră că este contrar intereselor Turciei să mai încerce să-și supună din nou acele teritorii locuite de populații care au fost cândva, ce-i drept, sub dominație otomană, dar care de atunci și-au proclamat independența. Dacă Sultanul ar vrea să asculte de sfaturile prietenești ale regelui României atunci ar reuși ca prin bunăvoință față de condițiile unanime și categoric ușor de îndeplinit ale marilor puteri să grăbească cât mai mult încheierea păcii și să se mulțumească cu satisfacția morală pe care o pot oferi sultanului frumoasele succese militare ale armatelor turce.

Binevoii... Douglas Thurn

[BAR, Manuscrise, Corespondența consulilor austrieci, Mapa XLV, ff. 242-243]

112. 14 septembrie 1897, Sinaia. Raport al ministrului plenipotențiar austro-ungar la București despre propunerile de alianță primite de România din partea sultanului Abdul Hamid al II-lea. Asigurarea lui Dimitrie A. Sturdza privind faptul că România nu va accepta niciodată angajamente care să contravină intereselor Triplei Alianțe. Se menționează și faptul că ministrul de externe al Austro-Ungariei privește cu neîncredere propunerile sultanului, care nu urmărește decât să acutizeze antagonismul bulgaro-român și eventual chiar să compromită România.

September 14, 1897, Sinaia. Report of the Austro-Hungarian Minister Plenipotentiary in Bucharest, Alois Lexa von Aehrenthal, on Sultan Abdul Hamid II's proposal for a military alliance with Romania. The President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, gave assurances that Romania will never accept any commitment against the interests of the Triple Alliance. The Austro-Hungarian Minister of Foreign Affairs distrusts the Sultan's proposal, aimed at aggravating the Bulgarian-Romanian enmity and eventually compromising Romania.

Aehrenthal către Goluchowski

Dl. D.A. Sturdza pe care l-am căutat pe 10 ale lunii când m-am întors din concediu, mi-a spus că M.S. Sultanul a revenit de curând la problema încheierii unei alianțe turco-române. Cu 8 zile în urmă l-a chemat din nou pe ministrul plenipotențiar român, dl. Trandafir Djuvara, care deja își luase rămas bun ca să plece în concediu, și a repetat propunerile făcute inițial de Munir Pașa prin următorul mesaj adresat regelui Carol I. Ultimele evenimente l-au convins și mai mult pe sultan de utilitatea unei apropieri mai strânse între țările lor. El, sultanul, se gândește să realizeze această apropiere nu doar sub forma unei alianțe defensive și crede că un acord ar putea avea foarte bine și un caracter ofensiv cu atât mai mult cu cât știe că România urmărește achiziții teritoriale care ar putea fi sprijinite de Turcia. În acest scop el, sultanul, consideră că este necesar să se înceapă cât mai curând negocierile în acest sens, motiv pentru care ar trebui să fie trimis la Constantinopol un ofițer român cu grad înalt. Dl. D.A. Sturdza a adus aceste declarații la cunoștința regelui și mi-a declarat de curând că guvernul român va adopta o poziție definitivă în această chestiune numai după încuviințarea Ex. V. România nu-și va asuma niciodată vreo obligație care ar contraveni intențiilor și intereselor Triplei Alianțe. Dl. D.A. Sturdza așteaptă o orientare în acest sens de la întâlnirea regelui cu M.S. Împăratul nostru și cu Ex. V.

În răspunsul meu m-am limitat la a răspunde d-lui D.A. Sturdza că Ex.V. privește cu neîncredere propunerile de alianță venite din partea Sultanului și este de părere că așa ceva cu greu ar corespunde intereselor României. Mai există temerea că Sultanul se cramponează de ideea alianței numai ca să ațâțe antagonismul româno-bulgar și, la nevoie, n-ar ezita să compromită România. Aici dl. D.A. Sturdza a spus că și el nutrește aceleași temeri și de curând i-au fost confirmate părerile când a aflat că mai mulți funcționari ai marelui vizir știu despre chestiune. O altă temere rezidă în faptul că România nu are la Constantinopol un translator de încredere așa că, în eventualitatea unor negocieri, guvernul român ar fi pus într-o situație absolut nefavorabilă. Dl. D.A. Sturdza pare să nutrească ideea de a exploata propunerile sultanului de prietenie cu România pentru a obține recunoașterea episcopului Antim ca mitropolit român al Macedoniei. Cu un pic de prudență și energie situația s-ar putea exploata favorabil în acest sens. Dar pentru a feri România de o posibilă compromitere, ar trebui ca el să dea la Constantinopol o declarație lipsită de orice echivoc că nu urmărește niciun fel de câștiguri teritoriale, pentru că România s-a alăturat din convingere și loialitate politică marilor puteri de menținere a statu quo-ului.

Binevoști... Lexa von Aehrenthal

[BAR, Manuscrise, Corespondența consulilor austrieci, Mapa XLV, ff. 275-277]

113. 4/16 Septembrie 1897, București. Adresa președintelui Consiliului de Miniștri, Dimitrie A. Sturdza, prin care se solicită lui Nicolae Mișu, însărcinatul cu afaceri la Constantinopol, detalii privind procedurile de tranzitare prin strâmtori a navelor încărcate cu muniții dacă sunt supuse la vreo formalitate sau dacă materialul trece ca orice altă marfă.

September 4/16, 1897, Bucharest. Adress of the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, instructing the chargé d'affaires in Constantinople, Nicolae Mișu, to obtain information if gun-loaded ships must undertake special formalities for passage through the Straits.

Domnule Însărcinat cu afaceri⁵⁶,

În mai multe rânduri Ministerul de Răsboi a făcut, și probabil va mai face încă, comande de arme și material de resboi, ca pulbere, în Germania, Franța și Belgia. În toate cazurile, atunci când materialul acesta urmează a fi expedit pe uscat, trebuie să transiteze prin Austro-Ungaria și atunci Ministerul Imperial și Regal de Răsboi, după regulile sale, înainte de a admite transitul, trebuie să facă analiza pulberii de transitat și el trebuie să libereze în urmă actele necesarii expedițiunii. Cu chipul acesta trec mai multe luni până ce comanda făcută să intre în țară. Ministerul de Răsboi, dorind ca materialele sale să nu mai fie supuse formalităților ce am amintit, cere să încercăm transportul pe apă al acelor materiale. Pentru aceasta trebuie trecut Dardanelele și Bosporul; am examinat ultima ediție a Convențiunii strâmtorilor (1858) și am văzut că ea nu vorbește nimic despre așa ceva. Oricum însă, am onoarea a vă ruga să bine voți a examina chestiunea și a vă interesa, în mod privat, pe lângă cine veți crede de cuviință, spre a-mi da deslușire dacă transitarea prin strâmtori a unui astfel de material este supusă la vreo formalitate din partea autorităților otomane, sau dacă materialul trece simplu ca orice altă marfă. În așteptarea răspunsului Domniei Voastre, vă rog, Domnule Însărcinat cu afaceri, a primi asigurarea prea distinsei mele considerații.

Ministru, D.A. Sturdza, no. 17532

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

114. 5/17 septembrie 1897, București. Informare a președintelui Consiliului de Miniștri, Dimitrie A. Sturdza, adresată regelui Carol I, despre propunerile de alianță venite din partea Imperiului Otoman. Ministrul de externe al Austro-Ungariei și ministrul plenipotențiar de la București le cunosc și există suspiciunea că ar putea fi o cursă întinsă României de Rusia.

September 5/17, 1897, Bucharest. Report of the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, to King Carol I, on the Ottoman Empire's proposal for a military alliance. The Austro-Hungarian Minister of Foreign Affairs and Minister Plenipotentiary in Bucharest are aware and there is suspicion of Russian trap for Romania.

Bukarest. Den 5/17 September 1897

Eurer Majestät,

Übersende ich ehrfurchtsvoll die in den letzten Tagen eingelaufenen Berichte der Königlichen Gesandtschaften. Die wichtigsten sind wohl diejenigen aus Konstantinopel und zwar ein Bericht des Herrn Gesandter Djuvara, nachträglich aus Aix-les-Bains eingeschickt und die Berichte des Geschäftsträger Herrn Mișu über den Stand der mazedonischen Angelegenheiten. In Betreff der Vorschläge Seiner Majestät des Sultans, die Baron Aehrenthal schon früher kennt, befürchtet derselbe sowie Graf Goluchowski, dass dieselben eine von Russland Rumänien an-

⁵⁶ **Nicolae Mișu** (1858-1924), diplomat. A intrat în serviciul Ministerului Afacerilor Străine în 1886. A fost secretar de legatie la Viena (1891-1894), consilier de legatie la St. Petersburg (1895-1898), secretar general al Ministerului Afacerilor Străine (13 iulie 1898 – 15 noiembrie 1899), agent diplomatic la Sofia (15 noiembrie 1899 – 1 octombrie 1908), ministru plenipotențiar la Viena (1 octombrie 1908 – 1 septembrie 1911), Constantinopol (1 septembrie 1911 – 5 decembrie 1912) și Londra (5 decembrie 1912 – 15 octombrie 1919), ministru al Afacerilor Străine în guvernul Văitoianu (15 octombrie – 28 noiembrie 1919), delegat al României la Conferința de Pace de la Paris, administrator al Domeniului Coroanei (9 decembrie 1919 – 15 mai 1920) și ministru al Casei Regale (15 mai 1920 – 31 august 1924).

gestellte Falle sein könnte. Dies ist gewiss zu berücksichtigen, noch mehr dass eine Geheimhaltung so schwer zu erzielen sein wird. Für den gegenwärtigen Augenblick und bis zur Lösung der mazedonischen Frage, können aber dieselben jedenfalls dilatorisch behandelt werden. Herrn Mișu's Berichte bieten viel des Interessanten dar und beweisen, wie schwierig es ist menschliche Werkzeuge im Geleise zu halten, damit sie nicht allzuweit aus dem Geleise geworfen werden. Ich hoffe wir werden über alle diese Schwierigkeiten hinwegkommen und es wird sich auch nach der Rückkehr Eurer Majestät für manches eine Remedur finden. Da der Gross-Vezir Take Margarit versichert hat, dass die Berats der beiden Metropolen nach dem Abschluss der Preliminar in Konstantinopel allsogleich ausgestellt werden, und heute diese Preliminare höchstwahrscheinlich unterschrieben werden, die Griechlinge in Mazedonien sich rühren und im Patriarchate nach Korruptionsmitteln gegriffen wird; glaube ich dass es nöthig war, bei der Pforte und dem Sultan die Sache wieder etwas zu treiben. Vielleicht wäre es gut, dass man uns von Berlin aus (nicht von Wien) in Konstantinopel unterstützt. Wenn es auch Eurer Majestät Ansicht ist, erbitte ich mir einen kurzen telegraphischen Befehl.

[...]

D.A. Sturdza

Traducere:

București, 5/17 septembrie 1897

Maiestății Voastre,

Trimit cu respect rapoarte sosite în ultimele zile de legațiile regale.

Cele mai importante sunt categoric cele de la Constantinopol și anume un raport al d-lui ministru plenipotențiar Djuvara, trimis ulterior de la Aix-les-Bains și rapoartele însărcinatului cu afaceri dl Mișu despre situația chestiunii macedonene. În privința propunerilor M.S. Sultanului, pe care baronul Aehrenthal le cunoaște de ceva vreme, acesta se teme, ca și contele Goluchowski, că acestea ar putea să fie o cursă întinsă României de către Rusia. Acesta este categoric un lucru de care trebuie să se țină seama, cu atât mai mult cu cât păstrarea secretului este atât de greu de realizat. Pentru momentul de față și până la rezolvarea chestiunii macedonene aceste propuneri pot fi în orice caz tratate în mod dilatoriu. Rapoartele dlui Mișu oferă multe lucruri interesante și dovedesc cât de greu este să ții pe șine uneltele umane ca să nu fie aruncate prea devreme de pe șine. Eu sper că vom trece peste toate greutățile și după întoarcerea M.V. se vor găsi remedieri pentru unele dintre ele. Deoarece Marele Vizir l-a asigurat pe Take Mărgărit că beratul pentru cei doi mitropoliți va fi emis imediat după încheierea păcii preliminare de la Constantinopol și cel mai probabil că astăzi vor fi semnate aceste preliminarii, grecoteii din Macedonia se mișcă și caută să recurgă la mijloace de corupțiune în cadrul Patriarhatului; cred că ar fi necesar să impulsionăm din nou chestiunea la Poartă și la Sultan. Poate că ar fi bine ca să fim sprijiniți de la Berlin (nu de la Viena) la Constantinopol. Dacă aceasta este și părerea M. V. vă rog să-mi transmiteți un scurt ordin telegrafic.

(Urmează informații despre lucrările de fortificații ale bulgarilor, despre transporturile rușești pe Dunăre de muniție pentru Serbia ș.a.)

Cu profund respect, rămân al Majestății Voastre cel mai devotat supus și servitor, D.A. Sturdza

115. 12/24 Septembrie 1897, Sinaia. Memoriul președintelui Consiliului de Miniștri, Dimitrie A. Sturdza, către regele Carol I despre propunerea primită din partea sultanului Abdul Hamid al II-lea privind încheierea unei alianțe militare și textul reformulat al acesteia cerut de premierul român. Se explică avantajele și dezavantajele unui asemenea tratat. Sunt analizate fiecare dintre condițiile pe care trebuie să le îndeplinească un tratat de alianță. Concluzia este că tratatul în forma propusă de otomani nu poate fi acceptat.

September 12/24, 1897, Sinaia. Memoranda by the Council of Ministers' President, Dimitrie A. Sturdza, to King Carol I, on the Sultan Abdul Hamid II's proposal for a military alliance with Romania and the new text he requested. It includes the advantages and disadvantages of such a treaty and it is discussed every term that this treaty should respect. The conclusion is that the proposed draft is unacceptable.

Denkschrift über den Vorschlag Seiner Majestät des Sultan einen Allianzvertrag zwischen Rumänien und der Türkei abzuschliessen.

Der Vorschlag einer Allianzvertrag zwischen Rumänien und der Türkei geht von Seiner Majestät dem Sultan aus, noch lange bevor der jetzt unterschriebene und ratifizierte Praeliminärfrieden zwischen der Türkei und Griechenland in Konstantinopel zur Berathung kam. Wenn die bisherigen Eröffnungen sich in unbestimmten Umrissen bewegten, so liegt die heutige Formulierung in bestimmter Form vor. Diese greift weit zu und ist somit der Ausdruck des durch die jüngsten Siege gesteigerten Selbstgefühls der Osmanen.

Dieser Vorschlag ist nach den folgenden drei Fragen zu beurtheilen:

– Ist es überhaupt für Rumänien vom Vortheile einen Allianzvertrag mit der Türkei abzuschliessen?

– Ist der türkische Text des Vertrages annehmbar, falls die erste Frage bejaht wird, und entspricht er den allenfalls bestehenden Bedürfnissen?

– Was müsste in einem eventuell abzuschliessenden Verträge stehen?

Welchen Vortheil kann ein Allianzvertrag mit der Turkey dem Königreiche Rumänien gewähren und entspricht er dessen Interessen.

Rumänien ist kaum seit einem halben Jahrhundert schweren Gefahren entgangen und ein selbstständiger Staat geworden, dies in einem Augenblicke als bedeutende europäische Interessen gegeneinander abgewogen worden. Es ist nach und nach zu einem Faktor in der europäischen Staatengemeinschaft geworden und Seine Majestät der König hat den Nagel auf den Kopf getroffen, als Er Rumäniens Verhältniss zum Dreibunde regelte. So kam Rumänien zu einer politische Stellung. Seitdem hat das Königreich mit den Grossmächten gemeinschaftliche Zielenden höchsten Ausdruck die Erhaltung des europäischen Friedens, und somit auch die Erhaltung des *status quo* des Berliner Friedens auf der Balkanhalbinsel ist. Die Interessen Rumäniens sind auf diese Weise mit denen der Gesamtheit eng verflochten.

Im Oriente Europa's ist Rumänien ein Damm gegen Russland Vergösserungspolitik geworden. Einerseits baut man auf dessen Widerstandskraft, andererseits arbeitet man dieselbe zu schwächen und zu zerstören.

Trotz momentanen Missgrifen und Misserfolgen schreitet Russland Politik unaufhaltsam vor. Wenn dieselbe auf das Königreich Rumänien nicht so gewaltig drücken kann wie auf die früheren Donaufürstenthümer, so ist doch im rumänischen Lande die Furcht vor dem grossen nordischen Kolosse noch ein sehr aktuelles Gefühl, das nicht zu unterschätzen ist und seinen

Einfluss auf die innere Verhältnisse gar oft fühlbar macht. Russland hat ausserdem in den Bulgaren ein treffliches, sehr bequem zu gebrauchendes Werkzeug gefunden, seinen Einfluss auf die Balkanhalbinsel zu verbreiten und zu stärken. Die ist für Rumänien ebenso gefährlich wie für die Türkei und hierin stimmen ihr beiderseitigen Interessen überein. Aber auch die Interessen des Dreibundes sehen eine Gefahr in der Verbreitung und Stärkung der russischen Machtsphäre in Europa.

Es gibt nicht viel Mittel diese Gefahr abzuwenden und ebendeswegen soll man keines derselben verschmähen. Das Emporschnellen des rumänischen Staates ist ein Faktor. Diesem reiht sich and die Besetzung Bosniens und Herzegovina durch Oesterreich-Ungarn an. Leider kann man jetzt nicht ermessen, wie Griechenlands Lage sich gestalten wird. Die Türkei könnte die mächtigste Handhabe werden, wenn die türkische Staatsmaschine nicht so schwerfällig und unsicher wäre, wenn die Türkei mit Westeuropa eine Gemeinschaft der Interessen und der Entwicklung bilden könnte. Deswegen sind ja die unhaltbaren Verhältnisse des türkischen Reiches seit langer Zeit der Kern der orientalischen Frage geworden, und es fragt sich nun, ob Rumänien ein Interesse daran hat, mit einem nach allgemeiner Überzeugung dem Verfall unauhaltsam zugehenden Staate einen Allianzvertrag abzuschliessen und ob eine solche Allianz nicht vielmehr eine Gefahr nach sich zöge.

Das Charakteristische des jetzigen Augenblicke ist, dass ganz Europa den Zusammenbruch der Türkei wenigstens momentan zu verhindern gesucht hat. Dies ist auch für Rumänien höchst vortheilhaft, denn es gewinnt Zeit, seine innere Entwicklung zu stärken, um für die künftigen Ereignisse vollkommen ausgerüstet zu sein, und auch nach aussen hin seine Beziehungen zu vervollständigen. Alles was nach diesen Seiten nützlich sein kann, sollte man nicht rundweg von der Hand abweisen, und somit auch nicht den Allianzvertrag der Türkei: nur muss diese Allianz das Gewicht nicht in Händen der Türkei geben, sondern die Türkei in den Dienst des den Frieden und den Status quo Europas erhaltenden Dreibundes stellen.

Es erscheint also eine rumänisch-türkische Allianz als eine europäischen Politik des Dreibundes betreffende Angelegenheit.

Die türkischen Anträge können aufrichtig gemeint sein, aber auch unaufrichtig. Es könnten dieselben ein von Russland ausgestreckter Fühler, um festzustellen wie Rumänien zum Dreibunden stehe, oder ein Versuch Rumäniens gute Beziehungen zur Turkey abzubrechen und einen doppelten Gewinn zu erzielen-die mazedonische Kirchenfrage für immer zu vergraben und Rumäniens Stellung als eventuelles Bindeglied zwischen der Turkey und dem Dreibunde wegzufegen. Kann man eine solche hinterlistige, der Turkey nicht nur keine Vortheile gewährende sondern im Gegentheile schaden und Gefahren bringende, Aktion für möglich halten-hauptsächlich nach allen Erklärungen und Versicherungen des Sultan und der Pforte, dass die rumänische Frage in Mazedonien in kürzester Zeit – bei Mitte November – zum Austrage gebracht wird? Kann nicht der den Allianzvorschlag zur Reife gebrachte Gedankengang vielmehr der sein, eine aufrichtige Stütze gegen einen gemeinschaftlichen Feind bei Zeiten auch ausserhalb des eigenen Kräfte zu suchen? Dass Bulgariens Streben eine Gefahr für Rumänien wie für die Turkey bildet ist eine unbestreitbare beiderseitig ennerkannte Thatsache, welche die die Rumänen Mazedoniens betreffende Frage zur Reife gebracht hat. Der Sultan geht nun einen Schritt weiter nachdem er seiner christliche Bevölkerung seines Reiches sich versichert hat; Rumäniens Kräfte möchte er auch für sich ausnützen, um mit Sicherheit bulgarische Angriffsversuche abzuhalten, den Spiess der gegen ihn gerichtet ist umzukehren und Bulgarien zwischen zwei Feuer in Gefahr zu bringen. Überlegt nun die drohende Stellung die Bulgarien der Turkey gegenüber einnimmt, öffentlich die

Hände des Sultans küssend und unter vier Augen din Faust ballend, so erscheinen die Anträge die von Konstantinopel an Rumänien herankommen doch den Stempel der Aufrichtigkeit zu tragen. Somit dürfen dieselben nicht abgewiesen werden.

Den Prüfstein der Aufrichtigkeit soll indessen die Mazedonische Metropolenfrage bilden. Wird diese in kürzester Zeit gelöst, so ist die ein Zeichen, dass die Türkei der Gefahren wohl bewusst ist, denen es entgegengeht, den Russen nicht traut die freundlich sich herannahen, und nach Mitteln sucht so lange es noch Zeit ist Freunde und Verbündete zu finden. Somit kann die Beantwortung der ersten Frage folgendermassen formuliert werden: – auf den Grund des Berats der die Mazedonische Kirche der Rumänen zum Leben bringt kann ein defensives beiderseits zu befürchtende Gefahren abwendendes Bündniss geschlossen werden.

Jedenfalls muss der Fall, ehe darüber eine Entscheidung fällt, mit unseren Verbündeten berathen und abgewogen werden. Wenn die Sache richtig gefasst wird, und man sich mit den nöthigen Kautelen umgiebt, kann der Vertrag allenseitigen Nutzen gewähren.

Die vorhergehenden Erörterungen geben uns das Material den vorgeschlagenen türkischen Text des Vertrages zu beurtheilen.

Von vornherein muss derselbe als den vorherentwickelten Zielen nicht entsprechend erklärt werden. Es ist ein klarer Beweis, dass die Türken in einem Siegestaumel sich befinden, und für den Augenblick das Mass des Urtheils über ihre Lage verloren haben. Ist dies aber nicht auch ein Beweis für die Aufrichtigkeit ihrer Vorschläge, die darauf aufgehen gegen künftige Gefahren sich zu schützen, und ist das Zuweitgreifen dieser Vorschläge nicht zugleich ein Anzeichen ihrer Angst?

Der Vorschlag legt der unentschlossenen und verworrenen Türkei zu viel in die Hände. Ein neues modernisiertes Vasallenthum Rumäniens zur Türkei ist eine an das lächerliche grenzenden Unmöglichkeit. Rumäniens europäische Stellung ist je eine höherstehende als die Türkei und dies weiss man in Konstantinopel. Auch hat Rumänien Verbindungen, die nicht nur älter sind, ganz andere Sicherheiten und Vortheile gewähren, und von der Türkei nicht abhängig gemacht werden können (Artikel 8 und 9).

Der Vorschlag greift zu weit vor, indem es den Kriegsfall vorschiebt und die nach dem Kriege erzielenden Vortheile für Rumänien schon jetzt feststellt (Artikel 1, 2, 3, 4 und 5).

Andererseits kommen die den Frieden und den Status quo des Orients gewährende Gedanken gar nicht zum Ausdruck, trotzdem dieselben in letzter Zeit gerade der Türkei so sehr zum Vortheile gereichten.

Die türkischen Staatsmänner scheinen auch sich nicht Rechenschaft zu geben, dass hauptsächlich nach den Ereignissen vor Plevna, die rumänische Armee vom Landesherren allein angeführt werden kann, und dass Rumäniens Armee der türkischen Kriegsführung sich nicht unterordnen kann.

Der vorgeschlagenen Text ist also unannehmbar.

Der zwischen Rumänien und der Türkei abzuschliessende Allianzvertrag müsste sich beschränken:

– die gemeinsamen Interessen der Erhaltung des europäischen Friedens und des *status quo* auf der Balkanhalbinsel zum Ausdrucke zu bringen,

– diese Gedanken dahin auszuführen für den Fall des Angegriffensein ohne Provokation, dass gegenseitige Unterstützung nach Maassgabe der Bedürfnisse und der abzuwägenden militärische Sachlage versprochen wird, mit Beifügung der Klauseln dass nach einen gemeinsamen geführten Kriege die Friedensverhandlungen sowie der Friedensschluss nicht einseitig sondern

gemeinsam geführt werden, sowie dass Sonderabmachungen den Prinzipien des Allianzvertrages nicht entgegenstehen.

– Feststellung gewissen den Kriegsfall von schützenden und allenfalls hindernden Massregeln schon während des Friedens, unter denen der Schutz der Rumänen der Turkey von seiten der Pforte und der Schutz der Türken Rumäniens von Seite des Königreiches erwähnt werden könnte und zwar dermassen, dass Rumänien mit Wissen der Pforte den rumänischen Kirchen und Schulen in Mazedonien, Epirus und Thessalien jedwede Unterstützung gewähren könne, und dass die Erlaubniss zur etwaigen Einwanderung oder Rückwanderung der Türken in der Dobrudscha unter gewissen festzustellen (jedenfalls genau zu untersuchenden) Normen und Verhältnissen enthalt wird.

Der Text eines derartigen Vertrages wäre allenfalls in folgender Fassung festzustellen:

Considérant l'intérêt des deux états de contribuer dans les limites de leur moyens au maintien de la paix générale de l'Europe. Ainsi qu'au maintien du Status quo établi dans la Peninsule Balcanique par les Traités de Berlin et les actes subséquents-et animés du désir de se garantir mutuellement aussi pour l'avenir la parfaite et sincère amitié qui existe heureusement entre leurs états-ont décidé de conclure un traité, de nature complètement conservatrice et défensive, – ayant pour but de donner aide et appui au maintien de la paix générale de l'Europe et d'assurer l'ordre politique existant dans la Peninsule des Balkans-de se garantir réciproquement et de se prémunir contre tout danger et contra tout attaque dirigés sans provocation de leur part contre l'un d'eux-de n'entrer dans aucune alliance pouvant nuire au but proposé ou aux intérêts de l'un des états fixés dans le présent traité-de se porter secours et assistance en temps utile contre une attaque éventuelle en Europe-de ne pas négocier et de ne pas conclure séparément la paix en cas d'une guerre commune.

Les Roumains sujets de Sultan ayant donné des preuves éclatants, qu'ils sont un élément d'ordre et de sécurité pour l'Empire ottoman, Sa Majesté le Sultan s'engage à protéger leurs Églises et leurs Écoles nationales, auxquelles le gouvernement roumain pourra venir en aide par de subsides et d'autres moyens.

Les Ottomans de la Dobrudja constituant une population laborieuse et dévoué aux institutions du Royaume roumain, le gouvernement royal leur donnera toute protection et favorisera s'après des normes qu'il établira, le retour des émigrés ayant des moyens d'existence.

D.A. Sturdza

Le 12/24 Septembre 1897.

Traducere:

12/24 septembrie 1897

Memoriu despre propunerea Majestății Sale Sultanul de încheiere a unui tratat de alianță între România și Turcia.

Propunerea unui tratat de alianță între România și Turcia a pornit de la M.S. Sultanul cu mult înainte de a fi luată în discuție pacea preliminară care s-a semnat și s-a ratificat acum⁵⁷ la Constantinopol între Grecia și Turcia. Dacă declarațiile de până acum au fost destul de vagi, formulările de la ora actuală sunt redactate într-o formă mai precisă. Ele merg departe și sunt expresia conștiinței de sine a otomanilor exacerbată de recenta victorie.

⁵⁷ La 20 septembrie 1897 s-a semnat la Constantinopol pacea care a pus capăt războiului greco-turc desfășurat între 17 aprilie și 17 mai 1897, în scopul eliberării Cretei. Imperiul Otoman a câștigat războiul, dar a fost obligat să acorde autonomie insulei.

Această propunere trebuie judecată în funcție de următoarele trei întrebări:

– Este într-adevăr în avantajul României să încheie un tratat de alianță cu Turcia?

– Este textul turcesc al tratatului acceptabil în cazul că la prima întrebare s-ar putea răspunde afirmativ, și chiar corespunde el necesităților existente?

– Ce ar trebui să cuprindă un tratat în eventualitatea că ar fi încheiat?

Ce avantaj poate oferi Regatului României un tratat de alianță cu Turcia și ar corespunde el intereselor românești.

România abia a scăpat acum o jumătate de veac din pericole grave și a devenit un stat de sine stătător, și aceasta într-un moment când se confruntau interese europene de importanță vitală. România a devenit treptat un factor în comunitatea statelor europene și Maiestatea Sa Regele a făcut lucrul cel mai potrivit atunci când a reglementat raporturile României cu Tripla Alianță⁵⁸. În felul acesta a ajuns la o poziție politică. De atunci Regatul are interese comune cu marile puteri-a căror cea mai înaltă expresie este menținerea păcii europene, și în felul acesta a *statu quo*-ului stabilit de Pacea de la Berlin pentru Peninsula Balcanică. În felul acesta interesele României sunt strâns legate de cele ale comunității statelor europene.

În Orientul Europei România este un dig împotriva politicii expansioniste a Rusiei. Pe de o parte se contează pe forța de rezistență a României, pe de altă parte se lucrează pentru a slăbi și a distruge această forță.

În pofida erorilor și eșecurilor momentane politica Rusiei își urmărește țelurile neabătut. Dacă această politică nu mai poate oprima Regatul României la fel de mult cum a oprimat fostele Principate Dunărene, în țara românească teama de marele colos de la Nord este un sentiment foarte pregnant care nu poate fi subestimat, iar influența sa asupra situației interne se face simțită adesea. În plus, Rusia a găsit în Bulgaria o unealtă ce poate fi oricând folosită pentru a-și extinde și a-și consolida influența în peninsula Balcanică. Acest aspect este la fel de periculos pentru România ca și pentru Turcia și aici se potrivesc interesele lor reciproce. Dar și interesele Triplei Alianțe percep ca un pericol în extinderea și consolidarea sferei rusești de putere în Europa.

Nu sunt multe mijloacele pentru contracararea acestui pericol și din acest motiv nu trebuie să ezităm să recurgem la ele. Ascensiunea rapidă a statului român este un astfel de factor. La aceasta se adaugă posesiunea Bosniei și a Herzegovinei de către Austro-Ungaria. Din păcate nu se poate aprecia acum modul în care se va contura situația Greciei. Turcia ar putea să fie cel mai puternic punct de sprijin în acest sens dacă mașinăria statului turcesc nu ar fi atât de greoaie și de imprevizibilă, dacă Turcia ar putea constitui împreună cu Europa occidentală o comunitate de interese și de dezvoltare. Din acest motiv situația intolerabilă din Imperiul Otoman reprezintă de multă vreme cauza principală a chestiunii orientale și ne întrebăm acum dacă România are vreun interes să încheie un tratat de alianță cu un stat care după convingerea unanimă se îndreaptă implacabil spre prăbușire și dacă o asemenea alianță n-ar atrage după sine mai degrabă primejdii.

Trăsătura caracteristică a situației actuale este faptul că toată Europa a căutat, cel puțin în momentul de față, să împiedice prăbușirea Turciei. Acest aspect este și pentru România extrem de avantajos, deoarece astfel câștigă timp pentru consolidarea ei internă, pentru a fi pe deplin pregătită pentru viitoarele evenimente, și pentru a-și întări relațiile ei externe. Nimic din ce ne-ar putea fi util în acest sens nu trebuie respins categoric, la fel nici un tratat de alianță cu Turcia: numai că trebuie ca ponderea principală a acestei alianțe să nu se afle în mâinile Turciei, ci Turcia să treacă în slujba păcii și a *statu quo*-ului din Europa așa cum vrea să-l păstreze Tripla Alianță.

⁵⁸ Referire al tratatul secret de alianță al României cu Puterile Centrale încheiat la Viena, la 30 octombrie 1883, și prelungit în iulie 1892 și la sfârșitul lui septembrie 1896 chiar de către președintele Consiliului de Miniștri, Dimitrie A. Sturdza.

În felul acesta o alianță turco-română apare ca o chestiune ce privește politica Triplei Alianțe.

Ofertele turcești pot să fie sincere, dar la fel de bine și nesincere. Ar putea fi o sondare întreprinsă de Rusia ca să vadă în ce relații se află România cu Tripla Alianță, sau o încercare de a întrerupe bunele relații ale României cu Turcia pentru un dublu câștig: îngroparea o dată pentru totdeauna a chestiunii bisericilor din Macedonia și pentru a anihila poziția României de eventual element de legătură între Turcia și Tripla Alianță. Poate fi posibilă o asemenea acțiune perfidă care n-ar aduce Turciei niciun avantaj, ci dimpotrivă i-ar fi păguboasă și generatoare de pericole-mai ales după toate declarațiile și asigurările primite din partea Sultanului și a Porții că chestiunea românească din Macedonia va fi rezolvată în cel mai scurt timp-pe la mijlocul lui noiembrie? Nu se poate ca ideile care duc la maturitate propunerea de alianță să fie mai curând, la ora actuală, căutarea unui sprijin de nădejde împotriva unui dușman comun chiar și în afara forțelor proprii? Faptul că eforturile Bulgariei constituie o primejdie atât pentru România cât și pentru Turcia este un element incontestabil, recunoscut ca atare de ambele părți, și care a dus la soluționarea chestiunii românilor din Macedonia. Sultanul face acum un pas mai departe, după ce a garantat drepturile populațiilor creștine din imperiul său; ar dori să se folosească pentru sine și de forțele României ca să aibă certitudinea că va respinge încercările de atacuri bulgare, să întoarcă lancea îndreptată împotriva sa și să prindă Bulgaria între două focuri. Dacă ne gândim la atitudinea amenințătoare adoptată față de Turcia de către Bulgaria, care în public sărută mâna sultanului și între patru ochi strânge pumnii, atunci ofertele trimise de la Constantinopol României apar ca purtând pecetea sincerității. Din punctul acesta de vedere n-ar trebui respinse.

Piatra de încercare a sincerității trebuie s-o reprezinte însă chestiunea mitropolitului român din Macedonia. Dacă aceasta va fi rezolvată în cel mai scurt timp, atunci iată un semn că Turcia este pe deplin conștientă de primejdiile spre care se îndreaptă, că nu se încrede în rușii care se apropie aparent prietenos, și caută să-și găsească prieteni și aliați cât mai este timp. În felul acesta răspunsul la prima întrebare poate fi formulat după cum urmează: pe baza beratului care ar da viață bisericii românilor macedoneni se poate încheia o alianță pentru respingerea primejdiilor de care se tem ambele părți.

În orice caz înainte de a lua o decizie, această eventualitate trebuie discutată și cumpănită cu aliații noștri. Dacă chestiunea este pusă așa cum trebuie și îi acordăm sprijinul necesar, atunci un tratat ar fi de folos pentru toți.

Aspectele prezentate mai sus ne oferă o bază materială pentru a judeca textul tratatului pe care ni-l propun turcii.

De la bun început trebuie arătat însă că acesta nu corespunde obiectivelor mai sus analizate. Este aici o dovadă clară că turcii se află într-o beție a victoriei și că în momentul de față au pierdut măsura dreaptă în judecarea situației lor. Dar nu este și o dovadă pentru sinceritatea propunerilor lor, care urmăresc să-i apere împotriva primejdiilor viitoare și că aceste propuneri care merg prea departe nu sunt deopotrivă și o expresie a temerilor lor?

Propunerea oferă prea mult unei Turcii care este indecisă și confuză. O vasalitate reinnoită și modernizată a României față de Turcia este o imposibilitate care aproape că stârnește râsul. Poziția europeană a României este chiar mai înaltă decât cea a Turciei și asta se știe la Constantinopol. De asemenea România are relații care nu doar că sunt mai vechi, dar oferă cu totul alte garanții și avantaje și nu depind de Turcia. (articolele 8 și 9).

Propunerea merge prea departe, punând eventualitatea unui război într-o perspectivă îndepărtată și fixând de pe acum avantajele urmărite de România după un război. (articolele 1, 2, 3, 4 și 5).

Pe de altă parte nu se exprimă deloc ideile care să garanteze pacea și *statu quo*-ul oriental, în pofida faptului că în ultima vreme tocmai acestea au fost în avantajul Turciei.

Se pare că oamenii de stat turci nu par să-și dea seama că mai ales după cele ce s-au întâmplat la Plevna⁵⁹, armata română este condusă numai de suveranul țării și că armata română nu s-ar putea subordona unui comandament de război turcesc.

Un tratat de alianță care s-ar încheia între România și Turcia ar trebui să se limiteze la:

– formularea intereselor comune legate de menținerea păcii europene și a *statu quo*-ului în Peninsula Balcanică,

– să se formuleze aceste idei pentru cazul unui atac fără provocare, sprijinul reciproc în măsura necesităților și discutarea situației militare, cu adăugarea clauzei ca după un război purtat în comun, atât negocierile de pace cât și încheierea păcii să nu se realizeze unilateral ci împreună, la fel și înțelegerile speciale să nu contravină principiilor trecute în tratatul de alianță.

– să se poată stabili măsuri protectoare și în orice caz restrictive încă de pe timp de pace, care să asigure protecția românilor din Turcia din partea Porții și protecția turcilor din România din partea Regatului și în așa măsură încât România, cu asentimentul Porții să poată acorda orice sprijin bisericilor și școlilor românești din Macedonia, Epir și Tesalia, și să conțină acceptarea pentru emigrarea sau revenirea turcilor în Dobrogea în anumite condiții și situații (care trebuiesc precis cercetate).

Textul unui asemenea tratat ar trebui în orice caz să aibă formularea următoare:

Considérant l'intérêt des deux états de contribuer dans les limites de leur moyens au maintien de la paix générale de l'Europe. Ainsi qu'au maintien du Status quo établi dans la Peninsule Balcanique par les Traité de Berlin et les actes subséquents-et animés du désir de se garantir mutuellement aussi pour l'avenir la parfaite et sincère amitié qui existe heureusement entre leurs états-ont décidé de conclure un traité, de nature complètement conservatrice et défensive, – ayant pour but de donner aide et appui au maintien de la paix générale de l'Europe et d'assurer l'ordre politique existant dans la Peninsule des Balkans-de se garantir réciproquement et de se prémunir contre tout danger et contra tout attaque dirigés sans provocation de leur part contre l'un d'eux-de n'entrer dans aucune alliance pouvant nuire au but proposé ou aux intérêt de l'un des états fixés dans le présent traité-de se porter secours et assistance en temps utile contre une attaque éventuelle en Europe-de ne pas négocier et et ne pas conclure séparément la paix en cas d'une guerre commune.

Les Roumains sujets de Sultan ayant donné des preuves éclatants, qu'ils sont un élément d'ordre et de sécurité pour l'Empire ottoman, Sa Majesté le Sultan s'engage à protéger leurs Églises et leurs Écoles nationales, auxquelles le gouvernement roumain pourra venir en aide par de subsides et d'autres moyens.

Les Ottomans de la Dobrudja constituant une population laborieuse et dévoué aux institutions du Royaume roumain, le gouvernement royal donnera toute protection et favorisera s'après des normes qu'il établira, le retour des émigrés ayant des moyens d'existence.

D.A. Sturdza

12/24 Septembrie 1897

[ANIC, Fond Casa Regală, Documente oficiale, dosar 1/1897, ff. 1-4]

⁵⁹ Când, la 16/28 august 1877, principele Carol I a solicitat și a obținut de la țarul Alexandru al II-lea ca să i se încredințeze lui comanda trupelor ruso-române de la Plevna. (*Memoriile...*, vol. 3, pp. 211-212)

116. 12/24 septembrie 1897, Sinaia. Raportul președintelui Consiliului de Miniștri, Dimitrie A. Sturdza, adresat regelui Carol I, vizând demersurile otomane de promovare a propunerii de alianță între Imperiul Otoman și România.

September 12/24, 1897, Sinaia. Report of the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, to King Carol I, regarding the Ottoman underatkings to promote the proposal of an Alliance between Ottoman Empire and Romania.

Euerer Majestät

Sende ich in tiefster ehrfurcht beiliegendes Aktenstück mit einer Denkschrift durch Herrn Constantin Bratianu. Ich musste einen durchaus sicheren Mann wählen, dessen Abreise von hier nicht auffallen könnte. Natürlich hat Herr Bratianu keine Kenntnis vom Inhalte dieses Schreibens. Er wird wennmöglich Eure Majestät bei Höchstdessen Ankunft in Wien mit den anderen Notabilitäten ehrfurchtsvoll begrüßen, um die allerhöchsten Befehle entgegenzunehmen.

Sonnabend – den 6/18 September-kam der türkische Gesandte ins Auswärtige Amt und eröffnete mir, dass er durch einen Kabinetskurier, der seine Reise von Konstantinopel nach Bukarest auf speziellem Befehl nicht über Konstantza sondern auf dem Umwege Sofia-Wien gemacht hat; einen Brief von Tewfik Pascha⁶⁰ erhalten habe mit einem Auftrage an die rumänische Regierung.

Dieser Auftrag lautet, nach dessen mündlich gemachten Übersetzung, die ich sofort niederschrieb, folgendermassen:

„Sa Majesté le Sultan et son gouvernement sont convaincus que les intérêts de l'Empire Ottoman et du Royaume de Roumanie indiquent la nécessité d'une alliance entre les deux pays et le Sultan soumet par conséquent à l'appréciation de Sa Majesté le Roi de Roumanie le texte d'un traité d'alliance. En même temps Tewfik Pascha est chargé de faire connaître au gouvernement royal, que vu la fidélité et le dévouement du peuple valaque de l'empire ainsi que le désir exprimé par Sa Majesté le Roi Charles, le Conseil des Ministres et le Sultan ont décidé d'accorder la séparation de l'Église valaque.”

Der letzte Theil des Auftrages, dessen Kiazim Bey⁶¹ sich entledigte. Stimmt mit allen von Konstantinopel in den letzten Tagen eingelaufenen Nachrichten überein. Der erste Theil desselben ist die Folge der schon seit einem halben Jahre von Konstantinopel nach Bukarest gemachten Eröffnungen. Überraschend ist nur dabei die bestimmte Form in der sie jetzt vorgetragen werden.

Ich habe Seiner Excellenz Kiazim Bey gesagt-ich könne diese Angelegenheit bevor ich nicht die Befehle Eurer Majestät entgegengenommen nicht besprechen; andererseits macht ich ihm darauf aufmerksam, dass solche Angelegenheiten ganz geheim gehalten werden müssen und dass schon vor Wochen Konstantinopler Zeitungskorrespondenten (*Frankfurter Zeitung*) davon gesprochen haben, sowie dass der Grossvezier⁶² Margarit und Carajani mit solchen Vorschlägen an die Regierung beauftragt hat. Ich führte weiter aus, diese Herren wären, wie unser Dragoman Lahaille treue und ergebene Männer, aber keine politische die Gesamtlage umfassende Köpfe. Dies hat auch der Gesandte als richtig erkannt, ebenso wie meine abwartende Stellung.

⁶⁰ **Ahmet Tevfik Pasha** (1845– 1936) om politic otoman, ministru de externe (1899 – 1909) apoi de trei ori mare vizir (14 aprilie – 5 mai 1909, 11 noiembrie 1918 – 3 martie 1919 și 21 octombrie 1920 – 4 noiembrie 1922).

⁶¹ **Hüseyin Kazim Bey**, diplomat otoman, ministru plenipotențiar la București (1896-1908).

⁶² **Halil Rifaat Paşa** (1827-1901), om politic otoman, mare vizir de la 7 noiembrie 1895 până la decesul său survenit la 9 noiembrie 1901. A condus guvernul imperial în războiul victorios cu Grecia din aprilie mai 1897.

Zur Klärung der formellen Seite des Antrages, möchte ich noch ehrfurchtsvoll die Bemerkung hinzufügen, dass der Sultan sich wahrscheinlich überlegt hat, dass es doch unpraktisch wäre in Konstantinopel, wie es Herrn Djuvara vorschlug, mit einem Militär die Allianz zu besprechen, und dass er, um die Angelegenheit zu urgieren, den nunmehrigen Weg des direkten Vorschläge durch Kiazim-Bey als Mann des Palastes gewählt hat.

Ich erachte es als mein Pflicht, diesen wichtigen Vorschlag zur allerhöchsten Kenntnissnahme Eurer Majestät vor Höchstdessen Zusammenkunft mit Seiner dem Kaiser Franz Joseph zu bringen. Baron Aehrenthal habe ich, da er auf besonderen Befehl nach Buda Pesth befohlen ist, davon unterrichtet.

In tiefster Ehrfurcht verbleibe ich

Eurer Majestät

Allergehorsamster, allerergebenster, allertreuester Diener und Unterthan

D.A. Sturdza

Traducere:

Sinaia, 12/24 Septembrie 1897

Maiestatea Voastră,

Vă trimit cu cel mai profund respect actul anexat împreună cu un memoriu prin d-l Constantin Brătianu⁶³. Trebuie să-mi aleg un om categoric sigur, a cărui plecare de aici să nu poată bate la ochi. Desigur, dl. Brătianu nu cunoaște nimic despre conținutul scrisorii. Probabil că o să salute pe M.V. la sosirea în Viena împreună cu alte notabilități pentru a primi ordinele M.V.

Duminică-6/18 septembrie-a venit ministrul plenipotențiar turc la Ministerul Afacerilor Străine și mi-a spus că el din ordin special a făcut călătoria de la Constantinopol la București fără să treacă prin Constanța, ci pe drumul ocolit Sofia-Viena⁶⁴; a primit o scrisoare de la Tewfik Paschacu o comunicare către guvernul român.

Această comunicare, după traducerea sa prin viu grai pe care au am consemnat-o imediat, sună după cum urmează:

„Sa Majesté le Sultan et son gouvernement sont convaincus que les intérêts de l'Empire Ottoman et du Royaume de Roumanie indiquent la nécessité d'une alliance entre les deux pays et le Sultan soumet par conséquent à l'appréciation de Sa Majesté le Roi de Roumanie le texte d'un traité d'alliance. En même temps Tewfik Pascha est chargé de faire connaître au gouvernement royal, que vu la fidélité et le dévouement du peuple valaque de l'empire ainsi que le désir exprimé par Sa Majesté le Roi Charles, le Conseil des Ministres et le Sultan ont décidé d'accorder la séparation de l'Église valaque.”

De ultima parte a comunicării s-a achitat Kiazim Bey. Corespunde cu toate știrile ce s-au primit de la Constantinopol în ultimele zile. Prima parte este consecința declarațiilor care se fac de la Constantinopol către București de o jumătate de an. Surprinzătoare este numai forma precisă în care se prezintă acum.

⁶³ **Constantin (Dinu) Brătianu** (1866-1950) fratele lui Ion și Vintilă Brătianu. S-a dedicat administrării proprietăților familiei Brătianu, intrând în prim-planul vieții politice, după asasinarea lui I. G. Duca, ca președinte al Partidului Național Liberal (1934-1947). A fost unul dintre liderii opoziției democratice în timpul guvernării Antonescu, devenind ministru fără portofoliu în guvernul Sănătescu (23 august – 3 noiembrie 1944). Arestat în „noaptea demnitarilor” (5/6 mai 1950), a fost întemnițat la Sighet, unde a încetat din viață în scurtă vreme.

⁶⁴ Ministrul turc, călătorind de la Constantinopol la București cu scrisoarea care propunea României o alianță, a trecut prin Viena, unde se afla regele Carol I, pentru a folosi și canalul diplomatic de acolo.

Eu i-am spus Ex. Sale Kiazim Bey-nu pot să discut această chestiune înainte de a primi ordinele Maiestății Voastre; pe de altă parte i-am atras atenția că asemenea chestiuni trebuiesc ținute strict secrete și că încă de acum câteva săptămâni corespondentul din Constantinopol (*Frankfurter Zeitung*) a vorbit despre așa ceva, și la fel Marele vizir i-a însărcinat pe Mărgărit și Carajani să facă asemenea propuneri către guvern. Am mai explicat că acești domni, la fel ca și translatorul nostru Lahaille, sunt oameni credincioși și devotați, dar nu niște capete politice care să cuprindă situația de ansamblu. Acest lucru a fost recunoscut ca atare de către ministrul plenipotențiar, la fel și atitudinea mea expectativă.

Pentru clarificarea părții formale din comunicare, aș mai vrea să fac respectuos precizarea că Sultanul probabil că s-a gândit că ar fi totuși mai puțin practic să discute la Constantinopol cu un militar despre această alianță, așa cum a propus dl Djuvara, și că Sultanul pentru a urgenta chestiunea a ales drumul de acum al propunerii directe prin Kiazim Bey, pe care l-a ales ca fiind om de încredere al Palatului.

Consider că este de datoria mea să aduc această importantă propunere la cunoștința M.V. înainte de întâlnirea cu M. S. Împăratul Franz Joseph. L-am informat pe baronul Aehrenthal⁶⁵ despre aceasta, deoarece el a fost convocat prin ordin special la Budapesta.

Cu cel mai profund respect rămân al M. V. cel mai credincios supus și servitor,
D.A. Sturdza

[ANIC, Fond Casa Regală, Documente oficiale, dosar 1/1897, ff. 5-6]

117. 25 septembrie/7 octombrie 1897, Constantinopol (Therapia). Telegrama însărcinatu-lui cu afaceri la Constantinopol, Nicolae Mișu, prin care îl informează pe Dimitrie A. Sturdza, președintele Consiliului de miniștri, despre protestele însărcinaților cu afaceri ai Austro-Ungariei și Rusiei față de trecerea prin strâmtori a crucișătorului românesc „Elisabeta”.

September 25/October 7, 1897, Constantinople. Telegram from the chargé d'affaires in Constantinople, Nicolae Mișu, informing the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, on the protests made by the Austro-Hungarian and Russian chargés d'affaires regarding the passage of the Romanian cruiser “Elisabeta” through the Straits.

L'entrée dans le Bosphore du croiseur „Elisabeta” a provoqué un petit incident. Le Ministre des Affaires Etrangères m'a dit que le Chargé d'Affaires d'Autriche-Hongrie, le premier, a demandé à Son Excellence, à titre de simple information, des explications sur l'entrée de notre croiseur dans le Bosphore. Ensuite c'est le Chargé d'Affaires de Russie qui a protesté énergiquement tant auprès du Ministre des Affaires Etrangères qu'au Palais contre le passage des détroits par notre croiseur. Ce fait créerait un fâcheux précédent dont pourrait fausement profiter la flotte anglaise. Ces démarches ont provoqué une panique à Yildiz et à la Sublime Porte. Le Palais on a dit que la panique a été suscitée par le Ministre des Affaires Etrangères qui, ignorant l'exis-

⁶⁵ **Alois Lexa von Aehrenthal** (1854-1912) diplomat austro-ungar, ministru plenipotențiar la București (1895 – 1898), ambasador la St. Petersburg (1899 -1906), ministru de externe al Austro-Ungariei (24 octombrie 1906 – 17 februarie 1912).

tance de l'Iradé Impérial et croyant que le croiseur „Elisabeta” était entré sans autorisation, avait adressé un rapport alarmant au Sultan. Après quelques explications l'incident a été clos.

N. Mișu, no. 1365

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

118. 26 septembrie/8 octombrie 1897, Constantinopol (Therapia). Raportul însărcinatul cu afaceri la Constantinopol, Nicolae Mișu, prin care îl informează pe larg pe Dimitrie A. Sturdza, președintele Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine, despre protestele însărcinaților cu afaceri ai Austro-Ungariei și Rusiei față de trecerea prin strâmțori a crucișătorului românesc „Elisabeta”.

September 26/October 8, 1897, Constantinople. Report from the chargé d'affaires in Constantinople, Nicolae Mișu, to the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, with detailed information on the diplomatic protests made by the Austro-Hungarian and Russian charges d'affaires regarding the passage of the Romanian cruiser “Elisabeta” through the Straits.

Domnule Președinte al Consiliului,

Am onoarea a vă espune mai jos incidentul despre care tratează pe scurt telegrama mea cifrată cu no. 1365 din 25 Septembrie/7 octombrie. La 22 Septembrie/4 Octombrie după amiază a intrat în Bosfor încrucișătorul „Elisabeta”, schimbând saluturile reglementare cu forturile turcești de la Kavak. A doua zi Colonelul Urseanu și locot. Colonel Manescu au făcut vizitele oficiale însoțiți de dragomanul Legațiunii. A doua zi la 23 Septembrie seara, Tevfik Pașa, Ministrul afacerilor străine, a trimis pe Iusuf Bey, funcționar superior al Sublimei Porți, ca să mă roage să mă întâlnesc a doua zi cu Excelența Sa, care dorea a-mi vorbi despre modul inusitat în care a intrat în Bosfor încrucișătorul marinei regale, deoarece la Sublima Poartă nu s-a găsit nici urmă de vreo autorizare. Am comunicat imediat funcționarului otoman că vasul nostru de resboi intrase cu autorizația M. S. Sultanului și că poate fi sigur că nici o dată guvernul M. S. Regelui, care dorește mărirea Împărăției Otomane, nu va căuta a crea un precedent care ar putea știrbi, cât de puțin, autoritatea Padișahului. Am adăogat că nu voi lipsi a arăta a doua zi lui Tevfik Pașa actele oficiale constatând aceasta și chiar nota Sublimei Porți reprezentând publicarea iradelei. Ministrul afacerilor străine mi-a spus la întâlnirea ce am avut că a găsit toate actele în arhiva Ministerului și că reușise a da explicațiunile necesare la Palat, în urma cărora totul s-a aplanat. Iacă cum E. S. mi-a povestit faptele.

A doua zi după sosirea „Elisabetei”, Baronul Macchio⁶⁶, însărcinatul cu afaceri al Austro-Ungariei, a crezut de cuviință a cere oarecare informațiuni asupra intrării cu gălăgie a crucișătorului în Bosfor. Apoi Dl. Jadovsky, însărcinatul cu afaceri al Rusiei, a mers la Sublima Poartă și la Palat, unde a protestat în mod energic în contra intrării în Bosfor a crucișătorului român. Aceasta ar crea un precedent, ar fi zis dl. Jadovsky, ce ar putea fi invocat de alte puteri, interesate a-și asigura intrarea în strâmțori și mai cu seamă de Anglia. “De mai bine de un an și jumătate, mi-a spus Tevfik Pașa, guvernul Rusesc nu încetează de a ne crea tot felul de neajunsuri în ceea ce privește

⁶⁶ **Karl, baron von Macchio** (1859 – 1920) diplomat austro-ungar, funcții diplomatice la Constantinopol, București, St. Petersburg și Belgrad, ministru plenipotențiar la Atena (1903 – 1908).

strîmtorile. Contra dispozițiilor convenției existente, Rusia ar vrea să se aplice principiul unei absolute neutralități în ceea ce privește strîmtorile. Guvernului de la Petersburg îi este teamă ca nu cumva, uzând de dreptul său suveran, Sultanul să permită, la un moment dat, intrarea în Marea Neagră a flotelor străine”. Am atras atențiunea Ministrului Otoman asupra faptului că nu pentru întâiași dată Rusia a luat această atitudine. Ori de câte ori vasele noastre au trebuit să treacă strîmtorile, Rusia a protestat. Rusia urmărește în mod sistematic închiderea strîmtorilor și nu se sfiește a căuta argumentele cele mai subtile chiar în tratatul privitor la această cestiune, pentru a proba temeinicia pretențiilor sale. Presa rusească și revistele științifice cuprind diferite studii rusești în care se caută a se dovedi că M. S. Sultanul n-ar avea dreptul de a acorda autorizațiunea pentru intrarea în Bosfor a vaselor mai mari de război. M. S. Sultanul cunoaște însă marele interes ce-l are de a-și afirma în mod constant dreptul său suveran de a permite intrarea în Bosfor vaselor unei puteri amice ca România, a cărei preocupare nu poate fi decât întărirea Imperiului și menținerea neștirbită a autorității M. S. Sultanului. Iacă cum se explică alarma ce Tevfik Pașa a provocat.

Negăsind în primul moment actele relative la iradeaua imperială promițând intrarea în Bosfor a „Elisabetei” și față de protestul energic al lui Jadovsky și fiind destul de curios că reprezentantul Austro-Ungariei a cerut informațiuni asupra intrării în Bosfor a încrucișătorului, Tevfik Pașa a crezut necesar a adresa Sultanului un raport alarmant. Ministrul afacerilor străine la început a căutat a justifica atitudinea sa pretinzând că iradeaua imperială fiind cam veche (din 5/17 Iunie) efectul său este oare și cum slăbit. Mi-am permis a combate teoria E. S. căci este un lucru indiscutabil în Imperiul Otoman, că o iradea imperială nu poate înceta a-și produce efectele sale decât în cazul unei revocări sau modificări, ceea ce se face tot prin iradea imperială. În cazul de față ordinul M. S. Sultanului autorizând intrarea în Bosfor a „Elisabetei” exista, și guvernul vostru are tot interesul de a respecta acest ordin prin care se afirmă dreptul suveran al M. S. Sultanului de a permite, când dânsul găsesce cu cale, intrarea strîmtorilor. Tevfik Pașa a trebuit să recunoască exactitatea observațiilor de mai sus.

Raportul a provocat la Ministerul Afacerilor Străine o panică care, natural, a repercutat și la Sublima Poartă. În seara când trimisul lui Tevfik Pașa îmi comunica dorința șefului său de a mă vedea, Tahsin Bey, primul secretar al Sultanului, chema funcționarii oficiului să ordonașe pe dl. Lahaille, primul dragoman al Legațiunii, la Palat. Iacă cum mi-a raportat dl. Lahaille întrevederea sa cu Tahsin Bey. „Îndată ce am dat cu ochii de primul secretar al Sultanului, E. S., cu un ton precipitat și îngrijit, mi-a comunicat că mai multe puteri ar fi protestat contra trecerii strîmtorilor de către încrucișătorul „Elisabeta”. Acest act, zic acele Puteri, este contrar tratatului privitor la trecerea Bosforului și Dardanelelor de către vasele de război și este de temut ca nu cumva acele Puteri, luând act de acest precedent, să caute a viola tratatul în cestiune”. Dl. Lahaille a constatat că și Tahsin Bey avea aerul de a ignora existența iradelei imperiale autorizând intrarea în Bosfor a „Elisabetei”. Primul nostru dragoman a trebuit să-i arate numărul și data iradelei ce din întâmplare avea însemnat în carnetul său. Ce este mai curios, iradelele Sultanului, adică ordinul verbal al Sultanului (irade este vorbă arabă și înseamnă „cuvânt”), care ține loc de lege în Turcia, se transcrie de primul secretar al Sultanului și se transmite de dânsul autorităților competente. Așa și în cazul de față, iradeaua imperială autorizând intrarea vaselor noastre era transcrisă și comunicată celor în drept de însuși Tahsin Bey.

N. Mișu, No. 1369

119. 30 septembrie/12 octombrie 1897, Constantinopol (Péra). Informare a lui G. Constantinidi, al doilea dragoman al legației române, adresată însărcinatului cu afaceri al legației, Nicolae Mișu, privind ordinul ca nava românească Elisabeta să fie reparată pe șantierele amiralității otomane.

September 30/October 12, 1897, Constantinople (Péra). Report of Report of G. Constantinidi, second dragoman of the Romanian Legation, to the chargé d'affaires in Constantinople, Nicolae Mișu, informing that the Sultan gave the order that the "Elisabeta" cruiser be repaired on the docks of the Ottoman Amirality.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

Sa Majesté Impériale le Sultan a bien voulu transmettre aujourd'hui même au Ministre de la Marine l'ordre de faire réparer dans les chantiers de l'Amirauté le croiseur royal "Elisabeta", qui se trouvera cependant entrer à l'Arsenal que samedi prochain seulement, et cela par suite de certains réparations que subira le vieux ponton d'Azap Capou. Le colonel Urseanu a été avisé par le Dragomanat de la Légation de ce qui précède, pour sa gouverneure ultérieure.

Veillez agréer, je vous prie, Monsieur le Chargé d'Affaires, les assurances de ma plus haute considération.

G. Constantiniu, no. 3742

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

120. Septembrie 1897. Fragment din memoriile lui Trandafir Djuvara, fostul ministru plenipotențiar la Constantinopol, relatând prezentarea proiectului de tratat de alianță defensivă propus de sultanul Abdul Hamid II regelui Carol I. Scopul alianței ar fi vizat împiedicarea declanșării unui conflict de amploare în Peninsula Balcanică. Proiectul prevedea asistența mutuală cu forțe de până la 100.000 militari.

September 1897. Excerpt from the memoirs of Trandafir Djuvara, former Minister Plenipotentiary in Constantinople, describing the moment he presented Sultan Abdul Hamid II's proposal for a military alliance with Romania to King Carol I. The alliance was intended to prevent a large-scale conflict in the Balkans. The project provided mutual assistance with up to 100.000 militaries.

Avec une imprudence décevante, la Grèce déclara la guerre à la Turquie, se faisant un raisonnement simpliste: en cas de réussite, elle gagnerait l'affranchissement définitif de la Crète et d'autres avantages encore; en cas d'échec, les grandes puissances interviendraient en sa faveur. La dernière hypothèse se réalisa: Après les défaites successives de l'armée grecque, Athènes se vit menacé. L'impression dans la nombreuse et puissante colonie grecque de Péra fut formidable. Pour expliquer le recul constant des troupes hellènes, les patriotes grecs prétendaient très sérieusement que ce devait être un plan stratégique du grand état major hellénique afin d'attirer dans un guet-apens les troupes ottomans et les exterminer en bloc. Ce beau rêve s'évanouit bien vite. Les grandes puissances durent s'interposer et la Grèce s'en tira à assez bon compte de cette aventure, où sombrèrent ses projets grandioses. L'automne de cette même année, je devais partir en congé régulier.

Le jour même fixé pour mon départ, un agent à cheval m'apporta l'invitation du sultan de me présenter au palais d'Yldiz-Kiosk; on avait tout arrangé pour que je pusse aller directement de là à Top-Hané, d'où, exceptionnellement, le bateau Roumain devait m'emporter. Après de subtiles prolégomènes, Abdul-Hamid finit par me prier de parler au roi Carol Ier⁶⁷ d'une alliance que les deux États devraient conclure, pour empêcher un conflit général dans la Péninsule Balkanique. Il me remit un projet de traité d'alliance "défensive à signer entre la Turquie et la Roumanie", dont voici de texte inédit des principaux articles:

Article 1. Le Gouvernement Impérial ottoman et le Gouvernement Royal de Roumanie s'engagent à se prêter mutuellement aide et assistance effective pour la défense de leur intégrité territoriale et de leurs droits et intérêts particuliers contre toute attaque de nature à les compromettre, venant de la part des États balkaniques voisins ou de l'un d'entre eux.

Art. 2. Cet engagement est basé sur les principes de réciprocité. Mais l'assistance défensive à prêter par la Roumanie ne vise que les territoires de l'Empire ottoman situés en Europe.

Art. 3. Il est entendu que l'assistance, que devront se prêter mutuellement les deux parties, devra s'exercer de la façon la plus appropriée à la défense de leurs territoires.

Art. 4. Le contingent général des différentes armes des corps d'armée qui seraient affectés, le cas échéant, soit par le Gouvernement Impérial Ottoman aux mesures défensives de la Roumanie, soit par celle-ci à la défense des territoires susmentionnés de l'Empire, ne pourra excéder le chiffre de 100.000 hommes. Le commandement de ces corps d'armée sera dévolu à un officier supérieur désigné par la Puissance à laquelle ils appartient. L'État Major de l'armée chargée de prêter assistance devra se joindre à l'État Major des forces armées du pays à assister. Le commandement de l'armée qui prêtera assistance devra se concerter avec le département de la guerre du pays où il se rendra, pour arrêter, en commun, le mod d'après lequel devront s'effectuer les opérations défensives.

Art. 5. Les deux Parties contractantes devront se mettre au préalable en communication pour décider l'expédition, si besoin est, de troupes de la part de l'une dans le territoire de l'autre et déterminer, autant que possible, la durée de leur séjour. Cette durée pourra, suivant les nécessités, être prolongée après entente.

Le sultan, très bien informé des menées balkaniques par un service d'espionnage qui lui coûtait très cher, était particulièrement inquiet des agitations bulgares et macédoniennes. A chaque printemps, après la fonte des neiges, il me mandait à Yldiz-Kiosk et me mettait au courant de ses appréhensions. Invariablement aussi, je lui tenais à peu près ce langage: "Les effervescences balkaniques sont fatales chez des peuples tenus longtemps sous le joug ottoman et qui aspirent à refouler en Asie l'ennemi séculaire. Mais le danger ne me paraît pas immédiat. De deux choses l'une: ou bien les Bulgares sont poussés en avant par la Russie et auront son concours effectif, et alors une grande guerre générale s'ensuivra en Europe; ou bien les Bulgares feront coup de tête, sous leur propre responsabilité, et dès lors, se trouvent isolés, les troupes turques en auront facilement raison; cette dernière alternative semble peu probable. Seule une coalition de tous les États balkaniques chrétiens serait redoutable. Pourra-t-elle se réaliser et à quelle époque? Il faut donc s'armer en silence et attendre patiemment les événements, sans

⁶⁷ La momentul respectiv, regele Carol I nu se afla la Sinaia, așa cum rezultă din faptul că Dimitrie A. Sturdza i-a trimis raport despre acest eveniment regelui aflat în străinătate.

s'alarmier outre mesure." Je crois avoir souvent tranquilisé le sultan avec ces propos, très sincères⁶⁸.

[Trandafir G. Djuvara, *Mes missions diplomatiques, 1887-1925*, Paris, 1930, pp. 26-27]

121. 3/ 15 octombrie 1897, Sinaia. Raport al ministrului plenipotențiar austro-ungar la București, Alois Lexa von Aehrenthal, adresat ministrului de externe austro-ungar, Agenor Goulchowski, despre proiectul de alianță propus de Imperiul Otoman României și pe care premierul român Dimitrie A. Sturdza îl consideră inacceptabil.

October 3/15, 1897, Sinaia. Report of the Austro-Hungarian Minister in Bucharest, Alois Lexa von Aehrenthal, to the Austro-Hungarian Minister of Foreign Affairs, Agenor Goluchowski, on the Ottoman proposal for a military alliance with Romania and the rejection expressed by the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza.

Cu prilejul vizitei mele de ieri, domnul D. A. Sturdza mi-a vorbit despre faza cea mai nouă în care au intrat tratativele secrete cu Constantinopolul. Starea de spirit dominantă acum la domnul ministru prezident era aceea de categorică neîncredere. Fusese deja informat de către M.S. Regele că Sultanul a făcut oferte similare și la Sofia. Mai departe știa că aceste propuneri de alianță nu erau cunoscute numai de către Poartă; aceasta din urmă îl inițiasse în secrete și pe omul de încredere al guvernului român, pe Apostol Mărgărit. Acestuia din urmă i s-a spus de către Poartă că recunoașterea bisericii românești de sine stătătoare din Macedonia este hotărâtă în principiu, dar publicarea beratului în acest sens se va face abia după semnarea tratatului de alianță româno-otoman.

Însărcinatului cu afaceri, dl Mișu, i s-a comunicat același lucru de către Poartă, și în același timp i s-a dat de înțeles că ministrul învățământului otoman a adunat deja toate documentele necesare pentru ridicarea bisericii românești și așteaptă numai ordinul Sultanului pentru a trece la aplicare. Se pare că aceste concesii au ca obiect, în afară de recunoașterea episcopului Antim, și constituirea unei episcopat românesc la Durazzo. Aceste comunicări, care urmăresc să determine guvernul român să accepte propunerile de alianță, au făcut o impresie foarte defavorabilă asupra domnului D. A. Sturdza. Acesta se străduise mereu ca acele concesii referitoare la chestiunile bisericești să fie separate de alte chestiuni și să nu fie amestecate cu niciun fel de compensații. Acum a trebuit să-și dea seama că Sultanul a priceput întocmai jocul românilor și se ține neclintit de principiul "do ut des".

Chiar înainte de întoarcerea Regelui, domnul ministru prezident l-a mandatat pe domnul Mișu să aducă la cunoștința Sultanului faptul că guvernul român deplânge strașnic confidențele care au fost făcute domnului Apostol Mărgărit. Acesta este ce-i drept omul de încredere în chestiunea macedoneană, dar trebuie să ne păzim ca acest om să fie inițiat în secrete care nu mai au caracter local și privesc relațiile internaționale ale Regatului. Guvernul român crezuse că Sultanul consideră că întărirea elementului românesc din Macedonia este în interesul tronului său și

⁶⁸ Afirmările memorialistului nu corespund realității, deoarece regele Carol I nu s-a aflat în țară în perioada 6/18 august – 18/30 septembrie 1897, așadar discuția s-a purtat numai între Djuvara și Dimitrie A. Sturdza. De subliniat că nu există nici o mențiune în acest sens nici în jurnalul regelui, nici în scrisorile sale personale. În schimb, în acestea din urmă, există mai multe aprecieri defavorabile ale regelui la adresa sultanului Abdul Hamid al II-lea, vezi Sorin Cristescu, *Scrisorile regelui Carol I din arhiva de la Sigmaringen 1878 – 1905*, Editura Paideia, București, 2011.

al Imperiului Otoman în Europa. Nu este însă în intențiile sale ca această chestiune, care înainte de toate convine Imperiului Otoman, să fie pusă de Sultan în conexiune cu problema unei alianțe ofensiv-defensive.

În continuare domnul Sturdza mi-a spus că vrea ca până săptămâna viitoare să discute pe larg această chestiune cu M. S. Regele și să reînnoiască încercarea de a-l determina pe Sultan să acorde imediat concesiile promise fără să se lege de negocierile care se desfășoară în secret. Știind însă care este dispoziția Sultanului, se poate ca această încercare să nu ducă la vreun rezultat favorabil, de altfel în privința aceasta nici domnul ministru prezident nu-și face iluzii. Pentru ambele părți, atât pentru Imperiul Otoman cât și pentru România, este vorba de impunerea unor avantaje majore în interesul propriu, dacă se poate fără contraservicii. În acest joc, România, care dispune de slabe mijloace de presiune, nu prea are cum să obțină câștig de cauză. În ceea ce privește ofertele de alianță, domnul D.A. Sturdza împărtășește părerile M. S. Regelui cum că acestea, în forma lor actuală, sunt categoric inacceptabile.

L. Aehrenthal

[BAR, Manuscrise, Corespondența consulilor austrieci, Mapa XLV, ff. 289-291]

122. 12/24 octombrie 1897, Constantinopol. Telegramă a însărcinatului cu afaceri al legăției române, Nicolae Mișu, prin care informează Ministerul Afacerilor Străine de la București despre plecarea din Constantinopol a crucișătorului „Elisabeta” după ce a suferit o serie de reparații minore.

October 12/24, 1897, Constantinople. Telegram of the chargé d'affaires in Constantinople, Nicolae Mișu, informing the Ministry of Foreign Affairs in Bucharest that the “Elisabeta” cruiser left Constantinople after minor repairs.

Croiseur „Elisabeta” de la marine royale a quitté aujourd’hui à midi Constantinople après avoir terminé quelques petites réparations dans dock impérial où, d’ordre de S. M. Impériale le Sultan, toutes les facilités ont été accordées à notre bateau par les autorités impériales.

N. Mișu, no. 1436

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

123. 13/25 octombrie 1897, București. Telegramă a președintelui Consilului de miniștri, Dimitrie A. Sturdza, prin care sunt transmise mulțumirile sale pentru toate facilitățile oferite crucișătorului „Elisabeta”.

October 13/25, 1897, Bucharest. Telegram of the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, sending his thanks for all the facilities provided for the “Elisabeta” cruiser.

Veillez présenter à Sa Majesté Impériale le Sultan ainsi qu’à son Gouvernement les remerciements bien sentis du Gouvernement de Roi pour toutes les facilités accordées au croiseur „Elisabeta” de la marine royale pendant son séjour dans le dock impérial.

Sturdza

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

124. 12/24 iunie 1898, Constantinopol. Raportul ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Trandafir G. Djuvara, prin care îi transmite ministrului afacerilor interne, Mihail Pherekyde, faptul că prin textul tratatului de pace de la Paris din 30 martie 1856 și al convenției de la Londra din martie 1871, sultanul are exclusiv dreptul a permite libera trecere a navelor de luptă prin strâmtori.

June 12/24, 1898, Constantinople. Report by the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, to the Minister Internal Affairs, Mihail Pherekyde, informing that the peace treaty of Paris of March 30, 1856 and the London Convention of March 1871 provided the Sultan with exclusive right to allow warships free passage through the Straits.

Domnule Ministru,

La ordinul E.V. no. 11437 de la 6/18 Iunie curent, am onorea a răspunde că, de 12 ani, demersurile pentru obținerea permisiunii de a trece bastimentele române prin Bosfor și Dardanele s-au făcut pururea prin takrir adresat Ministerului Afacerilor Străine de Dragomanatul Legațiunii Regale. Astfel am procedat și anul acesta, ca și în cei doi ani precedenți. Îndată însă ce Sublima Partă a ridicat dificultăți, m-am dus la E.S. Tevfik Pașa și am resumat rezultatul intervenirii mele verbale în telegrama cifrată ce am adresat E. V. la 2/14 Iunie sub no. 653. Afară de aceasta, am întreținut asupra acestei afaceri și pe E.S. Tahsin Bey, primul secretar al Sultanului. Pentru a face Sublimei Porți o cerere formală în scris, așteptam instrucțiunile E.V. După primirea ordinului ministerial sus menționat, am adresat Ministrului Afacerilor Străine o notă, după care vă anexez copie. Miercuri fiind Consiliu de Miniștri, am înmănat ieri, joi, această notă lui Tevfik Pașa. Am atras atențiunea Ministerului Afacerilor Străine asupra dreptului câștigat de noi în această chestiune, și cum un fel de percepțiune s-a stabilit de ani îndelungați, și asupra teribilei impresiuni ce ar produce o măsură atât de neașteptată. Deoarece în ultima mea convorbire Tevfik Pașa se adăpostea la spatele convențiunei strâmtorilor de la 30 Martie 1856 al cărui art. 2 sună astfel: „Le Sultan se réserve comme par le passé de délivrer des fermans de passage aux bâtimens légers sous pavillon de guerre, lesquels seront employés, comme il est d’usage, au service des Légations des Puissances amies”. Am reamintit că aceste dispozițiuni au fost înlocuite cu acele coprinse în art. 2 al Tratatului din Londra de la 13 Martie 1871, și anume; “Le principe de la clôture des détroits des Dardanelles et du Bosphore, tel qu’il a été établi par la Convention séparée du 30 Mars 1856, est maintenu, avec la faculté, pour S.M.I. le Sultan, d’ouvrir les dits détroits en temps de pais aux bâtimens de guerre des Puissances amies et alliées, dans le cas où la Sublime Porte le jugerait nécessaire pour sauvegarder l’exécution des stipulations du Traité de Paris du 30 Mars 1856”. Cu toată restricțiunea ultimei frase, am insistat asupra importanței pentru Sultan de a nu renunța la această prerogativă a M.S.I., de care a usat, în ceea ce privește bastimentele române „Mircea” și „Elisabeta”. Din acest punct de vedere, chestiunea interesează poate mai mult pe Sublima Poartă de cât pe noi înși-ne. A ne trimite să cerem un fel de aprobare de la cabinetul din St. Petersburg ar fi a avea un precedent foarte nenorocit, de care guvernul otoman s-ar căi amar mai târziu; sub cuvânt de a nu se supune la dificultăți diplomatice, Sublima Poartă ar transfera cancelariei rusești dreptul de a libera permisiuni de trecere prin strâmtori. Ministrul afacerilor străine a părut impresionat de aceste argumente și a luat angajamentul de a supune chestiunea M.S.I. Sultanului. E. Sa mi-a făgăduit că-mi va da un răspuns cât mai grabnic posibil. Dacă până vinerea viitoare nu voi fi căpătat un răspuns favorabil, mă voi duce la Selamlık pentru a interveni direct pe lângă Padișah.

Primiți.. etc.

T.D. Djuvara, no. 702

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

125. 19 iunie/1 iulie 1898, Constantinopol. Raportul ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Trandafir G. Djuvara, adresat ministrului afacerilor interne, Mihail Pherekyde, despre protestul diplomatic al Rusiei vizând trecerea prin strâmtori a crucișătorului românesc „Elisabeta”.

June 19/July 1, 1898, Constantinople. Report by the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, to the Minister of Internal Affairs, Mihail Pherekyde, informing on the diplomatic protest of Russia against the passage through the Straits of Romanian cruiser “Elisabeta”.

Domnule Ministru,

Ducându-mă astăzi la Selamlık, Sultanul m-a rugat, prin Bey, să trec la primul secretar pentru o comunicare ce avea să-mi facă din partea M. S.I. E. Sa Tahsim Bey mi-a transmis regretele suveranului său pentru greutățile ce întâmpină anul acesta trecerea bastimentelor noastre de resboi prin Bosfor și Dardanele. În urma incidentului de acum un an, provocat mai cu deosebire prin tragerea de salve de tunuri de către încrucișătorul „Elisabeta”, fapt cu desăvârșire neobișnuit în Bosfor, Rusia a reclamat formal și a obținut de la Sublima Poartă făgăduiala înscrisă că asemenea violare a tratatelor nu se va reînnoi. Atâta vreme cât Marile Puteri nu au reclamat, M.S. a fost fericită să dea României această probă de prietenie, dar acum M. S. comptează tocmai pe această prietenie care leagă cele două țări pentru a obține de la noi să nu-i creăm greutăți internaționale. Sultanul nu se poate opune ca Rusia să forțeze Bosforul, și Anglia Dardanelele, căci art. 2 din Convențiunea de la Londra din 1871 nu-i dă putere de a acorda trecerea bastimentelor de război prin strâmtori decât într-un mod limitativ „pentru a salvarda executarea stipulațiunilor Tratatului din Paris de la 30 Martie 1856”. Din momentul ce Marile Puteri protestează, Sultanul, cu toată bunăvoința sa, se găsește la grea cumpănă. Am răspuns că o asemenea atitudine va fi de natură a produce la noi cea mai penibilă impresiune căci, dacă nu câștigăm favoruri, nu este drept să ne pierdem formal și drepturile deja dobândite. Cu un cuvânt, că dacă în curs de 12 ani s-a făcut o favoare nepermisă de tratate, ea se poate perpetua din momentul ce principalii interesați ridică plângeri. Am stăruit din răspuțeri ca M. S. I. să dea o soluțiune grabnică acestei afaceri care ne interesează în supremul grad, și există conform precedentelor stabilite de atâția ani. Tahsim Bey a conchis că tot ce poate face Sultanul e să dea ordin Consiliului de Miniștri de a examina afacerea cu de amănuntul și de a se pronunța dacă o Iradea dată în sensul cererii noastre ar fi de acord cu textul Tratatelor existente și ar fi oportună publicarea. De la Yildiz Kiosk m-am dus la Tavfik Pașa, cu care am discutat din nou și îndelung chestiunea sub toate punctele de privire. Ministrul afacerilor străine mi-a povestit cum în 1896 d. Jadovski, atunci însărcinat de afaceri aici și astăzi Ministrul Rusiei la Belgrad, a reclamat verbal în contra trecerei bastimentelor noastre de resboi prin strâmtori, iar anul trecut reclamațiunea a fost reînnoită într-un mod cominatoriu și în scris. În urma stăruințelor mele, Excelența Sa mi-a făgăduit că chestiunea va fi examinată de urgență în primul consiliu de miniștri, și din partea sa, Ministrul afacerilor străine va susține punctul de

vedere mai larg de a se menține dreptul suveran al sultanului de a acorda bastimentelor de resboi, când găsește de cuviință, permisiunea de a trece prin strâmtori. Despre hotărârea ce se va lua nu voi lipsi de a raporta imediat E. V.

Primiți, etc., T. G. Djuvara, No. 725

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

126. 11/23 iulie 1898, Constantinopol. Adresă a lui Tevfik Pașa, ministrul otoman al Afacerilor Străine, prin care îl înștiințează pe Trandafir G. Djuvara, ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, despre faptul că sultanul nu poate permite în acest moment libera trecere prin strâmtori a celor două nave românești, „Elisabeta” și „Mircea”.

July 11/23, 1898, Constantinople. Adress of the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Tevfik Pașa, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, that the Sultan can't allow at this moment free passage for the two Romanian warships, "Elisabeta" and "Mircea".

Monsieur l'Envoyé,

En réponse aux deux notes que Votre Excellence a bien voulu m'adresser les 11 et 24 du mois écoulé, no. 695 et 742, je regrette de l'informer que la Sublime Porte, quelque soit son désir d'être agréable au Gouvernement de Sa Majesté le Roi, ne saurait pour le moment satisfaire à sa demande au sujet du passage par les détroits des bâtiments roumains "Elisabeth" et "Mircea".

Veillez agréer, Monsieur l'Envoyé, l'assurance de ma haute considération.

Tevfik

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

127. 13/25 iulie 1898, Constantinopol. Telegramă a ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Trandafir G. Djuvara, prin care îl informează pe Dimitrie A. Sturdza, președintele Consiliului de Miniștri, despre imposibilitatea Imperiului Otoman de a autoriza trecerea navelor românești de război prin strâmtori.

July 13/25, 1898, Constantinople. Telegram of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, informing the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, on the impossibility of Ottoman Empire to allow the free passage through the Straits for the two Romanian warships.

Domnule Președinte al Consiliului,

Am onoare a comunica E. V. aici alăturata copie după răspunsul prin care Ministerul Afacerilor Străine anunță că Sublima Poartă nu poate autoriza trecerea bastimentelor noastre de resboi prin strîmtori. Fiind dat natura motivelor care au împiedicat pe Guvernul Imperial de a nu satisface cererea, E. S. Tevfik Pașa a explicat verbal că nu le-a putut comunica în nota sa, rămânând că dacă Rusia va renunța la opozițiunea sa, nota poate reveni asupra măsurii luate anul acesta.

Primiți, etc., T. G. Djuvara, no. 781

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

128. 7/19 decembrie 1898, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Trandafir G. Djuvara, adresat președintelui Consiliului de miniștri, Dimitrie A. Sturdza, despre ceremonia inaugurării monumentului ridicat la Galataria, în apropiere de San Stefano, în memoria ofițerilor și soldaților ruși căzuți în războiul din 1877-1878. Ceremonia organizată chiar de onomastica Țarului a fost considerată o sfidare care perpetuează memoria tratatului umilitor de la San Stefano.

December 7/19, 1898, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, to the President of the Council of Ministers, Dimitrie A. Sturdza, on the inauguration ceremony for the monument at Galataria, near San Stefano, erected in the memory of the Russian officers and soldiers fallen in the 1877-1878 war. The ceremony, organized on the Tsar's nameday, was perceived by the Ottomans as a defiance that reminded of the humiliation caused by the treaty of San Stefano.

Domnule Președinte al Consiliului,

Confirmând telegrama mea cifrată nr. 1327, am onoare a vă încunosciița că, potrivit ordinului ce binevoiserăți a-mi da, am asistat în uniformă ieri, Duminică 6/18 Decembrie, la ceremonia inaugurării monumentului ridicat la Galataria, un sfert de oră depărtare de San Stefano, în memoria ofițerilor și soldaților morți în războiul de la 1877. Slujba bisericească a început încă de la 9 ore dimineața, dar A.S.I. Marele Duce Nicolae Nicolaievici, purtând Marele Cordon al Ordinului Sfântului Andrei, Ambasadorul Rusiei și șefii de misiuni diplomatice străine nu au sosit decât la orele 10. După obicinuita liturghie, s-a consacrat noua biserică, apoi s-a cântat un *Te Deum* pentru ziua onomastică a M. S. Țarului Rusiei. La ora 12, după sfârșitul ceremoniei religioase, E.S.D. Zinoviev a prezentat Marelui Duce principalele persoane oficiale prezente, și anume: subsemnatul, d. Pasic, ministrul Muntenegrului, d. Novakovici, ministrul Serbiei, d. Mavrocordato, ministrul Greciei, d. Markof⁶⁹, agentul diplomatic al Bulgariei, fostul Patriarh ecumenic Nicodem, Exarhul Bulgar, Mitropolitul din Derkon care represintă pe Patriarhul Ecumenic, un vice-președinte al Sobraniei (d. Jordanof) și șapte deputați bulgari, dintre care doi vorbeau perfect românește. După aceasta a urmat o mică colațiune în picioare, servită lunei oficiale într-un kiosk improvisat în curtea bisericei. Apoi Marele Duce s-a fotografiat în fruntea a 12 veterani, care luaseră parte la războiul din 1877, precum și a funcționarilor ruși. În ziua sosirii A.S. Imperiale, mi-au depus cărți următorii adjutanți: general Tutolmin, coloneii Al. Krupensky, Al. Rostovteff și G. De Rauch; am întors vizitele imediat și tot de o dată m-am înscris în registrul Marelui Duce Nicolae. Toți șefii de misiuni diplomatice asemenea i-am înscris. Biserica de la Galataria este compusă din trei părți: în cripta suterană s-au depus osemintele ofițerilor și soldaților ruși morți în războiul din 1877. Biserica însăși, destul de spațioasă, e pardosită toată cu marmură și zugrăvită foarte elegant, toată în alb și cenușiu, în stil modern italian; iconostasul altarului e tot de marmură; în fundul altarului e un vitraliu reprezentând Înălțarea Domnului, de un efect de lumină impunător. Biserica este dominată de o terasă circulară, de unde priveliștea este incomparabilă și la care conduc patru scări exterioare, toate de granit, iar deasupra se înalță un turn, sfârșindu-se cu un imens glob aurit suportând crucea, în stil moscovit; la asfințitul soarelui, negreșit că razele lucitoare ale acestei turle vor supăra zilnic vederea patrioților turci, mai cu deosebire pe înălțimea de la Yildiz Kiosk.

⁶⁹ **Dimitar Markov**, agent diplomatic bulgar la Constantinopol (11 decembrie 1896 – iulie 1899), post în care i-a succedat Ivan Stoian Gheșov.

Nu este, în adevăr, un secret pentru nimeni aici că inaugurarea acestui monument a făcut mult sânge rău atât M.S. Sultanului, cât și Guvernului Imperial. S-a constatat faptul că ceremonia a fost fixată în ziua onomastică a Țarului, când staționarele otomane sunt obligate să pavoazeze și să tragă salve de tunuri. Unii turci au mers până a insinua că Rușii, sub pretext de a ridica un monument comemorativ, au ales un punct strategic dominând Stambulul și pe care trupele muscălesc s-ar putea rezema, în cazul când s-ar mai apropia de vechile ziduri ale Bizanțului; ei își sprijină temerea pe faptul că monumentul e o adevărată cetățuie, încongiurat de o imensă curte, care va fi transformată în grădină și împrejmuită cu ziduri foarte puternice. Fără a luneca în asemenea exagerațiuni, spiritele cumpătate se tânguesc totuși de umilirea ce se impune Turciei prin înălțarea unui monument destinat a perpetua amintirea păcii rușinoase de la San Stefano, care tindea la desființarea Imperiului Otoman; în ce țară independentă, zic cu amărăciune Turcii, s-ar permite un asemenea lucru? Nu e, prin urmare, de mirat că nici Sultanul, nici Sublima Poartă, nu au fost reprezentați la ceremonia de ieri; totuși erau de față Ahmed Ali Bey și colonelul Terfik Bey, în calitatea lor de adjutanți ai Marelui Duce pe tot timpul cât A.S.I. va sta pe malurile Bosforului. Mai mult încă: Marele Duce nu locuiește la Palat. Cercurile rusești au răspândit, ce e drept, zvonul tendențios că A.S.I. nu a primit invitațiunea Sultanului, pentru a nu pricinui cheltuieli zadarnice Tezaurului otoman, dar numai gingășia situațiunei a obligat pe Marele Duce Nicolae să descindă la Ambasada Rusiei; cu chipul acesta s-a asigurat și sărbătoarea de ieri un caracter de absolută independență. Marele Duce a înmănat Sultanului o scrisoare de pură curtenie din partea Țarului, la care M.S.I. a răspuns ieri printr-o telegramă de mulțumire și de felicitare.

În privința participării Bulgarilor la ceremonie, trebuie mai întâi notat că s-a împiedicat organizarea unui tren expres ce urma să vină din Sofia. Dar chiar deputațiunea Sobraniei a riscat de a nu fi admisă de către Ruși, după cum mi-a destăinuit însuși d. Markof; de abia alaltăieri seara a cedat D. Zinoviev. Mi se afirmă că supărarea Ambasadorului ar fi provenit din faptul că Agentul diplomatic al Rusiei din Sofia ar fi pus la cale această demonstrațiune politică, fără a lua o prealabilă înțelegere cu E.Sa. Este, pe de altă parte, învederat că trimiterea unei deputațiuni speciale din partea Bulgariei, țară vasală Turciei, iar din partea Serbiei nu, e semnificativă. Vorbindu-mi despre această cestiune, colegul meu d. Novakovici îmi spunea că Bulgarii se înșală dacă cred că prin asemenea demonstrațiuni își vor asigura o situațiune preponderentă în Peninsula Balcanică. După informațiunile ce ar avea fostul președinte ale Consiliului de Miniștri sârbesc, Rusia nu ar mai fi pentru recreerea Marelui Bulgarii a Tratatului de la San Stefano. Din alt punct de vedere, Excelența Sa s-a bucurat foarte mult că am asistat și eu la ceremonia de ieri, de care se ezită de a se abține, pentru a nu fi interpretată lipsa sa ca o manifestațiune ostilă Rusiei; iar pe de altă parte, situațiunea sa e delicată, fiind dată răceala dintre Rusia și Serbia, provenită din pricina Regelui Milan. Plângerea adresată de generalul sârbesc contra atitudinii domnului Jadovsky, Ministrul Rusiei la Belgrad, față cu Curtea Regală, nu a avut alt rezultat de cât o fâgăduială platonice a Cabinetului din Petersburg că va face observațiuni trimisului Țarului. Voi nota un ultim amănunt: la rugăciunea de sâmbătă seara pentru cei morți, arhimandritul rusesc Boris a făcut un discurs a cărui temă era că Rușii nu au făcut în 1877 un război de cucerire teritorială, ci pentru liberarea creștinilor autohtoni. Alături articolele publicate de ziarele locale cu privire la călătoria A. S. I. Marele Duce Nicolae și la inaugurarea monumentului de la Galataria.

Primiți, etc., T.G. Djuvara, No. 1346

129. 6/18 mai 1899, Constantinopol. Înștiințare pentru Trandafir Djuvara, ministrul României la Constantinopol, primită de la Ministerul Otoman al Afacerilor Străine, despre aprecierile populației musulmane din Cernavodă față de conduita exemplară a unui batalion comandat de maiorul Nicolae Cernătescu.

May 6/18, 1898, Constantinople. Notice by the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, to the Ottoman Ministry of Foreign Affairs, on the appreciation given by the Muslim population in Cernavodă for the exemplary conduct of a battalion commanded by Major Nicolae Cernătescu.

Monsieur le Ministre,

Le Ministre des Affaires Etrangères m'a fait donner communication d'une pièce en turc qui vient de lui être transmise et dont la traduction est comme suit:

Témoignage public de satisfaction publique délivré à la date du 12 Mars 1899. Monsieur le commandant Nicolas Cernatescu, chef du vingt-sixième bataillon du troisième régiment, ainsi que les officiers sous ses ordres et jusqu'aux simples soldats de son bataillon, ont fait preuve d'une conduite exemplaire dans le service et ont contenté tout le monde par leur tact et leur courtoisie durant leur séjour à Tchernavoda, district de Constanța, en Dobrugea, jusqu'en 1898 et 1899. Ils n'ont jamais cessé de démontrer leur respect à l'égard de la nation musulmane, et leur sympathie envers cette nation est restée jusqu'ici sans exemple. C'est aux fins d'exprimer notre satisfaction au commandant prénommé pour sa courtoisie et sa noble conduite, et aux officiers et soldats du dit bataillon pour la discipline qu'il doivent é pour sa courtoisie et sa noble conduite, et aux officiers et soldats du dit bataillon pour la discipline qu'il doivent à la conduite louable de leur commandant, que le présent certificat, portant la signature de nous tous, a été rédigé et leur a été remis aux fins requises.

Le desservant de la mosquée de Cernavoda (Imam) Omer Moustapha; Le prédicateur de la mosquée, signature illisible; Méhémed Effendi, notable; Tewfik Hadji Moustapha, négociant; Mulah Méhémed, faisant partie d'une corporation etc. Pour intepretation conforme, Al, Lahaille, Constantinople, le 18/30 Mai 1899.

No. 582

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 110]

130. 26 iunie/12 iulie 1899, București. Adresă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Nicolae Mișu, prin care solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Trandafir Djuvara, privind memoriul comunității musulmane din Cernavodă față de buna purtare a militarilor români.

June 26/July 12, 1899, Bucharest. Note of the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Nicolae Mișu, instructing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, regarding the memorandum of Muslim community of Cernavodă, on good behaviour of the Romanian units.

Domnule Ministru,

Prin raportul D-voastră no. 582 din 8 Mai a. c. ați binevoit a-mi arăta, că mai mulți locuitori musulmani din Cernavoda au transmis Sublimei Porți un testimoniu public pentru buna purtare

față de ei a Domnului maior N. Cernătescu și a ofițerilor batalionului din garnisoana aceluia oraș, și că ați fost însărcinat de către Ministerul Imperial al Afacerilor Străine să transmiteți Guvernului român mulțumirile Guvernului otoman pentru nobila conduită a acestor ofițeri. Ministerul de Război, pe lângă care am mijlocit pentru a cerceta împrejurările în care acest testimoniu a fost transmis de către niște supuși români unei autorități străine, mi-a răspuns că s-a constatat că ofițerii noștri sunt cu totul străini de această recomandare. Comunicându-vă aceasta, și în urma cererii exprimate de Ministerul de Război, am onoarea a vă ruga să binevoiți a interveni în modul cum veți găsi cu cale ca să nu se dea urmare intențiunii de a conferi maiorului Cernătescu un ordin otoman.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

p. Ministru, N. Mișu, no. 12296

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 110]

131. 5/17 iulie 1899, Constantinopol. Telegramă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Trandafir G. Djuvara, prin care asigură Ministerul Afacerilor Străine de la București că nu vor fi inițiate nici un fel de demersuri ca urmare a cererii muftiului din Cernavodă de mulțumire față de buna purtare a ofițerilor români.

July 5/17, 1899, Constantinople. Telegram of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Trandafir G. Djuvara, giving assurances to the Ministry of Foreign Affairs that there will be no follow-on measures in response of the request made by the Mufti of Cernavodă to appreciate the good conduct of Romanian officers.

Domnule Ministru,

Conformându-mă ordinului E.V. no. 12296 de la 26 Iunie 1899, am onoarea a vă încunoscința că în urma demersurilor mele verbale, cererea muftiului privitoare la Maiorul Cernătescu și la ofițerii din Cernavoda a fost pusă la dosar și nu i se va da nici o urmare.

T. Djuvara

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 110]

132. 20 octombrie/2 noiembrie 1900, București. Adresă a Ministerului Afacerilor Străine prin care se solicită însărcinatlui cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, inițierea demersurilor pentru a obține aprobarea de traversare prin Bosfor și Dardanele a unei nave încărcate cu arme și cartușe.

October 20/November 2, 1900, Bucharest. Address of the Ministry of Foreign Affairs requesting the chargé d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, to pursue Ottoman approval for passage through the Straits of a ship carrying guns and ammunitions.

Domnule Însărcinat cu afaceri⁷⁰,

⁷⁰ **Gheorghe Derussi** (1870-1931), diplomat și om politic, ministru plenipotențiar la Sofia (1 octombrie 1913 – 19 august 1916), primul ministru plenipotențiar al României la Stockholm și Copenhaga (1 aprilie 1917 – 1 aprilie 1918, 1 februarie – 1 septembrie 1919), ministru al Afacerilor Străine în timpul scurtei guvernări a lui Take Ionescu (17 decembrie 1921-17 ianuarie 1922).

Ca urmare la adresele mele precedente, am onoarea a vă ruga, în urma cererii Ministerului de Răsboi, să binevoști a interveni de îndată pe lângă Guvernul Imperial pentru a obține aprobarea, în principiu, a trecerei prin Bosfor și Dardanele a unui număr oarecare de arme și cartușe, cumpărate de la zisul Minister de către D-l Al. Giurgea. Numele și pavilionul vaporului cu care se va transporta fiecare lot de arme și cartușe va fi comunicat Guvernului Otoman, prin mijlocirea Domniei-Voastre, cu cel puțin cinci zile înainte de plecarea din portul Galați. Rugându-vă a-mi comunica fără întârziere rezultatul demersurilor Domniei-Voastre în această privință, profit de ocazie pentru a Vă oferi, Domnule Însărcinat cu Afaceri, asigurarea prea distinsei mele considerații.

p. Ministru [indescifrabil], no. 29109

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

133. 21 octombrie/3 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, despre faptul că trecerea navei cu armament și muniție prin strâmtoarele Bosfor și Dardanele nu a fost acceptată.

October 21/November 3, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, to the chargé d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, informing that he failed to obtain the approval for passage through the Straits of a ship carrying guns and munitions.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

Malgré la promesse de Son Excellence Tevfik Pacha et l'avis favorable du Bureau consultatif, le Secrétaire Général pour la correspondance turque du Ministère Ottoman des Affaires Etrangères, hésite encore de donner suite à la demande de la Légation Royale concernant le passage par les détroits des armes et des cartouches indiquées dans la dépêche du Ministère Royal no. 18145 du 26 Septembre 1900 vieux style. Cette hésitation, d'après le fonctionnaire, serait la conséquence d'ordres impériaux qui posséderaient, depuis longtemps, le Grand Vézirat, exposant le désir du Sultan de voir empêcher indistinctement tout passage d'armes et de munitions par le Bosphore et par les Dardanelles. Une maison Belge, il y a quelques temps, aurait envoyé quelques armes au Chah de Perse. La Porte eu aurait empêché le passage par les détroits, d'après le dit fonctionnaire. A mon objection, Monsieur le Chargé d'Affaires, que les armes dont il s'agit sont de vieilles ferrailles accompagnés de cartouches détériorés (ainsi que je l'avais, du reste, exposé dans le takrir remis à cet effet par le Dragomanat), ce haut fonctionnaire des Affaires Etrangères m'a répondu que Tevfik Pacha était tout prêt à adresser son rapport favorable au Grand Vezir à ce sujet, mais que, pour sa part, il était convaincu que le résultat en serait négatif. J'ai tant bien de supposer, Monsieur le Chargé d'Affaires, que c'est là un moyen employé par la Porte pour refuser notre demande, sans le faire par note, comme cela devrait être. J'ai répliqué au Secrétaire Général qu'il y a eu engagement à ce sujet entre Vous et Tevfik Pacha et que c'est au seul Ministre des Affaires Etrangères à se prononcer à cet égard. En attendant, je l'ai prié de retenir les pièces jusqu'à ce que de nouveaux ordres lui soient donnés par son ministre, qui se trouvera, après demain, dans son Département.

Veuillez agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, les assurances de ma très haute considération.

Lahaille, no. 5664

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

134. 23 octombrie/5 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legăției române, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, privind demersurile pe lângă ministrul Afacerilor Străine otoman, Tevfik Pașa, față de trecerea prin strâmători a armelor și munițiilor din România, care ar fi în realitate fier vechi.

October 23/November 5, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, that he persuaded the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Tevfik Paşa, to accept the passage through the Straits of arms and ammunitions from Romania, which in reality are old scraps.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

Comme suite à mon rapport du 26 Octobre / 3 Novembre 1900 no. 5664, j'ai l'honneur de vous remettre, ci-près, en original, un acte en turc, constatant les diverses formalités qui ont été faites à la suite du takrir no. 5612 du 7/20 Octobre 1900. Voici la traduction de cette pièce:

Annotation faite par le Secrétariat Général no. 6146 et 6258, Grand Vézirat. Vous voulez bien remarquer, Monsieur le Chargé d'Affaires, que le Dragomanat a poursuivi activement cette affaire dans les divers offices. Le Secrétaire Général du Ministère des Affaires Etrangères (correspondance turque) auquel le dossier avait été remis, il y a environ cinq jours, a pris l'avis du Grand Vézirat. De là l'hésitation ou plutôt l'erreur, J'avais exposé à Tevfik Pacha, qui a partagé entièrement mon avis, que le traité de Paris et la Convention de Londres ne pouvaient recevoir d'application dans l'espèce et que les précédents que la Porte a toujours invoqué n'avaient plus de raison d'être en cette occasion, puisque les armes à transiter et les munitions y relatives n'avaient que le nom seulement de fusils et de cartouches, puisque en réalité elle ne présentaient que d'anciennes ferrailles. Le takrir du Dragomanat l'exposait ainsi également. La poursuite de cette seule voie peut présenter des chances de réussite.

Veuillez agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, les assurances de ma très haute considération.

Lahaille, no. 5669

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

135. 23 octombrie/5 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legăției române din Constantinopol, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, despre faptul că acceptarea trecerii prin strâmători a navelor încărcate cu arme și muniții depinde numai de decizia sultanului. Un răspuns clar poate fi așteptat în 10-15 zile.

October 23/November 5, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, that the approval for passage through the Straits of arms and ammunition from Romania will be decided only by the Sultan. A clear answer could be expected in 10 – 15 days.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

Le passage par les détroits pour les bâtiments et pour les marchandises de guerre appartenant à un gouvernement étranger était dès le principe subordonné aux dispositions du traité de Paris du 30 Mars 1856. Aux termes de ces deux traités, l'interdiction de passage était absolue. Plus tard, vers 1870, la Convention de Londres est venue modifier cet état de choses, en laissant au seul Sultan le droit de maintenir ou de suspendre, suivant son jugement, les effets de cette interdiction qui, ainsi, devenait facultative. De cette manière, et comme conséquence des nouvelles prescriptions de la Convention en question, le Sultan est appelé à maintenir son interdiction ou à donner son autorisation relativement au passage par les détroits de bateaux de guerre étrangers, et par analogie au passage de matériel de munitions et de leur objets de guerre. L'autorisation impériale en question (quand elle est donnée) s'obtient sur la base d'un takrir remis à la Sublime Porte par la mission intéressée. Ce takrir, qui doit indiquer exactement la nature et la quantité de la marchandise de guerre dont on désire le passage, doit également indiquer l'arrivée plus ou moins probable du bateau de commerce, son nom, le nom de sa compagnie et surtout la couleur de son pavillon. Le dit takrir, accompagné d'un rapport du Grand Vézir rédigé sur la base d'un du Ministre des Affaires Etrangères, est soumis à Sa Majesté le Sultan aux fin requises. Ces formalités sont longues et, même pour avoir, à la fin, une réponse négative, une attente de dix à quinze jours est nécessaire. Dans tous les cas, chaque takrir doit indiquer un seul lot d'envoi de munitions et contenir tous les détails et indications présentées. Depuis quelques années, on peut citer plusieurs cas où le Sultan a exercé le pouvoir d'interdiction d'une manière absolue. Il est à supposer, toutefois, que l'interdiction exercée par le Sultan ne peut l'être que sur de la marchandise de guerre utilisable, ayant conservé ses propriétés. A mon sens, une marchandise de guerre qui ne le serait plus par suite de vétusté, devrait échapper aux effets de la convention de Londres. Toutefois, s'il s'agit de demander leur passage par les détroits, la règle établie par l'usage doit être appliquée et un Iradé spécial doit être obtenu, pour chacun des passages, dans les formes et conditions susmentionnés.

Veillez agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, les assurances de ma très haute considération.

Lahaille, no. 5673

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

136. 28 octombrie/10 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, privind demersul ministrului otoman al Afacerilor Străine, Tevfik Pașa, de a remite marelui vizir Halil Rifaat Pașa chestiunea trecerii prin strâmtoni a armelor din România. Din acest moment decizia aparține numai sultanului și va fi comunicată fără întârziere.

October 28/November 10, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, that the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Tevfik Pasha, passed the issue of the passage through the Straits of arms and ammunition from Romania to the Grand Vizier Halil Rifaat Pasha. At this point, decision is solely with the Sultan and it will communicated without delay.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

Ainsi qu'il l'avait promis, Son Excellence Tevfik Pacha a présenté le 24 Octobre / 6 Novembre 1900 un rapport sub no. 2261 au Grand Vézir. Dans ce rapport le Ministre des Affaires Etrangères appuie la demande de la Légation concernant le passage par les détroits, en destination de l'Amérique de Sud, du lot défini de vieux fusils et de cartouches. A son tour, Son Altesse Halil Rifaat Pacha a transmis le dossier de l'affaire au Palais, où il se trouve actuellement. Toutes les formalités voulues ont, ainsi, été remplies; et c'est, à présent, à Sa Majesté Impériale le Sultan de décider s'il ont ou non accepter notre demande. L'Iradé y relatif, quelqu'en soit la teneur, ne peut tarder à être promulguée. La Porte nous le communiquera sans aucun retard. Je joins à ce rapport le bulletin officiel relatant les formalités bureaucratiques sus-indiquées.

Veillez agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, les assurances de ma très haute considération.

Lahaille, no. 5679

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

137. 30 octombrie/12 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, despre decizia marelui vizir, Halil Rifaat Pașa, de a cerceta în arhive asupra existenței altor cazuri similare trecere a unei nave încărcate cu arme prin strâmtorile Bosfor și Dardanele.

October 30/November 12, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, that the Grand Vizier Halil Rifaat Pasha ordered to search in the archives for a similar case of an arms-loaded ship passing through the Straits.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

La question concernant la demande d'une autorisation impériale pour le passage par les détroits des fusils et cartouches indiqués dans mon rapport d'avant hier, no. 5679, est entrée dans une phase nouvelle; et le Grand Vézir, d'ordre supérieur, a ordonné qu'il soit opéré des recherches dans les archives de Son Département pour chercher s'il existe un cas analogue. On voit par là que le Palais craint de créer un précédent. Quoiqu'il en soit, des ordres immédiats ont été donnés aux fins que les recherches voulus soient faits sans retard. Fort probablement elles seront terminés dans le courant de cette semaine et le dossier, ainsi complété, sera définitivement soumis au Sultan qui aura à donner son avis en conformité des disposition de la Convention de Londres.

Veuillez agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, l'assurance de ma très haute considération.
Lahaille, no. 5682

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

138. 31 octombrie/13 noiembrie 1900, București. Informare a Ministerului Afacerilor Străine adresată însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi despre transportul a 1.020 arme și 1.001.000 cartușe spre Marsilia, pe nava „Evangeliskia” sub pavilion grecesc. Se solicită diplomatului român obținerea unei autorizații pentru trecerea acestei nave prin strâmtorile Bosfor și Dardanele.

October 31/13 noiembrie 1900, Bucharest. Report of the Ministry of Foreign Affairs to the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, instructing him to pursue Ottoman approval for passage through the Straits of a transport of 1.020 old guns and 1.001.000 rounds of ammunition to Marseille aboard on "Evangeliskia" ship, under Greek flag.

Domnule Însărcinat cu Afaceri,

Referindu-mă la telegrama Domniei Voastre no. 1318 din 30 Octombrie curent, am onoarea a vă informa pentru buna regulă, deși mă însciuințați că aceste informațiuni vi s-au comunicat direct, că Ministerul de Răsboi mi-a făcut cunoscut că lotul de 1020 arme și 1.001.000 cartușe va fi transportat la Marsilia pe corabia „Evangeliskia” sub pavilion elin. Veți cere deci autorizarea pentru trecerea acestor arme și muniții prin Bosfor și Dardanele, pe numele d-lui E. Behles.

Primiți, vă rog, Domnule Însărcinat cu Afaceri, asigurarea prea distinsei mele considerațiuni.
p. Ministru Mihail Păclianu no. 20836

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

139. 1/14 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille despre întrevederea însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi, cu marele vizir, Halil Rifaat Pașa, privind decizia sultanului Abdul Hamid al II-lea de a nu autoriza trecerea prin strâmtori a navelor încărcate cu armament românesc deteriorat, pentru a nu se crea un precedent.

November 1/14, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, on the meeting between the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, with the Grand Vizier, Halil Rifaat Pasha. The Grand Vizier informed the Romanian diplomat that the Sultan's will not approve the passage through the Straits of an arms-loaded ship to avoid creating a precedence.

Entrevue de Monsieur le Chargé d'Affaires de Roumanie avec le Ministre des Affaires Etrangères et le Grand Vézir à la date du 31 Octobre/13 Novembre 1900. Le soussigné assistait aux audiences et servait d'interprète à l'entrevue avec le Grand Vézir.

Monsieur le Chargé d'Affaires de Roumanie ayant communiqué au Ministre des Affaires Etrangères le contenu des rapports des soussigné indiquées ci-dessus et ayant insisté, d'une manière pressante, auprès de Son Excellence, pour que la solution favorable, promise par Elle, soit

donnée, sans retard, à la question concernant le passage par les détroits du lot de vieux fusils et munitions déclaré dans le takrir no. 5612, Tevfik Pacha, en réponse, a émis l'opinion que, suivant lui, le complément d'information (auquel, d'après M. A. Lahaille, se livre le Département du Grand Vézirat) n'a pas sa raison d'être le motif que son rapport à Halil Rifaat Pacha contiendrait toutes les explications désirées. Toutefois, le Ministre Ottoman, se rendant compte de l'origine de la question, a promis (sur les instances réitérés de Monsieur Derussi) au Chargé d'Affaires de Roumanie, de renouveler ses démarches à ce sujet auprès du Grand Vézir. Halil Rifaat Pacha, que M. Derussi a entretenu ensuite, s'est exprimé (par contre) d'une façon on ne peut plus catégorique. „Je possède un Iradé Impérial, a dit Son Altesse, d'après la teneur du quel, Sa Majesté Impériale ne voudrait pas accepter l'autorisation de passage d'armes et de matériel de guerre par les détroits et cela d'une manière générale et aux seuls fins de ne permit créer de précédents". Toutefois, après une très longue discussion, le Grand Vézir, convaincu que les archives ne contiennent aucun fait analogue au notre, a paru de rentre aux arguments de Chargé d'Affaires de Roumanie et a fini par admettre que des fusils et des munitions reconnus comme de la vieille ferraille et du métal oxydé, ne pouvaient être considérés des armes et des munitions appartenant à la catégorie de celles dont le passage par les détroits peuvent être éventuellement prohibé par le Sultan, en vertu de la Convention de Londres. En conséquence, Son Altesse a donné ipso facto des ordres pour que ces explications soient rapportées à Yildiz.

Pour atténuer, cependant, l'effet produit par le refus constituant l'Iradé susmentionné, le Grand Vézir a cru devoir relever le fait que la Commission Européenne du Danube aurant, il y a sept ou huit mois, demandé à la Porte l'autorisation de passage par les détroits d'une certaine quantité de fusées à signaux destinées aux opérations de la commission même. Ce matériel pouvait-il être considéré comme matériel de guerre? Certes non, et pourtant, le Sultan a répondu par un refus à cette demande de la Commission internationale. Le Grand Vézir a laisser faire entendre à M. Derussi que la nouvelle démarche qu'il promet de tenter encore risque de ne parait être aussi agréée. „Pourquoi (a ajouté le Grand Vézir, en conclusion) nous demandez-vous l'autorisation de passage par les détroits pour de vieilles armes, considérées et déclarées comme ferrailles. Vous n'aviez qu'à les embarquer sur un streamer qui franchirait les détroits sans faire aucune escale. Ceci est d'une commerce courant et nous n'avons arrêté jusqu'ici pour le perquisitionner aucun bateau à vapeur étranger passant, sans s'arrêter, par les deux détroits. Nous n'exerçons aucune vigilance quand il s'agit de la sortie par les détroits. Ce n'est que lorsqu'il s'agit de l'entrée par les Dardanelles que notre vigilance devient sévère et que nous recourons aux mesures prévues par les traités de Londres et de Paris".

Lahaille, no. 5684

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

140. 4/17 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat însărcinatului cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi despre faptul că sultanul Abdul Hamid al II-lea nu va autoriza trecerea prin strâmători a naveilor încărcate cu armament românesc deteriorat.

November 4/17, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the charge d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, that Sultan Abdul Hamid II will not approve the passage through the Straits of an arms-loaded ship.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

Le Grand Vézir a adressé au Ministre des Affaires Etrangères une lettre pour prier le dit Département de porter à la connaissance de la Légation Royale que, non obtenant toutes les explications fournies, Sa Majesté Impériale le Sultan regrette de ne pouvoir autoriser par Iradé le passage par les détroits des vieilles armes et munitions détériorés rendues par le Gouvernement roumain. Halil Rifaat Pacha a chargé Tevfik Pacha de vous communiquer d'office en formellement ce qui précède. Aussi, cette communication sera t-elle faite incessamment à la Légation Royale.

Veillez agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, l'assurance de ma très haute considération.
Lahaille, no. 5691

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

141. 13/26 noiembrie 1900, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, prin care îi comunică însărcinatlui cu afaceri la Constantinopol, Gheorghe Derussi că va fi informat pe cale diplomatică despre refuzul Sublimei Porți de a autoriza trecerea prin strâmtori a navelor încărcate cu puști Henry Martini, dar că ministrul otoman al Afacerilor străine, Tevfik Pașa, și marele vizir Halil Rifaat Pașa vor încerca un nou demers în acest sens.

November 13/26, 1900, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the chargé d'affaires in Constantinople, Gheorghe Derussi, that the Ottoman refusal to approve the passage through the Straits of an arms-loaded ship will be given in an official response, but the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Tevfik Pasha, and the Grand Vizier, Halil Rifaat Pasha, will make a new attempt for approval.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

Par mon dernier rapport indiqué en marge, j'avais eu l'honneur de vous annoncer que vous recevriez, par voie diplomatique, la réponse négative de la Sublime Porte concernant l'autorisation de passage par les détroits des anciens fusils Martini Henry, avec leurs munitions, rendus par le Gouvernement Royal à un particulier et destinés à être envoyés dans l'Amérique du Sud. A la suite d'interventions nouvelles de Tevfik Pacha, Ministre des Affaires Etrangères, et de la promesse que le Grand Vézir vous a faite dernièrement (voir compte rendu, no. 5684 du 1/14 Novembre 1900), Halil Rifaat Pacha vient de tenter une nouvelle démarche au Palais. En conséquence, Monsieur le Chargé d'Affaires, le Grand Vézir vient d'arrêter la communication du Ministère des Affaires Etrangères annoncée dans mon rapport précité; et cette communication, quelle qu'en soit la nature, vous sera faite lorsque le nouvel Iradé sollicité sous votre demande, par le Grand Vézir, aura été promulgué.

Veillez agréer, Monsieur le Chargé d'Affaires, l'assurance de ma très haute considération.
Lahaille, no. 5707

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

142. 14/27 iunie 1903, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Alexandru Em.

Lahovary, despre autorizarea trecerii navei școală „Mircea” prin strâmtorile Bosfor și Dardanele.

June 14/27, 1903, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Alexandru Em. Lahovary, on the approval by the Sultan Abdul Hamid II for the passage of “Mircea” training ship through the straits.

Monsieur le Ministre⁷¹,

Le Grand Vezir a envoyé ce matin à la Légation Royale l'un de ses secrétaires particuliers pour annoncer à Votre Excellence que Sa Majesté le Sultan, par un iradé impérial reçu le matin par Son Altesse, autorise le passage par les détroits du brick-école „Mircea”. Terid Pacha communique l'iradé en question aux autorités compétentes aux fins requises.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma respectueuse considération.

Lahaille, no. 7248

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

143. 17 iunie 1904, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, adresat ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Alexandru Em. Lahovary, despre schimbarea deciziei sultanului Abdul Hamid al II-lea de a nu autoriza trecerea navei școală „Mircea” prin strâmtorile Bosfor și Dardanele. Se subliniază că refuzul are la bază considerente privind situația internațională și dorința de a nu crea un precedent.

June 17, 1904, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, on the decision change by the Sultan Abdul Hamid II regarding the passage of “Mircea”. It is underlined that the Ottoman refusal is exclusively based on international context and the desire to avoid the creation of precedents.

Monsieur le Ministre,

Le Sultan n'autorise pas le passage, par les détroits, du brick-école „Mircea”. Sa Majesté a chargé la Sublime Porte de prendre sur elle ce refus, en le motivant, sous le point de vue international, par les précédents que des passages fréquentes (même de brick-écoles) par les détroits peuvent créer, surtout dans les circonstances actuelles⁷². Sa Majesté ordonne, en vertu, par son Iradé, que son refus doit être présenté sous une forme convenable ne pouvant pas bruiser le Gouvernement Royal; et le Grand Vézir, à son tour (par l'intermédiaire de Naoum Pacha) et par mon entremise, prie instamment Votre Excellence d'intervenir, sans retard, auprès de Son Gouvernement pour qu'il renonce au projet concernant le passage du „Mircea” par les détroits.

⁷¹ **Alexandru Em. Lahovari** (1855-1950), diplomat. Și-a început cariera diplomatică în 1877, ca atașat supranumar, apoi secretar de legație la Paris (1 aprilie 1880 – 24 iunie 1881) și St. Petersburg (25 iunie 1881 – 24 februarie 1885), șef al Diviziunii Consulare și al Contenciosului (1 martie 1885 – 27 august 1886), secretar general al Ministerului Afacerilor Străine (31 ianuarie 1889 – 1 martie 1891, 15 decembrie 1891 – 1 martie 1893), ministru plenipotențiar la Roma (1 martie 1893 – 8 iunie 1899) Constantinopol (16 martie 1902 – 1 martie 1906), Viena (25 martie 1906 – 1 octombrie 1908), Paris (1 octombrie 1908 – 11 octombrie 1917) și din nou Roma (2 decembrie 1917 – 1 februarie 1928), președinte al Consiliului Superior Diplomatic al României (1 februarie 1928 – 1 ianuarie 1930).

⁷² Probabil o referire la războiul ruso-japonez, în sensul că rușii ar fi putut să solicite trecerea uneia din navele din flota Mării Negre spre teatrul de luptă din Extremul Orient.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma respectueuse considération.
Lahaille, no. 9959

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

144. 25 octombrie 1904, Constantinopol. Adresă prin care ministrul plenipotențiar Alexandru Em. Lahovary solicită Ministerului Afacerilor Străine solicită trimiterea unui ofițer competent ca atașat militar, în mod similar altor state.

October 25, 1904, Constantinople. Address of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Alexandru Em. Lahovary, requesting the Ministry of Foreign Affairs to ask for a competent officer as military attaché in Constantinople, in a similar way with other countries.

Domnule Ministru,

Pe lângă toate Ambasadele de aici și pe lângă Legațiunile Serbiei și Greciei funcționează și atașați militari care, pe lângă serviciile ce ei pot aduce ca informații în ale armatei, măresc prin prezența lor prestigiul misiunilor de care depind. Guvernul Român întreține atașați militari la Viena, Paris, Berlin și Sofia. Pe de altă parte, pe lângă mai toate Legațiunile străine în București funcționează asemenea ofițeri și, în special, Legațiunea Turciei are doi atașați militari. Din convorbirile ce am avut ocasiunea a avea cu Mareșalul Zelki, Mare Maestru al Artileriei, și cu alți ofițeri superiori turci, m-am putut convinge că situațiunea armatei noastre și progresele ce le-a realizat nu sunt îndeștul cunoscute aici. De aceea îmi permit a supune binevoitoarei Dumneavoastră aprecieri, dacă nu ar fi bine ca Guvernul să acrediteze la Constantinopole un ofițer inteligent și harnic (căpitan sau maior), care prin relațiunile ce și-ar crea fie printre colegii săi, fie printre ofițerii turci, ar putea să ne fie de mare folos. Pe lângă aceste avantagii, prestigiul Legațiunei n-ar avea de cât să câștige printr-o asemenea achizițiune.

N. B. Lista atașatorilor militari străini la Constantinopole:

Rusia, General Kalnin.

Austro-Ungaria, Colonel Baron de Giesl

Germania, Maior De Leipziger

Anglia, Colonel Mamsett

Italia, Căpitan Zampolli

Francia, Lt Colonel Deschianier

Grecia, Căpitan Contoyanni

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

145. 13/26 decembrie 1904, București. Adresă prin care Ministerul Afacerilor Străine îi comunică ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Alexandru Em. Lahovary, faptul că Ministerul de Război nu are prevăzută în buget trimiterea unui atașat militar la Constantinopol.

December 13/26, 1904, Bucharest. Address of the Ministry of Foreign Affairs to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Alexandru Em. Lahovary, informing that the Ministry of War did not provide in its budget the expences for a military attaché in Constantinople.

Domnule Ministru,

Ministerul de Război, căruia am comunicat la timp coprinsul raportului Domniei Voastre no. 1663 din 25 Octombrie trecut, îmi răspunde că, ne fiind prevăzut în buget, nu se poate trimite, deocamdată, un atașat militar la Constantinopol.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

p. Ministru [indescifrabil], no. 21971

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

146. 27 februarie/12 martie 1907, București. Adresă prin care secretarul Ministerului Afacerilor Străine, Duiliu Zamfirescu, îi comunică ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, cererea Ministerului de Război ca autoritățile otomane să aprobe libera trecere prin Dardanele a bricului „Mircea” pentru o călătorie de instruire.

February 27/ March 12, 1907, Bucharest. Adress of the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Duiliu Zamfirescu, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, forwarding the request made by the Ministry of War that the Ottoman authorities to approve free passage through the Straits for the “Mircea” training vessel during an instruction trip.

Domnule Ministru,

În urma cererei Ministerului de Război am onoare a vă ruga să binevoiți a interveni pe lângă Guvernul Imperial Otoman pentru a putea obține libera trecere prin Dardanele a bricului „Mircea”, vas militar de școală, care urmează să facă călătoriile mai lungi pentru instrucția ofițerilor și echipagiului. Bine voiți să primiți, domnule ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

p. Ministru, Duiliu Zamfirescu⁷³, no. 4076

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

147. 9/22 aprilie 1907, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, prin care îi transmite ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, refuzul Consiliului de Miniștri otoman de a aproba trecerea navei școală „Mircea” prin strâmtorile Bosfor și Dardanele.

April 9/22, 1907, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, on the Ottoman Council of Ministers refusal to approve free passage through the Straits for the “Mircea” training vessel.

⁷³ **Duiliu Zamfirescu** (1858-1922), om politic, diplomat, jurist și scriitor. A servit o îndelungată perioadă la Roma (16 aprilie 1888 – 25 iulie 1906, cu o pauză în perioada 26 mai 1892 – 1 octombrie 1894 când a fost trimis la Atena și Bruxelles), unde s-a căsătorit și a întemeiat o familie cu o italiancă. A fost secretar general al Ministerului Afacerilor Străine (1 august 1906 – 8 iunie 1909), delegat al României în Comisia europeană a Dunării (8 iunie 1909 – 1 aprilie 1918). A fost comisar pentru Basarabia în 1918 și ministru al Afacerilor Străine în guvernul Averescu (13 martie – 12 iunie 1920), președinte al Camerei Deputaților (30 iunie 1920 – 22 ianuarie 1922), senator. Membru titular al Academiei în 1908.

Monsieur le Ministre,

Le Conseil des Ministres qui avait été saisi de la demande de la Légation Royale concernant le passage par les détroits du brick-école „Mircea”, demande exposée dans les deux takrirs sus-menționés, s'est prononcé dans un sens négatif; et la communication grand vézirielle à cet égard a été soumise au secretariat général du Ministère des Affaires Etrangères, qui doit la transmettre, pr note, à Votre Excellence.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma respectueuse considération.

Lahaille, no. 13035

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 352]

148. 3/16 august 1907, București. Relatările ziarului „Adevărul” despre vizita delegației otomane la Sinaia și vizita generalului Alexandru Averescu, ministrul de Război al României, la Constantinopol, în conexiune cu discuțiile privind o potențială alianță politico-militară între Imperiul Otoman și România.

August 3/16, 1907, Bucharest. Account given by the Adevărul newspaper of the Ottoman delegation to Sinaia and the visit made by General Alexandru Averescu, the Romanian Minister of War, in Constantinople, in connection with the discussions on a potential alliance between Ottoman Empire and Romania.

Amiciția turco-română. Amănunte interesante asupra ultimului schimb de misiuni dintre Turcia și România, a cauzelor care le-au determinat și efectelor ce le-au avut.

Când s-a anunțat că Sultanul a trimis o misiune extraordinară la Sinaia și scurt timp după aceasta guvernul regelui Carol I a trimis pe generalul Averescu în misiune la Constantinopol, toată lumea a fost surprinsă. Cu drept cuvânt fiecare se întreabă care să fi fost cauzele care au determinat acest neașteptat schimb de misiuni și ce urmări va avea el pentru țara noastră. Suntem în măsură de a putea da oarecare amănunte cu privire la aceste chestiuni. Pentru priceperea mai bună a lucrurilor însă, nu putem începe cu sosirea misiunii turcești în Capitală, ci trebuie s-o luăm mai dinainte. Cu puțin înaintea surprinzătorului eveniment al sosirii misiunii turcești, un altul a surprins lumea politică de la noi. Acest eveniment a fost vizita prințului Ferdinand al Bulgariei⁷⁴. Această vizită nu era cea dintâi. Ea a fost precedată de o alta tot atât de neașteptată. Și după fiecare din aceste vizite au început să circule zvonurile cele mai senzaționale asupra cauzei lor. Se zicea chiar că o înțelegere ar fi intervenit între România și principatul vecin; se vorbea până și de o alianță, deși toate interesele politice absolut antagonice ale celor două state fac cu neputință o asemenea alianță.

Dar dacă prin vizitele sale, prințul Ferdinand a făcut personal o plăcere regelui nostru, în cercurile competente aceste vizite erau socotite, din punctul de vedere politic, ca fiind neoportune. Mai ales diferitele zvonuri care s-au pus în circulație în legătură cu aceste vizite au făcut o impresie penibilă în cercurile răspunzătoare de la noi. Ele aveau absolut aerul că au scopul de

⁷⁴ **Ferdinand de Saxa Coburg Gotha** (1861-1948), cneaz (7 iulie 1887 – 5 octombrie 1908) și țar (5 octombrie 1908 – 3 octombrie 1918) al Bulgariei. A fost ales de adunarea națională după detronarea principelui Alexandru Battenberg. A proclamat independența în biserica fondată de țarul Ioan Asan II la Veliko Tărnovo. A condus Bulgaria în Primul Război Mondial. După înfrângerea țării sale, a abdicat în favoarea fiului său, Boris al III-lea, și a plecat în exil în Germania, unde a trăit la Coburg până la sfârșitul vieții.

a compromite politica exterioară a României. La Constantinopole vizitele acestea ale prințului Bulgariei în România au provocat o oarecare îngrijorare în cercurile diplomației turcești, totdeauna neîncrezătoare. Această îngrijorare diplomației turci au găsit forma potrivită ca s-o aducă la cunoștința guvernului nostru. Se înțelege că acesta a putut da cele mai liniștitoare asigurări. La turci s-a întărit atunci convingerea că Bulgaria caută să facă a crede că dispune de alianțe pe care nu le are, și pentru a pune aceasta în evidență, Sultanul s-a hotărât să trimită o misiune specială la regele Carol. După cum se știe, suveranul nostru a răspuns la această onoare trimițând și el în misiune extraordinară pe ministrul de război, d. general Averescu. S-a remarcat imediat că regele a ținut să dea misiunii acesteia un caracter de deosebită solemnitate, însărcinând cu dânsa pe un ministru și ofițer superior dintre cei mai de frunte ai noștri, dar în același timp unul care nu face politică. Astfel manifestația de simpatie ce era cuprinsă în această misiune pierdea caracterul temporal ce l-ar fi căpătat dacă un om de partid era însărcinat cu îndeplinirea ei.

Din știrile ce am publicat se știe că Sultanul a primit pe trimisul regelui Carol cu deosebite onoruri. S-a relevat anume că afară de banchetul de gală ce s-a dat după obicei, misiunii în palatul de la Yıldız Kiosk i s-a mai făcut d-lui general Averescu onoarea deosebită, foarte rară, dacă nu chiar unică, de a i se oferi un alt banchet în chiar localul Seraskieratului (ministerului de război). În cercurile diplomatice din Constantinopol această primire făcută misiunii române a produs o adevărată senzație și prestigiul nostru ca stat a câștigat enorm acolo. Atâta n-a fost de ajuns. Regele Carol a avut o mână cu totul fericită în alegerea ce a făcut pentru această misiune. D. general Averescu a făcut în cercurile conducătoare turcești o mare impresiune. Aceasta se explică prin faptul că generalul a reușit să inspire așa simpatii Sultanului, încât acesta a rămas absolut încântat de dânsul și multă vreme a vorbit de dânsul. În cercurile diplomatice din Constantinopol se povestește chiar că primind în audiență de adio pe un distins diplomat, Sultanul aflând că la întoarcerea sa în Europa, trece și prin România, i-a spus: „Dacă trecând prin România, îl puteți vedea pe generalul Averescu, salutați-l din partea mea. Dacă prin distincțiunea ce mi-a acordat, regele Carol mi-a făcut o mare onoare, mi-a făcut o și mai mare bucurie permițând ca această distincțiune să îmi fie remisă de d. general Averescu”. Sultanul s-a mai întreținut apoi câțva timp cu diplomatul în cestiune, apoi la sfârșitul audienței i-a spus: „Va să zică n-o să uitați ce v-am rugat cu privire la generalul Averescu”. Și acest incident e mult comentat în cercurile diplomatice din Constantinopol, Sultanul acordând numai în cele mai rare cazuri atâta atenție unui trimis extraordinar și amintind în și mai rare cazuri de dânsul în convorbirile cu diplomații străini de patria trimisului. Efectele unui asemenea schimb de misiuni nu puteau să fie neînsemnate. Misiunile însăși pierd caracterul unor acte de simplă politețe și capătă un înalt caracter politic. De aceea îndată după ce amănuntele asupra modului cum au decurs aceste misiuni au ajuns la cunoștința publică, a început să se vorbească de o nouă și mare apropiere între România și Turcia. S-a vorbit chiar de încheierea unei apropiate alianțe politice și militare, a unei alianțe cu caracter defensiv, dar care ar asigura Turciei în orice caz neutralitatea României, dacă bulgarii sau grecii sau amândoi la un loc, ceea ce-i mai puțin posibil, ar ataca imperiul turcesc. România, se înțelege, face o politică de pace. Ea nu urmărește războaie, nici cuceriri. Pentru a avea însă asigurată pacea în Peninsula Balcanică, e nevoie de această rețea de înțelegeri și amicitii. Și situațiunea politică din Balcani ne îndeamnă a fi cu mai multă atenție față de Turcia decât față de Bulgaria, care de multe ori ne-a făcut dificultăți. Adevărul pare a fi acum că noi vom întreține bune relații și cu Turcia și cu Bulgaria și că rezultatul apropierii de Turcia va fi că vom fi garantat pacea în Peninsula Balcanică prin deciziunea noastră. În numărul de mâine vom arăta și efectele ce a produs noua

orientațiune politică asupra situațiunei conflictului nostru cu Grecia, atitudinea Porței față cu acest conflict și soluțiunea finală ce i se va da.

Rp.

[„Adevărul”, An XIX, Nr. 6445, vineri 3 (16) august 1907]

149. 3/16 octombrie 1908, București. Articol din ziarul „Adevărul”, privind opiniile fostului mare vizir, Ferid Pașa, față de relațiile dintre Imperiul Otoman și România.
October 3/16, 1908, Bucharest. Article from Adevărul Journal on the opinions of former Grand Vizier, Ferid Pasha, on the relations between Ottoman Empire and Romania.

La Constantinopole. La un fost mare vizir. Convorbire cu Ferid Pașa, Constantinopole, Octombrie

Iau loc în fața lui Ferid Pașa⁷⁵. E un om ca la vreo șaizeci de ani, dar care și-a păstrat o vigoare și elasticitate juvenilă. A fost timp de cinci ani (mare) vizir și a terminat prin a sfătui pe sultan să acorde oarecare libertăți. Nefiind ascultat, a demisionat pentru a face loc lui Said Pașa care, după zece zile de vizirat numai, a demisionat pentru a face loc actualului guvern constituțional. Timp de cinci ani cât a fost mare vizir, Ferid Pașa a avut de multe ori a face cu România. Sub el a apărut iradeaua prin care se recunoștea naționalitatea română în Macedonia, sub el s-a încheiat Convenția comercială cu Turcia și sub el tratativele asupra vacufurilor au ajuns la un bun sfârșit. Ferid-pașa cunoaște pe mai mulți dintre bărbații noștri de stat. Îmi vorbește de d. Sturdza, pe care l-a văzut când a fost la Constantinopol și,-evident o aluzie la actuala stare de lucruri din Turcia, îmi spune că asemenea bărbați de stat nu se formează nici într-o zi, nici într-un an. Îmi vorbește și de d. Take Ionescu pe care îl socotește extrem de bine înzestrat, un bărbat de stat de școală nouă, uns cu toate alifile diplomăției moderne. Dar unde Ferid nu mai contenea cu elogiile a fost când a început să-mi vorbească de d. general Averescu, actualul nostru ministru de război, pe care l-a cunoscut când a fost trimis de regele Carol I în misiune specială la Sultan. Ferid Pașa găsește extraordinare calități de om și militar d-lui general Averescu și îmi spune că România poate fi mândră de acest ofițer superior.

Alteța Sa începe prin a-mi arăta că asupra politicii interne ține să nu se pronunțe. Socoate că proclamarea Constituției a fost o necesitate, dar mai mult nu poate spune. În schimb despre politica externă crede că datoria sa de patriot îi impune să vorbească și mă roagă să scriu că turcii sunt deziluzionați de politica României. El, Ferid în special, și Turcia oficială, fără deosebire de nuanță politică, aveau mari simpatii pentru România. „Am făcut, mi-a spus el, sacrificii pentru România, și eram gata să mai facem. Am crezut că la un moment dat vom putea conta pe simpatia fățișă a României. Vedem acum că din nefericire ne-am înșelat”. La o a doua vizită pe care i-am făcut-o Ferid Pașa mi-a spus: „De când v-am văzut, am mai aflat câte ceva. Nu pot să vă spun mai mult decât atâta: România a pierdut o mare ocaziune”. Toate insistențele mele ca să se explice asupra acestei declarațiuni au fost zadarnice. Fostul mare vizir n-a voit să se explice. Aveam impresia că deși nu mai e ministru, totuși se crede legat a nu vorbi și apreciind acest motiv, am

⁷⁵ **Mehmed Ferid Pașa** (1851-1914), om politic de origine albaneză. După ce activat în mișcarea de renaștere națională albaneză, a intrat în serviciul public al imperiului, ocupând diverse funcții. A fost numit mare vizir la 15 ianuarie 1903, pentru a a asigura loialitatea albanezilor. A fost înlăturat de revoluția „junilor turci” la 23 iulie 1908. În 1909 a fost numit ministru de interne, iar în 1912 președinte al Senatului.

renunțat în cele din urmă a afla mai mult. Poate că propunerea făcută României de Poartă ca să stabilească un acord pacific dă cheia acestei declarațiuni.

Îl întreb pe Ferid Pașa dacă crede în probabilitatea unui război și îmi răspunde: „Turcia cel puțin, e animată de cele mai bune intențiuni pentru pace. Noi abia ne-am dat instituțiunile constituționale liberale-avem nevoie de un repaos”. Observ că poate nici armata turcă nu-i destul de pregătită pentru un război... „Asta nu contează. Ne-a trebuit câtăva vreme pentru a putea mobiliza. Am câștigat timpul necesar. Apoi avem în Europa trei corpuri de armată gata să intre în foc. Poate că la început am avea câteva dificultăți de întâmpinat, dar e în afară de orice îndoială că am fi biruit. Cum vă spusei însă, noi dorim pacea. Nu știu dacă și la bulgari această dorință e destul de puternică”. Acum că și-au proclamat independența, probabil... „Ba nu-i probabil deloc. De ani de zile Bulgaria se pregătește de război. Ea a făcut sacrificii colosale pentru armată și armament. Or, numai independența e o prea slabă compensație pentru acest sacrificiu. Așa socotesc ei, independența singură nu e pe placul tuturor. Sunt chiar printre politicienii bulgari adversari ai ei, căci situația Bulgariei nu e mai bună acum decât înainte. Ea va mai trebui să încheie cu noi o convenție comercială și mărfurile bulgare, care până acum se bucuraseră de un regim de favoare, vor începe să plătească la intrarea în Turcia taxe vamale. Bulgaria trebuie deci mai curând sau mai târziu să aspire la cuceriri teritoriale și aici începe, așa cred eu, și interesul României, care ar fi și ea amenințată...”

Îl întreb pe fostul vizir ce crede despre anexarea Bosniei și Herzegovinei. „Austro-Ungaria, îmi spune el, a făcut o considerabilă greșală. Ce a obținut ea prin proclamarea anexării? Nimic decât bruscarea Turciei și tulburarea echilibrului Balcanic, căci oare nu era ea stăpână în Bosnia și Herzegovina? Îi disputam noi aceste provincii? Dovadă că nu-i le disputam este că în Sandjac⁷⁶, unde aveam dreptul să întreținem garnizoane, nu aveam decât cinci sau șase batalioane, iar de câte ori se produceau ciocniri, ele se îndreptau mai mult contra noastră decât contra lor. Atunci, încă o dată, care a fost rostul politic al loviturii baronului de Aehrenthal? Eu cred că lovitura aceasta a fost o greșală mare, căci fără a aduce Austro-Ungariei un spor efectiv, a deschis toate poftetele și ambițiunile, de pe urma cărora nimeni nu va suferi mai mult decât chiar monarhia habsburgică”.

Ferid Pașa revine iar la atitudinea României în aceste împrejurări și nu ezită a-mi spune că o crede greșită. România a avut ocaziunea să arate că e cineva și ceva în politica balcanică și nu a făcut-o. E greu ca asemenea împrejurări favorabile pentru dânsa să se mai întoarcă vreodată. Și fostul mare vizir o spunea aceasta cu un vădit regret, repetându-mi mereu: ”Iubesc pe români; au făcut mari progrese; vom lua și noi exemplul de la dânșii, dar politica lor externă... nu, nu...” Și un gest foarte semnificativ completează ideea.

Am redat această convorbire, pentru că ea exprimă mai lămurit părerile ce predomină la toți turcii de seamă cu care am vorbit. Ferid Pașa, ca unul ce nu mai e ministru, a putut vorbi mai limpede și mai categoric. Cei cu răspundere trebuie să fie mai rezervați. Cred însă că pentru orientarea celor care conduc politica noastră externă, declarațiile fostului mare vizir sunt de cea mai mare importanță.

Întrebându-l la urmă pe Ferid Pașa dacă cunoaște rezultatul tratativilor d-lui Papiniu în chestia vacurilor, tratative despre care relataseră ziarele lor în acea zi, fostul mare vizir se arată

⁷⁶ **Sangeacul Novi Pazar** era o unitate administrativă otomană de rangul doi, creată în 1865, reorganizată în 1880 și 1912. După Congresul de pace de la Berlin din 1878 misiunea lui era aceea de a separa Serbia de Muntenegru și din acest motiv s-a admis instalarea de garnizoane austro-ungare în acea zonă administrată de Imperiul Otoman. Aceste garnizoane au fost retrase după anexarea Bosniei-Herzegovinei de către Austro-Ungaria.

surpins și îmi spuse: „ Apoi sub mine, chestia vacufurilor fusese tranșată...” În prag, Ferid Pașa îmi mai dete câteva amănunte asupra acestei chestiuni pe care voi avea poate altădată ocaziunea să le aduc la cunoștința cititorilor.

B. Brănișteanu⁷⁷

[„Adevărul” An XX, Nr. 6865, vineri, 3 octombrie 1908]

150. 4/17 octombrie 1908, București. Articol din ziarul „Adevărul” privind opiniile ministrului de Interne, Hakki Bey, față de relațiile dintre Imperiul Otoman și România. October 4/17, 1908, Bucharest. Article from Adevărul Journal on the opinions of Interi-or Minister, Hakki Bey regarding the relations between Ottoman Empire and Romania.

La ministrul de interne turc. Convorbire cu Hakki Bey, Constantinopole, Septemvrie

Ministrul se ridică și făcu câțiva pași întru întâmpinarea mea, salutându-mă cu acea amabilitate care e obicei aici și care face ca oriunde intri să te simți imediat bine. Hakki-Bey, fost consilier legist al Sublimei Porți, e un bărbat ca de vreo cincizeci de ani. Fața inteligentă, de cugetător, e încadrată de o barbă rotundă, neagră. Vorbește perfect franțuzește și vorbește într-o formă impecabilă. După puțin timp îmi și făcusem convingerea că acest ministru va face minuni în parlament. Și nu puteam decât să dau dreptate tuturor care aflând că mă duc să-l văd, îmi spusese: e unul dintre cei mai distinși membri ai actualului guvern, s-ar putea spune spiritul rector al acestuia. Hakki-Bey ține să-mi spuie, imediat după ce luăm loc, că schimbările ce au survenit atât în politica internă a Turciei cât și în situațiunea internațională n-au modificat întru nimic relațiunile dintre Imperiul Otoman și România, care au fost și sunt dintre cele mai cordiale. Apoi aflând de scopul vizitei mele, de a înlesni cititorilor „Adeverului” cunoașterea situațiunii Turciei, ministrul intră de-a dreptul în *medias res*.

„Ne aflăm, mi-a spus Excelența Sa, în fața unei chestiuni extraordinare și neașteptate, a unei situațiuni creată intrucâtva și prin rea credință. Două căi existau pentru a răspunde împrejurărilor. Să începem imediat războiul sau să temporizăm. Războiul am fi putut să-l începem. Motiv suficient era și nu mă îndoiesc că am fi fost învingători. Poate că veți crede că în patriotismul meu exagerez forțele noastre, mă înșel asupra acelora ale bulgarilor. Dar nu mai puțin eu îmi mențin convingerea mea că dacă ar fi fost să ne măsurăm cu bulgarii, oștirea noastră ar fi reputat biruința. Dar noi am preferat calea a doua a temporizării. N-am voit să ne punem singuri în situațiunea celui căruia i se poate spune că nu are dreptate. Nu am voit mai ales să facem o politică de resentimente. Apoi ne-am spus că nu putem duce războiul pentru un nume. Căci ce ne-ar fi putut aduce un războiu? O cucerire de teritoriu? Greu lucru. Țările nu-și schimbă azi atât de des stăpânii ca altădată... Am fi obținut atunci o schimbare de titlu în Bulgaria, dar după un an sau doi bulgarii puteau să repete ceea ce au făcut acum, așa că conflictele nu ar mai fi avut sfârșit. Războiul nu ne-ar fi putut aduce deci decât compensațiuni (despăgubiri bănești). Or, în acest caz nu s-ar fi putut spune cu drept cuvânt de opinia publică europeană că am făcut războiul numai pentru război, căci compensațiunile acestea ni s-ar fi acordat și pe calea unei înțelegeri pacifice? Mai lămurit: noi n-am voit să recurgem la arme, până ce nu vom fi epuizat toate căile pacifice pentru a obțin dreptul și dreptatea noastră”.

⁷⁷ Benno (Barbu) Brănișteanu (1874-1947) cunoscut jurnalist al ziarului „Adevărul”, la care a colaborat multă vreme.

D-voastră nu veți face deci război? Ministrul ocolește evident răspunsul când îmi declară: „Noi vrem ca mai întâi lucrurile să fie judecate. Azi în țară suntem pacinici. Dar dacă Bulgaria îmbătută de entuziasmul momentan, ar trece și peste limitele la care, fapt destul de regretabil, a ajuns până acum, atunci...” Înțeleg din aceste cuvinte ale ministrului, că guvernul turc este hotărât să aștepte mai întâi rezultatele tratativelor dintre puteri și hotărârile conferinței europene⁷⁸. Îmi permit de aceea întrebarea dacă Turcia ar acceda la o asemenea conferință. Iată răspunsul: „Turcia este dispusă să adereze, dar cu condiția să i se comunice programul conferinței și ca să-i convie acest program. E evident că Turcia nu poate merge la conferință fără a ști mai dinainte exact asupra căror anume puncte delegații Puterilor vor avea să se pronunțe. Conferința va avea neapărat să se ocupe de faptele îndeplinite care au provocat criza, ea va avea deci probabil și să decidă asupra satisfacțiunii și compensațiunilor ce se cuvin Imperiului Otoman. Un fel de proces se va desfășura și o hotărâre se va da, care va trebui poate să fie executată...” În legătură cu conferința, îmi permit să ating chestiunea delicată a atitudinii Puterilor față de Turcia. Îi spun ministrului că de dimineață am aflat de importanta declarație făcută de ambasadorul Germaniei⁷⁹ în numele împăratului, cum că Germania n-a știut dinainte și nu a fost consultată nici asupra anexării Bosniei, nici asupra proclamării independenței Bulgariei, și îmi permit întrebarea, ce impresiune a produs această declarațiune.

Ministrul îmi răspunde: „Germania a făcut Turciei mari servicii. Au fost momente în care Imperiul Otoman s-a văzut izolat în Europa⁸⁰ și n-a găsit sprijin decât la Germania⁸¹. Dar unii zic: Germania a servit un regim. Asta-i greșit. Am avut, ce-i drept, și după cum știți, până de curând un regim absolutist. Dar nu mai puțin acest regim a fost al Turciei. Servindu-l pe el, se servea în același timp țara, națiunea. Regimul s-a schimbat, dar țara a rămas aceeași. Regimele se schimbă, dar națiunile evoluează numai, altfel ele rămân aceleași. Repet deci că Germania ne-a făcut servicii la grele vremuri și așa ceva nu se uită. De aceea ne pare bine că s-a căutat a se înlătura o părere care tindea să prindă rădăcini. Declarația categorică dintr-o gură augustă taie scurt orice comentariu. Dacă ne bucurăm însă de aceasta, ne bucură pe altă parte și faptul că în aceste grele împrejurări am regăsit vechea și buna amicitie a Angliei. De această țară ne leagă amintiri istorice imposibil de uitat și actuala atitudine a guvernului britanic îi asigură acestuia toată recunoștința noastră”.

Ministrul revine apoi asupra relațiunilor noastre cu Turcia. Au fost strânse până acum, ar trebuie să devie mai strânse în viitor. Amândouă țările au multe interese comune, mai ales acum. E o chestiune de discutat dacă o Bulgarie mare și ambițioasă poate conveni României. Aci Hakki-Bey face și o aluzie directă la Dobrogea, la care s-ar putea să aspire bulgarii. De altfel în locul Bulgariei, așa îmi spune ministrul, el n-ar fi niciodată proclamat independența. S-a turburat cu aceasta liniștea Europei, s-au suscit patimi și invidii, pentru ce? Pentru un titlu, pentru un nume. Numai o politică de ambiții și resentimente a putut conduce la acest pas. „Nouă ne repugnă însă o asemenea politică, continuă Hakki-Bey, iată încă un motiv pentru care n-am de-

⁷⁸ O conferință pe această temă nu se va convoca niciodată.

⁷⁹ **Adolf Marschall von Bieberstein** (1842-1912), diplomat german, secretar de stat la Ministerul de externe (1890-1897), ambasador la Constantinopol (1897-1912). A murit la scurtă vreme după ce a preluat funcția de ambasador la Londra, la 24 septembrie 1912.

⁸⁰ În urma masacrelor săvârșite de populația civilă asupra armenilor din anii 1895-1897.

⁸¹ Vizita kaiserului Wilhelm al II-lea la Constantinopol și Ierusalim din octombrie 1898 în care s-au pus bazele construirii liniei ferate Berlin-Bagdad și continuării cooperării militare. Wilhelm al II-lea a rostit atunci un discurs la Damasc în care și-a asumat misiunea de a fi "protectorul musulmanilor răspândiți în toată lumea", fără să ia în calcul că astfel ofensează atât Imperiul Britanic cât și Imperiul Rus.

clarat imediat războiul. Dacă rămânea cum a fost, Bulgaria nu avea mai puțină libertate, avea însă mai puțină răspundere. Acum ea este în situațiunea unui om modest care vrea să aibă relațiuni mondene fără a-și spori bugetul, sau mai exact în situațiunea unui șef de birou pe care l-ai avansa ministru, lăsându-l însă cu resursele materiale ale unui șef de birou. Dar în sfârșit a făcut ce a făcut, noi nu puteam să ne lansăm într-o politică de zănatici. Noi așteptăm ca cei care au iscălit tratatul de la Berlin să se pronunțe și apoi... vom aviza”.

Timpul trece și știu că în anticameră atâția oameni și așteaptă. Înainte de a pleca însă mai pun o întrebare cu privire la soliditatea noului regim și la posibilitatea unei reacțiuni. Răspunsul e foarte categoric. „O reacțiune este absolut exclusă⁸². Sultanul s-a adaptat cu totul împrejurărilor și a devenit un admirabil suveran constituțional. Parcă de treizeci de ani tot constituțional ar domni, așa procedează. Înainte de toate trebuie să știți că este un suveran inteligent. El știe că națiunea voiește constituția și din moment ce a acordat-o, a arătat că înțelege să fie totdeauna în capul națiunii, cu dânsa”.

Când am plecat, am văzut că între timp numărul celor care așteptau în anticameră sporise. N-aveau însă noroc, se vede, căci pe când eram încă în ușă, se anunță un general care a venit în interes de serviciu, avea prioritate înaintea tuturor.

B. Brănișteanu

[„Adevărul”, An XX, Nr. 6859, Sâmbătă 4 (17) Octombrie 1908]

151. 8/21 octombrie 1908, București. Interviu cu marele vizir, Kiamil Pașa, publicat în ziarul „Adevărul”. Oficialul otoman face o serie de considerații privind importanța alianței dintre Imperiul Otoman și România pentru stabilitatea în Balcani.

October 8/21, 1908, Bucharest. Interview with Grand Vizier, Kiamil Pasha, in Adevărul Journal. The Ottoman official highlighted the importance of the alliance between Ottoman Empire and Romania for stability in the Balkans.

La Constantinopole. La Marele Vizir. Convorbire cu Chiamil Pașa⁸³. Constantinopole, Septembrie

Din cauză că la minister Alteța Sa marele vizir are acum, lucru lesne de înțeles, foarte mult de lucru, sunt avizat că mă va primi dimineața în conacul său din Nișantas.(...) Sunt primit mai întâi de contraamiralul Said Pașa, fiul mai mare al marelui vizir. D-sa îmi spune că marele vizir e tocmai în conferință cu un ministru, dar că de îndată ce acesta va pleca voi fi primit. Până atunci petrec câteva foarte plăcute momente cu Said Pașa, care îmi dă interesante amănunte asupra floetei turcești, asupra căruia voi reveni în articolul în care mă voi ocupa de forța armată a imperiului otoman. Said Pașa îmi mai spune că a cunoscut pe d. Ionaș Grădișteanu, fostul ministru al lucră-

⁸² Nu a fost așa. Riposta a venit la 30-31 martie/12-13 aprilie 1909 din partea grupărilor islamiste care, nemulțumite de politica de secularizare promovată de noii guvernanți, au încercat să profite de răscoala trupelor macedonene din garnizoana Constantinopolului pentru a impune revenirea la absolutism. Revolta a fost înfrântă prin acțiunea trupelor devotate „junilor turci” conduse de Mahmud Shevket Pașa până la 24 aprilie. La 27 aprilie 1909, Adunarea Națională l-a detronat pe sultanul Abdul Hamid al II-lea și l-a înlocuit cu fratele său Mehmed al V-lea Reșad, care avea să domnească până la 3 iulie 1918.

⁸³ **Kiamil Pașa** (1833-1913), om politic otoman de origine cipriotă, având o orientare liberală. Și-a început cariera în serviciul sultanului Egiptului, în 1860 trecând în administrația otomană. A fost de patru ori mare vizir (25 septembrie 1885 – 4 septembrie 1891, 2 octombrie – 7 noiembrie 1895, 5 august 1908 – 14 februarie 1909 și 29 octombrie 1912 – 23 ianuarie 1913). Ultimul său guvern a fost înlăturat printr-o lovitură de stat.

rilor publice, la Smirna⁸⁴, despre care păstrează o plăcută amintire. Alteța Sa vă pofteste!... Marele vizir îmi întinse mâna și mă pofti să șed. Urmă o scurtă pauză în care timp vroiam să-mi prepar armele de gazetar, să ghicesc după fizionomia interlocutorului meu cam în ce fel m-aș putea apropia de dânsul. Îl putui deci observa. Un bătrân de 84 (74) de ani, fără elasticitatea d-lui Sturdza. Fața trasă și încadrată de o barbă rară. Ochii însă foarte vii și expresiunea feței inteligentă. Poartă fesul moale așa că aproape-i cade peste urechi. Poartă, se înțelege, haina neagră europeană. Vorbește rar și ai impresia că după fiecare vorbă se gândește la cea următoare, că prețuiește fiecare cuvânt înainte de a-l pronunța. Ședem pe un divan, aproape de tot și ne desparte numai un sul pe care Alteța Sa se sprijină. Pe când mă gândeam cu ce cestiune să încep-iață că vizirul îmi deschide calea: „Ce mai e nou în România?”, mă întreabă. Îi răspund că lipsesc de o săptămână din țară și că nu mai sunt în curent cu ce s-a petrecut acolo, dar repet și marelui vizir ceea ce știu, anume că România fiind deopotrivă amică și cu Bulgaria și cu Turcia, atitudinea pe care a luat-o guvernul corespunde acestei situațiuni. Marele Vizir îmi făcu atunci următoarea declarație pe care am notat-o aproape textual: „România ar binemerita și de la umanitate și de la Turcia, dacă ar înclina acum, în mod pașnic⁸⁵ către Turcia, pentru că aceasta ar înlătura orice posibilitate de război. Nu înțeleg prin aceasta că vroim vreo alianță războinică. Turcia nu are nevoie de aliați; ea este destul de puternică pentru a pune singură pe Bulgaria la rezon; dar intențiunea noastră este de a menține pacea, pentru că nu voim să vărsăm în zadar sânge omenesc, și la acest scop ar putea mult contribui România, dacă, o repet, în mod pașnic ar manifesta înspre Turcia.” Înțeleg că marele vizir crede că dacă România ar lua o atitudine mai favorabilă Turciei decât Bulgariiei, acest stat ar fi silit să-și modereze pretențiunile și atitudinea, ceea ce ar înlesni și grăbi înlăturarea tuturor dificultăților.

Îmi permit o întrebare asupra conferinței. Marele vizir îmi răspunde că nu are nicio știre hotărâtă cu privire la dânsa. Fiecare ceas poate să aducă această știre, dar deocamdată nimic nu e precizat. Spun Alteței Sale că am citit în ziarele de aici că Austro-Ungaria ar refuza să participe la o conferință care ar avea să discute chestia anexării Bosniei și Herzegovinei și îmi permit întrebarea dacă în acest caz Turcia ar fi dispusă să meargă la conferință. Marele Vizir îmi răspunde: „Nous irons quand meme !” (Vom merge totuși). Îmi permit o întrebare asupra relațiilor Turciei cu Puterile europene. Marele Vizir răspunde: „Cu Anglia am reluat vechea amicitie. Cu Germania surveniseră oarecare neînțelegeri, care au fost însă înlăturate prin declarațiunea atât de categorică făcută de Excelența Sa Marschall von Bieberstein în numele împăratului. Nu avem niciun fel de supărare contra Germaniei (nous ne sommes pas fâchés). Cât despre Austro-Ungaria, nu putem decât să regretăm ce ne-a făcut atât în Bosnia cât și în Bulgaria”. Îmi permit să observ că Austro-Ungaria a făcut repețițe declarații că nu cunoștea intențiunea Bulgariei de a se declara independentă. Răspunsul Alteței Sale fu: „Știa ! I-au făcut doar o recepție de suveran la Budapesta !” Aduc vorba asupra eventualității unui război. Marele Vizir declară: „Turcia nu va face niciodată război decât dacă va fi silită la aceasta, dacă toate mijloacele pacifice se vor fi dovedit a nu putea da satisfacție și amorului nostru propriu și dreptății cauzei noastre. Vroim să arătăm că Turcia este un stat civilizată și că e dispusă să dea o satisfacție tendințelor pacifiste ale opiniei publice europene, ne și trebuie pacea pentru ca să consolidăm tinerele noastre instituțiuni constituționale. Apoi vom vedea...”.

⁸⁴ Azi Izmir, oraș pe coasta de vest a Turciei pe țărmul Mării Egee.

⁸⁵ În sensul ca această alianță să se încheie, în condițiile în care nu exista un conflict armat în Balcani.

Citiseam în ziare că din nou d. Papiniu, ministrul nostru de aici, a tratat chestia proprietăților musulmane din Dobrogea. La o întrebare în acest sens, Marele Vizir îmi răspunde: „Chestia nu e atât de importantă și vom cădea de acord asupra soluției”.

Cu aceasta convorbirea s-a terminat. Alteța Sa m-a condus până lângă ușă. Încă un simbol al Turciei moderne și al marilor schimbări ce s-au produs aici...La plecare am mai strâns o dată mâna lui Said-pașa. Nici el nu s-a putut opri a-mi spune: „Turcia tânără așteaptă de la guvernul român un cuvânt de simpatie ! Scrieți acesta, vă rog”.

B. Brănișteanu

[„Adevărul”, An XX, Nr. 6868, miercuri, 8 (21) octombrie 1908]

152. 9/22 octombrie 1908, București. Articol din ziarul „Adevărul”, privind opiniile ministrului otoman al Afacerilor Străine, Tewfic Pașa, despre rolul Imperiului Otoman și al României în stabilitatea Balcanilor.

October 9/22, 1908, Bucharest. Article from Adevărul Journal on the opinions made by Ottoman Minister of Foreign Affairs, Tewfic Pașa, regarding the role of the Ottoman Empire and Romania on the stability of the Balkans.

La Constantinopole. La ministrul de Externe. Convorbire cu Tewfic Pașa. Constantinopole, Octomvrie

(...) Sunt introdus în biroul Excelenței Sale, un salon de proporții mari, cu multe ferestre, așa că lumina abundă din toate părțile. Cum calc pragul ușei, ministrul se ridică de pe scaun și statura sa înaltă, e primul personaj înalt pe care-l văd, mă frapează. E un om care apropie șazeci de ani, cu trăsăturile feței foarte distinse, cu acea îndemânare și delicatețe în purtare care denotă imediat pe diplomatul încercat. Iau loc în fața biroului și după obișnuitul schimb de politețe, ministrul atinge singur, fără ca să-l provoc, chestiunile pe care voiam să i le pun.

„În acest moment, îmi spuse Tewfik Pașa, Turcia și România țin în mâna lor echilibrul balcanic. Este nepărat necesar ca să se stabilească un acord între Turcia și România, o înțelegere nu în vederea unui războiu, ci un acord cordial al căruia scop să fie tocmai menținerea păcii. Guvernul turc a făcut demersuri în acest sens pe lângă cel român. Un rezultat nu s-a putut încă obține, guvernul român socotind că chestiunea e prea complicată. E drept că fiecare țară nu poate face decât politica intereselor sale, România deci numai politica intereselor românești, dar, există considerabile interese politice și mai ales economice comune Turciei și României. Dacă s-ar ține seamă de acest lucru, acordul s-ar putea lesne stabili și ar fi cea mai sigură garanție a echilibrului balcanic și deci a păcii.”

La o întrebare asupra conferinței, ministrul îmi spune că în această privință până acum nu e nimic decis. Puterile tratează între dânsese și numai după ce aceste tratări se vor termina, se va putea pronunța și Turcia. În tot cazul se va merge la conferință cu un program bine stabilit, limitat la anumite chestiuni. Asupra acestora fiecare va putea să-și spuie părerea și să-și arate dorința. O chestiune delicată este aceea dacă posibilitatea unui război e cu totul exclusă. Tewfik Pașa mă îndeamnă s-o pun și-mi răspunde apoi că pentru moment toată lumea și toți cei interesați sunt animați de intenții pacifice. Relev atitudinea Serbiei, care, așa mi s-a afirmat, este hotărâtă să facă război, dacă nu se vor satisface cerințele ei naționale. Ministrul îmi răspunde: „Serbia nu poate

face război deschis Austro-Ungariei. Pentru aceasta forțele ce s-ar găsi față în față sunt prea disproportionale. Serbia e mult mai slabă decât Austro-Ungaria și un război ar putea chiar pune în primejdie independența Serbiei. Căci războiul s-ar putea termina cu o ocupațiune austriacă și azi se știe ce este o asemenea ocupațiune. Poate însă că Serbia crede că o va sprijini Rusia. Eu din parte-mi nu cred că Rusia i-ar da un concurs militar. Așa fiind, am crezut și eu bine să sfătuiască pe amicii sârbi ca să-și păstreze sângele rece. Dar am mai auzit că sârbii ar avea intențiunea să arunce bande în Bosnia. Asta nu poate duce la un rezultat la care poate duce un război deschis și totuși ruina țara, căci bandelor le trebuie oameni, puști, muniții și bani. Totuși, incontestabil că diplomaticeste vorbind, atitudinea Serbiei i-a folosit. Protestul ce a adresat puterilor, suscitarea opiniei publice, apelul la simțul de dreptate al Europei, au de efect că acum se ține seamă și de Serbia, pe când înainte nu s-ar fi vorbit de dânsa.

Înainte de a termina convorbirea, Tewfik Pașa a revenit încă o dată asupra ideii necesității unui acord între România și Turcia, acord pacinic, insistând cu multă căldură asupra ei și căutând să mă convingă că interesul bine înțeles și al Turciei și al României cere un asemenea acord. În momentul de a-l saluta pe ministru, m-a mai întrebat asupra sănătății regelui și s-a arătat foarte satisfăcut când i-am putut spune că acum e în afară de orice îndoială că starea suveranului e satisfăcătoare și că toate zvonurile alarmante ce au circulat în străinătate nu erau întemeiate. Ușierul tocmai anunța pe dragomanul ambasadei Rusiei când am părăsit ministerul.

B. Brănișteanu

[„Adevărul”, An XX, Nr. 6869, joi, 9 (22) octombrie 1908]

153. 18/31 octombrie 1908, București. Articol în ziarul „Adevărul” cuprinzând relatările ofițerilor otomani despre eficiența armatei otomane și calitățile remarcabile ale soldatului otoman.

October 18/31, 1908, Bucharest. Article in Adevărul Journal comprising the accounts given by Ottoman officers on the efficiency of the Ottoman army and the remarkable qualities of the Ottoman soldiers.

Armata turcească. Observațiuni. Convorbire cu ofițeri turci

O telegramă a corespondentului nostru din Constantinopol ne-a vestit că în momentul de față Turcia are numai la Adrianopole nouăzeci de batalioane de infanterie, o forță cu care începe să devie primejdioasă Bulgariei. De altfel, dacă Turcia din primul moment a manifestat intențiuni pacifice, n-a întârziat însă deloc să se pregătească de război. Mobilizarea în Turcia se face foarte greu, mai ales din cauza lipsei de mijloace de comunicație. Izvorul inepuizabil de oameni pentru Turcia este Asia și tocmai de acolo concentrările de trupe se pot face mai greu. Dacă Tinerii Turci vor realiza planurile lor și vor putea construi diferitele drumuri, atunci într-o bună zi Europa va rămânea uimită de forța neașteptată ce va dezvolta „omul bolnav” și poate că veche glorie militară turcească va reînvia. Până atunci însă ne interesează mai mult starea actuală a armatei turcești. Am avut, când am fost la Constantinopole, ocaziunea să vorbesc cu diferiți ofițeri, foștii și actualii membri ai statului major și unii aghiotanți ai sultanului. Am putut vedea și unele trupe și anume nu numai la Selamlık⁸⁶, unde venind la paradă, ele pot face o impresie

⁸⁶ Denumire a uneia din fațadele palatului Dolmabahce în fața căreia se țineau defilările armatei.

admirabilă. Și nu pot să spun decât atâta: ofițeri și soldați mi s-au părut a avea însușiri militare cu totul superioare. Un aghiotant al sultanului care a participat la campania asupra Greciei, cu care discutam asupra situațiunii, mi-a spus: "Lasă-ne câtăva vreme și vom fi gata „pour marcher”. Noi nu putem mobiliza atât de repede ca alții, dar după ce am mobilizat, nu ne mai temem de concurența nimănu. E doar caracteristică că cei care ne cunosc, nu se îndoiesc de calitățile noastre, ci cred numai că nu vom avea bani pentru a purta un război. Atâția bani câți ne trebuie nouă vom găsi în orice moment. Căci trebuie să știi că nu e stat în Europa căruia să-i trebuie mai puține parale decât nouă pentru a duce războiul. Soldatului nostru să-i dai o pușcă și un pumn de orez, mai mult nu-i trebuie. În războiul cu Grecia ne-au lipsit uniforme. Ei bine, soldații și-au pus în loc de pantaloni saci de Smirna și deși de un aspect comic, eroismul cu care intrau în foc a făcut să amuțească toate glosele ironice". Un fost membru al statului major și asistent la cursul de strategie de la școala de război, s-a exprimat față de mine mai critic, dar nu mai puțin optimist. „Regimul trecut, mi-a spus el, a neglijat cu totul și a împiedicat dezvoltarea noastră militară, cum ne-a împiedicat dezvoltarea și în alte direcții. Elevii noștri erau reduși la cărțile străine, căci în turcește nu aveam voie să uzăm de vorbe ca „atac”, „război”, „explozie”, etc. Afară de aceasta nu am avut mai deloc manevre, așa că excelenții ofițeri superiori ce avem, nu s-au putut exercisa pe teren. Cu toate acestea pot afirma fără ezitare și fără exagerare un lucru. În afară de superioritatea în număr ce am avea, necontestat că am avea și o mare superioritate în conducere asupra bulgarilor. Avem câțiva ofițeri superiori ca: actualul girant al ministerului de război, actualul șef al statului major general și ajutorul său, comandanții actuali ai corpurilor de armată din Europa, care sunt toți excelenți ofițeri de cultură militară modernă, suportând comparația cu cei mai excelenți comandanți din Europa occidentală. Unde mai pui că la noi mai întodeauna s-au trezit pe câmpul de luptă vechile instincte militare și am produs la 1877 de exemplu spre uimirea lumii pe un Osman Pașa”.

Cât despre soldatul turc, el este, după cum m-am putut convinge, de o lipsă de pretențiozitate, de o moderațiune în trebuințele sale, de o sobrietate și de o putere de rezistență care amintește fără voie pe soldatul japonez. Cu acesta el mai are asemănare și din alt punct de vedere. Pentru orice soldat războiul e o nenorocire. Merge cu eroism într-însul, dar are conștiința că e un rău. Soldatul turc socotește războiul ca o fericire pe care i-a hărăzit-o Dumnezeu. Orice soldat european își prețuiește viața și de aceea și comandanții care îl duc în foc o prețuiesc. Ba morala curentă modernă dă deplina valoare fiecărei vieți. Soldatul turc nu-și prețuiește viața. Moartea în luptă este pentru dânsul garanția că intră de-a dreptul în Paradis. Comandantul său nu are să ție seamă decât de necesitatea materialului omenesc și unde crede de trebuință îl poate sacrifica fără ezitare. În cazul unui război și acest element psihologic ar trage greu în cumpănă după cum se știe din războiul ruso-japonez. Motive religioase au împiedicat însă, după părerea militarilor imediata declarare a războiului. Era ramazanul⁸⁷, timpul când fiecare turc postește toată ziua și încă Napoleon a spus că cu stomacul gol nu se poate duce o luptă. Acum a trecut ramazanul și dacă războiul nu se declara mare va fi deziluzia ofițerilor turci care, ca în toate părțile militarii, sunt mari partizani ai rezolvirii actualului conflict pe calea armelor.

B. Br.

[„Adevărul”, An XX, Nr. 6878, Sâmbătă, 18 Octombrie 1908]

⁸⁷ La 5 octombrie 1908, când Austro-Ungaria a proclamat alipirea provinciilor Bosnia Herzegovina, iar Bulgaria și-a proclamat independența.

154. 10/23 februarie 1910, București. Înștiințarea lui Ioan N. Papiniu, ministru plenipotențiar la Constantinopol, despre numirea maiorului Aristide Razu ca atașat militar la Constantinopol.

February 10/23, 1910, Bucharest. Notice given to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, that Major Aristide Razu was accredited military attaché in Constantinople.

Domnule Ministru,

Ca urmare la adresa acestui Departament cu no 1847 din 23 Ianuarie a.c., am onoarea a vă face cunoscut că numirea Domnului maior Aristide Razu⁸⁸ ca atașat militar pe lângă acea Legațiune se va socoti pe ziua de 15 februarie curent.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

p. Ministru (indescifrabil), no. 3118

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

155. 29 aprilie/11 mai 1910, București. Articol în ziarul „Adevărul”, privind vizita generalului Grigore Crăiniceanu, ministrul de Război al României, la Constantinopol.

April 29/May 11, 1910, Bucharest. Article in Adevărul Journal regarding the visit in Constantinople of the Romanian Minister of War, general Grigore Crăiniceanu.

Apropierea⁸⁹ dintre Turcia și România.– Rostul și consecințele vizitei d-lui general Crăiniceanu⁹⁰ la Constantinopol

Primirea extrem de afectuoasă și sinceră care s-a făcut la Constantinopol d-lui general Crăiniceanu, ministrul nostru de război, puțin timp după vizitele impuse de diplomația marilor puteri regelui Ferdinand al Bulgariei și regelui Petre al Serbiei, iese din cadrul strâmt al uzitatelor vizite de curtenie protocolară. Vizita d-lui general Crăiniceanu pe încântătoarele maluri ale Bosforului, ca și primirea călduroasă de care a avut parte, pune pe tapet dispoziția sufletească de care sunt animate cabinetele din București și Stambul și mai ales scoate în relief importanța chestiunii a necesității ce se resimte în cercurile conducătoare turcești pentru stabilirea unor raporturi

⁸⁸ **Aristide Razu** (7 martie 1868 – c. 1950), general român. Ofițer de geniu, trimis la studii la Universitatea Tehnică din Liege (1893-1896). La revenirea în țară a urmat cursurile Școlii Superioare de Război, iar după absolvirea acesteia a fost profesor de fortificații la Școala Specială de Artilerie și Geniu, până în anul 1903 când a fost mutat în Corpul 2 Armată. Avansat locotenent-colonel la 10 mai 1910, numit atașat militar la Constantinopol (1910-1913), colonel la 1 aprilie 1913. A fost comandant al Diviziei 22 Infanterie în campania anului 1916 și comandant al Diviziei 5 Infanterie în campania anului 1917. În anul 1925 a fost numit inspector general al Geniului, poziție din care a fost trecut în rezervă în anul 1928.

⁸⁹ Imaginația jurnalistului, în realitate nu s-a făcut nimic concret în acest sens.

⁹⁰ **Grigore Crăiniceanu** (1852-1935), general. Și-a început cariera militară ca ofițer de geniu, urmând studii la Școala de Aplicație de Artilerie din Bruxelles. A luat parte la Războiul de Independență, contribuind lucrări de fortificații pe frontul Plevnei și Vidinului. A fost ministru de Război (1 noiembrie 1909– 28 decembrie 1910). A trecut în rezervă în 1912 cu gradul de general de divizie, dar a fost rechemat în activitate la intrarea României în al doilea război balcanic, fiind numit comandant al Corpului 2 Armată. La 26 august 1916 a fost numit comandant al Armatei a II-a, dar a fost demis și trecut din nou în rezervă la 25 septembrie, din cauza gravelor erori de planificare și executare a ofensivei. Doar prietenia lui cu Ion I. C. Brătianu l-a salvat de trimiterea în fața curții marțiale. S-a afirmat în special ca un teoretician al artei militare, fiind autorul a numeroase studii de fortificație, geografie militară și istorie militară.

intime și chiar din cele mai cordiale între noul regim liberal din Turcia și Statul român. Într-adevăr, judecând după primirea afectuoasă și cu pronunțat caracter militar pe care guvernul junilor turci a ținut s-o facă ministrului nostru de război, în fața căruia o divizie întreagă de soldați turci a executat manevre de război pe câmpia de la Mazlak⁹¹, se pare că noul regim liberal din Turcia a ajuns la convingerea prețioasă că numai încheierea unor relațiuni de sinceră prietenie între Constantinopol și București poate da, în primul rând, garanția păcii și siguranței teritoriale în Balcani. Bărbatul de stat turc care a înțeles bine acest adevăr al politicii balcanice este fără îndoială, generalisimul Mahmud Şevket Paşa⁹², eliberatorul Constantinopolului⁹³, actualul ministru de război și mâna de fier a regimul liberal de azi din Turcia. Analizând dificila situație actuală din Turcia, Mahmud Şevket Paşa a profitat în mod abil și inteligent de cunoștința și prietenia ce a legat anul trecut la marile manevre imperiale din Germania cu d. general Crăiniceanu, pe atunci șeful statului major general al armatei noastre, pentru ca să-l invite la Constantinopol, unde după îndelungate convorbiri, în care au supus unui leal și minuțios examen situația din Peninsula Balcanică, să cază apoi de acord că între Turcia și România este absolut necesar să domnească, în vederea evenimentelor viitoare, ceva mai mult decât obișnuitele raporturi normale de la Stat la Stat.

Astfel, în urma unor informațiuni serioase luate din sferele înalte ale politicii turcești, suntem în măsură a afirma că discuțiile urmate la Constantinopol între cei doi miniștri de război au rulat în special asupra rolului ce se cuvine României în desfășurarea evenimentelor balcanice, ca și asupra forțelor armate ale României și Turciei, iar manevrele executate de o divizie a corpului de armată din Țarigrad în fața și onoarea d-lui general Crăiniceanu, ministrul de război al regelui Carol I, nu sunt considerate în cercurile diplomatice bine inițiate decât ca o probă evidentă că între România și Turcia s-a operat în ultimul timp o semnificativă și cordială apropiere, care desigur trebuie să aibă la bază intențiile, dacă nu chiar faptul unei înțelegeri militare. În acest sens, cel puțin se comentează la Constantinopol cuvintele calde și neobișnuite ale marelui vizir Hakki paşa, care în toastul rostit în sănătatea regelui Carol I și a armatei române, la banchetul ce a avut loc Vinerea trecută în palatul legațiunii noastre din Pera, a pronunțat următoarele cuvinte, a căror semnificație politică nu poate scăpa nimănui: „Am apreciat cu durere pe Români ca inamici pe câmpul de luptă; dorim acum să-i apreciem în mod sincer ca prieteni eterni”. Drept rezultat al acestei noi atitudini a actualilor bărbați de stat turci, nu s-a omis din partea acestora a se da și o expresiune vădită satisfacției de care au fost cuprinși prin înființarea de către d. general Crăiniceanu a Corpului V de armată din Dobrogea⁹⁴, care dacă la Sofia a produs un efect nu tocmai plăcut, la Constantinopol în schimb a stârnit o adevărată bucurie. La Sublima Poartă se știe foarte bine că nodul gordian al situației din Balcani va fi nevoie odată și odată să fie rezolvat tot prin sabie și prin bubuitul tunului. De aceea, prevăzător și abil, noul regim liberal din Turcia, cumpă-

⁹¹ Astăzi Maslak este un cartier cu clădiri de birouri din nord-estul Istanbulului.

⁹² **Mahmud Şevket Paşa** (1856-1913), om politic și generalisim otoman. A fost guvernator în Kosovo (1905-1908). A fost liderul militar al loviturii de stat din 31 martie 1909, devenind ministru de Război în guvernul „junilor turci” (12 ianuarie 1910 – 9 iulie 1912). În urma loviturii de stat din 23 ianuarie 1913, a devenit mare vizir (23 ianuarie – 11 iunie 1913), ținând și portofoliul de Război. A fost ucis într-un atentat.

⁹³ Aluzie la mișcarea contra-revoluționară de la 13 aprilie 1909 a fundamentaliştilor musulmani, a cărei înăbușire de către armata condusă de Mahmud Şevket Paşa, venită de la Salonic la Constantinopol, a dus la detronarea sultanului Abdul Hamid al II-lea și la intronarea lui Mehmed al V-lea la 27 aprilie 1909.

⁹⁴ Comanda acestui corp cu reședința la Constanța va fi încredințată generalului Remus Boteanu. Era format din divizia a 9-a cu garnizoana la Constanța (comandată de generalul D. Cottescu) și divizia a 10-a de rezervă cu garnizoana la Tulcea (comandată de generalul T. Constantinescu).

nind antagonismul de rase din imperiul turc, ca și diversitatea de obiceiuri și prejudecăți cu care are să lupte, n-a ezitat să recurgă la amicitia României, care în ce privește pe bulgari și gândul lor de expansiune teritorială, cu alte cuvinte menținerea însăși a păcii din Balcani, nu poate avea decât identic aceleași interese cu Turcia. Noi, care totdeauna am salutat cu simpatie luptele grele și eroice ale tinerilor turci pentru libertate și regenerarea Turciei, nu putem și azi decât să privim cu ochi buni drumul ce și l-au tras pentru garantarea păcii din Peninsula Balcanică, atât de necesară dezvoltării politice și economice a imperiului otoman.

Ioan Rusu Abrudeanu⁹⁵

[„Adevărul”, Anul XXIII, nr. 7413, Joi, 29 Aprilie 1910]

156. 15/28 August 1910, București. Articol în ziarul „Adevărul” vizând importanța relațiilor de cooperare dintre Imperiul Otoman și România pentru prevenirea politicii expansioniste a Bulgariei.

August 15/28, 1910, Bucharest. Article in Adevărul Journal on the importance of cooperation between Ottoman Empire and Romania in countering the Bulgarian expansionis policy.

Apropierea turco-română. Fost-a dreaptă și prevăzătoare atitudinea „Adeverului”?

Atât de puțină încredere au conducătorii acestei țări în participarea maselor și opiniei publice în viața politică, atâta de puțină încredere arată pressei, încât s-ar crede că, în adevăr suntem încă o țară de minori care trebuie epitropisiți, ținuți sub consiliu de familie, dacă nu chiar sub consiliu judiciar. (...) Dar oare regele Carol nu ne-a dat oarecare indicațiuni, deși țara ar fi dorit să afle mai multe de la suveranul, care este adevăratul ei cancelar (prim-ministru)⁹⁶? Oricât s-a căutat a se arunca rezerva asupra celor cuprinse în convorbirea dintre jurnalistul vienez d. Münz⁹⁷ și regele Carol și spre a complăce Curții bulgare, tot nu se poate tăgădui că impresiunea formată de experimentatul ziarist cum că regele Carol nu privește cu ochi buni politica de expansiune a Bulgariei este o expresiune perfect justă. Regele Carol, în cursul convorbirii sale, a relevat faptul că numeroși bulgari trăiesc pe teritoriul nostru, și se știe că majoritatea trăiește pe teritoriul Dobrogei unde statul român a făcut enorme sacrificii bănești la Marea Neagră. Felul cum a accentuat regele Carol posesiunea noastră asupra Dobrogei, atât în pasagiile care anunță legea întinderii drepturilor politice asupra românilor de peste Dunăre, cât și cu prilejul inaugurării magazinelor de silozuri la Constanța, a arătat în mod neîndoios cum poate fi privită la noi o politică de visuri pan-bulgare. Când despotismul lui Abdul Hamid s-a prăbușit și a venit regimul constituțional al junilor turci, directorul „Adeverului”, cu același bun simț care i-a dat dreptate în atâtea rânduri, a căutat să topească rezerva cercurilor noastre politice față de noul regim. Era și în tradiția renaște-

⁹⁵ **Ioan Rusu Abrudeanu** (1870-1943), jurnalist și om politic originar din Transilvania. A început activitatea jurnalistică în anii 1890-1891. A refuzat să se înroleze în armata austro-ungară și s-a refugiat în România. A colaborat la mai multe publicații, printre care „Timpul”, „Conservatorul”, „Adevărul” și „Dimineața”. Între 1900-1914 și-a condus propria revistă, „România ilustrată”, în paralel cu colaborarea la alte ziare. A militat pentru intrarea României în Marele Război alături de Antanta. După Unire s-a încadrat în Partidul Național Liberal, fiind deputat și senator.

⁹⁶ Se referă la interviul acordat de regele Carol I jurnalistului Sigmund Münz de la „Neue Freie Presse” și publicat în rezumat de ziarul „Adeverul” din 25 aprilie 1910. Ziarul a spus că „În politica externă, asupra păcii europene, regele și-a exprimat speranța, nu certitudinea, că noua organizație constituțională a Turciei va avea o dezvoltare pacinică.”

⁹⁷ **Sigmund Münz** (1859-1934), jurnalist și scriitor austriac cunoscut în epocă.

rii noastre naționale o asemenea politică. Dar mai presus de toate noul regim învedera că "Omul bolnav" al Europei se însănătoșește și ne va fi, în primul rând, de folos nouă în constelațiunile din Balcani". Astăzi, după vizita Marelui Vizir la Sinaia, după audiența sa la regele Carol și după caldă primire făcută excursioniștilor turci, se poate aprecia dacă atitudinea și prevederile noastre au fost atât de greșite pe cât le semnală presa diferitelor sfere politice de la noi. Apropierea dintre Turcia și România era firească. Departe de a înăbuși însă chestiunea românilor din Macedonia, ea va trebui să favorizeze o epocă de reforme salutare pentru elementul român de la Pind. Față de Bulgaria o asemenea apropiere va fi, sperăm, rechemarea la realitate, la o politică de propășire lăuntrică, iar nu de aventură.

Alfa

[„Adevărul”, Anul XXIII, nr. 7520, Duminică 15 August 1910, p. 1]

157. 25 august/7 septembrie 1910, București. Articol în ziarul Adevărul privind importanța unei potențiale alianțe între Imperiul Otoman și România.

August 25/September 7, 1910, Bucharest. Article in Adevărul Journal regarding the relevance of a potential alliance between Ottoman Empire and Romania.

Raporturile noastre cu Turcia. Sporirea forțelor navale ale României

Am fost cei dintâi care încă din luna Aprilie trecut, îndată după vizita d-lui general Crăiniceanu la Constantinopol, vizită căreia i s-a acordat de către guvernul junilor turci o deosebită însemnătate și un caracter neobicinuit de cordial, am prevestit că între România și Turcia este pe cale de a se opera o semnificativă apropiere cu tendința manifestă a unei înțelegeri militare, care să formeze garanția păcii și a siguranței teritoriale în Balcani. Într-adevăr, primirea extrem de călduroasă, ca și onorurile militare de care a fost părtaș ministrul nostru de război, atât din partea Sultanului cât și a guvernului marelui vizir Hakki Pașa, erau de natură a prevedea că se agită o simțitoare schimbare în raporturile noastre cu Turcia, care, grație noului regim constituțional, caută să-și croiască un drum mai bun și mai sigur pentru dezvoltarea politică și economică a imperiului otoman. Dar în afară de aceste semne exterioare care trădau schimbarea de care vorbim, chiar cuvintele marelui vizir Hakki Pașa, rostite cu prilejul vizitei d-lui general Crăiniceanu la banchetul ce a avut loc la legațiunea noastră din Pera, erau mărturisirea tacită a acestei îmbucurătoare metamorfoze politice, căci ce alta am putut înțelege din toastul marelui vizir, care a spus: „Am avut prilejul dureros să apreciem pe Români ca inamici pe câmpul de luptă; dorim acum să-i apreciem în mod sincer ca prieteni eterni.” Evenimentele petrecute pe de altă parte la noi în timpul din urmă au arătat că nici România n-a rămas mai pe jos de sentimentele manifestate față de noi pe malurile fermecătorului Bosfor. Într-adevăr, pe baza raportului verbal făcut în două rânduri în Consiliul de Miniștri de către dl general Crăiniceanu despre cele vorbite și stabilite între d-sa și marele vizir Hakki Pașa și Mahmud Şewket Pașa, generalisimul armatei turcești, s-a dat cuvânt de ordin tuturor autorităților noastre ca să facă studenților și excursioniștilor turci primirea cea mai caldă și mai afectuoasă, ceea ce s-a și făcut cu adausul unei lăudabile spontaneități din partea marelui public, semn de vădită aprobare a schimbării politice intervenite între noi și turci. Desigur, va rămâne pentru totdeauna de domeniul istoriei episodul mișcător și rar petrecut acum câteva zile la bufetul de la șosea, unde rectorul Universității din

Constantinopol, fost ministru de externe, răpit de puterea cuvântului maestrului Dissescu⁹⁸, i-a sărutat acestuia mâna, în semn de omagiu și venerațiune aduse omului de știință și de înaltă gândire. Dar oare vizita marelui vizir Hakki Pașa făcută regelui Carol I la Sinaia, acum o lună, nu confirmă și ea credința generală cum că o serioasă alianță, militară sau politică s-a stabilit în timpul din urmă între România și Turcia? Desigur că da, și numai naivii sau diplomații care vor să facă pe profunzii n-au să recunoască această semnificativă întorsătură a lucrurilor. Fapt cert este că între București și Constantinopol s-au așezat anul acesta relațiuni din cele mai prietenești și mai cordiale, prima probă palpabilă despre aceasta o vom avea în viitoarea sesiune parlamentară, când guvernul român, oricare ar fi el, va cere Parlamentului votarea unor însemnate credite pentru întărirea forțelor noastre militare pe mare, care este una din principalele sarcini ce ne impune noua fază a raporturilor noastre cu imperiul otoman.

Ioan Rusu-Abrudeanu

[„Adevărul”, Anul XXIII, nr. 7550, Miercuri 25 August 1910]

158. 26 noiembrie/9 decembrie 1910, București. Fragment din discursul rostit de Nicolae Iorga în Camera Deputaților despre politica externă a României, în care istoricul critică lipsa de interes față de consolidarea relațiilor cu noua putere de la Constantinopol, care ar putea să amelioreze soarta românilor din Macedonia.

November 26/December 9, 1910, Bucharest. Excerpt from the speech given by Nicolae Iorga in the Chamber of Deputies on Romania's foreign policy. The historian criticizes the lack of interest for closer relations with the new government in Constantinople that could improve the fate of the Macedo-Romanians in Macedonia.

Onorată Cameră,

Răspunsul la Mesagiu de anul acesta se deosebește de alte răspunsuri la Mesagiu în chip favorabil prin lipsa aproape totală a pasagiului relativ la politica externă, și un Mesagiu care nu cuprinde nimic despre politica externă și un răspuns la Mesagiu care nu completează fraza relativă la politica externă din Mesagiu nu pot să fie decât foarte bine venite. Noi politica noastră externă o cunoaștem, ne-am deprins cu dânsa, o suportăm și o plătim noi și o plătesc ai noștri de aiurea. Prin urmare, de câte ori nu se amintește jertfa de stat și jertfa națională pe care o reprezintă politica noastră externă, de atâtea ori nu avem motiv decât să fim mulțumiți. D-lor, ar fi fost foarte curios dacă anul acesta, după discuția privitoare la politica externă de anii trecuți, discuție în care din toate părțile s-au adus numai acuzații și nici dintr-o singură parte nu s-a apărut cu succes politica noastră externă, de alipire necondiționată la Tripla Alianță, ar fi fost foarte curios dacă s-ar fi găsit mijlocul de a se introduce din nou în Mesagiu acea frază pe care o cunoaștem prea bine pentru a o iubi prea mult. Și cu toate acestea, d-lor, dacă politica noastră externă ar fi îndrăznit să fie altfel decât a fost până acum, în acest an ar fi putut să se adauge ceva cu privire la dânsa. În anul acesta noi am binevoit să luăm cunoștință de un lucru, care s-a întâmplat de multă vreme pentru toată lumea și pentru noi, am binevoit să luăm cunoștință, anul acesta, de existența unei Turcii nouă. D-lor, cu Turcia veche noi am avut legături pe care toată

⁹⁸ **Constantin Dissescu** (1854-1932), jurist și om politic român, membru marcant al Partidului Conservator, ministru de justiție (11 aprilie 1899 – 7 iulie 1900), ministru al cultelor și instrucțiunii publice (24 octombrie 1906 – 12 martie 1907; 14 octombrie 1912 – 4 ianuarie 1914).

lumea le știe și când Turcia veche este înlocuită cu o Turcie nouă, și când Turcia nouă are în programul său o îngrijire specială pentru partea din neamul nostru care trăiește în Macedonia, desigur că și noi trebuie să ne îngrijim ceva mai mult de afacerile acestei Turcii nouă. Nu am găsit cu cale să o facem până în acest an. Anul acesta, Turcia cea nouă a venit la noi și trebuie să spunem că noi nu am știut să primim Turcia cea nouă. Ea a venit la noi prin oamenii culturii sale, care reprezintă conștiința de sine a noului regim turcesc. Au venit aici de două ori reprezentanții culturali ai poporului turcesc. A existat o Turcie de stat. Aceasta era Turcia de stat care a dispărut pentru prima dată și în locul ei apare un popor otoman, și poporul acesta otoman ni trimete pe reprezentanții săi. Pe aceștia i-am primit în condiții cu desăvârșire deplorabile. Am avut mare atenție pentru conflictul cu Grecia și ni-am dat toată silința să căpătăm o satisfacție strălucită în acest conflict. Se pare că ni-a fost cu mult mai mult la inimă să stoarcem grecilor o satisfacție pe care ni-o ofereau de la început decât să știm câștiga cum se cuvine simpatiile puternicului stat turcesc, care în curând va da dovadă că e mai puternic cu mult de cum ne așteptam noi. Au venit turcii în București și le-au ieșit înainte doi delegați ai Consiliului comunal, onorabili comercianți, mi se pare că rectorul universității, care fusese înștiințat, era absent, și o delegație de studenți oficiali, căci există și studenți oficiali. O delegație de studenți oficiali împreună cu doi membri ai Consiliului comunal au ieșit înaintea florii inteligenței turcești. Și în felul acesta un popor care dorește să ne cunoască, un popor care părăsește rancunele sale vechi și orice amintire de dușmănie care a existat între ai noștri și ai lor, a fost primit în astfel de condiții, încât a trebuit excesiva amabilitate a acelor care au fost primiți ca să se găsească potrivită primirea. Turcii nu ni cer nimic, pot însă să ni dea ceva, pot să ni dea foarte mult în ceea ce privește acea parte a neamului nostru care locuiește dincolo de Dunăre. Există o chestiune macedoneană, pe care budgetul ministerului de Instrucție o rezolvă în fiecare an: Se fixează suma, o sumă mare în budget, care se trimete unor anumite persoane. Acele persoane trebuie să întrețină școlile. În cazul cel mai bun întrețin profesori, care nu au școli și, în unele cazuri, nici profesorii lipsiți de școlari nu există. Așa e felul cum înțelegem a ne achita de datoria noastră față de românii de dincolo de Dunăre. Și astfel avem rușinea că, în momentul când Turcia cea nouă îngăduie ca naționalitățile ce le cuprinde să se manifeste potrivit cu aspirațiile lor, bineînțeles în cadrul legal cerut de orice stat cu conștiința de sine, în acest moment în Macedonia apar sârbii, care au școlile lor, apar potrivit cu nevoile unui neam; ei au toți comunități ce reprezintă cu adevărat interesele celor ce vorbesc același grai și au aceeași credință națională. Ei au o presă, cu reprezentanții lor autorizați, în țările unde toată lumea-i încurajează materialicește și moralicește. Pe când ai noștri în Macedonia, tocmai când puteau să arate ce sunt, au dovedit că nu există decât numai în controalele, listele de lefi și recompense, sau cel mult în registrele de anchetă ale ministerului de Instrucție și ale ministerului de Externe.

Deci nu am știut să prețuim prietenia Turciei ce ni se oferea; pe turcii care au venit la noi nu am știut să-i primim și nici să întrebuițăm această simpatie a unui popor trezit la o viață nouă, ca să putem înnoi vechile noastre tradiții culturale religioase din Peninsula Balcanică. Și prin urmare zic că, dacă în Mesagiu ar fi fost oarecare rânduri despre politica noastră externă, am fi așteptat ca în aceste rânduri să se vorbească de anume legături cu Turcia, să se atingă convenția militară, pentru care am tras un ponos, și nu știu dacă vom trage vreun folos, unii zic că această convenție nu există, dar aceasta nu ne scutește de acușările celor care zic că ea există, de formala declarație a dușmanilor noștri că vor ști să răspundă la convenția militară a noastră cu Turcia. Și s-a lăsat cu desăvârșire la o parte, nu numai această chestie specială a convenției, dar chestia

generală a rolului ce înțelegem noi să-l avem în Orient, față de marea transformare produsă acolo prin trezirea la viață a Turciei. Prin urmare, d-lor, așa fiind, urmăm cu sistemul nostru tradițional, neînțelegând interesele noastre cele mai apropiate, trăind în vechea noastră iluzie că noi suntem veniți din Occident și că nu avem rost decât în Occident, că suntem niște fii ai Romei, frați cu francezii, rățăciți în Orient, că nu avem decât să blăstămăm pe Traian care ne-a adus în părțile acestea, că dincolo de Dunăre nu există decât numai „balcanici”, că balcanicii pot să aibă o cultură, o armată, o conștiință, o valoare politică, nu ne privește pe noi. Pentru noi lumea se încheie la Dunăre.

[Nicolae Iorga, *Discursuri parlamentare 1907 – 1917*, ediția a III-a, vol. I, pp. 408-410]

159. 12 ianuarie 1911. Corespondență referitoare la formalitățile de trecere prin Strâmători a unui transport de muniții și materiale de război comandat de armata română în Germania și istoric al problemelor de tranzit de armament și muniții românești prin Strâmători.

January 12, 1911. Correspondence regarding the formalities for passage through the Straits of a shipment of ammunition and war materials ordered by the Romanian army in Germany; the precedents of the Romanian weapons and ammunition transit problems through the Straits.

Domnule Ministru,

În urma cererii Ministerului nostru de Război, am onoarea a Vă ruga să binevoiți a interveni pe lângă Guvernul Otoman, spre a obține libera trecere prin Dardanele și Bosfor a unor munițiuni de război, comandate de acel Minister în Germania, pentru a evita astfel dificultățile și întârzierea la care ar putea da loc trecerea lor prin Austro-Ungaria.

Transportul pe apă s-ar executa cu unul din vasele serviciului maritim român, spre garantarea secretului transportului; și toate detaliile și datele exacte privitoare la trecerea acestor munițiuni mi se vor comunica ulterior de către Ministerul de Război, pe dată ce Guvernul otoman va fi declarat că n-are nici o obiecție de făcut cu privire la acel transport.

Adaug că dintr-o scrisoare a Departamentului Imperial al Afacerilor Străine către uzina Rheinische metalwaaren und Maschinenfabrik din Düsseldorf, rezultă că Guvernul german va sprijini pe lângă Înalta Poartă, cererea făcută din partea noastră.

Vă rog să binevoiți a-mi comunica rezultatul demersurilor D-voastre.

Ministru
ss. [indescifrabil]

Director
ss. [indescifrabil]

[AMAE, Fond Constantinopol, vol. 351]

160. 15/28 ianuarie 1911, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, prin care îi prezintă ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, precedentele trecerii prin strâmtoarea Dardanele a vapoarelor încărcate cu armele și munițiile comandate de România în străinătate.

January 15/28, 1911, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N.

Papiniu, of previous ships carrying weapons and ammunition ordered by Romania from abroad that were given free passage through the Straits.

Monsieur le Ministre,

Le premier passage par les détroits de munitions de guerres destinées au Gouvernement Roumain s'est effectué (pour la première fois depuis la création de la Légation Royale) vers le commencement de Mars de l'année 1884, par le bateau Roumain "Românul", arrêté par les forts des Dardanelles, faute d'autorisation impériale obtenue préalablement, en conformité des dispositions des traités de Paris du 30 Mars 1856, de Londres du 13 Mars 1871 et de l'article 63 du traité de Berlin du 15 Juillet 1878. En présence de cet incident, la Légation Royale s'était empressée de demander l'autorisation voulue par note du 9/21 Mars 1884 (voir rapports du Dragomanat no. 568 et 583 mentionnés ci-haut). Se conformant à cette obligation, un an plus tard, le Ministère Royal des Affaires Étrangères par une adresse no. 8468 du 31 Mai/12 Juin 1885, chargeant la la Légation d'obtenir l'autorisation pour le passage de six mille kilos de poudre (voir rapport du 15/27 Juillet 1885, no. 891, susmentionné). Quelques mois plus tard, la Légation Royale, par une note en date du 2/14 Décembre 1885, portant le no. 972, sollicitait également l'Iradé voulu pour le passage de cent cinquante mille kilos de poudre de Hambourg. Un Iradé Impérial autorisa ce passage (voir mon rapport du 24 Décembre 1885/5 Janvier 1886, no. 937). Depuis lors, jusqu'au jour de la nouvelle proclamation de la Constitution Ottomane, cette norme a toujours été régulièrement suivie. Quant aux lots de révolvers, auxquels a trait la lettre de Son Excellence Monsieur A.E. Lahovary en date du 29 Avril/12 Mai 1910, ils ont passé les détroits sans aucune autorisation; mais, bien entendu, à une époque où les révolvers de tous genre et de tous calibres entraînent librement en Turquie. Depuis, l'entrée de ces armes a été sévèrement réglementée. J'estime, Monsieur le Ministre, qu'il y aurait bien, pour tous les motifs qui précèdent, de demander encore l'autorisation impériale pour les munitions auxquelles se rapporte l'adresse ministérielle du 12 Janvier courant, no. 55. Toutefois, avant de recourir aux formalités officielles, serait-il peut être indispensable pour Votre Excellence de sonder préalablement Rifaat Pacha, car il est fort possible que le gouvernement constitutionnel actuel ne partage plus, en la matière, la manière de voir de l'ancien cabinet autocratique.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma respectueuse considération.

Lahaille, no. 15217

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

161. 4/17 ianuarie 1911, Constantinopol. Raportul atașatului militar la Constantinopol, locotenent-colonelul Aristide Razu, prin care transmite Statului Major General principiile în baza cărora s-a organizat noua ordine de bătaie pe timp de pace a armatei otomane. Sunt prezentate structura armatei, forțele disponibile, dimensiunea noilor comandamente, potențialul de mobilizare în timp de pace.

January 4/17, 1911, Constantinople. Report by the military attaché in Constantinople, Lieutenant colonel Aristide Razu, to the General Staff, explaining the principles upon which was based the new order of battle during peace time of the Ottoman Army. The report details the structure of the army, the available forces, the size of the new commands and peace time forces.

Am onoarea a înainta Ordinea de bătaie, în timp de pace, ca rezultat al noii organizațiuni a Armatei Otomane. Principiile noii organizațiuni sunt acelea arătate în rap. N. 110, cu observațiunile următoare:

A. Nizami (3 ani serviciul activ; 6 ani rezerva serviciu activ sau completași)

I) Infanteria. S-a aplicat principiul de organizare arătat în raportul menționat, cu următoarele excepțiuni:

a) Corpurile de armată N:10, 11, 12, 13 și 14 nu vor fi prevăzute deocamdată cu regimentele de vânători ale C.A.

b) Toate Regimentele de vânători ale C.A., precum și majoritatea Regimentelor de infanterie a Diviziilor, vor cuprinde câte 2 Batalioane complete și câte 1 Batalion-cadru. Sunt câteva Regimente care de la început vor fi formate din câte 3 batalioane complete, astfel sunt Regimentele din Diviziile: 7, 10, 11, 14, 16, 19, 20, 21, 22, 39, 42 și 43. În rezumat: din numărul total de 460 Batalioane de nizami, pe care îi va mobiliza armata Otomană, numai 356 vor fi complete în timp de pace, cu tendința de a se transforma în fiecare an, un număr de batalioane-cadre în batalioane complete.

c) Regimentele: 13 și 123 Infanterie, precum și toate regimentele din Diviziile: 42 și 43 nu vor fi prevăzute, deocamdată, cu companii de mitraliere.

d) Companiile de infanterie călare ale Diviziei lor de nizami nu există nici una până în prezent; ele urmează a se forma treptat de aici înainte. Până la înființarea lor, o parte din regimentele de cavalerie ale C.A. vor fi destinate ca la mobilizare să fie repartizate Diviziilor.

Prin noua organizare nu s-au prevăzut Companii de infanterie călări la Diviziile din Corpurile de armată N: 9, 10, 11, 14, precum nici la Diviziile: 24, 42 și 43 (în total la II Divizii din 43).

2). Cavaleria. În tablou se arată în detaliu compunerea fiecărei Brigade în parte, precum și numărul de secții de câte 4 mitraliere, și de grupe (divizioane) de baterii călărețe care intră în ordinea lor de bătaie. Mitralierele cavaleriei, nu le posedă încă.

3) Artileria. Din numărul total de 77 grupe de artilerie montată: 62 grupe au materialul complet (din care numai 47 cu tunuri cu t.r.), 10 grupe (acele notate în tablou cu indicele m) sunt organizate, însă urmează a li se completa materialul; iar alte 5 grupe (notate cu indicele f) urmează a se forma de aici înainte (personal, cai și material).

De asemenea din numărul de 29 grupe și 2 baterii artilerie de munte: 20 grupe și 2 baterii posedă materialul complet; 2 grupe supt organizate, însă nu au material; iar 7 grupe urmează a fi formate de aci înainte.

Tunurile de munte pe care le posedă astăzi armata turcească sunt cu tragere încetă. Cu privire la tunurile de munte cu tragere repede, deși rezultatul încercărilor comparative făcute în primăvara 1910, a fost favorabil Casei Schneider (Creusot), după cum am avut onoarea a raporta cu N: 20 din 22/5/10, totuși până în prezent nu s-a luat nici o hotărâre asupra comenței și este de prevăzut că în urma ultimului împrumut contractat pe piața Germană, se va proceda la noi încercări pentru a se da satisfacțiune fabricelor germane, care pretind a fi realizat progrese în acest interval). Din numărul de 7 grupe de obuziere, trecute în tablou, 3 urmează a fi formate de aici înainte. O parte din mitralierele care le lipsesc, atât pentru Infanterie cât și pentru Cavalerie; precum și o parte din materialul de artilerie, se va aproviziona în cursul acestui an, din creditul extraordinar de 4.800.000 L.T. (A se vedea rap. N. 61 din 5/6/10).

4) Trupe tehnice. Urmează a se forma de aici înainte: 5 companii de podari și 8 companii de telegraști; de asemenea complectări de material.

5) Companiile sanitare există ca unități; însă au multe lipsuri de material și trăsuri.

6) Trupele de tren au lipsă multe trăsuri și cai; dar se contează a se utiliza trăsuri și cai de rechiziție.

7) Jandarmii sunt trecuți în tablou conform proiectului de reorganizare a Jandarmeriei, alcătuit de Generalul Robilant Pașa, cu ajutorul ofițerilor străini. Actualmente sunt complet organizate: Regimentul din Salonic, 2 Batalioane din Reg. Monastir și 3 Batalioane din Reg. Constantinopole. În celelalte Regimente și Batalioane organizațiunea este pe cale a se face. Numărul total al Jandarmilor actuali este de 34.000, dintre care 6000 călări; iar când proiectul de reorganizare își va avea întregul sau efect, atunci numărul total al Jandarmilor se va urca la 45.000, din care 10.000 călări.

B. Redifi (Armata Teritorială). Atât Diviziile de redifi de categoria I-a care cuprind oamenii de la 30 la 38 ani, care au făcut serviciul activ, cât și Diviziile de redifi de categoria 2-a, care cuprind oamenii de la 21 la 38 ani, care n-au făcut de loc serviciul militar (scutiții, dispensații etc.) nu vor cuprinde de cât cadrele de redifi (A se vedea rap. N: 92 din 18/9/10). Cum există tendința de a se aplica de aici înainte în mod egal principiul serviciului militar obligatoriu și personal, cu timpul Diviziei de redifi de a 2-a categorie vor fi transformate în Divizii de redifi de I-a categorie. Rezerva armatei teritoriale servește a complecta la nevoie efectivele unităților constituite de redifi. Durata serviciului: 2 ani (39, 40); conform noii legi de recrutare va dura: 7 ani (39 la 45). Unitățile de redifi nu au un număr de ordine, ci se vor numi după localitatea de reședință, cu indicațiunea categoriei (I-a sau 2-a). Pentru cele 2 Divizii de redifi de categoria I-a din Constantinopole, s-au adăugat, pentru deosebire, 2 denumiri, după numele a 2 mari Sultani ai Turciei: Fatih și Selim.

C. Trupele Neregulate. În afară de trupele de nizami și redifi, regulat organizate, este tendința de a se da o organizațiune reală (nu fictivă ca până acum), cavaleriei triburilor din Asia minoră (Kurzii și lazii), formându-le în regimente de cavalerie ușoară. O comisiune militară lucrează în momentul de față, în acele regiuni, la această organizare. Stat-majorul general crede că se vor putea organiza 30 regimente de cavalerie. În ceea ce privește trupele neregulate (milițiile) din Liban și Tripoli din Africa, Stat majorul general este decis a renunța complectamente de a le da vre-o organizațiune.

Ordinea de bătaie la mobilizare va diferi foarte puțin de cea din timp de pace, întrucât acesta a fost punctul de plecare al noii organizațiuni a armatei Otomane. Scheletul general al noii organizări și reședințele înaltelor comandamente sunt de domeniul public; însă detaliile de aplicațiune ale acestei organizări la ordinea de bătaie, cu excepțiunile care vor avea loc la început, cu lipsurile de material etc. sunt ținute secret, pentru a nu cădea în mâinile vecinilor cu care Imperiul Otoman s-ar putea eventual găsi în conflict. Indicațiunile de natură secretă, mi-au fost procurate în parte de către Stat-majorul general, cu recomandațiunea unei absolute discrețiuni, iar o altă parte le-am căpătat dintr-un alt izvor, cu totul sigur.

Atașatul Militar în Turcia,

Locotenent Colonel Aristide Razu

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, rola 1.494, cadrele 3-7]

162. 24 februarie 1911, Constantinopol. Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Statul Major General, referitor la discuția cu ministrul turc al Marinei, Mahmud

Muktar, privind cooperarea flotelor română și turcă în Marea Neagră, în eventualitatea în care interesele comune ar cere o astfel de acțiune.

February 24, 1911, Constantinople. Report of the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the discussion with the Turkish Minister of Navy, Mahmud Muktar, on the cooperation between the Romanian and Turkish fleets in the Black Sea, if common interests will require such action.

Am onoarea a raporta că într-o convorbire pe care am avut-o cu E.S. Ministrul Marinei: Mahmud Muktar, mi-a spus între altele că pentru cazul când împrejurările și interesele comune ale Turciei și României, ar da loc la o cooperare a forțelor armate ale ambelor țări, ar fi foarte avantajos pentru o acțiune comună în Peninsula Balcanică, ca Divizia noastră de mare să fie sporită cu cât mai multe torpiloare.

Necesitatea lor o justifică Ministrul Marinei prin aceea că prin cooperarea flotelor Turcă și Română în Marea Neagră, s-ar înlătura intimidarea pe care după toate probabilitățile, ar încerca a o exercita Rusia, erijată în îngerul păzitor al Slavilor din Balcani (propriile cuvinte ale Ministrului), prin executarea unei debarcări, tocmai în momentul când pe uscat ar urma să se decidă soarta armelor în mod favorabil pentru armata Otomană (eventual pentru armatele româno-turce).

Excelența Sa mi-a spus că pot transmite cui de drept aceste vederi ale sale.

„Am răspuns E.S. că M.S. Regele și Guvernul sunt animați de cele mai bune intențiuni pentru a înzestra armata noastră cu tot ce îi trebuie pentru a face față oricărei eventualități. După cât știu în ceea ce privește armata de uscat este intențiunea de a se transforma Divizia 10 de rezervă în Divizie activă, precum și complectări de armament.

În ceea ce privește marina noastră, până acum atențiunea Guvernelor care s-au succedat, a fost îndreptată spre dobândirea superiorității pe Dunăre, ceea ce s-a realizat prin înzestrarea Diviziei de Dunăre cu monitoare puternic armate și de tipul cel mai modern.

Nu cunosc în amănuntele sale intențiunile noului Guvern, cu privire la marina noastră de război, dar de oare ce s-a realizat organizarea Diviziei de Dunăre, bănuiesc că de aici înainte se va da o deosebită atențiune îmbunătățirilor și complectărilor, ce se vor găsi necesare, de adus Divizie de Mare.

Întrucât aici se urmărește cu un viu interes progresele și sporirile realizate în armata noastră, am onoarea a vă ruga să bine-voiți a aprecia dacă nu ar fi oportun ca, în mod confidențial, să fiu pus în curent cu intențiunile relative la îmbunătățirile și sporirile principale ce se vor realiza, dându-mi totodată instrucțiunile Dv. asupra celor ce trebuiesc comunicate în această chestiune, respectiv Miniștrilor de război și de marină, când eventual mi-ar pune o asemenea întrebare, în diferitele împrejurări în care am ocaziunea de a-i întâlni.

Atașatul militar în Turcia,

Lt. Colonel Aristide Razu

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 2 Informații, Dosar 121, cadre 541-542]

163.21 aprilie/4mai 1911, București. Scrisoare a primului ministru și ministru al Afacerilor Străine, Titu Maiorescu, către ministrul plenipotențiar al României la Constantinopol, Nicolae Mișu, privind poziția României față de situația din Balcani.

April 21/May 4, 1911, Bucharest. Letter from the Prime Minister and Minister of Foreign Affairs, Titu Maiorescu, to the Minister Plenipotentiary of Romania in Constantinople, Nicolae Mișu, on Romania's position regarding the situation in the Balkans.

Monsieur le Ministre,

De l'ordre de Sa Majesté le Roi, j'ai l'honneur de Vous faire savoir, à la suite de Votre rapport confidentiel No. 448 en date du 17/30 Avril dernier, que la Roumanie a été et reste immuablement attachée au principe du maintien du status quo dans les Balkans.

En conséquence, le gouvernement Royal s'efforcera toujours, par tous les moyens en son pouvoir, à contribuer à la tranquillité de la péninsule balkanique, en vue précisément d'y assurer le maintien du status quo.

En l'absence du Parlement, le gouvernement Royal Vous informe de ce point de vue constant de la politique étrangère de la Roumanie, que Vous pouvez porter à la connaissance de Son Excellence Assim Bey et dont sont informés du reste, tous les ministres étrangers accrédités à Bucarest, par leurs entretiens avec le soussigné à l'occasion des réceptions hebdomadaires.

En ce qui concerne l'ambiance que Son Excellence Séfa Bey avait été invité à solliciter de Sa Majesté le Roi, je me réserve de lui en parler, mais je peux Vous dire dès maintenant, que Sa Majesté est installée, depuis le 6/19 Avril, à Sinaia, où les ambiances officielles ne sont pas d'usage.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma haute considération.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 157]

164. 28 iunie/11 iulie 1911, București. Adresă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, Nicolae N. Filodor, prin care se solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, intervenția pe lângă guvernul otoman pentru a obține libera trecere prin Dardanele a munițiilor comandate de România la uzinele din Düsseldorf-Derendorf.

June 28/July 11, 1911, Bucharest. Address of the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, Nicolae N. Filodor, instructing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, to seek Ottoman approval for transit through the Straits of the ammunition ordered by Romania from the Düsseldorf-Derendorf factories.

Domnule Ministru,

În urma cererei Ministerului de Război, am onoarea a vă face cunoscut că Ministerul nostru de Război a comandat la uzinele "Rheinische Metallwaaren und Maschinenfabrik" din Düsseldorf-Derendorf (Germania) munițiunile arătate în aci-alăturata listă, care sunt confecționate și gata de expediat. Susnumita uzină făcând cunoscut Ministerului nostru de Război că transmiterea prin Austro-Ungaria prezintă mari dificultăți, a propus acelui Departament, printr-o scrisoare ce i-a adresat la 19 Decembrie 1910, ca expediția să fie făcută pe mare, iar prin scrisoarea din 1 Iulie a.c. pe care v-o trimit aci-alăturat, în copie, cu rugămintele de restituire, Ministerul nostru de Război este informat că cu transportul acestor munițiuni până la Galați a fost însărcinată compania de navigațiune „Deutsche Levante Linie”, dar că solicitarea de la Guvernul Otoman a permisiunii de trecere prin Dardanele trebuie făcută de autoritatea căreia comanda este adresată, adică de noi, și că compania de vapoare care s-a însărcinat cu transportul cere să fie asigurată în scris de Consulatul Otoman din Brema că acest permis de trecere a fost acordat.

Totodată Ministerul de Război îmi mai arată că baronul de La Valette-Saint Georges, de care casa expeditoare face mențiune în scrisoarea ei din 1 Iulie a.c., în scopul de a ne ușura sarcina, a intervenit și la Ministerul Afacerilor Străine din Berlin ca acesta să dea Ambasadei Germaniei din Constantinople instrucțiunile necesare pentru a sprijini cererea ce veți binevoi a adresa Guvernului Imperial în sensul acestei note și a înaintat Ministerului nostru de Război aci-alăturatul răspuns al Ministerului Afacerilor Străine din Berlin. În vederea celor expuse mai sus, am onoarea a vă ruga să binevoiți a interveni pe lângă Guvernul Otoman pentru a obține libera trecere prin Dardanele a munițiilor arătate în aci-alăturata specificație, după o prealabilă înțelegere cu Ambasadorul Germaniei, care, după cum știți, a primit instrucțiunile necesare pentru a sprijini cererea noastră. În ceea ce privește însă cererea companiei de navigațiune „Deutsche Levante Linie” ca Consulatul otoman din Brema să-i asigure în scris permisia de trecere prin Dardanele, rămâne ca D-voastră să apreciați dacă aceasta se poate face, probabil fiindcă Guvernul otoman nu va consimți să dea o asemenea atestare în scris, ci se va mărgini numai a da ordinele necesare pentru a se asigura libera trecere. În asemenea caz, Ministerul de Război crede că următoarea modalitate ar fi nemerită și anume: când vom avea permisiunea guvernului otoman, să se scrie fabricii ca dânsa să ia angajamentul față de compania de navigațiune, pentru riscul de a nu putea efectua trecerea prin Dardanele. Aștept cât mai neîntârziat rezultatul demersurilor D-voastră spre a-l putea comunica Ministerului nostru de Război.

p. Ministru, N.N. Filodor⁹⁹, no. 12858

Rheinische Metallwaaren und Maschinenfabrik, Düsseldorf-Derendorf, 1 Juillet 1911

Au Haut Ministère Royal de la Guerre de Roumanie, Direction de la Marine, Bucarest

En nous référant à notre lettre de 19 Décembre et aux pourparlers que notre délégué Monsieur le Baron von La Valette St. George a eus dans le temps avec la Direction Royale concernant la sollicitation du permis de transit des munitions que nous avons à fournir par les Détroits des Dardanelles, nous nous permettons d'informer la Direction Royale que ces munitions sont prêtes à être expédiées vers la moitié de ce mois-ci. Nous avons chargé la „Deutsche Levante Linie” d'exécuter l'expédition des munitions à Galatz, expédition qui se fera par voie de mer de Brème en vapeur direct à Galatz par les Détroits des Dardanelles. Le service maritime roumain, à qui nous nous étions adressés dans le temps, a décliné de s'occuper de l'expédition de ces munitions. En considération que la sollicitation du permis de transit doit être faite par l'autorité à qui l'envoi sera adressé, comme nous avons déjà mentionné dans notre lettre du 19 Décembre, nous nous permettons de soumettre ci inclus une spécification de l'envoi et prions de bien vouloir solliciter le permis de transit auprès de la Sublime Porte. La compagnie de navigation „Deutsche Levante Linie” exige un permis de transit par écrit, légalisé par le consul impérial Ottoman à Brème, avant le chargement des munitions à bord du vapeur, et nous prions donc de bien vouloir faire les démarches nécessaires à Constantinople, pour que le consul impérial Ottoman à Brème reçoive les instructions nécessaires de Son Gouvernement. Nous avons l'honneur de présenter à la Direction Royale l'assurance de notre considération très distinguée.

Rheinische Metallwaaren und Maschinenfabrik

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

⁹⁹ **Nicolae N. Filodor**, diplomat, ministru plenipotențiar la Atena (1 iunie 1913 – 1 iulie 1920) și Praga (1 octombrie 1925 – 1 februarie 1928).

165. 2/15 iulie 1911, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, prin care îl înștiințează pe ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, despre faptul că Rifat Pașa, ministrul Afacerilor Străine, solicită numele vaporului care transportă munițiile pentru România, pentru inițierea procesului de obținere a aprobărilor necesare

July 2/15, 1911, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, that the Ottoman Minister of Foreign Affairs, Rifat Pasha, requested the name of the ship carrying ammunition for Romania in order to pursue formalities for approval.

Monsieur le Ministre,

Le Ministre Ottoman des Affaires Etrangères¹⁰⁰ me charge de porter à Votre connaissance qu'il regrette infiniment de ne pouvoir donner suite à la demande de Votre Excellence concernant le désir exprimé par la compagnie Deutsche Levante Linie et élu préalablement assurée, par une lettre du Consul turc à Bremen, que son bateau, dans lequel sera embarqué le matériel de guerre destiné au Gouvernement Roumain, a l'autorisation officielle de franchir les détroits des Dardanelles et du Bosphore.

Charger le consul honoraire de Turquie à Brême, qui n'est même pas sujet ottoman, de déclarer par écrit, ou même verbalement à la compagnie précitée que le Gouvernement Impérial autorise le passage de munitions par les détroits, pour le compte du Gouvernement Roumain, serait, d'après Rifaat Pacha, vouloir établir une procédure jusqu'ici inusitée, qui, dans tous les cas, est de nature à rendre publique une amabilité de la Sublime Porte que la Roumanie et la Turquie ont, toutes deux, intérêt à tenir secret. C'est, a ajouté Rifaat Pacha, au Gouvernement Roumain, possesseur de l'autorisation désirée, de donner à la compagnie précitée les garanties voulues.

Quoiqu'il en soit, avant de donner des ordres nécessaires au commandant des forts des Dardanelles, le Ministère Impérial des Affaires Etrangères désire absolument connaître le nom du bateau qui portera les munitions de guerre en question, ainsi que la date approximative de son arrivée aux Dardanelles.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma respectueuse considération.

Lahaille, no. 15468

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

166. 6/19 august 1911, Constantinopol. Raport al interpretului legației române, Alfons Lahaille, prin care îl înștiințează pe ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, despre faptul că guvernul otoman a transmis aprobarea sa pentru trecerea navei „Athena” prin strâmtori.

August 6/19, 1911, Constantinople. Report of Alfons Lahaille, translator for the Romanian Legation, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, that the Ottoman government approved the passage through the Straits of the “Athena” ship.

¹⁰⁰ Mehmed Rifaat Pașa (1862-1925), om politic otoman, ministru al Afacerilor Străine (februarie 1909– august 1911).

Monsieur le Ministre,

Sur la base de la notice transmise ci-dessus, et remise aujourd'hui au chef de cabinet de Rifaat Pacha, en conformité du contenu de l'adresse ministérielle du 3 Août 1911 no. 15487, le Département Ottoman des Affaires Etrangères transmet les ordres nécessaires pour les steamer "Athena" puisse traverser le détroit des Dardanelles.

Copie de la notice susmentionnée:

Les munitions de guerre du Gouvernement Roumain, auxquelles se réfère la lettre de cabinet de Son Excellence Rifaat Pacha, en date du 9 Février 1911, seront embarquées le 24 Août 1911 (nouveau style) à Brême, sur le bateau à vapeur "Athena" de la société Bremen Dempfer Linie Atlas; et le passage probable de ce bateau par les Dardanelles s'effectuera vers le 15 Septembre 1911 (nouveau style).

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma respectueuse considération.

Lahaille, no. 15514

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

167.9/22 august 1911, Constantinopol. Solicitare a atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către șeful Marelui Stat Major, pentru aprobarea detașării pe lângă Biroul Atașatului militar din Turcia, pe timp de 6 luni, începând cu 1 octombrie 1911, a unui ofițer musulman din armata română.

August 9/22, 1911, Constantinople. Request by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the Chief of General Staff, to approve the secondment to the Office of the Military Attaché in Türkiye of a Muslim officer of the Romanian army.

Am onoarea a raporta că eu însu-mi întocmisem un program pentru studiul complet al armatei otomane, care cuprindea o mare parte din chestiunile prevăzute în programul-tip al Statmajorului general.

Am adunat deja o parte din materialul necesar pentru alcătuirea acestui studiu și o serie din chestiuni au fost înaintate Statului Major General în mod răsleț, pe măsură ce puteam să le procur în traducere.

Pentru o altă serie de chestiuni, urmează a aduna materialul de aici înainte.

Majoritatea materialului adunat este compus din: broșuri (legi, regulamente, ordine circulare, instrucțiuni, reviste militare etc.) în limba turcă, pe care nu are cine să mi le traducă.

În vedere de a-mi înlesni executarea unei lucrări complete, am onoarea a vă ruga să bi-nevoiți a aproba detașarea, pe lângă Biuroul Atașatului militar din Turcia, pe timp de 6 luni, cu începere de la 1 Octombrie a.c. unuia dintre ofițerii din armata română, musulmani de origine, care să știe bine a traduce din limba turcă în limba română și pe care să-l însărcinez a-mi traduce diferitele chestiuni ce le-am adunat, urmând ca pe măsură ce se vor face aceste traduceri, să le coordoneze în vederea studiului ordonat, pe care îl apreciez de absolut indispensabil a se face acum, cât mai complet posibil, urmând ca apoi, subsemnatul și viitorii atașați militari în Turcia, să introducă modificările treptate ce se vor ivi.

Ofițerul, turc de origine, nu va avea nici un caracter de oficialitate, așa că nu va fi nevoie de nici o intervenire diplomatică, ci de un simplu ordin ministerial de detașare.

Atașatul militar în Turcia, Lt.colonel Aristide Razu

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 2 Informații, Dosar 121, cadre 534-535]

168. 27 august/9 septembrie 1911, București. Adresă a secretarului general al Ministerului Afacerilor Străine, George Cretzianu, prin care solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Ioan N. Papiniu, notificarea guvernului otoman despre trecerea vaporului „Athena” având la bord munițiile comandate de guvernul român.

August 27/September 9, 1911, Bucharest. Adress of the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, George Cretzianu, instructing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Ioan N. Papiniu, to notify the Ottoman government on the arrival of the “Athena” ship carrying ammunitions ordered by Romania.

Domnule Ministru,

Ca urmare la nota acestui Departament no. 15487 din 3 August curent, am onoarea a vă ruga să binevoiti a aduce la cunoștința Guvernului Imperial Otoman că vaporul „Athena” al companiei „Deutsche Levante Linie”, având la bord munițiunile comandate de Guvernul Român la „Rheinische Metallwaaren und Maschinenfabrik” din Düsseldorf, a plecat din Bremen la 11/24 August și va trece prin Dardanele cam pe la 2/15 Septembrie viitor.

p. Ministru, G. Cretzeanu¹⁰¹, no. 17169

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

169. 24 octombrie/6 noiembrie, 1911, București. Adresă a Secretarului General în Ministerul Afacerilor Străine, George Cretzianu, prin care se solicită ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, obținerea aprobării pentru trecerea prin strâmtoarea Dardanele a 3000 de echipamente militare contractate în Marea Britanie.

October 24/November 6, 1911, Bucharest. Adress of the Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs, George Cretzianu, instructing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to pursue Ottoman approval free passage through the Straits of 3000 sets of military equipment ordered from Great Britain.

Domnule Ministru,

În urma cererii Ministerului de Război, am onoarea a vă ruga să binevoiti a interveni pe lângă Guvernul Imperial Otoman, pentru a se acorda cuvenita permisiune pentru trecerea prin Dardanele a 3000 (trei mii) echipamente militare, contractate în Anglia cu casa Th. Russell Manufacturing Comp. Numele vasului pe care vor fi imbarcate aceste echipamente, precum și data trecerii lor prin Dardanele se vor comunica după ce se va obține acordarea acestei permisiuni.

p. Ministru, G. Crezianu, no. 20916

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

¹⁰¹ **George Cretzianu** (1865-1931), diplomat și om politic. A intrat în serviciul diplomatic în 1886. A fost secretar de legație la Paris (24 octombrie 1886-28 februarie 1889), Constantinopol (28 februarie-19 octombrie 1889), Paris (19 octombrie 1889-11 martie 1891), St. Petersburg (6 iulie 1893 – 2 martie 1895), Constantinopol (28 noiembrie 1895-9 mai 1895) și Paris (9 mai 1895-3 septembrie 1898), de unde a fost concediat la ordinul lui Dimitrie A. Sturdza pentru un interviu acordat unui jurnalist. Reintegrat de Titu Maiorescu, a fost secretar general al Ministerului Afacerilor Străine (16 august 1911-17 martie 1912), ministru plenipotențiar al României la Madrid (15 iunie iunie 1913-1 aprilie 1922), la Washington D.C. (30 septembrie 1926-15 iulie iulie 1929) și Varșovia (15 iulie 1929-31 decembrie 1930).

170. 24 octombrie/6 noiembrie, 1911, Constantinopol. Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, prin care solicită autorităților otomane trecerea prin strâmtoarea Dardanele a echipamentelor militare comandate de România în Marea Britanie.

October 24/November 6, 1911, Constantinople. Address of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to the Ottoman authorities requesting the approval for free passage through the Straits of 3000 sets of military equipment ordered from Great Britain.

S.E. Assim Bey¹⁰², Ministre des Affaires Etrangères

Mr. le Ministre,

D'ordre de mon Gouvernement, j'ai l'honneur de recourir à l'obligeance de V. E. en la priant de vouloir bien intervenir où de droit pour qu'on permette le passage par les Dardanelles de trois milles équipements militaires qui ont été contractés en Angleterre à la maison Th. Russell Manufacturing Comp. Je ne manquerai pas de communiquer ultérieurement au Département de Votre Excellence la date approximative de l'arrivée du bateau sur lequel ce matériel sera chargé. Dans l'attente d'une obligeante réponse, aussitôt que faire se pourra, je vous prie d'agréer, M. le Ministre, l'assurance de ma très haute considération.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

171. 31 octombrie/13 noiembrie 1911, Constantinopol. Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, prin care se solicită ministrului Afacerilor Străine, Titu Maiorescu, transmiterea de date privind echipamentele militare comandate. De asemenea, se solicită detalii privind data aproximativă la care acestea urmează să treacă prin strâmtoarea Dardanele, pentru a se putea obține iradeaua imperială de liberă trecere.

October 31/November 13, 1911, Constantinople. Address of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to the Minister of Foreign Affairs, Titu Maiorescu, requesting information regarding the military equipment ordered by Romania and the approximate date for passage through the Straits, which are required for getting the imperial permit.

Monsieur le Ministre¹⁰³,

Afin de donner suite, par l'obtention d'un Iradé Impérial, à la demande de Votre Excellence concernant l'autorisation du passage par les détroits des équipements militaires commandés par le Gouvernement Royal, le Directeur politique du Ministère des Affaires Etrangères, d'ordre

¹⁰² **Mustafa Asim Bey** (1870-1937), om politic otoman, ministru al Afacerilor Străine (octombrie 1911-iulie 1912).

¹⁰³ **Titu Maiorescu** (1840-1917), critic literar, filosof și om politic conservator de orientare junimistă. A fost ministrul Instrucției Publice și Cultelor în mai multe rânduri (7 aprilie 1874-30 ianuarie 1876, 22 martie 1888-22 martie-11 noiembrie 1888, 16 noiembrie 1889-15 februarie 1891) și ministru al Afacerilor Străine în guvernul Carp (29 decembrie 1910-27 martie 1912). A fost președinte al Consiliului de Miniștri (28 martie 1912-31 decembrie 1913) în timpul campaniei din Bulgaria și al negocierii tratatului de pace de la București. În 1916 a rămas în capitala ocupată, dar a refuzat să se pună la dispoziția inamicului. În domeniul cultural, a elaborat o teorie sociologică asupra modernizării („formele fără fond”) și a contribuit la așezarea lui Eminescu și Caragiale în canonul literaturii.

supérieur, vous prie de lui communiquer, par mon entremise, la nature et le genre de ces équipements, et de lui faire savoir, si possible, la date approximative de l'arrivée aux Dardanelles du bateau chargé de ces équipements, le nom de ce bateau et celui de la compagnie de navigation à laquelle il appartient.

Votre très dévoué, [...]

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

Capitolul II / Chapter II

**DE LA IMPERIUL OTOMAN LA REPUBLICA TURCIA.
RELAȚII BILATERALE ÎNTRE CONTINUITATE
ȘI SCHIMBARE
1912-1923**

**FROM THE OTTOMAN EMPIRE TO THE REPUBLIC
OF TÜRKIYE. BILATERAL RELATIONS BETWEEN
CONTINUITY AND CHANGE
1912-1923**

INTRODUCERE

În intervalul 1911 – 1923, relațiile dintre România și Turcia au continuat să se consolideze mai cu seamă în ceea ce privește dialogul diplomatic și militar. Principalul aspect care a contribuit la apropierea dintre Regatul României și Imperiul Otoman a fost reprezentat de interesul ambelor părți pentru menținerea stabilității și securității în Peninsula Balcanică. Convergența dintre pozițiile celor două state a derivat din necesitatea evitării izbucnirii unor noi conflicte.

Totodată, încă din această perioadă se profilează parametrii unei posibile alianțe militare româno-turce, care să servească drept garant al stabilității balcanice și cu extensie în bazinul Mării Negre (*doc. 4*). Interesul reciproc față de securitatea regională a contribuit la dezvoltarea unui climat de încredere care a favorizat demersurile ambelor state de consolidare a capacităților militare proprii. De menționat, în acest sens, atitudinea turcă favorabilă față de facilitarea transporturilor cu echipamente militare destinate armatei române (*doc. 7 și 10*).

Războaiele balcanice (1912-1913) au reprezentat un test important, care a permis o evoluție pozitivă a relațiilor româno-otomane. Chiar și în condițiile în care România a adoptat, pe durata Primului Război Balcanic, o poziție de neutralitate, aceasta nu a afectat substanța relațiilor bilaterale cu Imperiul Otoman. În același timp, autoritățile de la București au decis să intervină în plan umanitar prin trimiterea în teatru de operații a două misiuni medicale destinate susținerii răniților și refugiaților, victime ale conflictului de ambele părți. Singura care s-a concretizat a fost cea destinată statului otoman. Atitudinea Bucureștiului a fost apreciată în mod deosebit la nivel politic, respectiv al opiniei publice din Imperiul Otoman (*doc.34 și 37*). Elementele punctuale de divergență apărute la nivelul dialogului bilateral din această perioadă au adus în atenție, însă, efectele pe care starea de război din Balcani o poate avea asupra libertății de circulație prin strămtori. Consecvența arătată de România în combaterea expansionismului bulgar în timpul celui de-al doilea Război Balcanic, simultan cu menținerea, pe cât posibil, a statu-quo-ului regional au contribuit, de asemenea, la aprofundarea relațiilor cu Poarta. În acest context se plasează și medierea exercitată de România pentru încheierea tratatului greco-turc (14 noiembrie 1913), România având o contribuție importantă la normalizarea situației din Balcani.

Profilul pozitiv al cooperării româno-turce s-a menținut și în perioada neutralității, Regatul român întreținând relații normale cu statele din cele două alianțe, Antanta și Puterile Centrale. În mod particular, ideea unei potențiale alianțe între Regatul României și Imperiul Otoman, deschisă și altor state din Balcani care să contribuie la stabilitatea regională va continua să fie abordată la nivelul dialogului politic bilateral în intervalul 1914-1916 (*doc.93*). Menținerea controlului otoman asupra Strămtorilor și evitarea preluării acestora de către Rusia au reprezentat teme abordate constant la nivel bilateral. Este consemnată, însă, și reticența autorităților de la București privind aprobarea tranzitului de echipamente militare și muniție dinspre Germania către Imperiul Otoman. Documentele cuprinse în cadrul acestui capitol relevă, totodată, faptul că Imperiul Otoman a urmărit cu interes poziționarea României și intențiile sale de a intra în război.

Punctul de vedere promovat cu insistență de Constantinopol a vizat menținerea neutralității de către Regatul român (*doc. 98, 101, 102*). O astfel de abordare era absolut de înțeles din perspectiva Puterilor Centrale, dar poate fi privită și ca reflectând interesul otoman față de menținerea unor relații amicale cu Regatul României.

România a intrat în război la 14/27 august 1916 de partea puterilor Antantei. Urmare a Declarației de război transmisă de Imperiul Otoman la 17/30 august 1916, relațiile bilaterale româno-otomane au fost suspendate până la terminarea conflictului. Astfel, statutul de beligeranță între Imperiul Otoman și Regatul României reprezintă cauza principală pentru absența unui fond arhivistic relevant în intervalul 1916-1918. După terminarea operațiunilor militare și capitularea Imperiului Otoman, dinamica relațiilor bilaterale a reintrat relativ rapid pe făgașul anterior. Astfel, începând din 1920 sunt inițiate demersurile vizând recreditaarea atașatului militar român la Constantinople, reluarea oficială a relațiilor diplomatice la nivel de legăție fiind realizată în 20 iulie 1922. Un subiect distinct în contextul reluării relațiilor bilaterale a fost reprezentat de problematica prizonierilor de război români internați în mai multe lagăre, abordată de Constantinopol în mod constructiv.

Negocierea Tratatului de la Lausanne a reprezentat un moment de referință în evoluția relațiilor româno-turce. Poziția promovată de delegația română în cadrul negocierilor a fost centrată pe trei obiective vizând necesitatea de restabilire a păcii, stabilirea unei zone demilitarizate între Turcia și Bulgaria, precum și crearea unui nou regim al strâmtorilor. Asupra acestuia din urmă, principiul de bază promovat de București a vizat asigurarea libertății de circulație comercială și militară. Se plasa, astfel, în antiteză cu poziția susținută fervent de URSS, care presupunea transformarea Mării Negre într-un perimetru geografic izolat, în cazul declanșării unui conflict. Poziția română s-a regăsit în formula adoptată prin Convenția privind regimul strâmtorilor, anexă a Tratatului de la Lausanne, semnat după negocieri dificile, la 24 iulie 1923.

În contextul astfel creat, se vor pune bazele formale de recunoaștere a noului actor de drept internațional reprezentat de Republica Turcia, proclamată la 29 octombrie 1923, având capitala la Ankara. În ședința Marii Adunări Naționale turce din aceeași zi, Mustafa Kemal Atatürk este ales primul președinte al noului stat. Evenimentul a beneficiat de o atenție particulară la nivelul opiniei publice și politice, atitudinea generală fiind una pozitivă în ceea ce privește cooperarea dintre cele două state. Noul guvern de la Ankara, condus de Ismet İnönü, avea să confirme aceste așteptări prin asumarea ca obiectiv principal al politicii externe, dezvoltarea relațiilor cu statele din imediata vecinătate. Această direcție de acțiune se va confirma în deceniile următoare, relațiile româno-turce înscriindu-se pe o traiectorie ascendentă, atât în plan politic cât și militar.

În concluzie, evaluarea documentelor din cadrul acestui capitol atestă continuitatea relațiilor dintre Regatul României și Imperiul Otoman, care s-au dezvoltat constant chiar și în condițiile particulare care au marcat istoria Peninsulei Balcanice din aceste decenii. Sincopa apărută în timpul Primului Război Mondial nu a fost de natură să altereze fondul relațiilor dintre cele două state, acesta continuând să fie centrat pe interesele comune privind stabilitatea regională și menținerea statu-quo-ului teritorial. Pe aceste coordonate, în cadrul perioadei analizate nu au fost consemnate divergențe majore, prioritățile celor două state, inclusiv în ceea ce privește regimul circulației prin strâmtori, fiind abordate cu flexibilitate și oferind soluții acceptabile pentru ambele părți.

INTRODUCTION

Between 1911 and 1923, the Romanian-Turkish relations continued to strengthen, especially in terms of diplomatic and military dialogue. The main aspect that contributed to the rapprochement between the Kingdom of Romania and the Ottoman Empire was represented by the interest of both sides in maintaining stability and security in the Balkan Peninsula. The convergence between the positions of the two states stemmed from the need to avoid the outbreak of new conflicts.

At the same time, already during this period, the parameters of a possible Romanian-Turkish military alliance are looming, to serve as guarantor of Balkan stability and extension in the Black Sea basin (*doc.4*). The mutual interest in regional security contributed to the development of a climate of trust that favored the efforts of both states to strengthen their own military capabilities. It is worth mentioning, in this respect, the favorable Turkish attitude towards facilitating the transport of military equipment for the Romanian army (*doc. 7 and 10*).

The Balkan Wars (1912-1913) were an important test, which allowed a positive evolution of Romanian-Ottoman relations. Even if Romania adopted, during the First Balkan War, a position of neutrality, this did not affect the substance of bilateral relations with the Ottoman Empire. At the same time, the authorities in Bucharest decided to intervene on humanitarian level by sending two medical missions to support the wounded and refugees, victims of the conflict on both sides. The only one that materialized was the one destined for the Ottoman state. Bucharest's attitude was particularly appreciated at the level of political and public opinion in the Ottoman Empire (*doc.34 and 37*).

The punctual elements of divergence that appeared at the level of the bilateral dialogue during this period brought to attention, however, the effects that the state of war in the Balkans can have on the freedom of movement through the straits. The consistency shown by Romania in combating Bulgarian expansionism during the Second Balkan War, while maintaining, as far as possible, the regional status quo also contributed to the deepening of relations with the Porte. In this context, the mediation exercised by Bucharest for the conclusion of the Greco-Turkish Treaty (November 14, 1913) contributed extensively, Romania having an important role to play for the normalization of the security conditions in the Balkans.

The positive profile of the Romanian-Turkish cooperation was maintained also during the neutrality period, the Romanian Kingdom maintaining normal relations with the states of the two alliances, the Entente and the Central Powers. In particular, the idea of a potential alliance between the Kingdom of Romania and the Ottoman Empire, open to other Balkan states that would contribute to regional stability, will continue to be approached within the bilateral political dialogue between 1914-1916 (*doc.93*).

Maintaining Ottoman control over the Straits and avoiding their takeover by Russia were topics constantly addressed in this framework. However, the reluctance of the Bucharest authorities to approve the transit of military equipment and ammunition from Germany to the Ottoman Empire is also recorded. The documents included in this chapter also reveal the Ottoman attention paid to the Romania's position-

ing and its intentions to enter the war. The point of view tenaciously promoted by Constantinople was to maintain the neutrality of the Romanian Kingdom (*doc. 98,101,102*). Such an approach was understandable from the perspective of the Central Powers, but it can also be seen as reflecting the Ottoman interest in maintaining friendly relations with the Kingdom of Romania.

Romania entered the First World War on August 14/27, 1916, on the side of the Entente. Following the Declaration of War transmitted by the Ottoman Empire on August 17/30, 1916, the Romanian-Ottoman bilateral relations were suspended until the end of the conflict. Thus, the belligerent status between the Ottoman Empire and the Kingdom of Romania is the main cause for the absence of relevant archival materials between 1916 and 1918. After the end of military operations and the surrender of the Ottoman Empire, the dynamics of bilateral relations returned relatively quickly to their previous path. Thus, starting with 1920, steps were initiated to re-accredit the Romanian military attaché in Constantinople, the official resumption of diplomatic relations at legation level being carried out on July 20, 1922. A distinct subject in the context of the resumption of bilateral relations was the condition of Romanian prisoners interned in several camps, which was approached by Constantinople in a constructively manner.

Negotiations of the Lausanne Treaty represented another milestone in the evolution of Romanian-Turkish relations. The position promoted by the Romanian delegation was centered on three objectives: the need to restore peace, the establishment of a demilitarized zone between Türkiye and Bulgaria, and the creation of a new straits regime. On the latter, the basic principle promoted by Bucharest aimed to ensure freedom of commercial and military movement. Thus, it was opposing to the position fervently supported by the USSR, which implied the transformation of the Black Sea into an isolated geographical perimeter, in case of conflict. The Romanian attitude was enshrined in the formula adopted by the Convention on the Regime of the Straits, annex to the Treaty of Lausanne, signed after difficult negotiations on July 24, 1923.

In the context thus created, the formal foundations will be laid for the recognition of the new actor of international law represented by the Republic of Türkiye, proclaimed on October 29, 1923, with Ankara as its capital. At the meeting of the Turkish Grand National Assembly on the same day, Mustafa Kemal Atatürk is elected the first president of the new state. The event received particular attention at the level of public and political opinion, the general attitude being a positive one regarding the cooperation between the two states. The new government in Ankara, led by İsmet İnönü, would confirm these expectations by assuming as the main objective of foreign policy, the development of relations with the states in the immediate vicinity. This direction of action will be confirmed in the coming decades, the Romanian-Turkish relations being on an upward trajectory, both politically and militarily.

In conclusion, the evaluation of the documents in this chapter indicates to the continuity of relations between the Kingdom of Romania and the Ottoman Empire, which developed steadily even in the particular conditions that marked the history of the Balkan Peninsula in these decades. The gap that occurred during World War I was not likely to alter the substance of the relations between the two states, continuing to be centered on common interests on regional stability and preservation of the territorial status quo. On these coordinates, no major divergences were recorded, the priorities of the two states, including on the regime of movement through the Straits, being approached with flexibility and offering acceptable solutions for both sides.

DOCUMENTE

1. 1912. Telegramă referitoare la situația trupelor otomane în pregătirea luptei de apărare de la Çatalca. Date generale privind starea armatei, puternic slăbită în urma înfrângerii de la Kirklareli.

1912. Telegram concerning the situation of the Ottoman troops in preparation for the battle to defend Çatalca. General data on the state of the army, weakened after the defeat at Kirklareli.

Cu tot limbajul confidențial al presei opiniunile sunt pesimiste și aceasta se întinde și asupra șefilor militari care se îndoesc ca armata va lua în prezent ofensiva și va apăra Ceatalgea. Din cauza confuziunii generale ce există printre trupele turce este imposibil a ghici forțele. Dispozițiunile rămân aceleași armata se găsește în partea de est. După cele mai bune informațiuni aproape 15-20 mii soldați în bune condițiuni înaintază spre flancul drept al Ceatalgealei, și aproape același număr în afară de linii între Buiuc și Tchemedje Silivri. La San Stefano Endemkoy 20000 de nizami și câțiva redifi din corpul nouă, zece de armată prezintă bună aparență nu sunt încă angajați în luptă. Liniile Ceatalgea păzite de 60000 soldați din care trei părți complet dezorganizați și demoralizați.

Pierderile recente lupte de la Kirkilisse în valea Ergine socotite acum la 35000 morți și răniți și mai departe 20000 dispăruți luați prizonieri sau ascunși. Grupe de soldați desertori continuă a staționa la podul de la Galata sau porțile Stambulului răniți la picioare sleiți de forțe nemâncate au o înfățișare deplorabilă numărul bolnavilor și morților de holeră și desinterie a crescut în timpul din urmă. Vremea schimbătoare. Abdulah Pașa transferat de curând din comandă explică reîntoarcerea din motiv de boală. Părerea generală este că Izzet Pașa se întoarce la Iemen pentru a lua comanda de ... dată. Lupte mici continuă. Mulți atribuie recentele desastre noii reorganizațiuni al Comitatului Uniune și Progres. Adevărul este că ambasadorii vizitând Poarta vinerea trecută au găsit mai mulți membri ai cabinetului și după unele versiuni Kiamil Pașa foarte îngrijat. Membrii comitetului nu trebuie bănuți ca având frică.

2. 1912, Pera. Telegramă privind sosirea vaporului „Principesa Maria” [în portul Constanța], închiriat de guvernul român Turciei, și având la bord refugiați turci.
 1912, Péra. Telegram on the arrival of the „Princess Marie” ship [in the Port of Constanța], chartered by the Romanian government to Türkiye, transporting Turkish refugees.

Vaporul român „Principesa Maria” întârziat, care după unii ar fi fost oprit în Varna de guvernul bulgar, iar după alții de consulul turc, sosi în sfârșit la 7 seara, numai cu 17 refugiați turci pe bord în loc de cei 600 așteptați de Guvernul român, care închiriasse Turciei acest vapor postal, va trebui să plătească considerabile sume ca pedeapsă convențională administrației postelor și Căilor Ferate. După Alemdar Bulgarii voiau să înarmeze locuitorii greci din Kavacli de la granița turcă și refuzând a accepta armele, i-a amenințat cu tunul.

Consiliul de Miniștri a decis să dea un ordin armatei în care trupele sunt prevenite după prescripțiile religioase să ducă lupta omenos și să cruțe populația civilă și guvernatorii au primit ordine să pedepsească foarte aspru excese contra creștinilor.

Kienast

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 182, cadrul 81]

3. 1912, Pera. Telegramă privind interpretarea prezenței vaporului „Principesa Maria” cu refugiați turci în portul Varna ca fiind un indiciu față de un viitor bombardament al Varnei. Zvonurile sunt secondate de cele privind retragerea Greciei din Alianța Balcanică, în schimbul obținerii Cretei, cu ajutorul Angliei.
 1912, Péra. Telegram on the interpretation of the presence of the “Princess Marie” ship with Turkish refugees in the port of Varna as a sign of a future bombardment of Varna. These rumours are followed by those on the Greek withdrawal from the Balkan alliance, in exchange for obtaining Crete with the help of England.

Din isvor diplomatic aflu că de azi se dau lupte serioase atât la granița Sârbă cât și cea Bulgară. Trupele turcești au luat ofensiva și în Sandjak au loc lupte între Turci și Muntenegreni la Prepolje lângă granița austriacă. Oficial se vestește victoria turcilor în lupta de la Crania și isgonirea dușmanului peste graniță. Skutari nu e nici cucerit nici asediat. Staționarea vaporului român Principesa Maria cu refugiați turci au dat loc la zvonul că s-a bombardat Varna. Svonurile despre retragerea Greciei din alianța balcanică, în schimbul obținerii Cretei, cu ajutorul Angliei, găsește aici crezare.

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 182, cadrul 84]

4. 12/25 martie 1912, Constantinopol. Traducerea unui interviu al ministrului Afacerilor Străine, Assim Bey, referitor la ameliorarea relațiilor politice și economice cu Bulgaria, Grecia și Muntenegru. Se evidențiază similitudinea dintre interesele României și Imperiului Otoman.
 March 12/25, 1912, Constantinople. Translation of an interview made by Minister for Foreign Affairs Assim Bey on improvement of the economic and political relations with Bulgaria, Greece and Montenegro. There were underlined the similarities between Romania and Ottoman Empire interests.

Domnule Ministru,

Am onoarea a vă trimite, aci alăturat, în traducțiune franceză și germană, expunerea, sub forma unui interviu, pe care Ministrul afacerilor străine al Turciei a făcut-o în ziarul turcesc „Sabah” despre diferite chestiuni la ordinea zilei ale politicii exterioare a Turciei. Despre relațiunile Turciei cu România Asim Bey zice: „Între România și Turcia nu există cea mai mică diferență”. Similitudinea intereselor ambelor țări și intențiunile pacinice, de care ele sunt animate, au creat între ele o atmosferă de sinceră amiciție”. La recepțiunea diplomatică de astăzi Ministrul mi-a spus că a publicat acest interviu—comunicat pentru a liniști opinia publică din Turcia, care a fost foarte excitată din pricina știrilor senzaționale publicate de ziare.

No. 308

Déclarations du Ministre des Affaires Etrangères

Kélékian effendi, rédacteur en chef du „Sabah”, est allé demander à S. E. Assim bey, Ministre des affaires étrangères, quelques précisions sur les questions du jour. Le ministre lui a fait bon accueil, l'approuvant de chercher à éclairer la nation sur ses affaires, étant lui-même un partisan résolu du système qui consiste à tenir le pays constamment au courant de ce qui se passe. Nous allons résumer aussi fidèlement que possible les déclarations faites par Assim bey et dans lesquelles en remarquera un ton de franchise inaccoutumé.

Les affaires balkaniques. Assim bey a dit à cet égard:

– C'est d'après les questions en suspens entre les gouvernements que l'on juge la situation des relations internationales. Eh ! bien, nos rapports avec tous les pays balkaniques se sont beaucoup améliorés ces derniers temps. Toutes les questions au suspens sont en voie de solution. La contestation relative à la frontière turco-bulgare n'avait pu être résolue entièrement l'année passée. Or, la commission de délimitation pourra achever prochainement sa tâche. La question du raccordement des lignes ferrées et celles de la sujétion et de l'extradition sont sur le point d'être résolues. Par conséquent, il ne reste aucune cause de mécontentement entre les deux cabinets. Nous nous attendons à ce que nos relations revêtent un caractère plus cordial encore, grâce à la bonne volonté dont on fait preuve des deux côtés. Une entente complète existe déjà entre nous et le gouvernement serbe au sujet de toutes les questions. Les marques d'amitié du roi de Monténégro lors de son récent voyage à Podgoritza, en compagnie de notre ministre Alfred Rustem bey¹, et les déclarations qu'il a faites à notre commandant à la frontière qui alla le saluer, prouvent que nos relations sont très amicales. Il n'existe aucun différend entre nous et la Roumanie. La similitude des intérêts des deux pays et les intentions pacifiques qui les animent ont créé entre eux une atmosphère de sincère amitié. Nos rapports avec la Grèce sont entrés dans une phase assez calme. Nous avons fait mettre fin à toute tendance de boycottage anti-hellénique, de sorte que les intérêts économiques de la Grèce ont commencé à se développer dans des conditions nouvelles et favorables. Les rapports diplomatiques entre les deux cabinets ne seront plus laissés aux soins de chargés d'affaires, mais normalement confiés à des ministres plénipotentiaires. Moukhtar Bey², le nouveau ministre ottoman à Athènes, rejoindra son poste dès arrivée à Constantinople

¹ **Alfred Rustem Bey** (1862-1934), diplomat otoman de origine polonezo-engleză (Alfred Bilinsky), convertit la Islam la vârsta de 18 ani, după care a intrat în serviciul diplomatic (Sofia, Belgrad, Atena, București, Londra, Washington etc). În Muntenegru a fost ambasador în perioada 1911-1912.

² **Ahmet Muhtar Mollaoğlu** (1870-1934), diplomat și om politic turc. Consul la Budapesta (1905-1912), ministru plenipotențiar la Atena (1912) și reprezentant diplomatic la Kiev în 1918-1919. A fost ales deputat în 1919. A fost primul ambasador al Republicii Turcia la Washington D.C. (28 noiembrie 1927 – 20 aprilie 1934).

de M. Gryparis³. Nos rapports politiques seront ainsi raffermiss, et aussi longtemps que le gouvernement hellénique ne s'éloignera pas de la ligne de conduite conforme au droit international, ces rapports ne seront aucunement troublés.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 157]

5. **9/22 aprilie 1912, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Titu Maiorescu, prin care solicită ministrului României la Constantinopol, Nicolae Mișu, obținerea aprobărilor necesare pentru tranzitarea strâmtorilor Dardanele și Bosfor de către un transport de armament și muniție din Germania, comandat de Ministerul de Război.**
April 9/22, 1912, Bucharest. Address of the Minister for Foreign Affairs, Titu Maiorescu, instructing the Romanian Minister in Constantinople, Nicolae Mișu, to request approval for the transit through Bosphorus and Dardanelles Straits of an weapons and ammunitions transport coming from Germany, ordered by the Ministry of War.

Domnule Ministru,

Ministerul de Război mă informează că a comandat la uzinele „Rheinische Metallwaaren und Maschinenfabrik” din Düsseldorf Dexendorf (Germania) 500 obuze cu cartușe pentru tunuri de 120 mm; 60 pistoale automate cu 1000 cartușe luminoase și 25 șrapnele brizante, care sunt confecționate și gata de expediat cu un vapor german din Brema. Numita casă, din cauza dificultăților de transport prin Austro-Ungaria, solicită ca transportul să se facă pe apă, și în consecință citatul Departament roagă a se interveni pe lângă Guvernul Otoman pentru a lăsa liberă această trecere prin Dardanele și Bosfor. Comunicându-vă cele de mai sus, am onoarea a vă ruga să binevoiți a face în acest sens convenitele demersuri pe lângă Guvernul Imperial, care de altfel a dat aprobarea sa pentru o altă muniție ce a fost expediată pe aceeași cale Ministerului nostru de război, conform telegramei noastre cifrate no. 679 din 3/16 Iulie 1911. Numele vasului ce va executa transportul ni se va comunica de îndată ce voi fi primit autorizația Guvernului Otoman.

Ministru, Titu Maiorescu, no. 7743

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

6. **18 aprilie/1 mai 1912, Constantinopol. Raport al atașatului militar în Constantinopol, col. A. Razu, către Marele Stat Major privind convorbirea cu ministrul de Război Otoman, gen. Mahmud Shevket Pasha referitoare la poziția României în cazul unui conflict în Peninsula Balcanică (în special un război turco-bulgar).**
April 18/May 1, 1912, Constantinople. Report by the military attaché to Constantinople, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the conversation with the Ottoman Empire Minister of War, General Mahmud Shevket Pasha, on Romania's position in case of a conflict in the Balkan Peninsula (particularly in case of a Turkish-Bulgarian war).

Am onoarea a aduce la cunoștința D-vă că într-o convorbire pe care am avut-o zilele aceste cu Ministrul de război al Turciei General Mahmud Sevket Pașa, mi-a făcut următoarea declarație:

³ Ioannis Gryparis (1852-1922), diplomat grec. A fost consul la Creta (1886), ministru plenipotențiar la Sofia, Cairo, Constantinopol și Viena, ministru de externe al Greciei (18 octombrie 1910 – 17 august 1912).

„Dacă Italia va întinde acțiunea sa la Turcia europeană, prevede că atât Bulgaria cât și Muntenegru și Grecia, vor căuta a profita de ocaziune pentru a începe și ele războiul contra Turciei. Crede însă că în acest caz România nu va sta inactivă și va ști să pună frâu tendințelor bulgare. În ceea ce privește intențiunile Rusiei, crede că nu se înșeală afirmând că dânsa dorește a se înlătura ivirea unui conflict în Peninsula Balcanică și în cazul unui războiu la care ar lua parte și România, dacă eventual Russia ar dori să intervină, atunci Austria ar interveni la rândul său, ceea ce ar da naștere unei conflagrațiuni europene”.

Am răspuns E.S. că în ceea ce privește România atât M.S. Regele cât și diferitele Guverne, doresc menținerea statului quo în Peninsula Balcanică. Însă nu sunt în măsură să cunosc intențiunile și măsurile ce s-ar lua de România în cazul unui conflict în Peninsula Balcanică.

Cu această ocaziune am onoarea a releva că este a doua oară că Ministrul de războiu mi-a prezentat tabloul unui războiu Turco-Bulgar și în ambele rânduri m-a sondat asupra intențiunilor României.

Atașatul militar în Turcia

Lt. Colonel Aristide Razu

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 2 Informații, Dosar 121, cadre 465-466]

7. **21 aprilie/4 mai 1912, București. Adresă a ministrului Afacerilor Externe, Titu Maiorescu, prin care îi comunică ministrului României la Constantinopol, Nicolae Mișu, că România trebuie să rămână atașată menținerii stabilității în Peninsula Balcanică. De acest fapt au fost informați și miniștrii acreditați la București. Ambasadorul otoman în România a solicitat o audiență la regele Carol I.**

April 21/May 4, 1912, Bucharest. Note of the Minister for Foreign Affairs Titu Maiorescu instructing the Romanian Minister in Constantinople, Nicolae Mișu, on the Romanian firm stance in support of stability in the Balkan Peninsula. This approach was conveyed also with foreign ministers accredited in Bucharest. Ottoman ambassador asked for a royal audience to King Carol I.

Monsieur le Ministre,

D'ordre de Sa Majesté le Roi, j'ai l'honneur de Vous faire savoir, à la suite de Votre rapport confidentiel no. 448 en date du 17/30 Avril dernier, que la Roumanie a été et reste immuablement attaché au principe du maintien du status quo dans les Balkans. En conséquence, le Gouvernement Royal s'efforcera toujours, par tous les moyens en son pouvoir, à contribuer à la tranquillité de la péninsule balkanique, en vue précisément d'y assurer le maintien du status quo. En l'absence du Parlement, le Gouvernement Royal Vous informe de ce point de vue constant de la politique étrangère de la Roumanie, que Vous pouvez porter à la connaissance de Son Excellence Assim Bey et dont sont informés, du reste, tous les ministres étrangers accrédités à Bucarest, par leurs entretiens avec le soussigné à l'occasion des réceptions hebdomadaires. En ce qui concerne l'audience que Son Excellence Séfa Bey⁴ avait été invité à solliciter de Sa Majesté le Roi, je me ré-

⁴ **Abdüllatif Safa Bey** (1868-?), diplomat otoman de origine albaneză. A fost ministru plenipotențiar la București (11 octombrie 1908 – august 1916), Copenhaga (octombrie 1916 – decembrie 1917) și Sofia (decembrie 1917 – noiembrie 1918), ministru de externe (februarie – aprilie 1920, octombrie 1920 – iunie 1921) și ministru al Comerțului (iunie 1921 – noiembrie 1922).

serve de lui en parler, mais je peux Vous dire, dès maintenant, que Sa Majesté est installée, depuis le 6/19 Avril, à Sinaia, où les audiences officielles ne sont pas d'usage.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma haute considération.

T. Maioresco

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 157]

8. **29 mai /11 iunie 1912, Constantinopol. Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către ministrul ad-interim al Afacerilor Străine, Theodor Rosetti, referitoare la aprecierile ministrului Afacerilor Externe otoman, Assim Bey, despre atitudinea de amicitie a României în momentele grele prin care trece imperiul, înconjurat de vecini răuvoitori.**

May 29/June 11, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to the ad-interim Minister for Foreign Affairs, Theodor Rosetti, on the appreciation expressed by Ottoman Minister for Foreign Affairs, Assim Bey, on Romania's friendly attitude towards Ottoman Empire, in dire moments of confronting with malevolent neighbors.

Domnule Ministru⁵,

Cu ocaziunea trecerei Maiestății Sale Regelui prin Constantza, la primirile ce au avut loc, Augustul nostru Suveran a binevoit a adresa lui Kadri Bey, consul general al Turciei, cuvinte amabile și prietenești pentru Assim Bey, Ministrul afacerilor străine al Turciei. La recepțiunea diplomatică de ieri Assim Bey mi-a comunicat că este adânc recunoscător Maiestății Sale pentru grațioasa bunăvoință ce a binevoit a manifesta și m-a rugat a face să parvină la picioarele tronului omagiile sale de adânc respect și exprimarea sentimentelor sale de profundă admirațiune pentru Persoana Augustului nostru Suveran. „Ori ce om de stat Turc și mai cu seamă eu, mi-a zis Assim Bey, în momentele grele actuale prin care trece Turcia, privim cu recunoștință și devotament către Augustul Dumneavoastră Suveran, care ne-a dat totdeauna dovezi de sinceră amicitie și simpatie. Înconjurați de vecini răuvoitori, punctul clar pe orizontul politic al viitorului este atitudinea României și a Suveranului ei. Turcia știe că în momente grele va putea conta cu siguranță pe prestigiul României întemeiat pe solidaritatea intereselor ambelor țări, care urmăresc menținerea statului quo și pacea în Balcani”. Ministrul afacerilor străine mi-a făcut și cu această ocaziune o expunere asupra eventualităților viitoare, despre care voi avea onoarea a da seama mai pe larg Guvernului Regal cu ocaziunea mergerei mele în țară.

N. Mișu, No. 662

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 157]

9. **29 iunie/12 iulie 1912, Constantinopol. Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major privind organizarea armatei otomane și stadiul reformelor din acest domeniu.**

⁵ **Theodor Rosetti** (1837-1923), om politic conservator, jurist și profesor universitar. A fost magistrat, fondator al societății Junimea, în 1863, și director al revistei „Convorbiri literare”, deputat, agent diplomatic la Berlin (6 mai 1872 – 26 noiembrie 1873), președintele Consiliului de Miniștri (22 martie 1888 – 22 martie 1889), guvernator al Băncii Naționale a României (19 noiembrie 1890 – 21 noiembrie 1895).

June 29/July 12, 1912, Constantinople. Report by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the organisation of the Ottoman Army and the state of reforms in this area.

Am onoarea a înainta următoarele relațiuni:

În armata otomană – în urma noii organizațiuni – Corpurile de armată și Diviziile independente de nizami, precum și Diviziile de redifi, sunt grupate în Inspectorate de armată.

Fiecare din aceste Inspectorate, destinate a forma Armate la mobilizare, corespund din punctul de vedere geografic unui teatru de operațiuni deosebit: Tracia, Macedonia, Armenia, Mesopotamia.

Inspectoratul general de armată are din timp de pace direct sub ordinele sale: Corpurile de armată și Diviziile independente de nizami, iar în ceea ce privește Diviziile de redifi există ca comandant intermediar Inspectoratele de redifi respective.

Organizarea Comandamentelor, în timp de războiu, în armata otomană, va trebui în principiu să rămână aceea ce este în timp de pace, urmând a se crea la mobilizare numai următoarele comandamente noi: Comandamentul de Căpetenie, Comandamentele de Divizii de Cavalerie și Comandamentele de Corpuri de armată de redifi.

Cerând Sub-Șefului Statului major g-1 relațiuni asupra organizării Comandamentelor în timp de războiu, mi-a comunicat că asemenea informațiuni nu mi le poate da, fiind de domeniul mobilizării și deci secrete; mi-a pus însă la dispozițiune tabelele de organizarea Comandamentelor, care funcționează în mod efectiv în timp de pace, declarându-mi că la trecerea pe picior de război Cartierele g-le ale Inspectoratelor de armate și ale Comandamentelor de nizami, nu vor suferi modificări, ci complectări și sporiri de personal. Crearea Diviziilor de Cavalerie se va face la mobilizare în raport cu necesitățile momentului prin întrunirea Brigadelor de Cavalerie ale C.A.

Deoarece până în prezent nu s-au înființat încă Companiile de infanterie călări, prevăzute în noua organizațiune câte I de Divizie și cum Brigadele de cavalerie ale C.A. sunt în general compuse din câte 3 Regimente de cav; este de prevăzut că unul din Regimente va rămâne la dispozițiunea C.A. urmând ca Brigadele care vor intra în compunerea Diviziilor de cavalerie ale Armatei, să fie constituite numai din câte 2 Regimente. Cu privire la organizarea Cuartierelor acestor Div. de cav. se va călăuzi după acele ale Diviziilor mixte.

În ceea ce privește întrunirea Diviziilor de redifi în Corpuri de armată, se va decide iarăși în momentul decretării mobilizării, în raport cu nevoie și cu regiunile, adoptarea uneia din soluțiunile următoare:

- a) Complectarea C.A. de nizami, formate numai din câte 2 Divizii, prin o a 3-a Div. de redifi.
- b) Adăugirea la C.A. de nizami, formate din câte 3 Div. a unei a 4-a Div. de redifi.
- c) Adăugirea la Diviziile independente de nizami a uneia sau a 2 Div. de redifi, pentru a constitui C.A. mixte.
- d) Constituirea de C.A. formate numai din Div. de redifi.

Totul va depinde de împrejurări, mi-a zis Sub-Șeful S.M.G.

De altfel armata otomană excelează prin improvizarea Comandamentelor în momentul nevoei.

Comandamentul de Căpetenie al Armatei va fi exercitat de M.S. Sultanul, care poate da delegație unui General, sau Ministrului de războiu. Serviciul de Stat major g-1 al Armatei va fi

condus de către Șeful S.M.G. iar la Cuartierul general vor fi reprezentate diferitele servicii ale armatei prin Inspectorii g-li respectivi: Inspect. Artil. Al Geniului, Directorii Cavaleriei, Sanitar și Intendenței din Minister; apoi se vor crea serviciile: Tezaurului, Telegrafo-postal, Justiției militare și Etapelor.

Atât pentru aceste 3 categorii de comandamente cât și pentru cele existente din timp de pace, mi s-au refuzat detaliile cu privire la personalul (numeric și funcțiuni) care va intra în compunerea organică a diferitelor Comandamente în timp de războiu. Nici un coleg nu le posedă.

În consecință am onoarea a înainta alăturatele 5 tablouri relative la cadrele Comandamentelor care funcționează în timp de pace, complectate cu notițe privitoare la trupele care intră în compunerea lor. În ceea ce privește organizarea serviciilor auxiliare ale Comandamentelor: Coloane de munițiuni, parcuri de artilerie și geniu, ambulanțe, coloane de subsistență, mi s-a răspuns că chestiunea.

[...]

Astfel în momentul de față s-au improvisat 3 Comandamente de armate, care cuprind trupe luate din diferite părți ale Imperiului:

Armata de la Smyrna compusă din 2 Div. Nizami din C:1 și 2 și din 5 Div. Redifi din Insp. 6 redifi.

Armata de la Dardanele compusă din 2 Div. Nizami din C:2 și 3 A și 4 Div. Redifi din Insp. 1 redifi.

Armata din Nordul Albaniei compusă din trupe din C:1, 5, 5 și 7 A este în studiu.

Verificând exactitatea răspunsului, am aflat că până acum în armata otomană nu au existat încă organizate în mod real aceste servicii, care s-au improvisat totdeauna în momentul nevoei și cu mijloace rudimentare și iarăși este adevărat că un Lt Colonel din Misiunea militară germană (Bishop) lucrează actualmente la un proiect de organizare a acestor servicii.

Atașatul militar în Turcia,

Lt. Colonel Razu

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 2 Informații, Dosar 121, cadre 404-407]

10. 23 iunie/6 iulie 1912, Constantinopol. Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, prin care se solicită ca legația să dispună de o navă dezarmată, în interes de serviciu.

June 23/July 6, 1912, Constantinople. Address of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, requesting Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, a disarmed ship that could be used for administrative tasks.

Domnule Președinte al Consiliului,

În interesul serviciului Legațiunei din Constantinople am onoarea a vă ruga să binevoiți a interveni pe lângă Ministerul de Răsboi de a se pune la dispoziție Ministrului țării din zisa Capitală și a personalului Legațiunei țării o șalupă dezarmată, dacă nu pe tot anul, cel puțin pentru sejurul de vară. Aceasta ar fi nu numai folositor misiunii țării din cauza distanțelor mari și deplasării continue a personalului, dar ar aduce și servicii însemnate atașatului nostru militar.

Comandant al acestei șalupe ar trebui numit un ofițer de marină, care ar fi de mare ajutor atașatului nostru militar pentru cestiunile navale. Poarta făcând mari eforturi pentru ridicarea marinei otomane, studiul mai de aproape al acestei arme se impune și sarcina atașatului nostru militar ar fi mai ușoară, dacă ar fi secondat de un bun ofițer inferior de marină.

N. Mișu, no. 785

Ministerul de Răsboiu. Stat-majorul general. Atașatul militar pe lângă Legațiunile din Turcia și Grecia

Notă de punctele care cred că ar trebui atinse în chestiunea Mușei.

1) Șalupa-canonieră pe timpul atașării sale la Legațiunea din Constantinopole va purta denumirea mușă Legațiunei României”, cu numele de...

2) Comandantul și tot personalul vor fi considerați ca detașați cu serviciul la Legațiunea României din Constantinopol și vor fi puși cu totul sub ordinele Șefului Misiunei.

3) Pe tot timpul șederei mușei la Constantinopol, Comandantul și întregul echipaj vor avea dreptul la indemnitatea de îmbarcare.

4) Atașatul militar pe lângă Legațiunea României din Constantinopole va putea întrebuința mușă Legațiunei în interes de serviciu, cu autorizațiunea Șefului Misiunei diplomatice.

5) Comandantul mușei nu va avea nici un caracter reprezentativ; va ajuta însă pe Atașatul militar în chestiunile relative la Marină, în care caz va lucra după directivele și sub răspunderea atașatului militar.

Atașatul militar, Lt.-Colonel Aristide Razu

Aceste puncte, complectate cu altele care se vor găsi necesare, vor trebui stabilite între Ministerul de Afaceri străine și Ministerul de Răsboiu (Direcția Marinei), și a se comunica ordine în consecință.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 157]

11. 1/14 august 1912, Constantinopol. Notă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, despre discuțiile purtate cu noul ministru de Externe Otoman, Noradunghian Efendi, vizând: încheierea păcii cu Italia, situația din Albania și Muntenegru, eliminarea stării de anarhie din armată.

August 1/14, 1912, Constantinople. Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the discussions with the new Ottoman Minister of Foreign Affairs, Noradunghian Efendi on: conclusion of the peace with Italy, situation in Albania and Montenegro and state of anarchy in the army.

Domnule Președinte al Consiliului,

La recepțiunea diplomatică de ieri am vorbit noului Ministru al Afacerilor Străine Noradunghian Efendi⁶ despre sentimentele de simpatie de care Guvernul Român este animat pentru

⁶ **Gabriel Noradunghian** (Noradunkyan) (1852-1936), om politic otoman de origine armeană. A urmat studii juridice la Paris, revenind în 1875 la Constantinopol și devenind profesor de Drept. În 1877 a intrat în serviciul

Imperiul Otoman și că dorim din toată inima ca situațiunea din Turcia să se consolideze cât mai curând posibil. În acest scop, condițiunile indispensabile pentru o bună îndrumare a lucrurilor ar fi încheierea păcii cu Italia. Noradunghian Efendi mi-a spus că ținta de căpetenie a guvernului actual este de a ajunge la o înțelegere cu Italia. Dacă până acum nu s-a făcut nimic, este de vină faptul că atât punctul de vedere italian cât și cel al cabinetului june turc se aflau la antipod. Va trebui deci, mi-a zis Ministrul, ca atât noi cât și italienii să mai lăsăm din intransigența noastră și să găsim un termen mijlociu care să concilieze ambele interese. Vom sonda mai întâi terenul în mod oficial la Roma, și îndată ce vom vedea că este mijloc de a ne înțelege, vom numi delegați pentru încheierea păcii. Cunoaștem sentimentele de amicitie ale României pentru noi și pricepem interesul ce țara noastră are de a ne vedea ieșiți din încurcăturile actuale. Este însă nevoie pentru dezvoltarea normală anterioară a Turciei să salvăm pe cât se poate mai bine demnitatea și prestigiul nostru”. După câte am aflat, Guvernul turcesc este hotărât a negocia direct cu guvernul italian, fără mijlocirea vreunei alte puteri. Situațiunea în Albania s-a îmbunătățit într-atât, mi-a adăugat Ministrul, încât credem că peste câteva zile totul va fi liniștit în această provincie și că vom putea începe opera de reparațiune și de îndreptare. Cererile albanezilor nu sunt exorbitante, nici anticonstituționale, și majoritatea lor sunt aprobate de Sublima Poartă și vor fi în curând aplicate. Astfel că nemulțumirile albaneze vor fi calmate și fierberea din acea provincie va înceta. Știrile date de ziarele străine și mai cu seamă de ziare ca „Neue Freie Presse” că Albanzii ar cere autonomia sau delimitări regionale speciale, nu sunt întemeiate. În privința incidentului de frontieră cu Muntenegru și a celui de la Cociorva, Ministrul turc mi-a vorbit în mod foarte optimist, în sensul celor expuse în ultimul meu raport. În convorbirea ce am avut astăzi cu Nazim Pașa⁷, Ministrul de Război, mi-a dat aceleași asigurări liniștitoare în privința Albaniei. Cât despre mișcarea din armată, Nazim Pașa mi-a zis că spiritele sunt acum potolite. Toți ofițerii, ca și funcționarii civili, au prestat un nou jurământ prin care se obligă a nu se amesteca în politică și a nu mai face parte dintr-un partid politic. Cum însă această obligațiune n-are nici o sancțiune legală, Ministrul de Război va prezenta în Noembrie noii Camere un proiect de lege prevăzând degradarea pentru ofițerii care s-ar amesteca în luptele politice. Numai prin acest mijloc draconic Ministrul speră să stârpească gangrena politicianismului vârată în armată de Junii Turci și tolerată de fostul Ministru de Război Mahmud Șafvet Pașa. Astăzi și amicii și inamicii fac pe fostul Ministru de Război responsabil de anarhia și indisciplina de care armata turcească s-a făcut vinovată în ultimul timp.

N. Mișu, no. 934

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 157]

12. 10/23 august 1912, Constantinopol. Adresă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, prin care se informează asupra acordului autorităților otomane ca atașatul militar să dispună, în anumite condiții, de o navă dezarmată, în interes de serviciu. Comandantul și echipajul vor fi subordonați Legației României.

Ministerului de Externe, făcând parte din comisia de negociere ruso-otomană din 1878. A fost ministru al Comerțului în guvernul junilor turci (august 1908 – ianuarie 1910), ministru de Externe (22 iulie 1912 – 23 ianuarie 1913). În 1915 a plecat în Elveția, unde a devenit conducătorul Comitetului Național Armean. A fost un promotor al constituirii unei stat armean în Anatolia, obiectiv pe care l-a promovat la Conferințele de Pace de la Paris și Lausanne.

⁷ **Nazim Pașa** (1848-1913), general otoman. Absolvent al Școlii Militare Saint-Cyr. Ucis în lovitura de stat de la 23 ianuarie 1913.

August 10/23, 1912, Constantinople. Address of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, informing on Ottoman authorities accept with the use by the Romanian military attaché of a disarmed boat. The captain and the crew will be subordinated to the Romanian Legation.

Domnule Președinte al Consiliului,

Conform informațiunilor culese, am onoarea a răspunde la adresa D-voastră no. 16302 din 30 Iulie trecut, că vasul (mouche) destinat a fi pus la dispozițiunea Legațiunei României din Constantinopole nu va întâmpina nici o dificultate din partea autorităților otomane. Neapărat că acest vas va trebui să fie amenajat ca o „mușă”. Toate accesoriile care ar putea fi privite ca fiind ale unui vas al marinei militare vor trebui înlăturate. Catargele (în caz de ar exista) ar trebui suprimate, de se poate. Mușa va trebui să fie prevăzută cu un umbrar de pânză și la laturi iarăși amenajată cu pânze, care se pot lăsa în jos în caz de ploaie și soare. Pentru înlăturarea ori cărei dificultăți, este bine ca numele șalupei care figurează pe lista vaselor marinei noastre să fie înlocuit prin alt nume, d.e. „România”, sau printr-un alt nume ce se va găsi de cuviință. Cred de datoria mea a vă mai ruga ca în înțelegere cu Departamentul nostru de Război să binevoiți a stabili următoarele puncte:

1. Șalupa canonică pe timpul atașării sale la Legațiunea din Constantinopole va purta denumirea de: „mușă Legațiunei României”, cu numele de⁸ [...]
 2. Comandantul și tot personalul vor fi considerați ca detașați cu serviciul la Legațiunea României din Constantinopole și vor fi puși cu totul sub ordinele Șefului misiunii.
 3. Pe tot timpul șederei mușei la Constantinopole, comandantul și întreg echipajul vor avea dreptul la indemnitatea de imbarcare.
 4. Atașatul militar pe lângă Legațiunea României din Constantinopole va putea întrebuința mușă Legațiunei în interes de serviciu cu autorizațiunea șefului misiunii diplomatice.
 5. Comandantul mușei nu va avea nici un caracter reprezentativ; va ajuta însă pe atașatul militar în chestiunile relative la marină, în care caz va lucra după directivele și sub răspunderea atașatului militar.
 6. Mușă Legațiunei va arbora pavilionul național al vaselor de comerț.
- N. Mișu, No. 938

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 157]

- 13. 6/19 septembrie 1912, Constantinopol. Notă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine. Se trimite un articol dintr-un ziar din Turcia în care se arată că o alianță dintre România și Bulgaria este exclusă, deoarece România este interesată în menținerea integrității Imperiului Otoman și a echilibrului în Peninsula Balcanică.**

September 6/19, 1912, Constantinople. Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs. Attached, an article of from Ottoman newspaper, which

⁸ Acesta urmând să fie stabilit ulterior.

underlined that an alliance between Romania and Bulgaria is not possible, given the Romanian support for maintaining the integrity of the Ottoman Empire and the overall balance of power in the Balkans.

Domnule Președinte al Consiliului,

Evenimentele din Turcia și atitudinea statelor balcanice fac ca atât presa străină cât și cea turcească să se ocupe mai de aproape de politica ce România va observa în cazul unui conflict armat între Imperiul Otoman și vecinii săi. Atât organele presei turcești cât și bărbații politici otomani manifestă încrederea lor în atitudinea eventuală a României, care nu va permite ca statul quo să fie atins în Peninsula Balcanică. În ultimul timp, presa străină și cea bulgară îndeosebi au anunțat că în audiența ce a cerut la Regele Ferdinand, înainte de a se întoarce la postul său la București, Dl. Calincoff⁹ a primit instrucțiuni de a căuta să stabilească o înțelegere între România și Bulgaria pentru câștigarea cel puțin a neutralității României în cazul unui război între Bulgaria și Turcia. Această știre a fost comentată de presa turcească și în special ziarul „Le Jeune Turc”, al cărui colaborator este senatorul român Bațaria¹⁰, a publicat alăturatul articol de fond în numărul de la 5/18 Septembrie, prin care caută a proba că o înțelegere româno-bulgară este exclusă.

N. Mișu, No. 1075

Une entente bulgaro-roumaine?

C'est un canard que l'on se plait à lancer de temps en temps. Tantôt c'est sur un projet de mariage, démenti le lendemain, entre un prince bulgare et une princesse roumaine que l'on veut baser ces ententes, tantôt c'est sur un renoncement de la part de la Bulgarie aux aspirations et aux convoitises sur la Dobroudja roumaine. Parfois on parle même des combinaisons à notre dépens, ces jours derniers, un grand journal français reçoit de Vienne la nouvelle que dans les cercles de la capitale d'Autriche on exprime la crainte que la Roumanie n'arrive à s'entendre avec la Bulgarie moyennant des compensations territoriales dans la Dobroudja bulgare. Disons tout d'abord que la crainte exprimée par le correspondant du journal cité n'existe que dans son imagination et qu'à Vienne on est pleinement édifié et rassuré sur les intentions ainsi que sur l'attitude de la Roumanie dans l'éventualité d'une conflagration dans les Balkans. Ajoutons en même temps qu'il est bien facile à deviner le but dans lequel sont mis en circulation des bruits sur une soi-disant entente bulgaro-roumaine. Le but est, inutile même de le dire, de faire impression sur nous, de nous intimider. Or, dans le désir de rendre un service aux Bulgares, nous trouvons nécessaire de leur déclarer de la façon la plus nette et la plus catégorique que nous ne sommes pas naïfs au point de nous alarmer et de changer de ligne de conduite en présence des bruits que nous savons être complètement dénués de fondement. Ils en sont pour leurs frais s'ils imaginent nous faire peur en agitant le spectre d'une alliance ou d'une entente qui n'a jamais existé et qui ne se fera jamais.

⁹ **Gheorghe Kalinkov** (1860-1926), om politic și diplomat bulgar. Provenea dintr-o familie de coloniști bulgari din Basarabia. Studii juridice la Odessa și Bruxelles. S-a stabilit la Sofia, devenind fruntaș al Partidului Democrat. A fost ministru plenipotențiar la București (7 ianuarie 1911-28 august 1913), primar al Sofiei (1918-1920).

¹⁰ **Nicolae Batzaria** (1874-1952), om politic și scriitor. Absolvent al liceului din Bitolia și al Universității București. Profesor la Bitolia și inspector școlar pentru vilayetele Kosovo și Salonic. Ca membru al partidului Junilor Turci, a devenit senator în 1908 și ministru al lucrărilor publice în 1912. În 1913 s-a stabilit în România, unde și-a continuat activitatea politică (în Partidul Poporului și apoi în Partidul Național Liberal), dar mai ales cea literară și ziaristică. Arestat după 1948, a murit în lagărul de la Ghencea.

Que les Bulgares désirent très passionnément une entente politique avec la Roumanie, qu'ils ne reculeront devant aucun sacrifice, si grand qu'il fût, pour l'obtenir, ce sont là des choses que nous savons depuis bien longtemps. Mais nous savons aussi que tous leurs efforts dans cette direction se sont heurtés à un refus catégorique et formel de la part de la Roumanie, comme nous sommes convaincus qu'il en sera de même dans l'avenir. Et il ne faut pas être grand clerc pour saisir l'élémentaire vérité que jamais le royaume de Roumanie ne consentira pas à conclure avec la Bulgarie une entente dirigée contre nous, une entente dont le but serait l'agrandissement de la Bulgarie à nos dépens. Il suffit de jeter un coup d'œil sur la carte et de considérer un peu la très difficile situation géographique de la Roumanie pour comprendre que ce serait pour elle se suicider que d'entrer dans des combinaisons visant la destruction de notre Empire. Actuellement, la Bulgarie est plus petite, plus pauvre et, parlant, plus faible que la Roumanie. Malgré cet état d'infériorité son attitude envers la Roumanie a été, dans maintes circonstances, des plus provocantes et des plus hostiles. Les Bulgares assassinèrent dans les rues de Bucarest des Roumains de marque qui contrecarraient leur action et poussèrent l'audace jusqu'à organiser des complots contre le roi Charles, souverain entouré d'un respect unanime. La propagande effrénée, les menées subversives des Bulgares dans la Dobroudja roumaine ne sont un secret pour personne. Ils ne se gênent même pas de le déclarer ouvertement que tôt ou tard, ils s'empareront de cette contrée qui dans leurs cartes est peinte aux mêmes couleurs que la Bulgarie. La Roumanie a bien connaissance de tout cela. Elle aussi sait que si les Bulgares ne traduisent pas leurs paroles en actes, cela est dû exclusivement à leur infériorité. Le jour où ils se sentiront les plus forts leur premier devoir sera de faire la guerre à la Roumanie et de lui enlever la Dobroudja.

Serrée, étouffé de tous les côtés par l'Océan slave, la Roumanie est la plus intéressée au maintien du *statu quo* territorial actuel. L'existence et l'intégrité de l'Empire ottoman est pour elle la garantie la plus sûre de sa propre existence et de son intégrité. C'est pour cela que la Roumanie est notre amie. C'est pour cela qu'il n'est que trop sincère son désir d'une Turquie forte et organisée. Et c'est pour cela que jamais, au grand jamais elle ne se laissera pas séduire par la Bulgarie, comme elle n'entrera dans aucun groupement nourrissant des desseins contre notre pays. Les Bulgares perdirent la tête quand on lança la nouvelle d'une convention militaire turco-roumaine, ne pourront obtenir pas même la neutralité de la Roumanie au cas où, poussés par un mauvais génie, ils oseraient nous déclarer la guerre. Toutes ces choses sont des vérités connues, établies. Si nous les répétons ici, c'est pour montrer à nos voisins que c'est peine perdue de leur part de vouloir nous intimider avec des bruits qui ne sont que le produit de leur imagination sur chauffé.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 157]

14. 18 septembrie/1 octombrie 1912, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, despre discuțiile purtate cu ministrul de externe, Noradunghian Efendi. Imperiul Otoman nu va declara mobilizarea generală, dorește evitarea ostilităților și contează pe amicitia României.

September 18/October 1, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, on the discussions with Minister for Foreign Affairs, Noradunghian Efendi. The Ottoman Empire will not call for mass mobilization and hopes to avert escalation of hostilities. It is relying on Romania's friendship.

Président Conseil,

Ministre Affaires Etrangères vient de me dire qu'à la suite mobilisation générale Bulgarie, Serbie, Grèce et Monténégro, Porte ne procédera pour mobilisation générale mais donnera ordre aujourd'hui pour la concentration forces nécessaires à la défense frontières européennes. Porte fera tout son possible pour éviter la guerre, observera attitude conciliatoire et pacifique, et espère que grâce intervention puissances pays balkaniques resteront tranquilles. En tout cas situation est très grave et ne comporte pas de demi mesures. Turquie doit se préparer pour toute éventualité.

Ambassadeur Angleterre¹¹ rentré aujourd'hui Constantinople a assuré gouvernement ottoman qu'à Balmoral Russie et Angleterre ont décidé de s'employer pour maintien paix. Dans ces moments difficiles pour Empire, Porte compte surtout sur l'appui de la Roumanie. La Porte fait appel au gouvernement de S. M. le Roi pour que de commun accord Roumanie et Turquie s'emploient pour maintien paix et que gouvernement roumain donne un signe d'amitié. Je prie V. E. me donner une indication concernant réponse qu'il serait opportun donner à l'appel du Ministre Affaires Etrangères turc dans les circonstances actuelles.

N. Mișu

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 158]

15. 20 septembrie/3 octombrie 1912, Sinaia. Raport al primului ministru Titu Maiorescu către regele Carol I asupra sondajelor diplomatice otomane cu privire la poziția României în cazul unui conflict armat în Balcani.

September 20/October 3, 1912, Sinaia. Report of Prime Minister, Titu Maiorescu, to King Carol I on Ottoman diplomatic surveys regarding Romania's position in the event of an armed conflict in the Balkans.

Raport Maiestății Sale Regelui

Joia trecută, 13 Septembrie, Ministrul Turciei Sefa Bey mi-a propus din partea ministrului de Externe Naradunghian să public în ziarele noastre oficioase declararea „que le gouvernement Roumain ne restera pas indifférent en ce cas d'entreprise de nature à troubler la paix et le statu-quo dans les Balkans”.

Ieri, miercuri, a mai venit între 6 și 7 ½ ore seara la mine și, vorbindu-mi de pregătirile războinice la Sofia, Belgrad și Atena (despre care ne informaseră și telegramele Legațiunilor noastre), m-a întrebat „ce que nous avons l'intention de faire comme amis de la Turquie”.

I-am răspuns: comme amis de la Turquie nous croyons d'abord que c'est dans son intérêt de conclure la paix avec l'Italie et que S.M. le Roi se propose même de s'adresser dans ce sens directement à S.M. Impériale le Sultan. Quant à notre attitude par rapport aux complications possibles dans les Balkans, nous sommes décidés pour le moment à garder la neutralité.

În legătură cu aceasta, raportează M.S. Regelui că și ministrul Bulgariei, D. Kalinkoff, m-a întrebat ce atitudine ar avea România în cazul unui conflict cu Turcia, în care Bulgaria ar avea

¹¹ Sir Gerard Lowther (1858-1916), diplomat britanic, cu misiuni la Tokyo, Washington, Santiago de Chile, ambasador la Constantinopol (1908-1913).

să apere drepturile conaționalilor săi, făcând aluzie – pe cât mi s-a părut – la zvonurile despre o convenție militară încheiată între România și Imperiul Otoman.

I-am răspuns că zvonurile nu sunt întemeiate, că România nu poate uita că ea însăși și-a câștigat independența în luptă contra turcilor și că prin urmare, dacă bulgarii, sârbii și grecii, creștini ortodocși ca și noi, vor să se lupte pentru îmbunătățirea soartei conaționalilor lor de sub stăpânirea turcească, România va păstra strictă neutralitatea, întrucât nu va fi vorba de schimbări teritoriale.

ss. T. Maiorescu

[ANIC, Fond Casa Regală, Dosar 16/1912]

16. 21 septembrie 1912/4 octombrie 1912, Constantinopol. Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la pregătirea armatei turce pentru intrarea în război cu statele Ligii Balcanice.

September 21/October 4, 1912, Constantinople. Report by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, on the preparation of the Turkish army for war with the Balkan League states.

Imperiul Otoman străbate în momentul de față cea mai grea criză din toate acele prin care trece acest Imperiu de un lung șir de ani.

La războiul cu Italia și la situația interioară actualmente turbure în Yemen, Assyr și Albania, se adaugă evenimentul mult mai grav al coalițiunii formată în contra Turciei de către cele 4 State balcanice: Bulgaria, Serbia, Grecia și Muntenegru și aproape siguranța apropiatei izbucniri a războiului cu aceste puteri.

Mobilizările generale din cele 4 State au fost decretate sub pretexte care variază de la un stat la altul. În Turcia s-a decretat de marți 18 Septembrie mobilizarea generală în Inspectoratele 1 și 2 de armată și pentru câteva unități din Inspectoratul 3 armată (Erdizindjan), pe care nu le-am aflat încă în mod sigur; este vorba de Diviziile de redifi din Samsun, Sivas și Amassia și 1 sau 2 Divizii de nizami din acest Inspectorat.

Acordul stabilit de către cele 4 Puteri pentru o acțiune comună în contra Turciei, urmărește realizarea la început a autonomiei Macedoniei, Vilaetului Adrianopolului, Serbiei vechi, Novi-Bazarului, Cretei și a mai multor insule din Marea Egee, pentru ca apoi aceste diferite State să-și împartă raza lor de acțiune.

Asupra forțelor pe care le vor putea mobiliza cele 4 Puteri, la Statul major general Otoman se crede că vor atinge respectiv: Bulgaria: 250.000 oameni, Serbia: 150.000, Grecia: 80.000 și Muntenegru: 40.000.

Asupra efectivelor pe care le va mobiliza Turcia bine înțeles că nu ni se dă nici o dată; totuși după calculele pe care le-am făcut cu unii din colegi, se poate socoti că Turcia ar putea mobiliza în Europa după 5-6 săptămâni: 550.000 la 600.000 oameni cu 850 tunuri și 120 escadroane ca-alerie.

Măsurile luate până în prezent sunt cele următoare:

1) Mobilizarea, în curs de execuție, a Inspectoratelor 1 (Constantinopole) și 2 (Salonik) în afară de Corp 8 armată (Damasc), ceea ce reprezintă 22 Divizii de nizami. Div. 5 Galiopoli și 6

Smyrna rămân mobilizate pe loc. De asemenea s-a dat ordin de mobilizare a redifilor din aceste 2 inspectorate de armată (insp. de redifi nr. 1, 2, în întregime, iar 5 și 6 parțial) reprezentând 38 Divizii, împreună cu cele 3 menționate din Insp. 3 Armată.

2) S-au luat întinse măsuri de rechizițiune a mijloacelor de transport. Între altele toate vasele de comerț sub pavilion grecesc, în număr de aproximativ 50, aflătoare în apele teritoriale turcești, au fost împedicate de a părăsi aceste ape, urmând a fi rechiziționate.

3) Asupra împărțirii armatei turcești, ni s-a comunicat de S.M.G. că se vor forma 2 armate:

Armata de est, sub comanda Generalului Abdulah-Pașa, cu Colonelul Djevad-bey ca șef de stat major, destinată a opera în contra Bulgariei spre Adrianopol.

Armata de vest, sub comanda Generalului Ali Riza Pașa, Șef de S.M. Colonelul Djeval bey, destinată a opera pe 3 fronturi unul în spre Uskub-Koprulu, altul spre Ianina-Elasona (sud) și al treilea spre Muntenegru.

Comandamentul suprem va fi exercitat de către Generalul Nazim-Pașa, actualul Ministru de război, având ca șef de stat major general pe Generalul Hadi P. iar ca sub șefi pe Coloneii: Pertew-bey și Zia Bey.

La început cuartierul general va fi la Constantinopole.

4) Torpiloarele flotei turcești au părăsit Dardanele și o parte din ele se găsesc deja în Marea Neagră.

Ca rezultat al mobilizării decretate se poate socoti că Turcii vor putea concentra până la 30 Septembrie următoarele forțe:

Armata de est: 140.000 oameni în regiunea Adrianopol-Kirkilisse.

Armata de vest: 120.000 oameni în regiunea Uskub-Koprulu, 30.000 la Scutari spre frontiera Muntenegreană și 40.000 la Elasona și Ianina. Total 330.000.

După această dată, vor începe a sosi trupele din Anatolia, care din cauza dificultăților de transport se pot evalua la un spor zilnic de 15.000 pentru armata de est și la 6.000 pentru armata de vest.

Dacă Marea Egee ar putea fi utilizată, s-ar putea evalua, după 1 Octombrie un spor zilnic al armatei de vest de 20.000 oameni, căci s-ar putea utiliza Salonicul ca punct de debarcare. Războiul cu Italia împiedică însă transportul trupelor din Anatolia prin Marea Egee.

Valoarea celor 2 Comandanți de armată și a șefilor de Stat major este necontestată; cuartierul general al Generalisimului este de asemenea format din ofițeri de valoare; ceea ce lasă însă de dorit este majoritatea corpului ofițeresc turcesc; în schimb soldatul turc posedă toate calitățile pentru a suporta greutățile războiului ce este pe punctul de a izbucni.

Atașatul militar în Turcia,

Lt. col. Aristide Razu

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 2 Informații, Dosar 182, cadre 268-270]

17. 25 septembrie/8 octombrie 1912, Constantinopol. Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la pregătirile de război (mobilizarea armatei turce, decretarea stării de asediu în Constantinopol, rezervarea căii ferate Constantinopol-Adrianopol exclusiv pentru transport militar).

September 25/October 8, 1912, Constantinople. Report of the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, on war preparations (mobilisation of the

Turkish army, declaration of a state of siege in Constantinople, limit the use of the Constantinople-Adrianopol railway exclusively for military transport).

Am onoarea a supune la cunoștința D-v, următoarele:

În urma presiunii Marilor Puteri, Guvernul Otoman a decis, în principiu, aplicarea în Macedonia a reformelor stabilite în 1880 de către o Comisiune internațională, ca rezultat a art. 23 din Tratatul din Berlin.

Știrea aceasta a fost primită în mod foarte favorabil de către masele populare musulmane, care interpretează aplicarea acestor reforme, ca o îndrumare spre autonomia Macedoniei.

Ieri, 24 Septembrie, spre seară, câteva mii de oameni în cap cu studenți universitari și cu agenți ai Partidului „June Turc” s-au dus la „Poartă”, unde au manifestat în mod cu totul ostil Guvernului cerând ca Marele Vizir – care se afla în Consiliul de Miniștri – să le dea lămuriri precise asupra intențiilor Guvernului cu privire la aplicarea reformelor ce se proiectează.

Compania de gardă a „Sublimei Porți” a refuzat să încerce a împărștia mulțimea, după care manifestații au pătruns în Sala de Consiliu a Miniștrilor. Marele Vezir le-a declarat că reformele care se discută de către Cabinet, vor fi traduse în proiect de lege, care, conform Constituției, va fi supus aprobării Camerei și Senatului și apoi sancțiunei Imperiale, așa că poporul nu trebuie să fie neliniștit.

Ministrul de războiu a fost de asemenea nevoit să declare manifestațiilor că armata continuă mobilizarea și că la nevoie își va face deplina sa datorie.

Pentru înlăturarea reproducerii unor asemenea manifestațiuni, Guvernul a proclamat starea de asediu în Constantinopole, cu începere de aseară.

Cu toată schimbarea momentană în acțiunea diplomatică, totuși mobilizarea continuă cu multă grabă în tot Imperiul. Calea ferată Constantinopole-Adrianopole este rezervată exclusiv pentru transporturile militare fiind cu totul întreruptă circulațiunea trenurilor de pasageri și de marfă.

Cavaleria din Constantinopole a pornit spre Adrianopole de 3 zile; iar în gara Sirkedji (Stambul) se îmbarcă zilnic 3000-4000 oameni și tunuri din CIA (Constantinopole) precum și din Diviziile de redifi locale.

Asupra situațiunei de la frontieră, mi s-a comunicat de la Statul major general că, în zilele din urmă, s-au întâmplat ciocniri pe toate frontierele, însă, nu între trupe regulate ci între populațiunile civile respective.

Cu privire la constituirea înaltelor Comandamentelor în vederea războiului, am putut afla că fostul Ministru de războiu Generalul Mahmud Şevket Paşa va fi numit Comandantul forțelor din armata de vest, care vor opera în contra Greciei; iar Generalul Zeki Paşa comandantul forțelor, tot din armata de vest, hotărâte a se concentra în regiunea Uskub Kopruplu (în contra Serbiei și a Bulgariei occidentale).

Spiritul războinic este foarte îndârjit în populațiunea musulmană din cuprinsul întregului Imperiu, și credința generală este că cu toate intervenirile Marelor Puteri, războiul pare acum inevitabil.

Atașatul militar în Turcia,
Lt.colonel Aristide Razu

18. 27 septembrie/10 octombrie 1912, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se propune ca, pe baza relațiilor de amicitie și a respectării neutralității, Legația României să acorde materiale sanitare armatei otomane, precum a procedat și Germania.

September 27/October 10, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, proposing, given the friendly relationship and on condition of neutrality that Romanian Legation will donate medical supplies to the Ottoman army, similar on how Germany acted.

Domnule Președinte al Consiliului,

Am onoarea a vă informa că în urma declarației războiului din partea Muntenegrului și în vederea unui procedeu similar din partea celorlalte state balcanice, Ambasadorul Germaniei¹², cu autorizațiunea Împăratului Germaniei, a comunicat ieri Porții că pune la dispozițiunea ei o parte din palatul Ambasadei din Constantinople pentru îngrijirea răniților. Guvernul otoman a primit cu recunoștință această propunere generoasă. Aflu că se fac demersuri ca și Crucea Roșie germană să vie în ajutorul Semilunei Roșii prin ambulanțe, material de pansament, instrumente medicale etc. Fiind date relațiunile noastre amicale cu Turcia și stricta neutralitate ce trebuie să observăm în împrejurările actuale, cred că ar fi bine ca și România să dea probe de simpatie specială pentru Turci, propunând expedierea unei sau două ambulanțe și trimitând material de pansament etc. Ar fi de dorit, dacă Guvernul dv. aprobă această propunere, să mă autorizeze telegrafic și cât de grabnic a face Guvernului Otoman comunicarea ce va găsi cu cale în această privință. În interesul relațiunilor noastre cu Turcia, în urma situațiunii speciale create prin împrejurări, îmi permit a ruga cu insistență Guvernul Regal să binevoiască a manifesta simpatia sa pentru Otomani, printr-un act care negreșit nu va întâmpina decât recunoștință, astăzi când ei sunt cu totul izolați.

N. Mișu, no. 1169

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 158]

19. 11/24 octombrie 1912, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care prezintă evoluția operațiunilor militare de pe frontul bulgar și opiniile din presa otomană despre atitudinea Marii Britanii și a României față de conflict.

October 11/24, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the military operation from the Bulgarian front and the references, in Ottoman media, on the British and Romanian attitude towards the conflict.

¹² Baronul Hans von Wangenheim (1859-1915), diplomat german. A fost secretar al ambasadei din Constantinopol (1899-1904), ministru plenipotențiar în Mexic (1904-1908), însărcinat cu afaceri la Tanger (1908), ministru plenipotențiar la Atena (1909-1912), ambasador la Constantinopol (1912-1915). A avut un rol esențial în decizia intrării Imperiului Otoman în Primul Război Mondial de partea Puterilor Centrale.

Domnule Președinte al Consiliului,

După informațiile ce am obținut la Poartă, luptele începute de câteva zile pe cele patru fronturi ale fruntariei turcești sunt încă în prima lor fază a unor lupte legate de avant-garde. Grosul armatelor n-a luat încă contact unele cu altele. Atențiunea guvernului otoman este îndreptată înspre regiunea Adrianopole, unde bătălii decisive vor avea în curând loc. Faptul că Cartierul General al armatei cu Ministrul de Război, Nazim Pașa, generalisimul armatei otomane, se află încă la Constantinopole, dovedește că bătăliile hotărâtoare se așteaptă că vor avea loc mai târziu. Asemenea, și atașații militari străini se află încă în Capitală și așteaptă să însoțească cartierul general la câmpul de luptă. Din informațiunile consulare din Adrianopole primite de ambasade, rezultă că Bulgarii au ocupat diferite pozițiuni importante nu departe de Adrianopole și că luptele principale au loc în triunghiul dintre Kirklise și riul Tungea. Trupele bulgare care înaintează prin valea Mariței spre Mustafa Pașa n-au luat încă contact propriu-zis cu armata turcească. Se dau numai lupte de avantposturi. Precum am comunicat E. V prin raportul meu precedent, la statul major otoman se crede că trupele bulgare care operează în direcțiunea Kirklise – Adrianopole sunt egale în număr cu trupele otomane. Prin faptul însă că Turcii observă defensivă și ocupă pozițiuni favorabile pentru defensivă, ei speră că vor avea avantajii incontestabile în contra Bulgarilor. Informațiunile despre luptele de la fronturile sârbesc, muntenegrean și grecesc sunt foarte rari, fantastice și neînsemnate. Atențiunea statului major turcesc este fixată asupra Adrianopolei și împrejurimilor. În așteptarea evenimentelor hotărâtoare, presa otomană, turcească și străină, comentează în articole consecutive atitudinea ce mai cu seamă Anglia și România, puterile presupuse cele mai favorabile Turciei, vor observa în evenimentele actuale. Atitudinea rezervată a Angliei și interesul ce acest stat are de a menaja milioanele de musulmani din coloniile sale, face opinia publică turcească să speră că, în definitiv, în caz de eșec, Anglia nu va permite ca Turcia să fie nimicită. Asemenea, presa turcească reproduce toate articolele din organele străine cu comentarii despre atitudinea ce România ar trebui eventual să ia în complicațiunile actuale. Ziarele turcești publică toate articolele apărute în zilele din urmă în „Le Temps” și „Les Debats” și „L’Independance Roumaine”, în care se spune că România nu poate rămâne indiferentă în cazul deplasării echilibrului din Peninsula Balcanică. La Poartă, atât miniștrii cât și funcționarii otomani superiori nu încetează a exprima recunoștința lor pentru sentimentele amicale manifestate în România pentru Turcia în momentele actuale așa de grele pentru Imperiul Otoman. Lumea politică otomană este foarte satisfăcută și de tonul amical al presei românești pentru Turcia.

N. Mișu, no. 1269

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 158]

- 20. 13/26 octombrie 1912, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se transmite că guvernul otoman nu permite prezența altor ofițeri străini în afara atașajilor militari, ca observatori ai operațiunilor de pe frontul bulgar.**

October 13/26, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, informing that the Ottoman government does not allow the presence of other foreign officers as observers on Bulgarian front, besides the military attaches.

Domnule Președinte al Consiliului,

Ca urmare la telegrama mea cifrată no. 1270 din 11/24 curent, am onoarea a vă informa că Guvernul otoman, în afară de atașajii militari acreditați aci, nu admite nici un alt ofițer să urmeze operațiunile războiului cu statele balcanice. Cererea formulată de diferite state în această privință, între care Austro-Ungaria, care dorea a trimite un general, a fost respinsă. Despre această măsură generală, colonelul Razu, atașatul nostru militar, a informat statul major general al armatei prin raportul său no. 391 de la 25 Septembrie 1912. În afară de atașajii militari acreditați, s-au admis prin excepțiune un ofițer japonez și unul suedez, pentru motivul că aceste state n-au atașajii militari. Ministrul afacerilor străine, cu care am vorbit în privința dorințelor guvernului român de a trimite încă un ofițer român în afară de atașatul nostru militar, mi-a comunicat că Ministrul de Război se vede în imposibilitate de a ne satisface cererea, din pricina lipsei de mijloace de comunicațiuni și celor trebuincioase pentru adăpostirea și îngrijirea unui număr mai mare de ofițeri străini.

N. Mișu, no. 1284

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 158]

21. 19 octombrie/1 noiembrie 1912, București. Adresă a Ministerului de Externe, în care se solicită ministrului Nicolae Mișu informarea autorităților asupra deciziei României de a trimite ambulanțe atașate armatelor otomană și bulgară.

October 19/November 1, 1912, Bucharest. Address of the Ministry for Foreign Affairs to the Minister Nicolae Mișu to inform Ottoman authorities that Romania will send ambulances attached to the Ottoman and Bulgarian armies.

Domnule Ministru,

Din inițiativa Guvernului Regal, Direcțiunea generală a Serviciului Sanitar a organizat două ambulanțe care să „conlucreze cu ambulanțele Crucii Roșii” pe câmpul de război din Turcia, una atașată la armata otomană și a doua la armata bulgară. Fiecare ambulanță va fi compusă din două barăci demontabile, putând să conțină minimum 25 paturi, având ca personal: un chirurg șef al ambulanței cu alți doi chirurghi ajutoari, șase subchirurghi interni, o infirmieră, o soră de caritate și o bucătăreasă. Am onoarea a vă ruga să binevoiți a aduce aceasta la cunoștința guvernului otoman, cerând să ne indice localitatea unde are să fie instalată ambulanța precum și a acorda înlesnirea transportului pe teritoriul otoman a materialului și personalului despre care este vorba. Rog a comunica rezultatul telegrafic.

Ministru G. Cretzianu, nr. 25403

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 160]

22. 22 octombrie/4 noiembrie 1912, București. Cererea ministrului plenipotențiar otoman, Sefa Bey, către ministrul Afacerilor Externe, Titu Maiorescu, ca guvernul român să intervină pentru oprirea luptelor de la Ceataldja ceea ce ar împiedica ocuparea capitalei otomane de către bulgari. Regele Carol I acceptă cererea de mediere solicitată de guvernul otoman.

October 22/November 4, 1912, Bucharest. Request of the Ottoman plenipotentiary minister, Sefa Bey, to the Minister for Foreign Affairs Titu Maiorescu, asking for a Romanian government action to stop the fighting in Ceataldja preventing, thus, the takeover of the Ottoman capital by the Bulgarian forces. King Carol I accepted the mediation request formulated by the Ottoman government.

Uhr Abends. Soeben war Sefa Bey bei mir mit einer Depesche seiner Regierung, die ich vor seinen Augen schriftlich resümierte und die darnach folgendermassen lautet: „La situation très compromise de notre armée ne nous permet pas d’espérer défendre efficacement Tschataldja. Nous recourrons donc aux moyens politiques pour empêcher l’entrée des Bulgares à Constantinople. Nous demandons aux Grandes Puissances, en arrêtant la marche en avant de l’armée bulgare, de faire cesser les hostilités et entamer les négociations de paix. Nous ne pouvons prévoir les conséquences de l’occupation de Constantinople par l’ennemi si les autorités quittent la Capitale, qui reste livré à l’anarchie. Nous prions donc aussi le gouvernement roumain d’employer tous ses moyens pour prévenir l’entrée des Bulgares à Constantinople.” Ich versprach dem turchischen Gesandten, der über die obige Depesche selbst bestürzt war, dieselbe mit morgiger Post S. M. dem König mitzuteilen, alles Uebrige der allerhöchsten Entscheidung überlassend.

[rezoluția regelui Carol I dictată lui Louis Basset¹³]

„Nous pouvons assurer gouvernement turc de notre concours bienveillant auprès des Grandes Puissances”.

[Arhivele Naționale, Fond Casa Regală, Documente oficiale, dosar 22/1912 filele 1-2].

23. 25 octombrie/7 noiembrie 1912, Salonic. Raport al consulului general la Salonic, Spiru Constantinescu, prin care transmite Legației din Constantinopol un articol despre posibila atitudine a României față de modificarea echilibrului balcanic prin mărirea teritoriului Bulgariei. Opinia publică locală este convinsă că România va intra în război de partea Imperiului Otoman, având în vedere interesele comune împărțite.

October 25/November 7, 1912, Thessaloniki. Report of Consul General Spiru Constantinescu, forwarding to the Romanian Legation in Constantinople an article on Romania’s attitude in case of balance change in the Balkans, through territorial expansion of Bulgaria. Given the convergence of interests, the local public opinion assumed that Romania would enter the war besides Ottoman Empire.

Domnule Ministru,

Am onoarea să comunic aci alăturat Excelenței Voastre un articol apărut aseară în jurnalul local „L’Indépendant”, și care conține oarecare reflecțiuni asupra atitudinii țării noastre în războiul dintre Turcia și statele balcanice.

S. Constantinescu¹⁴, no. 1023

¹³ **Louis Basset** (1846–1931), elvețian, secretarul particular al regelui Carol I, intrat în slujba sa în 1869, și administratorul general al Curții. În 1930, regele Carol al II-lea i-a încredințat un rol de consilier administrativ.

¹⁴ **Spiru Constantinescu** a fost primul consul la Bitolia între 1892-1895. A fost, ulterior, consul general la Salonic.

Jurnal „L'Indépendant” din 24 Octombrie/6 Novembre 1912

La Roumanie et la guerre

On s'est demandé un peu partout en Europe, avant l'ouverture des hostilités, ce que fera la Roumanie dans le cas d'une guerre balkanique. On se le demande encore plus aujourd'hui que le sort des armées semble être indécis pour la Turquie. L'équilibre balkanique maintenu jusqu'à présent n'inquiétait pas la Roumanie et sa seule intervention s'est bornée seulement en faveur des Valaques macédoniens. Elle n'a jamais manifesté des prétentions territoriales, son ambition se limitait strictement à l'obtention des libertés culturelles et religieuses pour les quelques milliers de familles roumaines éparses dans les vilayets de Salonique et de Monastir. Mais si cet équilibre qui satisfaisait la Roumanie venait à être rompu en faveur des états balkaniques, quelle serait son attitude? Se contenterait d'une promesse de compensation pour sa bienveillante neutralité? Et si cette promesse n'est pas réalisée ou si elle l'est insuffisamment, aurait-elle, à son tour, recours aux armes pour faire valoir ses droits? Ce sont autant de questions sur lesquelles il serait imprudent de se prononcer d'une façon catégorique. Le conflit balkanique est un de ces problèmes ardues que la politique de quelques puissances a essayé de résoudre par la guerre, mais on verra dans un prochain avenir qu'il n'en est rien. Les Balkans et l'Europe orientale en général réservent encore bien des surprises à la diplomatie et les crises recommenceront de plus belle lorsqu'en aura cru avoir tranché par l'épée toutes les difficultés dont ces régions sont éternellement la source.

Tout en ne se prononçant pas sur l'attitude de la Roumanie, on peut dire en se basant sur des précédents historiques, que le roi Charles répète actuellement la même faute que commit Napoléon III en laissant vaincre l'Autriche en 1866 à Sadowa. Si la France monarchique a toujours eu pour but d'affaiblir l'Autriche, ce principe de politique extérieure avait des limites. La France ne voulait pas d'une Autriche maîtresse de l'Europe, mais elle tenait à l'équilibre européen. En effet, l'Autriche affaiblie, l'équilibre fut rompu et de là la guerre de 70 et les conséquences que tout le monde connaît. Tous les historiens sont aujourd'hui d'accord que la guerre austro-prussienne a eu comme résultat la guerre franco-allemande et que l'une aurait été impossible sans l'autre. On se plaît à dire dans certaine presse européenne que la Roumanie, enlaissant affaiblir la Turquie, se réserve pour l'avenir les mêmes déboires que Napoléon III. Elle aurait dû intervenir aussitôt la guerre déclarée et non après. Si la Bulgarie sort victorieuse de la lutte, que fera de la Roumanie? Forte du succès de ses armes et du prestige acquis. Elle voudra jouer dans les Balkans le rôle joué autrefois par la Prussie dans la Confédération germanique. Qui nous dit que le Tzar Ferdinand ne voudra pas grouper autour de son sceptre tous les états du Sud de l'Europe. Que deviendra alors la Roumanie? Nous ne parlerons que pour mémoire du prétendu accord turco-roumain. On a aussi dit qu'une convention militaire liait les deux états. Mais, qui sait quelque chose de précis à ce sujet? C'est là justement le danger de ces accords secrets dont tout le monde jase et sur lesquels une nation compte en cas de besoin. Sans savoir au juste de quoi il s'agit, on peut affirmer que la nation ottomane avait la conviction que la Roumanie interviendrait dans un cas de guerre. C'est une désillusion de plus, ajoutée à toutes celles qu'éprouve la Turquie depuis quelques semaines. Mais qu'il y ait convention écrite ou non, un accord turco-roumain est, dans les circonstances présentes, quelque chose de si naturel, qu'il s'établit, comme nous le disons plus haut, de soi-même. La concordance des intérêts implique nécessairement une action commune. Si les hommes politiques de Bucarest feignent d'oublier cette vérité, qu'ils relisent les belles pages d'Albert Soret sur les origines diplomatiques de la

guerre de 70. Ils trouveront des notes et des détails qui rappellent étrangement la situation actuelle. Les peuples peuvent changer, les époques aussi peuvent varier, mais l'histoire est un éternel recommencement. Les mêmes fautes, répétées à un demi-siècle de distance, peuvent produire les mêmes résultats.

King

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 158]

24. 25 octombrie/7 noiembrie 1912, Constantinopol. Adresă prin care Ministerul Afacerilor Străine otoman exprimă recunoștința pentru trimiterea de către România a unei misiuni medicale pe frontul bulgar.

October, 25/November 7, 1912, Constantinople. Note of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs expressing gratitude for the Romanian medical mission deployed on the Bulgarian front.

Monsieur le Ministre,

En réponse aux communications que Votre Excellence a bien voulu m'adresser le 5 et le 6 de ce mois No. 1346 et 1532 j'ai l'honneur de l'informer que mon Département s'est empressé d'en transmettre la première à la Société du Croissant Rouge Ottoman qui, certes, sera vivement touchée de ce précieux témoignage de sympathie du Gouvernement Royal. Le Gouvernement impérial accepte également avec reconnaissance le concours de deux médecins que le Gouvernement Royal propose de mettre à sa disposition pour le soin des blessés de l'armée impériale. La Ministère Impérial de Guerre consulté à ce sujet saurait gré à ces messieurs s'ils voulaient bien consentir à se rendre à Constantinople pour se mettre en rapport avec la Société et partir ensuite pour Dédéagatch.

En priant Votre Excellence de vouloir bien me faire connaître leur à cet effet, je me fais un devoir d'exprimer à Votre Excellence mes plus vifs remerciements et de vous réitérer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma haute considération.

Pour le Ministre, Le Sous-Secrétaire d'État (indescifrabil)

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 160]

25. 27 octombrie/9 noiembrie 1912, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care sunt expuse demersurile făcute pentru obținerea aprobării trecerii prin strâmțori a crucișătorului „Elisabeta”.

October 27/November 9, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the efforts to get authorization for the "Elisabeta" Cruiser to cross the Straits.

D-le Președinte ale Consiliului,

Îndată după primirea telegramii dumneavoastră cifrate am intervenit pe lângă Guvernul otoman pentru obținerea unei iradele promițând trecerea prin strâmțori a vasului nostru de

război „Elisabeta”, destinat protecției supușilor români la Constantinople. Am mijlocit în mai multe rânduri atât pe lângă Ministerul de Interne cât și personal pe lângă Ministrul afacerilor străine pentru emiterea cât mai grabnică a Iradelei. După diferite promisiuni, eri am insistat din nou pe lângă Noradunghian Efendi, rugându-l a grăbi îndeplinirea formalităților. Ministrul turc mi-a promis că va stăruie astăzi, sâmbătă, la Consiliul de Miniștri, spre a se cere Sultanului¹⁵ această favoare pentru vasul român de război. Noradunghian Efendi mi-a comunicat cu acest prilej că la mijloc este chestiunea de principiu a strâmtorilor, că dacă ni s-ar da nouă voie de a trece cu un vas de război strâmtorile, Poarta n-ar putea refuza aceasta altor state, cu care nu întreține relațiuni de amicitie ca cu România, și că astfel s-ar crea un precedent de înlăturat. Am arătat Ministrului că vasele noastre de război au trecut în mai multe rânduri strâmtorile, că în special încrucișătorul „Elisabeta” a intrat și altă dată în Bosfor (ultima la Constantinople timp de câteva săptămâni).

Dreptul Turciei de a permite intrarea vaselor de război în strâmtori este un drept suveran pe care-l poate acorda unuia și refuza altuia. În momentele grele prin care trece Imperiul, Poarta nu are nici un interes de a face greutăți în această privință unei puteri amice ca România. Dealtminteri Poarta refuzând intrarea vasului, își ia o grea răspundere în ceea ce privește siguranța supușilor români. Ministrul, convins, după cum mi-a declarat, de dreptatea cererii noastre, mi-a promis că astăzi va căuta a convinge Consiliul de Miniștri de a cere Sultanului voia de intrare în Bosfor a vasului nostru de război. Să nu credeți, D-le Ministru, că Poarta face aceste greutăți numai nouă. Chiar marilor Puteri a permis intrarea a câte unui vas de Putere, după mai multe zile numai. Astăzi când Puterile cred că câte un singur vas n-ar fi suficient pentru paza siguranței conașionalilor lor, ambasadorii au mai cerut voia de a aduce la Constantinopol și un al doilea vas de fiecare Putere. Poarta la început a refuzat, apoi a cerut ca ambasadorii să ia obligațiunea în scris că îndată ce ordinea va fi restabilită, vasele de război străine vor părăsi apele turcești. Ambasadorii, în primul moment, au refuzat, apoi, conform instrucțiunilor guvernelor lor, au dat declarațiunea cerută. Cu toate acestea, ambasadorii așteaptă de câteva zile emiterea iradelei respective. Voi stăruie din nou astăzi la Minister pentru obținerea iradelei necesară încrucișătorului Elisabeta.

Până în acest moment (ora 12) n-am primit decât o telegramă de la comandantul vasului Elisabeta din Constanța, că sosește astăzi la ora 7 dimineața la Kavak. Am expediat prin mijlocirea Serviciului Maritim Român un memorandum la intrarea Bosforului, cu o scrisoare pentru dl. Căpitan comandor Rădulescu¹⁶ că iradeaua n-a fost emisă și că trebuie să se oprească la rezervă înainte de Kavak, până ce-i voi putea comunica hotărârea Porții. Primind astăzi telegrama din partea D-voastră din 26 Octombrie, am rugat Serviciul Maritim Român să telegrafieze Principesei Maria, care ar trebui să însoțească încrucișătorul nostru, că iradeaua n-a fost dată, că nu se poate ști în mod pozitiv când va fi liberată și că ar trebui să ceară instrucțiuni de la guvernul român prin Principesa Maria. Dacă însă vasul nostru este aproape de Kavak ar trebui să aștepte acolo comunicările mele ulterioare. N-am crezut bine a invita încrucișătorul nostru de a se întoarce la Constanța, fără știrea guvernului căci n-am avea respect de impresiunea ce această

¹⁵ **Mehmed V** (1844-1918), sultan în perioada 27 aprilie 1909– 3 iulie 1918. Deși ar fi preferat ca imperiul să rămână neutru în Primul Război Mondial, a fost nevoit să urmeze orientarea pro-germană a ministrului Enver Pașa. În contextul intrării Imperiului Otoman în război alături de Puterile Centrale, Mehmed al V-lea a proclamat Războiul Sfânt (Jihadul) împotriva Rusiei, Franței și Marii Britanii. A fost ultima proclamație de acest tip de către un calif.

¹⁶ Căpitanul comandor **Paul Rădulescu** (1862-?) era comandantul Diviziei de Mare. Absolvent al Școlii navale din Brest, sublocotenent la 1 august 1883, căpitan-comandor la 10 mai 1906, comandor la 1 aprilie 1913.

măsură ar face în țară, mai cu seamă că presa noastră a publicat știrea despre plecarea vasului nostru de război la Constantinople.

N. Mișu, no. 1384

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 158]

26. 28 octombrie/10 noiembrie 1912, Constantinopol. Adresă a Ministerului Afacerilor Străine otoman prin care se anunță emiterea iradei care aprobă trecerea prin strâmtori a crucișătorului „Elisabeta”.

October 28/November 10, 1912, Constantinople. Note of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs that issued a permit for the "Elisabeta" cruiser's crossing of the Straits.

Monsieur le Ministre,

En réponse à la note que Votre Excellence m'a fait l'honneur de m'adresser du 7 courant sub no. 1360, je viens Lui faire savoir que l'Iradé Impérial autorisant le croiseur de la Marine Royale roumaine "Elisabeth" à passer les Dardanelles pour venir à Constantinople, est promulgué. Il est bien entendu, conformément d'ailleurs à ce qui a été convenu avec les Missions des autres Puissances, que le dit croiseur ne restera dans les eaux de Constantinople et des Detroits que jusqu'au rétablissement d'un état de choses résultant de la signature des préliminaires de paix.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, l'assurance de ma très haute considération.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 158]

27. 29 octombrie/11 noiembrie 1912, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, prin care se informează asupra aprobării tranzitului crucișătorului „Elisabeta” prin strâmtori.

October 29/November 11, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the approval for "Elisabeta" cruiser crossing through Straits was issued.

Domnule Președinte ale Consiliului,

Ca urmare la telegrama mea cifrată cu no. 1389 de ieri, am onoarea a vă trimite aci alăturat copie de pe nota Ministrului Afacerilor Străine al Turciei, prin care ni se comunică că iradeaua pentru intrarea în Bosfor a încrucișătorului român "Elisabeta" a fost promulgată, precum și copie de pe o notiță relativă la dorința Porții de a nu se mai da salutul muzicii. O asemenea permisiune a mai fost dată și pentru un vas de război spaniol și unul olandez, în afară de Puterile cele mari. La recepțiunea diplomatică de astăzi am mulțumit Ministrului turc pentru mijlocirea sa amicală pe lângă Consiliul de Miniștri și pentru sprijinul ce a dat cererei noastre. Noradunghian Efendi mi-a comunicat că a pledat cauza noastră pe lângă colegii săi din Cabinet care făceau obiecțiuni, nu numai pentru a ne arăta simpatia sa personală, dar și din motive politice. D-sa crede că este mai bine ca Poarta să facă uz de drepturile ei suverane în mod egal față de toate Puterile fără deosebire, fie ele mari sau mici, și apoi D-sa este de părere că în viitor Turcia

ar trebui să țină mai mult cont de interesele și ale micilor Puteri, cu care în orice caz s-ar putea înțelege „mai efin” de cât cu cele mari. Evenimentele tragice care se desfășoară astăzi au dovedit că politica marilor Puteri, pe care Turcia s-a sprijinit până acum, a făcut complect faliment din cauza egoismului lor nemăsurat și rivalității ireductibile dintre ele. Ministrul crede că, în urma măsurilor luate, chiar dacă trupele otomane n-ar putea rezista la Ceatalgea, dezordine mai grave nu vor avea loc în capitală. Prezența vaselor de război străine în sumă de vreo 20, cu vre-o 10.000 de oameni, va contribui mult la calmarea spiritelor surescitate ale musulmanilor. Comandanții vaselor de război străine au alcătuit un plan de apărare al populațiilor străine din Pera și Galata, împărțind orașul în mai multe sectoare, care vor fi imediat ocupate de comisarii flotei internaționale, izolând cartierele străine de cele indigene. Trupele internaționale vor debarca la primul semnal cu steagul ce li se va da de ambasadele străine. Până astăzi în oraș domnește cea mai perfectă liniște și se crede că ea cel puțin în cartierele locuite de străini, va fi menținută, chiar în cazul eșecului trupelor turcești la Ceatalgea și a intrării eventuale a armatei bulgare în Constantinopole.

N. Mișu, no. 1398

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 158]

28. 1/14 noiembrie 1912, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se anunță sosirea crucișătorului „Elisabeta” și misiunea ce i s-a încredințat. Conform planului stabilit, marinarii români vor forma aripa stângă a sectorului austriac în Galata și vor colabora cu marinarii vaselor austro-ungare la apărarea cartierelor locuite de străini (Pera și Galata).

November 1/14, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, announcing the arrival of the “Elisabeta” cruiser and its main tasks. According to the agreed plan, the Romanian sailors will form the left wing of the Austrian sector in Galata and will cooperate with the Austro-Hungarian ships in defending the quarters inhabited by foreigners (Pera and Galata).

Domnule Președinte al Consiliului,

Am onoarea a vă informa că încrucișătorul „Elisabeta” a sosit azi la Constantinopole. Vasul nostru de război a avut de suportat o furtună deosebită pe Marea Neagră, ceea ce a întârziat sosirea sa aci. Dl. Comandant Negru¹⁷ a fost ieri seară la mine și am stabilit împreună punctele principale pentru apărarea Legațiunii, Consulatului țării și a supușilor români în caz de nevoie. Conform planului stabilit de comandanții flotei internaționale, o parte din echipajul „Elisabetei” va colabora cu marinarii celorlalte vase străine la apărarea orașelor locuite de străini (Pera și Galata). Marinarii români vor forma aripa stângă a sectorului austriac în Galata. Pentru ca participarea marinei noastre la planul general de apărare să fie cât se poate mai efectivă, dl. Comandant

¹⁷ Nicolae Negru (1868-1940), ofițer de marină. A absolvit Școala de Marină din Galați și Academia Navală din Livorno. În octombrie 1910 a fost numit comandantul crucișătorului „Elisabeta” Avansat comandor în 1915, a fost numit comandant al escadrei de Dunăre (15 mai 1916) și comandant al Marinei (8 ianuarie 1917). Avansat contraamiral în 1917.

Negru va cere de la Constanța încă 50 de soldați, pe lângă cei 200 ce mai are, astfel ca să poată conserva vreo 50 de oameni pentru Legațiune, Consulat și supușii români, iar cu majoritatea sectorului să completeze rândurile flancului stâng al sectorului româno-austriac. Comandantul în-crucișătorului nostru se va pune astăzi în raport și va stabili în detaliu participarea contingentului român la apărarea orașului. Și astăzi domnește liniște complectă în oraș și speranța că prezența vaselor străine în port va împiedica orice dezordine crește din ce în ce mai mult.

N. Mișu, no. 1405

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 158]

29. 7 noiembrie 1912. Notă verbală a Ministerului otoman al Afacerilor Străine către Legația României la Constantinopol prin care se mulțumește pentru ajutorul umanitar oferit de statul român, inclusiv trimiterea a doi medici pentru îngrijirea răniților din Armata Otomană.

November 7, 1912. Note from the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Legation in Constantinople thanking for the humanitarian aid provided by the Romanian state, including sending of two doctors to take care of the wounded soldiers of the Ottoman Army.

Monsieur le Ministre,

En réponse aux communications que Votre Excellence a bien voulu m'adresser le 5 et le 6 de ce mois No. 1346 et 1532, j'ai l'honneur de l'informer que mon Département s'est empressé d'en transmettre la première à la Société du Croissant Rouge Ottoman qui, certes, sera vivement touchée de ce précieux témoignage de sympathie du Gouvernement Royal.

Le Gouvernement Impérial accepte également avec reconnaissance le concours des deux médecins que le Gouvernement Royal propose de mettre à sa disposition pour le soin des blessés de l'armée Impériale.

Le Ministère Impérial de la Guerre consulté à ce sujet saurait gré à ces messieurs s'ils voulaient bien consentir à se rendre à Constantinople pour se mettre en rapport avec la Société et partir ensuite pour Dédé-Agatch où leur concours serait des plus appréciables.

En priant Votre Excellence de vouloir bien me faire connaître leur disposition à cet effet, je me fais un devoir d'exprimer à Votre Excellence mes plus vifs remerciements et de vous réitérer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma haute considération.

ss. [indescifrabil]

[AMAE, Fond Constantinopol, vol. 160]

30. 11 noiembrie 1912. Note verbale ale Ministerului otoman al Afacerilor Străine către Legația României la Constantinopol prin care este acceptată oferta umanitară română și se solicită deplasarea ambulanței și a personalului său la Dedeagatch (Alexandropoulis).

November 11, 1912. Notes of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs to the Romanian Legation in Constantinople, accepting the Romanian humanitarian offer and requesting the movement of the ambulance and its personnel to Dedeagatch (Alexandropoulis).

En se référant à sa communication en date du 7 Novembre dernier 24413/52, le Ministère des Affaires Etrangères a l'honneur d'informer la Légation de Sa Majesté le Roi de Roumanie que l'ambulance organisée par la Direction Générale du service sanitaire de Roumanie sur la gracieuse initiative du Gouvernement Royal est prié de se rendre également à Dédéagatch.

Les instructions nécessaires à ce sujet ayant été déjà données aux autorités locales, le Ministère Impérial prie la Légation Royale de Roumanie de vouloir bien en aviser qui de droit.

Le Ministère Impérial saisit cette occasion pour réitérer les remerciements du Gouvernement Impérial pour la marque de sympathie que le Gouvernement Royal a bien voulu lui donner à cette circonstance.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 160]

31. 20 noiembrie/2 decembrie 1912, Constantinopol. Notă verbală a Legației României, în care se semnalează pericolele la care ar fi expusă ambulanța românească, dacă va debarca la Dedeagaci, port atacat și cucerit de forțele bulgare la 6/19 noiembrie 1912.

November 20/December 2, 1912, Constantinople. Note in which Romanian Legation indicates the potential dangers on Romanian ambulance in case of its deployment at Dedeagach, given the fact that this port was occupied by the Bulgarian forces in November 6/19, 1912.

La Légation Royale de Roumanie a l'honneur à annoncer le Ministère Impérial des Affaires Etrangères de sa notice No. 25393/ 30 Novembre dernier et de lui faire part de surprise avec laquelle elle a reçu la demande de nouvelles formulée par le Croissant Rouge au sujet de l'ambulance roumaine a Dedeagatch. Au moment de la désignation de Dedeagatch comme le lieu de résidence de cette ambulance cette mission diplomatique a cru devoir attirer l'attention du Croissant Rouge sur le fait que cette localité était menacée d'être prise par les bandes et par les armées ennemies, ce qui d'ailleurs a eu lieu le 6/19 de ce mois. La Légation Royale ne manquera pas de son côté de faire son possible pour trouver le moyen convenable en vue de mettre en rapport avec l'ambulance de l'État roumain, mais elle tient à attirer également l'attention de la Société du Croissant Rouge sur l'obligation morale qui lui incombe de faire de son côté les démarches nécessaires pour se renseigner sur le sort de l'ambulance roumaine qui se mis bénévolement à la disposition des autorités ottomanes et pour informer à temps les familles des médecins et infirmières sur le sort de cette ambulance.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 160]

32. 10/23 noiembrie 1912, Constantinopol. Notă verbală a Legației României, prin care se informează ministerul Afacerilor Străine otoman despre refuzul comandantului navei de a permite debarcarea ambulanței române la Dedeagaci.

November 10/23, 1912, Constantinople. Note of the Romanian Legation informing the Ottoman Ministry of Foreign Affairs on the refusal expressed by the captain of the ship to allow the Romanian ambulance to be disembarked at Dedeagach.

Comme suite à la note-verbale No. 1519 du 21 Novembre/4 Décembre dernier, la Légation Royale de Roumanie a l'honneur d'informer le Ministère Impérial des Affaires Etrangères qu'à son arrivé à Dédéagatch l'ambulance de l'État roumain a trouvé cette ville en proie à l'incendie et au pillage, le commandant du navire qui la transportait a refusé de la débarquer et a décidé de la conduire à Salonique. L'accès de cette ville fut également refusé à l'ambulance roumaine, vu sa provenance de Constantinople. En dernier lieu cette ambulance s'est rendre à Trieste ainsi que la mission ottomane, qui avait été destiné à la ville de Salonique. En lui communiquant ce qui précède, la Légation Royale de Roumanie a l'honneur de prier le Ministère Impérial des Affaires Etrangères de vouloir bien lui faire savoir les dispositions que le Croissant Rouge croit nécessaires d'envisager au sujet de l'ambulance de l'État roumain.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 160]

33. 13/26 noiembrie 1912, Salonic. Informare a medicului Victor Gomoiu, însărcinat cu ambulanța destinată Imperiului Otoman, adresată consulului român de la Salonic despre refuzul comandantului navei de a permite debarcarea la Dedeagaci și în ceea ce privește imposibilitatea de a debarca la Salonic.

November 13/26, 1912, Thessaloniki. Report of Doctor Victor Gomoiu, responsible with the ambulance donated to the Ottoman Empire, to the Romanian consul in Thessaloniki about the circumstances in which the deployment of the ambulance at Dedeagach was refused by the captain of the ship. Also, he informs on the impossibility to land at Thessaloniki.

În urma rezultatului negativ al demersului ce v-am rugat ieri a face pe lângă autoritățile locale, neputând comunica verbal, îmi permit a vă expune pe larg situațiunea noastră, sperând că în baza celor ce urmează, veți putea interveni cu folos. Guvernul român a trimis trei ambulante sanitare: una pentru Bulgaria, care se află la Stara Zagora, alta în Serbia și alta (cea de față) în Turcia. După cum v-am arătat, sunt 13 persoane (trei chirurghi, doi studenți, subchirurghi etc.) și aveam un material de circa 100.000 lei, putând instala un spital compus din două barăci demontabile cu 25 de paturi, rufărie, alimente, bucătărie etc., cu tot confortul pentru a întreține bolnavii pe seama noastră. Cum am ajuns în Constantinopol, Luni 29 Octombrie, am primit de aci deciziunea guvernului Otoman de a pleca pentru Dedeagatch, dar neavând vapor nu am putut pleca decât Luni 5 Noiembrie. În seara când am ajuns la destinație (Marți 6 Noiembrie) orașul Dedeagatch era în flăcări. A doua zi dimineată, Domnul Comandant al vaporului a primit știrea că în oraș sunt masacre și pentru acest cuvânt, ori pentru altul pe care nu-l cunosc, a refuzat să descarce mobilierul și materialul ambulanței noastre, iar fără acest material debarcarea personalului singur nu avea niciun rost. Domnul Comandant nu mi-a permis parlamentarea, ne-a promis însă și s-a angajat că la Cavala¹⁸, portul cel mai apropiat, vom găsi un bastiment de război pe care vom fi îmbarcați atât noi, personalul cât și materialul ambulanței și vom fi readuși în Dedeagatch spre a ne putea îndeplini misiunea. Ori fiindcă la Cavala n-a existat niciun vas de război, nici altul comercial pe care să ne îmbarcăm imediat și fiindcă în loc de cinci ore cât se

¹⁸ **Kavala**, port la Marea Egee, în nordul Greciei (Tracia de vest), la 148 km vest de Dedeagaci. Până în 1912 a făcut parte din Vilayetul otoman Adrianopol. Eliberat de Grecia în noiembrie 1912, prin tratatul de pace de la București (10 august 1913) a rămas în componența Greciei.

vorbise, vaporul a stat aci patru zile (Miercuri– Sâmbătă 10 Noiembrie) am coborât în port ca să parlamentez, dar imposibilitatea de a mă înțeleg cu autoritățile improvizate găsite acolo m-a împiedicat a putea debarca.

Data fiind situația critică în care ne găseam, pe de o parte față cu imposibilitatea debarcării, iar pe de alta față cu afirmațiunile Domnului Comandant, am fost nevoit să plătesc în Cavala transportul nostru până la Triest (ținta vaporului) rămânându-mi totuși speranța că intervenția d-voastră aci ne-ar fi putut debarca în Salonic. Neputând debarca nici aici, vedeți bine situația ridiculă nu numai a noastră, dar și a guvernului român. În loc de a servi beligeranților ca misiune sanitară și în loc de a duce în țară materialul științific pe care am fost angajați a-l aduna, noi rătăcim pe apă de o săptămână. Continuând drumul până la Triest, în loc de folosul așteptat, aducem statului român o pagubă materială de aproape trei mii de lei: transportul personalului până acolo, plus transportul ambulanței (materialului), plus stricăciunile ce va mai suferi, plus transportul și întreținerea întregii ambulanțe de la Triest până la București. Ne mai putând discuta greșeala guvernului otoman care ne-a trimes la Dedeagatch, nici refuzul Domnului Comandant al vaporului, care n-a debarcat materialul ambulanței la Dedeagatch, s-ar putea salva cel puțin onoarea guvernului nostru, debarcând aici și punându-mă cu tot materialul nostru în serviciul oricărei armate.

În ce privește starea de carantină în care se află vaporul ca venind dintr-un focar de holeră nu se poate invoca, deoarece noi suntem pe drum de opt zile și orice caz posibil de holeră s-ar fi declarat. Afară de aceasta noi suntem singurii pasageri care venim din Constantinopol, pe când ceilalți șapte care se găsesc pe bord au fost imbarcați din Dedeagatch. În sfârșit, dacă acesta este argumentul unic care se opune debarcării noastre, sunt dispus a plăti cheltuielile de întreținere ale vaporului pentru cele două zile cât mai are spre a completa aci cele cinci zile (intervalul cerut de carantină) sau să fim debarcați cu întreg materialul ambulanței și să facem carantină și dezinfecția pe uscat. Iată, Domnule Consul, situațiunea în care ne găsim, care vă rog a-i da toată atențiunea și pe care vă rog să o comunicați în grabă guvernului nostru, deoarece nu am posibilitatea cum să corespund direct.

Dirigintele ambulanței, Dr. Gomoiu¹⁹

P.S. Astăzi dimineață a sosit în port un vapor spital, purtând pe coș și pe ambele catarguri câte o cruce roșă. Dacă ar fi vorba de o misiune sanitară sosită în același scop ca și noi, am fi poate alipiți ei și am servi o cauză comună ori am fi detașați chiar la un spital deja instituit.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 160]

34. Noiembrie, 1912. Telegramă privind eventualitatea ocupării Adrianopolului, pe fundalul recente pierderi a Saloncului, și a implicațiilor unui asemenea deznodământ

¹⁹ **Victor Gomoiu** (1882-1960) medic chirurg, părintele istoriei medicinei românești și al muzeografiei medico-farmaceutice. A luat parte la Războaiele Balcanice (1912– 1913), apoi la cele două Războaie Mondiale. În octombrie 1912, el a plecat din București conducând o ambulanță sanitară românească spre Turcia. O lună mai târziu, cu acordul Semilunei Roșii turcești, organizează un spital de război la Dedeagaci. Pentru meritele sale, guvernul turc i-a conferit Ordinul „Medgidia” și medalia „Semiluna Roșie” iar guvernul român i-a conferit „Medalia de Argint a Crucii Roșii” și Medalia „Bărbăție și Credință” clasa I, „pentru devotamentul cu care și-a îndeplinit însărcinarea pe câmpul de război”. După Războiul de Întregire, Victor Gomoiu este distins cu „Legiunea de Onoare”. A fost director al Așezămintelor Principesa Elena. A fost ministrul Sănătății în guvernele Gigurtu și Ion Antonescu (4 iulie – 14 septembrie 1940). A fost arestat în „noaptea demnitarilor” (5-6 mai 1950) și internat la Sighet până în iulie 1955).

pentru Imperiul Otoman. Această dinamică politico-militară a determinat un puternic exod al populației musulmane din Tracia, în încercarea de a găsi adăpost la Constantinopol.

November, 1912. Telegram informing on the possible occupation of Adrianople, in the context of the recent loss of Thessaloniki, as well as on the implications of such an action for the Ottoman Empire. These political-military dynamics led to a massive exodus of the Muslim population from Thrace, in their attempt to find shelter in Constantinople.

De aseară se soptește prin așa zisele cercuri bine informate, că Adrianopolul ar fi căzut. Guvernul nu vrea să admită faptul acesta, însă cenzorul a permis presei de cei de abia după 5 zile a comunica prin niște notițe luarea Salonicului. După ultimele rapoarte private trebuia să ne așteptăm de câteva zile la căderea Adrianopolului. Impresia acestei știri s-au mai mărit prin faptul că acest eveniment ar fi fost provocat iarăși prin lipsa de [.....]. Cât timp se spera că Adrianopolul se va menține se aștepta ajutorul marilor puteri pentru fixarea viitoarei frontiere lângă Dacă Adrianopolul a căzut într-adevăr trebuie să părăsim speranța asta și să ne așteptăm ca toată Tracia, afară de Constantinople și împrejurimile sale până aproape de Ceatalgea vor deveni cuceriri războinice. Și cu această dispoziție ne-ar putea aranja dacă nu va fi neliniștiți prin știrea că Constantinople și Salonicul vor deveni porturi libere. În acest interval continuă exodul populațiunei musulmane din Tracia, aceste nesfârșite convoaie cu fugari reziliați spre Constantinople ne impresionează mai mult ca transporturile răniților și bolnavilor. Că un război în zilele noastre ar putea să nimicească existența a zecimi de mii și a deveni o groaznică fatalitate nu a crezut nimeni. Guvernului îi revine datoria a crea acestor emigranți o nouă patrie, o îndatorire care chiar sub o administrație europeană ar fi greu de realizat.

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 2 Informații, Dosar 49, cadrul 260]

35. 20 noiembrie/3 decembrie 1912, Trieste. Al doilea raport al medicului Victor Gomoiu către ministrul Nicolae Mișu, despre condițiile în care i s-a refuzat, de către comandantul navei „Abbazia”, debarcarea cu ambulanța la Dedeagaci și încercările de debarcare în alte porturi. Materialul sanitar a fost debarcat la Trieste.

November 20/December 3, 1912, Triest. The second report of doctor Victor Gomoiu to the minister Nicolae Mișu, on the conditions in which the commander of the ship “Abbazia” refused to disembark the ambulance at Dedeagach and the failed attempts to land in other ports. The sanitary material was disembarked in Trieste.

Domnule Ministru,

Conformându-ne dispozițiunilor Onor. Comitet al Semilunei Roșii, pe care am avut onoarea de a vi le comunica verbal, am plecat din Constantinople, Luni 5/18 Noiembrie ora 21 ½ p. m. cu vaporul *Abbazia* pentru Dedeagatch. Am ajuns la destinație Marți 6 Noiembrie ora 6 ¾ p.m. Vaporul nostru a ancorat în larg, la mare distanță de cheu, așa că n-am putut intra în comunicare cu nimeni. Seara am petrecut-o pe bord asistând la tristul spectacol al incendiului orașului și satelor vecine și am ascultat bubuitul armelor de foc care a durat până la ora 2 noaptea. A doua zi

dimineața Domnul Comandant al vaporului a interzis debarcarea oricui până ce nu va avea știri de la agenția Lloydului și Consulatul austriac. Cu toată insistența mea, Domnul Comandant a refuzat să debarce materialul ambulanței sub cuvântul că sunt masacre în oraș și că nu vine niciun barcagiu. Cerându-i să debarc singur pentru a parlamenta cu autoritățile, D-sa m-a amenințat că dacă nu mă înapoiez înaintea agentului trimes, cel mai târziu până la ora 10, va pleca lăsându-mă până pe uscat. În urma discuțiunii, ce a avut loc, Domnul Comandant a consimțit să debarcăm noi (personalul) pe răspunderea noastră direct, dar că materialul nu-l debarcă în niciun caz. În timpul acesta, bubuiturile, focul și țipetele reîncep în oraș și din port pornesc un număr de bărci aducând autoritățile și o mulțime de populație care fugeau de excesele bandelor ce năvăliseră și puseseră stăpânire pe oraș. Medicul portului, venit și dânsul pe bord, mi-a spus că nu mai am cu cine vorbi, deoarece fostele autorități au fugit și dânsul chiar nu știe cum să-și salveze nevasta și copiii. Sosind din port și căpitanul secund, trimes pentru informațiuni și pentru formalitățile vaporului, aduce comandantului ordinul consulatului de a pleca imediat la Cavala spre a trimete acolo vasul de război aflător în port, pentru a proteja autoritățile austriece în Dedeagatch. Abia a fost timpul ca o parte din greco-bulgarii refugiați și ei pe vasul nostru (după versiunea că sosește cavaleria turcă) să se coboare din nou, și la ora 9 ¼ am plecat către Cavala ducând pe bord pe toți pasagerii veniți din Constantinopol pentru Dedeagatch și pe refugiații de aci, printre care erau chiar funcționarii vamali. La protestările mele, Domnul Comandant m-a asigurat că în Cavala vom fi reîmbarcați (personalul și materialul ambulanței) pe vasul de război austriac și vom fi readuși la Dedeagatch.

Am ajuns în Cavala Miercuri 7/20 noiembrie, ora 5 ¼ p. m., dar aci nu exista nici un vas de război, nici vreunul comercial. În același timp am aflat că primul vapor urma să treacă tocmai Joi 15/28 Noiembrie. Față cu afirmațiunea Domnului Comandant, că vaporul va pleca a doua zi pentru Salonic, am coborât în port ca să parlamentez cu autoritățile de aci în vederea înturnării noastre în Dedeagatch sau chiar să rămânem aci punându-ne în serviciul oricărei armate beligerante. Reaua voință ce am întâmpinat din partea autorităților greco-bulgare ce am găsit improvizate aci, m-a pus în imposibilitate de a debarca: nu mi s-a dat niciun mijloc de a ne transporta pe uscat și niciun loc de asigurare pentru materialul ambulanței până la sosirea primului vapor. Singurul răspuns a fost. „lăsați materialul aici și duceți-vă unde voiți.” Dat fiind faptul că după asigurarea agentului austriac, în oraș nu se găseau „nici trei kilograme de făină”, am înțeles bine interesul ce purtau materialului nostru și m-am înapoiat pe vapor. A doua zi, Joi 8/21 Noiembrie, Domnul Comandant al vaporului a debarcat pe toți pasagerii care n-au avut bani să plătească transportul mai departe, punându-mă și pe mine în alternativa ori să debarc imediat în Cavala, ori să plătesc transportul până la Triest. Deși am expus situația critică în care ne aflam și l-am rugat să ne debarce în Salonic, D-sa a refuzat sub cuvântul că în porturile Salonic, Candia²⁰, Pireu, Medra²¹. nu va opri decât o oră pentru predarea poștei. Față de starea de lucruri am plătit transportul personalului până la Triest, sperând că în timp ce vaporul acostează lângă Salonic să pot intra în legătură cu consulatul nostru de acolo cu ajutorul căruia să debarcăm acolo și să ne reîmbarcăm pe vaporul *Karlsbad* ce aveam să întâlnim aici Duminică 11/24 Noiembrie, spre a ne înapoia la Dedeagatsch. În loc de o zi, cât ni se spusese, vaporul nostru a stat în Cavala patru zile pentru a îmbarca tutun și abia Sâmbătă 10 Noiembrie, ora 2 ½ p.m. am plecat de aci, ajungând în Salonic duminică 11/24 Noiembrie, ora 8 ½. Aci am găsit în adevăr vaporul *Kar-*

²⁰ Azi Heraklion, port pe coasta de nord a insulei Creta.

²¹ Capul Medra din Muntenegru, lângă insula Stari Ulcinj.

Isbad, dar acesta a plecat la ora 10 ½ a.m., fără să mă fi putut pune în legătură cu comandantul său, fiindcă imediat după sosire vaporul nostru a fost pus sub paza soldaților, interzicându-se îmbarcarea sau debarcarea nimănui pe motivul carantinei, iar comandantul nostru, departe de a mă ajuta, părea că se opune cu totul debarcării noastre pentru cuvântul că tutunul este încărcat peste materialul ambulanței și ca atare nu poate fi debarcat în niciun caz. Am făcut tot posibilul și am strecurat domnului Consul o scrisoare cerându-i sprijinul. D-sa a trimis a doua zi pe dragoman ca să-mi comunice că nu putem debarca din cauza carantinei. Uzând de aceleași mijloace, am trimis domnului Consul alăturatul raport detaliat, dar acesta a rămas fără răspuns, iar noi am stat pe bordul vaporului fără a putea comunica cu nimeni, nu o oră cum ni se spusese, ci trei zile. Tocmai Miercuri 14/27 Noiembrie, vaporul nostru a încărcat vreo 500 musulmani supuși austriaci (Bosniaci), provizii și poștă și la ora 4 ½ vaporul a părăsit portul mergând în larg și ancorând la intrarea golfului, unde a stat până a doua zi Joi, 15/28 Noiembrie, ora 8 dimineața, când a luat drumul spre Triest. De aci vaporul n-a mai acostat nicăieri, ci a urmat drumul fără întrerupere până la Triest, unde am debarcat luni 19 Noiembrie/2 Decembrie, ora 5 ½ p.m. Immediat după debarcare, am fost la Consulatul otoman spre a-l încunoștința de cele petrecute, dar nu i-am putut vorbi decât azi, Marți 20 Noiembrie/3 Decembrie Domnului Consul Kiamil Bey. Mi-am permis a telegrafia Domniei Voastre și am cerut în același timp instrucțiuni Domnului Director General al Serviciului Sanitar român, cum și Domnului Președinte al Comitetului Semilunei Roșii. Domnul Consul Kiamil Bey m-a informat că aceeași soartă ca și noi a avut-o misiunea noastră sanitară ottomană care n-a putut debarca nici în Salonic, nici în Medra, nici în Scutari și au fost nevoiți să ajungă la Triest, de unde după o ședere de cinci zile s-au înapoiat la Constantinopol.

Binevoii vă rog Domnule Ministru, a primi asigurarea celei mai înalte considerațiuni.

Dr. Gomoiu

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 160]

- 36. 24 noiembrie/7 decembrie 1912, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, despre discuțiile purtate cu ambasadorul otoman la Berlin, care regretă că nu a mai avut posibilitatea să treacă prin București pentru a fi primit în audiență de regele Carol I.**

November 24/December 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the discussions with the Ottoman ambassador in Berlin underling his regrets of not having the possibility to pass through Bucharest and to be received in audience by King Carol I.

D-le Președinte al Consiliului,

În vizita ce mi-a făcut Osman Nizami Pașa²², Ambasadorul Turciei la Berlin, mi-a vorbit cu multă căldură și recunoștință de primirea ce i s-a făcut la București și de venerațiunea sa pentru

²² **Osman Nizami Pașa** (1856-1939), militar, om politic și diplomat otoman. Ambasador la Berlin între septembrie 1908 – ianuarie 1913 și delegat la conferința de la Londra convocată după primul război balcanic. În ianuarie 1917, a fost numit comandantul trupelor otomane de ocupație în România.

Augustul nostru suveran, a cărui grațioasă bunăvoință va rămâne neuitată pentru Domnia Sa. Dorința ambasadorului turc era de a profita de permisiunea ce M. S. Regele i-a dat de a cere o nouă audiență cu ocaziunea trecerii sale prin București, la întoarcere, însă a primit ordinul de a merge fără întârziere la Londra, unde negocierile pentru încheierea păcii cu statele balcanice vor începe vinerea viitoare la 30 Noiembrie (13 Decembrie). Osman Nizami Pașa m-a rugat să fac să parvină Augustului nostru suveran omagiile sale respectuoase și via sa părere de rău că nu se va putea de astă dată folosi de bunăvoința Maiestății Sale și de povețele Sale luminate, în împrejurările actuale. Osman Nizami Pașa m-a informat că Londra a fost ales ca localitate a negocierilor în urma insistențelor bulgare, pe când guvernul otoman propusese în acest scop Bucureștiul sau Budapesta, Bruxelles sau vreun oraș din Elveția, unde plenipotențiarul ar fi putut fi la adăpostul ziaristilor și altor influențe ale mediului.

N. Mișu, no. 1541

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 158]

37. 27 noiembrie/10 decembrie 1912, Constantinopol. Informare a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Nicolae Mișu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, despre eșecul misiunii sanitare în Imperiul Otoman. Se arată că, în ciuda notelor adresate guvernului otoman, Semiluna Roșie nu a luat nicio măsură pentru a facilita misiunea ambulanței române.

November 27/10 December 1912, Constantinople. Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Nicolae Mișu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the failure of the medical mission in Ottoman Empire. It is stated that, despite the notes delivered to the Ottoman authorities, the Red Crescent did not take any steps to facilitate the Romanian ambulance's mission.

Domnule Președinte al Consiliului,

Ca urmare la telegrama mea No. 1514 din 21 Noiembrie a.c., am onoare a trimite Ex. V. aci alăturat, în copie, raportul ce mi s-a adresat din Triest de Domnul Dr. Gomoiu, șef al ambulanței pe care guvernul nostru a pus-o la dispoziția Societății Semilunei Roșii pentru trebuințele războiului.

După cum Excelența Voastră va putea vedea din cuprinsul acestui raport, împrejurările au împiedicat pe doctorul Gomoiu de a debarca la Dedeagaci și D-sa a fost silit să-și urmeze călătoria până la Triest, de unde m-a informat telegrafic despre greutatea ce întâmpinase. Am intervenit de patru ori pe lângă Guvernul Otoman prin note speciale rugând cu insistență ca Semiluna Roșie să ia măsurile necesare pentru ca ambulanța noastră să-și poată îndeplini misiunea, dar cu toată insistența mea până astăzi nu am primit niciun răspuns. În vederea celor ce preced, am onoare a ruga pe Ex. V. să binevoiască a decide dacă ambulanța noastră urmează a se pune la dispoziția uneia din puterile beligerante creștine sau dacă urmează a se înapoia în țară. Voi aștepta încă câteva zile și dacă Semiluna Roșie nu va crede necesar să răspundă, nu voi lipsi a vă comunica aceasta, rămânând ca Crucea noastră Roșie să dea dispozițiile ce va crede de cuviință în privința ambulanței române din Turcia.

N. Mișu, Nr. 1551

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 160]

38. 5/18 decembrie 1912, Constantinopol. Notă verbală a Ministerului Afacerilor Străine otoman în care se exprimă regretul față de eșecul misiunii ambulanței românești trimise pentru tratamentul răniților otomani. Totodată, este subliniată aprecierea față de simpatia Guvernului român.

December 5/18, 1912, Constantinople. Note of the Ottoman Ministry for Foreign Affairs underlying the regret for the impossibility to use Romanian ambulance to help Ottoman wounded soldiers and expressing the gratitude for the sympathetic approach of Romanian government

Le Ministère des Affaires Etrangères a eu l'honneur de recevoir la note verbale que la Légation de Sa Majesté le Roi de Roumanie a bien voulu lui adresser le 6 de ce mois, no. 1524 relativement à l'ambulance Roumaine. Le Ministère Impérial, informé par son Consul à Trieste de l'arrivée de la Mission en cette dernière ville par suite de l'impossibilité dans laquelle s'était trouvée de se rendre à destination, avait fait des démarches pour qu'elle fût autorisée, conformément au désir du Croissant Rouge à aller à Scutari d'Albanie où sa présence aurait été d'un grand secours.

Malheureusement ces démarches n'ayant pas abouti, le Croissant Rouge a dû renoncer, dû la conclusion de l'armistice, à utiliser les services de la Mission. Celle-ci en a été d'ailleurs avisée par l'entremise du Consulat Ottoman à Trieste auquel elle s'était adressée. En portant ce qui précède à la connaissance de la Légation Royale, le Ministère des Affaires Etrangères tient à lui exprimer les regrets du Gouvernement Impérial pour les circonstances qui ont privé les blessés de l'Armée Impériale du précieux concours de la Mission susvisé et à lui réitérer les plus vifs remerciements pour la marque de sympathie que le Gouvernement Royal a bien voulu lui donner par l'envoi de cette dernière.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 160]

39. 10/23 decembrie 1912, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, despre acordul sultanului pentru numirea sa ca noul ministru al României pe lângă Imperiul Otoman.

December 10/23, 1912, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the agreement for his appointed as the new Minister in Ottoman Empire.

D-le Președinte al Consiliului,

Exceleța Sa Noradunghian Effendi mi-a confirmat astăzi agreementul dat de M. S. Sultanul la numirea ca Ministru Plenipotențiar al României la Constantinopole a Domnului Constantin G. Manu²³, fapt despre care Exceleța Voastră a fost informată de către Sefa Bey, Ministrul Turciei la București, care a primit instrucțiuni în acest sens. Am fost însărcinat de Noradunghian

²³ **Constantin Gheorghe Manu** (1871-1959), fiul generalului Gheorghe I. Manu, diplomat, ministru plenipotențiar la Londra (1 noiembrie 1911 – 5 decembrie 1912) și Constantinopol (5 decembrie 1911 -17 august 1916).

Effendi să exprim Excelenței Voastre înalta stimă pe care guvernul imperial o păstrează Domnului Mișu, care, atrăgându-și simpatia tuturor persoanelor oficiale cu care venise în contact, nu a lăsat decât regrete în momentul plecării sale de aici. Sunt de asemenea însărcinat de Excelența Sa de a vă ruga să binevoiti a-l desluși, dacă se poate, asupra modului în care reprezentantul țării noastre va participa la lucrările conferinței ambasadurilor la Londra. Ministrul de externe mi-a spus că dorește să aibă aceste deslușiri pentru a putea controla astfel informațiunile pe care le cetise în presa străină. Excelența Sa a adăogat apoi că Turcia va fi fericită dacă România va obține la conferința ambasadurilor o pozițiune conformă cu însemnătatea ei.

Activitatea flotei turcești continuă. Noradunghian Effendi mi-a spus că în ziua de 8/21 Decembrie divizia torpiloarelor turcești a făcut o recunoaștere la eșirea Dardanelor și s-a putut convinge de prezența flotei grecești în apropierea insulei Imbros. Excelența Sa a adăogat însă că în urma întâlnirii puțin fericite de la 3/16 Decembrie, activitatea flotei pare a fi în descreștere. Rezistența forțelor turcești în jurul Ianinei este de asemenea cât se poate de satisfăcătoare. Noradunghian Effendi mi-a spus că se primise de la comandantul trupelor din Epir o telegramă datată de acum trei zile care arată că trupele din jurul Ianinei au raportat noi succese și că armata greacă a fost nevoită să se retragă din porțiunile ce ocupa. În ceea ce privește Scutari, Ministrul afacerilor străine mi-a spus că rezistența acestei cetăți continuă și că comandantul ei nu vrea să ție seamă de armistițiul pe care Turcia l-a semnat cu Muntenegru. Dorind a informa despre aceasta pe comandantul trupelor turcești de la Scutari, Noradunghian Effendi s-a adresat telegrafic guvernului din Cetinie, rugându-l ca printr-un parlamentar să comunice comandantului cetății asediate textul armistițiului. Răspunsul guvernului muntenegrean a fost că comandantul forțelor turcești a refuzat de a primi ori ce comunicare, declarând că el va continua lupta, fără a ține seama de armistițiu. Ministrul mi-a confirmat în fine că delegații otomani au primit instrucțiunea de a intra în negocieri cu delegații greci, dar că tot de o dată au cerut aprovizionarea Adrianopolului. Chestiunea pusă de delegații otomani nu a putut fi discutată, de oare ce delegații bulgari au primit propunerea „ad referendum”, și că până acum nu le sosise încă instrucțiunile necesare.

Examinând situațiunea partidelor politice din Turcia, ambasadorul Angliei mi-a spus că în momentul de față toți turcii politicieni, atât juni-turci cât și acei care au legături cu oamenii vechiului regim, par a fi de acord pentru a nu consimți la cedarea Adrianopolului. În asemenea caz, guvernul ar fi silit să reînceapă războiul sau să fie pus în fața unei mișcări revoluționare militare. Ambasadorul și-a rezumat părerea astfel: „le gouvernement turc se trouve dans cette alternative: la révolution ou la guerre”.

Ambasadorul Austro-Ungariei a recunoscut și el că politicienii militari exercită o presiune din ce în ce mai mare asupra guvernului, dar după Domnia Sa aceștia nu tind la reînceperea războiului pentru că au convingerea isbândeii finale, ci la răsturnarea guvernului actual, luând ca platformă a intrigilor lor chestiunea Adrianopolului. Astfel, a adăogat ambasadorul, guvernul pentru a nu fi răsturnat va fi poate silit să reînceapă războiul. Marchizul Pallavicini²⁴ mi-a spus că din convorbirile sale cu Kiamil Pașa, marele vizir și cu Gabriel Effendi Noradunghian, Ministrul afacerilor străine, a avut impresia că acești doi bărbați de stat își dau seamă de pericolul ce l-ar prezenta pentru Turcia reînceperea unui război nenorocit și că personal ar fi dispuși să

²⁴ Marchizul **Johann von Pallavicini** (1848-1941), diplomat austro-ungar de origine italiană. A intrat în serviciul diplomatic în 1871. A îndeplinit misiuni la Berlin, Paris, Londra, Belgrad, St. Petersburg. A fost ministru plenipotențiar la București (26 ianuarie 1899 – 5 octombrie 1906) și Constantinopol (5 octombrie 1906 – 11 noiembrie 1918). A acționat cu tenacitate pentru a convinge guvernul otoman să adere la Puterile Centrale.

se mulțumească cu linia Enos-Midia, dar că neavând autoritatea suficientă pentru a impune părerea lor, vor consimți poate la continuarea războiului pentru a nu fi răsturnați de adversarii lor politici.

Lumea financiară continuă a crede că Turcia este în imposibilitatea de a reîncepe războiul din cauză că ea nu poate susține o acțiune ofensivă serioasă și mai ales din cauza lipsei de bani și a hotărârei cercurilor financiare de a nu-i înlesni realizarea unui împrumut mai însemnat.

C. Mano, no. 1603

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 158]

40. 31 decembrie 1912/13 ianuarie 1913, Constantinopol. Raport ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se propune rechemarea crucișătorului „Elisabeta”, pe fondul riscurilor din Bosfor.

December 31, 1912/January 13, 1913, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, proposing withdrawal of the “Elisabeta” cruiser, given the increasing threats in Bosphorus.

Domnule Președinte al Consiliului,

Îmi permit a supune binevoitoarei aprecieri a Excelenței Voastre propunerea de a se rechema Crucișătorul „Elisabeta”, care nu poate fi mai de folos în apele noastre de cât aci. Pentru înapoierea acestui vas trebuie să profităm de perioada de pace în care suntem încă, căci flotila de torpiloare bulgare de la Varna poate fi pentru Crucișătorul „Elisabeta” un pericol și o împiedicare, mai ales la eșirea din Bosfor. Exemplul crucișătorului turcesc „Hamidieh” (5000 tone) care a fost avariat în timpul nopții de torpiloarele bulgare, nu departe de eșirea Bosforului, în dreptul portului Midia, trebuie luat în serioasă considerațiune, cu atât mai mult că Crucișătorul „Elisabeta” (1200 tone) nu este prevăzut cu reflectoarele necesare pentru a cerceta marea în timpul nopții. Cu toate că starea de asediu domnește încă aci, în genere situațiunea este destul de liniștită și nu văd posibilitatea izbucnirii unor turburări locale, în cazul unei înfrângeri a turcilor la Ceatalgea, dacă ostilitățile ar reîncepe. În sfârșit trebuie esaminată și ipotesa când relațiunile noastre cu Turcia ar deveni cu totul altele decât ceea ce sunt acum. În asemenea caz rechemarea Crucișătorului „Elisabeta” ar deveni și mai necesară. Prezența Crucișătorului „Elisabeta” în apele noastre fiind netăgăduit mai folositoare, atât pentru apărarea coastelor noastre cât și mai ales pentru apărarea portului Constanța, unde acest vas poate îndeplini rolul unei baterii detașate, am onoarea a ruga pe Excelența Voastră ca, în cazul când ar aproba acest raport, să binevoiască a-mi da ordinul necesar pentru rechemarea Crucișătorului „Elisabeta”.

N. Mișu, No. 1693

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

41. 11/24 ianuarie 1913, Constantinopol. Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la remiterea unei note colective a Marilor

Puteri Ministrului Afacerilor Străine al Imperiului Otoman. Documentul informează asupra schimbărilor la nivel politic și militar survenite după sistarea ostilităților. În noul context politico-diplomatic, atașatul militar are discuții cu oficiali turci (Efendi Noradunghian, fost ministru al Afacerilor Străine) privind oportunitatea României de a obține rectificarea frontierei dobrogene.

January 11/24, 1913, Constantinople. Report by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the delivery of the collective note of the Great Powers to the Minister of Foreign Affairs of the Ottoman Empire. The document informs on the political and military changes after the cessation of hostilities. In the new political-diplomatic context, the military attaché has discussions with Turkish officials (Efendi Noradunkyan, former Minister of Foreign Affairs) about the opportunity for Romania to obtain the rectification of the border on Dobruja.

Am onoarea a aduce la cunoștința Dvs. următoarele:

Nota colectivă a Marilor Puteri (Anexa no. 1) a fost remisă Ministrului Afacerilor Străine otomane, în ziua de 4/17 Ianuarie, de către Marchiul Palavicini, Decanul corpului diplomatic, în prezența tuturor Ambasadorilor a șase Mari Puteri europene, cu rugămintea de a se da un cât mai grabnic răspuns.

Guvernul otoman, deși în principiu era [indescifrabil] încheierii păcii, însă față cu curentul ostil, provocat de către Partidul „Uniune și Progres” a dorit să ia avizul unei adunări consultative, înainte de a lua o hotărâre în răspunsul de dat la nota Marilor Puteri.

În acest scop Guvernul a convocat această Adunare Consultativă, în ziua de miercuri 9/22 Ianuarie, la Palatul Imperial, invitând pe toți Senatorii, afară de 3 senatori creștini – șefii religioși musulmani, câțiva înalți demnitari și magistrați, generali ai Armatei de uscat și ai marinei etc.

Anexa no. 2 cuprinde toate detaliile cu privire la această adunare consultativă, care a omis o rezoluțiune unanimă – conformă cu punctul de vedere al Guvernului care era de a accepta sfaturile Marilor Puteri, exprimând încrederea în sentimentele de dreptate ale Marilor Puteri și formulând speranța de a vedea realizate promisiunile și concursul propuse. De observat neparticiparea invitaților juni turci.

Ieri joi 10/23 Ianuarie, Consiliul de Miniștri s-a întrunit la Sublima Poartă mai întâi dimineața, pentru a redacta răspunsul la nota colectivă a Puterilor, și după amiazi s-a întrunit din nou pentru a revedea răspunsul, cu intențiunea de a înmâna acest răspuns în aceeași zi Decanului Corpului diplomatic.

Pe la orele 3 ½ p.m. o manifestație organizată de Partidul „Uniune și Progres”, având în cap pe Cealast-bey, fost Ministru june-turc și pe Lt. Colonel Enver-Bey, se adună în Piața „Sultan Bayazid”, de unde porni vociferând și cerând continuarea războiului. Când manifestația ajunse la Sublima Poartă numărul lor era de 3000.

Detaliile asupra manifestației și a celor petrecute în ziua de 10/23 Ianuarie sunt cuprinse în Anexa nr. 3. Ele mi-au fost confirmate, ca fiind exacte, de către Lt. Col. Enver-bey, și au avut ca rezultat:

Uciderea Ministrului de războiu, gl. Nazim Pașa, a 2 Căpitani și a 2 civili și demisionarea Cabinetului Kiamil Pașa și numirea ca Mare Vizir a Generalului Mahmud Şevket-Pașa, căruia i s-a conferit cu această ocaziune și gradul de Mareșal.

Anexa No. 3 cuprinde de asemenea compunerea Noului Cabinet, în care figurează ca Ministru de lucrări publice Senatorul [indescifrabil] Batzaria. În ceea ce privește Ministerul Afacerilor Străine, se pune multe insistențe pe lângă Haki-Pașa, fost Mare Vizir, pentru a primi să devină titularul acestui Departament.

Mișcarea revoluționară de eri nu a dat loc la alte vărsări de sânge. Miniștrii fostului Cabinet au fost consemnați la Sublima Poartă până noaptea târziu, când au fost puși în libertate. În oraș s-au făcut până în prezent puține arestări.

Astăzi Vineri după amiazi, a avut loc înmormântarea generalului Nazim-Pașa, la care atașații militari – în urma invitațiunei Guvernatorului militar – au asistat în mare ținută de ceremonie.

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 214, cadre 357-361]

42. 11/24 ianuarie 1913. Extras din raportul atașatului militar la Constantinopol privind discuțiile acestuia cu Efendi Noradunghian, fost ministru al Afacerilor Străine, referitor la oportunitatea pentru România de a obține rectificarea frontierei dobrogene.

January 11/24, 1913. Extract from the report of the military attaché to Constantinople on his discussions with Efendi Noradunghian, former Minister of Foreign Affairs, concerning the opportunity for Romania to obtain the rectification of the border on Dobruja.

Venirea la putere a actualului Cabinet, a cărui caracteristică este nota patriotică și războinică – ar putea avea ca rezultat, fie moderarea pretențiunilor coalizațiilor cu privire la soarta Adrianopolului și a Insulelor din Marea Egee, din vecinătatea imediată a Dardanelelor și coastei Asiei Mici, fie reînceperea ostilităților.

În ultimul caz cu tot entuziasmul războinic pe care Marele Vizir și Ministru de războiu Mareșalul Mahmud Şevket Pașa, împreună cu o serie de alți ofițeri, buni patrioți, nu vor lipsi de a-l insufla trupelor, totuși nu cred că o ofensivă a armatei dela Ceataldja s-ar putea pronunța cu sorți de reușită. Cum însă rezistența pe această pozițiune, precum și pe poziția dela Nordul peninsulei Galipoli, s-ar putea prelungi 2-3 luni, ar fi posibil ca această defensivă să uzeze atât de mult armatele coalizațiilor, încât la urmă chiar ei să dorească încheierea păcii moderându-și pretențiunile.

Ca generalisim al armatei de operațiuni se crede că va fi numit generalul de divizie Izzet-Pașa, șeful statului major general, fost Comandant al corpului expediționat din Yemen.

Dânsul aparține școalei germane și este considerat ca unul din cei mai capabili generali ai armatei Otomane.

Din punctul de vedere financiar, Partidul „Uniune și Progres” dispune de un fond de rezervă de aprox. 1.000.000 L.T. (23.000.000 fr.) și-ar putea ca prin intermediarul și sub firma Băncilor la care Comitetul are banii depuși să facă statului avansurile urgente, pentru a face față cel puțin la nevoile armatei.

Cu această ocaziune am onoarea aduce la cunoștința D-voastre, o declarațiune pe care mi-am făcut-o Noradunghian Efendi, fostul Ministru al Afacerilor Străine, în ajunul întrunirii Adunării Consultative, cu ocaziunea unei vizite ce i-am făcut la D-sa acasă.

„Dacă România nu va profita acum, nu numai pentru a obține rectificarea frontierei Dobro-gene, dar chiar pentru a ocupa și pune stăpânire pe întregul Cuadrilater bulgar, va fi o ocaziune pierdută, pe care în viitor nu o va mai putea realiza, căci Bulgaria va deveni mare și puternică, iar protectoarea sa Rusia, se va întări pe zi ce trece și nu se va mai putea restabili echilibrul”.

Totdeauna aduc la cunoștința D-voastre, că colegul meu Atașatul militar Austro-Ungar, Colonelul Pomiankovsky, vorbind de diferendul Româno-Bulgar, repetă mereu părerea că dacă România dorește ca revendicările sale să fie satisfăcute, este absolut necesar a se insista pentru realizarea lor înaintea încheerii păcii între Turcia și coaliți, fie aceasta chiar prin ocuparea armată a teritoriului ce revendicăm, adăogând că Austro-Ungaria, ține armata sa mobilizată pentru: a se asigura crearea unei Albanii independente și satisfacerea revendicărilor României, și că tot această mobilizare ar împiedica pe Rusia de a interveni în cazul când România, pentru obținerea rectificării de frontieră dorite, ar fi nevoită a recurge la o acțiune militară.

Nu știu până la ce punct declarațiunile colegului meu, corespund cu adevăratele vederi ale Guvernului Austro-Ungar?

Atașatul militar în Turcia

Lt-Colonel Aristide Razu

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 214, cadre 362-363]

43. 21 ianuarie/3 februarie 1913, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se relatează discuțiile purtate cu ministrul Afacerilor Străine, Noradunghian Effendi. Ministrul otoman subliniază starea de spirit a armatei și a populației civile, care se împotrivesc cedării orașului Adrianopol Bulgariei.

January 21/February 3, 1913, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, outlining the discussions with the Minister of Foreign Affairs, Noradunghian Effendi, on the occasion of the presentation of the accreditation letters. He described the state of morale in the army and in the civilian population, who oppose to release of Adrianople to Bulgaria.

Domnule Președinte al Consiliului,

Am onoarea a informa pe Excelența Voastră că am prezintat ieri Ministrului Afacerilor Străine copia scrisorilor mele de acreditare, precum și textul discursului ce-l voi ține cu ocaziunea audienței mele la M. S. Sultanul. Această primă vizită a fost, conform uzului, mai mult o vizită de politeță decât o întrevedere cu un caracter politic, și nu mi-a dat prilejul de a dobândi noțiuni precise asupra modului cum noul conducător al politicei exterioare a Turciei apreciază actuala situațiune și cum concepe viitoarea desfășurare a evenimentelor. Fost secretar al Comitetului „Uniune și progres”, asupra căruia exercită, prin averea și liberalitatea sa, și prin titlurile sale de Alteț și de Pașă înrudit cu Kedivul²⁵, un oarecare ascendent, personalitatea principelui Said Halim²⁶ constituie pentru guvernul June-Turc mai mult o etichetă decât o adevărată forță politică. Foarte tânăr, om de guvernământ improvizat, și, după cât mi s-a spus, ca talent o indi-

²⁵ Titlu onorific purtat de vice-regii Egiptului.

²⁶ **Mehmed Said Halim Pașa** (1864-1921), om politic otoman. Fiul primului guvernator al Egiptului. A fost mare vizir (12 iunie 1913 – 4 februarie 1917), ținând și portofoliul Afacerilor Străine până în 1915. A fost arhitectul alianței cu Puterile Centrale. A fost asasinat de un naționalist armean, fiind considerat responsabil pentru deportările populației armenilor din 1915-1917.

vidualitate destul de ștearsă, nu de la dânsul vor porni cu privire la politica Porței impulsunile decisive.

În conversațiunea sa mi-a părut de o extremă rezervă și circumspecțiune, nu s-a pronunțat asupra nici unei chestiuni, nu mi-a adresat asupra politicei României nici o întrebare și, numai în treacăt, pe la sfârșitul unei convorbiri absolut banale, a avut un moment de vioiciune când, vorbind de nota Sublimei Porți, a exclamat că Turcia a făcut toate concesiunile pe care putea să le facă și că acum, față de îndărătnicia aliaților, războiul va trebui să reînceapă. Aceasta este dealtminteri părerea generală în cercurile Junilor-Turci, printre care, contrar stărei de spirit a restului țării, se constată un avânt războinic pronunțat. Ei par a avea o reală încredere în forțele de care mai dispune Turcia și nu voesc să admită condițiunile umilitoare puse de adversarii lor. Pretutindeni se țin întruniri patriotice, se formează comitete de acțiune, se fac colecte naționale, în capul cărora figurează o mie de lire turcești subscrisă personal de Marele Vizir, se ațâță prin toate mijloacele entuziasmul național și fanatismul religios al maselor. O vie agitațiune domnește mai cu seamă printre Kurzi și printre softale, iar Șeikul Islamul propovăduiește războiul sfânt. Termenul armistițiului expirând astăzi, nu prea rămâne timp pentru vreun nou demers al Marilor Puteri, a căror acțiune este dealtminteri paralizată prin suspiciunile și animozitățile care domnesc între ele.

Afară dacă în ultimul moment, lucru improbabil, Bulgaria se va hotărî să cedeze dinaintea presiunii amicale a Germaniei, singura Putere care în mod firesc și hotărât caută să o rețină și să o modereze, ostilitățile vor reîncepe cu siguranță. După cât am aflat din cercurile Triplei Alianțe, îndărătnicia Bulgariei ar fi datorită sfaturilor ce i le dă Rusia, care se pune acum pe terenul prestigiului și consideră rezolvarea chestiunii Adrianopolei în sensul pretențiunilor bulgare ca o revanșă necesară pe care trebuie să o ia pentru concesiunile ce i-au fost smulse de Austro-Ungaria în chestiunea portului sârb. Revanșă de simplu amor-propriu și nici de cum motivată prin vreun interes real ce l-ar avea dânsa ca Adrianopole să înceteze de a fi oraș turc. Rămâne dar ca armele să decidă, și încă este foarte problematic dacă chiar soarta armelor va aduce în această privință soluțiunea definitivă. Căci, după cât mi-a spus unul din ambasadori, Junii-Turci, chiar în caz de capitulare sau de cucerire a Adrianopolei, nu vor recunoaște faptul împlinit și nu vor voi să cedeze dinaintea unei cerințe pe care o consideră ca un afront dureros și ca o adâncă jignire morală pentru Turcia, partea Adrianopolei din stânga râului Marița (adică aproape totalitatea orașului) fiind lăcașul mormintelor celor mai venerate ale Islamului și al unor vechi amintiri istorice și religioase.

În ce privește situațiunea politică generală, părerea mai multor din reprezentanții Marilor Puteri, și în special a ambasadorului Germaniei, este că această situațiune e încă foarte gravă, Rusia dând a înțelege că ar fi dispusă să intervină în Asia Mică, intervențiune pe care Germania ar considera-o ca un „casus belli”. Franța ar da aliatei sale sprijinul ei cel mai larg, iar ambasadorul Angliei la Constantinopole, lipsit de inițiativă proprie, s-ar lăsa a fi condus de primul său dragoman, un turcofil hotărât. Cât pentru diferendul nostru cu Bulgaria, baronul de Wangenheim pare convins că vecina noastră nu va ceda decât în cazul când ar fi împinsă la aceasta de Rusia, și că Rusia nu ar împinge-o să cedeze decât atunci când ar avea motive de a presupune că România va da în viitor o nouă orientare politicei sale generale. Tactica Rusiei, după ambasadorul german, este dar de a îndruma evenimentele astfel ca prin ea și prin ea singură Adrianopole să revină Bulgariei și Silistria României, iar noi, drept semn de recunoștință, să ne apropiem de Confederațiunea Balcanică și de Tripla Înțelegere. Nu ne rămâne deci, după părerea baronului de

Wangenheim, decât alternativa sau de a recurge imediat la forța armelor (cu riscul de a provoca o intrare în scenă a Rusiei), sau de a ne mulțumi cu ceea ce ni se va acorda, rezervând eventual acțiunea noastră pentru ceasul, după Domnia Sa inevitabil, când în momentul împărțirii definitive a prăzii va intra vrajba printre aliați (pentru Salonic, Monastir, etc). Ambasadorul Germaniei mi-a expus pe de altă parte cu o extraordinară francheță vederile sale asupra politicii Austro-Ungariei, pe care o reprobează cu cea mai mare energie, și pe care, în cursul convorbirii noastre, a calificat-o prin cuvinte extrem de aspre și de drastice.

În cazul probabil când operațiunile militare între turci și aliați vor reîncepe, părerea cercurilor bine informate este că ele nu vor avea loc împrejurul liniilor de la Ceatalgea, unde un ocean de noroi separă cele două armate și unde ori ce asalt fie dintr-o parte fie din cealaltă parte este cu totul imposibil. Ele vor fi conduse din partea Bulgarilor împotriva Adrianopolei și din partea Turcilor poate pe la Rodosto sau Gallipoli, unde ar fi vorba ca Turcia să debarce trupe importante aduse din Asia Mică. Cât pentru mijloacele pecuniare necesare pentru această campanie, se zice că Poarta s-ar gândi să și le procure recurgând la veniturile datoriei publice otomane.

Nu vreau să închei acest raport fără a informa pe Excelența Voastră că de două zile se colportează cu insistență prin cercurile diplomatice de aici zvonul că Guvernul Român ar fi oferit Bulgariei concursul său militar al României în contra Turciei. Presa s-a făcut ecoul acestui zvon, după cum rezultă din aci-alăturatul articol al ziarului „La Turquie”.

C.Mano,
nr. 51

La Turquie, luni 3 Februarie 1913

La situation. L'accord bulgaro-roumain

L'attention générale de l'Europe avait été concentrée, ces derniers jours, sur les négociations bulgaro-roumaines. De l'issue de ces pourparlers menés, tantôt à Londres, tantôt à Sofia ou à Bucarest, devait aussi dépendre en grande partie l'issue des pourparlers de paix turco-balkaniques. A la veille de la guerre, déjà la Sublime Porte observait, anxieusement, l'attitude de la Roumanie, espérant, peut-être, que le royaume danubien justifierait les espérances que, depuis quelques années, l'opinion publique ottomane avait fondées sur l'attitude éventuelle de ce pays, en cas d'un conflit turco-bulgar. La guerre éclata, mais la Roumanie ne bougea pas. C'est donc qu'elle espérait gagner plus en gardant la neutralité que par une coopération avec la Turquie. A la veille de la reprise des hostilités, l'intérêt du monde politique ottoman s'est de nouveau concentré vers Bucarest. Les préparatifs militaires de la Roumanie ont semblé un signe favorable à la Turquie. Sur ces entrefaites, un ministre roumain, M. Filipescu²⁷, visita Constantinople. Cela devenait de plus en plus intéressant. Seulement, M. Filipescu, même s'il a eu quelque entrevue confidentielle avec Kiamil Pacha, comme on l'a prétendu, a nié d'être venu ici dans un but politique. Son voyage à Constantinople a peut-être été une manoeuvre, voulant dire aux Bulgares que la Roumanie pouvait tout aussi bien s'entendre avec la Turquie. Cette manoeuvre semble avoir eu quelque effet, car durant le séjour de M. Filipescu en notre ville, un autre ministre roumain, M.

²⁷ **Nicolae Filipescu** (1862-1916), om politic conservator. Studii la Geneva și Paris. Proprietar al ziarului „Epoca”. Deputat și primar al Capitalei (1893-1895). Ministru al Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor (1900-1901), de Război (1910-1912), al Agriculturii și Domeniilor (1912-1913). A militat pentru intrarea României în război alături de Antanta. Ca ministru de război a întemeiat Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu și a contribuit la demararea lucrărilor pentru construcția Palatului Cercului Militar din București.

Take Jonescu²⁸, se trouvait à Londres et poussait activement avec M. Danef²⁹, les pourparlers continués, plus tard, avec M. Mishu. Lorsque, jeudi dernier, sans attendre la note responsive de la Sublime Porte, les alliés balkaniques ont dénoncé l'armistice, on aurait pu déjà supçonner que la Bulgarie était sûre de la Roumanie. Et les nouvelles répandues sur une nouvelle tension des relations bulgaro-roumaines étaient plutôt une manoeuvre. Les déclarations faits par S. A. Mahmoud Chewket Pacha à l'Agence Ottomane et que nous avons reproduites dans notre édition d'hier, viennent confirmer que Bulgares et Roumains se sont mis d'accord. „J'ai l'entière conviction que la Roumanie s'entendra avec la Bulgarie”, a dit le grand-vézir. Son Altesse a dit aussi qu'il n'a jamais cru à la possibilité d'une entente turco-roumaine. Celles des personnalités politiques ottomanes qui croyaient le contraire se faisaient des illusions.

Les déclarations de Son Altesse sont très intéressantes et elles le sont d'autant plus qu'elles sont faites à la veille de la reprise des hostilités. Un de nos confrères turcs, l'Itham d'hier soir, y consacre un article d'Ahmed Férid Bey³⁰, l'ancien député de Kutahia. „Il n'y a donc plus à douter, dit Férid Bey, après cette déclaration il faut considérer l'alliance bulgaro-roumaine comme un fait accompli. C'est là le plus grand point noir du jour. L'alliance bulgaro-roumaine, selon les termes de la convention, nous sera plus ou moins préjudiciable. Mais quelle est donc la base de l'entente? La Roumanie, à fin de la guerre, obtiendra la partie de la Dobroudja comprise entre Tutrakan et Baltitchik. On sait cela. Mais à quel service, à quel secours s'est engagée la Roumanie contre cette compensation? Cette prime est-elle seulement un cadeau pour sa neutralité, ou bien les Roumains prêteront-ils une assistance militaire effective en échange de cette faveur? La neutralité seule de la Roumanie a aujourd'hui une grande importance. D'abord cette neutralité dispense la Bulgarie de la nécessité de s'inquiéter au sujet de ses frontières du nord. Puis, la participation de la Roumanie dans le partage de la Roumélie fait ressortir que la politique de la Triple Entente se trouve être confirmée par la Triple Alliance. Enfin, cette alliance bulgaro-roumaine est un renforcement de la position militaire et politique de la Bulgarie et c'est la séparation complète de Constantinople de l'Europe centrale. Ceci, pour le cas de la simple neutralité. Mais s'il y a aussi la clause d'une aide militaire effective? Ce serait alors une grande calamité. Y a-t-il pareille clause militaire dans l'alliance bulgaro-roumaine? En tenant compte du fait que l'accord a été annoncé le jour de la dénonciation de l'armistice, nous sommes obligés de compter aussi avec cette éventualité. Du reste quoi d'étrange? Est-ce que la Roumanie n'a pas déjà fait cela? N'est-ce pas le jeune prince de la Roumanie qui s'empessa pour dompter le lion de Plevna? Quoi

²⁸ **Take Ionescu** (1858-1922), avocat, publicist și om politic. Studii juridice la Paris (doctor în 1881). Inițial liberal, a intrat în 1891 în Partidul Conservator, de unde s-a desprins în 1908, formând Partidul Conservator Democrat. A fost un adept fervent al intrării României în război alături de Antanta. A acceptat să participe la guvernare alături de Partidul Național Liberal, ca ministru fără portofoliu (11 decembrie 1916-10 iulie 1917) și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (10 iulie 1917-26 ianuarie 1918), după care a plecat la Paris pentru a conduce Consiliul Național pentru Unitatea Românilor creat la 20 septembrie 1918. După război a fost ministru de externe (13 iunie 1920-16 decembrie 1921) și prim-ministru (17 decembrie 1921- 19 ianuarie 1922). A fost unul dintre inițiatorii sistemului regional de securitate colectivă concretizat în anii 1920-1921 prin semnarea alianței româno-polone și Micii Înțelegeri.

²⁹ **Stoian Peter Danev** (1858-1949), om politic bulgar de orientare liberală. A urmat studii juridice la Heidelberg și Paris. A fost ministru de externe (1901), prim-ministru între 4 ianuarie 1902 - 19 mai 1903 și 14 iunie - 17 iulie 1913, ministru de finanțe (1916-1920).

³⁰ **Ahmet Ferit Tek** (1878-1971), om politic, diplomat și militar turc, fruntaș al partidului Junilor Turci. Profesor de istorie la Universitatea din Constantinopol. În martie 1912 a fost unul dintre fondatorii mișcării naționaliste Türk Ocakları („Inimile turce”). În 1920 a fost ales deputat al Marii Adunări Naționale a Turciei. A fost ministru de finanțe (17 iulie 1920 - 19 mai 1921), de interne (30 octombrie 1923 - 21 mai 1924), ambasador la Londra (6 mai 1925 - 1932), ministru plenipotențiar la Varșovia (1932-1939) și ambasador la Tokyo (5 decembrie 1939 - 1943).

d'étrange si le vieux roi de Roumanie offre ses services à Ferdinand pour briser la résistance du ghazi d'Andrinople? Est-ce que cela vaut la Dobroudja? Assurement non. Mais que faire, puisque cette façon d'agir de la Roumanie n'est qu'une phase de la politique actuelle de la Triple Alliance? Dans la crise actuelle la Triple Alliance a été vaincue. Elle a cherché son profit dans la politique des compensations territoriales. C'est de cette politique que sort la compensation de l'Albanie, la compensation de la Roumanie, c'est-à-dire, c'est la Triple Entente qui gagne. La Triple Alliance se contente de compensations".

Nous avons tenu à reproduire les très intéressantes observations de notre confrère pour montrer quelles inquiétudes inspire à l'opinion publique ottomane l'attitude actuelle de la Roumanie, inquiétude que semble du reste partager S. A. le grand-vézir. Puissent-ils se tromper tous les deux!

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

44. 27 ianuarie/9 februarie 1913, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se prezintă discuțiile purtate cu Președintele Consiliului de Stat și Marele Vizir, precum și cu ambasadorii Germaniei și Franței, în legătură cu războiul pierdut de Imperiul Otoman. Raportul include și întrevederea cu ministrul otoman al Lucrărilor Publice, Nicolae Batzaria, de origine aromână.

January 27/February 9, 1913, Constantinople. Report of the the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, outlining the discussions conducted with President of State Council, Grand Vizier and ambassadors of France and Germany regarding the war in the Balkans. Also, the report includes the meeting with Ottoman Minister for Public Works, Nicolae Batzaria, of Macedo-Romanian origin.

Domnule Președinte al Consiliului,

Am văzut ieri pe Președintele Consiliului de Stat, pe Marele Vizir și pe ministrul lucrărilor publice. Said Pașa, Președintele Consiliului de Stat, a fost, timp de aproape o jumătate de veac, una din ilustrațiunile Turciei. De șase ori Mare Vizir, el întrupează în momentele grele speranțele și aspirațiunile lumii otomane. Astăzi acest bărbat de Stat, ajuns la o vârstă înaintată și doborât de boală, nu mai este decât o umbră. Se zice totuși că ar fi vorba să se facă apel la dânsul pentru ca să ia în mână pentru a șaptea oară cârmuirea țării ca Mare Vizir și să acopere cu prestigiul său legendar slăbiciunea unui guvern lipsit de vază și de autoritate. În acest caz actualul Mare Vizir ar păstra numai portofoliul războiului. Mahmud Şevket Pașa este mai mult un ostaș decât un om de guvernământ; un ostaș viteaz, leal și patriot, care inspiră încredere și simpatie. În cursul conversațiunii ce am avut-o cu dânsul, mi-a expus vederile sale asupra situațiunei, cu o deplină sinceritate. „Ispășim astăzi, mi-a spus dânsul, greșelile comise de bătrânii turci. Prin culpabila lor nepăsare și neglijență ei au dus țara la peire. N-au știut să prevadă nimic, au dezorganizat armata, au licențiat 170.000 de soldați cu câteva zile înainte de izbucnirea războiului, n-au luat nici o măsură pregătitoare, n-au făcut nimic pentru a educa spiritul cetățenilor, a-i da conștiința răspunderii sale, a deștepta în masele națiunii avânturile patriotice fără de care un

popor nu poate învinge. În aceste mizerabile condițiuni ne-a surprins declarațiunea războiului, și astfel se explică înfrângerea noastră. Astăzi, sarcina noastră e uriașă. Ni s-au răpit șapte sute de tunuri și patru sute de mii de puști, iar Europa privește la toate acestea nepăsătoare și nu face nici o mișcare pentru a ne veni în ajutor. Îmi vorbiți de legăturile tradiționale de prietenie care există între noi și Dumneavoastră. Le recunosc. Dar trebuie ca în viitor ele să devină și mai pozitive. Interesul Dumneavoastră este să siliți pe Bulgari să cedeze fără întârziere. Căci dacă vă va surprinde încheierea păcii înainte ca diferendul să fie tranșat, Bulgarii vă vor înșela cum ne-au înșelat pe noi, și nu veți obține nimic. În ce ne privește, suntem hotărâți să continuăm războiul, căci nu putem ceda asupra chestiunii Adrianopolei, care pentru noi are o importanță mai mare încă decât cea a insulelor. Am mers foarte departe în concesiunile noastre, și nu putem da mai mult. Cât pentru situațiunea politică internațională, am convingerea că ea nu se va putea rezolva fără o conflagrațiune generală. Numai anotimpul defavorabil a împiedicat până acum izbucnirea acestei conflagrațiuni, pe care eu o cred inevitabilă”.

Marele Vizir mi-a produs impresiunea unui om deprimat și descurajat, dar care nu voește să încheie pacea cu orice preț, de teama unei revolte militare care ar răsturna actualul guvern, cum a fost răsturnat guvernul precedent. Aceasta fusese dealtminteri și impresiunea pe care o dobândisem în urma conversațiunilor ce le avusesem cu ambasadorul Germaniei: „Feriți-vă, mi-a spus baronul Wangenheim, de a da cel mai mic crezământ informațiunilor ce vi se vor da în cercurile greco-levantine din Pera și din Galata și în cercurile ambasadelor Triplei Înțelegeri, care se fac ecoul unor legende mincinoase. Nu este adevărat că poporul turc vrea pacea cu orice preț. Cercurile ofițerești se vor răzvrăti în contra oricărui guvern care va transige asupra cinstei și gloriei Islamului, și masele încep a fi fanatizate. Soldații, preoții, softalele vor impune guvern războinic până când se va putea ajunge la încheierea unei păci onorabile. Să sperăm că Europa va găsi un mijloc de a interveni între beligeranți, înainte ca dânșii să recurgă la măsuri extreme, care ar atinge direct interesele vitale ale Marilor Puteri și ar deveni semnalul celor mai grave neînțelegeri. Aceasta s-ar întâmpla spre exemplu în cazul când Turcia ar pune mâna pe veniturile datoriei publice otomane. Imediat valorile turcești ar cădea de la 85 până la 30 și mai jos. Interesele mării finanțe europene ar fi atât de puternic lovite, încât s’ar recurge la măsuri coercitive care ar amenința să provoace complicațiuni internaționale foarte serioase. Ar fi de ajuns pentru aceasta ca vreo Putere să fie silită să lucreze în mod izolat pentru a apăra drepturile supușilor săi, ocupând poate vreun port turcesc sau asigurându-și vreo altă garanție, neadmisă de celelalte puteri”. În rezumat, părerea baronului de Wangenheim este că Turcia posedă încă rezerve de forțe considerabile și că voința ei nestrămutată este de a continua războiul cu cea mai mare energie. D-sa crede că până în sfârșit conferința ambasadurilor de la Londra va găsi un mijloc de a impune beligeranților o pace pe care din propria lor inițiativă nu ar încheia-o nici odată; și tot de la aceeași conferință pare a aștepta soluțiunea diferendului nostru cu Bulgaria.

Nimic nu e mai interesant decât de a opune aprecierilor ambasadorului Germaniei modul de a vedea al D-lui Bompard³¹, reprezentantul Republicei Franceze. „Toată mișcarea pe care o vedeți, mi-a spus D-nul Bompard, e cu desăvârșire artificială. Poporul turc este absolut pașnic

³¹ **Louis Maurice Bompard** (1854-1935), om politic și diplomat francez. A fost rezident general în Tunisia (1881-1883), secretar general al guvernului tunisian (4 februarie 1883 – 2 noiembrie 1886), șef al Biroului Africii în Ministerul Afacerilor Străine (1887-1889), rezident general în Madagascar (12 decembrie 1889 – 11 octombrie 1890), ministru plenipotențiar la Podgorica (1892-1893). Ca director al Ministerului Afacerilor Străine și ambasador la St. Petersburg (1902-1908) a participat la negocierile pentru crearea Antantei. A fost ambasador la Constantinopol (1909-1914). În 1920 a fost ales senator. A fost delegat la Conferința de la Lausanne din 1923.

și nepăsător. Ideea de națiune și de patrie nici nu există pentru dânsul. De abia își dă seamă că a fost învins, peste trei săptămâni nici nu-și va mai aduce aminte că Salonic, Monastir, Adrianopol au fost vreodată orașe turcești. El vrea liniște, pace și nimic altceva. Dealtminteri, este absurd a-și închipui că armata turcească va putea să repoarte succese în cursul unei campanii care s-a întreprins.

Un viitor apropiat va arăta care din cei doi ambasadori judecă situațiunea mai drept, și dacă politica extrem de energică și de activă pe care o duce baronul de Wangenheim în sensul vederilor sale și a urmării scopurilor ce le crede conforme cu interesele țării sale nu se reazimă pe iluziuni respectabile mai mult decât pe realități cu care s-ar putea conta în mod serios. În orice caz el e singurul dintre diplomații străini acreditați aici care judecă situațiunea într-un sens atât de favorabil Turciei. Cât pentru ambasadorul Austro-Ungariei, concepțiunile sale, foarte simple și realiste, se pot rezuma astfel: În politică factorul sentimental trebuie exclus cu desăvârșire. Simpatiile merg acolo unde există forța, și imperiul lumii aparține baionetelor. Acela deci va avea întotdeauna dreptate care va reprezinta o forță mai mare.”

Nu vreau să închei acest raport fără a da Excelenței Voastre o scurtă dare de seamă despre conversațiunea pe care am avut-o cu Batzaria Effendi, ministrul macedo-român al lucrărilor publice. Ne-am întreținut în limba românească, pe care o posedă în perfecțiune. „Mă simt, mi-a declarat dânsul, Român mai mult decât Turc, și toate simpatiile mele sunt pentru Români. De aceea mă veți crede când vă voi spune că anexarea Cuțovlahilor de către aliații balcanici însemnează peirea lor. Nici Bulgarii, nici Sârbii, nici Grecii nu vor admite menținerea drepturilor pe care le acordase Turcia acestor populațiuni. Din fericire însă, se poate prevedea cu siguranță desfacerea blocului balcanic. Aliații se urăsc între dânsii, și peste curând vor izbucni între dânsii diviziunile inevitabile”. Batzaria Effendi nu mi-a expus în cursul acestei prime convorbiri vederile sale asupra relațiunilor dintre România și Turcia. Cunosco însă aceste vederi din alt izvor, și articolul aci alăturat al ziarului „Le Jeune Turc”, articol inspirat și poate scris în întregime de Batzaria, le oglindește în modul cel mai exact. Ele se pot rezuma astfel: România are cel mai mare interes a trăi în viitor într-o uniune strânsă nu numai cu Bulgaria, dar și cu Turcia. Pentru a atinge acest scop ea ar putea recurge la următoarea soluțiune: să renunțe la Silistria, care nu-i este indispensabilă, iar în schimb Bulgaria să renunțe la Adrianopole. În modul acesta România și-ar asigura prietenia sinceră a ambelor țări, și uniunea celor trei state ar deveni fapt împlinit. Foloasele ce ar decurge pentru România dintr-o asemenea combinațiune ar fi, deocamdată, cucerirea unui drept mai mare de a-și spune cuvântul în ce privește stabilirea fruntariilor Albaniei și prin urmare asigurarea soartei populațiunilor kuțovlahe; iar pentru viitor, înființarea unei triple alianțe care ar deveni un nou factor politic cu care Europa ar trebui să conteze. Garantarea unor sentimente amicale din partea unei vecine puternice și neastâmpărate și perspectiva de a-și asigura din partea Turciei recunoșcătoare concederea de importante avantagii politice și economice. Ar fi interesant de a afla în mod mai precis ce înțelege D-nul Batzaria prin acest importante avantagii politice și economice, și cum concepe dânsul stabilirea între România și Bulgaria a unei calde și sincere prietenii, edificate pe baza unei renunțări la orașul Adrianopole, obținută de la Bulgari cu concursul nostru.

C. Manu, Nr. 64

La Roumanie et la nouvelle situation

Il est évident que, pour nous Ottomans, la seule issue à la crise actuelle ne peut être que la victoire ou la mort. Nous sommes fondés à croire que tout le monde est maintenant convaincu

que la décision prise par notre gouvernement, par la nation tout entière, n'est pas un bluff tendant à impressionner qui que ce soit, ou une manoeuvre pour nous tirer d'embarras. L'attitude des grandes puissances elles-mêmes montre qu'elles reconnaissent que, dans sa réponse à leur note collective, le gouvernement ottoman est allé jusqu'ou peut aller une nation qui après avoir essayé de si grandes pertes, ne peut cependant pas aussi se résigner à perdre sa dignité et son honneur. S'il est écrit que nous devons vivre, nous vivrons avec honneur, et si le sort nous est fatal et qu'il faille mourir, en tant que puissance européenne, eh bien ! Nous mourrons avec honneur et nul au monde ne pourra nous en empêcher. Telle étant notre situation ou plutôt notre état d'âme actuel, il va de soi qu'aucune menace ne saurait nous faire changer de disposition. Notre décision cependant n'est point celle d'un homme qui a perdu tout espoir; elle n'est pas un acte de folie. C'est, au contraire, une décision froidement arrêtée, après mûre réflexion. Si elle est extrême, c'est parce que nous avons été mis dans une situation qui ne nous offre pas d'autre issue. Mais qu'on n'aille pas croire que cette situation nous a fait perdre un instant le jugement froid. Nous envisagerons aussi bien l'éventualité d'un désastre que celle d'une victoire de nos armes, mais dans l'un ou l'autre cas, nous avons le devoir de songer d'ores et déjà à notre avenir. La situation politique générale ne saurait en aucune façon nous être indifférente.

Pour aujourd'hui nous voulons nous arrêter à un des points les plus intéressants de la situation politique actuelle, à savoir l'attitude de la Roumanie. C'est là, selon l'expression d'un grand journal français, un point noir sur l'horizon politique. Pour le moment, ce point noir n'est pas de nature à nous inspirer des inquiétudes, mais la situation qui résulterait d'un conflit éventuel entre la Bulgarie et la Roumanie peut avoir une grande importance pour notre avenir. Bien que l'opinion générale soit que le conflit sera aplani à l'amiable, le fait est que les négociations qui ont lieu depuis déjà assez longtemps entre les deux états n'ont jusqu'à présent abouti à aucun résultat positif. Le protocole arrêté à Londres entre M. Danef et le ministre de Roumanie ne peut avoir aucune valeur, vu que toute concession territoriale ne peut être faite qu'avec l'approbation du grand Sobranié et il est fort à douteux que celui-ci ratifie des concessions de cette nature. La Roumanie risque donc d'essayer une défaite diplomatique. Mais même dans l'hypothèse où le Sobranié donnerait son consentement, le profit que la Roumanie retirerait de ce fait est-il réellement aussi grand qu'on se l'imagine? N'y a-t-il pas plutôt lieu de croire qu'il en résultera une inimitié, sourde si l'on veut, mais qui n'en sera pas moins persistante, et qui éclaterait à la première occasion? Même en arriver à une entente, n'existe-t-il pas entre les deux peuples, bulgare et roumain, une certaine animosité qui va croissant de jour en jour? Soyons sincères: si les événements avaient pris un autre cours l'inimitié entre la Bulgarie et la Roumanie était de nature à nous réjouir; et pourquoi ne pas l'avouer? Il fut même un temps où nous comptions là-dessus. Mais dès le moment où nous sommes bien pénétrés de la vérité que nous ne devons compter que sur nos propres forces, dès le moment où nous avons bien vu que la Roumanie, pour un motif ou pour un autre, a laissé passer le moment favorable à une action énergique de sa part en notre faveur, aussi bien qu'en sa propre faveur, il ne nous reste plus d'illusion à cet égard. Nous constatons seulement avec douleur que par son attitude hésitante, la Roumanie a perdu aussi chez nous une bonne partie de la grande et sincère sympathie dont elle jouissait naguère encore en Turquie. Il y aurait de l'hypocrisie à ne pas l'avouer, la Roumanie, notre amie de jadis, si respectée et si aimée chez nous, nous est devenue maintenant presque indifférente, comme n'importe quel autre avec lequel nous entretenons, il est vrai, de très bons rapports officiels, mais auquel nous ne sommes plus liés par cette communauté étroite d'intérêts sur laquelle nous croyions pouvoir tableer en partie pour notre politique. De nous et de la Roumanie qui a perdu le plus? Il serait oiseux de faire

le bilan de pareilles pertes. Mais tout ne semble pas heureusement perdu. Un certain revirement paraît être sur le point de se produire.

Un dépêche de Bucarest en date d'hier nous dit qu'au cours d'une discussion au parlement roumain, l'éminent homme d'État qu'est M. Take Ionescu, actuellement ministre de l'intérieur, qui joue dans le Cabinet actuel le rôle prépondérant, aurait exprimé sa foi en la possibilité d'une union dans l'avenir entre la Turquie, la Bulgarie et la Roumanie. Le maintien de la Turquie, a-t-il ajouté, est une nécessité. Nous applaudissons de tout coeur à ces paroles. Elles montrent, en effet, que la Roumanie commence à revenir à une meilleure conception de ses vrais intérêts sur lesquels elle semblait s'être méprise un instant. Nous aussi, nous voudrions voir se réaliser le projet de cet éminent homme d'État roumain. Nous aussi nous voyons dans l'union entre la Turquie, la Bulgarie et la Roumanie une garantie pour notre avenir politique. Mais il y a lieu d'examiner de quelle façon peut être réalisé ce projet vraiment grandiose, qui est mieux à même de préparer le terrain à cet effet et comment on peut écarter les obstacles qui s'y opposent. La Roumanie est actuellement en conflit avec la Bulgarie pour la ville de Silistrie. De leur côté, la Bulgarie et la Turquie se font maintenant la guerre pour la ville d'Andrinople. Eh bien, la solution se présente d'elle même, elle vient d'une façon naturelle et s'impose même dans l'intérêt bien compris de tous. Que la Roumanie renonce à Silistrie à condition que la Bulgarie renonce à Andrinople et, du coup, tous les points noirs disparaissent de l'horizon, la paix est conclue, l'union entre les trois Etats est préparée; elle est faite. On se demande cependant qui peut accomplir ce miracle, qui peut réaliser ce grandiose projet. Ce n'est pas évidemment la Turquie qui pourra en prendre l'initiative. Nous ne croyons pas non plus qu'elle puisse émaner de la Bulgarie. Cette initiative ne pourrait venir que de la Roumanie. Mais on nous objectera peut-être: Comment pourrait-on demander à la Roumanie cet acte d'altruisme, ce sacrifice? Renoncer à Silistrie ne serait-ce pas pour elle renoncer au seul avantage réel qu'elle pourrait tirer des événements politiques actuels? A première vue, il semblerait qu'il en est ainsi. Nous avons cependant montré que pour l'acquisition de la ville de Silistrie, fût-elle même amicalement cédée à la Roumanie, le conflit bulgaro-roumain, loin d'être aplani pour l'avenir, ne ferait que s'envenimer, s'aggraver. C'est là aussi le sentiment d'une bonne partie des hommes politiques de Roumanie, de l'opinion publique. Si celle-ci ne se prononce pas ouvertement, si elle ne cherche pas à s'imposer même, c'est là encore un acte d'abnégation. Elle veut laisser au gouvernement la main libre dans son action diplomatique. Le gouvernement roumain s'en rend bien compte. La nouvelle qu'il s'efforce de trouver une solution qui n'est pas de nature à compromettre pour l'avenir ses rapports de bon voisinage avec la Bulgarie en est un indice sérieux. Et, pour ce qui est de la Bulgarie, la ville d'Andrinople n'a d'autre importance que celle de faciliter le partage des territoires conquis entre les alliés. Les Bulgares luttent pour la ville d'Andrinople plutôt en vue de fournir au gouvernement bulgare les moyens de ne pas trop mécontenter l'opinion publique de Bulgarie par la cession des villes de Salonique et de Monastir aux Grecs et aux Serbes. Et dès lors une autre question surgit pour la Roumanie: Lui conviendrait-il que le partage de la Macédoine et la fixation des frontières de l'Albanie se fissent sans elle? Et peut-elle y intervenir sans agir, dans ces contrées où elle a de grands intérêts nationaux, de concert avec la Bulgarie?

Mais en ce qui nous concerne, quand l'illustre homme d'État qu'est M. Take Ionescu déclare que le maintien de la Turquie est aussi une nécessité pour la Roumanie – surtout pour la Roumanie, croyons-nous-nous sommes amenés à nous demander par quoi il veut contribuer au maintien de cet important facteur. Est-ce en se tenant les bras croisés et en attendant le cours des événements? Nous avons, il est vrai, plus de chances de sortir victorieux que vaincus de la

reprise des armes. Mais M. Take Ionescu a-t-il aussi calculé les conséquences de la seconde éventualité, d'une probabilité minimale, mais qui n'est pas complètement exclue? Ne vaudrait-il pas mieux, ne serait-il pas plus prudent pour la Roumanie-nous nous plaçons ici à son point de vue, au point de vue de ses intérêts-qu'elle fit en sorte d'écarter même cette minime probabilité? Et du reste, par quoi la Roumanie pourrait-elle mieux et plus solidement cimenter à nouveau son amitié avec la Turquie si ce n'est par un éclatant témoignage d'intérêt en sa faveur maintenant que la Turquie a besoin d'un appui et nullement plus tard quand cet appui sera superflu ou inutile? Et l'alliance souhaitée par M. Take Ionescu n'est-elle préférable avec des Etats qui n'ont pas encore épuisé toutes leur forces, plutôt qu'avec des Etats, qui se tiennent en face l'un de l'autre prêts à une guerre d'extermination? Et la Roumanie ne se retrouverait-elle dans son rôle beau, noble, civilisateur et humanitaire de faciliter par le sacrifice minime d'une prétention non encore satisfaite, la paix entre deux peuples avec lesquels, de son propre aveu, elle a des intérêts communs et avec lesquels elle aspire à nouer dans l'avenir des rapports étroits d'amitié et d'alliance?

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

45. 11/24 februarie 1913, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se prezintă discuțiile purtate cu ministrul Afacerilor Străine, Mehmed Said Halim Pașa. Oficialul otoman explică motivele pentru care Imperiul Otoman nu poate accepta tranzitarea navelor militare românești prin strâmtori.

February 11/24, 1913, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the discussions held with the Minister of Foreign Affairs, Mehmed Said Halim Pasha. The Ottoman official explains the reasons why the Ottoman Empire cannot accept the transit of Romanian military ships through the straits.

D-le Președinte al Consiliului,

Am avut astăzi cu Ministrul afacerilor străine o a doua conversațiune privitoare la chestiunea despre care avusesem onoarea a raporta Excelenței Voastre săptămâna trecută (printr-o scrisoare particulară). Răspunsul pe care mi l-a dat de astăzi dată nu corespunde cu ceea ce îmi spusese joia trecută. Principele Said Halim Pașa mi-a făcut următoarele declarațiuni: "Vous connaissez mes sympathies personnelles pour votre pays, et vous savez combien nous aurions désiré être agréables à la Roumanie. Malheureusement nous nous heurtons à une difficulté de principe. La question est régie par une convention internationale sur la stricte observation de laquelle les Puissances veillent jalousement; l'enfreindre serait nous mettre en conflit avec elles. Des demandes analogues ont été adressées à différentes reprises, autrefois, par la Russie et par la Bulgarie. Nous avons toujours dû répondre par un refus catégorique. Si nous faisons une exception en faveur de la Roumanie, nous créerions un précédent qui nous exposerait à des complications très sérieuses, et en première ligne à des exigences similaires certaines de la part de la Russie. Il nous est, d'une façon générale, impossible de faire passer des bateaux de guerre par

les Détroits, à moins d'un assentiment préalable et unanime de toutes les Puissances signataires de la Convention de Londres. Vous pourriez cependant tourner la difficulté en faisant démonter les contre-torpilleurs dans leur chantier d'origine et en les faisant passer par sections séparées, quitte à le remonter ensuite dans un des vos chantiers à vous. De cette façon ils passeraient à titre de marchandise et non comme unités de guerre. Soyez certain qu'il n'y a pas là-dessus la moindre mauvaise volonté à votre égard; il s'agit d'un traité international que nous ne pouvons enfreindre. Lorsque vous m'avez parlé de cela l'autre jour, je ne me rendrais pas compte de la gravité de la question, et c'est pourquoi j'avais cru pouvoir vous donner de l'espoir".

În lipsă de instrucțiuni precise din partea Excelenței Voastre, m-am mărginit a lua act "ad referendum" de acest răspuns, abținându-mă de a servi principelui Said Halim Pașa vreun argument de ordin politic în favoarea cererii noastre, afară de amintirea faptului că Guvernul Român a permis ca materialul lor de război să treacă prin teritoriul nostru, și a relațiilor prietenești care există între cele două State și care sunt o garanție că aceste contra-torpiloare nu ar putea în nici un caz să servească vreodată în contra Turciei. El și-a menținut însă modul său de a vedea.

C. Gh. Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

46. 13/26 februarie 1913, Constantinopol. Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la situația armatei turce și schimbările importante survenite în cadrul înaltelor comandamente ale acesteia. Participarea ofițerilor instructori germani în conducerea operațiunilor armatei otomane.

February 13/26, 1913, Constantinople. Report by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the status of the Turkish army and the main changes within its high commandments. Participation of German training officers in the conduct of Ottoman army operations.

Am onoarea a aduce la cunoștința D-voastră următoarele:

1) Din cauza timpului rău, care a provocat desfundarea terenului, operațiunile militare în ultimele 15 zile au fost cu totul reduse pe diferitele teatre de operațiuni.

2) La Ceatalgea, după informațiuni pe care le am din izvor sigur, rezultă că situațiunea este următoarea:

Pozițiunea dela Est de Ceataldja, pe care o ocupă grosul armatei Turcești, cuprinde tot cele 3 sectoare, arătate în rap. No. 423/1912 și anume: Sect. Nord de la Marea Neagră la Urdzunlu inclusiv; Sect. central dela Urdzunlu la fortul Ahmed Pașa inclusiv și Sect. Sud dela Ahmed Pașa la Marea de Marmara.

În fiecare sector se află câte 1 C.A. în linia 1-a iar în linia 2-a se află câte un corp de armată, înapoia fiecărei aripi; deci total: 5 C.A.

Diviziile de Nizami, care intră în constituirea C.A. din linia I-a, sunt aceleași ca și în ordinea de bătae, înaintată cu rap. No. 423, cu deosebire că în C. 3 A. (Sect. Nord), în locul Div.; Redifi Denizli se află un detașament mixt compus din 4 Batal. din Div. redifi Aidin, 2 Esc. și I Bat. munte, sub comanda L-t Colonel v. Löso (instructor german) și care operează la extrema dreaptă a pozițiunei.

De asemenea Div. I-a din C.I.A. (Sect. S) este răspândită pe tot frontul Sect. N (C. 3 A).

În ceiace privește compunerea celor 2 C.A. din linia 2-a, nu am putut căpăta până acum nici o informațiune precisă.

În ultimul timp s-au făcut mai multe schimbări importante în înaltele comandamente ale armatei dela Ceataldja, menținându-se foarte puțini din vechii comandanți.

Până în prezent, am putut căpăta următoarele date sigure în această privință.

Generalisim:	G-1 Div. Izzet Pașa	
Șef de S.M.G.:	G-1 Div. Hadi P.	
Sub Șefi de S.M.G.:	G-1 Bg. Pertew P.	
	G-1 Bg. Zia P.	Menținutuți

Comandatul Armatei de la Ceataldja: G-1 Div. Ahmed Abuk

C. 3 A. (Iasjoren)

Comandant:	G-1 Mahmud P.	Menținut
Detaș mixt	L-t Colonel v. Löso (Instruct. ge)	
Div. 8	(Nu cunosc încă)	
Div. 9	Colonel Djevad bey	
Div. 7	Gen. Milmi P.	Menținut
	C. 2 A. (Fostul Mahmud Pașa)	
Comandant:	G-1 Div. Hamdi P.	Menținut
Div. 12	G-1 Tevfik P.	
Div. 4	L-t Colonel Muhiedine bey	
Div. 5	Colonel Hassan bey	
	C.I.A. (Karagi)	
Comandant:	G-1 Bg Hassan Izzet P.	
Div. 3	G-1 Zia P.	
Div. 2	Colonel Back (Instructor german)	
Div. 1	Actualmente fără comandant, fiind răspândită în Sect. N. Este vorba de a se reduce în Sect. S și a se încredința comanda Colonelului Mathis, instructor german.	

Din acest tablou se vede că printre noile numiri în înaltele comandamente ale armatei de la Ceataldja, se găsesc 2 ofițeri instructori germani întrebuițați ca comandanți de Divizii și este vorba de numirea unui al treilea.

Restul de ofițeri instructori germani se găsesc în prezent tot la Ceataldja: unii la Cuartierul g-1, iar alții ca consilieri tehnici pe lângă Șefii diferitelor servicii ale armatei.

Această participare a Ofițerilor instructori germani în conducerea operațiunilor armatei otomane (fără a-și fi dat demisiunea din armata germană) se datorește faptului că Guvernul German este favorabil actualului Mare-Vizir și Ministru de războiu Mahmud-Şevket Pașa, care este cu totul devotat politicei germane.

În ceea ce privește **armamentul de artilerie** de la Ceataldja, el este repartizat pe poziție în modul următor:

Categ. Pieselor	Sect. N (C. 3 A.)	Sect. Cent. (C. 2 A)	Sect. S (C.I.A.)	Total piese
T.m. 75 m/m	1 B-4			4
T.c. 75 m/m	21 B-84	13 B-52	15 B-60	196
T.c. 87 m/m		2 B-12	2 B-12	24
Ob. 120 m/m	4 B-24	1 B-6		30
T. 120 m/m	1 B-4	1 B-4	1 B-4	14
T. 150 m/m	1 B-4	2 B-8	1 B-3	18
	1 B-6			
		Total piese		287

După cum se vede numărul actual al tuturor pieselor de artilerie este inferior celui ce se apreciază în prima parte a operațiunilor de la Ceataldja, deși de atunci s-au adus pe poziție mai multe tunuri de calibru mare. Aceasta se explică prin faptul că din materialul de artilerie de câmp de la Ceataldja s-a expediat parte la Bulair, iar parte s-a afectat C. 10 A. constituit din Divizii de Nizami din Inspectoratul 3 Armată, din care unele nu și-au putut aduce cu ele materialul de artilerie, din cauza marelui cantități de zăpadă căzută în acea parte, ceiace a făcut transportul lor imposibil.

În curând se vor mai aduce pe poziția de la Ceataldja 4 tunuri de 150 m/m și 4 obuziere Krupp de 150 m/m, a căror sosire se așteaptă zilnic din Germania, așa că numărul total al pieselor de artilerie se va urca la 295.

Este chestiunea de a se organiza un cap de pod la Vest de Kalikratia, pentru apărarea podului de la Buyuk Cekmedje, în scopul de a permite scurgerea forțelor înaintate Turcești, în cazul unei eventuale retrageri precipitate spre pozițiunea de la Ceataldja.

Pentru acest cap de pod sunt hotărâte 4 tunuri lungi de 120 m/m care se vor ridica de pe poziție și înlocui cu cele 4 tunuri de 150, care urmează a se aduce de la C-pole, de îndată ce starea drumurilor va permite transportarea lor de la calea ferată pe poziție.

În ceea ce privește ultimile operațiuni, după retragerea grosului armatei bulgare de pe poziția ce ocupau la Vest de râurile Karasu, Katargisu, în direcțiunea Ciorlu, luptele s-au dat între trupele din ariergardă bulgară și detașamente de mică importanță trimise din trupele turcești din linia I-a, care la un moment dat ocupaseră linia: Ormanli, Citflikkeuy, Akalan, Indjegiz, Kadikeuy, înălțimile est Silivri.

La aripa stângă, acțiunea armatei turcești a fost sprijinită de corpuri de voluntari – de mică importanță – care au reușit a debarca la est de Silivri.

Trupele care formează aripa dreaptă a ariergardei bulgare au reluat ofensiva în ziua de 9/22 Februarie și au respins detașamentele turcești pe linia Albasan Bogados, așa că posturile înaintate ale armatei turcești, de la Ceataldja, ocup linia jalonată prin satele: Ormanli, Citflikkeuy, Akalan, Indjegiz, Albassan, Bogados.

Orașul Ceataldja este ocupat de trupe din C.2 A.

Efectivul total al trupelor turcești dela Ceataldja, inclusiv posturile înaintate, este actualmente de aproximativ 130.000 oameni, căci dela reînceperea ostilităților s-au mai expediat trupe pe coasta asiatică a Dardanelor, pentru a se putea executa o apărare în contra unei încercări de debarcare a inamicului în baia Bezika.

Asupra situației trupelor bulgare, la Cuartierul g-Otoman, se crede că ar fi următoarea:

Linia înaintată jalonată actualmente prin satele: Belgrad, Ermenikeuy, Avren, Kadikeuy și înălțimile dela est de Silivri.

Rezerva: O Divizie (a 10-a) la Silivri și împrejurimi, o divizie la Sinekli-Kurfali și un detașament la Belgrad-Karadjakeuy.

Linia 2-a: Câte 1 Divizie la Cianta și Strandja.

Grosul: la Ciorlu cu 1 Detașament la Rodosto.

La Cartierul g-l Otoman se agita ideea ca imediat ce timpul va permite executarea mai cu înlesnire a marșurilor, să se ia o ofensivă viguroasă cu aproximativ 50.000 oameni contra aripei drepte a armatei bulgare (direcțiunea Silivri-Cianta).

În această intențiune, trebuie văzută tendința de a se căuta cu orice chip să se obțină o victorie, care după credința Cartierului g-l, ar schimba cu totul situațiunea față de adversar și răsune-tul acestei victorii, pe lângă că ar satisface opiniunea publică din Turcia, ar mai avea ca rezultat încheierea păcei în mai bune condițiuni pentru Turcia.

Parte din ofițerii germani din armata otomană, apreciază că, chiar dacă s-ar obține o victorie asupra Bulgarilor, pe direcțiunea hotărâtă, ea se va reduce la un succes local, de care armata turcă nu va putea profita pentru a împinge ofensiva mai departe, în scopul de a disloca spre vest grosul forțelor bulgare, sau de a putea înainta în ajutorul Cetății Adrianopole.

Atașatul militar în Turcia

Lt. Colonel Aristide Razu

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 182, cadre 285-290]

47. 3 aprilie 1913, Constantinopol. Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la armamentul utilizat de combatanți, atât turci cât și aliați. April 3, 1913, Constantinople. Report by the military attaché to Tūrkyie, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the weaponry used by combatants, both Turks and Allies.

Am onoarea a aduce la cunoștința D-vă că, după cucerirea Adrianopolului de către aliați, aceștia au avut disponibile următoarele obuziere:

Calibru 120 m/m	36 Sârbești și 30 Bulgar	= 66
Calibru 150 m/m	24 Sârbești și 24 Bulgar	= 54
	Total	= 114

Generalisimul bulgar G-l Savoff concepuse planul aducerii tuturor acestor piese pe pozițiunile bulgare de la Ceataldja, cu intențiunea de a pregăti executarea unei ofensive energice, în scopul de a străbate liniile turcești de la Ceataldja și a înainta asupra C-polei.

Un început al punerii în aplicare al acestei intențiuni s-a realizat prin transportarea și instalarea pe pozițiune a unui oarecare număr din aceste obuziere.

Turcia, pe de altă parte, a obținut de la fabrica Krupp, furnitura a 30 obuziere din cele scoase din serviciul armatei germane și recumpărate de fabrică pentru a fi vândute micelor Republici americane și se crede că aceste obuziere vor sosi aici aproximativ peste 10-15 zile.

Luptele care au avut loc în ultimul timp la Cetaldja, au fost de puțină importanță și aveau mai mult de scop, din partea Bulgarilor, de a face diversiuni pentru a masca instalarea obuzierelor pe pozițiune, iar din partea Turcilor pentru a căuta să împiedice instalarea acestor piese.

Presiunea Marilor Puteri asupra aliaților, și în special asupra Regelui Ferdinand al Bulgariei, a avut ca efect schimbarea planului Generalisimului Savoff și cu începutul de ieri 2/15 Aprilie s-au

suspendat ostilitățile la Ceataldja și Bulair, pe timp de 10 zile. Generalisimul Izzet Pașa se găsește de azi în C-pole, pentru a da relațiuni verbale Marelui Vizir și Ministru de război.

Se speră că în cursul acestor 10 zile, se vor putea încheia preliminările de pace.

La **Scutari**, după cererea Marilor Puteri, Guvernul sârb renunțând a continua bombardarea Scutarilor și asediul acestei cetăți, Guvernul Otoman a transmis ordinele necesare comandantului din Scutari invitându-l, ca în urma schimbului de vederi cu comandantul trupelor sârbești, să înceteze focul în contra trupelor asediatoare sârbești și a nu le urmări deloc, în cazul când aceștia vor opera o retragere.

Muntenegrul continuă pe socoteala sa acțiunea contra Scutarilor.

Atașatul militar în Turcia

L-t Colonel Aristide Razu

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 214, cadre 367-368]

48. 8/21 aprilie 1913, București. Adresă prin care se comunică înlocuirea atașatului militar la Constantinopol, locotenent-colonelul Aristide Razu, cu maiorul Lucian Trantomir.

April 8/21, 1913, Bucharest. Address informing that the military attaché at Constantinople, Lieutenant-colonel Aristide Razu, was replaced by Major Lucian Trantomir.

Domnule Ministru,

Ministerul de Răsboi prin adresa cu no. 31 din 2 aprilie îmi face cunoscut că, în vederea înaintării la gradul de colonel a Domnului Lt. Colonel Razu Aristide și a aplicării art. 14 din regulamentul legii de Stat Major, a hotărât rechemarea sa în țară din postul de atașat militar pe lângă legațiunile noastre din Constantinopol și Atena, și înlocuirea în acest post prin maiorul Trantomir Lucian³², din cavalerie, ofițer de stat major. La rândul meu, comunicându-vă cele ce preced, am onoarea a vă ruga să binevoiți a lua avizul Guvernului Otoman în această privință și a mi-l comunica cât mai repede, înlocuirea urmând a se face pe ziua de 15 aprilie 1913.

p. Ministru, G. Cretzianu, no. 8400

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

49. 3 iunie 1913, Constantinopol. Raport al atașatului militar în Imperiul Otoman, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la asasinarea Marelui Vizir și ministru de Război otoman, mareșalul Mahmud Shevket Pasha și urmările acesteia.

June 3, 1913, Constantinople. Report by the military attaché to Ottoman Empire, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the assassination of the Grand Vizier, Minister of War, Marshal Mahmud Shevket Pasha, and its aftermath.

Asasinarea Marelui Vizir și Ministru de războiu Mareșalul Mahmud Șevket Pașa (săvârșit în ziua de 29 Martie/22 Iunie) a dat și dă loc zilnic, la tot soiul de versiuni, unele cu privire la na-

³² **Lucian Trantomir** (1873-1918), atașat militar la Constantinopol și Atena. La 1 aprilie 1916 a fost avansat locotenent-colonel. După încetarea misiunii a devenit sub-șef de stat major al Armatei a II-a.

tura atentatului, altele cu privire la urmările sale asupra Imperiului Otoman și în special asupra armatei.

În ceea ce privește natura atentatului, deși la început autoritățile militare și polițienești au căutat a prezenta pe autorii atentatului ca pe niște oameni cu totul ordinari, și fără nici un căpătâiu, lucrând din propria lor inițiativă, totuși din cercetările și arestările ulterioare, s-a constatat că cei 6 executori materiali ai asasinatului erau niște simple instrumente în mânele unei conspirațiuni bine organizată, în legătură cu aceea de care am avut onoarea a da relațiuni prin raportul Nr. 448 din 24/2/a.c. și care are ramificațiuni importante în rândurile Ofițerilor din armatele de la Ceataldja și Bulayr, unde a existat și există o tensiune continuă între Ofițerii unioniști (Partidul „Uniune și Progres”) și Ofițerii care aparțin partidului politic din opoziție „Înțelegerea liberală”.

De altfel chiar printre cei 6 autori materiali ai atentatului, se află 3 foști ofițeri, asupra cărora s-au găsit însemnate sume de bani; iar printre autorii morali, descoperiți și arestați până acum (numărul celor arestați depășește 300), se află câțiva Generali în retragere și câțiva Ofițeri din activitate, în afară de alți mulți oameni politici aparținând partidului din opoziție.

Se atribue Ligii Ofițerilor, partizani ai ideei de a răsbuna asasinarea Generalului Nazim Pașa (săvârșită la 10/23 Ianuarie), intențiunea de a continua seria asasinatelor printre membrii importanți ai Comitetului „Uniune și Progres”, vizând în primul rând pe Talaat-bey (viitorul Ministru de Interne), Colonelul Djemal-bey (actualul Guvernator militar al C-polei), L-t Colonel Enver-bey, și alții care au fost factorii principali ai lovituri de stat dela 10/23 Ianuarie a.c.

Asasinarea Mareșalului Mahmud Şevket Pașa trebuie considerată ca unul din simptomele anarhiei din corpul ofițeresc, de care făceam mențiune în raportul meu Nr. 454 din 13 Martie a.c.

Cu privire la urmările pe care le va exercita disparițiunea Mareșalului Mahmud Pașa asupra politicei generale a Imperiului Otoman, ele pot fi din cele mai dezastruoase, căci în partidul „Uniune și Progres” este o mare lipsă de oameni energici și capabili a duce în bune condițiuni frânele guvernului. Actualul Mare-Vezir, Prințul Said Halim, nu reprezintă absolut nimic, iar situația sa în partid o datorește imensei sale averi, cu care a contribuit, cu mare liberalitate, la sporirea fondului partidului „Uniune și Progres”. În general se zice că dânsul nu posedă autoritatea, energia și competența necesară pentru a conduce destinele Imperiului Otoman, mai cu seamă în momentele actuale, când urmează să se reguleze grele chestiuni, dintre care cele 2 mai importante sunt: a) Așezarea Statului Otoman pe noi baze care să-i permită a se reorganiza în urma puternicei sguduituri ocazionate de războiul balcanic și b) înlăturarea crizei arabe, care amenință a se produce, cu tendințe separatiste și a creării unui califat independent, ceea ce ar aduce o mare lovitură Otomanismului.

În ceea ce privește armata, disparițiunea Marelui Vezir Mahmud Şevket Pașa – de al cărui nume se leagă desființarea absolutismului Sultanului Abdul Hamid și reintroducerea Constituției în Turcia – lasă un mare gol în rândurile armatei. Reposatul Mareșal, prin energia și marea sa putere de muncă, avea un mare ascendent moral asupra corpului ofițeresc și este de prevăzut că, în momentele de față, cu greu se va găsi Generalul care să-l poată înlocui.

Ministrul Marinei, interimarul Ministerului de războiu este cu totul nepregătit pentru a rămâne ca titular al acestui din urmă Departament. Singurul General capabil și bine pregătit pentru greaua sarcină de Ministru de războiu – în momentele actuale – ar fi Generalul de Divizie Ahmed Izzet Pașa, actualul Generalisim al armatelor otomane, pe lângă care se pun multe insistențe de către Marele Vezir pentru a primi portofoliul războiului. În cazul că va accepta, ar fi foarte avantajos pentru armata otomană ca să cumuleze demnitatea de Ministru cu aceea de Generalisim (după cum a făcut și reposatul G-l Nazim Pașa), căci prezența sa la armata dela

Ceataldja este necesară, în aceste momente, pentru a menține disciplina – deja destul de sdruncinată – printre Ofițerii acestei armate.

Atașatul militar în Turcia
Colonel Aristide Razu

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 214, cadre 369-371]

50. 16/29 iunie 1913, Constantinopol. Raport al atașatului militar în Turcia, col. A. Razu, către Marele Stat Major, referitor la retragerea vaselor de război staționate în portul Constantinopol și plecarea crucișătorului „Elisabeta” către Constanța. Rolul și importanța prezenței crucișătorului românesc în flota internațională din portul Constantinopol.

June 16/29, 1913, Constantinople. Report by the military attaché to Türkiye, Colonel A. Razu, to the General Staff, concerning the withdrawal of the warships stationed in the port of Constantinople and the departure of the cruiser “Elisabeta” to Constanța. The role and importance of the presence of the cruiser among the international fleet in the port of Constantinople.

Am onoarea a raporta că, în urma Ordinului telegrafic țifrat, primit prin intermediarul Legațiunii, Crucişătorul „Elisabeta” a părăsit portul Constantinople (C-pole) eri 15/28 Iunie la ora 1,15 p.m. cu destinația pentru portul Constanța.

Prezența Crucişătorului la C-pole, nu mai era acum necesară, de oarece au trecut crizele grave, care ar fi putut da loc, în capitala otomană, la turburări cu caracter periculos pentru populațiunea creștină de aci.

Singura ocaziune care se întvedea acum că ar fi putut aduce oarecare îngrijorare – aceea a trecerei prin C-pole a trupelor turcești de la Ceataldja, în drumul spre garnizoanele lor viitoare din Anatolia – pare a fi înlăturată, prin luarea măsurilor ca, în cazul demobilizării, aceste trupe să nu treacă prin C-pole (A se vedea rap. Nr. 490 din I/14 Iunie a.c.). Pe de altă parte actualul Ministru de războiu Generalul de Divize Ahmed Izzet Pașa, care continuă a îndeplini și însărcinarea de Generalisim, se găsește tot timpul la Cuartierul general dela Hademkey, pentru a menține disciplina în corpul ofițeresc și între trupele de la Ceataldja, rezolvind acolo chestiunile importante ale Departamentului seu, iar acele de ordin secundar sunt rezolvite de către Ministrul Marinei G-l Mahmud Ciuriu-Boiu Pașa, în calitate de intermar al Ministrului de Răsboi.

În ceea ce privește celelalte vase de războiu, care au fost aduse în portul C-pole, cu începere dela 13/28 Oct. 1912, am onoarea a vă aduce la cunoștință, că Marile Puteri au retras treptat majoritatea acelor vase. Tabloul alăturat cuprinde în coloana I-a numele tuturor vaselor ale diferitelor Puteri, care au staționat aci, în decursul acestei perioade turbure, iar coloana 2-a pe acele care se mai află actualmente în port.

Cu această ocaziune am onoarea a raporta că, în toate împrejurările în care m-am pus în contact cu Amiralii, cu Comandanții vaselor și cu ceilalți Ofițeri ai flotei internaționale de aci, am avut deosebita satisfacțiune de a constata buna impresiune pe care Comandantul, Ofițerii și echipajul Crucişătorului „Elisabeta” au produs-o asupra tuturor.

Pe de altă parte prezența Crucişătorului nostru, în mijlocul puternicelor și variatelor vase ale flotei internaționale, pe lângă ridicarea prestigiului nostru național, a oferit ofițerilor noștri o ocaziune foarte favorabilă de a se instrui, atât prin contactul cu Ofițerii marinelor străine, cât și prin vizitarea importantelor unități navale staționate aci.

Profit de ocaziune pentru a înainta – fără a fi în măsură să fi putut verifica exactitatea – două extrase din ziarele locale, prin care se arată presupusa distribuțiune actuală a forțelor bulgare, sârbești și grecești în Thracia și Macedonia.

Atașatul militar în Turcia

Colonel Aristide Razu

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 214, cadre 372-375]

51. 11/24 iunie 1913, Salonic. Raport al consulului de la Salonic, Spiru Constantinescu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, vizând tensionarea relațiilor dintre Grecia și Bulgaria. Este transmis un articol din ziarul „La liberté” despre atitudinea României, „de care depinde pacea sau războiul în Peninsula Balcanică”, în disputele intervenite între membrii coaliției anti-otomane din Primul Război Balcanic.

June 11/24, 1913, Thessaloniki. Report of the consul in Thessaloniki, Spiru Constantinescu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, describing the severe degradation of the relations between Greece and Bulgaria. Attached is an article from “La Liberté” Journal on the Romanian attitude, „on which depend the peace or war in the Balkan Peninsula”, on the disputes between the members of the anti-Ottoman coalition in the First Balkan War.

Domnule Președinte al Consiliului,

Am onoarea să comunic Excelenței Voastre aci alăturatul articol de fond intitulat „La Roumanie et la paix Balkanique”, apărut astăzi în ziarul oficios local „La liberté”, care, ocupându-se de situațiunea balcanică devenită din ce în ce mai îngrijitoare, conchide la un eșec probabil al arbitragiului rus și termină prin a opinia că atitudinea României constituie astăzi factorul principal al cheștiunii balcanice și că de țara noastră depinde în momentul de față pacea sau războiul.

Raporturile dintre aliați se înăspresc pe zi ce merge. Ziarele grecești țin un limbaj extrem de violent la adresa bulgarilor și au început să publice memorii asupra atrocităților săvârșite de bulgari în diferite localități din Macedonia ocupată de dâșii. Zilele din urmă s-au făcut percheziții la mai mulți bulgari din Salonic și s-a găsit la locuințele lor arme și bombe. S-a operat mai multe arestări și mulți au fost expulsați. Poliția greacă a mai arestat de curând opt uvrieri bulgari lucrând pe linia ferată Salonic-Dedeagaci, la care se găsisse arme și dinamită, destinate, probabil, la pregătirea unor atentate pe liniile de drum de fier. Față cu descoperirile de mai sus, autoritățile grecești locale au luat în oraș măsuri extraordinare de supraveghiere, pentru ca ordinea și siguranța publică să nu fie turburate. Situațiunea este considerată aci ca foarte gravă și toată lumea se așteaptă din o zi în alta la izbucnirea războiului între aliați. M. S. Regele Constantin³³ a plecat astăzi la Athena și se crede că se va reîntoarce peste 3-4 zile.

S. Constantinescu

La Roumanie et la paix balkanique

Salonique, 23 Juin

³³ **Constantin I** (1868 -1923) rege al Greciei (18 martie 913 – 11 iunie 1917 și 19 decembrie 1920 – 27 septembrie 1922) căsătorit în 1889 cu Sofia, sora kaiserului Wilhelm al II-lea; au fost părinții principesei Elena, soția principelui moștenitor Carol al României.

Les jours passent et la situation balkanique devient de plus en plus inquiétante. Des notes comminatoires s'échangent entre Sofia et Belgrade, entre Athènes et Sofia. Et l'arbitrage russe. Sous la forme que nous lui connaissons jusqu'ici, paraît voué à un échec. On nous dit bien que M. Sossonoff se prépare à faire une nouvelle et énergique démarche près des gouvernements serbe et bulgare, mais on ne voit pas de raison très nette pour que cette intervention diplomatique soit plus efficace que la précédente. Il est d'ores et déjà acquis que toutes les tentatives pour un rapprochement amical entre la Bulgarie et ses deux partenaires ne peuvent plus aujourd'hui réussir. Il est un peu vain maintenant de prêcher les bienfaits de l'alliance balkanique. Cette eau bénite est un peu fade au point où en sont les choses. L'exaspération des passions est telle, de part et de l'autre, l'intransigeance absolue de la Bulgarie a provoqué, tant à Belgrade qu'à Athènes, un tel sentiment de révolte qu'il faut renoncer, dans les conjonctures actuelles, à tenter un rapprochement qui est devenu impossible. Aucune coopération véritable n'est possible avec un peuple qui ne veut rien abandonner de son égoïsme et de son ambition. Si pénible que soit l'effondrement de ce grand projet, l'évanouissement de ce beau rêve, il faut en prendre son parti. Ce n'est pas en faisant appel au sentiment qu'on maintiendra la paix balkanique, qu'on empêchera la guerre d'éclater aujourd'hui, si la chose est possible encore, et qu'on aboutira, pour demain, à un régime ayant quelque chance de durer.

C'est sur la force seule, et sur les craintes qu'elle inspire, qu'on doit tabler. La Bulgarie n'acceptera l'arbitrage que si elle y est contrainte; elle ne se résignera à abandonner quelques unes de ses exigences que si elle y est forcée par une menace assez puissante pour lui faire baisser pavillon. Et il faut que cette menace prenne une forme matérielle. Ce n'est pas suffisant de faire appel à sa gratitude, de faire vibrer à ses oreilles la corde du Slavisme. Le moindre défaut de la Bulgarie est de ne pas être très sensible aux mots. On n'est guère idéaliste à Sofia et quelques centaines de mille hommes, bien armés et prêts à entrer en campagne seront toujours un argument plus fort là-bas que la belle phraséologie. Or, cette contrainte, d'où peut-elle venir? De Saint-Pétersbourg? Ce n'est guère possible. On ne voit guère la Russie entrant en campagne contre la Bulgarie. On n'imagine guère la grande puissance slave, qui a tenu sur les fonts baptismaux l'enfant aujourd'hui si indocile, jouant le rôle de Saturne et dévorant elle-même ses petits. Une mère morigène, montre les dents, lève la main pour frapper, mais ne peut guère aller au-delà. Alors? Alors, c'est la Roumanie seule qui peut jouer le rôle d'épouvantail nécessaire. Très infatuée de sa force, la Bulgarie espère, peut-être se trompe-t-elle, vaincre les forces greco-serbes qui lui seraient opposés dans une guerre. Mais son infatuation ou sa folie ne sont pas telles qu'elle pense sortir victorieuse, si quatre cent mille Roumains la prennent à revers. Et lorsque certains journaux écrivent que c'est la seule crainte d'une telle éventualité qui a retenu la Bulgarie, ils ne sont pas loin de la vérité. La clef de la paix balkanique, pour l'instant, de l'équilibre balkanique, pour plus tard, elle est à Bucarest et non ailleurs. Nous n'avons pas la prétention de faire une découverte. On sait bien à Sofia, on le sait bien à Vienne et on ne l'ignore pas, sans doute, à Saint-Pétersbourg. Jamais la Roumanie n'a été l'objet d'autant de coquetteries de la part de ses voisins. Les Bulgares qui ont crié si fort lorsqu'on leur a enlevé Silistrie, sont aujourd'hui tout sucre et tout miel. Ils seraient prêts à faire l'abandon d'un bon morceau de la Dobroudja si cette opération devait les assurer de la neutralité roumaine. Quant à l'Autriche, elle cherche évidemment à favoriser le plus possible un accord roumano-bulgare qui servirait si bien ses intérêts.

En face de ces tentatives, le devoir de la Triple Entente, de la Russie en particulier, est tout tracé. C'est le moment de profiter de l'opposition que rencontre en Roumanie la politique d'inféodation à la Triple Alliance qui a causé là-bas bien de désillusions. C'est le moment de montrer à la Roumanie ce qu'elle pourrait gagner à jouer un rôle actif dans la péninsule des Balkans, à assumer

le rôle de contre-poids des ambitions bulgares en face de la Grèce et de la Serbie. Il appartient à la Russie de faire pencher la balance de ce côté. La plus grande partie de la nation roumaine ne demande pas mieux que d'échapper à l'étreinte du germanisme, que de ne plus graviter autant dans l'orbite autrichienne. Dans l'intérêt même de la cause slave qu'une guerre entre Bulgarie et Serbie ne manquerait pas de compromettre, dans l'intérêt même du prestige russe, on doit comprendre à St Pétersbourg que l'orientation de la politique roumaine vers un rapprochement avec la Serbie et la Grèce, sous le patronage de la Triple Entente, serait un résultat qui vaut bien quelques sacrifices. En tout cas, on ne saurait prêter trop d'attention à ce qui se dit et à ce qui se fait à Bucarest. L'attitude de la Roumanie est peut-être, à l'heure actuelle, le facteur principal de la question balkanique. C'est de la Roumanie seulement que dépend la paix ou la guerre.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

52. 15/28 iunie 1913, Constantinopol. Adresă a Legației României către Marele Vizir, Said Halim Pașa, în care i se comunică plecarea crucișătorului „Elisabeta” din Bosfor, conform ordinului Ministerului de Război.

June 15/28, 1913, Constantinople. Address of the Romanian Legation to the Grand Vizier, Said Halim Pasha informing on the departure of “Elisabeta” cruiser from Bosphorus, according to the order issued by the Ministry of War.

J'ai l'honneur de porter à la connaissance de Votre Altesse que le croiseur „Elisabeta”, sous le commandement du capitaine-commandeur Negru, a quitté aujourd'hui les eaux du Bosphore, se conformant à un ordre reçu du Ministère Royal de la Guerre. J'accomplis un devoir tout particulièrement agréable en profitant de cette occasion pour être auprès de Votre Altesse l'interprète des remerciements de mon Gouvernement pour la courtoisie et la constante prévenance dont le commandant, les officiers et l'équipage de notre vaisseau de guerre ont été l'objet de la part des autorités impériales pendant tout le temps de leur séjour à Constantinople.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

53. 21 iunie/4 iulie 1913, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin G. Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se prezintă discuțiile cu ministrul otoman al Afacerilor Străine și cu ambasadorii Germaniei și Austro-Ungariei despre posibila reluare a ostilităților în Balcani.

June 21/July 4, 1913, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin G. Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the discussions with Ottoman Minister of Foreign Affairs and Ambassadors of Germany and Austria-Hungary about potential renewal of hostilities in the Balkans.

Le Grand Vizir m'a de nouveau affirmé aujourd'hui que le Gouvernement Ottoman ne songe pas actuellement à profiter situation présente pour reprendre hostilités en vue de regagner territoires perdus. Les ambassadeurs d'Allemagne et d'Autriche, que j'ai vus tantôt, envisagent

au contraire semblable possibilité de la part de la Turquie, dont la politique s'orienterait selon tournure que prendrait la nouvelle guerre. Tous deux estiment que l'action de la Roumanie est parfaitement explicable par l'intérêt qu'elle a à ne pas laisser se créer une Grande Bulgarie. L'ambassadeur d'Allemagne pense que si les ex-alliés ne se mettent pas d'accord au dernier moment, les hostilités pourraient, vu l'entrée en action de la Roumanie, aboutir à l'écrasement complet de la Bulgarie et au détronement du Roi Ferdinand. La situation paraît à tout le monde excessivement confuse.

Mano, no 543

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

- 54. 23 iunie/6 iulie 1913, București. Telegramă trimisă de Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, Legației Române din Constantinopol, în care se anunță că guvernul român dorește să cumpere din Imperiul Otoman două torpiloare și două contra-torpiloare.**

June 23/July 6, 1913, Bucharest. Telegram of Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, to the Romanian Legation in Constantinople, announcing that the Romanian Government wants to buy two torpedo boats and two destroyers from the Ottomans.

Nous avons besoin de deux torpilleurs et de deux contre-torpilleurs. Veuillez demander si le Gouvernement Turc est disposé à nous les vendre. Nous attendons réponse immédiate télégraphique. Maiorescu, no. 14776/550

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

- 55. 23 iunie/6 iulie 1913, Constantinopol. Telegramă în care se anunță că Marele Vizir consideră că nu este posibilă vânzarea navelor solicitate de România deoarece nu există un număr suficient de torpiloare și contra-torpiloare în marina otomană.**

June 23/July 6, 1913, Constantinople. Telegram informing that the Grand Vizier disregards the potential sell of ships requested by Romania, given that Ottoman navy does not have enough torpedoes and counter-torpedoes boats.

Après avoir pris avis des ministres de la guerre et de la marine, le Grand Vizir vient de me faire savoir que, vu le nombre extrêmement restreint de torpilleurs et contre-torpilleurs dont dispose la Turquie, le Gouvernement Ottoman, vu surtout la situation actuelle, se trouve à son grand regret dans l'impossibilité de se dessaisir d'aucun de ces unités.

Mano, No. 551

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

- 56. 28 iunie/11 iulie 1913, București. Telegramă semnată de Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, prin care cere Legației de la Constantinopol să facă demersuri pentru acordarea liberei treceri a torpiloarelor cumpărate.**

June 28/July 11, 1913, Bucharest. Telegram of Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, instructing the Legation in Constantinople to undertake measures for free passage through the Straits of torpedo boats bought by Romania.

Veuillez demander au Gouvernement Impérial nous assurer libre passage des torpilleurs que nous voulons acheter en Occident. En revanche nous accordons libre passage demandé pour munitions turques. Prière réponse d'urgence. Maiorescu, no. 15147

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

57. **29-30 iunie/12-13 iulie 1913, Constantinopol. Telegrama prin care ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, informează că Marele Vizir a promis reexaminarea chestiunii tranzitării strâmtorilor de către navele militare românești.**
June 29-30/July 12-13, 1913, Constantinople. Telegrams of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, informing that the Grand Vizier promised to re-examine the issue of transit of the straits by Romanian military ships.

Le Grand Vizir m'a promis examiner encore une fois la question à fond dans l'esprit le plus amical pour la Roumanie et de rechercher si l'on ne pourrait trouver un moyen de tourner les graves difficultés de principe résultant de l'obligation où se trouve la Turquie, de se conformer rigoureusement aux règles imposés par le régime des Détroits établi par une convention internationale. Le Grand Vizir m'a dit qu'il me donnerait la réponse définitive demain matin.

Mano, no. 565.

30 Juin/13 Juillet 1913

Suite télégramme no. 565.

La réponse définitive ne pourra m'être donné que demain matin.

Mano, No. 577.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

58. **1/14 iulie 1913, Constantinopol. Telegramă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, prin care se anunță că Marele Vizir Said Halim Pașa este de acord să cedeze României navele solicitate, în schimbul celor importate, care ar reveni Imperiului Otoman. Această procedură permite conformarea cu regimul strâmtorilor.**
July 1/14, 1913, Constantinople. Telegram of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, informing Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, that the Grand Vizier, Halim Pasha, agrees to give to Romania the ships requested in exchange for those that will be bought by the Ottoman Empire. This procedure is in line with Straits Regime.

Pour raisons exposés dans mon rapport du 11 Février, passage navires de guerre par les Détroits est impossible. Mais, désireux avant tout d'être agréable au Gouvernement Roumain, le Grand Vizir propose la solution suivante, qui me paraît ingénieuse et pratique: le Gouvernement Impérial se déclare prêt à céder à la Roumanie les torpilleurs et contre-torpilleurs spécifiés dans la télégramme de Votre Excellence no. 14776 et 14778, si le Gouvernement Royal est disposé à les lui remplacer par ceux qu'il veut acheter en Occident et dont il demande le libre passage. La condition de cet échange serait naturellement par ceux-ci correspondant à peu près comme puissance et comme tonnage aux autres. Les torpilleurs et contre-torpilleurs turcs en question sont, m'a dit le Grand Vizir, en excellent état et pourraient, si le Gouvernement Royal agréa la combinaison proposée, partir immédiatement pour être mis à la disposition du Ministère de la Guerre de Roumanie.

Mano, no. 578

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

59. 2 iulie/7 august 1913, Terapia. Rapoarte al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, prin care se transmit consulului general de la Salonic cererile unor tineri aromâni, cetățeni otomani, de a fi înrolați ca voluntari în armata română. Ministrul Constantin Manu le propune să renunțe la intenția lor laudabilă, deoarece le-ar putea îngreuna situația în Imperiul Otoman.

July 2/August 7, 1913, Terapia. Reports of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, forwarding to the Consul General in Salonic the request of some young Aromanians, Ottoman citizens to enlist as volunteers in the Romanian army. Minister Constantin Manu proposes that they should give up their laudable intention, because it could make it difficult for them to cope with the Ottoman Empire.

Domnule Consul General,

Am primit raportul Domniei Voastre no. 455 din 17 ale curenteii, prin care binevoiiți a mă informa că tinerii H. Tănăsescu, V. Magiari și C. Cioma, studenți la Universitatea din Constantinopol și bursieri ai Statului nostru, v-au adresat o cerere prin care solicită înrolarea lor ca voluntari în armata română. Binevoiiți dar a le transmite mulțumirile Guvernului Regal pentru simțimintele în adevăr românești de care dau dovadă, dar cum, după cum prea bine spuneți, înrolarea lor le-ar putea îngreuna situația lor față de Guvernul otoman. Vă rog să le dați sfatul să renunțe la frumoasa lor dorință.

Primiți, vă rog, Domnule Consul General, încredințarea prea distinsei mele considerațiuni.
C. G. Mano, no. 662

Domnule Consul General,

Subsemnații, studenți români macedoneni la Constantinopol, bursieri ai Statului român, având în vedere evenimentele actuale, hotărâtoare pentru neamul românesc de pretutindeni, și simțind că nu putem da deocamdată patriei mume alt ajutor decât acela al sângelui nostru, avem onoarea a vă ruga să binevoiiți a dispune ca să fim înscriși ca voluntari în armata română. Doriți de a ne vedea chemați cât mai neîntârziat sub drapelul românesc, avem ferma convigere că

ne veți comunica admiterea noastră și data plecării noastre pentru a ne uni cu trupele din care vom face parte, rugându-vă totodată să binevoiți a primi, Domnule Consul General, asigurarea distinsei noastre considerațiuni.

Haralambie Tănăsescu, în etate de 23 ani, student în Drept, fost prim-secretar al Revizoratului școalelor și bisericilor române din vilaetele Salonic și Usküb.

Cristu D. Cioma, în etate de 25 ani, student în medicină ultimul an

Victor Magiari, student în drept anul al II-lea, în etate de 22 ani.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

60. 15/28 iulie 1913, Constantinopol. Scrisoarea Sultanului Mehmed al V-lea adresată regelui Carol I, în care îi mulțumește pentru aprecierile făcute cu prilejul recuceririi primei capitale otomane, Adrianopol.

July 15/28, 1913, Constantinople. Letter of Sultan Mehmed V addressed to King Carol I, in which he thanks him for the appreciations made on reconquest of the first Ottoman capital, Adrianople.

A Sa Majesté le Roi de la Roumanie

J'ai reçu le télégramme amical que Votre Majesté M'a adressé pour Me faire part de Ses réflexions personnelles au sujet de la réoccupation par Mon armé d'une partie du Vilayet d'Adrianople. Je remercie beaucoup Votre Majesté des sentiments d'amitié dont elle S'est inspirée pour Nous donner un nouveau témoignage de l'intérêt qu'Elle porte à Notre égard. Notre objectif principal étant d'établir une frontière naturelle entre Notre Empire et le Royaume voisin et préparer ainsi les bases d'une paix durable dans les Balkans. Nous avons le ferme espoir que tous les amis de la paix seront sympathiques à la réoccupation par nos troupes d'une territoire restreint attaché par des liens indissolubles à la patrie ottomane.

Je saisis cette occasion pour renouveler à Votre Majesté Mes sentiments d'amitié sincère.

Mehmed V

[ANIC, Fond Casa Regală, Documente oficiale, dosar 45/1913, ff 1-2]

61. 15/28 iulie 1913, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, despre zvonurile privind o pretinsă atitudine ostilă a României față de Imperiul Otoman în chestiunea cedării Adrianopolului.

July 15/28, 1913, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on rumors of an alleged hostile attitude of Romania towards the Ottoman Empire regarding the cession of Adrianople.

D-le Președinte al Consiliului,

De câteva zile circulă aici zvonul că România ar lua față de noua acțiune a Turciei o atitudine răuvoitoare și că ar insista pe lângă Marile Puteri pentru ca ele să silească pe Turci a evacua orașul Adrianopol, dimpreună cu teritoriile recupate. Aceste zvonuri au produs bine înțeles

în toate cercurile otomane o mare vâlvă, care își găsește expresiunea în aci-alăturatele articole extrase din diferite ziare. În lipsă de instrucțiuni din partea Excelenței Voastre, și pentru a nu mă expune a face în mod involuntar vreo apreciere ce n-ar corespunde cu vederile Guvernului Regal, evit pe cât pot conversațiunile asupra acestei teme și m-am abținut chiar din acest motiv de a vizita de câteva zile pe Marele Vizir. Am avut însă ocaziunea de a cunoaște în această privință vederile mai multor din reprezentanții Marilor Puteri, în primul rând ale ambasadorului Germaniei și ale ambasadorului Rusiei. Baronul Wangenheim, cu obișnuita sa francheță (și insistând asupra faptului că îmi vorbește ca amic și nu ca ambasador al Germaniei) mi-a exprimat decepțiunea ce i-a cauzat atitudinea ce, pe drept sau pe nedrept, o atribue Guvernului Român. El susține teoria că din momentul ce România nu s-a ținut de stipulațiunile protocolului de la St. Petersburg, Turcia era îndreptățită a nesocoti din partea ei hotărârile conferinței de la Londra. Căci, fiind în joc deopotrivă, aici și dincolo, acte internaționale acceptate de toată lumea, nu există nici un motiv pentru ca călcarea unuia din aceste două acte să fie considerată ca legitimă, iar călcarea celuilalt ca abuzivă și nejustificată. La obiecțiunea mea cum că nu puteam în nici un chip tolera deplasarea echilibrului în Balcani ce Bulgaria era pe punctul de a o săvârși în dauna noastră prin atacul ei perfid în contra aliaților ei de ieri, ambasadorul Germaniei mi-a răspuns că nici Turcia nu putea tolera o asemenea deplasare de echilibru, o Bulgarie omnipotentă fiind menită a deveni pentru siguranța capitalei sale o primejdie tot atât de gravă cum ar fi fost pentru securitatea Dobrogei. „De aceea, a adăugat baronul Wangenheim, am preconizat întotdeauna realizarea unei strânse apropieri între România și Turcia, pe baza menținerii în comun a unui echilibru statornic în întreaga Peninsulă Balcanică”. Am răspuns ambasadorului că, judecând lucrurile din punctul de vedere al intereselor românești, mi-ar părea foarte natural și legitim ca în momentul când România urmărește înainte de toate restabilirea liniștei în Balcani, tocmai pe baza echilibrului între Statele beligerante și a unei cât mai grabnice încheieri a păcii atât de viu dorite de Europa întreagă, Guvernul Român să nu poată privi cu ochi buni reintrarea în acțiune a unui alt Stat, și introducerea în dezbateri a unui factor neprevăzut, menit a îngreuna acordul. La aceasta ambasadorul mi-a răspuns că Turcia este o Mare Putere și că cât timp această Mare Putere continuă a exista ca Stat Balcanic, România nu-și poate asuma ea singură rolul de arbitru. „Nu este, i-am obiectat atunci, vorba de arbitraj. Este vorba de o colaborare leală și dezinteresată cu Marile Puteri ale Europei în vederea restabilirii păcii și a întemeierii unor legături de încredere și de prietenie trainică între toate Statele Balcanice. La aceasta se mărginește ambițiunea României, și succesul imediat al acestei politici este astăzi compromis prin inițiativa neașteptată a Guvernului Otoman, inițiativă imprudentă și rău văzută de toate Puterile”.

Cât pentru Domnul de Giers³⁴, nu am nevoie să spun că atitudinea atribuită Guvernului Român i-a cauzat o vie satisfacțiune, căci, pe când ambasadorul Germaniei reazimă întreaga sa politică pe căutarea mijloacelor celor mai nimerite de a întări situațiunea Imperiului Otoman, reprezentantul Rusiei se silește din contra a o slăbi cât mai mult, și salută prin urmare cu recunoștință ori ce altă inițiativă îndreptată în același sens.

În privința mijloacelor ce le va adopta Europa pentru a constrânge pe Turci să respecte hotărârile Conferinței de la Londra, nu am putut până acum să aflu nimic pozitiv. Ceea ce însă este sigur e faptul că dificultățile vor fi de astă dată enorme. Politica „Comitetului”, reprezentată

³⁴ **Mikhail Nikolaevici de Giers** (1856–1924), diplomat rus. Mama sa, Olga, făcea parte din ramura basarabeană a familiei Cantacuzino. A fost ministrul Rusiei la București (1902-1912), ambasador la Constantinopol (martie 1912– 31 octombrie 1914) și Roma (martie 1915– martie 1917).

prin Enver³⁵, Talaat³⁶ și Djavid Bey³⁷, precum și curente militare sunt astăzi stăpâne pe situație, și din toate părțile mi se spune că armata, coprinsă de un entuziasm patriotic fără precedent, este hotărâtă a nu evacua de bună voie teritoriile recucerite. Ne aflăm dar poate în ajunul unor evenimente grave, și eventualitatea unei sângeroase revolte militare în cazul unei prea violente presiuni a Europei nu este de loc exclusă. Având în vedere că armata din Tracia numără peste 150.000 de oameni, printre care se află și trupele neregulate, compuse din elemente sălbatice și lipsite de disciplină, excitarea până la desperare a unui factor atât de primejdios poate aduce după sine consecințe îngrijitoare.

C. G. Mano, No. 650

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

62. 20 iulie/2 august 1913, București. Adresă a președintelui Consiliului de Miniștri și ministrului Afacerilor Străine, Titu Maiorescu, adresată ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, în care se exprimă surprinderea față de declarațiile ambasadorului Germaniei la Constantinopol referitoare la participarea României la al Doilea Război Balcanic.

July 20/August 2, 1913, Bucharest. Address of the President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, Titu Maiorescu, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, expressing his surprise on the statements made by the German ambassador in Constantinople regarding Romania's participation in the Second Balkan War.

Domnule Ministru,

Mă grăbesc a răspunde la raportul no. 650 din 15 Iulie. E straniu că Dl. De Wangenheim nu admite deosebirea desăvârșită ce există între noua acțiune militară a Turciei contra Bulgarilor și actuala noastră acțiune militară și diplomatică.

Pe când toate Puterile Conferinței de la Londra condamnă acțiunea Turciei și cer respectarea stipulațiunilor dintre Turcia și Bulgaria, toate Puterile semnatare ale Protocolului de la St. Petersburg aprobă actuala noastră acțiune și prin urmare recunosc înlăturarea aceluiași protocol. Îndeosebi Guvernul de la Berlin ne-a transmis acum mulțumirea sa cu cererile noastre moderate și ne-a declarat formal că lasă toată acțiunea României în libera ei chibzuință, cu încredere în înțelepciunea Regelui nostru. Este dar așa bătătoare la ochi deosebirea între acțiunea turcească

³⁵ **Enver Pașa** (1881-1922), om politic și militar turc, unul dintre conducătorii revoluției Junilor Turci din 1908. Ministru de război în perioada 3 ianuarie 1914– 13 octombrie 1918. A făcut parte, în cursul Primului Război Mondial, din triumviratul care a condus Imperiul Otoman alături de Talaat Pașa și Djemal Pașa („cei trei pașa”). După război a fost un adept fervent al panturcismului, dar a fost ucis în confruntarea cu Armata Roșie, lângă Dușanbe, la 4 august 1922.

³⁶ **Talaat Pașa** (1874-1921), om politic otoman. Lider al junilor turci, a fost ales deputat în 1908 și a jucat un rol important în lovitura de stat din 31 martie 1909. A fost ministru de interne (23 ianuarie 1913 – 4 februarie 1917) și mare vizir (4 februarie 1917 – 14 octombrie 1918). A fost principalul promotor al genocidului armenilor declanșat în aprilie 1915. La 2-3 noiembrie 1918, în fața înaintării aliate, a fugit cu un submarin german. A fost condamnat la moarte în contumacie de un tribunal turc, la 5 iulie 1919, pentru crime de război. A fost asasinat la Berlin de un revoluționar armean.

³⁷ **Mehmed (Cavît) Djavid Bey** (1875-1926), om politic, economist și ziarist otoman de origine evreiască, fruntaș al mișcării Junilor Turci. Deputat ales în 1908, ministru de finanțe în perioadele iulie 1909 – octombrie 1911, martie – noiembrie 1914. A fost executat pentru o presupusă implicare într-un atentat contra lui Mustafa Kemal Atatürk.

și acțiunea noastră, încât sunt silit să vă întreb dacă D. de Wangenheim și în alte chestii arată deprinderea de a face politică personală, în deosebire de politica Guvernului din Berlin.

Ministru, Titu Maiorescu, nr. 17051

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

63. 22-23 iulie/4-5 august 1913, Constantinopol. Rapoarte ale ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine. Se informează asupra demersurilor diplomatului român vizând semnalarea către Marele Vizir Said Halim Pașa a existenței unor articole din presa otomană, răuvoitoare față de România.

July 22-23, August 4-5, 1913, Constantinople. Reports of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs. He informs on his undertakings through which the existence of malicious articles towards Romania in the Turkish press is signaled to the Grand Vizier Said Halim Pasha.

D-le Președinte al Consiliului,

Am profitat de recepțiunea diplomatică de astăzi pentru a semnala atențiunea Marelui Vizir unele articole răuvoitoare pentru România care au apărut în ultimii timpi în mai multe ziare din Constantinopol, observându-i că aceste articole vor produce la noi o impresiune cu atât mai penibilă cu cât sentimentele amicale ale M. S. Regelui, ale guvernului și ale întregului popor român pentru Turcia sunt îndeobște cunoscute. Principele Said Halim Pașa mi-a făcut cu această ocaziune următoarele declarațiuni: “La presse de Constantinople n’a aucune importance et il ne faut pas faire attention à ce qu’elle dit. Je puis vous assurer que moi personnellement, aussi bien que tous mes collègues du Gouvernement, savons à quoi nous en tenir sur les véritables sentiments de la Roumanie à notre égard et que nous n’avons jamais eu aucun doute à ce sujet, même pas au moment où l’Europe a trouvé bon d’essayer de nous intimider en agitant devant nous la menace d’une prétendue intervention roumaine. Sefa bey a été reçu en audience récemment par le Roi Charles, et Sa Majesté lui a témoigné la plus grande bonté. Nous sommes sûrs des bons sentiments de la Roumanie à notre égard. Quant à l’attitude de l’Europe, elle est absolument incompréhensible. L’Europe veut la paix et elle fait tout au monde pour la retarder en encourageant l’intransigeance des Bulgares et leurs appétits jamais assouvis. Sans l’Europe il y a longtemps que la Bulgarie aurait cédé. Que signifie Andrinople pour les Bulgares? Un simple jouet pour satisfaire leur orgueil et leur vanité; tandis que pour nous autres Ottomans, Andrinople est la seconde capitale, à laquelle nous sommes attachés par toutes les fibres de notre chair, l’emblème sacré de nos plus chers souvenirs historiques, une ville à laquelle nos plus élémentaires devoirs de patriotisme nous commandent de ne pas renoncer. Vouloir nous en dépouiller coûte que coûte afin de donner à un peuple comme le peuple bulgare, qui a étalé pendant toute cette campagne des instincts de fauve, cette ville où il n’y a que des Musulmans et des Grecs, tout profondément attachés à la souveraineté ottomane, constitue de la part de l’Europe un acte cruel en injuste, Toute notre être se révolte contre une pareille iniquité, et nous ne céderons pas. Que les Bulgares viennent nous reprendre Andrinople s’ils le peuvent, de bon gré nous n’en sortirons pas. Je conteste d’ailleurs de la façon la plus formelle qu’au cours de cette guerre les Bulgares

nous aient véritablement battus. Il y a eu quelques coups de surprise, mais point de défaite réelle. Maintenant que notre armée s'est reconstituée, qu'ils essaient de revenir se mesurer avec elle; ils verront ce qui les attend!"

Marele Vizir, de obicei foarte rezervat în limbajul său, a dat de astă dată liber curs simțimintelor sale, vorbindu-mi cu un accent de adâncă convingere și emoțiune. Și, în adevăr, uitând un moment compromisiunile impuse prin exigențele egoiste ale așa zisului "Concert European", este imposibil de a nu recunoaște că în fond dreptatea în această chestiune este din partea Turciei, tratată de Europa cu o adâncă cruzime, și nici de cum din partea Rusiei, cu panslivismul ei brutal, nici din partea Austro-Ungariei, orbită prin ura ei în contra Sârbilor, și încă mai puțin din partea Angliei, a cărei politică îngustă nu urmărește în momentul de față alt ideal decât răsturnarea prin orice mijloc a guvernului June-Turc și readucerea la cârmă a amicului ei Kiamil Pașa. Este astăzi un lucru dovedit prin constatările a mii de martori imparțiali că Bulgarii, care au pornit acest război în numele crucii, au comis orori demne de popoarele păgâne cele mai sălbatice și că în comparație cu dâșii armata turcească a fost o armată de Stat civilizată. Cu atât mai puțin se poate înțelege parțialitatea Europei în favoarea unei țări care prin procedările sale atât pe câmpul de război cât și împrejurul meselor de negociațiuni s-a descalificat singură.

C.Gh. Mano, no. 672

D-le Președinte al Consiliului,

Încheiasem deja plicul conținând raportul meu confidențial no. 672 cu data de ieri când am primit scrisoarea Excelenței Voastre No. 17051 din 20 Iulie. Mă grăbesc a vă da lămuririle cerute: Originalitățile de limbajiu ale baronului Wangenheim se pot explica în parte prin faptul că, fost ofițer de cavalerie, el posedă ceea ce se numește în Germania genul „burschikos”. Lealitatea sa de funcționar este însă deasupra ori cărei bănueli, și îl cred absolut incapabil de a urma aici pe sub mână o politică opusă instrucțiunilor ce le primește de la Guvernul său. Îmi permit a mă referi în această privință la telegramele mele no. 590 din 2 Iulie și no. 601 din 5 Iulie, din care reeșia că domnul de Wangenheim a unit silințele sale cu ale colegilor săi pentru a sfătui în mod energic pe guvernul turc de a nu se angaja într-o acțiune imprudentă și dezaprobată de Europa. Totuși, turcofil înfocat, el a încercat odată, într-o conversațiune privată în care spunea că îmi vorbește ca amic și nu ca ambasador al Germaniei, să mă convingă că în fond, din punctul de vedere juridic, acțiunea Turciei era tot atât de justificată ca acțiunea noastră. Sper însă că n-a spus-o și Marele Vizir. Dealtmieri nu și-a permis cu această ocaziune nici o critică rău voitoare în contra politicii României; din contră, în nenumărate ocaziuni, mi-a dovedit, prin fapte și prin cuvinte, că este amicul nostru cel mai sincer și cel mai leal.

C. Gh. Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

64. 9/22 august 1913, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, privind convorbirea cu ambasadorul Austro-Ungariei. August 9/22, 1913, Constantinople. Report of of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the conversation with the Ambassador of Austria-Hungary.

D-le Președinte al Consiliului,

Marchizul Pallavicini, cu care mă întrețin întotdeauna cu o deosebită plăcere din cauza afabilității sale, a simpatiei ce o arată pentru noi și a adâncului său bun simț politic, mi-a vorbit astăzi din nou despre pacea de la București, spunându-mi că strălucitul succes diplomatic reputat de România i-a cauzat, ca vechi amic al țării noastre, o vie bucurie, și că acest succes îl întărește în convingerea ce a avut-o întotdeauna că „Regele Carol este singurul adevărat om de Stat care există actualmente în Europa”. Ambasadorul nu crede însă că tratatul din București a întemeiat în Balcani o perioadă de pace și de liniște trainică. În inimele popoarelor balcanice au rămas ure și resentimente reciproce care nu se vor putea șterge, și Bulgarii se vor folosi de prima ocaziune favorabilă pentru a încerca să-și ia revanșa. „Sunt absolut convins, a adăugat ambasadorul, că nu va trece un an și războiul va reîncepe cu o îndoită înverșunare”. Trebuie să notez aici că, de la începutul crizei balcanice și până astăzi, marchizul Pallavicini n-a încetat de a susține, în toate conversațiunile ce le-am avut cu dânsul, teoria că Europa, și în special Austro-Ungaria, au mers din greșeli în greșeli. Părerea sa nestrămutată este că nici odată Puterile n-ar fi trebuit să consimtă la desființarea Turciei Europene, care singură era în stare să mențină în aceste regiuni turburate cel puțin o aparență de ordine, funcționând ca un fel de jandarm al Europei. Înlăturarea ei a dat semnalul asmuțirii unora contra celorlalți, și acum ne putem aștepta la o lungă perioadă de sbuciumări, de anarhie și de lupte sângeroase.

În ce privește actuala situațiune a Imperiului Otoman, ambasadorul Austro-Ungariei este de părere că ea e mult mai tare decât își închipuește Europa, și că Turcia are încă rezerve enorme și neașteptate de forță și de vitalitate. Faptul singur că după doi ani de încercări dureroase ca acele prin care a trecut a fost în stare să constituie o armată formidabilă, bine echipată și bine aprovizionată, dovedește temeinicia acestei convingeri. „De aceea, a conchis marchizul Pallavicini, este după părerea mea foarte puțin probabil ca Europa să-și poată impune dorințele în ce privește evacuarea orașului Adrianopol. Presiunea financiară nu va avea eficacitatea dorită, o acțiune colectivă de coercițiune este un lucru irealizabil, iar o acțiune izolată a Rusiei nu prea înțeleg în ce sens ar putea să fie îndreptată, având în vedere că o debarcare de trupe în Tracia este imposibilă din cauza prezenței armatei turcești, care acum deja numără peste 300.000 de oameni și pe care Turcia o sporește neconținut prin rezerve noi aduse din Asia Mică, iar o ocupațiune a teritoriilor asiatice ar risca să provoace conflicte serioase cu celelalte Mari Puteri. N-ar rămâne decât o înaintare pe uscat a unei puternice armate prin teritoriul românesc, dar ce interes ar putea să aibă România ca să se preteze la o asemenea operațiune și să contribuie la recucerirea Traciei în favoarea Bulgarilor? În aceste condițiuni, nu-i va rămâne Bulgariei altceva de făcut decât de a se înțelege direct cu Turcia și de a abandona, în schimbul unor mici compensațiuni, pretențiunile sale asupra orașului Adrianople, pe care în definitiv l-a pierdut prin propriile ei greșeli”.

Din alt izvor am aflat că actuala țintă a politicii bulgare nu este atât recucerirea orașului Adrianople, care reprezintă pentru Bulgaria mai mult o valoare morală, cât cea a portului Cavalla, de o mare însemnătate din cauza bogățiilor sale. Dacă dar se stabilește un acord direct între Bulgaria și Turcia, bazele vor putea fi poate următoarele: Bulgaria ar renunța la Adrianopol, iar în schimb Turcia s-ar angaja să rămână neutră în ziua când Bulgaria va declara război Greciei pentru Cavalla. Mi s-a spus că în general Marile Puteri (afară de Rusia) ar fi favorabile încheierii unui acord direct turco-bulgar. Rusia însă lucrează deocamdată contra, voind înainte de toate să mențină prestigiul Europei și autoritatea tratatului din Londra. Politica rusească tinde acum a târăgăni rezolvarea chestiunii, până când mijloacele financiare ale Turciei nu-i vor mai permite să întrețină pe picior de război 400.000 de oameni și o vor sili să demobilizeze. E probabil însă că

Guvernul Otoman nu va aștepta acel moment, ci va sili pe Bulgari să se pronunțe cât mai repede într-un sens sau într-altul. Ori se va stabili un acord direct între cele două Puteri, ori Turcia va recurge la mijloace mai energice, mergând poate până la o declarațiune de război, spre a ajunge la o situațiune netedă. Credința aproape generală însă este că lucrurile nu vor ajunge până acolo și că acordul direct se va putea încheia. N-am nevoie să spun că diplomația grecească urmărește cu îngrijire negocierile care se urmează între Domnul Nacevici³⁸ și guvernul turc.

C. Gh. Mano, no. 733

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

65. 13/26 august 1913, Constantinopol. Articol din ziarul „Le Jeune Turc” despre declarațiile ministrului de interne Take Ionescu publicate în ziarul „Temps” în care susține restabilirea echilibrului balcanic prin respectarea frontierelor Bulgariei fixate prin Tratatul de la Londra. Declarațiile oficialului român sunt considerate ca fiind ostile față de Imperiul Otoman și favorabile Bulgariei. Articolul consemnează atitudinea majoritară existentă în România, de respingere a acțiunilor contra Imperiului Otoman.

August 13/26, 1913, Constantinople. Article from the newspaper “Le Jeune Turc” about the statements of Interior Minister, Take Ionescu, published in the newspaper “Temps” in which he supports the restoration of the Balkan balance by respecting Bulgaria’s borders fixed by the Treaty of London. The statements of the Romanian official are considered hostile towards the Ottoman Empire and favorable to Bulgaria. The article records the prevalent attitude existing in Romania which is rejecting actions against the Ottoman Empire.

Am onoarea a trimite Excelenței Voastre aci alăturat un articol apărut în ziarul „Le Jeune Turc” cu data de astăzi, relativ la recente declarațiuni ale Domnului Ministru de Interne privitoare la politica României față de Turcia. Acest ziar are legături cu cercurile guvernamentale otomane și adesea articolele de fond sunt scrise de fostul ministru al lucrărilor publice, Batzaria Effendi, care se află actualmente în România.

C. Gh. Mano, No. 739

Les déclarations de M. Take Ionescu

Le succès de notre cause parait aujourd’hui assuré: l’opinion publique, en Europe, s’est tout à fait rangée de notre côté et dans les cercles officiels même, on peut constater, non sans plaisir, qu’un véritable revirement s’est produit à propos de la question d’Andrinople. Aussi n’avons-nous pas lu sans étonnement les déclarations que M. Take Ionescu, ministre de l’intérieur roumain, a cru devoir faire tout dernièrement au „Temps”. Certes, on est assuré, à l’heure actuelle, que ces déclarations n’influeront en aucune manière sur l’opinion des masses en Europe, et qu’elles ne modifieront sur aucun point la décision des grandes puissances, mais il n’en est pas moins nécessaire que des paroles de la gravité de celles prononcées par un homme occupant la situation

³⁸ **Grigor Dimităr Nachovich** (1845-1920), om politic și diplomat bulgar. Ministru de finanțe, de interne, externe, al lucrărilor publice în mai multe guverne între 1870-1900. Între 1884-1889 a fost primul reprezentant diplomatic al Bulgariei la București. Între 1903-1906 a fost ministru plenipotențiar la Constantinopol, iar în iulie-august 1913 a participat la negocierile de la Londra care au urmat după al doilea război balcanic.

de M. Take Jonescu, ne passent pas inaperçues. Le ministre actuel de l'Intérieur de Roumanie est le chef d'un parti ou plutôt d'un groupe politique; en qualité de membre du cabinet, ses paroles engagé, dans une certaine mesure, le gouvernement roumain tout entier. Nous sommes d'autant plus obligés de prêter une attention très grande aux propos qu'il tient, que l'attitude actuelle de cet homme politique nous force presque à voir en lui, sinon un ennemi acharné, du moins un adversaire passionné, plein de préventions contre notre patrie. Certes, nous ne pouvons demander à un homme politique étranger de placer les intérêts turcs au-dessus des intérêts de sa propre patrie. Nous ne pourrions lui faire un reproche de nous combattre, si la raison d'état lui imposait cette politique; mais, dans la circonstance présente, on en conviendra, ce n'est pas du tout le cas. Jamais les intérêts roumains n'ont été en opposition flagrante avec ceux de la Turquie; nous avons eu trop souvent l'occasion de signaler leurs nombreux points de contact, pour qu'il nous semble aujourd'hui nécessaire d'y insister davantage. Tout semble pousser la Turquie et la Roumanie, l'une vers l'autre et l'oeuvre des gouvernants des deux pays ne devrait être que de consolider, par tous les moyens, une amitié qui ne demande qu'à se développer. Dans ces conditions, à moins de l'imputer à une erreur de conception politique, l'acte de M. Take Jonescu doit être attribué à une véritable haine contre notre patrie.

C'est, malheureusement, à cette idée que l'on doit forcément s'arrêter, si l'on examine les actes politiques du ministre roumain de l'Intérieur pendant les derniers mois ou, plus exactement, pendant ces dernières semaines. N'est-ce pas lui, en effet, qui, au cours de la séance secrète du parlement roumain où fut votée l'approbation du protocole de St. Pétersbourg, prononça, à l'égard de la Turquie, des paroles blessantes, qu'il dut démentir par la suite, faisant à notre ministre à Bucarest, une visite où il tenta d'expliquer l'incident? N'est-ce pas à son influence qu'est dû ce télégramme du Roi Carol à S. M. Le Sultan qui produisit ici une si déplorable impression? N'est-ce pas lui, enfin, qui fut l'auteur de la proposition faite, à la séance de clôture de la conférence de Bucarest, et d'après laquelle les Etats balkaniques priaient les grandes puissances de trouver les moyens de faire respecter le traité de Londres? Deux points principaux de ces déclarations sont à relever: M. Take Jonescu pense que la paix de Bucarest assure l'équilibre entre les royaumes balkaniques, mais il ajoute immédiatement qu'un de ces éléments d'équilibre consiste dans l'exécution, par la Turquie, du traité de Londres et dans l'obtention par la Bulgarie de la frontière fixée par ce traité, ce qui l'amène à exprimer l'espoir que les grandes puissances sauront trouver les moyens d'obliger la Turquie au respect des conditions établies à Londres. En ce qui concerne l'équilibre balkanique, chacun des états intéressés a de cet équilibre une notion particulière qui est loin de concorder avec celle de ses voisins. S'il s'agit en particulier de rétablir l'équilibre par la rétrocession d'Andrinople aux Bulgares, on conviendra que cette question intéresse plus spécialement le point de vue bulgare que la façon roumaine d'envisager l'équilibre balkanique. Et, pour ce qui regarde plus directement la question qui nous occupe, la cession d'Andrinople ne constituerait jamais un moyen de mettre fin aux appétits bulgares, car personne, pas même M. Take Jonescu, ne peut ignorer que les aspirations, les ambitions bulgares sont dirigées dans une autre direction: la Macédoine. Il ne faut donc voir dans les paroles de M. Take Jonescu qu'un moyen, sûr d'après lui, de capter les bonnes grâces ou l'amitié des Bulgares; sur ce point, encore, il fait fausse route; il est puéril même, de la part d'un homme d'état roumain, de tenir un pareil langage, car il ne peut ignorer que les Bulgares, peuple vindicatif par excellence, n'oublieront jamais que l'équilibre auquel ils ont aspiré a été précisément détruit par les Roumains. Nous croyons même que les territoires que la Roumanie s'est annexé valent, au point de vue national bulgare, plus pour les Bulgares que la Thrace; que M. Jonescu, s'il doute de la véra-

cité de cette assertion, s'adresse donc à son ami M. Daneff; il sera vite convaincu que nous avons raison. Le second point saillant des déclarations de M. Jonescu consiste dans l'affirmation que la Roumanie serait prête à s'associer à toute mesure que les grandes puissances décideraient contre la Turquie. Or, d'après ce que nous pouvons connaître de l'opinion publique en Roumanie, cette déclaration du ministre de l'intérieur roumain est tout à fait contraire à la vérité. Non seulement, en se portant fort auprès du rédacteur du „Tems” de l'attitude de la Roumanie, M. Take Jonescu s'est mis en opposition avec la majorité de la nation roumaine, mais même avec beaucoup de ses propres partisans qui, comme le député Sipsomo³⁹, par exemple, repoussait, avec énergie, l'idée d'une action quelconque contre la Turquie; dans le parti conservateur, dont le groupe Jonescu ne constitue qu'une aile, on partage les mêmes idées que l'on voit défendues avec beaucoup de talent dans la presse roumaine, et notamment dans notre confrère „Minerva”, l'organe de M. Cantacuzène⁴⁰. S'il apparaît donc que l'action de M. Jonescu a été une action isolée, il n'était pas moins nécessaire de la signaler, non seulement parce qu'il faut que nous connaissions ceux qui nous sont hostiles, mais encore parce qu'il convient que nous dégagions la responsabilité de la nation roumaine des attaques inconsidérées du ministre de l'intérieur. En effet, ainsi que nous le disions en commençant, la situation en vue de M. Take Jonescu donnait à ces attaques, véritablement haineuses, un relief plus grand. Les laisser passer sans les souligner, sans les discuter pouvait donner lieu à commentaires défavorables et par conséquent, nuire aux bons rapports que tous nous essayons d'amener plus étroits encore entre les deux pays. Et nous ne doutons pas que tous les véritables hommes d'État de Roumanie, conservateurs et libéraux, réprouvent avec nous l'attitude vraiment provocatrice de M. Take Jonescu.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

66. 20 august/2 septembrie 1913, București. Adresă a președintelui Consiliului de miniștri și ministrului Afacerilor Străine, Titu Maiorescu, pentru ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, în legătură cu afirmațiile lui Take Ionescu. Se precizează că politica României față de Imperiul Otoman nu a suferit nici o schimbare. Aceste precizări au fost comunicate și ministrului otoman la București, Sefa Bey.
August 20/September 2, 1913, Bucharest. Address of the President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, Titu Maiorescu, informing the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, on Take Ionescu's statements. It is mentioned that Romania's policy towards the Ottoman Empire has not undergone any change. This was communicated also to the Ottoman Minister in Bucharest, Sefa Bey.

Domnule Ministru,

Sefa Bey mi s-a plâns de niște interviuri pretinse acordate de Domnul Take Ionescu la ziare din Franța, în care interviuri s-ar arăta o deosebită ostilitate împotriva Turciei. Am răspuns lui Sefa Bey, și vă rog, la ocazie, să spuneți și ministrului de externe al imperiului, că nu am cunoștință de aceste interviuri, că, dacă cuprind într-adevăr cele arătate, nu le cred autentice, și că,

³⁹ Mihail Sipsomo, avocat, mare proprietar din Tulcea.

⁴⁰ Grigore Gheorghe Cantacuzino (1872-1930), unul dintre fiii lui Gheorghe Grigore Cantacuzino (1832-1913). Primar al Bucureștilor în perioada martie-decembrie 1913. Proprietarul ziarului „Seara”, care a devenit un organ de propagandă pentru Puterile Centrale după ce a fost vândut unor oameni de afaceri germani în septembrie 1914.

de altfel, politica externă a României, care este condusă, sub inspirarea M. S. Regelui, de singurul ministru răspunzător pentru ea, adică de subsemnatul, nu și-a schimbat întru nimic direcția în ceea ce privește Imperiul Otoman, și că înțelegem a avea și a păstra cu acest imperiu aceleași bune relații ca mai înainte.

Primiți, vă rog, Domnule Ministru, încredințarea înaltei mele considerațiuni.

Titu Maiorescu, no. 761

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

67. **23 august/5 septembrie 1913, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, în care se relatează întvederea cu Marele Vizir Said, Halim Pașa, vizând declarațiile lui Take Ionescu.**

August 23/September 5, 1913, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, which relates the meeting with Grand Vizier Said Halim Pasha, on Take Ionescu's statements.

Domnule Președinte al Consiliului,

Am profitat de o întâlnire ce am avut-o astăzi cu Marele Vizir pentru a-i comunica coprinsul scrisorii confidențiale ce Excelența Voastră a binevoit a-mi adresa cu data de 20 August. Principele Said Halim Pașa, care, luna trecută, cu ocaziunea recepțiunii diplomatice, avusese tactul de a nu deschide el cel dintâi vorba despre incidentul în chestiune și de a nu face nici măcar cea mică aluziune la dânsul, nu mi-a ascuns de astă dată iritațiunea ce i-au cauzat declarațiunile atribuite Domnului Ministru de Interne: „N-am văzut nicăeri, mi-a spus Marele Vizir, vreo desmințire a acestor declarațiuni, și de aceea sunt silit să le consider ca autentice. E straniu că un membru al guvernului își poate permite să ție în public un astfel de limbajiu”. Acest ton înțepat pe care l-a luat Marele Vizir contrastă cu modul său obișnuit de a vorbi, întotdeauna extrem de amical față de tot ce e românesc și de o politeță deosebită. El n-a insistat însă mai mult, și sper că incidentul, grație răspunsului dat de Excelența Voastră lui Sefa Bey, nu va lăsa în relațiunile dintre cele două țări urme mai adânci, deși, după indicațiunile ce mi-au fost date de câteva ambasade, cercurile politice au fost aici adânc surprinse și mâhnite.

C. G. Mano, No. 775

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

68. **24 august/6 septembrie 1913, Constantinopol. Articol din presa otomană în care este prezentat un interviu al generalului bulgar Mihail Georgiev Savov, membru al delegației participante la negocierile bulgaro-turce, referitoare la litigiile de frontieră. Participarea României în al Doilea Război Balcanic este prezentată ca fiind o invazie a Bulgariei.**

August 24/September 6, 1913, Constantinople. Article from the Ottoman press presenting an interview of Bulgarian General Mihail Georgiev Savov, member of the delegation

participating in the Bulgarian-Turkish negotiations, regarding border disputes. Romanian participation in the Second Balkan War is portrayed as an invasion of Bulgaria.

Domnule Președinte al Consiliului,

Am onoarea a trimite Excelenței Voastre aci alăturat textul unui „interview” acordat de Generalul Savoff⁴¹ unui reporter al ziarului „La Turquie” și în care plenipotențiarul bulgar își permite de a aplica recentei acțiuni militare a României (acțiune precedată de o acțiune diplomatică în regulă, care o legitima pe deplin), termenul impropriu și absolut impertinent de „l'invasion roumaine”.

C. G. Mano, no. 776

Les négociations turco-bulgares. Notre entretien avec le Général Savoff

„La Turquie doit se montrer conciliante, dit le général Savoff, premier délégué bulgare”.

Quelles sont les dispositions dont s'inspire la délégation bulgare venue ici pour négocier avec la Sublime Porte la question de la Thrace? Sont-elles conciliantes au point de rendre possible un arrangement entre les deux pays? Telles sont les questions qu'on se pose avec l'arrivée des délégués bulgares. Nous avons déjà relevé, à plusieurs reprises, que la frontière indiquée dans la note ottomane du 19 juillet constituait le minimum nécessaire pour la défense de la capitale et des détroits. Selon l'avis des milieux officiels ottomans, la Bulgarie, pour prouver ses bons dispositions et démontrer clairement qu'elle ne médite pas une attaque soudaine contre la Turquie, doit accepter que celle-ci conserve une frontière sûre et notamment celle indiquée dans la note de juillet. A quel point la délégation bulgare est disposée à accepter le point de vue ottoman? Voilà ce que nous avons voulu savoir en nous adressant au général Savoff.

Déclarations du général Savoff

L'ex-généralissime, chef de la délégation bulgare, qui a bien voulu nous recevoir longuement et très courtoisement, nous a autorisé à publier les déclarations suivantes.

La nécessité de la paix

Nous venons ici animés du sentiment de voir la paix rétablie à brève échéance. Aussi bien que nous, la Turquie et toute l'Europe ont besoin de la paix. Mais nous avons droit de demander que la Sublime Porte aussi soit inspirée des mêmes sentiments conciliants que nous. Car si l'on attend seulement de nous d'être conciliants, les pourparlers ne pourront pas aboutir et la responsabilité n'en retombera pas sur nous.

La frontière turco-bulgare

Quel est votre point de vue, mon général, au sujet d'Andrinople, de Kirkklissé et de la Maritza?

Il y a lieu de relever que la question de la frontière devra prise en considération dans son ensemble, au cours des pourparlers. Au sujet d'Andrinople, un accord sera peut-être facile, car nous apprécions les diverses raisons pour lesquels la Turquie entend conserver cette ville. Quant à la

⁴¹ **Mihail Georgiev Savov** (1857-1928), om politic și general bulgar. A urmat studii militare la St. Petersburg (1881-1885). A fost ministru de război (4 februarie 1891 – 31 martie 1894), director al Școlii militare de la Plovdiv (1897-1903) și, din nou, ministru de Război (18 martie 1903 – 22 mai 1907), fiind forțat să demisioneze în urma unui scandal de corupție. Reintrat în serviciul activ în Primul Război Balcanic, a fost adjunct al comandantului suprem, țarul Ferdinand I. La 28 iunie 1913 a fost numit comandant al armatelor 4 și 5. După război a fost înlăturat din armată, revenind în serviciul public ca ministru plenipotențiar la Paris (1920-1923) și Bruxelles (1922-1923).

question de savoir si nous accepterons que cette ville reste ou non une place forte, cela dépend des territoires que nous obtiendrons du côté de la Mer Noire. Pour ce qui est de Kirkklissé, la note ottomane du 19 juillet n'en parle point. Il est donc naturel que nous insisterons à conserver cette ville. Relativement à la Maritza, comme la voie ferrée de Dédéaghatch, pour pouvoir être couverte, a besoin de territoires suffisants, nous ne pourrions donc pas accepter que la rive gauche du fleuve appartienne aux Turcs.

La Turquie et la Bulgarie

Que pensez-vous des relations futures turco-bulgares?

Je dois relever l'identité des intérêts de la Turquie et de la Bulgarie dans les questions balkaniques. Une collaboration sincère entre les deux pays peut leur assurer des avantages considérables. Moi, personnellement, j'ai toujours été partisan de l'entente turco-bulgare; malheureusement la dernière guerre turco-bulgare était inévitable. Quant aux excès imputés à notre armée, on ne saurait nier que, comme cela arrive pour toutes les armées du monde, certains abus ont été commis. Mais dès que j'en ai eu connaissance, j'ai ordonné immédiatement qu'on y mette fin. C'est donc à la Turquie de se montrer aussi conciliante que nous pour faire aboutir notre mission.

La défaite bulgare

A quoi attribuez-vous, mon général, la dernière défaite de l'armée bulgare?

Notre armée n'a pas été vaincue. Seulement nous n'avons pas eu le temps de nous concentrer. Du reste toute l'armée bulgare n'a pas pris part à la guerre. Est venu ensuite l'invasion roumaine. Voilà quelle fut la véritable situation.

Telles sont les déclarations de l'ancien généralissime bulgare.

S. Protonotarios

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

69. 24 august/6 septembrie 1913, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, privind o potențială alianță între Imperiul Otoman și Bulgaria, favorizată de Austro-Ungaria. Germania ar fi interesată de o înțelegere turco-greco-română, pe baza unor concesiuni teritoriale făcute de Grecia Imperiului Otoman, mediate de România.

August 24/September 6, 1913, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, informing on a potential alliance between Ottoman Empire and Bulgaria, favored by Austria-Hungary. Germany would be interested in a Turkish-Greek-Romanian agreement, based on Greece territorial concessions to the Ottoman Empire and through a Romanian mediation.

Président du Conseil,

J'apprends de bonne source que tout l'effort des plénipotentiaires bulgares tend à arriver à une alliance offensive turco-bulgare contre la Grèce pour reprendre Cavalla. Une pareille alliance, que la Turquie pourrait elle aussi avoir intérêt à conclure afin d'assurer rapidement une

solution favorable pour elle de la question des îles, serait de nature à remettre en question tous les résultats du traité de Bucarest.

L'Autriche favorise une pareille alliance. L'Allemagne, qui n'abandonnera en aucun cas la Turquie, s'y rallierait sans doute aussi, si elle ne réussit pas à amener à temps une entente turco-gréco-roumaine, à laquelle iraient toutes ses préférences. L'ambassadeur d'Allemagne estime qu'il serait hautement profitable aux intérêts de la paix si la Roumanie faisait une démarche pressante à Athènes, sous forme de conseil amical, pour l'exhorter à montrer le plus tôt possible des dispositions conciliantes dans la question des îles, afin de parer à temps au danger de la conclusion d'une semblable alliance turco-bulgare, à laquelle on travaille ici sérieusement, qui peut se réaliser dans l'espace de quelques jours, et qui signifierait la guerre, peut-être à brève échéance.

Mano, o. 779

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

70. 3/16 octombrie 1913, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Alexandru Marghiloman⁴², președintele interimar și ministrul interimar al Afacerilor Străine, despre discuțiile purtate cu ambasadorii Germaniei și Rusiei privind demobilizarea armatei otomane, litigiile teritoriale dintre Imperiul Otoman și Grecia, posibilul acord secret cu Bulgaria sprijinit de Austro-Ungaria.

October 3/16, 1913, Constantinople. Report by the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Alexandru Marghiloman, ad-interim President of the Council of Ministers and ad-interim Minister of Foreign Affairs, on talks with German and Russian ambassadors about the demobilization of the Ottoman army, territorial disputes between the Ottoman Empire and Greece, the possible secret agreement with Bulgaria supported by Austria-Hungary.

D-le Președinte al Consiliului,

Atașajii militari străini fiind toți în concediu, afară de cel rus, nou numit și încă puțin orientat, nu este ușor de a dobândi informațiuni precize, și încă mai puțin amănunte tehnice asupra actualei situațiuni militare a Turciei. Cuvântul de ordine oficial este de a proclama că demobilizarea va fi serioasă și complectă, Turcia aspirând în modul cel mai sincer la pace și liniște. Lunea trecută, cu ocaziunea recepțiunii diplomaților, Marele Vizir a fost în această privință cât se poate de categoric. „Je ne comprends pas”, mi-a spus Said Halim, „pour-quoi on me en doute la sincérité de notre démobilisation. Ce sont là de bruits de journaux, que je considère comme absurdes et que rien ne justifie. Notre démobilisation ne comporte aucune restriction ni aucune réserve”. Având în vedere pe de o parte obiceiul oriental de a tăgădui chiar lucrurile evidente, și cu atât mai mult cele ce nu se pot ușor dovedi, și pe de alta interesul vital ce-l are astăzi Turcia de

⁴² **Alexandru Marghiloman** (1854-1925), om politic conservator. Studii juridice la Paris. Deputat și senator. A fost ministru de justiție, lucrări publice, agricultură, industrie, comerț, afaceri străine, interne, finanțe în diverse guverne. Ales președinte al Partidului Conservator la 4 iunie 1914. S-a pronunțat pentru o neutralitate favorabilă Puterilor Centrale. Ca prim-ministru în perioada 5 martie– 23 octombrie 1918, a semnat Tratatului de pace de la București (7 mai 1918) și a avut o contribuție importantă la unirea Basarabiei cu România.

a ascunde adevărul, deoarece se consideră ca serios amenințată, era natural ca să nu pun un prea mare temei pe aceste asigurări oficiale ale Marelui Vizir și să caut a le controla. M-am adresat în acest scop ambasadorului Germaniei și ambasadorului Rusiei. Baronul Wangenheim mi-a spus următoarele: "Si par démobilisation on n'entend que le fait de licencier une partie des troupes, il est hors de doute que la Turquie démobilise. Mais elle ne renvie dans leurs foyers que ce qu'elle a de moins bon parmi elles: les rédifs et les incapables. Tous les contingents jeunes, c'est-à-dire les classes comprenant les hommes âgés de moins de 28 ans, restent sous les armes, et ces troupes sont augmentées par l'enrôlement des nouvelles recrues, qu'on appelle toujours à cette époque de l'armée, et le seront davantage encore lorsque la Bulgarie rendra les prisonniers ottomans, dont le chiffre doit être d'environ 40.000 hommes (le reste se trouve chez les Grecs). Comme parmi ceux-ci on ne réincorporera également que les meilleurs et les plus vigoureux, cette soi-disant démobilisation ne sera en réalité qu'un triage, et l'armée, ainsi réduite comme nombre mais améliorée comme qualité, constituera un instrument plus efficace que ne l'était celle qu'on avait sous les armes jusqu'à présent. Si, par contre, on entend par démobilisation la déconcentration et le retour des corps de troupe dans leurs garnisons respectives, il est certain que la Turquie ne démobilise ni en petit ni en grand. L'armée reste au camp, bien armée et prête à entrer en lutte, et elle le restera, je crois, tant que la paix ne sera pas signée et tant que la Turquie n'aura pas de garanties sérieuses que la question des Iles ne sera pas résolue dans un sens contraire à ses intérêts". D-nul de Giers, deși mai puțin precis, mi-a dat și dânsul câteva indicațiuni semnificative: „On a raison, mi-a spus ambasadorul Rusiei, d'estimer que la démobilisation turque n'est pour le moment qu'apparente. Ils reprennent d'une main ce qu'ils abandonnent de l'autre, et ce qu'ils reprennent veut mieux que ce qu'ils ont abandonné. Les impotents, les incapables, les réservistes d'un certain âge sont licenciés, mais on appelle les nouvelles recrues, on garde les meilleurs parmi les anciens soldats, on arme tout le monde très soigneusement, on réincorporera certainement une partie des prisonniers rendus, et il est donc impossible de parler, pour l'instant, d'une réelle démobilisation”.

Observ de câtva timp printre ambasadori curente turcofile pronunțate și tendința de a re-proba în mod serios atitudinea guvernului Elen, căruia i se impută lipsă de simț politic și megalomanie. Dorința secretă a ambasadorilor ar fi ca Grecia să cedeze nu numai asupra chestiunilor care se negociază acum la Atena, dar chiar asupra chestiunii insulelor, fiindcă aceasta ar fi, după părerea lor, singurul mijloc de a evita un nou război, care ar izbucni cu siguranță, dacă nu acum, dar fără îndoială în cursul anului viitor, Turcia socotind că posesiunea insulelor Chios și Mitilene constituie pentru dânsa o chestiune vitală. Principele Said Halim Pașa, care s-a manifestat în timpii din urmă ca o personalitate înzestrată cu multă voință și energie, se emancipează din ce în ce mai mult de sub tutela Europei, o ia uneori de sus, chiar cu cei mai puternici ambasadori, când ei îi dau „sfaturi” care nu-i convin, și a reușit cu toate acestea prin tactul și demnitatea sa să-și câștige bunele grații ale tuturilor. Este un fapt cert că astăzi Puterile fac curte Turciei, și că s-a încheiat în timpii din urmă, pentru chestiunile referitoare la penetrațiunea economică a Europei în regiunile Turciei asiatice, o serie de acorduri prin care Germania, Anglia, Franța, Italia și acum în urmă și Rusia, își văd garantate interesele lor politice și comerciale, aducând în schimb Turciei neașteptate satisfacțiuni de a se vedea astăzi înconjurată de amici. Aceste dispozițiuni le-am constatat până și la ambasadorul Rusiei, al cărui limbajiu era, acum câteva săptămâni, încă foarte aspru la adresa Turciei și care astăzi nu mai găsește nici un cuvânt răuvoitor pentru acțiunea ei, ba mai mult, critică fără înconjur atitudinea grecilor. Această unanimitate încurajază bine înțeles pe guvernul otoman în hotărârea, care pare acum nestrămutată, de a impune guvernului

Elen voințele sale, și concesiunile pe care a știut să le facă la timp Puterilor îi au adus, pe lângă acest succes politic, și un inapreciabil succes economic, și anume faptul că proiectul de majorare a taxelor de importățiune de la 11% la 15% are astăzi asentimentul în scris al Franței, al Angliei, al Austro-Ungariei și al Italiei, și asentimentul nu încă semnat, dar dobândit în principiu, al Germaniei și Rusiei. Turcia se află astăzi într-o situațiune politică excelentă; pacea cu Grecia se va încheia probabil conform cu cerințele sale, chestiunea insulelor rămânând rezervată. Și din dispozițiunile actuale ale Puterilor se poate conchide că ea se va rezolva mai curând sau mai târziu tot în sensul dorințelor otomane, fie că această soluțiune va fi impusă grecilor de Puteri, fie că ele vor lăsa Turciei mână liberă pentru ca să și-o impună singură.

Existența unei Turcii tari neputând, din nici un punct de vedere, să semnifice o amenințare pentru interesele noastre, nu am avea de ce să primim cu neliniște reușita acestui nou program politic al guvernului otoman, dacă el nu s-ar răzima pentru o bună parte pe un acord secret cu Bulgaria, acord care pentru mine nu mai face nici o îndoială și pe care Austro-Ungaria îl patronează din toate puterile sale. Nu este nevoie de a insista asupra interesului ce-l poate avea acest stat de a lucra pentru ca sub auspiciile sale să se ridice în sudul Dunării un formidabil bloc politico-militar care să fie cu totul la devoțiunea lui, și de care s-ar putea servi pentru a ne ține la respect pe noi și pe Sârbi, în ziua când politica noastră îi ar deveni incomodă. Or, o asemenea alianță ar constitui în Balcani un izvor de perpetuă neliniște și frământare. Ar fi dar, crez, în interesul nostru ca diplomația românească să lucreze la Atena din toate puterile pentru a convinge pe Greci că trebuie spulberat la timp blocul turco-bulgar, și că pentru aceasta trebuie să căutăm a atrage pe Turci în partea noastră. La acest rezultat nu se va putea ajunge de cât în ziua când Grecia se va hotărî să facă Turciei concesiunile legitime pe care le are. Atunci numai vom putea să încercăm să convingem și pe Turci că Bulgarii, cu cunoscuta lor perfidie și duplicitate, îi înșală, și că în dosul grabei extraordinare depuse de Cabinetul din Sofia pentru a le acorda tot ce cereau nu se ascunde în realitate altceva decât voința de a lucra de pe acum, fără a pierde un moment, la realizarea sistematică și progresivă a planurilor lor de revanșă. Or, Turcia trebuie convinsă că nu este în interesul ei de a aduce partea ei contributivă la restaurarea egemoniei bulgare, care ar ruina întâi pe Greci și pe Sârbi, și care apoi ar căuta să o ruineze și pe dânsa. O apropiere greco-turcă se impune, și la realizarea ei trebuie să lucreze toți amicii păcii. Deocamdată, principalele silințe în acest sens trebuie depuse la Atena, fiindcă acolo este acum primejdia cea mai mare și fiindcă e un lucru cert că Turcia, fiind astăzi cea mai tare, nu va ceda, ori care ar fi sfaturile ce i s-ar da.

Gh. Mano, No. 882

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

71. 19 octombrie/1 noiembrie 1913, Constantinopol. Înștiințare despre încetarea misiunii atașatului militar la Constantinopol, Aristide Razu, și numirea maiorului Lucian Trantomir.

October 19/November 1, 1913, Constantinople. Note on the end of Aristide Razu's mission as military attaché in Constantinople and the nomination of Major Lucian Trantomir.

J'ai l'honneur de prier Votre Altesse de vouloir bien obtenir en ma faveur, de Sa Majesté le Sultan, une audience privée qui puisse me permettre d'introduire auprès de Sa Majesté Impériale le Colonel Aristide Razu, attaché militaire de Roumanie à Constantinople, appelé à occuper un poste de commandant de régiment à Buzeu, en Roumanie, qui désire prendre congé de Sa

Majesté et de Lui présenter, par cette occasion, son remplaçant, le Commandant Lucian Trantomir, qui vient d'être nommé attaché militaire de la Légation de Roumanie à Constantinople.

Veillez agréer, etc.

Sublime Porte, Ministère des Affaires Etrangères, no. 38766 x 24, Constantinople, 8 Novembre 1913

Le Ministre des Affaires Etrangères a l'honneur d'informer Son Excellence que Sa Majesté l'Empereur des Ottomans le recevra, en audience privée, Jeudi prochain, à trois heures de l'après-midi au Palais Impérial, avec le Lieutenant-Colonel Razu, ex-attaché militaire à la Légation Royale et son successeur, le Major Trantomir.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

72. 23 octombrie/5 noiembrie 1913, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, către Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, despre întvederea dintre Take Ionescu și ministrul de Interne, Talaat Bey, care îi propune să intervină pentru a grăbi încheierea păcii.

October 23/November 5, 1913, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the meeting between Take Ionescu and Interior Minister, Talaat Bey, who proposes to intervene to speed up the conclusion of peace.

Le Ministre de l'Intérieur Talaat Bey, qui est le membre le plus influent du Gouvernement Jeune-Turc, est venu voir M. Take Ionesco à bord du bateau et l'a prié de s'interposer à Athènes pour hâter la conclusion de la paix, lui remettant un mémoire détaillé sur les revendications turques. M. Take Ionesco a profité de cette entrevue pour dissiper les malentendus qui s'étaient produits sur les dispositions de la Roumanie à l'égard de la Turquie et notamment sur sa propre politique. Il a promis en même temps d'agir à Athènes dans le sens des désirs de Talaat Bey et de s'arrêter conformément à son invitation à Constantinople à son retour, au cas où d'ici là la paix pourrait être conclue. Au cours de cette très intéressante entrevue, Talaat Bey a aussi formellement proposé une entente à trois, turco-bulgaro-roumaine. M. Take Ionesco a accueilli sympathiquement l'idée d'une entente turco-roumaine, mais a fait des réserves quant à l'adhésion de la Bulgarie, si cette adhésion devait impliquer une pointe dirigée contre la Serbie et la Grèce, envers lesquelles la Roumanie a des obligations morales bien appréhensibles. L'entrevue a eu un caractère cordial et a laissé à notre ministre de l'intérieur la meilleure impression.

Mano, no. 963

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

73. 24 octombrie/6 noiembrie 1913, Constantinopol. Notă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, prin care trimite lui Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, un articol dintr-un ziar turc despre convorbirile dintre miniștrii de Interne Take Ionescu și Talaat Bey.

October 24/November 6, 1913, Constantinople. Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, forwarding to Titu Maiorescu, President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, about an article in a Turkish newspaper regarding the talks between Interior Ministers Take Ionescu and Talaat Bey.

Domnule Președinte al Consiliului,

Ca urmare la telegrama mea no. 963 din 23 Octobre a.c., am onoarea a trimite Excelenței Voastre aci-alăturat textul declarațiilor făcute de Domnul Ministru Take Ionescu unui reprezentant al ziarului oficios turc „Le Jeune Turc”.

G. C. Mano, No. 966

M Take Jonesco à Constantinople

Le ministre de l'intérieur de Roumanie, M. Take Jonesco, est passé, hier, par bateau roumain, se rendant à Athènes. M. Jonesco est un homme de taille moyenne, le menton rasé, la lèvre surmontée d'une forte moustache grisonnante. Ses cheveux coupés court, également gris, lui donnent un aspect plutôt militaire. Il voyage accompagné de Mme Jonesco et de son secrétaire particulier; il a, avec lui, deux journalistes, M. Fermi, rédacteur politique de „L'Universul”, l'auteur de la fameuse interview du roi Carol et un rédacteur de „L'Adeverul”. Il a reçu à bord S. E. Talaat bey, ministre de l'Intérieur, qui était accompagné de Batzaria effendi, sénateur et ancien ministre des Travaux Publics. Cette entrevue a duré presque une heure. Après le départ de S. E. Talaat bey, M. Take Jonesco a reçu un des collaborateurs du „Jeune-Turc” à qui il a fait des déclarations fort intéressantes.

Déclarations de M. Take Jonesco

– Les agences nous ont annoncé, ce matin, votre départ pour Athènes. Les mêmes dépêches nous assurent que, d'après les journaux, il faut attribuer à ce voyage une importance politique spéciale. Votre Excellence peut elle nous donner, à ce sujet, quelques éclaircissements?

– Mon voyage à Athènes, nous a répondu M. Jonesco, est un simple voyage d'agrément, convenu entre M. Vénizelos⁴³ et moi depuis la conférence de Bucarest. Il a été ajourné à raison de mes occupations personnelles. La politique roumaine, toute de paix, est trop bien fixée à l'avance pour être influencé par un voyage nouveau ou un nouvel entretien.

– Quels sont les rapports entre la Turquie et la Roumanie?

– Les rapports entre la Roumanie et la Turquie sont excellents. Il n'y a aucune divergence de vues entre les deux pays, et il est dans l'intérêt de la Roumanie que la Turquie garde les détroits. En bon ami de la Turquie, je crois que, comme nous, elle a intérêt à ce maintien de la paix dans la Balkans, parce que, tout comme nous, elle n'a rien à gagner à de nouveaux troubles. C'est dans le même esprit que, sans vouloir me mêler des questions qui ne regardent que la Turquie et la

⁴³ **Eleferios Venizelos** (1864-1936). Avocat și om politic. A intrat în viața politică în Creta pe când aceasta era încă o provincie otomană și a fost unul dintre conducătorii revoltei din 1897. După înfrângerea Greciei în războiul contra Imperiului Otoman, a negociat autonomia Cretei. A devenit ministru de justiție și apoi prim-ministru. În 1910, mutat în Grecia, a fondat Partidul Liberal, cu care a format guvernul la 6 octombrie 1910 (până la 25 februarie 1915). A intrat în conflict cu regele Constantin în legătură cu aderarea Greciei la Antantă, devenind conducătorul unui stat separat la Salonic în octombrie 1916, care s-a angajat în război contra Puterilor Centrale la 7 decembrie 1916. La 29 mai 1917, Venizelos a revenit la Atena după abdicarea regelui Constantin. A fost șeful delegației Greciei la Conferința de Pace de la Paris și prim-ministru de mai multe ori între 14 iunie 1917 și 6 martie 1933.

Grèce, j'exprime le ferme espoir que la paix sera bientôt conclue entre la Turquie, la Grèce et la Serbie.

– Est-il est vrai que la Roumanie, comme on le dit, pour conserver la paix dans les Balkans compte conclure ou a déjà conclu une alliance gréco-serbe?

Il n'y a pas d'alliance entre la Roumanie, la Grèce et la Serbie, mais la Roumanie qui a présidé au traité de Bucarest est moralement tenue à ce que ce traité soit respecté. En outre, la Roumanie étant un pays de travail a tout intérêt à ce que la paix soit conservée dans les Balkans. Evidemment, elle emploiera son influence et sa force pour la faire respecter.

– Votre Excellence vient de faire un voyage dans les territoires nouvellement occupés, pourrai-je lui demander quelle est la situation des Musulmans de ces contrées-là?

– Oui, je viens de faire un parcours de quatre cents kilomètres dans les nouveaux territoires. Partout, les Musulmans m'ont dit qu'ils étaient satisfaits d'être passés sous notre souveraineté; car ils savent que les Musulmans de l'ancienne Dobroudja ont été bien traités par le gouvernement roumain. Je leur ai promis que le gouvernement roumain ferait tout son possible, non seulement pour qu'ils aient la plus grande liberté religieuse et culturelle, mais aussi pour qu'ils arrivent à prospérer et à jouer dans leur nouvelle patrie un rôle plus important que celui qu'ils ont joué jusqu'ici. Je suis sûr que nos nouveaux sujets musulmans considéreront leur annexion à la Roumanie comme un bonheur.

M. Jonsco et S. E. Talaat bey

A un autre de nos rédacteurs qui eut l'occasion de lui parler de son entrevue avec S. E. Talaat bey, ministre de l'intérieur, M. Take Jonsco a déclaré: J'ai eu avec S. E. Talaat bey un entretien qui a duré une heure. Je ne le connaissais pas, et, cependant, sachant combien j'étais désireux de faire sa connaissance, S. E. Talaat bey a bien voulu abandonner ses multiples occupations et venir me voir à bord. Je ne puis m'empêcher de vous exprimer tout le plaisir que m'a causé cet acte de courtoisie.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

74. 30 octobre/12 novembre 1913, Atena. Telegramă a ministrului de Interne, Take Ionescu, către ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Constantin Manu, în care se anunță obținerea de concesiuni pentru Imperiul Otoman care vor permite semnarea tratatului greco-turc.

October 30/November 12, 1913, Athens. Telegram from the Minister of Internal Affairs, Take Ionescu, to the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, announcing that he obtained concessions for the Ottoman Empire that will allow the signing of the Greek-Turkish treaty.

Veillez aller voir immédiatement Batzaria et veuillez dire aller voir Talaat, à qui il donnera assurance que j'ai obtenu pour la Turquie conditions admirables. Le Gouvernement de S. M. est heureux de le prier de donner immédiatement ici les ordres pour signer le traité, car je pars demain mercredi soir et je serai à Constantinople jeudi soir. Je vous télégraphiera heure arrivée Constantinople.

Filodor

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 159]

75. 15/28 ianuarie 1914, București. Telegramă către ministrul plenipotențiar la Constantinopol prin care se solicită autorităților otomane tranzitul prin strâmtori pentru un vas care transportă muniții produse în Germania.

January 15/28 1914, Bucharest. Telegram to Minister Plenipotentiary in Constantinople, Constantin Manu, on approval by the Ottoman authorities the transit request through the Straits for a ship carrying ammunition produced in Germany.

Domnule Ministru,

Am onoarea a Vă ruga să binevoiți a face cuvenitele demersuri spre a obține de la Guvernul Otoman permisul de liberă trecere prin Dardanele a vasului „Haidar Pașa”, comandat de Căpitanul Erichsen, care aduce pentru Marina noastră militară munițiunea arătată în specificațiunea aci anexată, trimisă de Uzina „Rheinische Metallwaaren und Maschinenfabrik” din Düsseldorf, aceiași care ne-a expediat și munițiunile despre care vorbește nota mea No. 23337/ 913 . Vasul va trece prin Dardanele aproximativ la 7-8 Februarie viitor. Vă rog a-mi comunica de urgență rezultatul.

Ministru

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

76. 20 ianuarie/2 februarie 1914, Constantinopol. Telegramă care anunță acordul pentru tranzitul muniției prin strâmtori.

January 20/February 2, 1914, Constantinople. Agreement for the transit of ammunition through the Straits.

No. 44. Ministre Affaires Etrangères, Bucarest, Gouvernement Impérial a accordé permis passage munitions demandé par note ministérielle no. 1032 du 15 Janvier. Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

77. 6/19 februarie 1914, Constantinopol. Informare a ministrului C.G. Manu despre cerea ministrului de Război, Enver Pașa, ca România să consilieze guvernul de la Atena vizând acceptarea unui schimb de teritorii cu Imperiul Otoman.

February 6/19, 1914, Constantinople. Report of the Minister C.G. Manu regarding the request of the Ottoman Minister for War, Enver Pasha, for Romanian support in advising the government in Athens to accept a territory exchange with the Ottoman Empire.

Je viens d'avoir une longue et intéressante conversation avec Enver-Pacha relativement à la question des îles. Le Ministre de la Guerre m'a dit combien la Turquie désirerait nouer avec la Grèce des relations stables d'amitié et de confiance réciproques. "La Roumanie" – a-t-il ajouté – "est aujourd'hui le seul État a qui sa situation internationale et son complet désintéressement permettrait de jouer, à cet égard, le rôle d'intermédiaire qui servirait hautement les intérêts de la paix et rehausserait encore le prestige qu'elle a su acquérir par sa politique sage et pondératrice; il ne s'agirait pas d'intervenir officiellement, mais de sonder le terrain amicalement auprès du Gouvernement hellénique et de conseiller, dans l'intérêt de la paix et des deux pays, un échange

de vues sur la base souhaitée par le Gouvernement ottoman, à savoir: échange de Chios et de Mytilène contre une partie des îles du Dodecanèze. Enver-Pacha m'a formellement autorisé soumettre cette idée à Votre Excellence, convenant de lui et comme répondant à pensée du Gouvernement turc, qui dés la proposer par la Roumanie.

Mano

[ANIC, Fond Casa Regală, documente oficiale, dosar 20/1914, f. 1]

78. 22 iulie/4 august 1914, București. Adresă a Ministerului Afacerilor Străine în care se aduc precizări asupra transportului de obuze produse în Düsseldorf.

July 22/August 4, 1914, Bucharest. Address of the Ministry of Foreign Affairs providing clarification on the transport of shells produced Düsseldorf.

Domnule Ministru,

Ca urmare la adresa mea no. 16487 din 11 Iunie a.c., am onoarea a vă informa, pe baza unei comunicări a Ministerului de Război, că cele 144 lăzi destinate fabricii Erhardt din Düsseldorf ce se vor tranzita prin Dardanele nu vor fi goale, ci încărcate cu munițiunile de obuziere ce au servit la experiențele făcute în țară în anul 1909. În acest scop am onoarea a vă ruga să binevoiiți a face demersurile necesare spre a se face cuvenita rectificare în permisul deja obținut. Cele de mai sus au fost comunicate și Casei Schenker et Companie.

p. Ministru, [indescifrabil]

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

79. 25-26 iulie/7-8 august 1914, Constantinopol. Raportul interpretului Legației, A. Lahaille, către ministrul C. G. Manu, în care se arată că nu va fi permisă tranzitarea prin strâmători a unui transport de muniții, deoarece Imperiul Otoman este o putere neutră.

July 25-26/August 7-8, 1914, Constantinople. The Interpret of the Legation, A. Lahaille, reports to Minister C.G. Manu that the transit of ammunition through the Straits would not be possible given the neutral status of the Ottoman Empire.

Monsieur le Ministre,

Je crois que la demande contenue dans l'adresse ministérielle du 22 Juillet 1914, no 21147 soulèvera de la part de la Sublime Porte de très grosses difficultés, qui pourraient faire naître un incident. La Turquie, en sa qualité de Puissance neutre, ne saurait accorder le passage aux 144 caisses contenant des munitions d'obusiers qui ont servi d'expérience en Roumanie en l'année 1909, et cela, d'autant plus, que les Détroits sont fermés pour les navires et les munitions de guerre. Par un takéré véziriel no. 49876 x 567 en date du 2 Juillet 1914 v.s., le Ministère de la Guerre a reçu l'ordre de laisser traverser les Détroits par un bateau en destination de Hambourg, portant les susdites 144 caisses, complètement vides. Ce bateau était alors un bateau Allemand. A quelle nationalité appartient celui signalé dans l'adresse ministérielle précitée ? Quel est son nom ? Et à quelle date arrivera-t-il à l'embouchure du Bosphore pour être piloté ? Ce sont là autant de renseignements qu'il y aurait bien de demander d'urgence au Ministère Royal pour pouvoir tenter auprès de la Porte une démarche, qui, d'après moi, sera nécessairement couronnée d'un insuccès.

Monsieur le Ministre,

M'étant rendu à la Sublime Porte sur l'invitation télégraphique, ci jointe, du Directeur Politique du Ministère Impérial des Affaires Etrangères, ce dernier m'a déclaré que la Sublime Porte, vû surtout les circonstances actuelles, ne pourrait autoriser le passage des cent quarante quatre caisses mentionnées dans l'adresse du Ministère Royal, en date du 22 Juillet 1914, no. 21147. Aussi, toute demande formelle à cet égard est destinée à recevoir un refus.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma respectueuse considération, A. Lahaille

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 351]

80. 2-3/15-16 august 1914, Constantinopol. Raport al ministrului C. G. Manu în care se informează că Talaat Bey va pleca la București pentru tratative cu delegatul guvernului Greciei și a propune o alianță turco-română, deschisă și altor state balcanice. Blocul balcanic ar garanta integritatea acestor state dacă ar fi amenințate de coalițiile marilor puteri angajate în Primul Război Mondial.

August 2-3/15-16, 1914, Constantinople. Minister C.G. Manu reports that Talaat Bey will leave for Bucharest to participate in negotiations with the representative of Greek government and to propose an alliance between Romania and the Ottoman Empire. This would be opened to other countries from the Balkans. The Balkan block would guarantee the integrity of these states if they were endangered by the coalitions of great powers involved in the current conflict (the breaking out of the First World War).

Talaat Bey est parti ce matin en automobile pour Bucarest, avec arrête probable à Andrinople et Sofia, en vue de rencontrer délégué du Gouvernement Grec. Le Grand Vizir m'a dit ce matin que c'est la Turquie qui a pris l'initiative de cette entrevue, afin d'être agréable au Gouvernement Roumain, qui désire depuis si longtemps l'aplanissement du différend turco-grec. Il est vraisemblable que, à côté de la question des Iles, Talaat Bey provoquera un échange de vues sur son idée de bloc balkanique, dont traitait mon télégramme, il y a quelques jours, et qu'il cherchera aussi à sonder le Gouvernement Royal sur orientation future de la Roumanie par rapport aux Puissances belligérantes. Halil Bey, Président de la Chambre, un des membres les plus influents du Comité, accompagne Talaat.

Mano

Djémal Paşa⁴⁴ m'a laissé entendre que l'idée maîtresse des propositions que Talaat Bey va formuler à Bucarest sera celle d'une alliance entre la Turquie et la Roumanie en vue de se prémunir dès maintenant contre les dangers que pourra courir l'intégrité de ces deux pays le jour où le groupement des Grandes Puissances qui sortira victorieux de la conflagration actuelle viendra dicter ses volontés aux Etats Balkaniques. L'alliance de ces deux pays, les seuls, a-t-il ajouté, qui comptent aujourd'hui en Orient, deviendrait ainsi dans l'avenir le pivot de la politique des

⁴⁴ **Djémal Paşa** (1872-1922). militar, aderent la mișcarea Junilor Turci. Guvernator la Adana (1909-1911), Baghdad (1911-1912). După lovitura de stat de la 23 ianuarie 1913 a devenit ministru al lucrărilor publice și comandant al Constantinopolului. În februarie 1914 a fost numit Ministru al Marinei, iar în mai 1915 guvernator al Siriei. A fost condamnat la moarte în contumacie pentru masacrarea arabilor din Siria, și a fost ucis de un revoluționar armean.

Balkans, et l'on pourrait leur adjoindre, au choix du Gouvernement Roumain, soit la Bulgarie, soit la Grèce, soit l'un et l'autre Etat. En d'autres termes, la Turquie craint de devenir la proie des convoitises du vainqueur et espère trouver dans la Roumanie une garantie et un rempart. Djémal Pacha a beaucoup insisté sur l'immense avantage qu'il verrait pour les deux pays dans cette combinaison, qui est, pense-t-il, leur seul salut, et il adresse à Votre Excellence et à Monsieur Brătianu⁴⁵ la prière insistante de prendre en très sérieuse considération les propositions que leur fera Talaat Bey. Il a ajouté qu'une décision rapide s'impose et que Talaat espère fermement pouvoir rapporter de Bucarest un accord écrit et paraphé, qu'il puisse aussitôt soumettre ad referendum à l'approbation du Conseil des Ministres.

Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164]

81. 8/21 august 1914, Constantinopol. Raport al ministrului României C.G. Mano vizând un articol despre călătoria lui Talaat Bey la Sofia și București în care s-a propus încheierea unui acord defensiv între cele trei state. Scopul este menținerea neutralității celor trei state în condițiile declanșării Primului Război Mondial.

August 8/21, 1914, Constantinople. Romania's Minister C.G. Mano regarding an article about the travel of Talaat Bey to Sofia and Bucharest during which it was proposed a defensive agreement between the three countries. The goal is to maintain the neutrality of the three states under the conditions of the outbreak of the First World War.

Domnule Ministru,

Am onoarea a trimite Excelenței Voastre aci alăturat un articol apărut în numărul de astăzi al ziarului oficios „Le Jeune Turc” și coprinzând un comentariu interesant asupra vizitelor făcute la Sofia și la București de Talaat și Halil Bey.

G. Mano

Le voyage de Talaat et de Halil beys

Les dépêches reçues, hier encore, et publiées par nous d'autre part, montrent que le voyage qu'ont entrepris à Sophia et à Bucarest LL EE. Talaat et Halil beys se poursuit normalement et aura, autant qu'on puisse le prévoir, plein succès. C'est que, en effet, dans les circonstances présentes le séjour des deux hommes d'état ottomans constitue plus qu'une simple prise de contact avec les gouvernants des deux royaumes du Balkan Oriental. L'état de choses actuel a créé cette situation très claire que, en ce moment, la Turquie, la Roumanie et la Bulgarie apparaissent comme les éléments pondérateurs en Orient, et, par conséquent, comme les arbitres de la situation. Il était tout naturel dans ces conditions qu'ils cherchassent à s'entendre non point en

⁴⁵ **Ion I. C. Brătianu** (1864-1927), personalitate marcantă care a dominat viața politică a României în prima parte a secolului XX. studii tehnice la Paris (1883-1889). Membru în Partidul Național Liberal din 1895 și președinte între 1909 și 1927. Ministru al lucrărilor publice (1897-1899, 1901-1902), de externe (1902-1904, 1908, 1909), interne (1907-1909, 1910), de război (1914-1916). La 27 decembrie 1908 a devenit pentru prima oară șeful guvernului, până la 28 decembrie 1910. În al doilea său guvern (4 ianuarie 1914 – 26 ianuarie 1918) a condus negocierile pentru aderarea la Antantă și a guvernat țara în timpul Primului Război Mondial. A promovat încă din 1913 și a realizat în anii 1918-1921 reformele agrare și electorală. După înfăptuirea Marii Uniri, a revenit ca prim-ministru între 19 ianuarie 1922 – 30 martie 1926 și 21 iunie – 24 noiembrie 1927. De numele său se leagă realizarea marelui proiect al unității naționale, precum și adoptarea primei Constituții a României Mari din 1923.

vue d'une politique agressive qui n'est dans les idées ou dans l'intérêt, ni des uns ni des autres, mais, au contraire, dans des buts entièrement pacifiques, pour éviter les désastres d'une guerre et sauvegarder jalousement, contre toute agression, leurs territoires du formidable conflit qui met aux prises presque toutes les grandes puissances de l'Europe, en veillant strictement, comme le font la Suède, le Danemark, la Hollande et la Norvège, sur leur neutralité respective. Cet accord, purement défensif, entre les trois Etats, se comprend parfaitement: comme le fait remarquer très justement l'officieux „Echo de Bulgarie”, “de l'état de choses anormal créée dans les Balkans par la liquidation des deux guerres, l'accord entre Turcs et Bulgares a été le seul résultat positif et stable; les deux pays ayant réglé leurs comptes sur les champs de bataille avec une égale bravoure, ont par là même acquis une notion plus claire de leurs intérêts, et la politique de relations cordiales n'a que des partisans”.

Du côté roumain, également, comme nous avons eu l'occasion de le faire ressortir à maintes reprises, il est toujours facile de s'entendre avec la Turquie, parce que rien n'est jamais venu troubler les bonnes relations des deux pays et que tout, au contraire, a souligné l'importance d'un accord complet entre les deux nations. Les circonstances exceptionnelles de l'heure présente devaient tout naturellement faire ressortir plus impérieusement la nécessité de mettre au point les vues des trois gouvernements, en présence du bouleversement intense qui secouait l'Europe, et, à ce point de vue, on aurait tort de ne pas accorder au voyage qu'ont entrepris Talaat et Halil⁴⁶ beys son importance réelle. Pour des pays à peine sortis d'une guerre désastreuse, comme la Turquie et la Bulgarie, par une nation qui, comme la Roumanie, ne doit sa force qu'à son pacifisme savant, il importait, avant tout, de songer aux moyens de se préserver de l'épouvantable orage; s'il est une ligne de conduite qui rallierait les suffrages de nos hommes politiques ainsi que des gouvernants roumains et bulgares, c'est la conservation, sincère et loyale, d'une neutralité qui répondrait aux fins pour lesquelles les pourparlers actuels ont été entamés. Des considérations politiques indiscutables, notre position géographique tout à fait spéciale, nous engageant à persévérer dans cette voie que nos gouvernants ont tracée et à nous entendre aussi avec nos voisins pour régler, dans un désir commun de paix et de concorde, notre attitude définitive, en cette occurrence.

Au milieu de l'horrible tempête qui s'est déchaînée, chacun, individu ou nation, n'a plus guère en vue que son propre intérêt, et lorsque, comme dans le cas présent, les intérêts de plusieurs pays concordent aussi complètement que ceux de la Turquie, de la Roumanie et de la Bulgarie, il est tout naturel qu'un accord entre elles puissent facilement se réaliser. Les conversations qui ont eu lieu à Sophia, celles qui vont avoir lieu à Bucarest ne pourront que contribuer, en resserrant les liens d'amitié qui nous unissent aux deux royaumes, à écarter de nos trois pays le spectre d'une nouvelle guerre, d'une nouvelle conflagration.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164]

82. 16/29 august 1914, Constantinopol. Raport al ministrului României C.G. Manu, în care sunt transmise opiniile ministrului Austro-Ungariei la Constantinopol despre ne-

⁴⁶ **Halil Mentеше** (1874–1948). Studii juridice la Constantinopol și Paris. A fost ales deputat în 1908. Ministru de interne (februarie – decembrie 1911), președinte al Camerei Deputaților (15 mai 1912). Refugiat la Paris, s-a întors după lovitură de stat din 23 ianuarie 1913, devenind președinte al Consiliului de Stat în iunie 1913; ministru de externe (24 octombrie 1915– 4 februarie 1917).

gocierile de la București. Situația din Peninsula Balcanică nu va putea fi reglementată decât după rezolvarea crizei europene.

August 16/29, 1914, Constantinople. Romania's Minister C.G. Manu reports on the opinions of Austria-Hungarian Minister in Constantinople, regarding the negotiations conducted in Bucharest. The situation in Balkan Peninsula could not be settled until the solution for the European crisis will be found.

Le Marquis Pallavicini m'a dit aujourd'hui, en présence de l'ambassadeur d'Allemagne, que les négociations qui se poursuivent actuellement à Bucarest et les résultats auxquels elles pourrout aboutir ne présentent à son avis qu'une valeur très relative, attendu que le moment n'est pas encore venu de fixer le sort des Balkans, et que ce sort ne saurait être fixé par des accords séparés et prématurés. Le règlement des questions balkaniques est nécessairement subordonné à la solution de la grande crise européenne, dont on ne peut encore entrevoir le dénouement, et toute formule arrêtée prématurément sera donc sujette à révision. La voix est encore au canon, et elle sera ensuite au groupement victorieux.

Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164]

83. 2/15 septembrie 1914, Constantinopol. Raport al atașatului militar Lucian Trantomir către Statul Major General în care se dezmint acuzațiile că acesta ar fi prezentat nefavorabil armata otomană în rapoartele sale.

September 2/15, 1914, Constantinople. Report of the military attachee Lucian Trantomir to the General Staff denying the allegations that he portrayed negatively the Ottoman army in his reports.

Maiorul Lucian Trantomir către Domnul General V. Zottu⁴⁷, Șeful Statului Major General Am onoare a raporta că eri seară, 1 Septembrie, Domnul Ministru Manu mi-a comunicat că la audiența săptămânală din acea zi a Corpului Diplomatic la Marele Vizir, Prințul Said Halim Pacha, acesta i-a spus, în mod amical dealtmintrelea, „că știe pozitiv că atașatul militar român în Turcia prezintă sub o lumină foarte defavorabilă armata otomană în informațiunile sale, și că Domnia Sa are convingerea că atașatul militar se înșeală”. Domnul Ministru Manu (care dealtmintrelea nu cunoaște decât în general rapoartele mele tehnice și militare), foarte surprins, i-a spus „că poate s-au denaturat oarecare vorbe ce le-aș fi pronunțat”, la care Marele Vizir, cu un aer convins, i-a ripostat că „știe el bine și pozitiv aceea ce spune”. Această relațiune, Marele Vizir a avut-o îndată după sosirea la Constantinople a lui Halil Bey, președintele Camerei Otomane, care se întorcea de la București. Cum răspund absolut sigur de mine, în sensul că nu am comis personal nici o indiscreție, și că o dovadă de aceasta e că de aproape un an de când ocup acest

⁴⁷ **Vasile Zottu** (1853-1916). Comandant al Școlii Militare de Infanterie (1901-1904), al Brigăzii 4 infanterie, al diviziilor 5 și 4, al cetății București, al Corpului 2 armată, șef al Marelui Stat-Major (31 martie-11 noiembrie 1911; 1 aprilie 1914-14 august 1916). La 15 august 1916 a fost mobilizat ca șef al Marelui Cartier General. Nu a exercitat efectiv funcțiile de șef al Marelui Stat-Major și șef al Marelui Cartier General, ele fiind atribuite generalului Dumitru Iliescu, secretar general al Ministerului de Război și, de la 15 august 1916, subșef al Marelui Cartier General. Se pare că numele lui apărea pe celebra „listă a lui Gunther”, de oameni bănuți de spionaj în favoarea Puterilor Centrale. S-a sinucis la intrarea trupelor Puterilor Centrale în București.

post, nu mi s-a adus nici odată un astfel de reproș ca acel al Marelui Vizir, deși rapoartele mele nu au conținut niciodată laude exagerate, erau vederi prea optimiste privitor la armata otomană. Sunt convins că indiscreția, involuntară și neinteresată de altmintrelea, s-a comis la București. A fost posibilă din momentul în care rapoartele mele și anume asupra mobilizării otomane au început a fi publicate în Buletinul tipărit al evenimentelor politice și militare la Marele Stat Major. Dealtmintrelea, Marele Vizir a spus textual că „în informațiile atașatului militar...”. Desigur că Halil Bey a adus de la București aceste informațiuni, sau ele i-au parvenit prin canalul Legațiunii Otomane din București. Voi adăuga că cu ocazia venirii mele în București, acum 13 zile, am fost surprins, auzind spunându-mi-se de către persoane străine armatei, că „le știu ce am scris despre mobilizarea otomană”. Aceasta, afară de numeroși camarazi, care cunosc aceste rapoarte ale mele. Prin faptul publicării și răspândirea rapoartelor mele complete, se pot ușor comite indiscrețiuni, repet involuntare și desinteresate, dar care pun pe autorul acestor informațiuni într-o grea situație, așa precum este cazul meu, când ele ajung la cunoștința șefului guvernului, Marele Vizir, în Turcia. Dacă lucrul se continuă, adică dacă asemenea informațiuni ajung a fi cunoscute de acei interesați în cauză, situația mea ar deveni la Constantinopole în scurt timp intolerabilă. Pentru a înlătura acest neajuns, și pe de altă parte spre a nu da loc la bănueli celor interesați, vă rog să binevoiți a admite a nu se mai publica pe viitor în „Buletinul evenimentelor politice și militare” din rapoartele mele decât partea B, cuprinzând dislocarea și concentrarea forțelor otomane privite din punct de vedere obiectiv, rezervându-se partea A, a informațiunilor secrete, spre a fi cunoscută numai de acei interesați, adică foarte puțini. Aceasta pentru cazul când cele spuse de Marele Vizir Domnului Ministru al Țării n-ar avea o altă urmare în ceea ce mă privește, și dealtmintrelea independent de voința mea.

Atașatul militar în Turcia,
Maior Trantomir

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164 bis]

84. 7/20 septembrie 1914, Constantinopol. Raport al ministrului României C.G. Manu, vizând declarația ambasadorului Germaniei ca în cazul în care România ar ataca Austro-Ungaria, Imperiul Otoman și Bulgaria vor intra în acțiune contra sa. C.G. Manu a răspuns că atitudinea guvernului României nu îndreptățește asemenea presupuneri. *September 7/20, 1914, Constantinople. Romania's Minister C.G.Manu reports that the Ambassador of Germany warned that, in case of a Romanian attack against Austria-Hungary, the Ottoman Empire and Bulgaria will act against it. C.G.Manu answered that the attitude of the Romanian government is not meant to support such presumptions.*

L'ambassadeur d'Allemagne m'a soutenu aujourd'hui que la Turquie et la Bulgarie seraient liées avec l'Allemagne et l'Autriche par des engagements formels, et que, dans le cas où le courant qui pousse la Roumanie à la guerre avec l'Autriche prendrait le dessus, ces deux pays entreraient en action contre nous. J'ai répondu que rien dans l'attitude du Gouvernement roumain ne lui donne le droit d'émettre la supposition que nous serions à la veille d'attaquer l'Autriche, et que, d'autre part, nos relations avec la Bulgarie et la Turquie sont, à ce que je sais, excellentes. Il a dit encore que très probablement la flotte turque fera sous peu des manoeuvres navales dans

la Mer Noire, et se montrera, peut-être, entre autres, devant Constantza. Puis, pour atténuer cette espèce d'avertissement de mauvais goût, il a ajouté que, naturellement, cette visite devant Constantza ne devrait pas être interprétée comme une provocation. Les conversations récentes de Votre Excellence avec Halil-Bey ont dû documenter le Gouvernement Royal sur les intentions de la Turquie mieux que ne pourraient le faire les déclarations du baron de Wangenheim, connu pour ses sorties impulsives.

Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164]

85. 8/21 septembrie 1914, Constantinopol. Raport al ministrului României C.G. Manu despre întvederea cu Talaat Bey și Halil Bey, în care s-au reafirmat relațiile amicale dintre cele două state și dorința ca România să rămână neutră.

September 8/21, 1914, Constantinople. Romania's Minister C.G. Manu reports on meeting with Talaat Bey and Halil Bey focused on reaffirming the friendly relations between two states and the wish of Romania to remain neutral.

Aujourd'hui, fin de la réception diplomatique, j'ai eu l'occasion de voir successivement le Grand-Vizir Talaat-Bey et Halil-Bey. Comme toujours, ils ont insisté dans les termes les plus chaloureux sur leurs sentiments d'amitié pour la Roumanie et aucun d'eux n'a prononcé un seul mot serrant même de loin à l'appui des affirmations que m'avait faites hier le baron de Wangenheim. Halil-Bey a dit: „Nous sommes bien avec la Bulgarie, mais mieux encore avec la Roumanie”. Tous cependant se montrent inquiets de l'effervescence qui règne en ce moment chez nous et semblent souhaiter vaguement que nous ne sortions pas de notre neutralité, vu la répercussion immédiate qu'une entrée en actions de notre part aurait dans les Balkans. Bien que j'ai de nouveau affirmé que rien dans l'attitude du gouvernement Royal n'indique en ce moment un changement d'orientation dans notre attitude politique, Talaat-Bey m'a néanmoins prié du dire à Votre Excellence combien il serait reconnaissant au gouvernement Royal de lui faire savoir à cet égard quelques indications précises. J'ai reçu à l'instant le télégramme chiffré du Votre Excellence. No. 333 à laquelle je répondrai ultérieurement.

Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164]

86. 8/21 septembrie 1914, București. Adresă a ministrului Afacerilor Străine, Emanoil Porumbaru, în care îl anunță pe ministrul C.G. Manu, asupra unor informații primite de la Atena privind încheierea unui tratat turco-bulgar, prin care Bulgaria ar primi ajutor militar dacă ar fi atacată, de Serbia sau de România.

September 8/21, 1914, Bucharest. Minister of Foreign Affairs Emanoil Porumbaru reports Minister C.G. Manu on information coming from Athens about the completion of a treaty between the Ottoman Empire and Bulgaria. Through this act, Bulgaria will receive military support in case it would be attacked by Serbia or Romania.

Il me revient de bonne source d'Athènes que le Ministre d'une des Grandes Puissances de la Triplice aurait déclaré à un haut personnage qu'un traité d'alliance serait intervenu dernière-

ment entre la Turquie et la Bulgarie, en vertu duquel la Turquie s'oblige à envoyer deux corps d'armées pour une coopération contre la Serbie et quatre corps d'armées en Thrace en vue d'une attaque éventuelle de la part de la Roumanie. Vu le caractère source officielle de cette information, je désire connaître l'opinion qui domine dans les différentes ambassades, relativement à l'existence d'un pareil traité. Je dois ajouter qu'un télégramme chiffré de Londres confirme en partie le bruit recueilli à Athènes de la bouche d'un diplomate ordinairement bien informé, ce qui semblerait devoir lui donner plus de vraisemblance, à moins qu'il ne s'agisse d'une manœuvre diplomatique employée dans le but de connaître l'opinion du gouvernement Hellénique ou bien d'agir sur ses décisions. Dans vos démarches, je vous recommande de garder le plus strict secret sur l'origine de vos informations.

Porumbaru, no. 53

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164]

87. 9/22 septembrie 1914, Constantinopol. Raport al ministrului României C.G. Manu, în care se relatează discuțiile purtate cu ambasadorii Franței, Italiei, Germaniei și Rusiei în legătură cu posibila intrare în război a Bulgariei și Imperiului Otoman împotriva Rusiei și eventual a României. Ambasadorul Franței sugerează ca România să adopte o politică de concesi față de Bulgaria, inclusiv prin retrocedarea teritoriului primit prin Tratatul de la București.

September 9/22, 1914, Constantinople. Romania's Minister C.G. Manu reports on the discussions held with the Ambassadors of France, Italy, Germany and Russia regarding the likely involvement of Bulgaria and the Ottoman Empire into the war against Russia and possibly Romania. Ambassador of France suggests that Romania should adopt concessions regarding Bulgaria, including the return of the territories received through Bucharest Treaty.

L'ambassadeur de France m'a affirmé que le bruit lancé par comte Quad⁴⁸, suivant lequel il existerait un traité turco-bulgare obligeant la Turquie à envoyer deux corps d'armée contre la Serbie et à en tenir en réserve quatre autres, éventuellement contre nous, n'est qu'une manœuvre diplomatique de l'Allemagne, destinée à nous intimider. Le Grand Vizir, interrogé par lui, a déclaré que ce bruit n'a pas le sens commun. La Turquie, dit M. Bompard, n'a aucun intérêt à marcher contre la Roumanie, et la Bulgarie est plutôt disposée à suivre jusqu'au bout une politique de neutralité, pour laquelle elle se réserverait de demander à l'Europe une large récompense au moment du règlement de comptes qui suivra la conclusion de la paix. Il pense que la Roumanie, si elle peut à un moment donné arriver à étendre ses frontières, devrait se montrer conciliante à l'égard des visées légitimes d'agrandissement de la Bulgarie du côté de la Macédoine serbe et grecque, voire même offrir de lui rétrocéder les territoires de la Dobroudja nouvellement acquis. Quant à la Turquie, l'ambassadeur de France soutient qu'elle commence à en avoir assez de la tutelle politique et militaire de l'Allemagne, et que Enver-Pacha lui-même chercherait à s'en affranchir, impression qui jusqu'à présent me paraît sujette à caution.

⁴⁸ Conteale Albert Wilhelm Otto von Quad-Wykradt-Isny (1864-1930), ambasadorul Germaniei la Atena.

L'ambassadeur d'Italie⁴⁹ continue à considérer que l'Allemagne est toute puissante à Constantinople et que, ayant entre ses mains par sa mission militaire, l'armée et la flotte turques, ainsi que les forts du Bosphore et des Dardanelles, elle pourrait à un moment donné forcer littéralement la Turquie, même contre son gré, à quelque acte inconsidéré. Il croit, d'autre part, que la Bulgarie cherche encore sa voie et qu'elle balance entre diverses suggestions étrangères. Le marquis Garroni ne voit cependant pas quel intérêt elle pourrait avoir à contribuer par une alliance à une augmentation de la puissance ottomane et à une extension du territoire turc qui ne pourrait se produire qu'à son détriment. Mais, tout en ne croyant pas à l'existence d'un traité turco-bulgare, il pense que la Roumanie ne devrait pas, pour le moment, sortir de sa neutralité, la situation n'étant pas encore ici suffisamment nette.

Le baron de Wangenheim, qui manie très habilement le bluff, m'a de nouveau répété aujourd'hui que la Turquie et la Bulgarie entreraient en action contre nous le jour même où nous attaquerions l'Autriche. Je n'en crois rien, car cela ne cadre pas avec les déclarations nettement amicales que m'ont faites hier le Grand Vizir Talaat et Halil-Bey. Il m'a cependant dit, presque au même moment, qu'il n'a aucune connaissance de l'existence d'une convention militaire turco-bulgare.

A un des derniers Conseil des Ministres turcs, le marquis Pallavicini a déclaré qu'il sait, par le souvenir du „Kneaz Potemkine”, quelle impression a faite l'apparition d'un navire de guerre étranger devant le port de Constantza, et a proposé qu'on fasse fair au „Goeben” et au „Breslau” de excursions dans la Mer Noire dans le but de nous intimider. Le Conseil des Ministres a repoussé cette idée, et néanmoins, hier et avant-hier, ces deux bateaux sont effectivement sortis du Bosphore, mais ne se sont avancés qu'à une vingtaine de kilometres. Cela démontre que l'Allemagne et l'Autriche disposent de ces bateaux acquis par la Turquie comme si c'étaient leurs propres bateaux.

L'ambassadeur de Russie croit possible, mai non probable, l'existence d'une entente turco-bulgare. Les Turcs aussi bien que les Bulgares le nient formellement. Mais il croit probable l'existence d'une entente turco-allemande. Il semble cependant avoir la conviction que la Turquie se tiendrait ses engagements que dans le cas où l'Allemagne remporterait des victoires absolument décisives.

En résumé, il y a incontestablement une forte pression diplomatique et militaire austro-allemande pour faire entrer la Turquie et la Bulgarie en action contre la Russie et éventuellement contre nous le jour où ces deux Puissance le jugeraient nécessaire, mais il n'y a pas d'indice précis d'une réussite se traduisant par des accords écrits et par certitude qu'au moment décisif les Turcs et les Bulgares marcheront.

Mano, no. 836

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164]

88. 10/23 septembrie 1914, Constantinopol. Raport al ministrului României vizând asigurările Marelui Vizir, Said Halim Paşa, privind inexistența unui tratat de alianță cu Bulgaria. Cu toate acestea, Bulgaria ar ataca România dacă armata română va intra în Transilvania. Imperiul Otoman dorește ca România să rămână neutră.

⁴⁹ Marchizul **Eugenio Camillo Garroni** (1852-1935), om politic și diplomat, ambasadorul Italiei la Constantinopol din octombrie 1912.

September 10/23, 1914, Constantinople. Report of the Romanian minister regarding the assurances provided by Great Vezier, Said Halim Pasha, that there is no alliance treaty with Bulgaria. Nevertheless, this country would attack Romania in case that the Romanian army would enter Transylvania. The Ottoman Empire wishes that Romania remains neutral.

Le Grand Vizir m'a répété aujourd'hui qu'il n'a pas de traité turco-bulgare, mais qu'il a la conviction que, si la Roumanie entre en Transylvanie, la Bulgarie lui déclarera la guerre, ce qui provoquerait fatalement une nouvelle conflagration balkanique. Or, a-t-il ajouté, la Turquie veut rester en paix et tient par conséquent à ce qu'il ne se produise pas de nouvelles complications qui pourraient l'obliger à entrer en action à son tour. Voilà pourquoi le Gouvernement Ottoman désire vivement que la Roumanie ne sorte pas en ce moment de sa neutralité.

Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164]

89. 16/29 octombrie 1914, Constantinopol. Raport al ministrului României, în care se relatează discuțiile cu miniștrii Enver Pașa și Talaat Bey în legătură cu reținerea în România a unor mărfuri și muniții destinate Imperiului Otoman. Este reafirmată comunitatea de interese dintre cele două state și ar fi de dorit o alianță a lor care să prevină o extindere a Bulgariei. Talaat Bey consideră că România mai trebuie să amâne decizia de a intra în război de o parte sau de alta.

October 16/29, 1914, Constantinople. Romania's Minister report on the discussions with Ministers Enver Pasha and Talaat Bey regarding the retention in Romania of products and ammunitions for the Ottoman Empire. It was reaffirmed the community of interests between the two states and an alliance between them would be beneficial to restrict Bulgaria's expansion. Talaat Bey considers that Romania has to postpone the decision to choose on which side will join the war.

Au cours d'une conversation que j'ai eue aujourd'hui avec Enver Pacha et Talaat Bey, les deux m'ont prié, dans des termes extrêmement amicaux, de signaler à Votre Excellence la pénible surprise que leur ont causée certaines mesures d'un caractère peu bienveillant pour la Turquie que le gouvernement roumain aurait prises récemment et qui, m'ont il dit, sont d'autant moins explicables que les sentiments de sincère amitié de l'Empire Ottoman pour la Roumanie n'ont jamais varié. Ces mesures, qu'il désirerait vivement voir rapporter, seraient les suivantes: D'une part le gouvernement roumain aurait arrêté l'envoi de 30.000 sacs de farine destinés aux „Croissant Rouge” et qui auraient été chargé à bord d'un bateau à Braila antérieurement à la promulgation du décret prohibant l'exportation de la farine; d'autre part il aurait retenu un certain nombre de munitions de guerre commandés par la Turquie. Cette dernière mesure a été qualifiée par Enver Pacha de blessante. Les deux ministres m'ont prié de dire de leur part à Votre Excellence que, contrairement aux bruits qui avaient été répandus, la Turquie n'a eu à aucun moment des intentions hostiles à l'égard de la Roumanie et que par conséquent, ces mesures ne sont aucunement justifiées. L'ambassadeur d'Allemagne, a ajouté Talaat Bey, a pu faire des déclarations contraires, mais l'ambassadeur d'Allemagne n'est pas le ministre des Affaires

Etrangères de la Turquie, et ses déclarations n'engagent pas la Porte. Les intérêts de la Turquie et de la Roumanie, m'ont dit Enver et Talaat, sont identiques, et un de ces intérêts consiste à empêcher la formation de grandes Etats balkaniques qui compromettrait l'équilibre dans la Péninsule. Une entente dans ce sens entre les deux pays serait donc hautement désirable, pour empêcher par exemple dans l'avenir un agrandissement démesuré de la Bulgarie, agrandissement qui serait dangereux et pour la Roumanie et pour la Turquie. Il est probable que Halil Bey, qui part samedi matin pour une tournée politique à travers plusieurs capitales européennes et qui commencera par Bucarest, abordera de nouveau cette question, dans ses entretiens avec les membres du gouvernement royal. Il ira ensuite probablement à Vienne, Berlin et Rome, et le but principal de son voyage est, sans doute, d'essayer de se documenter sur les intentions de la Roumanie, de la Bulgarie et de l'Italie par rapport à la conflagration européenne. Enver Pacha m'a dit que la Turquie est aujourd'hui une force militaire considérable avec laquelle il faut compter et qui serait un appoint précieux pour la Roumanie. Il a ajouté qu'à son avis, la Roumanie risquerait une grosse partie en intervenant trop tôt dans le conflit européen, car on ne peut encore prévoir de quel côté se dessinera le succès, et c'est toute son existence d'État indépendant qui serait en jeu en cas de victoire austro-allemande. La prochaine visite de Halil Bey mettra Votre Excellence en mesure de connaître le point de vue turc dans tous ses détails. L'impression qui paraît devoir se dégager de tout cela est celle d'un regain de méfiance de la Turquie à l'égard de la Bulgarie.

Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164]

90. 7/20 noiembrie 1914, Constantinopol. Raport al atașatului militar, Lucian Trantomir, în care se anunță că Germania a renunțat să mai transporte materiale militare prin România. Îl asigură pe atașatul militar german că prin România nu au fost trimise materiale militare în Serbia.

November 7/20, 1914, Constantinople. Military attache Lucian Trantomir reports that Germany gave up the transportation of military equipments through Romania. He assures the German military attache that there were no military transports through Romania to Serbia.

J'apprends de bonne source, Allemagne avoir renoncé à transporter matériel de guerre ottoman par Roumanie car bientôt va établir communication directe avec la Turquie d'Europe par Serbie occupée partiellement région Danube-Timok et par Bulgarie bienveillante. Pressions violentes contre Roumanie en ce qui concerne passage matériel de guerre ottoman complètement excluse, comptant impossibilité morale et politique. J'ai réussi convaincre collègue allemand que Roumanie n'a pas transporté matériel de guerre pour la Serbie. Action militaire ottomane Caucaz, Basora, Egypt, avance lentement en continuel progrès sur territoire ennemi. Djemal Pacha, énergique général, ex-ministre de la marine, parti hier secretement commander l'armée contre Egypte, 40.000 hommes armés. Flotte ottomane domine Mer Noire. Les sorties sont régulièrement signalées à la flotte russe par les moyens cachés. Les 3 transports ottomans coulés Mer Noire le 27 Octobre comptent aussi 40 tonnes munitions artillerie.

Commandant Trantomir

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164 bis]

- 91. 17/30 martie 1915, Constantinopol. Raport al ministrului României, în care se informează despre reacțiile Imperiului Otoman și Germaniei față de decizia României de blocare a transporturilor de materiale militare spre Imperiul Otoman.**
March 17/30, 1915, Constantinople. Romania's Minister reports on the reaction of the Ottoman Empire and Germany regarding Romania's decision to block the transports of military equipment to the Ottoman Empire.

M. le Ministre,

Depuis quelques jours certaines personnalités de la société de Péra qui entretiennent avec l'ambassade d'Allemagne des relations particulièrement amicales font courir à notre couverts le bruit que, si la Roumanie continue à arrêter le passage des canons et munitions nécessaires pour la défense des Dardanelles, la Turquie et l'Allemagne pourraient se trouver amenées à envisager l'éventualité d'un paix séparée avec la Russie, à laquelle elles offriraient dans ce cas la garantie que les Détroits seraient dans l'avenir ouverts à sa flotte de guerre. On ajoute même qu'il y aurait déjà à cet égard des sondages et que le séjour en Allemagne de Halil-Bey et du Maréchal Von der Goltz⁵⁰ ne serait pas étranger à ces combinaisons. L'ambassadeur d'Allemagne se montre à cet égard très réservé, mais je me permets de rappeler à V. E. les vagues indications qu'il m'avait données il y a quelque temps dans cet ordre d'idées et qui faisaient l'objet de mon rapport no. 1206 du 9 décembre et de mon télégramme no. 121 du 2 février. L'ambassadeur d'Italie n'ajoute pas fois à ces racontars, estimant que la Russie n'aurait aucun intérêt à abandonner ses alliées et à se mettre pour la question des Détroits entre les mains de l'Allemagne et de la Turquie. Peut-être ces insinuations ont-elles simplement pour but d'exercer une pression sur nous et d'essayer de nous décider à laisser passer les munitions dans la crainte qu'un accord éventuel russo-allemand ne crée une situation allant à l'encontre de nos intérêts et de nos aspirations, en nous fermant d'un seul coup dans toutes les directions et pour long temps toute issue vers la réalisation de notre idéal national.

C. Gh. Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 167]

- 92. 14/27 aprilie 1915, Constantinopol. Raport al ministrului C.G. Manu, despre discuțiile cu Marele Vizir Said Halim Pașa în chestiunea refuzului României de a permite transporturi de materiale militare spre Imperiul Otoman. Acestea s-ar putea desfășura în secret. România are interesul ca Imperiul Otoman să păstreze controlul asupra strâmtorilor și ca acestea să nu fie acaparate de Rusia.**

⁵⁰ Wilhelm Leopold Colmar von der Goltz (1843-1916) și-a început cariera militară în armata prusacă și a fost solicitat în 1883 să contribuie la reformarea armatei otomane. A fost numit pașa, iar în 1895 a primit gradul de mușir, echivalent cu feldmareșal. După revenirea în Germania a fost comandant de divizie, inspector al fortificațiilor și comandant de corp de armată. În octombrie 1915, a revenit în Imperiul Otoman, în fruntea Armatei 6, și a murit în timpul campaniei.

April 14/27, 1915, Constantinople. Minister C.G. Mano reports on the discussions with Grand Vezier Said Halim Pasha regarding the Romania's refusal to allow the transit of military equipment to Ottoman Empire. These could be made in secrecy. Romania has the interest that the Ottoman Empire should maintain the control over the Straits and avoids the risks of having them captured by Russia.

M. le Ministre,

A la réception diplomatique d'hier, le Grand Vizir a de nouveau abordé la question des munitions de guerre. Il m'a dit que le refus persistant de la Roumanie de laisser passer par son territoire les munitions dont la Turquie a besoin pour la défense des Détroits mettra l'Allemagne et l'Autriche dans la nécessité de chercher à s'assurer une autre voie pour leur libre passage. Les armées de ces deux Puissances se verront forcées d'entreprendre une action nouvelle, plus vigoureuse cette fois, contre la Serbie, et cette action devra aboutir à l'occupation militaire de ce pays. On s'emenera ensuite la bienveillance de la Bulgarie en lui permettant d'occuper la Macédoine. Le Grand Vizir estime que la Roumanie, qui a toujours soutenu le maintien des principes d'équilibre dans les Balkans tels qu'ils ont été établis par le traité de Bucarest, aurait intérêt à empêcher l'accomplissement d'un pareil acte et qu'elle devrait à cet effet conclure avec la Turquie un arrangement en vertu duquel les munitions pourraient désormais passer, si non intégralement, du moins en partie et d'une façon secrète, par territoire roumain. La Russie, a poursuivi le Grand Vizir, pourrait n'en rien savoir, et même si elle arrivait à en être informée, il y a pas le danger qui adopte une attitude menaçante à l'égard de la Roumanie, n'ayant aucun intérêt à se créer un adversaire de plus. Il existe actuellement dans les rapports entre le gouvernement Roumain et la Porte un nuage qu'il importe de dissiper. Par son refus de permettre à la Turquie de se procurer les moyens de défense dont elle a besoin, la Roumanie seconde en réalité l'action des Puissances qui veulent la déposséder de Constantinople et des Détroits. C'est là une attitude inamicale, pour l'explication de laquelle la Roumanie ne peut même pas invoquer les devoirs que lui impose sa situation d'État neutre, puisque la Convention de La Haye permet expressément aux neutres des laisser passer des munitions de guerre pour les belligérants. Il serait regrettable que deux pays qui ont toujours vécu en bonne intelligence, dont les peuples sympathisent et qui n'ont pas d'intérêts divergents, se soient aujourd'hui divisés par un différend de nature à laisser subsister dans leurs relations futures des traces sensibles. Il y a bien des probabilités pour que la Turquie continue à demeurer maîtresse des Détroits, même après la guerre. Si les relations entre les deux pays restent amicales, le maintien de cette souveraineté pourrait devenir pour la Roumanie, dans l'avenir, une source de sérieux avantages économiques. Au contraire, le remplacement de la souveraineté turque par celle de la Russie aurait pour conséquence fatale la soumission forcée de la Roumanie à la politique de cette Puissance, politique si dangereuse par ses tendances envahissantes et dominatrices. Le Grand Vizir m'a expressément prié de soumettre une fois de plus ces considérations à l'appréciation de Votre Excellence et du Gouvernement Royal.

Veillez [...]

G. Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 167]

93. 28 august/10 septembrie 1915, Constantinopol. Raport al ministrului României în care se aduc precizări despre discuțiile cu Marele Vizir Said Halim Pașa în chestiunea

transporturilor de materiale militare spre Imperiul Otoman. Atitudinea României este considerată neamicală. Ministrul român reafirmă ideea neutralității, iar cel otoman indeamnă România să se alăture Germaniei.

August 28/September 10, 1915, Constantinople. Points of clarification from the discussions between Minister C.G. Manu and Grand Vezier Said Halim Pasha on the transports of military equipments to Ottoman Empire. The attitude of Romania is considered unfriendly. Romanian Minister reaffirmed the neutrality idea and the Ottoman counterpart urged Romania to join Germany.

A notre dernière entrevue le Grand Vizir m'a parlé de notre politique avec une aigreur dont il n'est pas coutumier. Il m'a dit que le mal que la Roumanie s'efforce de faire à la Turquie en continuant à arrêter le passage des munitions et en l'empêchant ainsi de se défendre ne pourra pas être oublié, et qu'il a l'impression que nous désirons la chute de Constantinople. Il a qualifié notre attitude de nettement inamicale, en ajoutant qu'il en résultera une répercussion sérieuse dans le caractère des relations entre les deux pays après la guerre. Pour la vingtième fois j'ai dû lui développer la théorie de notre neutralité, théorie à laquelle il reste systématiquement réfractaire, se retranchant sans cesse derrière la convention de La Haye, qui permet aux neutres le passage des munitions de guerre, et derrière de prétendues facilités que nous accorderions à la Russie. A la fin de notre conversation il s'est écrié: L'Allemagne est aujourd'hui nettement victorieuse et toutes les apparences montrent qu'elle le restera. Pourquoi don hésitez-vous à vous mettre du côté du manche ?

Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 167]

94. 8/21 septembrie 1915, Constantinopol. Raport al ministrului C.G. Manu despre discuțiile cu ministrul de război Enver Pașa, expune argumentele pentru care România ar trebui să intre în război alături de Puterile Centrale. Se menționează incapacitatea Rusiei de a iniția o nouă ofensivă, precum și obținerea de garanții privind îmbunătățirea situației românilor din Transilvania și obținerea Basarabiei, inclusiv Odessa.

September 8/21, 1915, Constantinopol. Minister C.G. Manu reports on the discussions with the Minister of War Enver Pasha who exposed his arguments for which Romania should join Central Powers. He underlines the incapacity of Russia to launch a new offensive and the the possibility for Romania to get assurances for improving the situation of the Romanian population in Transylvania and obtaining Bessarabia, including Odessa.

Enver-Pacha m'a exposé aujourd'hui, au cours d'un entretien de près d'une heure, les considérations qui, à son avis, devraient décider la Roumanie à ne pas persévérer dans la politique d'obstruction qu'elle observe depuis le commencement de la crise européenne. La Russie, m'a dit le ministre de la guerre, est aujourd'hui définitivement mise hors de combat. Le manque d'officiers et de munitions, la démoralisation du peuple et de l'armée, les indices de troubles intérieurs prochains sont autant de causes qui rendent impossible de sa part tout retour offensif sérieux. Privée de ce soutien et en présence de la situation brillante des armées austro-allemandes, com-

ment la Roumanie pourrait-elle encore arriver au cours de la guerre actuelle en présence de la situation brillante des armées austro-allemandes, comment la Roumanie pourrait-elle encore arriver au cours de la guerre actuelle à réunir en main les atouts nécessaires pour la réalisation de son idéal national en Transylvanie ? En continuant à d'adhérer à aucun des grands groupements elle risque de ne réaliser en fin du compte aucun gain territorial, alors que la Bulgarie, prête à seconder l'offensive prochaine austro-allemande contre la Serbie, pourra, sans grands sacrifices, acquérir et garder Ichtip, Kotchana, Monastir, Uskub, avec tous les territoires avoisinants et prendre ainsi dans les Balkans, par cet accroissement considérable, de superficie et de population, la situation prépondérante qui devrait de droit rester à la Roumanie. Enver-Pacha m'a déclaré parler en ami de notre pays en nous exhortant à nous allier aux Puissances Centrales, à la Turquie et à la Bulgarie, à entrer en action le plus tôt possible, et à nous assurer ainsi d'une part des garanties pour un meilleur avenir des Roumains de Transylvanie, et d'autre part la conquête de la Bessarabie jusqu'à Odessa inclusivement. Cette quintuple alliance représenterait dans le présent et dans l'avenir une force telle que jamais la Russie ne se trouverait en situation de pouvoir nous reprendre ces légitimes acquisitions.

Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 167]

- 95. 17/30 octombrie 1915, Constantinopol. Raport al ministrului C.G. Manu despre întrevederea cu noul ministru al Afacerilor Străine, Halil Bey. Acesta confirmă convergența intereselor celor două state, dar susține și existența unora similare cu Bulgaria.**
October 17/30, 1915, Constantinople. Meeting between Minister C.G. Manu and the new Minister of Foreign Affairs, Halil Bey, who confirms the convergence of interests of both states but underlines the same state of relationship with Bulgaria.

Le nouveau Ministre des Affaires Etrangères, Halil-Bey, auquel j'ai présenté aujourd'hui mes félicitations, m'a parlé de notre pays en termes très amicaux. Il m'a dit de ne pas voir quels intérêts divergents la Turquie et la Roumanie pourraient avoir dans l'avenir et a formulé l'espoir qu'après la guerre les rapports entre les deux Etats regagneront leur intimité d'autre fois. Il a désapprouvé nettement l'article du „Tanin”, qui reflète exclusivement les idées personnelles du jeune homme fantasque qui l'a signé, et a blâmé d'une façon générale les excès de la presse dans les deux pays. Il ne m'a pas donné d'indication nouvelle sur la politique générale, sinon que la Serbie ne sera pas, à son avis, être écrasée, son héroïque défense méritant l'estime et la considération de nos adversaires autant que de ses alliés. Il pense que l'intimité turco-bulgare aura désormais un caractère permanent et qu'elle répond à la communauté complète d'intérêts qui s'est établie aujourd'hui entre les deux pays jadis ennemis.

Mano

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 167]

- 96. 26 octombrie/8 noiembrie 1915, Constantinopol. Raport al ministrului C.G. Manu despre discuțiile cu ministrul de Externe Halil Bey în chestiunea transporturilor de materiale militare prin România spre Imperiul Otoman. Acesta a recunoscut că Româ-**

nia se află într-o poziție dificilă, declarând și că există o solidaritate de interese între cele două state.

October 26/November 8, 1915, Constantinople. Minister C.G. Manu reports on the discussions with the Minister of Foreign Affairs, Halil Bey, regarding the transit of the military equipment to Ottoman Empire. The Ottoman diplomat recognised that Romania is in a difficult position while underlying the convergent interests between the two states.

Halil-Bey m'a dit aujourd'hui qu'il tient expressément à ce que Monsieur Bratiano et Votre Excellence sachent que le gouvernement ottoman, appréciant la situation particulièrement difficile dans laquelle s'est donné le gouvernement Roumain, ne garde aucun ressentiment à la Roumanie pour les difficultés qu'elle a faites à la Turquie en ce qui concerne le passage des munitions, et que lui-même ainsi que tous ses collègues, parmi lesquels particulièrement Talaat-bey, sont profondément imbus de la conviction qu'il y a une solidarité d'intérêts dans les Balkans et pour les Détroits entre nos deux pays. Il espère vivement que le gouvernement Royal secondera ses efforts en vue de rendre aux relations entre eux leur intimité d'autrefois. Au cours de notre conversation, j'ai parlé de l'avance foudroyante de l'armée bulgare en Serbie et de la situation prépondérante dans les Balkans que la Bulgarie semble vouloir se préparer. „Elle ne l'aura pas, m'a répondu le Ministre des Affaires Etrangères, car il ne faut pas oublier qu'il a la Turquie et la Roumanie”. Il m'a informé ensuite que Mouchtar-Bey a voulu publier il y a quelques jours dans le „Tanin” un nouvel article malveillant pour notre pays, dans le goût du premier, et que lui, ainsi que Talaack-Bey, y ont opposé un veto catégorique.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 167, f. 187 r-v]

97. 16/29 decembrie 1915, Constantinopol. Notă a ministrului C.G. Manu către Ministerul Imperial Otoman al Afacerilor Străine vizând stoparea recrutării abuzive a unor cetățeni români de etnie turcă (studenți) în armata otomană și decomisionarea acestora cât mai rapid posibil. Aceste incidente sunt contrare deciziei autorităților otomane de a nu fi recrutați supușii străini musulmani.

December 16/29, 1915, Constantinople. Note of the Minister C.G. Manu to the Imperial Ottoman Ministry of Foreign Affairs to stop the abusive recruitment of Romanian citizens of Turkish origin (students) in the Ottoman army and decommission them as soon as possible. These incidents are contrary to the decision assumed by the Ottoman authorities not to recruit foreign Muslim subjects.

La Légation Royale vient d'être informée que les autorités militaires de Constantinople, malgré la décision formelle de la Sublime Porte concernant le non recrutement des musulmans sujets étrangers, ont procédé (probablement avant la réception des ordres relatifs à cette décision) au recrutement forcé de plusieurs citoyens Roumains, dont les noms et qualités figurent sur la liste ci-jointe. Ainsi que cela ont expliqué dans cette liste, la plupart de ces Roumains sont des étudiants en théologie envoyés par les autorités musulmanes de la Dobroudja pour se perfectionner dans leurs études coraniques, deux parmi eux ont déjà fait leur service militaire en Roumanie. Dans ces conditions, La Légation Royale à l'honneur d'avoir recourir aux obligés

offices du Ministère Impérial Ottoman des Affaires Etrangères auprès des autorités impériales compétents afin que les citoyens Roumains recrutés et dirigés déjà vers les corps d'armée soient mis, sans retard, en liberté, après avoir été indemnisés, et que le montant des taxes d'exonération militaire sont remboursé à ceux qui ont acquittée ces taxes pour échapper à un service auquel en vertu de la décision même de la Sublime Porte, dont il est fait mention ci-haut.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 350]

98. 10/24 martie 1916, Constantinopol. Raport al atașatului militar român despre discuțiile purtate cu cel bulgar, în care acesta a susținut că Bulgaria nu ar intenționa să anexeze Dobrogea și Tracia otomană. Asemenea știri ar fi intrigi rusești. Este comentat articolul unui ofițer român favorabil intrării în război împotriva Rusiei. Sunt relatate și ultimele evoluții de pe frontul balcanic.

March 10/24, 1916, Constantinople. Discussions between the Romanian military attaché and his Bulgarian counterpart who underlined that Bulgaria has no intention to annex Dobrudja and Ottoman Thrace. Such news would be Russian intrigues. Comments on an article written by a Romanian officer in favor of Romania entry the war against Russia. It outlines, also, recent evolutions on the Balkan Front.

Am onoare a raporta că aseară am citit în ziarele „Neue Freie Presse” din 4/17 III și „Berliner Tageblatt” un articol apărut în aceeași zi în ambele ziare, luat după „Eclair des Balcans”, ziar apărând la București, un articol datorit unui maior român P., și pe care îl trimit alăturat. Maiorul român ar fi declarat, și susține că aceasta e părerea celor mai înalți generali români, că România nu poate duce un război contra Puterilor Centrale, din cauza disproporției prea mari între întinderea frontierelor spre aceste Mari Puteri și numărul de trupe și munițiuni de care dispune; arată, în același timp, că România nu poate duce război de cât numai contra Rusiei, în care caz frontiera e mai mică și posibilitatea de a fi sprijinită de forțe austro-germano-bulgare și aprovizionată cu munițiuni, e mai mare.

Azi dimineață am primit vizita Colonelului Marcoff, atașat militar Bulgar, mutat, în calitate de comandant al unei brigade de cavalerie, pentru a-și lua bună ziua de plecare și a-mi prezenta pe noul atașat militar, maiorul Romanoff, fost atașat militar în Serbia. Colonelul Marcoff, fostul atașat militar Bulgar, ofițer de stat major, provenind din cavalerie (fost șef de stat major al diviziei de cavalerie bulgară în primul război balcanic, ca maior), venit ca atașat militar în Turcia, la aceeași epocă cu mine, e un ofițer desăvârșit. De o carură athletică, foarte inteligent, sobru, muncitor, trecea, puțin timp după sosirea sa în Turcia, ca cel mai la curent cu toate faptele de ordin militar. Atașaii militari grec și bulgar au o întreagă rețea de informațiuni, prin autoritățile consulare și notabili stabiliți demult în toate regiunile Turciei. Acest om nu s-a contrazis nici odată, aceasta era credința între colegi. Fiind cei mai noi sosiți în Turcia, acum 3 ani, ne-am legat, încetul cu încetul, în mod natural, și am lucrat foarte adesea împreună. De la intrarea Bulgariei în acțiune însă, eu am evitat de a mai lucra împreună, rămânând totuși în cele mai bune relațiuni de prietenie cu el. Venind a-și lua ziua bună, la plecare, nu aș putea găsi cuvinte de a exprima grija, frica de necunoscut, temerea de viitor, totul în fine ce cuprinde necunoscutul, în această singură întrebare ce mi-a adresat din toată inima: „Dar dumneavoastră, Românii, ce veți face ?” „Ce-ți închipui ?”, l-am întrebat la rândul meu, foarte calm. „Un mare semn de întrebare sunteți dumneavoastră

pentru noi Bulgarii în momentul de față”. Apoi, fără vreo întrebare din partea mea, a început a-mi vorbi cu căldură, cu convingere, că Bulgaria nu s-a gândit și nu se gândește niciodată, nici la Dobrogea și nici la Thracia otomană. Orice alte știri contrare ar fi uneltiri și intrigi rusești. Venind vorba de articolul de ziar anexat alăturat, Colonelul Marcoff s-a arătat neîncrezător în argumentele susținute de maiorul P. în citatul articol, ripostând: „La dezvoltarea prea mare a frontierelor citate, veți răspunde cu o ofensivă puternică într-un punct anumit al lor”. Din această întvedere de adio avută cu colegul meu bulgar, am căpătat impresia mării perplexități în care se află cercurile diriguitoare bulgare în momentul de față, cu privire la atitudinea viitoare a României.

După ultimele știri, se pare că forțe importante germane părăsesc Macedonia sârbească, spre a se îndrepta spre frontul rusc (spre armatele generalului Pflanzler-Baltin). Bulgaria se vede cu idealul realizat, dar cu noi complicațiuni în perspectivă, adunarea anglo-francezilor la Salonic, atitudinea Greciei și nesiguranța asupra aceleia a României, precum și imposibilitatea în care se află Turcia a-i trimite o armată mai considerabilă (150.000 oameni, conform înțelegerii avute, dar la care s-a renunțat în urmă; astăzi 2 divizii otomane se află spre Dedeagaci pentru a-l păzi, iar elementul mahometan din Thracia bulgară a fost mobilizat în serviciul auxiliar al armatei bulgare), căci complicațiunile apărute cer multe trupe din armatele din Thracia, oșebit de faptul că Turcii au privirile ațintite asupra Dardanelor, unde o nouă debarcare engleză, de astă dată cu alți sorți de isbândă (efectuată din puternica bază de operații ce este Salonic), nu poate fi cu totul exclusă; oarecare preliminări par a întări această credință. Anume, faptul că coastele Smyrnei și a Dardanelor sunt continuu bombardate (Vurla lângă Smyrna distrus); amenințarea se întinde și spre Adalia și Alexandretta (în această parte una din diviziile armatei a 4-a, în marș spre armata 3 (raport 774 din 1. III 1916) s-a oprit pentru moment; o brigadă franceză de la Salonic a debarcat de curând la Mitilene. Trupele diviziei austriace destinată pentru Turcia se scurg în mici pachete, numai noaptea, direct în Anatolia, pe la Haidar Pacha. S-au luat de acum măsuri de a se înființa în Stambul, unde s-a ocupat un mare palat, un spital cu 1000 paturi austro-ungar. Divizia austriacă e probabil antegarda a trupelor germane ce se crede a sosi de asemenea în Turcia, în forță de 2-4 divizii. Din sursă destul de bine informată aflu că ar fi vorba a se trimite cele 2 divizii turcești de la Dedeagatch (20.000 baionete) în Austria, pe frontul rus, ceea ce ar împăca opinia publică în Turcia cu sosirea de trupe germane, pe tema colaborării reciproce de forțe.

Locotenent-Colonel Lucian Trantomir

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164 bis]

99. 9/22 iulie 1916, Constantinopol. Raportul atașatului militar, L. Trantomir, către președintele Consiliului de Miniștri, Ion I. C. Brătianu, despre posibilele ofensive ale Austro-Ungariei și Bulgariei împotriva României la care Imperiul Otoman va putea participa cu trei divizii.

July 9/22, 1916, Constantinople. Military attaché L.Trantomir informs President of the Council of Ministers, Ion I.C. Brătianu on the Austria-Hungary and Bulgaria potential offensives against Romania in which the Ottoman Empire could participate with three divisions.

Il paraît de toute certitude le fait que l'Allemagne a sollicité et obtenu consentement turco-bulgare pour envoyer des troupes dans les Carpathes. La Turquie mettrait à la disposition

des Autrichiens 3 divisions des 1ère et 5ème armées, soit 40.000 combattants sous Pertev Pa-cha⁵¹, Commandant de l'ancien 4ème Corps d'armée. La Bulgarie enverrait dans le même but 3 divisions, soit 60.000 hommes. En traversant la Bulgarie 20 Juin dernier, j'ai acquis l'impression d'une profonde dépression dans la population, qui ne se nourrit qu'exclusivement de maïs. Moisson du blé étant presque terminée, des trains militaires transportaient les congédiés à leurs unités vers Est et Sud-Ouest. La fermeture de la frontière vers Roumanie et les difficultés existant depuis, au transit des passagers, est une mesure imposée par l'Allemagne dans le but d'empêcher tout contact des emissaires russes avec la population bulgare russofile. Cette mesure s'aggraverait dans l'avenir, depuis que les nouvelles concentrations russes dans la basse Bessarabie attirent l'attention très soutenue des Allemands.

Lt-Col. Trantomir

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164 bis]

100. 12/25 iulie 1916, Constantinopol. Raportul atașatului militar L. Trantomir către președintele Consiliului de Miniștri, Ion I.C. Brătianu, vizând preocuparea diplomaților greci față de o posibilă pătrundere a armatei ruse prin Dobrogea spre Bulgaria și Constantinopol. Acest fapt ar permite extinderea Bulgariei ceea ce ar necesita ca România și Grecia să se unească într-un bloc împotriva acesteia.

July 12/25, 1916, Constantinople. Military attache L.Trantomir reports the President of the Council of Ministers, Ion I.C. Brătianu, that the Greek diplomats are afraid of a possible invasion of the Russian army, through Dobruja, to Bulgaria and Constantinople. This will allow the territorial expansion of Bulgaria that could be counter by an alliance between Romania and Greece against it.

Diplomatie grecque en Turquie semble être très alarmée des concentrations russes dans la basse Bessarabie, en leur attribuant l'intention d'obtenir cette-fois ci le passage des troupes à travers Dobroudgea, par tous les moyens, pénétrer en Bulgarie non pour la châtier, mais pour la gagner et la sauver, en renversant dynastie, gouvernement et en entrainer l'armée à la conquête de Constantinople. Ce serait l'isolement de la Roumanie et Grèce, leur ruine économique, leur complet encercllement stratégique. Bulgarie saisirait de nouveau l'occasion pour s'agrandir après avoir fait une habituelle volte-face à l'exemple de 1913 et cadrant avec son égoïsme féroce. Les arguments soutenant cette thèse sont sérieux: Tout d'abord, l'inaction des alliés à Salonik, alors qu'il n'y a presque plus de troupes allemandes en Macédoine, l'animosité turco-bulgare, les premiers n'ayant pas encore ratifié la cession territoriale imposée par Allemagne; moment historique pour la Russie de prendre Constantinople, alors que l'Entente a besoin absolu de ses levées en masse; la Perse où les très faibles colonnes russes ont été repoussés sur le front Lac.....-Ker-manchah soit 400 klm sur presque 50 klm profondeur, laissant les Anglais impuissants devant Kout El Amara, mais en poussant à fond en Arménie, où les Turcs ont perdu Baiburt et évacuent Erzingian ces jours-ci. L'Entente ne peut refuser Constantinople aux Russes; c'est aux greco-roumains de s'opposer, formant bloc, écrasant Bulgarie et formant barrière, approuvée par tous, aux

⁵¹ **Sait Pertev Demirhan** (1871-1964), militar și om politic. Studii militare în Germania. În 1906 a fost numit șef de stat major al Armatei 6. În timpul războaielor balcanice a fost comandant al Armatei 4.

vellités russes vers Constantinople. L'attaché militaire grec a télégraphié en ce sens à son gouvernement, avec l'entière approbation du Ministre de Grèce en Turquie. Je crois de mon devoir avoir soumis à votre connaissance ce qui précède et qui caractérise l'état d'esprit des représentants grecs en ce moment.

Lt-Col. Trantomir

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164 bis]

101. 17/30 iulie 1916, Constantinopol. Raportul atașatului militar L. Trantomir în care îl informează pe președintele Consiliului de Miniștri, Ion I.C. Brătianu, despre ceea ce se discută în cercurile diplomatice în privința viitoarei politici a României și Greciei. Atașatul militar bulgar i-a declarat că țara sa se teme de o nouă intervenție militară a României.

July 17/30 1916, Constantinople. Military attaché L. Trantomir informs President of the Council of Ministers, Ion I.C.Brătianu, on the discussions in the diplomatic circles regarding the future policy of Romania and Greece. The Bulgarian military attache acknowledges that his country is afraid of a new Romanian military intervention.

Dans les cercles diplomatiques allemandes-bulgares en Turquie, il existe pour le moment une grande inquiétude sur l'attitude future, ils disent prochaine, de la Roumanie et Grèce, étant du même avis que ces 2 pays ne sauraient entrer en action, en cas de nécessité, que d'un commun accord. Les cercles officiels allemands sont en outre presque alarmés de la dangereuse propagande russe en Bulgarie, et craignent que Roumanie ne permette aux troupes russes passage à travers Dobrogea provoquer crise certaine en Bulgarie. Cercles militaires bulgares expriment la crainte, c'est le mot, de se voir envahis par le nord (une répétition de l'année 1913, lorsque Autriche-Hongrie leur garantissait politiquement notre inaction et militairement que nous ne serons prêts à partir, que le 25ème jour de mobilisation, alors que notre 1ère division se trouvait très près de Sofia, déjà le 15ème jour), pendant que leur armée est pour le moment presque entièrement absolument nécessaire à la frontière macédonienne, surtout que la majorité des troupes allemandes-autrichiennes ont quitté les Balkans. Bulgarie se sent isolée et menacée. C'est en essence l'ouverture que m'a fait collègue bulgare, un nouveau arrivé, élève de l'école de guerre de Turin.

Suite aux rapports no. 817 et 819. Il sera possible que les 3 divisions turques disponibles en Thrace, dont deux se préparent partir pour Autriche-Hongrie, la troisième soit destinée pour la Bulgarie comme couverture de ses frontières nord-est-est. C'est le maximum de troupes que les Turcs pourraient envoyer hors Thrace.

Lt-Col. Trantomir

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 164 bis]

102.4 septembrie 1919, Constantinopol. Solicitare a Marele Cartier General român către Ministerul de Război otoman privind situația prizonierilor și internaților români, în viață sau decedați.

September 4, 1919, Constantinople. Request of the Romanian General Staff to the Ottoman Ministry of War regarding the state of the Romanian prisoners and wounded soldiers, whether they are alive or dead.

J'avais envoyé, le 13 Août, la lettre ci-jointe à Monsieur le Sous-Secrétaire d'État à la Guerre, tendant à obtenir différents renseignements au sujet des prisonniers de guerre et internés civiles roumains en Turquie. Trois jours après, mon adjoint s'est rendu au ministère, en prendre la réponse, comme il m'avait été dit le 13 Août; mais Monsieur le Chef de Cabinet de Son Excellence a communiqué qu'on va m'envoyer la réponse par écrit. N'ayant rien reçu jusqu'aujourd'hui, et, vu l'urgence de la question, je me permets de renouveler ma demande et vous prier de vouloir me faire connaître si le Ministère de la Guerre est ou non en mesure de me fournir les renseignements en question.

Chef d'Escadron Potopeanu à Son Excellence Mr. Le Général Fevzi Pacha, Sous-Secrétaire d'État au Ministère de la Guerre Ottoman, Constantinople

Confirmant la demande que j'ai eu l'honneur de vous faire verbalement l'autre jour, je vous prie très respectueusement de vouloir bien disposer que les pièces suivantes me soient fournies dans le plus bref délai possible.

- 1 – La cartothèque des prisonniers roumains dans l'Empire Ottoman;
- 2 – Listes nominatives des prisonniers roumains, par camps de concentration;
- 3 – Listes nominatives des internés civiles roumains en Turquie;
- 4 – Actes originaux de décès des prisonniers roumains morts en Turquie;
- 5 – Listes des prisonniers invalides rapatriés;
- 6 – Listes des prisonniers valides rapatriés;
- 7 – Listes des prisonniers évadés.

Je me permettrais, en outre, d'attirer Votre attention sur le caractère urgent et important de la question.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 167]

103. 3 octombrie 1919, București. Adresă a Ministerului de Externe către delegatul special al guvernului român în Imperiul Otoman, Epaminonda Papacosta, în care se solicită obținerea actelor de deces ale prizonierilor din Imperiul Otoman, menționați în 4 liste obținute de Legația Spaniei de la Constantinople.

October 3, 1919, Bucharest. Ministry of Foreign Affairs requests the dead certificates of the Romanian prisoners held in the Ottoman Empire who are mentioned in four inventories obtained from the Legation of Spain in Constantinople.

Domnule Delegat⁵²,

Prin nota sa din 13/23 Octombrie 1919 Legațiunea Spaniei mi-a transmis 4 liste cuprinzând numele prizonierilor români decedați în lagărele din Turcia care i-au fost înaintate de Legațiunea Spaniei din Constantinople. Deoarece Ministerul de Război nu poate considera aceste liste ca documente autentice și a alcătui pe baza lor cuvenitele acte de deces, am onoare a Vă ruga să binevoiți a interveni la locul competent spre a obține originalele acelor acte, liberate de către

⁵² **Epaminonda Z. Papacosta**, aromân, a fost angajat ca portărel de consulat la 1 octombrie 1905. În 1911 a absolvit Facultatea de Drept a Universității din București. La 1 iulie 1914 a fost numit interpret pe lângă legația României la Constantinopol, funcție din care a fost destituit la 1 august 1920, fiind acuzat de contrabandă de ruble și conduită neconformă.

autoritățile lazarețelor din Constantinople, Eskisehir, Brusa, Afion-Karahisar, Psamatia, Bor, Iarbași, Baghtaș, Sehir-dere, Hadem, Keni, Konia, Derindje, Mardin, Bilan, Adrianopol, Karamursal, Bozanti, Kirkilse, Derbezie, Rodosto, Ismidt, Alexandreta, Maltepe, Zapion. Daud-Pașa și Hajdar-Pașa.

Ministru [indescifrabil]

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 167]

104. 26 octombrie 1919, Constantinopol. Adresă a Ministerului de Război în care se anunță trimiterea la Constantinopol a unui ofițer pentru culegerea actelor de deces ale prizonierilor și vizitarea lagărelor unde aceștia fuseseră internați.

October 26, 1919, Constantinople. Ministry of War send to Constantinople an officer responsible to collect the death certificates of the Romanian prisoners and visit the internment camp in which they were interned.

Domnule Ministru,

Referindu-mă la ordinul ministerial no. 13837 din 3 Octombrie curent, am onoarea a aduce la cunoștința departamentului Excelenței Voastre că Ministrul Regal de Războiu a însărcinat pe locotenentul Popescu, care a și sosit zilele acestea din București, ca să se ocupe cu culegerea tuturilor actelor originale de deces ale prizonierilor noștri din Turcia și să viziteze lagărele din Imperiu unde aceștia erau internați. Spre a ușura sarcina sa, am prezentat pe locotenentul Popescu pe la diferitele autorități otomane și aliate, punându-l în contact cu șefii de servicii respective.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 167]

105. 14 februarie 1920, Constantinopol. Raport al Misiunii militare pentru prizonierii de război din Turcia despre situația cimitirelor prizonierilor români din Imperiul Otoman și despre organizarea filialei societății „Mormintele Eroilor căzuți în Război”.

February 14, 1920, Constantinople. Report of the Military Mission for the war prisoners in Ottoman Empire on the conditions of the cemeteries of the Romanian prisoners in Ottoman Empire and on the establishment of a branch of the “Graves of the Heroes Fallen in War” Society.

Misiunea militară pentru prizonierii de război din Turcia către Înaltul comisariat al guvernului regal român, Constantinopol.

Am onoare a vă ruga să binevoiți a desemna președintele și membrii pentru înființarea societății: „Mormintele Eroilor căzuți în Război”, filiala Constantinopol, societate care va funcționa sub Președinția de onoare a Excelenței Voastre; înainte și un statut și o copie după adresa Comitetului Central al Societății.

Până acum:

a) Am intervenit către șeful Departamentului Prizonierilor de Război din Ministerul Imperial Otoman de Război, în sensul aliniatelor 1 și 2 prin N. 71 din 12 curent.

b) Către Domnul Colonel Manu, care lucrează direct cu Cartierele Generale Englez și Francez, în sensul aliniatelor 3 prin N. 69 din 13 curent.

c) Am răspuns Comitetului Central al Societății București: Starea mormintelor și a cimitirelor din cercetările de până acum, mortalitatea printre prizonieri și cauzele ei, câteva citațiuni din însuși raportul fostului Comandant al garnizoanei Tavschany⁵³ – lagărul cel mai mare de prizonieri români din Anatolia – Maior Fuad Bey către această Misiune – din care se constată că din 2.500 Români, 1500 au murit.

Că înființarea Societății se va face și că voi raporta imediat după înființarea ei: compunerea ca membri, sediul, lucrările ei și în sfârșit că, îndată ce voi termina listele de morți, cerute urgent de Secția Statistică, pentru a aranja drepturile la pensie ale celor morți pe aici, împreună cu Excelența Voastră sau un delegat și cu Domnul Colonel Manu, vom vizita cimitirele creștine locale, unde sunt mormintele prizonierilor noștri, în urma căreia voi comunica Comitetului Central fondurile care trebuiesc pentru mormintele din Constantinopol, care vor constitui un punct de plecare proporțional cu numărul, și pentru cele din Anatolia.

Șeful misiunii, locotenent M. Popescu

Avem onoare să binevoiti a înființa în Constantinople un comitet regional, filiala societății „Mormintele Eroilor căzuți în Război”, conform art. 23 și 24 din alăturatele statute.

Acțiunea Comitetului se va extinde deocamdată asupra următoarelor chestiuni:

- a) stabilirea numărului cimitirelor cu mormintele românești din fiecare, potrivit art. 3 a.
- b) să se facă planurile acestor cimitire cu amplasamentul mormintelor și liste de Morți.
- c) îngrijirea provizorie, adică cimitirele împrejmuite cu material provizoriu, fiecare mormânt să aibă o cruce după datina noastră și să se păstreze identitatea mormintelor (adică inscripțiunile după cruci)

Ne veți comunica în termen de 30 de zile de la primirea acesteia următoarele:

- 1) Obligațiunea ce-și iau turcii de a îngriji mormintele românești, fiind autorizați a comunica autorităților locale că noi îngrijim mormintele streine.
- 2) Cum se execută obligațiunile ce și-au luat singuri ?
- 3) Ce-au făcut Aliații ? Își îngrijesc singuri mormintele sau au luat măsuri pentru îngrijire reciprocă.
- 4) Starea mormintelor și a cimitirelor și stadiul cum s-a ajuns cu lucrările.
- 5) Fondurile de care aveți trebuință.

Președinte, Lt. Mitropolit Primat, Platon C. Ploeșteanu⁵⁴, Secretar, Elena General Dragalina⁵⁵

Conform cu originalul, Locotenent M. Popescu

Rezoluție pe document: *Ad acta : Când va veni vremea ne vom ocupa de această chestiune.*

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

⁵³ Cel mai probabil Tavşanlı, oraș situat la 50 km vest de Kütahya.

⁵⁴ **Platon Ciosu** (1867-1934), preot și arhiereu ortodox. A fost preot la Catedrala episcopală din Curtea de Argeș (1900-1918) și protopop al județului Argeș (1903-1908), ales arhiereu la Sinodul de la Iași, în 1918, vicar al Mitropoliei Ungro-Vlahiei (1918-1934), locotenent de mitropolit primat (1919) și locotenent de episcop al Dunării de Jos (ianuarie 1922-martie 1923 și aprilie-iunie 1924).

⁵⁵ **Elena Dragalina**, n. Giurgincă, văduva generalului Ioan Dragalina (1860-1916). Născut într-o familie de grăniceri din Banat, a trecut în 1887 din armata austro-ungară în armata română. A fost rănit în bătălia de la valea Jiului, unde comanda Divizia I Infanterie, la 12 octombrie 1916, murind 12 zile mai târziu.

106. 20 mai 1920, Constantinopol. Raport al Misiunii militare române referitor la situația prizonierilor români din Imperiul Otoman. Unii dintre aceștia refuză, din diverse motive, întoarcerea în țară, autoritățile otomane făcând tot posibilul pentru a-i reține. Se propune intervenția, prin misiunea britanică, pentru a se obține listele prizonierilor care doresc să rămână.

May 20, 1920, Constantinople. Report of the Military Mission for the war prisoners in Ottoman Empire. Some of the prisoners are refusing, from various reasons, to return home. Ottoman authorities are making every possible effort to keep them. Demarches on the British Mission are suggested in order to obtain the inventories of those prisoners that are choosing to remain.

Am onoare a vă transmite alăturatul referat asupra prizonierilor români rămași în Turcia, împreună cu copie după adresa Ministerului de Război no. 47150 din 24 Martie 1920 către Ministerul Afacerilor Străine.

Șeful Misiunii, Locotenent Popescu

Referat

Am onoare a vă informa de existența unui număr de 200-300 prizonieri români aproximativ răspândiți prin Anatolia și Turcia Europeană, care au renunțat la repatriere și unii chiar la religie. Instrucțiuni pentru cei de mai sus am primit cu ordinul no. 4736 din 26. 3. 1920 al Ministerului de Război și începând cercetări și în această direcție am ajuns la următoarea concluzie:

1-Deși contrar Tratatului de pace cu Germania, totuși soldații francezi (negri) și englezi (indieni), foști prizonieri în Turcia și stabiliți în Imperiu, au fost ridicați cu forța și repatriați de comisiuni speciale.

2-Turcii, autorități și particulari, protejă foarte mult elementele rămase din prizonieri.

3-Pentru prizonierii români rămași, cu mare greutate am putut obține o listă de 51 nume ale celor rămași pe localități, numiri mahomedane, nespecificând nici un nume românesc. Pare că prima condiție a rămânerii elementelor românești ar fi fost musulmanizarea lor. Cazul prizonierului român din Vlașca, stabilit în Cartal, care a cerut prin petiții către autorități să i se dea pământ, boi și soție. Numitul a primit numele prin botez de Memet Ali și nu figurează pe lista celor 51. Am fost personal la Cartal de 2 ori, nu l-am găsit, probabil se ascundea la sosirea mea. Am intervenit să mi-l trimită escortat la Constantinopol. Investigațiuni personale voi face în Turcia Europeană și pe la fermele în care au lucrat, raportând rezultatul direct la București.

4-În Anatolia am speranța că, în urma tratatelor în curs cu Statul Major Kemalist, în călătoria ce voi întreprinde să mă ocup și de prizonierii din această categorie.

Șeful Misiunii, Locotenent Popescu

Ministerul afacerilor străine

Copie de pe adresa Ministerului de Război no. 47150 din 24 Martie 1920, către Ministerul Afacerilor Străine.

Domnule Ministru,

Am onoare a vă comunica că dificultățile inerente întâmpinate din partea autorităților otomane îngreuiază în mod esențial opera noastră de repatriere, astfel că atât în Turcia Asiatică cât și în cea Europeană, precum reiese din investigațiunile personale făcute de Șeful Misiunii noastre militare din Constantinopol, au rămas o mare parte din prizonierii români, în special

olteni, munteni și moldoveni, ademeniți fiind de proprietarii turci, la fermele cărora lucrau, prin fel de fel de mijloace orientale, întrebunțându-se ca mijloc de ademenire chiar femei. Tratatul de pace cu Germania oprind repatrierea prizonierilor de război contra voinței lor, admite însă în mod formal identificarea aceloră dintre prizonieri, care și-au manifestat dorința de a rămâne pe teritoriu străin, permițându-ne astfel să verificăm dacă deciziunea luată de acești foști ostași români este într-adevăr voluntară și neinfluențată, apoi dacă mai persistă în hotărârea lor. Față de cele ce preced și în considerațiune că din punct de vedere românesc neputându-se admite că nu este de dorit o risipire a forțelor vii ale națiunii, ceea ce ar echivala cu o pierdere simțitoare a celui mai curat sânge românesc, ni se impune datoria de a readuce pe acești fii rătăciți ai țării la vetrele lor, promițându-le în acest scop avantajii materiale ca pământ, etc. În consecință am dat instrucțiunile necesare Misiunii noastre militare din Constantinopol, rugându-Vă să binevoiiți și Dvs. din parte-Vă, să instruiți în acest sens pe agentul diplomatic din capitala Turciei, intervenind tot de odată pe lângă înaltul Comisar Britanic, generalul Mills din Constantinopol, în sensul de a exercita o presiune asupra guvernului otoman, spre a elibera, pe de o parte, listele tuturor prizonierilor români din categoria arătată mai sus, iară pe de altă parte, permițându-se readucerea lor în țară prin mijloacele pe care vom crede de cuviință. De rezultatul Dvs., vă rog să binevoiiți a mă ține în curent.

Ministru de războiu, General de Brigadă Ioan Rășcanu⁵⁶

Șeful serviciului personalului, Colonel Rădulescu

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 167]

107. 14 septembrie 1920, Constantinopol. Adresă a Ministerului de Externe otoman în care se anunță acordul pentru numirea ca atașat militar a locotenentului-colonel Alexandru Glatz.

September 14, 1920, Constantinople. Agreement of the Ottoman Ministry of Foreign Affairs for the appointment of Lieutenant-Colonel Alexandru Glantz as the new military attache.

Par sa lettre datée du 13 Septembre courant no. 1251, Votre Excellence a bien voulu demander l'agrément du Gouvernement Impérial à la nomination de Monsieur le Lieutenant-Colonel Alexandre Glatz⁵⁷ comme attaché militaire près la Légation Royale de Roumanie à Constantinople. En réponse, je m'empresse de l'informer que les relations normales n'ayant pas été re-

⁵⁶ **Ioan Rășcanu** (1878-1952), general. Născut la Cahul, și-a început cariera ca ofițer de artilerie. A fost atașat militar la Berlin (1907-1911), ofițer de legătură pentru Armata Franceză (1916), comandant al Brigăzii 15 Artilerie (1917) și Diviziei 1 Vânători (1918), secretar general al Ministerului de Război (1 decembrie 1918-27 septembrie 1919) și ministru de Război (27 septembrie 1919-16 decembrie 1921). În 1922 a trecut în rezervă. A fost deputat și senator, comisar superior al guvernului în Basarabia și Bucovina (5 ianuarie-4 iunie 1927), ministru de stat în guvernul Iorga (22 iunie 1931-5 iunie 1932), primar al orașului Vaslui (1938-1942), primar al municipiului București (octombrie 1942-august 1944). A fost arestat în 1950, murind în penitenciarul Sighet.

⁵⁷ **Alexandru Glatz** (1882-1953), ofițer de artilerie. În campania din 1916 a activat în Regimentul 21 artilerie, de unde a fost transferat la biroul de informații al Armatei II și ulterior la Marele Stat Major. După perioada în care a fost atașat militar în Turcia, a fost numit în iunie 1921 șef al serviciului de informații al armatei. Ulterior a ocupat diverse funcții în unitățile de artilerie și în Marele Stat Major, ajungând în aprilie 1937 subsecretar de stat în Ministerul Apărării Naționale, cu gradul de general de divizie. A fost arestat în august 1950 și a murit în închisoarea Sighet.

prises entre les deux Etats, la Sublime Porte n'a pas d'objection à formuler à ce que Monsieur le Lieutenant-Colonel Alexandre Glatz soit, si les Gouvernement Roumain le désire, adjoint à Son Excellence Monsieur Filality.

Veillez agréer, Excellence, l'assurance de ma haute considération.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

108.9 decembrie 1920, București. Adresă prin care se anunță că Ministerul de Război trimite un delegat la Constantinopol pentru repatrierea prizonierilor și internaților civili, precum și pentru îngrijirea mormintelor.

December 9, 1920, Bucharest. The Ministry of War sends a delegate to Constantinople to oversee the return of prisoners and civilian internees, as well as the upkeep of graves.

Domnule Însărcinat cu Afaceri⁵⁸,

Am onoarea a vă informa că Ministerul de Război a hotărât a trimite la Constantinople pe Domnul Lt. Colonel Macici Nicolae⁵⁹ pentru repatrierea prizonierilor și internaților civili, dresarea actelor de deces și îngrijirea mormintelor.

Ministru [indescifrabil]

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

109.20 mai 1921, Constantinopol. Adresă prin care comisarul general al României solicită revocarea deciziei de rechemare a atașatului militar Alexandru Glatz deoarece aceasta ar dăuna activității Comisariatului.

May 20, 1921, Constantinople. Romania's General Commissioner requests the revocation of the decision to recall the military attache Alexandru Glantz, an action that could hamper the Commisariat activity.

Domnule Ministru,

Am onoarea a informa pe E. V. că domnul Colonel Alexandru Glatz, atașat militar pe lângă acest Comisariat, a primit o telegramă prin care e încunoștințat că pe ziua de 1 iunie viitor este rechemat în Țară. Nu cunosc motivele care au călăuzit Ministerul nostru de Război sau pe Marele Stat Major al Armatei să ia această dispozițiune, dar știrea m-a surprins. Într-adevăr, Colonelul Glatz funcționează aci abia de cinci luni și a-l rechema acuma socotesc că este păgubitor pentru însăși funcția de atașat militar pe lângă acest oficiu, care, în împrejurările de față, este de

⁵⁸ **Constantin M. Laptew** (1885-?), diplomat și jurist. Angajat copist la Ministerul Afacerilor Străine în 1906 și intrat în serviciul diplomatic în 1909. A îndeplinit misiuni la Cairo, Constantinopol, Varșovia, Londra. A fost pus în disponibilitate la 1 mai 1937 și în retragere la 1 mai 1941.

⁵⁹ **Nicolae Macici** (1886-1950). Absolvent al Școlii militare de infanterie din București (1907). Comandant de companie în Regimentul 41, s-a distins în luptele din Pasul Vâlcău din septembrie 1916, fiind decorat cu ordinul "Mihai Viteazul", clasa III. După război a fost șef de stat major al diviziilor 2, 6 și 18, comandant al Școlii militare de la Sibiu (1932-1934), comandant al brigăzii 17, al Diviziei 9 și apoi al Corpului 2 Armată, cu care a participat în campania din 1941. În noiembrie 1941 a fost numit comandant al Armatei 1. După 23 august 1944, această armată, aflată sub comanda sa, a avut un rol major în eliberarea Transilvaniei de nord. Generalul Macici a fost unul dintre militarii cu rang înalt care au organizat Masacrul de la Odesa (22-24 octombrie 1941). A fost judecat pentru crime de război, degradat și condamnat în 1945 la pedeapsa cu moartea, comutată ulterior în muncă silnică pe viață. A murit în 1950 în Penitenciarul Aiud.

mare folos pentru noi. Colonelul Glatz, înzestrat cu toate însușirile cerute pentru postul ce i s-a încredințat, este un ofițer serios și cult; și în puținul timp de când funcționează aci și-a creat, atât printre colegii săi de la celelalte ambasade sau legațiuni, cât și printre ofițerii superiori de la Comandamentele armatelor aliate, o mulțime de relațiuni care îi dau puțința de a culege informații de ordin militar și politic demne de luat în seamă. În această privință, țin a arăta că știrile ce am avut onoarea a comunica E. V. cu privire la mișcările de trupe balcanice, știri verificate și confirmate din mai multe izvoare, le datorez în bună parte colonelului Glatz, a cărui activitate aci cred că a fost apreciată de șefii săi la justa ei valoare. Supunând cercetării E. V. cele ce preced, am onoarea a o ruga să binevoiască a le examina spre a vedea dacă nu este cazul să intervină pe lângă organele noastre militare competente pentru ca domnul Colonel Alexandru Glatz să fie lăsat mai departe în postul ce-l ocupă, deoarece, dacă e vorba de rechemarea d-sale pentru ca postul să fie desființat, E. V. va aprecia singură cât de păgubitoare ar fi această măsură pentru Comisariat, iar dacă e vorba ca Colonelul Glatz să fie înlocuit printr-un alt ofițer, aceasta ar însemna să se întreprună prea repede o activitate bine pornită și mai cu seamă bine condusă.

[AMAE Fond Constantinopol volum 35]

110. 19 noiembrie 1921, București. Decizia Ministerului de Război ca postul de atașat militar de la Constantinople să fie asigurat de către atașatul militar de la Sofia.

November 19, 1921, Bucharest. The decision that the position of military attache in Constantinople should be provided by the one in Sofia.

Către Colonelul Glatz Alexandru, Atașatul militar Român din Constantinopol

Binevoiți a cunoaște că, conform aprobării Domnului Ministru de Răsboiu pusă pe referatul Marelui Stat Major Nr. 4674 din 28 Octomvrie 1921, până la îmbunătățirea stărei financiare, se recheamă provizoriu pe ziua de 1 Ianuarie 1922, atașajii militari din: Constantinopol, Viena și Bruxelles. Postul din Constantinopol va fi girat în mod provizoriu de către atașatul militar din Sofia. Astfel fiind, vă rog a lua măsuri ca până la data sus arătată să puneți la curent pe atașatul militar din Sofia, cu toate chestiunile de care ar avea nevoie în noua sa însărcinare pentru ca să vă puteți reîntoarce la timp în țară.

p. Șeful Marelui Stat Major [indescifrabil]

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

111. 4 ianuarie 1922, Constantinopol. Notă a comisarului guvernului la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul Afacerilor Străine, Gheorghe Derussi, în privința suprimării postului de atașat militar de la Constantinopol.

January 4, 1922, Constantinople. Note of the General Comissioner in Constantinople, Gheorghe Filality, to the Minister of Foreign Affairs, Gheorghe Derussi, regarding the decision to terminate the post of military attaché.

Domnule Ministru,

Aflu din zvon public că Dl. Colonel Glatz, atașatul militar de pe lângă acest oficiu, a fost rechemat și înlocuit cu cel de la Sofia, care va funcționa în cele două capitale. Mi se pare așa de

ciudad că o asemenea dispoziție, pe care neapărat nu am să o apreciez, a fost luată fără ca șeful acestui oficiu să fi fost pus măcar în curent cu dânsa, încât vă rog să binevoiți a atrage atențiunea Ministrului de Război asupra incorectitudinii procedurii. Dl. Lt. Colonel Filimon⁶⁰ a fost aci câteva zile pentru a lua în primire serviciul de la predecesorul său. Totul s-a rezumat între dânsii fără ca Legațiunea să știe măcar că unul are calitatea de a înlocui pe celălalt.

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

112. 13 mai 1922, București. Raportul misiunii militare romane în Imperiul Otoman către comisarului guvernului la Constantinopol, Gheorghe Filality, privind decizia ca atașatul militar de la Sofia să asigure și postul de la Constantinopol.

May 13, 1922, Bucharest. Report of the Romanian military mission in the Ottoman Empire to the General Commissioner in Constantinople, Gheorghe Filality, on the decision that the military attache from Sofia will also secure the position in Constantinople.

Domnule Ministru,

Am onoarea a vă face cunoscut că Domnul Locotenent-Colonel Fotache Pastia⁶¹, din Căvalerie, care a fost numit, pe ziua de 1 Iunie a.c. atașat militar pe lângă Legațiunea noastră din Sofia, în locul Domnului Locot. Colonel Filimon Ioanichie, rechemat, va gira și postul de atașat militar de la Constantinople.

Ministru, N. Titulescu⁶²

[AMAE, Fond Constantinopol, volum 35]

113. 9 noiembrie 1922, Sinaia. Decret al regelui Ferdinand I privind acordarea de depline puteri și însărcinarea cu reprezentarea României la Conferința de la Lausanne a unei delegații compuse din ministrul de Externe, I.G. Duca, și ministrul plenipotențiar C.I. Diamandy.

⁶⁰ **Ioanichie Filimon** (1879-1945?), general. Și-a început cariera militară în 1901, ca ofițer de infanterie. În timpul Războiului de Întregire a luptat în cadrul Regimentului 14 Infanterie, fiind rănit în 1916. În 1917 a fost mutat la Marele Cartier General, Biroul de Operații. La 1 februarie 1919 a fost repartizat în Ministerul de Război, unde a lucrat la organizarea unităților ardeleni. La 10 iunie 1920 a revenit la Marele Stat Major, Secția Informații. A fost atașat militar la Sofia (1 februarie 1921-1 aprilie 1922). În anii 1923-1926 a servit în unități de infanterie, ca șef de stat-major al Inspectoratului tehnic al Infanteriei (1916-1928) și la Serviciul Istoric al Marelui Stat Major (1928-1932). La 15 aprilie 1933 a devenit general de brigadă, preluând comanda Brigăzii Infanteriei de Gardă. A fost șeful Casei Militare Regale (1 august 1936-1 noiembrie 1937), după care a trecut în rezervă. A murit înainte de 1948.

⁶¹ **Fotache Pastia** (1882-?), ofițer de cavalerie. Și-a început cariera militară în 1904; a luptat în Războiul de Întregire. Atașat militar la Sofia (1 aprilie 1922-15 iulie 1924) și Constantinopol (1924-1926), comandant al Liceului Militar Cernăuți (1928-1931) și al Școlii de Ofițeri de Cavalerie (193-1934). La 31 octombrie 1937, a trecut în rezervă cu gradul de colonel.

⁶² **Nicolae Titulescu** (1882-1941), jurist, profesor, om politic și diplomat. Studii de drept la Paris. Profesor de drept civil la Universitatea București din 1909. Membru al Partidului Conservator Democrat din 1908. Ministru de finanțe între 1917-1921 în guvernele Brătianu și Averescu. Începând cu participarea sa în delegația română la Conferința de Pace de la Paris, activitatea sa s-a orientat cu precădere către politica externă. Între 16 octombrie 1921-6 iulie 1927 și 31 iulie 1928-20 octombrie 1932 a fost ambasador la Londra. Între 6 iulie 1927 - 30 iulie 1928, 20 octombrie 1932 - 28 septembrie 1934 și, 10 octombrie 1934 - 29 august 1936 a fost ministru de externe, în guverne de orientări politice diferite. Reprezentant permanent al României la Societatea Națiunilor și președinte al adunării acesteia în 1930 și 1931. A acționat pentru promovarea securității colective, prevenirea agresiunilor și contra revizuirii tratatelor Conferinței de Pace de la Paris. După ce a fost destituit de regele Carol II, a trăit în exil în Elveția și Franța.

November 9, 1922, Sinaia. Decree of King Ferdinand I regarding the granting of full powers and the task of representing Romania at the Lausanne Conference to a delegation composed of the Minister of Foreign Affairs, I.G. Duca, and the Minister Plenipotentiary, C.I. Diamandy.

Ferdinand I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională
Rege al României
La toți de față și viitori Sănătate

Asupra raportului Ministrului nostru al Afacerilor Străine, sub No. 57740.

Având în vedere jurnalul Consiliului de Miniștri încheiat în ședința de la 9 noiembrie 1922, sub No. 3479,

Am decretat și decretăm:

Art. I – Domnii: I.G. Duca, Ministrul **nostru** al Afacerilor Străine și C.I. Diamandy, ministru plenipotențiar, sunt numiți plenipotențiar ai **noștri** la Conferința de la Lausanne ce va avea loc la 13 noiembrie 1922.

Art. II – Ministrul **nostru** al Afacerilor Străine este însărcinat cu executarea acestui Decret. ss. [indescifrabil]

[AMAE, Fond 71, Turcia, 1920-1944, Dosare Speciale, vol, 83, 1921-1922, ff. 180-182]

114. 24 iulie 1923, Lausanne. Convenție între Turcia și Imperiul Britanic, Franța, Italia, Japonia, Bulgaria, Grecia, România și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, negociată și încheiată odată cu tratatul de pace de la Lausanne. Convenția prevede crearea unor zone demilitarizate în Tracia Răsăriteană, la frontierele Turciei cu Bulgaria și Grecia. July 24, 1923, Lausanne. Convention between Türkiye and United Kingdom, France, Italy, Japan, Bulgaria, Greece, Romania and Kingdom of Croats, Serbs and Slovenians negotiated and completed simultaneously with Lausanne Peace Treaty. It stipulates the establishment of demilitarized zones in Eastern Thracia at the border of Türkiye with Bulgaria and Greece.

Convențiune privitoare la hotarul Traciei⁶³

Semnata la 24 Iulie 1923

Imperiul Britanic, Franța, Italia, Japonia, Bulgaria, Grecia, România, statul Sârb-Croat-Sloven și Turcia, dorind să asigure menținerea păcii pe frontierele Traciei,

Și socotind necesar ca, în acest scop, oarecare dispozițiuni speciale reciproce să fie luate de o parte și de cealaltă a acestor frontiere, astfel după cum este prevăzut prin articolul 24 al Tratatului de pace semnat astăzi.

⁶³ Tracia Răsăriteană reprezenta teritoriul adiacent la Est de Istanbul (Constantinopol), respectiv la est de râul Mărița în perimetrul balcanic.

Au decis să încheie o Convențiune în acest scop și au desemnat ca Plenipotențiarilor ai lor, anume:

Maiestatea Sa Regele Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei și al teritoriilor britanice de peste mări, Împărat al Indiilor⁶⁴:

Prea Onorabilul Sir Horace George Montagu Rumbold⁶⁵, Baronet, G.C.M.G.⁶⁶, înalt Comisar la Constantinopol

Președintele Republicii Franceze⁶⁷:

D-l General de divizie Maurice Pellé⁶⁸, Ambasador al Franței, înalt Comisar al Republicii în Orient, Mare Ofițer al Ordinului Național al Legiunii de Onoare

Maiestatea Sa Regele Italiei⁶⁹:

Onorabilul Marchiz Camille Garroni⁷⁰, senator al Regatului, Ambasador al Italiei, înalt Comisar la Constantinopol, Mare Cruce al Ordinului Sfinților Mauriciu și Lazăr și al Coroanei Italiei;

D-l Jules César Montagna⁷¹, Trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar la Atena, Comandor al Ordinului Sfinților Mauriciu și Lazăr, Mare Ofițer al Coroanei Italiei;

Maiestatea Sa Împăratul Japoniei⁷²:

⁶⁴ **George al V-lea al Marii Britanii** (1865-1936), fiul regelui Eduard al VII-lea. Moartea fratelui său mai mare, la 14 ianuarie 1892, l-a adus în postura de succesor imediat al tatălui său, primind titlul de duce de York în 1892 și cel de principe de Wales în 1901, la moartea reginei Victoria. Devenit rege (6 mai 1910 – 20 ianuarie 1936), a condus Imperiul Britanic în Primul Război Mondial.

⁶⁵ **Horace Rumbold** (1869-1941), diplomat britanic. Fiu de diplomat, și-a început cariera diplomatică ca atașat supranumerar la Haga (1889-1890), unde servea tatăl său. A îndeplinit misiuni la Cairo, Teheran, Viena, Madrid, München, Tokio (1909-1913) și Berlin (1913-1914), unde a luat parte la preliminariile negocierilor diplomatice din ajunul Primului Război Mondial. A fost reprezentant diplomatic la Berna (1916-1919), Varșovia (1919-1920), Constantinopol (1920-1924), Madrid (1924-1928), Berlin (1928-1933).

⁶⁶ Marea Cruce a Ordinului Sf. Mihail și Sf. Gheorghe (St. Michael and St. George).

⁶⁷ **Alexandre Millerand** (1859-1943), om politic francez. Avocat, a fost ministru în anii 1899-1902, 1909-1910, ministru al Războiului (14 ianuarie 1912 – 12 ianuarie 1913, 26 august 1914 – 29 octombrie 1915), comisar pentru Alsacia și Lorena (21 martie 1919 – 25 ianuarie 1920), prim-ministru (20 ianuarie – 23 septembrie 1920) și președintele Franței (23 septembrie 1920 – 11 iunie 1924). În 1924 a devenit liderul opoziției, fiind ales senator.

⁶⁸ **Maurice Pellé** (1863-1924), general francez. Ofițer de artilerie, a îndeplinit misiuni în colonia franceză din Madagascar (1900-1903), ca atașat militar la Berlin (1909-1912), șef de stat-major în Maroc (1913-1914), ofițer la Marele Cartier General (iulie-decembrie 1916), comandant de divizie și corp de armată. A fost șef al misiunii militare franceze în Cehoslovacia (1919-1921) și înalt comisar la Constantinopol (1921-1923).

⁶⁹ **Victor Emanuel al III-lea al Italiei** (1869-1947), fiul regelui Umberto I. S-a căsătorit, în 1896, cu principesa Elena a Muntenegrului. Devenit, după asasinarea tatălui său, rege al Italiei (29 iulie 1900 – 9 mai 1946), a condus țara în Primul Război Mondial. În 1922, în urma marșului spre Roma, l-a numit prim-ministru pe Benito Mussolini, care a instaurat un regim autoritar. A preluat, prin cuceririle făcute de armata italiană, titlurile de împărat al Etiopiei (1936) și rege al Albaniei (1939), până la eliberarea acestor state. La 25 iulie 1943, l-a destituit și arestat pe Mussolini, noul guvern, condus de mareșalul Badoglio, semnând un armistițiu cu Aliații la 3 septembrie 1943. A abdicat în favoarea fiului său la 9 mai 1946, în ajunul referendumului privind forma de guvernământ din 2 iunie 1946, în care s-a impus opțiunea majoritară pentru republică.

⁷⁰ **Camillo Garroni Carbonara** (1862-1935), om politic italian. Jurist, funcționar al Ministerului de Interne, încadrat în 1911 la Ministerul de Externe. În 1905 a fost numit senator pe viață. A fost trimis la Constantinopol ca ambasador (1911-1914) și înalt comisar (1922-1923).

⁷¹ **Giulio Cesare Montagna** (1874-1953), diplomat italian. Și-a început cariera diplomatică în 1899, îndeplinind misiuni la Madrid (1899-1900, 1909-1910), Monaco (1900-1901), Londra (1901-1902), Washington D.C. (1902-1908). A fost reprezentant diplomatic în Teheran (1910-1914), Oslo (5 iulie 1914 – 31 octombrie 1919), Atena (31 octombrie 1919 – 28 noiembrie 1924) și Constantinopol (28 noiembrie 1923 – 23 iulie 1925), Rio de Janeiro (23 iulie 1925 – 20 ianuarie 1927). În 1939 a devenit senator.

⁷² **Yoshihito** (1879-1926), fiul împăratului Meiji, căruia i-a succedat ca împărat (30 iulie 1912 – 25 decembrie 1926). În 1921, fiul său, Hirohito, i-a preluat, ca regent, atribuțiile.

D-l Kentaro Otchiar⁷³, Jusammi, clasa întâia a Ordinului Soarelui Răsare, Ambasador extraordinar și plenipotențiar la Roma;

Maiestatea Sa Regele Bulgarilor⁷⁴:

D-l Bogdan Morphoff⁷⁵, fost Ministru al Căilor ferate, Poștelor și Telegrafelor;

D-l Dimitri Stancioff⁷⁶, Doctor în drept, Trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar la Londra, Marea Cruce a Ordinului Sfântului Alexandru;

Maiestatea Sa Regele Elenilor⁷⁷:

D-l Elefterios K. Veniselos, fost Președinte al Consiliului de Miniștri, Marea Cruce a Ordinului Mântuitorului;

D-l Dimitrie Caclamanoș⁷⁸, Ministru plenipotențiar la Londra, Comandor al Ordinului Mântuitorului;

Maiestatea Sa Regele României:

D-l Constantin I. Diamandy⁷⁹, Ministru plenipotențiar;

D-l Constantin Conțescu⁸⁰, Ministru plenipotențiar;

Maiestatea Sa Regele Sârbilor, Croaților și Slovenilor⁸¹:

⁷³ **Kentaro Ochiai** (1870-1926), diplomat japonez. Jurist, a fost secretar al delegației japoneze la Conferința de pace de la Portsmouth (1905), consilier de ambasadă la Moscova, consul general la Mukden și ambasador la Roma.

⁷⁴ **Boris al III-lea al Bulgariei** (1894-1943), fiul regelui Ferdinand I al Bulgariei. A servit în Primul Război Mondial ca ofițer de legătură între mareșalul Mackensen și comandamentul bulgar. După abdicarea tatălui său a devenit regele Bulgariei (3 octombrie 1918 – 28 octombrie 1943). S-a căsătorit, în 1930, cu fiica regelui Italiei.

⁷⁵ **Bogdan Morfov** (1872-1949), om politic bulgar. Inginer de căi ferate și porturi, a fost membru al comisiei pentru stabilirea graniței cu România pe talvegul Dunării (1903), director al căilor ferate și porturilor (1907-1920), ministru al Căilor Ferate (4 iulie – 20 decembrie 1913), membru al delegației la Neuilly (1919) și Lausanne (1922-1923), ministru plenipotențiar la Paris (1923-1931).

⁷⁶ **Dimitri Stancioff** (1863-1940), diplomat și om politic bulgar. A fost secretar particular al principelui Ferdinand (1887-1889), șef al cabinetului secret (1888-1894), diplomat la București (1894-1895), Viena (1895-1896), Moscova (1896-1906). A fost ministru de Externe (23 octombrie 1906 – 16 ianuarie 1908) și prim-ministru interimar, timp de cinci zile, după asasinarea prim-ministrului Dimitri Petkov, la 27 februarie 1907 (S.V.). Și-a continuat cariera ca ministru plenipotențiar la Londra (1908), Paris (1908-1915), Roma (1915), Londra (1920-1921), Bruxelles (1921-1922) și Haga (1922-1924). A făcut parte din delegațiile de la Neuilly (1919) și Lausanne (1922-1923).

⁷⁷ **George al II-lea al Greciei** (1890-1947), fiul regelui Constantin I al Greciei. Și-a însoțit tatăl în exil în urma detronării sale (1917-1920) și, în urma reîntronării și abdicării sale, i-a succedat ca rege al Greciei (27 septembrie 1922 – 25 martie 1924). În 1921 s-a căsătorit cu principesa Elisabeta a României. Silit să părăsească Grecia și fiind detronat în 1924, a trăit în exil în România pe durata regimului republican din Grecia. A revenit pe tron odată cu restaurarea monarhiei, la 25 noiembrie 1935. În 1941, în urma invaziei germane, a părăsit Grecia și a condus guvernul în exil. Și-a reluat atribuțiile în urma unui referendum pentru forma de guvernământ din 31 martie 1946. A murit la 1 aprilie 1947.

⁷⁸ **Dimitrios Caclamanoș** (1872-1949), diplomat grec. Jurnalist, și-a început cariera diplomatică în 1907, fiind consul la Odesa (1907-1910), secretar de legație la Paris (1910-1912), însărcinat cu afaceri la Roma (1912-1914), însărcinat cu afaceri la Sankt Petersburg (1915-1916), ministru plenipotențiar la Londra (8 octombrie 1918 – 1 noiembrie 1934), delegat la Societatea Națiunilor (1919-1922) și Lausanne (1922-1923).

⁷⁹ **Constantin Diamandi** (1868-1932), diplomat. Și-a început cariera diplomatică în 1892. A fost ministru plenipotențiar la Sankt Petersburg (1 octombrie 1913 – 13 ianuarie 1918), delegat la Paris (1919), înalt comisar în Ungaria (1919), ministru plenipotențiar la Paris (10 decembrie 1924 – 10 iunie 1930).

⁸⁰ **Constantin Conțescu** (1871-1959), diplomat. Încadrat în Ministerul Afacerilor Străine în 1892, a fost consul la Bitolia (1905) și Salonic (1906), secretar de legație la Belgrad (1907), consul la Salonic (1910-1912), directorul de cabinet al ministrului Afacerilor Străine (1916-1918) și delegat la Comisia Internațională a Dunării și Comisia Europeană a Dunării (1919-1939). S-a pensionat în 1939, stabilindu-se în Franța.

⁸¹ **Alexandru I al Iugoslaviei** (1888-1934), fiul lui Petru Caragheorghevici (din 1903, rege al Serbiei). A comandat Armata 1 sârbă în Primul Război Balcanic și a fost comandant suprem al Armatei Sârbe în al Doilea Război Balcanic.

D-l Doctor Miloutine Yovanovitch⁸², Trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar la Berna;

Guvernul Marii Adunări Naționale a Turciei:

Ismet Pacha⁸³, Ministru al Afacerilor Străine, Deputat al Adrianopolului;

Doctorul Riza Nor Bey⁸⁴, Ministru al Afacerilor Sanitare și Asistenței sociale, Deputat al Sinopei;

Hassan Bey⁸⁵, fost Ministru, Deputat de Trébizona;

Care, după ce au arătat deplinele lor puteri recunoscute în bună și convenită formă, au convenit asupra dispozițiilor următoare:

Articolul 1

De la Marea Egee până la Marea Neagră, teritoriile întinzându-se de o parte și de alta a frontierelor care separă Turcia de Bulgaria și de Grecia vor fi demilitarizate pe o lărgime de aproape treizeci de kilometri, cuprinsă în limitele de mai jos (a se vedea harta alăturată):

1° Pe teritoriul turcesc, de la Marea Egee la Marea Neagră:

O linie simțitor paralelă cu frontiera dintre Turcia cu Grecia și Bulgaria, definită la articolul 2, paragrafele 1° și 2° ale Tratatului de pace semnat astăzi. Această linie va fi trasă la o distanță minimă de treizeci de kilometri de la această frontieră, afară numai în regiunea Kirkkilissa, unde va trebui să lase în afara zonei demilitarizate orașul și un perimetru de cinci kilometri cel puțin, socotit din centrul orașului. Ea va pleca de la Capul Ibrije-Burnu, de pe Marea Egee, pentru a se sfârși la Marea-Neagră la Capul Serbes-Burnu;

2° Pe teritoriul grecesc, de la Marea Egee la frontiera greco-bulgară:

O linie plecând din vârful Capului Makri (satul Makri exclus) urmând spre Nord un traseu simțitor paralel cu cursul Mariței, până în dreptul Tahtali, apoi ajungând pe la Est de Meherkoz la un punct determinat pe frontiera greco-bulgară, cam la cincisprezece kilometri la Vest de Kutchuk Derbend;

3° Pe teritoriul bulgar, de la frontiera greco-bulgară la Marea-Neagră:

La 24 iunie 1914 a devenit regentul tatălui său, proclamat, la 1 decembrie 1918, regele sârbilor, croaților și slovenilor; a urcat pe tron la moartea acestuia, la 16 august 1921. În 1922 s-a căsătorit cu principesa Maria (Mărioara) a României. A instaurat un regim de autoritate monarhică (6 ianuarie 1929) și a luat titlul de rege al Iugoslaviei (3 octombrie 1929). A fost asasinat în timpul unei vizite de stat în Franța.

⁸² **Miliutin Iovanovič**, diplomat sârb. A fost ministru plenipotențiar la Berna și delegat la Societatea Națiunilor (1921-1927).

⁸³ **İsmet İnönü** (1884-1973), general și om politic turc, succesorul politic al lui Atatürk. Ofițer, a luptat în Războaiele Balcanice și în Primul Război Mondial. În timpul războiului de independență al Turciei a fost șef al Marelui Stat Major (20 mai 1920 – 3 august 1921), comandant al frontului de vest (1921-1923), prim-ministru în timpul președinției lui Atatürk (30 octombrie 1923 – 25 octombrie 1937, cu o pauză între 22 noiembrie 1924 – 4 martie 1925), apoi președinte al Turciei (11 noiembrie 1938 – 22 mai 1950). În 1950 a devenit liderul opoziției, revenind ulterior în poziția de prim-ministru (20 noiembrie 1961 – 20 februarie 1965).

⁸⁴ **Rıza Nur** (1879-1942), om politic turc. Medic chirurg, deputat al Marii Adunări Naționale (1920), ministru al Educației (3 mai – 13 decembrie 1920) și Sănătății (24 ianuarie 1921 – 23 noiembrie 1923), delegat pentru negocierea tratatului ruso-turc de la Moscova (1921) și la Conferința de pace de la Lausanne (1922-1923). După recunoașterea internațională a Republicii Turce a ieșit din viața politică.

⁸⁵ **Hasan Saka** (1885-1960), om politic și profesor universitar turc. Funcționar public, deputat otoman și al Marii Adunări Naționale, delegat la Lausanne (1922-1923). În anii următori și-a continuat activitatea parlamentară și universitară ca profesor de economie al Universității din Istanbul. A fost ministru de Externe (13 septembrie 1944 – 9 septembrie 1947) și prim-ministru (10 septembrie 1947 – 16 ianuarie 1949). S-a retras din politică în 1954.

O linie plecând din punctul mai sus definit, tăind drumul Adrianopolului la Kossukavak, la cinci kilometri la Vest de Papas-Keui, apoi trasă la treizeci de kilometri cel puțin de frontiera greco-bulgară și de frontiera turco-bulgară, afară numai în regiunea Harmanli, unde va trebui să lase în afara zonei demilitarizate orașul și un perimetru de cinci kilometri cel puțin socotit din centrul acestui oraș, pentru a sfârși la Marea Neagră în fundul golfului situat la Nord-Vest de Anberler.

Articolul 2

O Comisiune de delimitare, care va fi constituită în cele 15 zile care vor urma după punerea în vigoare a prezentei Convențiuni, va fi însărcinată să determine și să traseze pe teren limitele definite în articolul 1. Această Comisiune va fi compusă din reprezentanți desemnați de Franța, Marea Britanie, Italia, Bulgaria, Grecia și Turcia câte unul de fiecare Putere. Reprezentanții bulgar, grec și turc nu vor lua parte decât la operațiunile privind respectiv teritoriul Bulgariei, Greciei și Turciei; totuși lucrarea de ansamblu rezultând din aceste operațiuni va fi hotărâtă și înregistrată în comisiune plenară.

Articolul 3

Demilitarizarea zonelor definite în articolul 1 va fi efectuată și menținută conform dispozițiilor de mai jos:

1° Toate lucrările de fortificare permanentă sau de campanie existând actualmente vor trebui să fie dezarmate și dărâmate prin îngrijirea puterii pe teritoriul căreia se găsesc. Nu se va construi nici o lucrare nouă de acest fel, nici nu se va organiza vreun depozit de arme sau de material de război, precum nici un fel de instalațiune ofensivă sau defensivă de ordin militar naval sau aeronautic.

2° Nu va trebui să staționeze sau să se miște nici o forță armată afară de elementele speciale, precum jandarmeriei, forțe de poliție, vameși, grăniceri, necesare pentru a asigura ordinea internă și supravegherea frontierelor.

Efectivul acestor elemente speciale care nu vor cuprinde nici un avion, nu vor depăși anume:

- a) În zona demilitarizată de pe teritoriul turcesc, 5.000 oameni în total;
- b) În zona demilitarizată de pe teritoriul grecesc, 2.500 oameni în total;
- c) În zona demilitarizată de pe teritoriul bulgar, 2.500 oameni în total.

Armamentul lor nu va cuprinde decât revolverul, sabia, pușca și 4 puști mitraliere la sută de oameni, cu excluderea oricărei artilerii.

Aceste dispozițiuni nu vor aduce vreo știrbire obligațiilor la care este ținută Bulgaria, în virtutea Tratatului de la Neuilly din 27 Noembrie 1919.

3° Sborul peste zona demilitarizată este interzis tuturor avioanelor militare sau navale purtând orice pavilion.

Articolul 4

În cazul când una din Puterile limitrofe, al cărei teritoriu este vizat în prezenta Convențiune, ar avea de formulat vreo reclamațiune cu privire la respectarea precedentelor dispozițiuni, această reclamație va fi adusă în fața Consiliului Societății Națiunilor.

Articolul 5

Prezenta Convențiune va fi ratificată.

Ratificările vor fi depuse la Paris de îndată ce se va putea.

Ea va intra în vigoare îndată ce Bulgaria, Grecia și Turcia o vor fi ratificat. Un proces-verbal special va constata aceste ratificări. În ceea ce privește celelalte Puteri care nu ar fi ratificat-o în acel moment, Convențiunea va intra în vigoare pe măsură ce vor depune ratificările lor, care vor fi notificate celorlalte puteri contractante de către Guvernul Republicii Franceze.

Guvernul japonez va avea facultatea de a se mărgini să facă cunoscut Guvernului Republicii Franceze, prin Reprezentantul său diplomatic la Paris, că ratificarea a fost dată și, în acest caz, va trebui să transmită instrumentul îndată ce se va putea.

Drept care, Plenipotențiarii susnumiți au semnat prezenta Convențiune.

Făcut la Lausanne, în 24 Iulie 1923, într-un singur exemplar, care va fi depus în Arhivele Guvernului Republicii Franceze, care va trimite o copie autentică fiecăreia dintre Puterile semnate.

(L.S.) Horace Rumbold
(L.S.) Pellé
(L.S.) Garonni
(L.S.) G.C. Montagna
(L.S.) K. Otchiai
(L.S.) B. Morphoff
(L.S.) Stancioff
(L.S.) E.K. Veniselos
(L.S.) D. Caclamano
(L.S.) Const. Diamandy
(L.S.) Const. Conțescu
(L.S.) M. Ismet
(L.S.) Dr. Riza Nor
(L.S.) Hassan

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 1151, cadre 56-61]

115. 31 octombrie 1923, București. Scrisoare a ministrului Turciei la București, Djevad Bey, către ministrul Afacerilor Străine, Ion G. Duca, în care anunță alegerea mareșalului Mustafa Kemal ca președinte al Republicii Turce, prin votul unanim exprimat în 29 octombrie 1923, București. Informează, de asemenea, asupra nominalizării generalului Ismet ca prim-ministru și în ceea ce privește compoziția primului guvern al Republicii Turcia.

October 31, 1923, Bucharest. Letter of the Turkish Minister, Djevad Bey, to the Minister of Foreign Affairs, Ion G. Duca announcing the election, by unanimity, of the Marshall Mustafa Kemal as the President of the Republic of Türkiye in the Grand National Assembly meeting of October 29, 1923. Also, informs on the general Ismet nomination as Prime-Minister and on the composition of the first government of the Republic of Türkiye.

Monsieur le Ministre⁸⁶,

Sur une communication télégraphique que je viens de recevoir de mon Gouvernement, j'ai l'honneur de porter à la haute connaissance de Votre Excellence que, dans sa séance de relevée du 29 Octobre courant, la Grande Assemblée Nationale a décidé à l'unanimité que la forme de l'Etat Turc serait la République. Dans la même séance, le Maréchal Ghazi Moustafa Kémal Pacha⁸⁷ a été élu Président de la République à l'unanimité de l'Assemblée.

Moustafa Kémal Pacha qui a accepté sa haute charge vient de désigner le Général Ismet Pacha [Înönü] comme Premier Ministre et d'obtenir l'approbation de l'Assemblée Nationale pour le nouveau Gouvernement de la République constitué comme suit par Ismet Pacha:

Premier Ministre et Ministre des Affaires Etrangères: le Général Ismet Pacha;

Affaires Religieuses: Moustafa Fevzi Effendi⁸⁸;

Etat-Major Général: Maréchal Fevzi Pacha⁸⁹;

Intérieur: Ferid Bey⁹⁰;

Défense Nationale: Général Kiazim Pacha⁹¹;

Finances: Hassan Fehmy Bey⁹²;

⁸⁶ **Ion G. Duca** (1879-1933), om politic. Jurist, fiul inginerului și directorului C.E.R. Gheorghe Duca (1847-1899), a fost deputat liberal, ministru în guvernele liberale din 1914-1919 și ministru al Afacerilor Străine (19 ianuarie 1922 – 29 martie 1926, 22 iunie 1927 – 9 noiembrie 1928). Ales președinte al Partidului Național Liberal (1930-1933), a fost prim-ministru (14 noiembrie – 30 decembrie 1933), asasinat de legionari.

⁸⁷ **Mustafa Kemal Atatürk** (1881-1938), general și om politic turc. Născut în Macedonia otomană (la Salonic, azi în Grecia), și-a început studiile militare la Constantinopol în 1899, devenind ofițer de infanterie. A luat parte la revoluția Junilor Turci din 24 iulie 1908. Fiind șef de stat-major al diviziei de la Salonic, a luat parte la suprimarea tentativei de lovitură de stat din 31 martie 1909. A luat parte la reprimarea revoltelor din Kosovo și Albania, în 1910. A luptat în războiul turco-italian din 1911-1912, Războaiele Balcanice și Primul Război Mondial, fiind atașat militar la Sofia (27 octombrie 1913 – 20 ianuarie 1915), comandant de divizie în timpul bătăliei de la Gallipoli (1915), comandant de corp de armată în Caucaz (1916-1917) și comandant al Armatei a 7-a din Grupul de Armată Yıldırım (în 1917, rechemat în august 1918). În aprilie 1919 a fost numit inspector al Armatei a 9-a. În iulie 1919 a demisionat din Armata Otomană, organizând și luând conducerea mișcării naționale turce. În 1920 a fost ales președinte al Marii Adunări Naționale a Turciei, iar în 1921 a fost numit comandant suprem al Armatei Naționale, primind, după victoria împotriva armatei grece, gradul de mareșal. După proclamarea republicii, a fost ales președintele Turciei (29 octombrie 1923 – 10 noiembrie 1938), calitate în care a inițiat un amplu proces de reforme având ca obiectiv modernizarea noului stat turc în spiritul valorilor europene occidentale. A primit supranumele „Atatürk” („Părintele turcilor”) printr-o lege a Marii Adunări Naționale din 19 iunie 1934. În calitate de Președinte, a inițiat un amplu program de reforme politice, economice și culturale având ca scop final crearea unui stat modern, progresist și secular.

⁸⁸ **Mustafa Fevzi Sarhan** (1876-1933), om politic turc. Jurist, a fost deputat și ministru al Afacerilor Religioase (1 septembrie – 27 octombrie 1923).

⁸⁹ **Fevzi Çakmak** (1876-1950), mareșal turc. La începutul carierei sale militare a fost repartizat unor unități turce din Balcani; în timpul Primului Război Balcanic a fost șef al Biroului Operațiilor din cadrul Armatei Vardar. A comandat Corpul 5 Armată pe frontul de la Gallipoli (1915), fiind înaintat general de brigadă. În 1917 a devenit comandant de armată, apoi șef al Marelui Stat Major (24 decembrie 1918 – 14 mai 1919), inspector general de armată (14 mai 1919 – 3 februarie 1920) și ministru de Război (3 februarie 1920 – 2 aprilie 1920). În 1920 s-a alăturat mișcării naționaliste, preluând șefia guvernului (24 ianuarie 1921 – 9 iulie 1922) și comanda Marelui Stat Major (5 august 1921 – 12 ianuarie 1944). S-a pensionat în 1944, rămânând unul dintre cei doi mareșali ai Turciei, alături de Mustafa Kemal Atatürk.

⁹⁰ **Ahmet Ferit Tek** (1877-1971), om politic turc. Profesor de istorie, deputat, ministru de Finanțe (17 iulie 1920 – 19 mai 1921) și ministru de Interne (30 octombrie 1923 – 21 mai 1924), reprezentant diplomatic la Londra (1925-1932), Varșovia (1932-1939) și Tokio (1939-1943).

⁹¹ **Kâzım Özalp** (1882-1968), ofițer turc, om politic și figură proeminentă a Războiului de Independență al Turciei. A fost ministru al Apărării Naționale în mai multe rânduri, deținând funcția de Președinte al Marii Adunări Naționale a Turciei între 1924 și 1935.

⁹² **Hasan Fehmi Ataç** (1879-1961), om politic turc, membru atât al parlamentului otoman, cât și al Marii Adunări Naționale a Turciei. A deținut funcția de ministru de Finanțe (1922-1925) și pe cea de ministru al Agriculturii (1924-1925).

Economie Nationale: Hassan Bey;
 Justice: Seid Bey⁹³;
 Travaux Publiques: Moukhtar Bey⁹⁴;
 Instruction Publique: Sefa Bey⁹⁵;
 Echange des Populations et Reconstruction: Nedjati⁹⁶

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma très haute considération.
 (ss) Djevad Bey⁹⁷

[AMAE, Fond Problema 71/1923, Volum 82/5, f. 215]

116. 1-4 noiembrie 1923, București. Relatările ziarelor românești despre proclamarea Republicii Turcia și alegerea primului ei președinte, Mustafa Kemal Pașa. Declarațiile noului prim-ministru İsmet Pașa despre prioritățile politice ale noului stat. November 1-4, 1923, Bucharest. Press reports in Romanian journals on the proclamation of the Türkiye Republic and election of its President, Mustafa Kemal Pasha. Also, declarations of the new prime minister, İsmet Pasha, on the political priorities of the new state.

Turcia republică Noul guvern al Republicei

Partidul kemalist⁹⁸ a proclamat Republica Turcească și a ales ca președinte pe Mustafa Kemal.

La Constantinopol au început ieri tratative pentru reluarea raporturilor diplomatice între Turcia și Austria.⁹⁹

Adunarea națională din Angora a primit demisia cabinetului Fetty Bey¹⁰⁰.

İsmet Pașa a primit însărcinarea de a forma noul guvern.

(„Adevărul”, 1 noiembrie 1923, p. 4)

Turcia republică

Adunarea Națională din Angora a proclamat Republica Turcă. Mustafa Kemal e primul președinte al acesteia.

⁹³ **Seid Bey** (1873-1925), jurist, om politic și scriitor turc. A deținut funcția de ministru al Justiției în primul guvern de la proclamarea Republicii Turce, jucând un rol important în abolirea Califatului.

⁹⁴ **Ahmet Muhtar Cilli** (1871-1958), inginer, om politic turc. Membru fondator al Partidului Progresist Republican, a deținut funcția de ministru al Lucrărilor Publice în primul guvern al Turciei.

⁹⁵ **İsmail Sefa Özler** (1885-1940), om politic turc, profesor de istorie și geografie. A deținut funcția de guvernator în Adana, fiind primul ministru al Educației al Republicii Turce.

⁹⁶ **Mustafa Necati** (1894-1929), om de stat turc, jurist. A deținut multiple portofolii în guvernul turc: ministru al Reconstrucției și al schimbului de populații (1923-1924), ministru al Justiției (1924), ministru al Educației (1925-1929).

⁹⁷ **Djevad Bey**, diplomat turc. A fost ambasador la Tokio (1912), ministru plenipotențiar la Copenhaga (1916) și București (20 iunie 1923).

⁹⁸ Partidul Republican al Poporului, înființat la 9 septembrie 1923, a fost primul partid politic al Turciei. A fost condus de Mustafa Kemal Atatürk și, din 1938, de İsmet İnönü. A guvernat neîntrerupt până în 1950.

⁹⁹ Relațiile diplomatice dintre Austria și Turcia au fost stabilite în 1924, prin acreditarea lui August von Kral la Istanbul și a lui Mehmet Hamdi Arpağ la Viena.

¹⁰⁰ **Ali Fethi Okyar** (1880-1943), prim-ministru al Marii Adunări Naționale (14 august-27 octombrie 1923).

Ce va fi deci Republica Turcă?

O autocrație care *poate* că nu va fi ereditară.

În general, în vremea noastră, de noțiunea de republică se leagă și cea de democrație, dar istoria Europei, chiar și cea mai recentă, arată că sunt imaginabile și republici reacționare.

Sub Wilhelm al II-lea, Hamburgul, ca și alte orașe hanseatice – Brema de exemplu – a fost o republică. Dar o republică condusă de un Senat de seniori întocmai ca și Veneția de pe vremuri, care a fost o puternică republică, dar nu o republică democrată, căci conducătorii ei erau expresiunea unei clase sociale foarte restrânse.

Pentru o republică democratică, Turcia e departe de a fi coaptă. Și nimeni nu va crede că ea e politicește mai înaintată decât Anglia, Belgia și Olanda, care totuși sunt monarhii ereditare.

Poate chiar că Turcia proclamată republică, e pe punctul să dea naștere unei noi dinastii, al cărei întemeietor, Mustafa Kemal, ar fi – păstrând proporțiile – un al doilea Napoleon, un Napoleon mic, ceea ce nu exclude, sau este probabil chiar condiția, ca să fie mai norocos.

În definitiv noțiunile politice nu sunt prin ele înșile nimic. Depinde de sensul ce li se dă. S-a spus că Constituțiile sunt hainele pe care și le îmbracă națiunile și care, după împrejurări, le vin mai largi sau mai strâmte. Politicianii sunt croitorii care le potrivește. O fi și cu forma de stat așa.

E.

(„Adevărul”, 2 noiembrie 1923, p. 3)

*Cum fost instalat cel dintâi președinte al Republicei Turcești
O ședință istorică a Adunării Naționale din Angora*

Amănunte privitoare la alegerea președintelui Republicii.

Mustafa Kemal Pașa a obținut cele mai multe voturi, pe totalitatea deputaților prezenți în acea ședință a Adunării Naționale din Angora.

Duă exprimarea votului, Mustafa Kemal Pașa s-a urcat la tribună și a pronunțat un discurs prin care a mulțumit Adunării pentru încrederea ce i-a fost acordată de a ocupa un post atât de înalt grație bunăvoinței ei.

Membrii adunării au strigat:

– Ești cel mai glorios și valoros camarad!

Mustafa Kemal – E prea mare onoare pentru mine!

Voci din adunare – Allah să te aibă în pază și actele tale să fie încununete de succes.

Mustafa Kemal – Grație formei noi de guvernământ Turcia va putea prospera în pace și ea va dovedi prin acte că e demnă să ocupe locul ei de frunte în lume.

Voci – Să nădăjduim că așa va fi!

Cu prilejul instalării noului guvern, primul ministru, Ismet Pașa, a ținut o cuvântare, în care a declarat:

„În relațiunile exterioare programul guvernului constă de a susține solid existența și integritatea republicei Turciei și a tinde la consolidarea statului, la întreținerea de bune raporturi cu toți vecinii.

Vom desfășura toate eforturile noastre spre a stabili o prietenie sinceră cu statele limitrofe cu care am încheiat tratate și ale căror dispoziții le aplicăm acum și cu statele celelalte cu care am intrat în relațiuni¹⁰¹.

¹⁰¹ Ministrul plenipotențiar al Turciei la București, Djevad Bey, fusese acreditat la 20 iunie 1923, cf. *Almanach de Gotha*, 1924, p. 1366.

Vom răspunde la buna voință ce ni s-a arătat printr-o mai mare bunăvoință.”

Cu prilejul proclamării republicei s-au organizat mari serbări în Angora, Constantinopol, Scutari, Smirna și în toate celelalte localități.

(„Universul”, 4 noiembrie 1923, p. 5)

117. 3-16 noiembrie 1923, București. Informare a ministrului plenipotențiar al Turciei, Djevad Bey, adresată ministrului român al Afacerilor Străine, Ion G. Duca, privind proclamarea de către Marea Adunare Națională a Turciei a Republicii Turce.

November 3-16, 1923, Bucharest. Note of the Turkish Minister, Djevad Bey, to the Foreign Minister, Ion G. Duca announcing the proclamation of the Republic of Türkiye by the Grand National Assembly.

Monsieur le Ministre,

Par ma communication du 31 Octobre dernier, j'avais eu l'honneur de porter à la haute connaissance de Votre Excellence que la Grande Assemblée Nationale de Turquie avait, dans sa séance du 29 octobre, proclamé la République comme forme de l'État Turc.

Je m'empresse, comme suite à ladite note, d'informer Votre Excellence que la nouvelle Charte constitutionnelle de la République contient entre autres les dispositions suivantes:

La religion musulmane este celle de la République Turque dont la langue officielle est le Turc.

Le Président de la République, qui este le Chef de l'État, est élu par l'Assemblée Nationale pour la période d'une législature, les membres de ladite Assemblée sont seuls éligibles. Le Président de la République peut, au besoin, diriger les débats tant de la Grande Assemblée Nationale que du Conseil des Ministres.

Le Premier Ministre est choisi par le Président de République parmi les membres de l'Assemblée Nationale, il fait lui même choix des autres Ministres, ses collaborateurs, également parmi les membres de l'Assemblée. Le Cabinet ainsi constitué est soumis, par le Président de la République, à l'approbation de l'Assemblée Nationale et si cette dernière n'est pas cette session, son approbation est demandée dès la rentrée.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma très haute considération.

Djevad, No. 425/30

[AMAE, Fond Problema 71/1923, Volum 82/5, proclamarea Republicii Turce, f. 11 r-v.]

118. 6-19 noiembrie 1923, Constantinopol. Notă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul Afacerilor Străine, Ion G. Duca, prin care semnaleză faptul că proiectul de Constituție al Republicii Turce permite președintelui republicii să dețină și funcția de președinte al unei formațiuni politice.

6-19 November 6, 1923, Constantinople. Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe Filality, to the Minister of Foreign Affairs, Ion G. Duca, emphasizing that the Republic of Türkiye's Constitution draft allows the president of the republic to preside over a political party.

Domnule Ministru,

Exceleța Voastră va fi remarcat, probabil, în proiectul de Constituție ce am avut onoarea a-I înainta, o dispoziție ciudată prin care Președintele Republicii este, în același timp, și acela al Adunării Naționale – pe care o poate prezida când vrea – și, ce e mai grav, și acela al partidului astăzi în majoritate.

Această dispoziție îmi pare așa de extraordinară că numai în țara turcească putea să fie imaginată, fără să se gândească în ce situație s-ar găsi capul Statului când partidul al cărui Șef este n-ar mai fi la putere.

Se pune, deci, întrebarea dacă Mustafa Kemal ocupă prima magistratură a Statului ca ales al națiunii sau ca președinte al partidului poporului? Și este, oare, admisibil ca reprezentantul Statului să continue a face opera de politician?

Partidul poate face greșeli, va avea eșecuri, va da naștere la tot felul de plângeri din partea populației, e soarta tuturor partidelor, de aici, ca de aiurea, cum e deci cu puțință ca soarta președintelui republicii să fie legată de soarta schimbătoare a partidului din care a ieșit?

Pare că însuși Ghaziul și-a dat seama de ciudățenia acestei situații, căci văd în gazete nu că dânsul și-a dat demisia din capul partidului, dar că s-au ales doi vicepreședinți care să-l conducă.

E deja un început și desigur că, cu timpul și încet, încet, vor ajunge și Turcii să se convingă că nu e totdeauna nimerit să inovezi în asemenea materii, ci mult mai profitabil să imiți ce se petrece în alte State cu o experiență mai lungă și cu tradiții constituționale adesea seculare.

Filality, no. 1685

[AMAE, Fond Problema 71/1923, Volum 82/5, proclamarea Republicii Turce, f. 17 r-v.]

119. 1923, București. Proiectul și expunerea de motive a legii pentru ratificarea Tratatului de pace de la Lausanne și a convențiilor, declarațiilor și protocoalelor anexate, înaintate de ministrul Afacerilor Străine, Ion G. Duca, pentru votul în Parlament. Se aduc argumente în favoarea principiului libertății strâmtorilor, susținut de România și garantat prin Tratatul de pace și Convenția strâmtorilor încheiate la Lausanne la 24 iulie 1923. Se arată că cele trei obiective majore ale României au fost atinse: stabilirea păcii în Orient, zonă demilitarizată între Turcia și Bulgaria; libertatea strâmtorilor, ceea ce corespunde intereselor politice și economice ale țării. Sunt prezentate condițiile trecerii navelor prin strâmtori în timp de pace și război.

1923, Bucharest. Draft and statement of reasons of the law for ratification of the Lausanne Treaty and annexed conventions, declarations and protocols, submitted by Foreign Affairs Minister, Ion G. Duca, to the Parliament. It brings arguments in support of the freedom of navigation through the Straits, advocated by Romania and guaranteed by the Peace Treaty and the Convention Relating to the Régime of the Straits, concluded in Lausanne, at July 24, 1923. It is underlined that Romania's three main objectives have been met: the establishment of peace in the East, the creation of a demilitarized zone between Türkiye and Bulgaria, and the independence of the straits, which answers to the country's political and economic interests. There are outlined the conditions for ship transit through the straits in times of peace and war.

Tratatul de pace cu Turcia

Expunere de motive:

Când delegații României au plecat la Lausanne, trei erau scopurile pe care le urmăreau:

1. Să ajungă în Orient la restabilirea unei păci trainice;
2. Să obție între Turcia și Bulgaria o zonă demilitarizată și
3. Să stabilească un regim al strâmtorilor, care să asigure, pe cât posibil, libertatea lor și prin urmare nestânjenita dezvoltare în viitor a intereselor noastre politice și economice.

Tratatul pe care îl supunem astăzi ratificării d-voastre cuprinde întreaga îndeplinire a acestor trei scopuri;

1. După lungi discuții, după negocieri întrerupte și pe urmă reluate¹⁰², pacea a fost în sfârșit restabilită în Orient și diferitele dispozițiuni ale Tratatului de la Lausanne ne îndrituiesc a crede că ele garantează acestei păci o temelie trainică.

Pe cât împrejurările au îngăduit-o, la stabilirea hotarelor s-a ținut seama de principiul naționalităților, singurul sănătos și cu adevărat dădător de pace. Turcia păstrează în Europa toate ținuturile până la Marița, cu Adrianopolul și cu Karagatciul. Grecia rămâne stăpână pe Tracia Occidentală, renunță la Smirna¹⁰³ și la orice dominațiune în Asia-Mică.

2. Spre a se înlătura neajunsurile unei granițe comune, cel puțin în timpurile de azi, încă atât de apropiate de vremea în care Turcia și Bulgaria luptau alături în războiul mondial, s-a obținut ca de-a lungul acestei granițe să se stabilească o zonă demilitarizată și această zonă s-a întins și asupra graniței dintre Grecia și Turcia, așa încât azi, de la Marea Neagră până la Marea Egee, Turcia este despărțită de vecinii ei printr-o regiune supusă unui regim de demobilizare.

În convenția anexată sub punctul III [Convenție privitoare la hotarul Traciei] veți găsi stabilite cu deamănuntul adâncimea și statutul acestei zone. De sigur se poate discuta valoarea practică a unui atare regim, dar semnificațiunea lui morală este indiscutabilă.

3. În ceea ce privește strâmtorile e, de asemenea, netăgăduit că cele cuprinse în convenția alăturată sub punctul II [Convenție privitoare la regimul strâmtorilor] constituie prima încercare serioasă de a garanta atât în timp de pace cât și în timp de război libertatea strâmtorilor.

La Lausanne s-au găsit față în față două concepții: pe de o parte concepția Rusiei sovietice, care printr-o stranie coincidență era absolut identică cu aceea a Rusiei țariste, adică concepția închiderii strâmtorilor și a prefacerii Mării Negre într-o Mare închisă, și concepția intereselor generale, adică concepția libertății strâmtorilor, care să garanteze nu numai interesele comerciale ale tuturor țărilor în timp de pace, dar care chiar în timp de război să dea puțință riveranilor Mării Negre să poată restabili prin jocul sprijinului alianțelor eventuale desechilibrul natural care rezultă din proporțiile forțelor respective ale acestor riverani.

Una era o concepție strâmtă și egoistă, cealaltă era o concepție largă și obștească. Una pornea numai de la interesele unui Stat, cealaltă se inspira de la interesele tuturor Statelor. Precum era și fiirec, această din urmă teză a triumfat atât pe deplin încât Turcii, adică stăpânitorii celor două maluri ale strâmtorilor, au admis-o de la început, iar Rușii după ce i s-au împotrivit cu hotărâre, au sfârșit prin a o admite și ei, punând alături de toate celelalte Puteri interesate, iscălitura lor pe convenția ce statornicește regimul viitor al strâmtorilor.

¹⁰² Referire la contestarea de către Turcia a Tratatului de la Sèvres din 10 august 1920 și reluarea negocierilor în Conferința de pace de la Lausanne deschisă în noiembrie 1922.

¹⁰³ Astăzi, Izmir în Turcia.

În ce constă acest nou regim al strâmtorilor? Amănunțele se pot vedea în textul însuși al convenției, dar le putem rezuma în următoarele cuvinte:

a) Pentru vasele de comerț, libertatea absolută de trecere în timp de pace și în timp de război, dacă Turcia rămâne neutră, iar dacă Turcia e beligerantă, libertatea de trecere numai pentru vasele de comerț neutre, Turcia având dreptul de vizită ca să fie sigură că aceste vase nu fac contrabandă în folosul Puterilor cu care ea s-ar afla în stare de război;

b) Pentru vasele de război, libertatea de trecere în timp de pace și în timp de război, dacă Turcia este neutră. Chiar dacă Turcia e beligerantă, vasele de război ale țărilor neutre vor continua să beneficieze de dreptul de liberă trecere prin strâmtori. Însă în timp de pace fiecare Putere nu va putea trimite în Marea Neagră decât forțe navale egale cu acelea ale flotei celei mai însemnate ale riveranilor acestei Mări.

Cu acest chip pe de o parte se înlătură puțința ca vreo Putere navală să devie în Marea Neagră atotputernică în dauna Statelor riverane, iar pe de altă parte se dă puțința de a se ajunge și la dezarmarea Mării Negre, care ar fi desigur soluția ideală, fiindcă dacă Puterile riverane ale Mării Negre stabilesc dezarmarea, nici un vas al altor State nu mai poate pătrunde în această Mare.

De azi înainte situația militară a Mării Negre depinde deci de voința Puterilor riverane. Dacă vor ști să se înțeleagă și să dezarmeze, vor rămâne singure stăpâne în Marea Neagră. Dacă nu vor ști să se înțeleagă, dacă vor voi să se înarmeze și de aici încolo, atunci se vor găsi față în față cu diferitele Puteri navale, dar nu în raportul de forțe ce rezultă din inegalitatea riveranilor, ci în raportul de forțe ce rezultă din situația navală generală a lumii.

În timp de război dacă Turcia e neutră, vasele beligeranților vor putea străbate strâmtorile fără restricțiunile de mai sus, iar în caz de război Turcia fiind beligerantă, firește strâmtorile vor fi închise pentru vasele Statelor cu care ea se va găsi în luptă.

Pe lângă aceste dispozițiuni Convențiunea strâmtorilor mai prevede demilitarizarea țărmurilor și instituirea unei comisii internaționale pentru supravegherea acestui regim de libertate.

Netăgăduit că se pot aduce oricări critici regimului astfel stabilit. Puterile comisiei sunt prea restrânse. Sancțiunile executării sunt mai mult teoretice decât efective. Ar fi fost de dorit ca să se fi pus la dispoziția comisiei organele și forțele materiale necesare spre a putea în orice împrejurare să impună respectul intereselor internaționale ce are sarcina să apere.

Dar nu e mai puțin adevărat că, așa cum s-a stabilit, acest regim reprezintă față de trecut un mare progres, este o încercare mulțumitoare de a sustrage strâmtorile de sub influența unei Puteri pentru a le pune sub controlul tuturor Puterilor interesate.

Iar dacă ne reamintim condițiile în care Pacea de la Lausanne a fost încheiată, trebuie să considerăm rezultatele dobândite ca o adevărată isbândă. Într-adevăr, nu trebuie să uităm că la Lausanne învingătorii din 1918 încercau să impună voința lor unei Turcii care la 1923 nu mai era învinsă, unei Turcii care în acest răstimp reușise să devie și ea o învingătoare. Așa încât nu mai tratăm cu Puterile ce le dă isbânda, ci cu fatalele mlădieri impuse de această ciudată intervertire de roluri.

Întrucât ne privește pe noi Români, care avem un atât de covârșitor interes să nu vedem porțile Mării Negre închise, putem fi mulțumiți, fiindcă, în trăsături generale, punctul nostru de vedere a fost adoptat și fiindcă dispozițiunile la care convenția s-a oprit nu împiedică nici una din soluțiile ce ne pot conveni pentru viitor, nici chiar dezarmarea completă a Mării Negre.

În aceste condițiuni, nu mă îndoesc că Reprezentațiunea noastră Națională va ratifica atât Tratatul de pace din Lausanne cât și convențiunile anexe care fac parte dintr-însul.

Proiect de lege

Art. I. – Se ratifică aderarea României la Tratatul de pace cu Turcia semnat la Lausanne la 24 Iulie 1923, precum și la convențiile, declarațiunile și protocoalele anexe, semnate la aceeași dată, conform art. 143 din acest Tratat.

Copia și traducerea se alătură la prezenta lege.

Ministrul Afacerilor Străine, I.G. Duca

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 1151, cadre 62-66]

Capitolul III / Chapter III

**O ALIANȚĂ PENTRU PACEA BALCANILOR
1924-1938**

**AN ALLIANCE FOR THE PEACE OF THE BALKANS
1924-1938**

INTRODUCERE

Relațiile româno-turce au evoluat în perioada 1924-1938 pe traseul general al dinamicii reechilibrării raportului de forțe în contextul creat în urma Primului Război Mondial. Aceste raporturi au fost marcate de creșterea nesigurăței strategice urmare a pretențiilor revizioniste ale statelor învinse, dar și a accelerării competiției geopolitice. În această configurare, România și Turcia au urmărit, în logica direcțiilor anterioare de acțiune, o mai strânsă coordonare a eforturilor care să permită protejarea stabilității și menținerea status-quo-ului în regiunea de interes imediat, respectiv Marea Neagră-Balcani.

În această ecuație, România a găsit în Turcia un partener de dialog onest. Ministrul plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe Filality, raporta încă din 1927 interesul Turciei de a se constitui un bloc defensiv în Balcani (*doc. 6*). Guvernul de la Ankara era interesat atât de stabilitatea în zona Balcanilor, cât și de o deschidere către dinamica internațională europeană, dincolo de relațiile punctuale cu U.R.S.S. și Italia. Unul dintre primele momente de manifestare a convergenței pozițiilor față de evoluțiile internaționale a fost reprezentat de semnarea Pactului Briand-Kellogg din 27 august 1928, ale cărui principii au fost împărtășite de ambele state.

Relațiile României cu Turcia au intrat pe un nou făgaș după ce aceasta, a devenit, la 18 iulie 1932, stat membru al Societății Națiunilor. Rolul Turciei în securitatea europeană avea să fie potențat și din perspectiva relației cu U.R.S.S. Pentru București, Ankara a reprezentat un canal de comunicare cu Moscova, folosit ca sprijin pentru normalizarea relațiilor dintre cele două state (*doc. 19*). Convergența de opinii între România și Turcia privind securitatea internațională s-a manifestat prin semnarea „Convenției pentru definirea agresorului” de la Londra, 4 iulie 1933 (*doc. 20*). Prin acest document, România, cu aliații din cadrul Micii Înțelegeri, Turcia și U.R.S.S. se angajau, în spiritul Pactului Briand-Kellogg din 27 august 1928, să excludă forța din rezolvarea oricăror dispute.

Dinamica relațiilor bilaterale a cunoscut evoluții majore prin semnarea, la 17 octombrie 1933, a Tratatului de prietenie, non-agresiune, arbitraj și consiliere între România și Turcia (*doc. 21*). La câteva luni distanță, cooperarea dintre România și Turcia avea să se consolideze prin semnarea, la 9 februarie 1934, de către miniștrii de externe ai României, Turciei, Iugoslaviei și Greciei, a Pactului Înțelegerii Balcanice. Fundamentul acestei formule de cooperare regională era reprezentat, în esență, de relația București – Ankara, menită să asigure stabilitatea regională, precum și apărarea statelor membre ale acestei inițiativei (*doc. 22*). Totodată, în gândirea strategilor de la București, Înțelegerea Balcanică era menită să completeze rețeaua de alianțe deja existentă, Mica Înțelegere și alianța militară româno-polonă, acoperind astfel toate cele trei direcții de expunere militar-strategică a frontierelor României: est (U.R.S.S.), vest (Ungaria) și est (Bulgaria).

România și Turcia își luau un angajament de securitate suplimentar prin convenția bilaterală din 5 iunie 1934 (*doc. 24*). Convenția a creat condițiile pentru aprofundarea cooperării militare dintre cele două state și dezvoltarea unor planuri operaționale comune. Sub aceste auspicii, cooperarea militară româno-turcă s-a dezvoltat semnificativ, contribuind la consolidarea perspectivei comune a celor două state

asupra modului de asigurare a securității în regiune. Un demers elocvent în această direcție îl reprezintă rundele de discuții la nivelul statelor majore ale celor două armate (*doc. 27-31*). În scenariile militare discutate, principala ipoteză de luptă a vizat contracararea unei agresiuni din partea Bulgariei, ale cărei pretenții revizioniste amenințau geografia teritorială postbelică.

Opțiunea strategică a României a vizat diviziunea rolurilor în cadrul Înțelegerii Balcanice pentru contracararea unor agresiuni împotriva membrilor alianței, abordare împărtășită de Republica Turcia. Convenția militară româno-turco-iugoslavă din 6 noiembrie 1936 stabilea, astfel, detaliile de acțiune și nivelul forțelor angajate de fiecare stat în cazul unei agresiuni. Turcia acorda României și Iugoslaviei posibilitatea de a-și concentra forțele împotriva unui atac al Ungariei, asumându-și angajamentul de a conduce acțiunea de apărare împotriva Bulgariei (*doc. 39*).

Șase luni mai târziu, la 10 martie 1937, planurile militare comune ale statelor Înțelegerii Balcanice vor fi extinse prin includerea Greciei în cadrul unei convenții militare cvadripartite. Aceasta a completat scenariul unei acțiuni comune împotriva Bulgariei, prevăzând o acțiune separată greco-turcă față de Albania, pe lângă cea româno-iugoslavă față de Ungaria (*doc. 40*). Totodată, nivelul atins de cooperarea în cadrul Înțelegerii Balcanice a determinat și abordarea altor domenii practice, precum înzestrarea celor două armate și schimbul de experiență în pregătire forțelor, prin participarea ofițerilor români la manevrele derulate de armata turcă (*doc. 42*).

În ansamblul relațiilor româno-turce din această perioadă un rol central a continuat să fie reprezentat de regimul Strâmtorilor și demersurile de revizuire a acestuia. Negocierile conduse pe acest subiect relevă pozițiile relativ divergente între România și Turcia. Astfel, modificarea cadrului agreat prin Tratatul de la Lausanne a reprezentat una dintre prioritățile diplomației turce ai acestor ani, culminând cu solicitarea din 10 aprilie 1936 vizând desființarea Comisiei Internaționale a Strâmtorilor. Demersul a fost susținut, inițial, de Marea Britanie și Franța, care viza contrabalansarea politicii italiene în Mediterana. De asemenea, pentru Uniunea Sovietică, revizuirea regimului strâmtorilor era un compromis facil, planul său fiind de a transforma Marea Neagră într-o „mare a riveranilor” pe care, în fapt, să o controleze.

Pentru București, demersul de revizuire a Regimului strâmtorilor a fost tratat cu maximă atenție fiind abordat din perspectiva asigurării circulației comerciale și militare. În acest sens, poziționarea României avea în vedere experiența nefastă din timpul Primului Război Mondial, când închiderea strâmtorilor a determinat tăierea liniilor de comunicații cu aliații vest-europeni. Din această perspectivă, România și-a manifestat nemulțumirile față de modul în care Turcia a negociat proiectul de revizuire a regimului strâmtorilor, fără o discuție prealabilă cu statele din Înțelegerea Balcanică (*doc. 36*). Cu toate acestea, România a acceptat inițierea negocierilor de revizuire a cadrului agreat la Lausanne. Așa după cum rezultă din documentele reunite în acest capitol, poziția României a avut la bază bunele relații cu Turcia și importanța funcționării Înțelegerii Balcanice. În urma conferinței din 22 iunie-20 iulie 1936, a fost adoptată Convenția de la Montreux (*doc. 37*), prin care se va reglementa accesul prin strâmtori după principii valabile și astăzi. Fără a aduce modificări libertății de circulație a navelor civile, Convenția a introdus limitări în ceea ce privește tranzitul navelor militare, atât pe timp de pace, cât mai ales în timp de război.

Deteriorarea situației de securitate din Europa pe fondul accentuării tendințelor revizioniste ale Germaniei și Italiei și-au pus amprenta asupra relațiilor bilaterale româno-turce. Acestea continuă să se mențină pe coordonate pozitive, stimulate și de politica de neutralitate pe care Ankara a asumat-o ca principală abordare în contextul internațional al acestei perioade. În acest context, interacțiunea politică între cele două state a continuat să se manifeste la același nivel de substanță, elocvente fiind vizitele regelui Carol al II-lea (1938-1939) în Turcia precum și ale diferiților miniștri din guvernele române. Expresie a nivelului foarte bun al relațiilor româno-turce se plasează și decizia ambelor state de a ridica gradul de reprezentare diplomatică la nivel de ambasadă care va intra în vigoare de la 1 ianuarie 1939 (*doc. 45-48*).

Efectele degradării situației de securitate din Europa au fost resimțite, în schimb, la nivelul eficienței aranjamentelor de cooperare regională, acestea nefiind capabile să prevină revizuirea frontierelor statelor europene. Pe aceste coordonate, dinamica internă a Înțelegerii Balcanice a avut de suferit, mai cu seamă după Acordul de la München din 30 septembrie 1938, extinderea curentului revizionist contribuind la slăbirea graduală a mecanismelor de funcționare ale acestei inițiative.

În concluzie, se poate afirma faptul că perioada 1924-1938 a reprezentat una dintre cele mai dinamice secvențe din istoria relațiilor politico-militare româno-turce în prima jumătate a secolului al XX-lea. Cadrul de manifestare a acestei evoluții a îmbinat armonios cooperarea bilaterală între Regatul României și Republica Turcia cu dezvoltarea mecanismelor de cooperare regională, prin intermediul Înțelegerii Balcanice. Documentele cuprinse în cadrul acestui capitol indică un bilanț pozitiv al relațiilor dintre cele două state, centrat pe prioritățile convergente vizând stabilitatea regională și respectarea statu-quo-ului postbelic. Din această perspectivă, Turcia a fost percepută de Regatul României drept cel mai credibil dintre aliații săi, Ankara acționând în sprijinul României și a eforturilor sale de asigurarea a securității. În egală măsură, evaluarea cuprinzătoare a relațiilor româno-turce din această perioadă relevă și poziționările nuanțate și, chiar divergente, ale celor două state, vizibile mai cu seamă în ceea ce privește relația cu URSS.

Practic, în preajma declanșării celui de-al Doilea Război Mondial, România și Turcia au reușit să construiască o platformă eficientă de cooperare militară, având ca ax central securizarea spațiului geopolitic de interes imediat, Balcani-Marea Neagră. Evoluțiile de după 1939 aveau să subordoneze, în mod dramatic, agenda comună de interese jocurilor hegemonice continentale dificil de controlat și gestionat prin forțe proprii.

INTRODUCTION

Between 1924 and 1938, the Romanian-Turkish relations evolved on the general route of the dynamics of rebalancing the balance of forces in the context created after the First World War. These relations were marked by increased strategic uncertainty due to the revisionist claims of the defeated states, but also to the acceleration of geopolitical competition. In this configuration, Romania and Türkiye pursued, in continuity with previous actions, a closer coordination of efforts to protect stability and maintain the status quo in the region of immediate interest, namely the Black Sea and the Balkans.

In this context, Romania has found in Türkiye an honest dialogue partner. The Minister Plenipotentiary of Constantinople, Gheorghe Filality, reported as early as 1927, Türkiye's interest in establishing a defensive bloc in the Balkans (*doc. 6*). The government in Ankara was interested both in stability in the Balkans and in an openness to European international dynamics, beyond punctual relations with the USSR and Italy. The signing of the Briand-Kellogg Pact on August 27, 1928, whose principles were shared by both states, represented one of the first moments demonstrating the convergence of positions towards international developments.

Romania's relations with Türkiye entered a new path after the latter became, on July 18, 1932, member of the League of Nations. Türkiye's role in European security would also be enhanced from the perspective of the relationship with the USSR. For Bucharest, Ankara represented a communication channel with Moscow, used in supporting the endeavors of the normalization of relations between the two states (*doc. 19*). The similarities of attitudes between Romania and Türkiye on international security was clearly expressed by signing the "Convention for the Definition of the Aggressor" in London, July 4, 1933 (*doc. 20*). Through this document, Romania, alongside with the allies of the Little Entente, Türkiye and the USSR undertook, in the spirit of the Briand-Kellogg Pact of August 27, 1928, to exclude force from the settlement of any disputes.

The dynamics of bilateral relations underwent major developments with the signing, on October 17, 1933, of the Treaty of friendship, non-aggression, arbitration and conciliation between Romania and Türkiye (*doc. 21*). A few months later, cooperation between the two countries was to be strengthened by the signing of the Balkan Pact on February 9, 1934 by the foreign ministers of Romania, Türkiye, Yugoslavia and Greece. The basis of this formula for regional cooperation was essentially the Bucharest-Ankara relationship, designed to ensure regional stability and the defence of the member states of the initiative (*doc. 22*). At the same time, in the minds of policy-makers in Bucharest, the Balkan Entente was intended to complement the network of alliances already in place, the Little Entente and the Romanian-Polish military alliance, thus covering all three directions of military-strategic exposure of Romania's borders: east (USSR), west (Hungary) and south (Bulgaria).

Romania and Türkiye undertook an additional security commitment through the bilateral convention of June 5, 1934 (*doc. 24*). This convention created the conditions for deeper military cooperation between

the two countries and the development of joint operational plans. Under these auspices, Romanian-Turkish military collaboration developed significantly, contributing to the strengthening of the two states' common perspective on how to ensure security in the region. An indicative step in this direction was represented by the rounds of talks at the level of the general staffs (*doc. 27-31*). The main operational planning premise for the military scenarios discussed with these occasions, was that of countering an aggression from Bulgaria, whose revisionist policy threatened the post-war territorial geography.

Romania's strategic perspective was the division of roles within the Balkan Entente to counter aggression against members of the alliance, an approach shared by the Republic of Türkiye. The Romanian-Turkish-Yugoslav Military Convention of November 6, 1936 thus established the details of action and the level of forces committed by each state in the event of aggression. Türkiye gave Romania and Yugoslavia the opportunity to concentrate their forces in case of a Hungarian attack, and undertook the commitment to lead the defensive action against Bulgaria (*doc. 39*).

Six months later, on March 10, 1937, the joint military plans of the Balkan Entente states would be consolidated with the inclusion of Greece in a quadripartite military convention. This completed the scenario of joint action against Bulgaria by providing for separate Greek-Turkish action against Albania in addition to the Romanian-Yugoslav action against Hungary (*doc. 40*). At the same time, the level of cooperation achieved within the framework of the Balkan Entente included also other practical areas, such as the supply of equipment for the two armies and exchanges of experience in force training, through the participation of Romanian officers in manoeuvres conducted by the Turkish army (*doc. 42*).

During this period, the question of the Straits regime and the efforts to revise it continued to play a central role in the overall Romanian-Turkish relations. The negotiations conducted on this subject reveal the relatively divergent positions between Romania and Türkiye. Thus, the changes of the framework agreed under the Treaty of Lausanne were one of the priorities of Turkish diplomacy during these years, culminating by the request of April 10, 1936 to abolish the International Straits Commission. The request was initially supported by Great Britain and France, which sought to counterbalance Italian policy in the Mediterranean. For the Soviet Union, too, the revision of the straits regime was an easy compromise, its plan being to turn the Black Sea into a "closed sea" which it would in effect control.

For Bucharest, this approach was treated with the utmost care and addressed from the perspective of ensuring commercial and military movement. In this respect, Romania's position was based on the unfavorable experience during the First World War, when the closure of the straits led to the cutting of communication lines with its Western European allies. In this context, Romania expressed its dissatisfaction about the way in which Türkiye negotiated the draft revision of the straits regime without prior discussion with the Balkan states (*doc. 36*). However, Romania agreed to start negotiations on the revision of the framework adopted in Lausanne. As the documents in this chapter indicate, Romania's position was based on its good relations with Türkiye and the importance of the functioning of the Balkan Entente. Following the conference of 22 June-20 July 1936, the Montreux Convention was adopted (*doc. 37*), which would regulate access across the straits according to principles still valid today. Without altering the freedom of movement of civilian vessels, the Convention introduced limitations on the transit of military vessels, both in peacetime and especially in wartime.

The deterioration of the security environment in Europe amidst the increasing revisionist tendencies of Germany and Italy affected Romanian-Turkish bilateral relations. These ties continued to remain positive, stimulated also by the policy of neutrality that Ankara has adopted as its main approach in the international context of this period. In this context, the political interaction between the two countries continued to be substantial, the visits of King Charles II (1938-1939) to Türkiye as well as those of various other ministers of the Romanian governments being noteworthy. The very good level of Romanian-Turkish relations is also reflected in the decision of both states to raise the level of diplomatic representation to the level of embassy, which came into effect on January 1, 1939 (*doc. 45-48*).

The impact of the deteriorating security situation in Europe was felt, however, in the effectiveness of the regional cooperation arrangements, which were unable to prevent the revision of borders between European states. In this context, the internal dynamics of the Balkan Entente suffered, especially after the

Munich Agreement of September 30, 1938, as the spread of the revisionist current contributed to the gradual weakening of the mechanisms of this initiative.

In conclusion, it can be stated that the period between 1924 and 1938 was one of the most dynamic sequences in the history of Romanian-Turkish political and military relations in the first half of the 20th century. The framework of this development harmoniously combined bilateral cooperation between the Kingdom of Romania and the Republic of Türkiye with the development of regional cooperation mechanisms through the Balkan Entente. The documents contained in this chapter show a positive balance of relations between the two states, centered on converging priorities aimed at regional stability and respect for the post-war status quo. From this perspective, Türkiye was perceived by the Kingdom of Romania as the most credible of its allies, with Ankara acting in support of Romania and its security efforts. Equally, a comprehensive assessment of Romanian-Turkish relations during this time reveals the nuanced and even divergent positions of the two states, particularly visible in regard to the revision of the Straits Regime and relations with the USSR.

Essentially, on the eve of the outbreak of the Second World War, Romania and Türkiye succeeded in building an effective platform for military cooperation with a focus on securing the geopolitical space of immediate interest, the Balkans-Black Sea area. Developments after 1939 were to dramatically subjugate the common agenda of interests to continental hegemonic games that were difficult to control and manage through their own means.

DOCUMENTE

1. 18 februarie 1924. Adresă a Direcției Protocolului din cadrul Ministerului Afacerilor Străine către ministrul plenipotențiar al României la Ankara, G. Filality, privind acreditarea primilor atașați militari după stabilirea relațiilor diplomatice dintre România și Republica Turcia.

February 18, 1924. Address of the Protocol Directorate of the Ministry of Foreign Affairs to the Minister Plenipotentiary of Romania in Ankara, G. Filality, regarding the accreditation of the first military attachés after the establishment of diplomatic relations between Romania and the Republic of Türkiye.

Ferdinand 1er
Par la grâce de Dieu et la volonté nationale,
Roi de Roumanie
à
Son Excellence le Maréchal Ghazi Mustafa
Kémal Pacha
Président de la République Turque

Dans le vif désir qui Nous anime de nouer des relations d'amitié et de bonne entente entre le Royaume de Roumanie et la République Turque, Nous avons fait choix pour l'accréditer auprès de Votre Excellence, en qualité d'envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire, de Monsieur Georges Filality, ancien ministre à Belgrade et actuel représentant de la Roumanie à Constantinople.

Les qualités qui distinguent ce diplomate me sont un sûr garant du soin qu'il mettra dans l'accomplissement de ses fonctions et Nous ne doutons pas qu'il saura ainsi s'attirer Votre estime et Votre confiance tout en gagnant Notre approbation. C'est dans cette conviction que Nous Vous prions de l'accueillir avec bienveillance et d'ajouter foi et créance à tout ce qu'il Vous dira de Notre part et surtout lorsqu'il Vous exprimera les vœux sincères pour la prospérité de la République Turque.

Fait à Bucarest, le 12 Mars 1924.

ss. [indescifrabil]

2. 29 aprilie 1924, Constantinopol. Notă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul ad interim al Afacerilor Străine, George Mârzescu, prin care se trimite articolul din ziarul turc „Ileri” referitor la politica externă a Turciei. Se arată că Turcia dorește rezolvarea pașnică a diferendului româno-sovietic privind Basarabia. Turcia are propriile dispute cu Marea Britanie și Franța.

April 29, 1924, Constantinople. Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe Filality, to the ad interim Minister of Foreign Affairs, George Mârzescu, forwarding an article from the Turkish "Ileri" newspaper on Türkiye's foreign policy. The article claims that Türkiye wishes for a peaceful solution in the Romanian-Soviet dispute on Bessarabia. Türkiye has its own disagreements with Great Britain and France.

Domnule ministru¹,

Am onoarea a semnala Excelenței Voastre aici alăturatul articol, în traducere franceză, apărut ca editorial în ziarul turc „Ileri” de la 28 curent, cu privire la politica externă a Turciei.

Filality, Nr. 693

Nos relations extérieurs

Les relations entre la Russie et la Roumanie sont très tendues ces jours – ci par suite de la question de Bessarabie. Et même, s'il faut croire à la propagande soviétique, on doit craindre de voir éclater prochainement une guerre entre ces deux pays.

Depuis la fin de la grande guerre cependant, tout le monde se trouve fatigué. Les peuples ne veulent plus la guerre et désirent la paix. Désormais un gouvernement ne pourra entraîner facilement un peuple à la guerre. Tout conflit peut être aplani à la Société des Nations. Il est vrai que la Russie n'a aucun rapport avec cette Société, mais les Bolcheviks ne sauraient mettre aisément à feu et à sang l'Europe.

On voudrait que la Turquie se mêle de cette affaire de Bessarabie; mais, à notre avis, il ne faudrait pas que nous attachions trop d'importance aux questions étrangères à un moment où la République se trouve absorbée par les soucis de son développement et de son progrès à l'intérieur du pays. Nous ne sommes pas partisans de la guerre, nous voulons la paix. Nous croyons que cette affaire de Bessarabie peut être réglée pacifiquement. Nous n'interviendrons pour le moment ni en faveur ni contre la Russie, pas plus que de la Roumanie. Nous souhaitons seulement au nom de la paix du monde de voir ces deux Etats voisins régler tôt ou tard leur différend.

Nous voyons que la France est très amie de la Pologne, de la Tchecoslovaquie, de la Yougoslavie et de la Roumanie et qu'elle est de même leur alliée. Par contre, l'Angleterre a entamé des pourparlers avec la Russie en vue d'une entente générale entre les deux pays. Il ne serait pas juste cependant d'en déduire que la Russie est partisan de l'Angleterre et adversaire de la France, en d'autres termes, que la Russie serait appuyée, dans cette question de la Bessarabie, par l'Angleterre et la Roumanie par la France. La question de la Bessarabie n'est pas encore une question européenne.

Cette question a pour le moment le caractère d'un conflit local. Il ne serait pas juste du tout, ainsi que le font certaines agences de propagande, de mêler la Turquie à ce conflit.

¹ **George G. Mârzescu** (1876-1926), om politic și jurist. A fost primar al municipiului Iași (27 aprilie 1914 – 14 decembrie 1916) și ministru în guvernele liberale din 1916-1919 și 1922-1926, remarcându-se ca ministru al Justiției (30 octombrie 1923 – 29 martie 1926). A fost autorul Legii persoanelor juridice („legea Mârzescu”), prin care Partidul Comunist din România a fost trecut în afara legii.

La Turquie désire vivre en bons termes avec tout le monde. Nous nous efforçons de vivre avec la Russie dans les meilleurs termes. D'après les dernières déclarations de Mussolini, l'Italie veut devenir notre amie. Nous n'avons fait aucun tort aux Italiens. S'ils ne nous en font pas de leur côté, il est hors de doute que nos relations deviendront meilleures.

Nous avons avec l'Angleterre cette fameuse question de Mossoul à régler. Je crois que notre gouvernement a proposé à celui de Londres d'entamer les pourparlers à ce sujet à Constantinople le 1er Mai.

Nous avons désigné dès à présent nos délégués. Angora a même envoyé à Constantinople la délégation présidée par Féthy Bey. La presse s'était livrée à la propagande au cours des négociations de Lausanne au moment où il était question de Mossoul. Il ne serait pas juste de répéter l'exposé et la défense des mêmes points de vue. Je crois que les négociations officielles qui commenceront bientôt à Constantinople régleront en peu de temps la question de Mossoul. Les relations entre la Turquie et l'Angleterre deviendront meilleures. Nous ne pouvons naturellement pas prévoir d'ores et déjà la façon dont la question sera réglée, mais nous sommes presque convaincus que les pourparlers aboutiront à un accord parfait.

Il existe entre la France et la Turquie certains désaccords. Il ne servirait à rien de les énumérer en détail. Cela énerverait au contraire les deux parties et altérerait l'amour-propre de l'une et de l'autre. Voilà pourquoi nous nous contenterons d'exprimer encore par Monsieur Poincaré² au cours d'un banquet politique. En effet, après avoir promis que la France s'efforcera de renforcer et de consolider la paix mondiale, le président du conseil français a ajouté que „la France ratifierait sans retard le traité de Lausanne et rétablira ainsi son influence morale en Orient”.

Nous n'avons, nous aussi, d'autre désir que de voir la paix mondiale renforcée et consolidée. Le Général Pellé a signé le traité de Lausanne au nom de la France. Il incombait au Parlement de ratifier ce traité. D'une façon ou de l'autre, ce Parlement ne parvint pas à ratifier le traité avant de se disperser. S'il l'avait fait l'influence française en Orient aurait été depuis longtemps rétablie en Orient ainsi que le désire M. Poincaré. Mais, nous le répétons: Mieux vaut que ce soit un peu plus tard pourvu que cela ne soit pas difficile. Tôt ou tard le Parlement français ratifiera notre traité.

Les commerçants, les intellectuels, les industriels et les étudiants de la Turquie veulent voir les relations entre les deux pays s'améliorer de jour en jour. Les Français de leur côté sont animés des mêmes désirs.

Réglant les différends qui existent, les gouvernements d'Angora et de Paris pourront se faire du bien réciproquement.

Le but poursuivi est celui de rétablir plus solidement la paix et la séculaire amitié turco-française. La Turquie désire voir avant tout la ratification du traité de Lausanne par la France. Les désaccords qui existent se transformeront aussitôt après en accords.

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1920-1930, vol. 1, ff. 35-37]

3. 18 mai 1924, Constantinopol. Notă a ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul ad interim al Afacerilor Străine, George Mârzescu, prin care îi trimite articolul din ziarul turc „Ileri” referitor la politica externă a Turciei.

² **Raymond Nicolas Landry Poincaré** (1860-1934), om politic francez și jurist. În 1886 a fost ales deputat; a fost ministru în anii 1893-1895 și 1906. A fost prim-ministru (21 ianuarie 1912 – 21 ianuarie 1913), președintele Franței (18 februarie 1913 – 18 februarie 1920) și din nou prim-ministru (15 ianuarie 1922 – 8 iunie 1924, 23 iulie 1926 – 29 iulie 1929), în ultimul guvern deținând și portofoliul Finanțelor.

Se arată că Turcia are în vedere negocieri cu Franța și Marea Britanie pentru rezolvarea diferendelor existente.

May 18, 1924, Constantinople. Note of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe Filality, to the interim Minister of Foreign Affairs, George Mârzescu, forwarding an article from the Turkish "İleri" newspaper on Türkiye's foreign policy. Türkiye was looking forward for negotiations with France and Great Britain to solve pending disputes.

Domnule ministru,

Am onoarea a semnala Excelenței Voastre aici alăturatul articol, în traducere franceză, apărut ca editorial în ziarul turc „İleri” de astăzi și datorat directorului său, Subhy Nury Bey, care trece în revistă politica turcă față de diferitele state.

Subhy Nury Bey este, astăzi, singurul ziarist turc care, afară de Hussein Djahid, directorul „Tanin”-ului, ataca cu mai multă competență chestiunile de politică externă, căci, în privința aceasta, se resimte o mare lipsă de oameni bine pregătiți în presa turcă.

În articolul de față se ocupă mai detaliat despre politica franceză și ajunge la concluzia că „Nu trebuie să ne facem iluzii, căci, chiar în cazul când Briand ar ajunge la putere, politica franceză nu se va schimba în mod radical”.

Cu privire la chestiunea Basarabiei, nu crede în posibilitatea unui război între noi și Rusia.
Filality, Nr. 814

Notre politique extérieure

Je ne puis que déplorer la faiblesse de la politique turque à l'égard de la Grèce dans la question de l'échange des populations. Le Gouvernement d'Athènes fait tout son possible pour envoyer ici les Turcs et musulmans échangeables dans un état de dénûment complet...

Où peut bien en être la question de Mossoul? Les délégués anglais et turcs à la conférence de Lausanne avaient délibéré officiellement et officieusement à cet égard. Et même les Anglais nous donnaient alors Suleimanié et Kerkuk. Il y avait ensuite cette fameuse question des pétroles. On devait donner je crois un tant pour cent à la Turquie sur ces pétroles. Mais tout cela n'était que suppositions. Quelques personnes seulement sont au courant de la véritable question. Il se peut que notre délégation elle-même n'ait été mise au courant que depuis très peu de temps. On se sait actuellement qu'elle seule chose: le gouvernement d'Angora n'a rien dit encore à la presse quant à son point de vue à ce sujet. Il faut attendre la défense de Fethy bey avant de dire quoique ce soit et souhaiter que la délégation qu'il préside défende avantagement les intérêts suprêmes de la patrie.

Les rapports russo-roumains continuent à être tendus. Mais, malgré cela, je ne crois pas à la possibilité d'une guerre.

Quant à la Grèce, la Bulgarie et la Serbie, j'estime qu'il est nécessaire pour la Turquie de nouer avec elles de bonnes et plus étroites relations.

Venons maintenant à la France: Quels sont ceux qui ont gagné au cours des dernières élections? Quelle sera l'attitude respective des deux majorités à notre égard? Comment seront tranchées les questions en suspens entre les deux pays? Telles sont les questions que se pose aujourd'hui l'opinion publique turque tout en se préoccupant des nouvelles qui viennent de la frontière du sud.

Le président du conseil Poincaré avait appuyé sa politique sur le bloc national. Il penchait non pas vers les socialistes et les radicaux, mais plutôt vers les nationalites. C'est la question al-

lemande qui intéresse le plus la France. En occupant la Rhur et en adoptant une politique ferme dans la question des réparations, M. Poincaré voulut ramener l'Allemagne à la raison. Le franc fut l'objet d'un assaut formidable, mais, grâce au patriotisme des financiers français, le franc fut sauvé. Lors de la présence de Lord Curzon³ au Foreign Office, les Anglais se montraient par trop bienveillants envers les Allemands et éniaient l'action des Français. Mais après l'arrivée de MacDonald⁴ au pouvoir, ils renoncèrent à avoir une attitude peu sincère envers les Français. Mais, par suite du caractère particulièrement ferme de la politique de M. Poincaré, la France ne parvenait pas à s'entendre avec la Russie, l'Allemagne et l'Angleterre. Il y avait aussi des questions en suspens entre la France et la Turquie. Poincaré ne put faire ratifier le traité de Lausanne par le Parlement. Les questions de la frontière de Syrie, des coupons et celle des écoles restèrent en suspens. La cherté de vie, des impôts et une politique intérieure conservatrice contribuaient au mécontentement de l'opinion publique à l'intérieur.

Les élections s'approchaient. Les radicaux, les socialistes et les communistes entrèrent en action et finalement eurent le dessus sur les nationalistes, les conservateurs et les réactionnaires.

Pendant quatre ans le pouvoir sera entre les mains du bloc de gauches et non plus entre celles du bloc national.

La majorité appartient aux radicaux et aux républicains; mais cette majorité est faible. Pour pouvoir soutenir un gouvernement, il faudra s'entendre avec la gauche ou la droite. Selon toute probabilité le cabinet de demain se penchera pas vers les communistes.

Le président du conseil sera de nouveau Poincaré ou peut être Briand. Il est vrai que Poincaré présentera comme d'usage sa démission aussitôt après l'ouverture de la nouvelle législature; mais il peut se faire que son cabinet reste au pouvoir par l'admission de nombreux radicaux; car la France est unanime dans la question allemande et dans celle des réparations.

Si la majorité des radicaux avait été plus forte et leur union avec les socialistes plus étroite, on aurait adopté peut-être une attitude plus conciliante envers l'Allemagne. Mais suivant l'opinion qui prévaut, il n'y aura pas de changement dans la politique extérieure et des réparations. Nous ne devons pas nous leurrer d'illusions à cet égard. Même si Briand arrivait au pouvoir la politique ne saurait changer d'une manière radicale. La France est très fermement nationaliste et conservatrice. On peut tout au plus s'attendre à une atténuation légère de la fermeté politique de M. Poincaré.

En tout cas, pour nous autres Turcs, la majorité actuelle est préférable à celle d'hier. Notre ennemi M. Tardieu⁵ n'a pas été élu.

³ **George Curzon** (1859-1925), om politic britanic. În 1886 a fost ales deputat. A fost subsecretar de stat pentru India (1891-1892) și Afaceri Străine (1895-1898), vicerege al Indiei (6 ianuarie 1899 – 18 noiembrie 1905), Lordul Sigiliu Privat (25 mai 1915 – 15 decembrie 1916), președinte al Consiliului Aerului (15 mai 1916 – 3 ianuarie 1917), secretar de stat pentru Afaceri Străine (23 octombrie 1919 – 22 ianuarie 1924). A fost șeful Camerei Lorzilor (10 decembrie 1916 – 20 martie 1925, cu o întrerupere în perioada 22 ianuarie – 3 noiembrie 1924). A dat numele proiectului de graniță sovieto-poloneză (Linia Curzon), sugerată în decembrie 1919.

⁴ **Ramsay MacDonald** (1866-1937), om politic britanic. În 1911 a devenit președintele Partidului Laburist. A condus primul guvern laburist minoritar (22 ianuarie – 4 noiembrie 1924), revenind ca prim-ministru (5 iunie 1929 – 7 iunie 1935); în 1931 a refăcut guvernul ca o coaliție națională.

⁵ **André Tardieu** (1876-1945), om politic francez. A fost ales deputat în 1914. În 1919 a fost adjunctul prim-ministrului Georges Clemenceau, comisar pentru cooperarea franco-americană și ministru pentru Alsacia și Lorena. A fost ministru al Transporturilor și de Interne în 1926-1929, al Agriculturii, în 1931, și de Război, în 1932. A fost prim-ministrul Franței în trei rânduri în anii 1929-1932 (2 noiembrie 1929 – 21 februarie 1930, 2 martie 1930 – 13 decembrie 1930, 20 februarie 1932 – 3 iunie 1932), în al treilea guvern deținând și portofoliul Afacerilor Străine. A fost președinte interimar (7-10 mai 1932) după asasinarea lui Paul Doumer.

Par contre Franklin-Bouillon⁶ l'a été. Franklin-Bouillon a signé l'accord d'Angora et nous a restitué Adana, Ourfa et Aintab⁷.

Le nouveau cabinet qui se formera demain en France s'occupera presque aussitôt de la Turquie également. Il lui faudra avant tout ratifier le traité de Lausanne. Je crois que cela se fera sans difficulté. Les questions de la frontière de Syrie et des écoles doivent être réglées aussitôt après, car ces deux questions ne sauraient conserver leur caractère actuel. Cela nuirait aux intérêts des deux parties.

Nous devons souhaiter surtout que notre gouvernement envoie des représentans en Syrie. Si nous avons en Syrie des agents officiels, ils auraient entendu les doléances des Turcs et ils auraient pu se rendre sur les lieux et se renseigner. Et nous de notre côté, nous aurions pu avoir des informations sur ce qui se passe et agir en conséquence. Nous n'aurions pas ainsi attaché de l'importance aux racontars et nous aurions été édifiés par les rapports de nos agents officiels. Nous devons aussi songer à régler cette question de frontière avec les Français. Cela se fera naturellement après la mise en vigueur du traité de Lausanne.

Par ailleurs, la question des écoles a duré longtemps. Que pourrait bien faire Briand s'il venait au pouvoir? Depuis des années, les relations avaient cessé entre Paris et le Saint-Siège. Lors de son dernier séjour au pouvoir, Briand s'était réconcilié avec la Papauté. Il ne voudra pas demain, dans cette question de prêtres, faire quelque chose qu ne plairait pas au Pape. Le règlement de cette question sera en tout cas confié au turcophile Franklin-Boillon. Ce dernier réglera peut-être amicalement cette question que Poincaré n'a pu aplani officiellement. Ce sera ensuite le tour des questions de coupons et de Dette Publique.

Ainsi qu'on peut le déduire du résultat des élections en Angleterre et en France, il est incontestable que les peuples de ces deux pays ont des tendances pacifiques. Aussi, de même les Français doivent-ils l'être de leur côté dans celles des écoles et de la frontière syrienne? Mais ne nous laissons pas leurrer par trop d'espoir. Ni les Français, ni le Anglais ne peuvent faire trop de sacrifices pour notre plaisir. Par conséquent, les négociations de demain seront assez ardues en dépit des bonnes intentions des socialistes anglais et des radicaux-socialistes français. Il faut que nous le sachions, car il faudra suivre une politique raisonnable et patriotique. Nous combattons avec la réalité: Ne nous laissons pas bernier par des chimères.

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1920-1930, vol. 1, ff. 40-44]

4. **29 octombrie 1925, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul Afacerilor Străine, Ion G. Duca, referitor la convorbirea avută cu ministrul turc al Afacerilor Străine privind politica externă a Turciei. Ministrul turc indică faptul că Turcia întreține bune relații cu U.R.S.S., are un diferend cu Marea Britanie în privința orașului Mosul și poartă negocieri cu Franța privind granița turco-siriană. În privința României, ministrul turc a dat asigurări că Turcia dorește relații bune cu aceasta, iar U.R.S.S. nu va declara război României pentru Basarabia.**

October 29, 1925, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe Filality, to the Minister of Foreign Affairs, Ion G. Duca, on his dis-

⁶ Henry Franklin-Bouillon (1870-1937), om politic francez, profesor și jurnalist. A fost deputat în anii 1910-1936. În 1921 a fost trimis în Turcia pentru a semna tratatul de la Ankara (numit și acordul Franklin-Bouillon).

⁷ Orașele amintite au fost ocupate de trupele franco-britanice în 1918.

cussion with the Turkish Minister of Foreign Affairs on Türkiye's foreign policy. The Turkish Minister showed that Türkiye maintains good relations with the USSR, has a dispute with Great Britain over Mosul and negotiaties with France on the Turkish-Syrian border. As regards Romania, the Turkish Minister claimed that Türkiye wishes good relations and that the USSR won't wage war with Romania for Bessarabia.

Domnule ministru,

În scurtul timp petrecut la Angora am avut cu Ministerul Afacerilor Străine trei întrevederi prin care una de mai bine de două ore.

Precum Excelența Voastră știe, Tewfik Ruchdi este foarte limbut și, cum e simpatic și nicidecum pedant, convorbirile cu dânsul sunt cât se poate de plăcute și de interesante.

Mi-a lăsat o impresiune excelentă și dacă am un regret este că, din pricina lipsei totale de confort al hanurilor în care trebuie să găzduim actualmente, nu ne e cu puțință, nouă care nu avem locuințe stabile acolo, să ne ducem mai des în capitala Turciei. Din această pricină se nasc fricțiuni și neînțelegeri care ar putea fi aplanate în câteva minute printr-o explicație francă de ambele părți.

Când i-am vorbit, în prima noastră întrevedere, de afacerile mele în curs, care nu urnesc de luni de zile din loc, Ministrul, constatând el însuși că nu avea idee de cea mai mare parte din ele, a fost silit să-mi mărturisească că „dânsul face la Ministerul său politică și că de afaceri se ocupă numai Directorii”.

I-am explicat atunci pe larg chestiunile și l-am rugat să ceară dosarele ca să vadă cât de multă dreptate aveam în pretențiunile noastre.

M-am dus peste două zile la ora fixată de dânsul și am stat de la 5 la 7 pentru a face de data aceasta numai politică. Voi căuta să vă rezum cât mai pe scurt posibil declarațiile ce mi-a făcut în chipul cel mai prietenesc:

Turcia și Rusia.

„Avem, a spus ministrul, cu rușii cele mai strânse legături, nu numai fiindcă reprezentantul lor, Domnul Souritch⁸, este un om de mâna întâi, dar și pentru că noi, Turcii găsim în această prietenie profituri incontestabile.

Rusia, precum știți, este o putere care numără pe lângă 90 de milioane de creștini și 40 de milioane de musulmani, deci conaționali ai noștri. Cum vreți ca să nu fie comunitate de interes între cele două țări? Rușii, nu fac niciun fel de propagandă bolșevică la noi, nu numai fiindcă terenul nu e deloc propice, dar și fiindcă sunt foarte vulnerabili în populația lor musulmană unde n-am avea nicio dificultate să ațâțăm lucrurile la nevoie. Trăim deci în cea mai bună armonie și căutăm să punem și raporturile noastre economice pe baze cât mai productive.

Rușii n-au intenții agresive în contra nimănui și nici chiar în contrar dumneavoastră. Prin Ministrul nostru din București⁹ am informat acum câtăva vreme pe Domnul Duca să nu aibă nici

⁸ **Jakob Surits** (1882-1952), diplomat sovietic. În tinerețe a activat în cadrul Partidului Menșevic, iar în 1917 a fost cooptat în Comisariatul pentru Afaceri Străine. A fost reprezentant diplomatic la Copenhaga, Kabul (1919-1920), Oslo (29 mai 1922 – 27 aprilie 1923) și ambasador în Turcia (14 iunie 1923 – 19 iunie 1934), la Berlin (1934-1937), Paris (1937-1940) și Rio de Janeiro (1946-1947).

⁹ **Hussein Raghîb Bey** (1890-1955), diplomat turc, jurist și jurnalist. A fost însărcinat cu afaceri la Paris (1923-1924), ministru plenipotențiar la București (16 iunie 1925 – 8 aprilie 1929), ambasador la Roma (1934-1943), Washington D.C. (1945-1948), Roma (1948-1952), Londra (1952-1955).

o incheitudine¹⁰ în privința Basarabiei, căci Rușii n-aveau și nu au cea mai mică dorință să vă facă război pentru dânsa. Am credința că, mai curând sau mai târziu, veți sfârși prin a cădea la învoială prin bună înțelegere și prin concesii reciproce. Rușii n-au actualmente decât o singură „bête noire” care le face mult sânge rău: e Anglia. Lupta veche între aceste două popoare și tendința e mai acută ca oricând, căci e vorba de cine va domina Asia”.

– Ce știri aveți din Rusia în urma înțelegerii de la Locarno?

– La Moscova este în momentul actual o mare nervozitate. Diriguitorii au aerul de a-și fi pierdut capul. E incontestabil ca Anglia îndeosebi a repurtat o victorie serioasă, că, prin intrarea Germaniei în Societatea Națiunilor, tratatul de la Rapallo nu mai are mare valoare și că Rusia se găsește astăzi izolată. Cum vor reacționa și ce vor fi având de gând să facă viitorul ni-l va spune, căci nici dânsii nu știu încă, așa de serioasă și de neașteptată a fost lovitura ce au primit. Ei credeau până în ultimul moment că Germania nu va accepta propunerile Franței.

Caut să adaug, ca fidel cronicar, că ministrul Afacerilor Străine turc e poreclit de amicii săi: bolșevicul. Dânsul a trăit în Rusia și a fost delegatul socialiștilor turci la Internaționala a III-a. Nimic mai natural deci decât simpatia sa pentru guvernanții actuali ai Rusiei.

Mi s-a afirmat chiar că, din pricina tendințelor sale prea excesiv de rusești, zilele sale ca Ministru de Externe sunt numărate. I se va da o ambasadă și va fi înlocuit cu Tewfik Kiamil, care era până deunăzi subsecretar la Externe. Cum însă a fost ales de curând deputat al Constantinopolului, a trebuit să-și dea demisia de la Minister, unde, cum spusei, se va întoarce nu peste mult ca Șef. E un om de valoare și cu toate calitățile pentru a face un excelent ministru de Externe, în caz când ceea ce mi s-a afirmat, confidențial, s-ar adevăra¹¹.

Turcia și Anglia.

„Cu englezii, zice ministrul, n-am avea nimic de împărțit dacă n-ar exista Mosulul¹². Și-au pus în gând să ni-l răpească cu orice preț, nu numai din pricina petrolului, ci pentru că numai grație acestei regiuni ar putea să-și pună în aplicare tendințele lor de dominație a lumii. O dată stăpâni pe Mosul, nu vor putea sta locului și vor căuta să domine micile republici rusești, să acapereze petrolul din Georgia cu Baku și Batum, să încercuiască și deci să acapereze Persia – ceea ce au mai încercat o dată fără succes – și să se întindă până în Caucaz, ținta principală.

Nu ne vom supune cu niciun preț pretențiunilor engleze și vom merge până la război pentru a ne redobândi pământul nostru. Hotărârile Curții de la Haga sau ale Societății Națiunilor ne lasă reci, fiindcă nu le recunoaștem dreptul de a statua într-o afacere ca aceasta. Englezii vor fi siliți să cadă la învoială cu noi, fiindcă altfel le vom face zile amare indefinit”.

Până aici nimic nou, căci toată lumea știe cele mai de sus. Ceea ce mi-a declarat însă în mod cu totul prietenesc și confidențial este lucrul următor:

„Suntem încântați mai presus de orice că această chestiune a Mosulului a fost scoasă la iveală de englezi. Să fi vrut să inventăm noi așa ceva în acest sens, n-am fi găsit nimic mai bun.

Mă explic: „După victoria noastră formidabilă asupra Grecilor și odată teritoriul curățat de dânsii, noi cu tembelicul nostru înrădăcinat ne-am fi dat lenei și nu ne-am mai fi ocupat de nimic și mai puțin încă de armată. Chiar dacă am fi cerut credite pentru dânsa, deputații le-ar fi refuzat

¹⁰ „neliniște, îngrijorare”.

¹¹ Previziunea s-a dovedit eronată.

¹² Mosul, devenit oraș otoman în secolul al XVI-lea, a fost ocupat de britanici în urma armistițiului de la Mudros, anexându-l ca parte din Irak. În 1932 a rămas parte a Irakului independent, până astăzi.

pe motiv că nu mai avem nevoie de ea. A venit însă Mosulul, care ne-a ținut deștepți și „sur le qui vive” este sperietoarea de care ne servim pentru a obține de la cameră tot ce ne dorim. Când spunem: nu uitați Mosulul și tendințele engleze de a ne răpi o bucată din trupul nostru, devenim irezistibili și nimeni nu se va mai opune. „A fost, o repet, o adevărată benedicție”.

„Aaug însă că această afacere nu poate rămâne deschisă la infinit, pentru că tensiunea noastră nervoasă ar putea să ne ducă la disperare”.

„Prima și cea mai mare preocupare a Ghaziului, ca și a noastră, este armata care ne ia a treia parte din buget, căci grație ei nu suntem robi astăzi și tot grație ei vrem ca nimeni să nu mai poată pe viitor nesocoti drepturile noastre”.

Urmarea într-un alt raport.

Filality, Nr. 1869

[continuare]

Domnule ministru,

Pentru a nu face raportul precedent mult prea lung, am crezut mai prielnic să scindez în două convorbirea ce am avut cu ministrul Afacerilor Străine. Continui deci cu declarațiile făcute de Tewfik Ruchdi:

Turcia și Franța.

„Cu Franța dorim să avem o sinceră prietenie și am încredere că toate chestiunile care se dezbate de câțiva vreme între delegațiile celor două țări vor sfârși în chip satisfăcător.

Domnul Albert Sarraut¹³ este un om de valoare, am pentru dânsul cea mai mare considerație, căci este din acei oameni privilegiați născuți pentru a conduce destinele țării lor. Vă închipuiți cât suntem de fericiți de a avea un asemenea reprezentant printre noi și cum vom face totul pentru a nu-l nemulțumi”.

Această declarație exprimă, poate, părerile ministrului dar, desigur, nu pe acelea ale delegațiilor însărcinați cu tratativele în chestia fruntariei siriene, ca și în aceea a Convenției consulare. Știu de sorgintea din sorginta cea mai bună că domnul Sarraut este dezgustat de dificultățile ce întâmpină și că, din plin de bunăvoință pentru Turci, la sosirea sa aici, a sfârșit prin a se convinge că, din pricina mentalității lor actuale, nu este nimic de făcut. În speranța că va reuși mai bine ducându-se să stea câțiva vreme în mijlocul lor la Angora, a plecat ieri cam descurajat din capitală pentru vreo două luni. Credința generală este că nu va izbuti să obțină ceea ce dorește și că nu va putea semna decât făcând dânsul toate concesiile pretinse de turci.

De raporturile Turciei cu Italia ministrul nu mi-a vorbit nimic, fiindcă, de la Franța, a trecut la țările balcanice asupra cărora mi-a făcut destăinuirile pe care le găsiți în raportul meu nr. 1868 de astăzi.

Înainte de a ne separa, i-am pus o întrebare dacă acum când Germania s-a decis să facă parte din Societatea Națiunilor Turcia nu va intra și dânsa?

Ministrul mi-a răspuns fără ezitare: „Neapărat că voi intra și eu în acel areopag mondial. Voi pune însă anumite condiții, căci astăzi egalitatea între state există numai în vorbe.

¹³ **Albert Sarraut** (1872-1962), om politic francez. A fost subsecretar de stat al Ministerului de Interne, guvernator al Indonichei (1911-1913, 1917-1919), ministru al Coloniilor (1920-1924, 1932-1933), ambasador în Turcia (1924-1925) și prim-ministru (26 octombrie – 26 noiembrie 1933, 24 ianuarie – 4 iunie 1936).

Doresc ca noi, balcanicii, să avem drepturi la fel cu cei mai mari. Așa, de pildă, alegerile în consiliu nu vor mai trebui să fie făcute ca astăzi pe persoane, ci pe state; pentru ca astfel să fie sigur că va veni odată și rândul Turciei.

Când mi se prezintă, bunăoară, candidatura Domnului Beneș¹⁴, neapărat că nu pot să nu-l votez; dacă însă s-ar pune Cehoslovacia desigur că n-aș vota-o, ci aș vota continuu pe Turcia până și dânsa ar fi aleasă.

Dacă se dorește într-adevăr consolidarea și prestigiul Ligii Națiunilor, este de absolută nevoie ca să nu mai fie tratat nimeni ca inferior și ținut pe la ușa cum se obișnuiește încă pe la conferințele organizate de cei mari și în care se pun în joc interesele dacă nu destinele noastre”.

Ministrul a sfârșit exprimându-și dorința de a avea raporturi de cea mai strânsă prietenie atât cu țara noastră cât și cu Excelența Voastră care i-a lăsat amintiri cum nu se poate mai plăcute din convorbirile de la Geneva.

Filality, Nr. 1870

[Rezoluție¹⁵] „Se va trimite în copie Majestății Sale Regelui [Ferdinand I] și primului ministru [Ion I.C. Brătianu]”.

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1920-1930, vol. 1, ff. 59-63]

5. 14 iunie 1926, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul Afacerilor Străine, Ion Mitileneu, privind relațiile turco-persane și restabilirea legăturii rutiere între cele două țări.

June 14, 1926, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe Filality, to the Minister of Foreign Affairs, Ion Mitileneu, on Persian-Turkish relations and the reopening of the roads between the two countries.

Domnule ministru,

Relațiile turco-persane s-au îmbunătățit așa de mult, au devenit atât de amicale, încât Ambasadorul persan¹⁶ s-a gândit să redeschidă vechea legătură dintre cele două țări: Tebriz-Marea Neagră, de-a lungul teritoriului turc și, deocamdată, prin mijlocul automobilelor. Guvernul din Angora s-a arătat foarte favorabil acestei sugestii, consimțind a se studia de aproape și de ambele părți chestiunea.

Șoseaua Trebizonda-Erzurum¹⁷, care a fost construită sub direcția unui inginer francez acum vreo 60 de ani și care se găsește în cea mai proastă stare, ar putea fi refăcută fără nici o greutate, decât cea bănească.

¹⁴ **Edvard Beneš** (1884-1948), om politic și diplomat ceh. În timpul Primului Război Mondial a fost secretar al Consiliului Național Cehoslovac de la Paris. După fondarea Cehoslovaciei, a fost cel dintâi ministru al Afacerilor Străine (14 noiembrie 1918 – 15 decembrie 1935). A fost prim-ministru (26 septembrie 1921 – 7 octombrie 1922) și președintele Cehoslovaciei (18 decembrie 1935 – 5 octombrie 1938); a condus guvernul în exil (1939-1945) și a reluat funcția de președinte (2 aprilie 1945 – 7 iunie 1948).

¹⁵ Rezoluția este olografă, scrisă pe document.

¹⁶ **Mohammad-Sadegh Tabatabaei** (1881-1961), om politic, diplomat, jurist și jurnalist persan. A fost parlamentar și ambasador în Imperiul Otoman și Turcia (1923-1928). A fost membru al Adunării Constituante din 1949.

¹⁷ Șoseaua Trebizonda-Erzurum era porțiunea de final de pe teritoriul turc a drumului comercial Tebriz-Trebizonda.

Persia, mai mult ca Turcia, ar avea cel mai mare interes la stabilirea acestei legături.

Drumul de tranzit al Persiei din Nord era Caucazia, prin Batum, pe vremea Țarilor; de când cu venirea bolșevicilor, lucrurile s-au schimbat însă, căci aceștia au interzis tranzitul, silind astfel pe producătorii din Nordul Persiei să-și vândă marfa rușilor pe prețul fixat de aceștia.

Situația nu se poate mai prejudiciabilă pentru comerțul persan, care se vede astfel izolat de piețele europene.

E, deci, ușor de văzut câtă importanță ar avea pentru Teheran redeschiderea drumului de care e vorba.

Firește că, la început, traficul s-ar face prin camioane automobile până la construirea unei căi ferate care ar avea ca rezultat punerea în valoare a unor regiuni din cele mai fertile. Turcia ar trage și dânsa avantaje serioase din traficul chiar numai cu automobilele pe teritoriul său, de aceea cred că, cu nițică persistență de ambele părți, lucrul se va face.

Filality, No. 1258

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1920-1930, vol. 1, ff. 118 f/v]

6. **10 iulie 1927, Constantinopol. Raport al ministrului plenipotențiar de la Constantinopol, Gheorghe Filality, către ministrul Afacerilor Străine, Ion G. Duca, privind convorbirea cu ministrul turc al Afacerilor Străine despre dorința Turciei de a ajunge la o înțelegere balcanică, constituită ca un bloc defensiv. Oficialul turc susține că Turcia are cele mai bune relații, dintre marile puteri, cu Italia.**

July 10, 1927, Constantinople. Report of the Minister Plenipotentiary in Constantinople, Gheorghe Filality, to the Minister of Foreign Affairs, Ion G. Duca, on his discussion with the Turkish Minister of Foreign Affairs on Türkiye's initiative to create a Balkan Pact as a defensive bloc.

Domnule ministru,

Profitând de prezența ministrului Afacerilor Străine, venit pentru 2-3 zile aici, am avut cu Excelența Sa azi dimineața la Therapia o lungă convorbire de trei sferturi de oră.

Spunându-i că peste câteva zile voi pleca din țară, unde voi avea firește ocazia de a avea pe Excelența Voastră, Tefik Rusdi Bey mi-a zis:

„Je suis enchanté de ce que vous me dites, car bien que je n'ai pas le plaisir de connaître personnellement Monsieur Titulescu, la grande réputation qu'il a su se créer en Occident ne m'est pas inconnue et je tiens à ce qu'il sache ce qui j'ai toujours dit, soit à vous soit à mon ami Monsieur Duca, que la Turquie n'a qu'une seule politique, «celle de la paix avec dignité et de l'amitié avec tous les Etats, grands ou petits»”.

„Nous ne voulons pas nous mêler aux différends entre les Etats; nous les suivons bien entendu de près et alors surtout qu'ils peuvent avoir des répercussions sur notre sécurité. Mais nous sommes décidés à toujours garder une neutralité bienveillante pour les deux parties (aluzie fățișă la recentele dificultăți anglo-ruse)”.

„Je voudrais, comme vous le savez très bien, car je vous l'ai assez souvent répété, arriver à une entente balcanique, constituer un bloc solide qui constituerait un groupement défensif formidable et nous assurerait à tous pour longtemps la paix. Malheureusement, pour le moment

du moins, il n'y faut pas même penser, car les petits Etats des Balkans ne se sont pas assagis par l'expérience et n'ont pas l'air de comprendre leurs intérêts”.

„Les Grecs ne réussissent et ne réussiront pas longtemps à s'entendre avec les Serbes, pas plus d'ailleurs que ceux-ci ne s'entendent avec les Bulgares. Alors?”

Conversația deviind și vorbindu-i eu de politica Italiei, Ministrul s-a grăbit să-mi spună:

„On nous a accusé. Je ne le sais que trop, d'italophobie et même que nous étions atteints d'une Mussolinite aigue (Tevfik Rüştü este de meserie medic). Eh bien, je vous affirme de la façon la plus formelle que de toutes les grandes puissances nos meilleurs rapports sont actuellement ceux avec l'Italie. Pourquoi et comment en sommes-nous arrivés là? Pour la simple raison que, de tous les Ministères des Affaires Etrangères, la Consulta¹⁸ est la mieux dirigée. On sent qu'il y a là des hommes extrêmement bien informés, connaissant à la perfection les Balkans, ayant une politique bien tracée et la volonté opiniâtre de la faire aboutir. Ils ont en plus chez nous un Ambassadeur affable, loyal, qui nous connaît bien, qui a su gagner notre confiance et que nous estimons, car il a changé toute les erreurs de ses prédécesseurs.

Que n'avons-nous fait pour la France et quelles preuves d'amitié et de désir de collaborer main dans la main ne leur ai-je pas données moi-même? Tout a été en vain, car les dirigeants actuels de la politique française ne connaissent rien aux Balkans et n'ont pas même une politique bien tracée quant au Proche-Orient. La France soutient la Petite-Entente, c'est entendu. Mais les autres Etats qui n'en font pas partie, qu'en fait elle? Voilà pourquoi l'Italie s'est mise en travers de la France, en faisant une politique personnelle, qui jusqu'à présent a l'air de lui réussir fort bien. Elle a en effet pris tellement pied en Albanie qu'elle en fera, si ce n'est déjà fait, son fief au grand désespoir de la Serbie qui n'y peut rien”.

Am vorbit apoi de Rusia și de bolșevicii de aici, dar despre aceasta Vă dau seamă într-un raport separat.

În momentul de a-l părăsi, ministrul mi-a spus: Am rugat pe Hussein Ragâb, care e încă la Angora, dar care, peste câteva zile, se întoarce la București, să insiste și dânsul pe lângă Guvernul D-Voastră ca să Vă dea fondurile necesare pentru o locuință și la Angora, căci am cea mai mare plăcere de a sta de vorbă cu D-Voastră, dar, din nenorocire, ocaziunile sunt mult prea rare. Știu că nu aveți nici o vină, tocmai de aceea am însărcinat pe ministrul nostru să-i spună dânsul dorința ce avem de a vedea că și România are măcar „un pied à terre” în capitala noastră.

Mi-am luat rămas bun de la ministru, mai afabil ca oricând, dându-ne „rendez-vous” în august la Karlsbad, unde are și nevoia și dorința de a face o cură.

Filality, no. 1576

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1920-1930, vol. 1, ff. 172-173]

7. **13 mai 1929, Ankara. Raport al ministrului plenipotențiar de la Ankara, Gheorghe Filality, către ministrul Afacerilor Străine, Gheorghe G. Mironescu, privind conversația avută cu ministrul turc al Afacerilor Străine despre direcțiile politicii externe ale României: evoluția raporturilor româno-sovietice și rolul României în cadrul Micii Înțelegeri. Ministrul turc recomandă României îmbunătățirea relațiilor cu U.R.S.S., Ungaria și Bulgaria și să evite o dominație a Cehoslovaciei asupra Micii Înțelegeri.**

¹⁸ „Consulta” era un nume dat Ministerului italian al Afacerilor Străine după denumirea edificiului în care își avea sediul, Palazzo della Consulta.

May 13, 1929, Ankara. Report of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Gheorghe Filality, to the Minister of Foreign Affairs, Gheorghe G. Mironescu, on his discussion with the Turkish Minister of Foreign Affairs on the directions of Romania's foreign policy: the evolution of Romanian-Soviet relations and Romania's role in the Little Entente. The Turkish Minister suggests that Romania should seek better relations with the USSR, Hungary and Bulgaria and should avoid Czechoslovakia's domination over the Little Entente.

Domnule ministru¹⁹,

Am avut ieri o convorbire de mai bine de o oră cu Ministrul Afacerilor Străine care mi-a spus lucruri interesante pe care vor încerca să le împărtășesc cât mai fidel Excelenței Voastre.

După ce mi-a arătat în ce condiții înțelege Guvernul său să negocieze viitorul tratat de comerț – lucru ce v-am telegrafiat deja – Tevfik Rüştü mi-a vorbit de ultimele sale călătorii la Geneva, Berlin și Roma.

„Sunt încântat de cele ce am făcut și auzit în cele trei capitale. Primirile ce mi s-au făcut, atât la Berlin cât și mai cu seamă la Roma, mi-au umplut inima de mândrie, căci mi-au confirmat de cât prestigiu se bucură Turcia în cele două țări. M-am întreținut în mai multe rânduri cu Domnul Mussolini și m-am convins o dată mai mult de sclipitoarea inteligență a acestui om ale cărei vederi se potrivesc așa de bine cu ale mele.

Am examinat cu dânsul nu numai problema Adriaticei, care ne interesează pe amândoi în cel mai mare grad, dar și problemele Europei întregi și am rămas convingși și unul și celălalt că vederile noastre se apropie.

De unde vine această încredere în mine a Domnului Mussolini²⁰? Din sinceritatea și dezinteresarea politicii ce fac de mai bine de trei ani. Știți care era situația pe care am găsit-o. Prieteni? Unul singur: Rusia. Restul, dacă nu inamici, dar desigur răuvoitori, care ne disprețuiau, spunând pe toate tonurile: țară turcească? Dar e inexistentă ca forță pe eșichierul european. Nici nu merită să existe, nicicum să o ia cineva în serios. Și astăzi? Vedeți cum cele mai mari Puteri caută prietenia noastră. Cum am ajuns la această schimbare radicală? Foarte ușor: prin politica de prietenii pe care am făcut-o și voi continua să o fac cât voi avea cinstea să fiu aici. Dar pentru ca această politică să poată reuși și mai cu seamă să-și dea roadele pe care le-a dat și le va mai da, trebuie o condiție neapărată: ca niciodată să nu te împrietenești cu cineva în contrar cuiva căci numai astfel îți păstrezi independența, inspiți încredere și poți sconta prietenii viitoare. În cazul contrar ajungi fatal la formarea constelațiilor politice care se urăsc și caută prin toate mijloacele să se contracareze unele pe altele.

¹⁹ **Gheorghe G. Mironescu** (1874-1949), om politic, jurist și profesor universitar. A fost membru al Partidului Conservator-Democrat, care a fuzionat prin absorbție, în 1922, cu Partidului Național Român. A fost ministrul Instrucției Publice în guvernul Take Ionescu (17 decembrie 1921 – 17 ianuarie 1922) și ministrul Afacerilor Străine în guvernele Maniu (10 noiembrie 1928 – 8 octombrie 1930). A preluat conducerea guvernului în zilele Restaurației (7-12 iunie 1930), conducând propriul guvern la în perioada 10 octombrie 1930 – 17 aprilie 1931, în care a îndeplinit și portofoliul Afacerilor Străine. A revenit ca ministru de Finanțe și Interne în guvernele țărăniște din 1932-1933, fiind totodată vicepreședintele Consiliului de Miniștri (20 octombrie 1932 – 9 noiembrie 1933).

²⁰ **Benito Mussolini** (1883-1945), om politic italian. Și-a început activitatea politică în cadrul Partidului Socialist, iar în 1919 a înființat organizația Fasciile Italiene, transformată în 1921 în Partidul Național Fascist. În urma marșului asupra Romei din 28 octombrie 1922, a fost numit prim-ministru al Italiei (31 octombrie 1922 – 25 iulie 1943), instaurând treptat un regim dictatorial. Arestat la 25 iulie 1943, a fost eliberat de un comando SS și instalat cu sprijin german în fruntea republicii de la Salò (23 septembrie 1943 – 25 aprilie 1945). Părăsind puterea în urma înaintării aliate, a fost capturat de partizanii comuniști și executat sumar.

– Am cea mai mare stimă și admirație pentru Domnul Maniu²¹, ca și pentru Domnul Mironescu, deși nu-i cunosc. Îi urmăresc însă de aproape de mai multe luni și sunt sigur că vor reuși, pentru că sunt norocoși. Cel dintâi a avut șansa de a face stabilizarea și împrumutul la care predecesorii săi lucrau fără succes de ani de zile; iar ministrul Afacerilor Străine a semnat pactul Litvinof la care m-am asociat cu entuziasm, iar acum în urma a vizitat Parisul și Londra unde a fost nu se poate mai bine primit și unde a putut constanta cât de mult s-au ridicat acțiunile D-tale de la venirea noului guvern la putere.

– Dar, pentru mine, pactul Litvinof²² este tot ceea ce ați făcut mai bine până acum, căci ați aruncat o punte între Rusia și Domnia Voastră spre binele nu numai al României dar al Europei întregi. Ați luminat o situație cât se poate de obscură, care constituia marea necunoscută în Europa. Am credința că încetul cu încetul relațiile Domniilor Voastre cu Rusia se vor preciza și că, începând cu reluarea schimburilor comerciale între cele două țări, veți ajunge apoi la relații diplomatice normale. Dar, firește, pentru aceasta va mai trebui încă timp căci pretențiile în contra Rusiei sunt încă prea mari la Domnia Voastră. Și apoi mai este Basarabia, chestiune rămasă deschisă.

– Vă vorbeam odinioară de politica mea de prietenie și cum înțelegeam eu aceste prietenii. Vă mărturisesc că aș fi încântat asta și România să înceapă a face același lucru. Să aibă un plan de conduită bine fixat și să-l urmărească în cea mai complectă independență, fără a avea aerul că aștepta cuvântul de ordine de la Marii săi aliați. Aceștia, orice sfaturi ar da, se vor gândi vecinic mai înainte de toate la interesele lor proprii, căci nu văd în cei mai mici, oricât de dragi le-ar fi, decât instrumente ale politicii lor de dominațiune (aluzie vădită la Franța, dar n-am relevat-o, nevoind să intrerup o așa de interesantă dezvoltare).

– Tot cam așa e și cu rolul pe care Beneș caută să vă facă să-l jucați în Mica Înțelegere. Domnul Beneș este incontestabil un creier, dar îl cred un creier prea mare pentru țara sa prea mică. Ar fi un extraordinar ministru de Externe în Anglia sau Franța, căci vede mare și astăzi n-are destul câmp de activitate. Sunt sigur că Domnul Mironescu va fi simțit deja cursa în care aliatul său, în înțelegere probabil cu Iugoslavia, vrea să-l tragă și că nu ne va lăsa să fie jucat. Logica lucrurilor, ca și însemnătatea țării D-tale, ar cere că, dacă unul dintre trei ar trebui să domine și să conducă pe ceilalți, aceasta nu ar putea fi decât România. Dar o repet, Beneș e atât de abil încât vă va putea încurca mult dacă nu luați aminte.

– Sunt informat că relațiile Domniei Voastre cu bulgarii sunt pe calea de a fi regulate și acest lucru mă bucură, căci e nevoie pentru toată lumea ca să aveți cu dânsii raporturi de strânsă prietenie. Tot așa și cu Ungurii.

Aici l-am oprit pentru a-i spune că acești vecini ai noștri sunt intratabili, că încurajați de Domnul Mussolini pe de o parte, și de Lordul Rothermere²³ pe de alta, duc cea mai aprigă campanie împotriva noastră.

²¹ **Iuliu Maniu** (1873-1953), om politic ardelean. A fost membru al Partidului Național Român și deputat de Budapesta. A fost unul dintre principalii organizatori Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, fiind ales ministru-prezident al Consiliului Dirigent al Transilvaniei (2 decembrie 1918 – 4 aprilie 1920). În 1919 a devenit președintele Partidului Național Român, constituind în 1926 Partidul Național Țărănesc. A condus primele guverne național țărăniste (10 noiembrie 1928 – 10 octombrie 1930, 20 octombrie 1932 – 13 ianuarie 1933). A fost principalul lider al opoziției democratice în timpul guvernării Antonescu, devenind ministru fără portofoliu în guvernul Sănătescu, la 23 august 1944. A fost arestat la 14 iulie 1947, fiind condamnat la închisoare pe viață. A murit în penitenciarul Sighet.

²² Protocolul Litvinov a fost încheiat la Moscova la 9 februarie 1929 între URSS, RSS, Polonia, Letonia, Estonia și România, pentru intrarea imediată în vigoare a pactului Briand-Kellogg din 27 august 1928. Ulterior au aderat Lituania, Finlanda, Turcia și Persia.

²³ **Harold Harmsworth, Primul Viconte de Rothermere** (1868-1940), om politic și proprietar al trustului de presă Associated Newspapers Ltd., deținând ziarul „Daily Mail”. A fost președinte al Consiliului Aerului (26 noiembrie 1917 – 26 aprilie 1918) și membru pe viață al Casei Lorzilor (din 27 iunie 1919).

– Știu toate astea, mi-a răspuns ministrul, după cum știu și concesiile bănești ce le-ați propus în chestia optanților.

Dacă Domnul Mussolini i-a încurajat prin declarațiile cunoscute și acum în urma prin vizită Domnului Grandi²⁴ pe care o vor exploata mai mult decât merită, o știți tot așa de bine ca mine, a făcut-o nu fiindcă Ducele ar fi în contra Domniilor Voastre, ci fiindcă așa îl povățuiește politica fățișe ce face încă în contra Franței – dar sper, nu pentru multă vreme, căci vor sfârși și dânsii prin a înțelege.

Tot așa și cu campania Lordului englez în favoarea Ungariei. Crezi domnia ta că așa de dârza campanie ar fi putut fi început o și atât de multă vreme continuată fără consimțământul tacit al Guvernului englez? Nu zic că guvernul Domnului Balwin a inventat-o, fiindcă nu o cred; este sigur însă pentru mine că el nu o vede cu ochii răi fiindcă prin ea cauzează neplăceri prietenei sale Franța. Căci cu toată incontestabila prietenie de astăzi și de mâine dintre aceste două țări, fără de care haosul în Europa ar fi de neînchipuit, totuși niciuna nici cealaltă nu scapă vreo ocaziune de a-și pricinui reciproc mici neplăceri pentru ca nu cumva una din ele se sfârșească prin a crede că poate domina pe cealaltă.

Lordul Rothermere, ca și Domnul Mussolini, nu sunt inamicii Domniei Voastre, aș zice chiar pentru cel d-al doilea că vă iubește mai mult decât ca pe unguri, dar ce vreți? Sunt la mijloc alte mistere ale politicii celor mari, care în speță vă aduc Domniei Voastre neplăceri nemeritate. Nu vă lăsați a fi impresionați prea mult de aceste lucruri trecătoare și căutați mai bine – făcând cele mai mari sacrificii bănești – a vă înțelege direct cu Ungurii, căci, o știu bine, Domnul Bethlehem (sic!)²⁵ este animat de cele mai bune dispoziții.

– Vă pot astăzi spune în chip definitiv că optimismul meu a triumfat și că probabil până la finele lunii înțelegerile cu Grecia ca și cu Franța vor fi îndeplinite, că cu chipul acesta nu voi mai avea absolut nici o afacere serioasă în suspensie și că îmi voi putea întrebuița de aici înainte tot timpul la căutarea și facerea de noi prietenii, după sistemul ce v-am expus și pe care vi-l recomand căci e singurul bun.

Filality, nr. 168

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1920-1930, vol. 1, ff. 164-167]

8. 30 mai 1930, Ankara. Raport al ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp, către ministrul Afacerilor Străine, George G. Mironescu, privind audiențele acestuia la ministrul turc al Afacerilor Străine. Se prezintă viziunea oficialului turc privind problemele pentru climatul de securitate în Europa și propunerea unor pacte de neagresiune, între care unul regional între U.R.S.S., Polonia, Cehoslovacia, România și Turcia. Se sugerează că Turcia poate îndeplini, împreună cu Cehoslovacia, rolul de mediator în diferendul româno-sovietic privind Basarabia.

²⁴ **Dino Grandi, Primul Conte di Mordano** (1895-1988), avocat și om politic fascist. În 1921 a fost ales deputat din partea Partidului Național Fascist. A fost subsecretar de stat al Ministerului de Interne (1923-1929), ministru al Afacerilor Străine (12 septembrie 1929 – 20 iulie 1932), ambasador la Londra (1932-1939), ministru al Justiției (12 iulie 1939 – 5 februarie 1943) și președinte al Camerei Fasciilor și Corporațiilor (30 noiembrie 1939 – 2 august 1943). A fost inițiatorul motiunii votate în Marele Consiliu Fascist din 24 iulie 1943, cerând restabilirea prerogativelor regale asumate de Mussolini. În august 1943 a fugit în Spania și Portugalia, iar în 1948 s-a stabilit în America de Sud. A revenit în Italia în anii '60.

²⁵ Greșeală de tipar, de fapt „Rothermere”.

May 30, 1930, Ankara. Report of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp, to the Minister of Foreign Affairs, George G. Mironescu, on his discussion with the Turkish Minister of Foreign Affairs. The report underlines the Turkish official's vision on hot zones for European security and the proposal for non-aggression pacts, such as one between the USSR, Poland, Czechoslovakia, Romania and Türkiye. Türkiye and Czechoslovakia could mediate in the Romanian-Soviet dispute on Bessarabia.

Domnule ministru,

Cu ocaziunea celor două audiențe ce le am avut la Ministrul Afacerilor Străine Tevik Rüştü Bey, Excelența Sa, fără nicio sfortare din partea mea, mi-a expus în de-amănunt concepțiile sale politice. Din această lungă conferință, desprind următoarele puncte esențiale:

Tevik Rüştü Bey vede în Europa trei zone periculoase:

- 1) Zona coridorul Danzig;
- 2) Zona frontierelor dintre Rusia, Polonia și România;
- 3) Zona hotarelor Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor.

Pentru a elimina posibilitățile de conflicte armate în aceste zone, este necesar ca, pe baza principiilor Protocolului de la Geneva, să se încheie pacte de neagresiune de felul aceluia denumit Litvinoff, conținând însă în plus – și aceasta este esențial – obligațiunea pentru părțile contractante de a coopera la sancțiuni colective în caz de agresiune din partea unuia dintre contractanți împotriva unui alt Stat semnatar al pactului regional.

Pactul regional din zona a doua ar trebui să fie semnat de următoarele state: Rusia, Polonia, Cehoslovacia, România și Turcia. Încheierea pactului ar trebui să fie primul pas în opera de pacificare în această zonă, apoi să procedeze la eliminarea punctelor de fricțiune, în special a chestiunii Basarabiei. Tevfik Rüştü Bey este convins că, oferindu-se compensațiuni, s-ar putea obține recunoașterea din partea Rusiei a alipirei Basarabiei. Domnia Sa ține însă foarte mult ca rolul de mijlocitor să fie făcut nu de Turcia singură, ci de Turcia alături de Cehoslovacia. Din expunerea Domniei Sale nu reieșeau bine motivele pentru care Excelența Sa crede că numai aceste două State împreună ar putea ajuta în mod eficace rolul de mijlocitor; însă lucrul îi pare atât de important, încât mi-a spus că, îndată ce va fi terminat cu Grecia, și de astă dată momentul încheierii se apropie, va concentra toate sfortările sale asupra acestui punct: adică reluarea relațiilor diplomatice dintre Cehoslovacia și Rusia sovietică, apoi încheierea pactului regional cuprinzând cele cinci State susnumite, și în fine acțiunea Turco-Cehoslovacă pentru eliminarea chestiunii Basarabiei.

În privința intrării Turciei în Societatea Națiunilor, chestiune foarte importantă după părerea mea, și am constatat că colegul meu polon Olszowski lucrează în mod efectiv în acest sens, Tevfik Rüştü Bey mi-a spus că Turcia nu poate intra decât dacă ar avea garanția că va fi reprezentată în Consiliul Societății. Dar se pare că nu mai pretinde un loc permanent, ci s-ar mulțumi cu un loc semipermanent. În ceea ce mă privește nu văd de ce i s-ar refuza.

Intrarea Turciei în Societatea Națiunilor ar slăbi legătura dintre Rusia și Turcia, tot așa după cum intrarea Germaniei în Societatea Națiunilor a depărtat-o de Uniunea Republicii Sovietice.

I. Carp²⁶, nr. 665

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1920-1930, vol. 1, ff. 243-244]

²⁶ **Ion P. Carp** (1876-1960), diplomat. Era fiul omului politic Petre Carp. A fost ministru plenipotențiar în Turcia (1 mai 1930 – 1 februarie 1934).

9. 20 iunie 1930, Ankara. Raport al ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp, către ministrul Afacerilor Străine, George G. Mironescu, privind discuțiile cu ambasadorul francez la Ankara privind proiectul de pact regional între U.R.S.S., Polonia, Cehoslovacia, România și Turcia. Ambasadorul francez sugerează că un asemenea pact ar afecta poziția Iugoslaviei în cadrul Micii Înțelegeri.

June 20, 1930, Ankara. Report of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp, to the Minister of Foreign Affairs, George G. Mironescu, on the discussions with the French Ambassador in Ankara regarding the proposed regional pact between USSR, Poland, Czechoslovakia, Romania and Türkiye. The French Ambassador suggests that such a pact could endanger Yugoslavia's position in the Little Entente.

Domnule ministru,

Cu ocaziunea ultimei mele deplasări la Sambul, am avut cu ambasadorul Franței²⁷ o conversațiune de aproape o oră asupra proiectului Ministrului Afacerilor Străine, Tevfik Rüştü Bey, despre care trata raportul meu confidențial No. 665 din 30 mai a.c.

Am constatat că Conte Cambrun cunoștea acest proiect și că-l consideră nu ca o combinațiune văzută dintr-o imaginațiune prea fertilă, ci ca un inel în lanțul de convenții cu care Guvernul turc vrea să asigure pacea de care Turcia are nevoie, spre a se consolida pe noua bază națională. Totuși, Conte Cambrun mi-a spus că, până acum, a raportat Guvernului francez asupra acestui proiect, deoarece vrea în prealabil să-și dea bine seamă de scopul ce crede că se ascunde în dosul gândului de a atrage în această combinațiune și Cehoslovacia, deși acest Stat n-are frontarie comună cu Rusia. Conte Cambrun se întreabă dacă nu cumva ar fi dorința de a disloca întrucâtva Mica Înțelegeri. Am adaos că, dacă în adevăr acesta ar fi scopul atragerii Cehoslovaciei în pactul regional cu Rusia, s-ar putea bănui că ideea este sugerată de Italia. Tot mai clar în adevăr reiese politica de izolare a Iugoslaviei, dusă cu atâta perseverență de Mussolini, sub ale cărui auspicii s-a încheiat zilele trecute convențiunea greco-turcă, și căruia de Tevfik Rüştü i-a exprimat de pe tribuna Parlamentului și prin Ambasadorul Turciei la Roma recunoștința Guvernului turc. Semnificativ de asemenea în această privință este că, la banchetul oferit cu ocaziunea încheierii convențiunei Greco-turce la Ankara Palace, erau poftiți, în afară de Însărcinatul cu Afaceri al Italiei, Ambasadorul Republicelor Sovietice Souritz și Ministrul Ungariei Tahy²⁸ care, fiind deja instalat la Yeni-Keuy, a făcut cu soția sa lungul drum la Ankara numai pentru a lua parte la banchet.

Menționez acest detaliu fiind că este simpatic.

Așadar, după convențiunea pentru lichidarea chestiunii schimbului populațiunilor, va urma, tot sub auspiciile Italiei, un pact greco-turc de conciliațiune și arbitraj, la fel cu acele încheiate cu Italia, Bulgaria și Ungaria, apoi un aranjament naval și poate un pact balcanic, din care Iugoslavia ar rămâne exclusă. Apoi un pact regional pe frontul rusesc, în care ar intra Cehoslovacia și România, dizlocându-se astfel întrucâtva Mica Înțelegeri.

²⁷ Charles Pineton de Chambrun (1875-1952), diplomat francez. A îndeplinit misiuni la Vatican, Berlin, Washington D.C., St. Petersburg (1914-1917), Atena (1924-1926) și Viena (1926-1928). A fost ambasador în Turcia (1928-1933) și la Roma (1935-1938). În 1939 a publicat lucrarea „Atatürk și noua Turcie” („Atatürk et la Turquie nouvelle”). La 4 aprilie 1946 a fost ales membru al Academiei Franceze.

²⁸ László Tahy (1881-1940), diplomat și om politic maghiar. Și-a început cariera diplomatică în 1905, la București. A servit la consulatul din Monastir (1907-1909) și Mitrovița (1909-1913), apoi la Bagdad și Constantinopol. A fost ministru plenipotențiar la Praga (1920-1924), Ankara (1924-1934), Berna (1934), șef al delegației la Societatea Națiunilor. A fost secretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri (1935-1938).

Trebuie să mai adaug că Conte Cambrun mi-a spus că Tevfik Rüştü i-ar fi vorbit de șase state care ar intra în pactul regional cu Rusia, dar nu-și aducea aminte de care era a șaselea stat. Mie, Tevfik Rüştü nu mi-a vorbit de cât de cinci state: anume Rusia, Polonia, Cehoslovacia, România și Turcia. De aceea mă întreb dacă în concepțiunea sa al șaselea stat n-ar fi Ungaria?

Cred util ca în legătură cu cele sus arătate să atrag atențiune Excelenței Voastre asupra faptului că, de aproximativ un an, Iugoslavia nu este reprezentată în Turcia decât de un Însărcinat cu Afaceri inexistent, care trăiește la Sтамбул și nu vine niciodată la Ankara. Este, după părerea mea, o mare greșeală ce o face guvernul din Belgrad de a lăsa fără titular un post ca acela de Ankara, unde se pregătesc poate acorduri la care ea nu participă și, deci, pot fi contrare intereselor sale.

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1920-1930, vol. 1, ff. 250-252]

10. Octombrie 1930, București. Buletin de informare al Ministerului Afacerilor Străine, Direcția Politici Orientale, Secția Balcanică, rezumând rapoartele ministrului pleni-potențiar de la Ankara, Ion P. Carp. Se prezintă vizita ministrului turc al Afacerilor Străine în U.R.S.S. și o discuție avută de Carp în care oficialul turc a exclus posibilitatea unor alianțe cu Polonia sau Mica Înțelegere. De asemenea, Turcia a condiționat participarea la conferința Uniunii Paneuropene de primirea unui loc în Consiliul Societății Națiunilor.

October 1930, Bucharest. Information bulletin of the Ministry of Foreign Affairs, Eastern Politics Direction, the Balkan Section, summarizing the reports of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp. The Turkish Minister of Foreign Affairs visited the USSR and, discussing with Carp, excluded the possibility of an alliance with Poland or the Little Entente. Also, Türkiye conditioned its presence at the conference of the Pan-European Union with a seat in the League of Nation's Council.

Călătoria Ministrului Afacerilor Străine Turc în Rusia

Domnul Ministru Carp raportează la 10 octombrie că Tevfik Ruși Bey, Ministrul Afacerilor Străine, întors la Ankara din călătoria sa în Rusia Sovietică, a făcut ziariștilor o serie de declarațiuni, arătând impresiunile sale favorabile și intimitarea relațiunilor dintre Republica turcească și Republica comunistă.

De relevant este hotărârea ce pare a fi fost luată la Moscova ca, în viitor, Miniștrii Afacerilor Străine ai ambelor State să se întâlnească în mod periodic, după norma adoptată de Guvernele Statelor Micii Înțelegeri.

Totuși, în declarațiile făcute corespondentului lui „London General Press”, reproduse în ziarul „Le Milliet”, Tevfik Rüştü Bey a simțit nevoia de a atenua impresia ce ar putea produce afișarea intimității relațiilor Turciei cu Republica sovietică, făcând o expunere a politicii sale externe, care tinde exclusiv la consolidarea păcii. „Nu există, zice Domnia Sa, printre prietenii noștri nici unul cu care am fi aliat. Toată lumea e pusă pe același picior de egalitate absolută”

*

La 13 Octombrie, D-l Ministru Carp mai raportează că, din convorbirea pe care a avut-o la 11 Octombrie cu Ministrul Afacerilor Străine al Turciei despre călătoria acestuia în Rusia, se desprinde, de asemenea, o tendință vădită de a atenua impresia că această vizită la Moscova

ar fi avut un caracter demonstrativ în momentul când, la Geneva, se discută planul Domnului Briand²⁹.

Deși Tevfik Rüştü Bey afirmă că n-a negociat nimic cu Guvernul sovietic, el nu tăgăduiește, totuși, c-a examinat cu Comisarul Afacerilor Străine [Maxim Litvinov]³⁰ chestiunile privitoare la politica internațională și, între altele, problema federației europene.

Tevfik Rüştü Bey a spus, cu acest prilej, că Turcia n-are alianțe și, din principiu, consideră că alianțele nu duc decât la contra-alianțe și la război; că numai tratatele de arbitraj și de neutralitate pot mări siguranța și stabili pacea; că, de aceea, Turcia a încheiat tratate de neutralitate cu Rusia, Persia, Afghanistanul, Italia, Bulgaria, Ungaria, Franța și este pe punctul de a încheia un tratat similar cu Grecia; și, în fine, că nici protocolul adițional semnat în Decembrie 1929 cu Karachan³¹ nu constituie o alianță, ci numai o precizare a neutralității, precizare pe care Ministrul Afacerilor Străine turc ar fi gata s-o introducă și în celelalte tratate de acest fel.

La întrebarea D-lui Carp dacă D-sa ar avea intenția să întindă sistemul tratatelor de neutralitate și la alte State, ca de exemplu Polonia, Statele Micii Înțelegeri, Tevfik Rüştü Bey a răspuns că nu poate încheia asemenea tratate cu State care au alianțe, deoarece alianțele sunt contrare spiritului neutralității și că, dacă Turcia ar încheia tratate de neutralitate cu Statele care au alianțe, jocul acestor alianțe ar face ca păstrarea neutralității să devină imposibilă.

La obiecția Ministrului României că și Franța are alianțe și că nu vede vreo deosebire în această privință între Franța și România, Tevfik Rüştü Bey a răspuns că Franța a putut semna cu Turcia un tratat de neutralitate fiindcă s-ar fi exclus din ipotezele de conflagrație posibile sau probabile Statele balcanice. Domnul Carp, obiectând din nou că Iugoslavia este un Stat balcanic și aliat Franței și că un război italo-iugoslav ar declanșa un război general la care ar participa Bulgaria, Ungaria și Rusia, a întrebat pe Tevfik Rüştü Bey cum ar juca în această ipoteză clauza neutralității și de ce n-ar putea juca la fel și față de România? Întrebarea a rămas, însă, fără răspuns.

În privința planului Briand, Tevfik Rüştü Bey a declarat foarte categoric că Turcia nu va participa la lucrările Comisiei pregătitoare a Conferinței paneuropene decât numai dacă va fi poftită pe un picior de absolută egalitate cu Statele membre ale Societății Națiunilor. Domnia Sa s-a plâns că, până acum, Turcia n-a primit încă nicio încurajare din partea Marilor Puteri și că legitima sa pretenție de a fi reprezentată în Consiliul Societății Națiunilor a fost veșnic respinsă. În aceste condiții, Turcia nu-și poate schimba atitudinea și va prefera să rămână la o parte decât să fie tratată ca Statele de infimă importanță.

*

Asupra călătoriei ce făcuse în Rusia, Șeful de Cabinet al lui Tevfik Rüştü Bey a declarat Ministrului nostru că a păstrat impresia unei munci intense; că industria s-ar dezvolta repede la Leningrad, unde lucrează actualmente în toate ramurile industriale 400.000 de lucrători; că

²⁹ **Aristide Pierre Henri Briand** (1862-1932), om politic și jurist francez. Și-a început cariera politică în cadrul Partidului Socialist Francez, fiind ales deputat în 1902. A fost ministru al Instrucției Publice și Cultelor în 1906 și ministru al Justiției în mai multe rânduri, apoi prim-ministru în mai multe rânduri: 1909-1911, 1913, în Primul Război Mondial (29 octombrie 1915 – 17 martie 1917), 1915-1917, 1921-1922, 1925-1926 și 1929. S-a remarcat ca ministru al Afacerilor Străine (23 iulie 1926 – 12 ianuarie 1932), calitate în care a negociat tratatele de la Locarno, în 1925 și Pactul Briand-Kellogg, în 1928.

³⁰ **Maxim Litvinov** (1876-1951), om politic și diplomat sovietic. A fost reprezentant al guvernului sovietic la Londra (8 noiembrie 1917 – septembrie 1918), adjunct al comisarului pentru afaceri străine (1921-1930) și comisar pentru afaceri străine (21 iulie 1930 – 3 mai 1939), ambasador la Washington D.C. (10 noiembrie 1941 – 22 august 1943).

³¹ **Lev Karachan** (1889-1937), diplomat sovietic. A fost comisar adjunct al Afacerilor Străine în 1918-1920 și 1927-1934. A fost reprezentant diplomatic la Varșovia (1921), Beijing (1923-1936) și Ankara (29 iunie 1934 – 7 mai 1937). A fost epurat în 1937.

conducătorii tehnici sunt americani și germani; c-au călătorit în Marea Neagră pe un vas nou cu motor Diesel, construit în șantierele din Leningrad; că trenurile merg bine și, în sfârșit, că economia generală a Statului progresează, cu toate că standardul vieții este scăzut.

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1920-1930, vol. 1, ff. 271-273]

11. 15 iulie 1932, București. Buletin de informare al Ministerului Afacerilor Străine, Direcția Politici Orientale, Secția Balcanică, privind demersurile Turciei de abolire a Comisiunii Internaționale a Strâmtoarelor după ce va deveni membru al Societății Națiunilor. July 15, 1932, Bucharest. Information bulletin of the Ministry of Foreign Affairs, Eastern Politics Direction, the Balkan Section, on Türkiye's attempts to abolish the International Straits Commission after becoming a member of the League of Nations.

Chestiunea strâmtoarelor

Domnul Laptew, însărcinatul nostru cu afaceri la Londra, semnaleză la 29 iunie că Guvernul din Ankara a început să desfășoare o deosebită activitate diplomatică în scopul de a obține abolirea Comisiunii Strâmtoarelor. Este vorba de un nou aspect al dependenței tot mai vădite a Turciei față de Soviete. Interesul Sovietelor de a rămâne stăpâne pe Marea Neagră s-ar manifesta deci pe calea unei acțiuni diplomatice turcești, acțiune ce s-ar desvolta după intrarea Turciei în Societatea Națiunilor când, devenind membră a Societății, Turcia va pretinde suprimarea Comisiunii Strâmtoarelor. În cercurile turcești se pretinde că Grecia, care susține alături de Italia și Germania intrarea Turciei în Liga Națiunilor, ar fi deja câștigată în favoarea suprimării actualului regim al strâmtoarelor.

Presa britanică s-a și făcut ecoul acestei știri și prezența la Londra a Amiralului Rauf Bey³², fost Prim Ministru al Turciei, ar putea fi pusă în legătură cu această tendință a Guvernului din Ankara.

În această chestiune, D-l Antoniadă³³, Ministrul nostru pe lângă Societatea Națiunilor, informează la 8 Iulie că delegatul turc i-a declarat că nu are nici-o cunoștință despre vreo intențiune a Guvernului său de a ridica chestiunea Comisiunii Strâmtoarelor. Aceasta constituind o cerere de revizuire a tratatului de la Lausanne, ea nu ar cadra cu politica Guvernului turc care s-a declarat pentru respectarea aceluși tratat.

Deasemenea membri Secretariatului General al societății Națiunilor, care au luat parte la negocierile viitoare la intrarea Turciei în Societatea Națiunilor, au afirmat D-lui Antoniadă că, în cursul acestor negociațiuni, turcii n-au făcut nicio aluziune prin care să se poată deduce intențiunea lor de a ridica chestiunea comisiunii strâmtoarelor.

³² **Rauf Orbay** (1881-1964), amiral, om politic și diplomat otoman de origine abhază. S-a distins la comanda crucișătorului Hamidiye în Primul Război Balcanic. În timpul Primului Război Mondial a fost comandant al Marinei Otomane, din 1917. A fost ministru al Marinei (14 octombrie – 8 noiembrie 1918), conducând delegația care a semnat armistițiul de la Mudros din 30 octombrie 1918. S-a alăturat mișcării naționaliste conduse de Mustafa Kemal Atatürk. A condus guvernul provizoriu al Marii Adunări Naționale (12 iulie 1922 – 4 august 1923). A fondat Partidul Republican Progresist în 1924, care a fost desființat în 1925. Judecat în țară după tentativa de asasinat contra președintelui Turciei de la Izmir din 17 iunie 1926, a părăsit Turcia timp de 10 ani. A fost ambasador la Londra (1942-1944).

³³ **Constantin Antoniadă** (1880–1954), diplomat și jurist. A participat ca expert juridic pe lângă delegația română la Conferința de Pace de la Paris din 1919. A fost ministru plenipotențiar la Geneva, pe lângă Societatea Națiunilor (15 ianuarie 1928 – 15 noiembrie 1936) și Berna (15 noiembrie 1936 – 19 iunie 1937). În 1948 s-a alăturat exilului românesc, devenind membru al comitetului director al Asociației pentru Ajutorarea Refugiaților Români CAROMAN.

În fine D-l Politis³⁴, delegatul Greciei, a declarat Ministrului nostru că nu știe ca Guvernul său să fi fost pus în curent asupra unor asemenea intențiuni și să fi promis vreun spijin.

Pe de altă parte D-l Eliad³⁵, Însărcinatul nostru cu afaceri la Ankara, informează la 9 iulie că, în ultima săptămână, au circulat două versiuni: una că Turcia ar condiționa intrarea ei în Societatea Națiunilor de desființarea comisiei strâmtorilor și alta că, imediat după admiterea ei în Societatea Națiunilor, Guvernul turc va cere desființarea sus-zisei comisii.

Ambele versiuni au produs mirare și cercul oficiale au declarat că ele nu corespund deloc intențiunilor Turciei.

În cursul conversațiunii avute de Ambasadorul Franței [Chambrun] cu ministrul Afacerilor Străine turc în preajma invitării Turciei în Liga Națiunilor, Tewfik Rușdi Bey nu a făcut nici cea mai vagă aluziune asupra vre-unei asemenea intențiuni.

În fine D-l Langa Rășcanu³⁶, ministrul nostru la Atena, informează la rândul său că până la 9 iulie Guvernul elen nu primise, nici de la Ankara, nici de aiurea vre-o știre privitoare la această chestiune și că în niciun caz Grecia, care are datoria a fi de strajă în Comisiunea Strâmtorilor, n-ar putea sprijini Turcia în suprimarea actualului regim al strâmtorilor.

Toate Legațiunile noastre, care ar fi fost în măsură a o face, sunt rugate a lămuri această chestiune, comunicând cât mai neîntârziat Ministerului rezultatul cercetărilor lor.

Buletinul no.13, No.36198/932, 36259, 36260/932

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1931-1934, vol. 2, ff. 91-93]

12. 1 august 1932, București. Buletin de informare al Ministerului Afacerilor Străine, Direcția Politici Orientale, Secția Balcanică, privind demersurile Turciei de abolire a Comisiei Internaționale a Strâmtorilor după intrarea ei în Societatea Națiunilor.

August 1, 1932, Bucharest. Information bulletin of the Ministry of Foreign Affairs, Eastern Politics Direction, the Balkan Section, on Türkiye's attempts to abolish the International Straits Commission after becoming a member of the League of Nations.

Chestiunea strâmtorilor

Cu privire la chestiunea de a ști dacă Turcia va cere, după intrarea ei în Societatea Națiunilor, desființarea Comisiunii Strâmtorilor (a se vedea Buletinul No.13/932 pagina 39) domnul Eliad, Însărcinatul nostru cu Afaceri la Ankara, ne comunică la 10 iulie următoarele:

Cunoscând eforturile pe care le face Turcia pentru a scăpa de orice amestec străin de natură a aduce o știrbire suveranității sale, pare a fi foarte probabil, ca la momentul oportun, Guvernul turc să ceară desființarea Comisiunii Strâmtorilor.

³⁴ **Nicolae Politis** (1872-1942), diplomat grec, jurist și profesor de drept internațional. A fost membru al delegației la Conferința de la Londra (1912-1913), ministru de externe (26 septembrie 1916 – 13 decembrie 1918, 20 noiembrie 1919 – 4 noiembrie 1920, 3 octombrie – 14 noiembrie 1922), ministru plenipotențiar la Paris (1924-1925, 1927-1940) și delegat la Societatea Națiunilor.

³⁵ **Constantin Marinescu-Eliad** (1895-?), diplomat. A fost numit atașat de legăție la 15 noiembrie 1923, secretar de legăție clasa a III-a la 16 noiembrie 1925 și consilier de legăție la 1 noiembrie 1937. A fost în misiune la Ankara, Teheran, Praga, Moscova etc. La 1 noiembrie 1945 a fost director-adjunct al afacerilor administrative, consulare și judiciare în diviziunea administrativă a Ministerului Afacerilor Străine.

³⁶ **Constantin Langa-Rășcanu**, diplomat. A fost ministru plenipotențiar la Sofia (1 octombrie 1920 – 1 noiembrie 1924) și Atena (1 noiembrie 1924 – 15 decembrie 1936).

Domnul Eliad crede însă că Guvernul turc nu va formula o astfel de cerere decât dacă își va forma convingerea că ar avea șanse să reușească, căci, în caz contrar, Turcia nu ar avea niciun motiv să riște un eșec, mai ales imediat după admiterea ei în sânul Ligei.

Domnul Eliad mai observă că graba pe care Turcia ar pune-o ca să ceară desființarea Comisiunii Strâmtorilor nu și-ar găsi justificarea decât în satisfacerea unui punct de amor propriu, deoarece, în practică, această Comisiune nu împiedică de loc îndeplinirea planurilor lor.

În fine, tendințele de apropiere turco-elene și turco italiene fac pe Însărcinatul nostru cu Afaceri să creadă că guvernele din Roma și Atena, chiar dacă nu vor susține pe față cererea Turciei, vor fi dintre acele care nu-i vor face o serioasă opozițiune.

Buletinul nr.14, nr. 39530/932

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1931-1934, vol. 2, ff. 102-103]

13. 15 august 1932, București. Buletin de informare al Ministerului Afacerilor Străine, Direcția Politici Orientale, Secția Balcanică, în care se arată că demersurile Turciei de abolire a Comisiei Internaționale a Strâmtorilor după intrarea ei în Societatea Națiunilor sunt un zvon lansat de U.R.S.S.

August 15, 1932, Bucharest. Information bulletin of the Ministry of Foreign Affairs, Eastern Politics Direction, the Balkan Section, showing that Türkiye's attempts to abolish the International Straits Commission after becoming a member of the League of Nations are nothing more than a rumour launched by the USSR.

Zvonuri privitoare la intențiunea Turciei de a cere modificarea regimului strâmtorilor

Domnul V. Anastasiu, Delegatul României în Comisiunea Strâmtorilor, comunică la 29 iulie că zvonul, privitor la intențiunile Guvernului turc de a cere abolirea Comisiunii Strâmtorilor a pornit de la Moscova.

Ziarele rusești au fost primele ce au răspândit acest zvon, reprodus apoi de presa engleză și de unele ziare franceze.

În schimb, presa turcă n-a pomenit nimic despre această chestiune. Guvernul Sovietic a încercat să sugereze Guvernanților turci că ceară modificarea regimului strâmtorilor; Ismet Pașa [Înönü] a răspuns însă că Turcia păstrează recunoștință Rusiei pentru ajutorul dat în timpul grele, dar că ține să trăiască în bune raporturi cu Puterile occidentale. De aceea, Ismez Pașa a adăugat că i-ar fi imposibil să propună modificarea regimului strâmtorilor, instaurat printr-o convențiune ce face parte integrantă din Tratatul dela Lausanne.

În urma acestui răspuns Sovietele au lansat știrea, cu totul tendențioasă, că Guvernul de la Ankara ar avea intențiunea să ceară suprimarea Comisiunii Strâmtorilor, știre pe care Guvernul turc n-a găsit oportun să o dezmință, spre a nu indispuie pe prietenii săi din Moscova.

Delegatul nostru în Comisiunea Strâmtorilor adaugă că în convorbirile ce le-a avut atât Admiralul Vassif Pașa, Președintele acelei Comisiuni, cât și cu unii din colegii tăi, ar reieși de asemenea că Guvernanții turci nu s-ar gândi să ceară schimbarea regimului în vigoare astăzi la Strâmtori. Amiralul Vassif Pașa ar fi confirmat chiar că Ministrul Afacerilor Străine, Tevfik Rüşti, găsește că este în interesul Turciei ca regimul actual și Comisiunea Strâmtorilor să continue a-și îndeplini misiunea prevăzută de Convențiunea de la Lausanne.

Buletinul nr. 15, nr. 41404/932

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1931-1934, vol. 2, ff. 104-105]

14. 1 septembrie 1932, București. Buletin de informare al Ministerului Afacerilor Străine, Direcția Politici Orientale, Secția Balcanică, privind acordul naval turco-sovietic. Se arată că U.R.S.S. dorea să obțină de la Turcia un angajament că va închide strâmtorile pentru statul cu care sovieticii ar intra în război.

September 1, 1932, Bucharest. Information bulletin of the Ministry of Foreign Affairs, Eastern Politics Direction, the Balkan Section, on the Turkish-Soviet naval pact. The USSR wanted to force Türkiye to bound itself on closing the straits for any state that would come at war with the Soviets.

Turcia și regimul strâmtorilor

La 12 august, D-l Anastasiu, Delegatul României în Comisiunea Strâmtorilor, ne dă, cu privire la atitudinea Guvernului turc în chestiunea strâmtorilor, următoarele informațiuni: Domnia-Sa Începe prin a reaminti că în Martie 1931 s-a semnat la Ankara între Turcia și Rusia Sovietică un acord naval, potrivit căruia urmează să se respecte statu-quo al flotelor celor două țări în Marea Neagră și nici-una dintre părțile contractante nu va putea proceda la vre-o sporire a flotei, fără un aviz prealabil de 6 luni.

În octombrie 1931, cu ocaziunea vizitei oficiale făcută la Ankara, D-l Litvinov a propus Guvernanților turci o extindere sau completare a acordului naval, semnat în Martie același an, propunere care, având drept scop o schimbare a regimului actual al Strâmtorilor, tindea să obțină de la Guvernul turc asigurarea sau chiar un angajament formal înscris, că la cererea Rusiei – în caz de război – Turcia va consimți la închiderea strâmtorilor.

Conducătorii turci au răspuns că nu văd necesitatea semnării unui nou acord naval, întru-cât nu există atunci nici-o temere de o eventuală agresiune sau un pericol de război. Acest răspuns nu a satisfăcut pe domnul Litvinov, care plecând de la Ankara, nu și-a putut ascunde nemulțumirea.

La finele lunii aprilie, cu ocaziunea vizitei făcute la Moscova de Ismet Pașa și Tewfik Rușdi Bey, chestiunea înțelegerii navale a fost reluată de ruși sub altă formă; se spune că conducătorii Sovietelor ar fi propus cu acel prilej Miniștrilor turci încheierea unei Convențiuni de alianță militară, în care ar fi figurat firește și angajamentul Turciei în chestiunea închiderii strâmtorilor, așa cum o dorea Rusia sovietică.

Guvernanții Turcia au refuzat – după câte se afirmă – propunerea rusă, menajând bine înțeles susceptibilitățile amicilor lor.

Ministrul turc al Afacerilor Străine a negat în două rânduri în chip categoric, față de reprezentanți ai presei străine, existența vreunui acord secret între Republica turcească și URSS.

Este foarte probabil că Sovietele vor continua în străduințele lor spre a obține de la Turci un angajament formal că Strâmtorile vor fi închise din primul moment al unui eventual război între Rusia, pe de o parte, și una sau două Mari Puteri navale, pe de alta.

Asupra rezultatelor ce ar avea în viitor asemenea încercări stăruitoare nu s-ar putea afirma astăzi nimic pozitiv.

Ceea ce este însă este cert e faptul că Turcia n-are niciun interes să ceară, a doua zi după admiterea ei în Societatea Națiunilor, modificarea regimului strâmtorilor, pus sub auspiciile Instituției Internaționale de la Geneva.

Comisiunea Strâmtorilor, de când a început să funcționeze, adică din 1924 și până astăzi, și-a îndeplinit misiunea în conformitate strictă cu convențiunea semnată la Lausanne la 24 Iulie 1923, fără a aduce nici-un fel de atingere suveranității țării teritoriale.

De aceea, încheie D-l Anastasiu, nu există niciun motiv pentru a pune la îndoială declarațiunea cercurilor oficiale turcești că Guvernul Republicii nu s-a gândit să propună sau să ceară vreo modificare a regimului stabilit pentru Strâmători printr-o convenție ce face parte integrantă din Tratatul dela Lausanne.

Buletinul no.16, no.44840/932

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1931-1934, vol. 2, ff. 106-108]

15. 5 septembrie 1932, Istanbul (Therapia). Extras din raportul ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp, către Alexandru Vaida-Voievod, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, privind poziția exprimată de ministrul turc al Afacerilor Străine față de regimul strâmtorilor. Oficialul turc arată că Turcia nu va cere desființarea Comisiei Internaționale a Strâmtorilor, urmând în continuare o politică de neutralitate.

September 5, 1932, Istanbul (Tarabya). Excerpt from the report of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp, to Alexandru Vaida-Voievod, the President of the Council of Ministers and the Minister of Foreign Affairs, on the Turkish Minister of Foreign Affairs's position on the Straits regime. The Turkish official claimed that Türkiye shall not ask for the dissolution of the International Straits Commission, continuing to pursue a policy of neutrality.

Domnule președinte al Consiliului,

Ministrul Afacerilor Străine, Tevfik Rüştü Bey, fiind puțin suferind, m-a rugat să vii să-l văd alaltăieri la Yachting-Clubul din Insula Buyuk Ada (Prinkipo), și într-o foarte lungă conversațiune de o oră, mi-a expus vederile sale cu privire la cele două chestiuni care interesează deopotrivă România și Turcia: regimul strâmtorilor și organizarea păcii pe fruntaria occidentală a URSS.

În privința regimului strâmtorilor, Domnia sa mi-a declarat categoric că toate zvonurile, cum că Guvernul turc ar avea intențiunea să ceară cu ocaziunea viitoarei sesiunea Adunării Generale a Societății Națiunilor schimbarea regimului în vigoare sunt născocite și fără temei. Guvernul turc consideră, din contră, că actualul regim este conform cu politica de neutralitate pe care Turcia vrea s-o urmeze în mod permanent și toate împrejurările. Numai dacă Comisia Strâmtorilor, care lucrează în mod satisfăcător, la un moment dat ar căuta să depășească atribuțiile sale, călcând prețurile suverane ale Turciei, Guvernul turc ar trebui să reacționeze. Tot astfel în cazul când, în anumite împrejurări, unele Puteri ar încerca de exemplu să debarce trupe în zone de demilitarizate, Turcia ar fi nevoită să se împotrivescă, și acesta e sensul aluziunii la „condițiunile speciale militare” făcute în scrisoarea de responsivă la invitațiunea ce adresase Secretarului General din Geneva³⁷ Turciei de a intra în Societatea Națiunilor. Că Turcia posedă mijloacele militare de a închide strâmtorile, Excelența Voastră o știe din rapoartele mele și ale Atașatului nostru Militar de pe lângă această misiune, și nici Tevik Rüştü n-o tăgăduiește dar Domnia-sa mi-a repetat și de astă dată că Turcia nu va face uz de această facultate decât atunci când împrejurările ar sili-o să se declare beligerant, ceea ce bine înțeles ar pune capăt întregului

³⁷ **James Eric Drummond**, al 7-lea Conte de Perth (1876-1951), om politic și diplomat britanic. A fost primul secretar general al Societății Națiunilor (1 august 1920 – 2 iulie 1933), ambasador la Roma (1933-1939), consilier al Ministerului Informațiilor (1939-1940).

regim față de dânsa. Dar politica Turciei este o politică de neutralitate până la urmă până la ultima limită a posibilului, și Guvernul sovietic știe aceasta. Tevfik Rüştü Bey contestă că Guvernul din Moscova i-ar fi cucerit anumite angajamente de ordin militar care ar echivala de fapt cu o alianță dintre Turcia și Uniunea Sovietică. Or, din principiu, noul regim republican al Turciei este ostil sistemului alianțelor.

[I. Carp], nr. 1359-3

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1931-1934, vol. 2, f. 109 f/v]

16. 11 martie 1933, București. Notă a Inspectoratului de Siguranță București privind activitatea desfășurată de serviciul informativ al Legației turce de la București în Cadrilater. În rezoluția dată se cere luarea de măsuri pentru identificarea și supravegherea agenților de informații turci care activează în România.

March 11, 1933, Bucharest. Note of the Bucharest Security Inspectorate on the activity conducted in Cadrilater by the information service of Turkish Legation in Bucharest. Additional tasks were adopted to identify and monitor the activity of Turkish agents which operate in Romania.

Notă

1) Legațiunea Republicii turcești din Capitală se interesează de aproape de starea lucrurilor din Cadrilater, cu scopul de a afla starea spiritelor populației otomane din acea regiune.

2) Informațiunile ce se culeg se transmit Legațiunei de către persoane originare din Turtucaia sau Silistra și care se prezintă la legațiune, unde depun rezultatul cercetărilor făcute.

Aceste informații se aduc săptămânal de către aceleași persoane, care predau știrile direct fie Ministrului Turciei, fie atașatului militar turc.

Printre personalul Legațiunei figurează însă o persoană al cărui nume nu este cunoscut de nici unul din funcționari, ci numai de Ministru, și care se prezintă lunar la plata salariului, salariu ce-l primește de la Ministru și căruia îi încredințează informațiunile. Această persoană este în etate de circa 35 de ani, statură potrivită, păr negru, oacheș și nu se prezintă la Legațiune decât în ziua plății salariului, de obicei când nu sunt acolo funcționarii.

3) În afară de informatorii ministrului Turciei, la Consultatul turc, de asemenea, se concentrează o serie întreagă de informații, pe care le primește secretarul de legație Feizi Bey, însărcinat cu conducerea consultatului. Acesta primește informațiunile de la informatori fie în orele când nu este serviciu și atunci cu mare precauțiune, întrucât concediază omul de serviciu al consultatului, spre a nu putea observa persoanele care vizitează.

Despre Feizi Bey se știe că a funcționat la Legația turcă din Moscova, unde a condus biroul de informațiuni, și despre care se spune că nu ar face parte din Corpul diplomatic, ci ar fi ofițer din serviciul de informații, trecut temporar în diplomație pentru anumite însărcinări. Feizi Bey cunoscând limba română bine, se poate ușor introduce în anumite cercuri de la care să poată culege informațiuni.

4) De asemenea, maiorul Naci Bey (citește Nagy Bey) se ocupă cu procurarea de informațiuni. Acesta culege informațiuni de natură militară, pe care apoi le coordonează cu lucrările existente și le transmite mai departe. Sub o înfățișare de gentilom perfect, acest atașat militar vine în contact cu diferite persoane de la care primește toate datele de care are nevoie.

5) Este de notat faptul că, în ceea ce privește urmărirea diferitelor persoane ce se duc la Constantinopol, precum și călătoriile ce fac ofițerii români în Turcia, Legațiunea Turcă și Consutul comunică cifrat cu poliția din Istanbul.

6) Alt serviciu informativ al turcilor în țară este consultatul din Constanța condus de Asaf Bey, persoană foarte inteligentă și cu întinse relațiuni atât în Corpul diplomatic, cât și printre turcii din Constanța. Acesta are misiunea de a supraveghea întreaga regiune a Dobrogei, parte din Cadrilater, precum și județele din sudul Basarabiei și județele Covurlui și Brăila.

Este unul din cei mai importanți membri ai serviciului de informațiuni turcesc și, prin faptul că este partizanul colonizării turcilor din Dobrogea în Asia Mică, vine în contact cu locuitorii, de la care culege informațiunile de care are nevoie, plasându-și în același timp indicatori pretutindeni.

Spre a vedea importanța ce i se atribuie, trebuie menționat că, în cursul anului 1932, Asaf Bey fiind mutat la Batum, Legațiunea a cerut la Ankara să se revină asupra acestei transferări deoarece serviciul din acea localitate s-ar fi dezorganizat.

Personalul legațiunei turcești care se ocupă cu culegerea de informațiuni se ferește de a primi informatorii când sunt la serviciu toți ceilalți slujbași și, ca atare, spre a se putea stabili cine sunt informatorii, ar trebui o supraveghere de lungă durată atât la Legațiune cât și la domiciliile lui Feizy Bey din str. Episcopiei 3, etaj, cât și la cel al maiorului Naci Bey din Calea Moșilor 143, etaj 1.

[rezoluție³⁸] *Brigada Mobilă va lua măsuri de supraveghere secretă pentru identificări.*
ss. [indescifrabil]

[ACNSAS, Fond Documentar, dos. 12.478, ff. 46-47]

17. 2 iunie 1933, Ankara. Raport al ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp, către vicepreședintele Consiliului de Miniștri, George G. Mironescu, privind convorbirea între ministrul român și turc al Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu și Tevfik Rüştü Aras. S-a discutat despre chestiunea strâmtorilor și posibilitatea semnării unui pact de amicitie și arbitraj româno-turc, urmând o tendință de încheiere a unor astfel de tratate cu toate statele Micii Înțelegeri.

June 2, 1933, Ankara. Report of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp, to the Vicepresident of the Council of Ministers, George G. Mironescu, on the discussions between the Romanian and Turkish Ministers of Foreign Affairs, Nicolae Titulescu and Tevfik Rüştü Aras. The topic was the regime of the straits and the project of a Romanian-Turkish friendship and arbitration pact, following a trend to sign such treaties with the states of the Little Entente.

Domnul vice-președinte al Consiliului,

Ministrul Afacerilor Străine Tevfik Rüşdü Bey s-a întors de la Geneva sub farmecul personalității Domnului Ministru Titulescu. Într-o lungă conversațiune mi-a expus cu entuziasm armonia conlucrării sale cu Ministrul nostru al Afacerilor Străine în toate chestiunile cele mari la ordinea zilei și recunoștința ce-i o poartă pentru bunele sfaturi și concursul ce-i a dat. Chiar și în

³⁸ Rezoluția olografă apare pe documentul original.

Chestiunea Strâmtoarelor, domnul Titulescu l-ar fi sprijinit în mod efectiv și eficace, convingând pe domnul Paul Boncour de dreptatea tezei turcești și de avantajele ce le-ar prezenta pentru statele riverane ale Mării Negre. Deasemenea, și atitudinea binevoitoare a Domnului Titulescu față de Delegațiunea Sovietică, în problema definirii agresorului, îl face să întrevadă în viitor oarecare modalități de apropiere și conlucrare în acele părți ale Europei Orientale. În special Domnia Sa vede posibilitatea de a încheia și cu România, cu ocaziunea vizitei Domnului Titulescu la Ankara, în luna octombrie viitoare, un pact de amicitie și arbitraj, similar cu pactele de acest fel pe care Turcia le-a încheiat cu mai multe state, în special cu Franța și cu Spania.

Totuși, când l-am întrebat dacă pactul cu România ar putea cuprinde și o clauză de neutralitate, așa cum e stipulată în art. 1 al pactului franco-turc, Tevfik Rüşdü Bey, după câteva clipe de șovăire, mi-a răspuns că o asemenea clauză nu s-ar putea stipula decât în conformitate cu obligațiunea contractată prin Protocolul semnat cu d-l Karachan la Ankara, în 17 decembrie 1929, după care niciuna dintre părțile contractante nu poate negocia și încheia tratate politice cu terță puteri, fără consimțământul celeilalte părți. Domnia-sa crede că formula mai atenuată (*mitigée*) din Tratatul de amicitie între Turcia și Spania ar fi nimerită. Domnia Sa va continua cercetarea acestei chestiuni împreună cu domnul ministru Titulescu la Londra, cu ocaziunea Conferinței economice mondiale³⁹. Cred a fi înțeles că totodată Tevfik Rüşdü Bey ar dori să negocieze un tratat similar și cu Iugoslavia, ceeace ar stabili legături aproape identice între Turcia și toate Statele Micii Înțelegeri, căci cu Cehoslovacia, Turcia are deja un tratat de arbitraj.

I. Carp, nr. 1009-3

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1931-1934, vol. 2, ff. 130-131]

18. 9 iunie 1933, București. Referat al Brigăzii Mobile a Siguranței în care rezumă investigațiile privind serviciul informativ din jurul Legației Turce din București. Se evidențiază fenomenul emigrării populației musulmane din Cadrilater în Turcia și măsurile luate de guvernul turc pentru a încuraja astfel de acțiuni, printre care acordarea unor burse de studii.

June 9, 1933, Bucharest. Report of the Intelligence Service's Mobile Brigade on the investigations conducted on the Turkish Legation in Bucharest. It was underlined the increasing trend of emigration of the Muslim population from Cadrilater to Türkiye and the measures adopted by the Turkish government to stimulate it, including by granting scholarships.

Referat

Făcând investigațiuni relativ la cele alăturate în alăturata notă, am onoare a raporta cele ce urmează:

1) Starea de spirit a populației musulmane din Cadrilater din zi în zi se agravează și curentul emigrării ia proporții, fapt ce am arătat în raportul meu din 6 iunie crt. despre situația emigrărilor în masă a populației mahomedane.

³⁹ Conferința Economică Mondială de la Londra (12 iunie – 27 iulie 1933) a reunit 66 de state. Delegația americană a respins propunerile care vizau o stabilizare monetară.

2) Din informațiunile culese, persoana din Silistra care transmite Legației turcești de la București rezultatul cercetărilor făcute în masele mahomedane din Cadrilater, cred că este Omer Vehbi⁴⁰, comerciant, fost deputat în trecuta guvernare național-țărănistă, bun prieten atât cu ministrul Turciei, cât și cu Feizi Bey, girantul Consulatului.

În timpul când Omer Vehbi a fost deputat, zilnic aveam întâlnire în oraș și cu atât mai mult mă îndrituiește a crede că este unul din informatorii prețioși ai Legațiunii, întrucât, prin intervenția sa, Statul turc a acordat burse pentru studenții turci, originari din Cadrilater, care vor să urmeze la Universitatea din Constantinopol. Actualmente pentru Silistra au fost acordate trei burse fiicelor comerciantului Ali Sinan și studentului Mahmud Mehmed Fehni, rude cu Omer Vehbi.

De altfel, și semnalmentele arătate sunt identice cu cele ale lui Omer Vehbi.

3) Făcând cercetări relativ la Feizi Bey, cu care am avut ocazia să fac cunoștință prin intermediul interpretului Consultatului, am putut constata că cele arătate la punctul 3 sunt verosimile. Sus numitul, acum trei ani, funcționa la Moscova. Transferat la București, a căutat să facă legături cu turcii din Cadrilater, în care scop, însoțit de secretarul consulatului din Constanța, Abdi Bey, au vizitat Silistra și Turtucaia. Unul dintre intimii săi și cu care este în legătură este doctorul Oflu din Turtucaia, iar la Silistra are pe Omer Vehbi. Feizi Bey pricepe foarte puțin românește.

4) De asemenea, din investigațiuni am aflat că atașatul militar turc regulat semnalează cifrat pe toți ofițerii și persoanele ce se duc la Constantinopol în voiaj, fapt ce s-a raportat la timp acum un an.

5) În ceea ce privește Consulatul turc din Constanța, Asaf Bey, fiind secondat de secretarul consulatului Abdi Bey, originar din Ianina, cunoscând foarte bine limbile greacă și română, este în permanentă legătură cu turcii din Cadrilater.

Despre activitatea sa relativ la colonizarea turcilor din Dobrogea în Asia Mică, am arătat în raportul meu din 6 iunie crt. și că toate chestiunile ce interesează această colonizare se rezolvă prin intermediul său.

Din convorbirea avută cu doi funcționari de origine română la Legația turcă, mi-au confirmat că, într-adevăr, personalul însărcinat cu culegerea de informațiuni ia mari precauțiuni și se ferește a lua contact cu informatorii în localul Legației sau Consulatului, ci își dau întâlnire în oraș.

ss. Comisar șef Apostolescu

[ACNSAS, Fond Documentar, dos. 12.478, ff. 44-45]

19. 15 iunie 1933, Ankara. Notă a ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp, prin care înainteză Ministerului Afacerilor Străine un memoriu trimis ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu. Memoriul prezintă politica externă, apărarea națională și starea economică și financiară a statului turc. Se arată că Turcia se dezvoltă ca o putere economică și militară, urmărind o politică de neutralitate pentru a evita angajarea într-un nou război. Anexat memoriului, prezentarea unităților care compun flota de război a Turciei și lista tratatelor politice încheiate de Turcia.

June 15, 1933, Ankara. Note of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp, to the Ministry of Foreign Affairs, forwarding a memo sent to the Minister of Foreign

⁴⁰ Omer Vehbi, om de afaceri româno-bulgar. A fost ales deputat de Durostor în 1928.

Affairs, Nicolae Titulescu. The memo presented the Turkish foreign policy, national defence, economy and finances. Türkiye was growing as an economical and military power, pursuing a policy of neutrality to avoid being caught up in a new war. Annexed to the memo, details on the military units of the Turkish war fleet and a list of political treatise concluded by Türkiye.

Iubite amice,

Aci alăturat vă trimit spre știința Domniei Voastre copie după un memoriu succint pe care l-am trimis Domnului Ministru Titulescu la Londra, în vederea sosirii Domniei Sale la Ankara, în luna octombrie viitoare.

Ați putea poate accelera pregătirea convențiilor de asistență judiciară care ar putea fi semnate cu această ocaziune.

Primiți, iubite coleg, încredințarea sentimentelor mele de sinceră amicitie.

Pro-memoria

I. Politica externă a Turciei

Turcia, dacă se deosebește esențial de Imperiul Otoman, care s-a prăbușit în urma războiului mondial. Pentru observatorul obiectiv nu încapе îndoială, că, deși redusă ca populațiune și suprafață, ea reprezintă astăzi o forță mai încheată și cu perspective de dezvoltare mai sănătoasă decât vechiul imperiu cu elementele sale centrifugare.

În primul rând amputațiunile succesive pe care le-a suferit Imperiul Otoman, dezbărând elementul succes de numeroase elemente străine pe care nu fusese în stare să le asimileze în cursul veacurilor, au făcut ca genialul întemeietor al noului stat, să-l poată constitui pe o bază aproape curat națională, ne mai având ca minoritate mai compactă decât elementul kurd, în număr de aproximativ 1 milion de suflete. Dar și acest element minoritar a cărui ultimă răsccoală a fost energetic și sângeros deprimată în vara anului 1930, va dispăre cu timpul prin politica Guvernului kemalist care urmărește dizolvarea lui prin distrugerea feudalismului și colonizarea populațiunii nomade în diferite regiuni ale Republicei.

În al doilea rând prin desființarea Kalifatului, noul regim a renunțat pentru totdeauna la imperialismul panislamic, laicizând noul stat.

Am crezut necesar să reamintesc aceste fapte bine cunoscute fiind că din ele decurge cu necesitatea politică externă a Turciei. Având în teritoriu destul de vast de 762.736 kilometri pătrați, cu resurse naturale variate, el ar putea hrăni o populațiune de cel puțin 30 milioane, cifră la care va ajunge într-o perioadă de 30 de ani de pace, dacă calculăm după progresiunea actuală care a fost de la ultimul recensământ din 1927, până astăzi, adică în șase ani, după estimățiunile făcute pe baza recrutărilor, de 2 milioane, Turcia având actualmente o populațiune de 16 milioane. De acolo tendința Regimului khemalist de a-și conduce politica externă în așa mod încât oricare ar fi compresățiunile ce s-ar ivi, noul Stat să nu fie târât într-o conflugațiune și să poată menține situațiunea de Stat neutru. În acest scop Guvernul turc a încheiat o serie de tratate politice cu diferite State asiatice și europene, vecine și mai depărtate, tratate de tipuri variate, din care însă nici unul nu constituie o alianță, nici chiar ofensivă. Aceia care perseveră în a crede că între URSS și Turcia ar exista o asemenea alianță secretă uită, după părerea mea, necesitățile vitale sus-arătate. Noul Stat nu poate fi expansiv cum sunt statele suprapopulate, ca Japonia, Italia și Germania, ci trebuie să-și concentreze toate silințele asupra dezvoltării sale interne, căutând, printr-o bună administrațiune, să-și sporească populațiunea și producțiunea și, prin educațiunea publică, să dezvolte

sentimentul național turcesc. Toate reformele Ghaziului Mustafa Kemal tind la această întreită țintă și progresele realizate în scurt timp sunt în adevăr uimitoare, cu toate mijloacele bugetare reduse de care dispune Guvernul turc.

În complexul problemelor externe sunt două care preocupă în mod deosebit pe diriguitorii Republicii turcești: stabilirea păcii între URSS și statele limitrofe și chestiunea Strâmtoarelor. În adevăr, dacă politica de neutralitate a Turciei poate fi periclitată, de acolo vine pericolul. Căci în caz de conflagrațiune între Uniunea Sovietică și statele limitrofe, la care ar lua parte și Puterile occidentale, s-ar exercita asupra Turciei o presiune de ambele părți beliderante, dar de fiecare în sens opus: în fața Rusiei pentru închiderea Strâmtoarelor, din partea celorlalți beligeranți pentru menținerea liberei treceri a vaselor de război. Acel beligerant care pătrunde cu flota sa de război, fie prin Dardanele spre Marea Neagră, fie din Marea Neagră spre Bosfor spre Marea de Marmara trebuie să-și asigure retragerea și legătura cu bazele sare navale, ocupând zonele demilitarizate, ceea ce este o precauțiune elementară. Or, Turcia nu va putea permite ca teritoriul său să fie călcat și va căuta să împiedice cu forța debarcarea. Turcia consideră aceasta ca un drept natural de legitimă apărare. Procedură prevăzută în Convențiunea Strâmtoarelor nu este bine definită și nu oferă nicio garanție. Regula unanimității ar paraliza orice acțiune, căci este probabil că, după cum vor fi orientate interesele lor, Membrii Consiliului vor înclina spre una sau cealaltă parte beligerantă, neputând ajunge la o unitate de vederi. În acest răstimp de deliberări, operațiunile militare își vor urma cursul după regulile strategiei și tacticei și vor crea situațiuni de fapt iremediabile.

Este deci foarte logic ca pe de o parte diplomația turcească să caute ca pacea să fie stabilită pe contul rusesc printr-un sistem de fapte de neagresiune, care se înlătore posibilitatea de conflagrațiune, pe de altă parte ca Comandamentul Armatei turcești să pregătească apărarea Strâmtoarelor.

Ideea lui Tevfik Rüştü Bey era să se ajungă la încheierea unui pact multilateral de neagresiune și de asistență mutuală între URSS și statele limitrofe, printre care și Turcia. În concepțiunea Domniei Sale, acest sistem ar fi avut avantajul de a pune capăt sistemului de alianțe, căci garanția securității ar fi fost reciprocă și de a scoate Turcia de sub influența preponderentă a Rusiei. Dar tactica Guvernului din Moscova de a trata cu fie care stat limitrof în parte și paralel a făcut ca Ministrul turc al Afacerilor Străine să nu-și poată urmări realizarea concepțiunii. Totuși, nu a renunțat la ideea de a putea juca un rol înfăptuitor între România și Uniunea Sovietică, considerând că chestiunea Basarabiei nu este un obstacol de neînvinc. Își biziue această părere pe convingerea că Guvernul sovietic nu râvnește recucerirea teritoriului Basarabiei, și că numai din motive de prestigiu nu poate renunța formal la un teritoriu ce aparține Rusiei.

Pe de altă parte, Comandantul armatei turcești se pregătește, după cum spuneam, în vederea apărării zonelor demilitarizate. Am expus în rapoartele mele în ce constă aceste pregătiri care astăzi sunt deja atât de înaintate, încât nimeni nu mai contestă că Turcia este de fapt stăpână asupra Strâmtoarelor. Fortificațiunile permanente pe care le cere în caz de suprimarea artileriei grele n-ar fi decât semnul vizibil al suveranității sale teritoriale pe malurile Strâmtoarelor, fără a mări sensibil forța ei de apărare. Dacă citim nenorocita istorie a expedițiunii împotriva Dardanelor, vedem că nu porturile au apărat strâmtoarea, ci trupele mobile ascunse și îngropate în văile încălcite ale ambelor maluri.

Făț de România, deci, politica Guvernului turc tinde la înlesnirea normalizării raporturilor sale cu URSS încheierea unui parc de neutralitate cu România cu consimțământul Guvernului din Moscova, în conformitate cu Pactul Karahan din 17 decembrie 1929, ar fi un prim pas. Con-

simțământul Statelor suverane ale Mării Negre la suprimarea zonelor demilitarizate, un al doilea pas. Al treilea ar fi normalizarea relațiilor dintre România și Uniunea Sovietelor.

II. Apărarea națională

Potrivit cu edificarea noului Stat pe o bază națională fără aspirațiuni imperialiste de nici un fel, este și modul cum regimul kemalist își dezvoltă apărarea națională. Turcia având coaste foarte întinse expuse veleităților de cucerire a Puterilor cu tendințe expansiune, Guvernul turc a trebuit în primul rând să-și completeze repede rețeaua de cale ferată, redusă, moștenită de la regimul precedent. Sforțarea făcută în această direcțiune este extraordinară. Fără împrumuturi externe, numai din mijloace bugetare, Guvernul turc a construit, în mai puțin de 10 ani, 2000 de km, întinzându și rețeaua prin Cesarea și Sivas până la Samsun, și în direcțiunea Diarberkirului și Irakului până peste Eufrat. O linie transversală, de la Cesarea la Ulukișla, leagă Marea Neagră cu Marea Mediterană. Iar o linie, aproape terminată, va lega minele de cărbuni din basinul din Zonguldak-Eregli cu linia Ankara-Cesarea, în fine, noua linie Kutahia-Balikesir stabilește comunicația cu interiorul Anatoliei a acestui din urmă oraș, unde se află baza anatolică de apărarea Dardanelor, cu depozitele de artilerie grea și tractoare. Proectate sunt liniile Sivas-Erzurum și Afion-Antalya, pe coasta Mării Mediterane.

Fabricile de arme și munițiuni sunt așezate în interiorul Anatoliei: fabrica de avioane la Cesarea, fabrica de tunuri și munițiuni la Kiricale, pe calea ferată Ankara-Cesarea, uzinele de reparațiuni ale materialului rulant și ale aviației militare la Eskişehir.

Cele 9 corpuri de armată sunt astfel dislocate, încât cinci pot fi repede dirijate spre coastele Mării Mediteraneene și malurile Strâmtorilor. Patru corpuri ocupă provinciile orientale.

Linia de fortificațiuni permanente de la Ceatalga este refăcută cu concursul de specialiști germani.

Flota, afară de Yavuzul (fostul Goeben), complet renovat și care constituie una din unitățile sale cele mai puternice ale Mării Negre și ale Mării Mediterane, este compusă din două crucișătoare ușoare renovate, patru distrugătoare moderne, trei torpiloare, două canoniere, patru submarine moderne, trei vedete (motor-boats) – cu motoare Diesel, aruncătoare de torpile, de asemenea moderne și două punătoare de mine.

Flota aeriană dispune de aproximativ 200 avioane în stare de a funcționa. Fondul de aviație este alimentat printr-o loterie care produce între 4 și 6 milioane lire turcești anual (320-480 milioane lei). Din acest fond se vor comanda și șase hidroavioane aruncătoare de torpile.

Într-un cuvânt, Turcia este deja astăzi în stare de apărare și reprezintă un factor militar cu care trebuie contat, așezat pe două continente și stăpânind Strâmtorile.

III. Starea economică și financiară

Ca toate țările agricole Turcia suferă de criza mondială și de căderea prețurilor. Aceleași fenomene au produs aceleași efecte. Scăderea exportului, pe când refacerea țării necesită un import însemnat de materiale de tot felul dar mai ales de căi ferate și de armamente, a produs desechilibrul balanței comerciale și a plăților care devenea din ce în ce mai pasivă. Trebuie însă să recunoaștem că Guvernul turc a știut în aceste grele împrejurări nu numai să stabilească de fapt moneda națională, dar să restabilească chiar echilibrul bugetar, fără împrumuturi externe și numai reducând bugetul în cei trei din urmă ani de la 220.000.000 la 179.000.000 lire. Iar introducând sistemul contingentărilor a reușit ca din pasivă, balanța comercială să devină chiar puțin activă, în anul trecut.

Tratatul duse cu diferite State, pe baza principiului compensațiunii n-au dus, până acum, la rezultate pozitive. Numai cu Spania și Brazilia s-a ajuns la acorduri provizorii, cu Spania pentru exportul de ouă și Brazilia pentru importul de cafea. Cu Italia și Franța tratativele au fost întrerupe, de asemenea cu Germania, Austria, Ungaria și Cehoslovacia.

Comerțul nostru cu Turcia este în constantă scădere și de unde exportam în Turcia de două ori mai mult decât importam din Turcia, astăzi balanța noastră a devenit pasivă. Din aceste motive, Guvernul roman a socotit necesar să înceapă tratative în vederea echilibrării comerțului turco-român, printr-un sistem de stabiliri de conturi periodice. Tratatul ce se duc actualmente la Ankara se vor determina desigur printr-un acord de procedură. Dar politica de protejare a Industriei naționale pe care Guvernul turc o duce cu succes, face cam multe articole pe care le exportam în trecut în Turcia, să nu le mai putem exporta astăzi. Menționez cimentul, făina, scânduri, traverse etc. De asemenea industria textilă și a zahărului se dezvoltă repede în Turcia. Cu creditul acordat de Guvernul sovietic (9 milioane dolari) se vor aduce din URSS mașinile necesare pentru instalarea de fabrici la Cesarea, Eskişehir și Adana. Astfel fiind, posibilitățile noastre de export în Turcia sunt din ce în ce mai reduse, cu toată vecinătatea ambelor țări. Singurul articol cu care ne putem încă menține este petrolul și derivatele lui. Industria noastră metalurgică (Reșița), pare se, nu poate lupta pe piața turcească cu statele industriale mai puternice, ca Germania, Belgia, Cehoslovacia și chiar Suedia, deși este inexplicabil fiind dat proximitatea și efinătatea. Cauza trebuie căutată mai mult în lipsa de organizare și de interes. Acorduri să fie n-au nicio valoare dacă inițiativa privată lipsește. Comparativ de exemplu cu activitatea Ungariei în Turcia, a noastră este nulă. Citez numai cazul Expoziției agricole din Ankara din anul 1931, la care Ungaria a participat cu un mare pavilion pentru care cheltuisse 200.000 pengo și adusesse 8 vagoane de tot felul de produse industriale, pe când România, din lipsă de fonduri, nu era reprezentată nici măcar cu un plug sau o mașină de vânturat grâul, cu toate rapoartele ce le adresate din timp Guvernului. Fără sacrificii bănești și fără inițiativă privată nu se poate câștiga o piață.

IV. Asistența judiciară

Una din consecințele la laicizării noului Stat turcesc a fost renunțarea la dreptul musulman și reforma a dreptului civil, comercial și penal prin adoptarea legislațiilor occidentale, mai ales a codului civil elvețian și a codurilor german și italian în materie de drept comercial și penal.

În urma acestor reforme și a formării în Facultățile de Drept din Istanbul și Ankara a unui corp de tineri magistrați pregătiți și cinstiți, jurisdicțiunea turcească oferă astăzi garanții suficiente de imparțialitate pentru ca statele civilizate să poată încheia cu tânăra Republică convențiuni de asistență judiciară în materie penală, civilă și comercială.

Turcia a încheiat convențiuni de extrădare cu Cehoslovacia și cu Bulgaria, și convențiuni de asistență judiciară în materie civilă și comercială cu Marea Britanie, Germania, Austria, Cehoslovacia și Elveția.

În urma sugestiunilor ce mi s-au făcut din partea Ministerului Afacerilor Străine al Turciei, am trimis textele acestor convențiuni Ministerului nostru al Afacerilor Străine spre a fi studiate și a se pregăti pe baza lor și a legislațiunii noastre două proiecte de convențiuni: un proiect de convențiune de extrădare și un proiect de asistență judiciară în materie civilă și comercială. Ca contraproiect de convențiune de extrădare, mi s-a trimis textul convențiunii noastre de extrădare încheiată cu Polonia. Tratatul propriu zise n-au început până acum, chestiunea fiind încă studiată de juriconsulții ambelor Ministere de Externe, la București și Ankara.

LISTA

Unităților care compun flota de război turcească reprezentând o valoare combativă

Yavuz⁴¹

Sultan Selin (fost Goeben), vas de linie, 24.640 tone.

Distrugătoare

Kodjatepe	1427 tone
Adatepe	1427 tone
Tinaztepe	1450 tone după ziare 1520
Zafer	1450 tone după ziare 1520

Submarine

Birinci Inenu	505 tone
Ikinci Inenu	620 tone
Dualuminar	376 tone
Sakaria	624 tone

Vase de atac (Motor-beats)

Dagan	33-35 tone
Deniz-Kusu	33-35 tone
Martin	33-35 tone

Crucișătoare

Hamidie	3850 tone, vechi dar în bună stare
Medjidie	3250 tone, vechi

Canoniere

Peşk-i-Savfet	750 tone, vechi
Berk-i-Savfet	750 tone, vechi

Torpiloare (destroyers)

Tassos	
Basra	
Samsun	mici și foarte vechi

Punătoare de mine

Intihah
Selanik

Lista tratatelor politice încheiate de Turcia cu diferite state

Albania	Amiciție, 15 Decembrie 1923
Austria	Amiciție, 28 Ianuarie 1924
Afganistan	Amiciție și Cooperăție, 25 Mai 1928

⁴¹ Tip de crucișătoare ale Marinei Militare Otomane.

Bulgaria	Neutralitate, Conciliațiune, Reglementare Judiciară și Arbitraj, 6 Martie 1929
Cehoslovacia	Amiciție, 11 Octombrie 1924
Danemarca	Amiciție, 26 Ianuarie 1925
Elveția	Conciliațiune, Reglementare Judiciară și Arbitraj, 9 Decembrie 1928
Estonia	Amiciție, 1 Decembrie 1924
Franța	Amiciție, Conciliațiune și Arbitraj, 3 Februarie 1930
Finlanda	Amiciție, 9 Decembrie 1924
Germania	Arbitraj, Conciliațiune, 16 Mai 1929
Grecia	Amiciție, Neutralitate, Conciliațiune și Arbitraj, 30 Octombrie 1930
Hejaz*	Amiciție, 10 Decembrie 1930
Italia	Neutralitate, Conciliațiune, Reglementare judiciară, cu un Protocol anex, 30 Mai 1928 Compromis de Arbitraj, 30 Mai 1939
Irak	Bună vecinătate, 5 Iunie 1926
Letonia	Amiciție, 3 Ianuarie 1925
Mexic	Amiciție, 25 Mai 1927
Norvegia	Amiciție, 2 Mai 1925
Olanda	Amiciție, 16 August 1924
Persia	Arbitraj, 23 Ianuarie 1932
Polonia	Amiciție, 23 Iulie 1923
Spania	Conciliațiune, Reglementare judiciară, Arbitraj, 28 Aprilie 1930
Suedia	Amiciție, 31 Mai 1924
Siria	Amiciție și Bună vecinătate (cu Protocol anex), 30 Mai 1926
Ungaria	Amiciție, 18 Decembrie 1923
Uruguay	Amiciție, 4 Ianuarie 1929
URSS	Amiciție și Neutralitate încheiat la Paris la 17 Decembrie 1925 (cu trei Protocole anexe). Protocol anex la Tratatul de mai sus, încheiat la Ankara, la 17 Decembrie 1929 (Protocolul Karahan) Protocol Naval 7 Martie 1931 (limitarea armamentului naval în Marea Neagră).

* Regatul Hașemit de Hejaz a fost un stat proclamat în 1916, separându-se de Imperiul Otoman. A fost anexat de Sultanatul de Nejd în 1925, iar în 1932 a devenit nucleul Regatului Arabiei Saudite.

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1931-1934, vol. 2, ff. 133-146]

20. 10 iulie 1933, Ankara. Raport al ministrului plenipotențiar de la Ankara, Ion P. Carp, către vicepreședintele Consiliului de Miniștri, George G. Mironescu, privind semnarea convenției de definire a agresorului între U.R.S.S., Turcia și statele Miciei Înțelegeri. Se arată reacția pozitivă a cercurilor politice și a opiniei publice din Turcia. *July 10, 1933, Ankara. Report of the Minister Plenipotentiary in Ankara, Ion P. Carp, to the Vicepresident of the Council of Ministers, George G. Mironescu, on the Convention of Aggression definition between the USSR, Türkiye and the Little Entente's states. Türkiye's political circles and public opinion were most favorable.*

Turcia și pactul de definirea agresorului

Domnule Vice Președinte al Consiliului,

Semnarea pactului pentru definirea agresorului între URSS, Mica Înțelegere și Turcia este considerată, în cercurile politice de aici, ca unul dintre cele mai de seamă evenimente internaționale din ultimii ani, menit să servească la consolidarea păcii din estul Europei.

Semnarea acestui pact de către România și URSS, care constituie un pas hotărâtor spre rezolvarea definitivă a chestiunii Basarabiei, are o însemnătate deosebită atât pentru politica externă a Turciei cât și pentru politica internă de consolidare a regimului actual. Din cauza relațiilor în ruso-române, Turcia era oarecum neliniștită, temându-se ca în cazul unui conflict între URSS și noi – conflict în care de sigur s-ar fi amestecat și alte state – să nu fie atrasă fără voia ei, tocmai în această perioadă de refacere, când are nevoie de pace spre a-și putea desăvârși organizarea internă pe baza reformelor radicale ale regimului republican. De altfel, pentru aceste motive, Ministrul turc al Afacerilor Streine, Tevfik Rüştü Bey, a fost întotdeauna partizanul unei apropieri între România și Rusia.

Cu ocazia semnării pactului, oficiosul „Hakimiyeti Milliye” a publicat un articol de fond sub titlul „Definiția agresorului”, în care, printre altele scria că la Londra, în loc să se încheie un pact economic al națiunilor, după cum era de așteptat, s-a încheiat un act interesant pentru Europa orientală, prin care noțiunea de agresor este de acum înainte complet lămurită. Definiția dată acum este piatra fundamentală a tuturor pactelor de neagresiune, în care să vorbească de agresiune și agresor, fără însă să se știe ce sunt acestea.

Asemenea autorul spune că pactul de la Londra are o însemnătate cu atât mai mare cu cât pentru aceleași definiții Marea Conferință a Dezarmării s-a abătut un an și nu a realizat nimic.

Ziarul „Turkische Post”, sub titlul „Est-Locarno”, publică un articol în care se spune că până acum, Nistrul despărțea două lumi diferite, dar acum situațiunea s-a schimbat și soldații care ședeau față în față pe ambele maluri, cu armele gata, vor fi în viitor liniștiți.

Nr. 1304-3

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1931-1934, vol. 2, ff. 157-158]

21. 17 octombrie 1933, Ankara. Tratatul de amicitie, neagresiune, arbitraj și consiliere încheiat între România și Turcia, pe o durată de zece ani și posibilitatea de prelungire o dată la cinci ani. Se invocă dezideratul unei păci perpetue între cele două state. În majoritatea articolelor sunt preluate prevederile din tratatele internaționale în vigoare și modalitățile de rezolvare a diferendelor care puteau surveni între cele două state, invocând posibilitatea de a recurge la arbitrajul Curții Permanente de Justiție Internațională.

October 17, 1933, Ankara. Treaty of Amity, Non-Aggression, Arbitration and Counseling between Türkiye and Romania with the duration of 10 years and the possibility of renewing at every 5 years based on the mutual desire of a permanent peace between the two states and nations. Most of the article reflect the provisions of international treaties in force and the internationally agreed ways to resolve the difference that may occur between these states by invoking the possibility to appeal for an arbitration of Permanent Internationally Justice Court.

Traité⁴² d'amitié, de non-agression, d'arbitrage et de conciliation entre la Roumanie et la Turquie. Signé à Ankara, le 17 Octobre 1933.

Texte officiel français communiqué par l'envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire de la Roumanie près la Société des Nations et le délégué permanent de la Turquie près la Société des Nations.

L'enregistrement de ce traité a eu lieu le 25 janvier 1936.

Sa Majesté le Roi de Roumanie.
et
Le Président de la République Turque,

Egalement attachés au maintien de la paix générale, Convainçus que la Roumanie et la Turquie se doivent d'y collaborer dans un esprit de mutuelle confiance en préparant le règlement pacifique des différends qui peuvent survenir entre elles,

Ayant en vue que les deux Etats sont les signataires du Pacte de Paris du 27 août 1928 relative à la renonciation à la guerre⁴³ et des Conventions définissant l'agression, du 3⁴⁴ et 4⁴⁴ juillet 1933,

Désireux de raffermir dans l'intérêt commun des deux pays, les liens d'amitié existants, qui sont pour eux un gage d'avenir,

Ont décidé de conclure entre eux le présent traité d'amitié, de non-agression, d'arbitrage et de conciliation,

Et ont désigné a cet effet pour leurs plénipotentiaires:

Sa Majesté le Roi de Roumanie:

Son Excellence Monsieur Nicolas Titulesco, ministre des Affaires étrangères de Roumanie;

Le Président de la République Turque:

Son Excellence le Docteur Tevfik Rüştü Bey⁴⁵, ministre des Affaires étrangères de Turquie, député d'Izmir,

Lesquels, après avoir échangé leurs pleins pouvoirs reconnus en bonne et due forme, sont convenus des dispositions suivantes:

Article premier

Il y a et il y aura paix inviolable amitié sincère et perpétuelle entre le Royaume de Roumanie et la République turque et leurs peuples.

⁴² Société des Nations, *Recueil des Traités et des Engagements Internationaux enregistrés par le Secrétariat de la Société des Nations*, Vol. XCIV, page 57; vol. CXXXIV, page 411, vol. CLII, page 298 et vol. CLX, page 354, de ce recueil

⁴³ Vol. XLVII, page 67, de ce recueil.

⁴⁴ Vol. CXLVIII, page 211, de ce recueil.

⁴⁵ **Tevfik Rüştü Aras** (1883-1972), om politic turc. Medic de profesie, a fost ales, în 1920, membru al Marii Adunări Naționale a Turciei. A fost ministru de Externe (4 martie 1925 – 11 noiembrie 1938) și ambasador la Londra (1939-1943). În 1943 s-a pensionat, preluând președinția consiliului de administrație al unei bănci turcești.

Article 2

Fidèles à leurs engagements déjà pris, à ne pas recourir l'une vis-à-vis de l'autre à la guerre comme moyen de leur politique nationale, ni à l'agression telle a été définie par les Conventions du 3 et 4 juillet 1933⁴⁶ et partant, de ne pas participer à un acte d'agression commis par un tiers, les deux Hautes Parties contractantes assument en outre l'engagement de condamner toute agression ou toute participation à une agression quelconque tentée par des tiers ainsi que toute entente agressive contre l'un ou l'autre des deux pays.

Article 3

Les Hautes Parties contractantes s'engagent à résoudre par voie de conciliation ou de règlement judiciaire ou arbitral de la manière prévue ci-après, tout différend, né de situations ou faits postérieurs à l'entrée en vigueur du présent traité, au sujet duquel les Parties se contesteraient réciproquement un droit et que n'aurait pu dans un délai raisonnable être résolu par les procédés diplomatiques ordinaires.

Les deux Hautes Parties contractantes maintiennent en ce qui concerne l'application du présent accord les réserves qu'elles ont faites lors de leur adhésion à la clause facultative de l'art. 36 du Statut de la Cour Permanente de Justice Internationale⁴⁷ étant d'autre part entendu que l'engagement ci-haut mentionné ne s'applique pas:

1. Aux différends relatifs à des prétentions des particuliers auraient contre l'une des Hautes Parties contractantes et qui seront définitivement tranchés par les juridictions nationales compétentes de l'une ou de l'autre des Hautes Parties contractantes.

2. Aux différends portant sur des questions que le droit international laisse à la compétence exclusive des Etats, tel que le droit interne ou qui relève de la souveraineté.

3. Au différends ayant trait au statut territorial des Parties.

Article 4

Les différends pour la solution desquels une procédure spéciale est prévue par d'autres conventions en vigueur entre les Hautes Parties contractantes seront réglés conformément aux dispositions de ces conventions.

Article 5

Si les Parties sont d'accord pour soumettre le différend a un Tribunal arbitral, elles rédigeront un compromis.

Au cas ou elles ne seraient pas d'accord de se référer, purement et simplement à la Convention de la Haye du 18 octobre 1907⁴⁸, pour le règlement pacifique des conflits internationaux, elles détermineraient, dans ce compromis, outre le choix des arbitres et l'objet du litige, les modalités de la procédure et les règles de fond à appliquer par les arbitres.

⁴⁶ Convențiile pentru definirea agresiunii au fost încheiate la Londra la 3-4 iulie 1933, în spiritul Pactului Briand-Kellogg din 27 august 1928, de România, Turcia și URSS, împreună cu Polonia, Estonia, Letonia, Persia și Afghanistan respectiv, Cehoslovacia și Iugoslavia.

⁴⁷ Curtea Permanentă de Justiție Internațională a funcționat în baza statutului încheiat la Geneva la 13 decembrie 1920 între statele membre ale Societății Națiunilor. Articolul 36 prevedea că statele pot conveni să recunoască jurisdicția curții asupra interpretării tratatelor pe care le semnează și orice chestiune de drept internațional.

⁴⁸ De Martens, *Nouveau Recueil général de Traités*, troisième série, tome III, page 360.

Article 6

Si les parties sont d'accord pour soumettre le différend à un Tribunal arbitral et à défaut d'accord entre les Parties, sur le compromis visé à l'article précédent, ou à défaut de désignation d'arbitres, et après un préavis de trois mois, l'une ou l'autre d'entre elles aura la faculté de porter directement, par voie de requête, le différent devant le Cour permanent de Justice internationale.

Article 7

L'arrêt de la Cour permanente de Justice internationale ou la sentence du Tribunal arbitral sera exécuté de bonne foi par les Parties.

Les difficultés auxquelles l'interprétation ou l'exécution des arrêts de la Cour permanente de Justice internationale ou des sentences arbitrales rendues dans les conditions ci-dessus prévues, pourraient donner lieu, seront tranchées par la Cour Permanente de Justice internationale, saisie à la requête de l'une ou de l'autre des Parties.

Article 8

Avant toute procédure arbitrale ou avant toute procédure devant la Cour Permanente de Justice internationale dans les conditions ci-dessus prévues, le différend pourra être d'un commun accord entre les Parties soumis à la procédure de conciliation prévue par le présent pacte.

En cas d'échec de la tentative de conciliation et après l'expiration du délai prévu à l'article 21, la Cour Permanente de Justice internationale, ou le Tribunal arbitral, selon le cas, pourront être saisis du différend dans les conditions prévues dans les articles précédents.

Article 9

Sur la demande adressée à cet effet, par une des Parties contractantes à l'autre, il devra être constitué dans les trois mois d'une Commission permanente de conciliation.

Article 10

La Commission permanente de conciliation sera composée de trois membres. Les Hautes Parties contractantes nommeront chacune un commissaire choisi parmi leurs nationaux respectifs.

Elles désigneront d'un commun accord le président qui ne devra ni être ressortissant des Hautes Parties contractantes, ni avoir sa résidence habituelle sur leurs territoires, ni se trouver à leur service. Si la nomination du président n'intervient pas dans le délai prévu à l'article précédent ou, en cas de remplacement, dans les trois mois à partir de la vacance du siège, il sera désigné, à défaut d'entente entre les Parties, et à la requête de l'une d'entre elles, par un chef d'État d'une Puissance à désigner d'un commun accord, s'il y consent.

Les commissaires sont nommés pour trois ans. Ils seront rééligibles. Ils resteront en fonction jusqu'à leur remplacement, et en tous les cas, jusqu'à l'expiration de leur mandat.

Tant que la procédure n'est pas ouverte, chacune des Hautes Parties contractantes aura le droit de révoquer le commissaire nommé par elle et de désigner un successeur. Elle aura aussi le droit de retirer son consentement à la nomination du président.

Il sera pourvu, dans le plus bref délai, aux vacances qui viendraient à se produire par suite d'expiration de mandat, de révocation, de décès, de démission ou de quelque autre empêchement en suivant le mode fixe pour les nominations.

Article 11

La Commission de conciliation sera saisie par voie de requête adressée au président par les deux Parties, agissant d'un commun accord, ou à défaut, par l'une ou l'autre des Parties. La requête, après avoir exposé l'objet du litige, contiendra l'invitation à la commission de procéder à toute mesure propre à conduire à une conciliation.

Si la requête émane d'une seule des Parties, elle sera notifiée en même temps par celle-ci à l'autre Partie.

Article 12

Dans un délai de quinze jours à partir de la date où l'une des Parties aura porté un différend devant la Commission de conciliation, chacune des Parties pourra, pour l'examen de ce différend, remplacer son commissaire par une personne possédant une compétence spéciale dans la matière.

La Partie qui userait de ce droit en fera immédiatement la notification à l'autre; celle-ci aura, dans ce cas, la faculté d'agir de même dans un délai de quinze jours à partir de la date où la notification lui sera parvenue.

Article 13

La Commission de conciliation se réunira, sauf accord contraire des Parties, au lieu désigné par son président.

Article 14

La Commission de conciliation aura pour tâche d'élucider les questions en litige, de recueillir à cette fin toutes les informations utiles et de s'efforcer de concilier les Parties.

Après examen de l'affaire elle formulera, dans un rapport, des propositions en vue du règlement du différend.

Article 15

La procédure devant la Commission de conciliation sera contradictoire.

La Commission réglera elle-même la procédure en tenant compte, sauf décisions contraires prises à l'unanimité, des dispositions contenues au titre III de la Convention de la Haye, du 18 octobre 1907, pour le règlement pacifique des conflits internationaux.

Article 16

Les délibérations de la Commission de conciliation auront lieu à huis clos, à moins que la commission, d'accord avec les Parties, n'en décide autrement.

Article 17

Les Parties auront le droit de nommer auprès de la Commission des agents, conseillers et experts, qui serviront en même temps d'intermédiaires entre elles et la Commission, ainsi que de demander l'audition de toute personne dont le témoignage leur paraîtrait utile.

La commission aura, de son côté, la faculté de demander des explications orales aux agents, conseillers et experts des deux Parties, ainsi qu'à toute personne qu'elle jugerait utile de faire comparaître, avec l'assentiment de leurs gouvernements.

Article 18

Les Parties s'engagent à faciliter les travaux de la Commission de conciliation et en particulier à lui fournir, dans la plus large mesure possible, tous documents et informations utiles, ainsi qu'à user de tous les moyens dont elles disposent d'après leur législation pour lui permettre de procéder à la citation et à l'audition de témoins ou d'experts.

Article 19

La Commission de conciliation présentera son rapport dans les quatre mois à compter du jour où elle a été saisie du différend, à moins que les Parties ne conviennent de prolonger ce délai.

Un exemplaire du rapport sera remis à chacune des Parties. Le rapport n'aura, ni quant à l'exposé des faits, ni quant aux considérants juridiques, le caractère d'une sentence arbitrale.

Article 20

La Commission de conciliation fixera le délai dans lequel les Parties auront à se prononcer au sujet des propositions de règlement contenues dans son rapport. Ce délai ne dépassera pas trois mois.

Article 21

Pendant la durée de leurs travaux, chacun des commissaires recevra une indemnité dont le montant sera arrêtée de commun accord des Parties, qui en supporteront chacune une partie égale.

Les frais généraux occasionnés par le fonctionnement de la Commission seront repartis de la même façon.

Article 22

Le présent pacte sera ratifié et les instruments de ratification en seront échangés dans le plus bref délai.

Le pacte entrera en vigueur dès l'échange des ratifications.

Il est conclu pour la durée de dix ans, à compter de son entrée en vigueur.

S'il n'est pas dénoncé six mois avant l'expiration de ce terme, il sera censé être renouvelé pour une nouvelle période de cinq ans et ainsi de suite.

Si une procédure de conciliation ou une procédure arbitrale ou judiciaire est pendante lors de l'expiration du présent pacte, elle suivra son cours conformément aux dispositions du présent pacte, à moins que les Parties n'en conviennent autrement.

Fait à Ankara, en double exemplaire, le dix-sept octobre mil neuf cent trente-trois.

(L.S.) (ss) N. Titulescu

(L.S.) (ss) Dr. T. Ruștu

Pour copie conforme, le Sous-Secr. d'État Savel Radulesco⁴⁹.

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 1151, cadre 100-107]

⁴⁹ **Savel Rădulescu** (1885-1970), diplomat. A fost subsecretar de stat al Ministerului Afacerilor Străine sub Nicolae Titulescu (21 octombrie 1932 – 29 august 1936), președintele Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului (1944) și delegat la Conferința de pace de la Paris (1936-1947). A fost arestat în 1948.

22. **9 februarie 1934, Atena. Pactul Înțelegerii Balcanice cu protocoale anexe, încheiat între România, Iugoslavia, Grecia și Turcia.** Statele semnatare își garantează frontierele balcanice și se angajează să-și ceară reciproc avizul pentru orice acțiuni politice față de celelalte state balcanice. Pactul este deschis altor țări din Balcani, care pot adera numai la invitația și prin consensul semnatarilor. Protocolul anex prevede că pactul are un caracter defensiv față de agresiuni care implică celelalte state balcanice.

February 9, 1934, Athens. Pact of the Balkan Entente with the annexed Protocols concluded between Romania, Yugoslavia, Greece and Türkiye. The signatory states assume to mutually guarantee each other borders in the Balkans and undertake political actions towards other Balkan countries only in agreement with the rest of signatory states. The Pact is open to other countries from the Balkans that could join this initiative only at the invitation and the agreement of signatories. The annexed Protocol stipulates the defensive nature of the Pact in case of aggressions that could involve other Balkan states.

Pactul de Înțelegere Balcanică cu protocol anex

Majestatea Sa Regele României⁵⁰, Președintele Republicii Turce, Majestatea Sa Regele Iugoslaviei și Președintele Republicii Elene⁵¹,

Doritori de a contribui la întărirea păcii în Balcani.

Însuflețiți de spiritul de înțelegere și de conciliațiune care a prezidat la elaborarea Pactului Briand-Kellog și la deciziunile relative la acest Pact ale Societății Națiunilor.

Ferm decisi a asigura respectul angajamentelor contractuale deja existente și menținerea ordinii teritoriale actualmente stabilită în Balcani.

Au hotărât să încheie un
Pact de Înțelegere Balcanică

Și au desemnat în acest scop de Plenipotențiarilor lor respectivi, anume:

Majestatea Sa Regele României:

Pe Excelența Sa Domnul Nicolae Titulescu, ministrul Afacerilor Străine,

⁵⁰ **Carol al II-lea al României** (1893-1953), întâiul născut al regelui Ferdinand și al reginei Maria, regele României (8 iunie 1930 – 6 septembrie 1940). Avansat sublocotenent la împlinirea vârstei de 16 ani, în Batalionul 1 Vânători (1909), și-a continuat cariera în cadrul acestor unități. În 1914 a devenit principe moștenitor. În timpul Războiului de Întregire, a primit comanda formală a Regimentului 1 Vânători „Regele Ferdinand”, iar la 3 octombrie 1917, a fost numit comandant al Batalionului Vânători de Munte. La 27 august 1918 a dezertat de pe front pentru a încheia, la Odesa, o căsătorie cu Ioana Lambrino, nerecunoscută de familia regală și autoritățile române. În 1919 a fost trimis pe frontul de la Tisa în fruntea vânătorilor de munte. În 1921 s-a căsătorit cu principesa Elena a Greciei, de care a divorțat în 1928. A fost inspector general al Aviației. În decembrie 1925 a renunțat la drepturile sale dinastice, iar la 8 iunie 1930 a revenit în țară pentru a-și detrona fiul și a deveni monarh. A fost forțat să renunțe la tron după pierderile teritoriale din 1940, trăind restul vieții în exil.

⁵¹ **Alexandros Zaimis** (1855-1936), om politic grec. Deputat, ministru de Justiție (5 noiembrie 1890 – 1 martie 1892), înalt comisar pentru Creta (18 septembrie 1906 – 24 septembrie 1908), prim-ministru în 1897-1899, 1901-1902, 1915, 1916, 1917, 1926-1928 și președinte (10 decembrie 1929 – 10 octombrie 1935), ultimul înainte de reinstaurarea monarhiei.

Președintele Republicii Turce:

Pe Excelența Sa Domnul Tevfik Rüstü Bey, ministrul Afacerilor Străine,

Majestatea Sa Regele Yugoslaviei:

Pe Excelența Sa Domnul Bogolie Jevtitch⁵², ministerul Afacerilor Străine,

Președintele Republicii Elene:

Pe Excelența Sa Domnul Dimitrie Maximos⁵³, ministrul Afacerilor Străine,

Cari după ce și-au schimbat deplinele lor puteri recunoscute în bună și cuvenită formă, au convenit asupra următoarelor dispozițiuni:

Articolul 1.

România, Turcia, Iugoslavia și Grecia își garantează mutual securitatea tuturor frontierelor lor balcanice.

Articolul 2.

Înaltele Părți Contractante se angajează a se concerta asupra măsurilor de luat față de eventualități ce ar putea afecta interesele lor așa cum sunt definite prin prezentul acord. Ele se angajează a nu întreprinde nici o acțiune politică față de orice altă țară balcanică nesemnatară a prezentului acord, fără aviz mutual prealabil și a nu lua nici o obligațiune politică față de orice altă țară balcanică, fără consimțământul celorlalte Părți Contractante.

Articolul 3.

Prezentul acord va intra în vigoare îndată ce va fi semnat de toate Puterile Contractante și va fi ratificat cât mai curând posibil. El va fi deschis oricărei țări balcanice a cărei adeziune va face obiectul unui examen favorabil din partea Părților Contractante și va avea efect îndată ce celelalte țări semnatară vor fi notificat acordul lor.

Spre credința cărora zișii Plenipotențari au semnat prezentul Pact.

Făcut la Atena, la nouă Februarie una mie nouă sute treizeci și patru, în patru exemplare, din care s-a remis câte unul fiecăreia din Înaltele Părți Contractante.

(L.S.) (ss) N. Titulescu

(L.S.) (ss) Tevfik Rüstü Bey

(L.S.) (ss) D. Maximos

(L.S.) (ss) B. Jevtitch

⁵² **Bogolie Jevtić** (1886-1960), diplomat și om politic sârb. Absolvent de studii economice, și-a început cariera diplomatică ca impiegat la Stockholm (1917). A fost secretar de legație la Londra (1918), secretar al delegației iugoslave la comisia reparațiilor de război 91920), șef al secției politice a departamentului pentru aplicarea tratatelor internaționale la Președinția Consiliului de Miniștri (1922-1925). A fost ministru plenipotențiar la Tirana (9 aprilie 1926 – 13 ianuarie 1928), Viena și Budapesta (13 ianuarie 1928 – 25 ianuarie 1929), mareșal al Curții Regale (25 ianuarie 1929 – 2 iulie 1932), ministru de Externe (2 iulie 1932 – 22 decembrie 1934), prim-ministru (22 decembrie 1934 – 24 iunie 1935), ministru al Transporturilor (27 martie 1941 – 11 ianuarie 1942).

⁵³ **Dimitrios Maximos** (1873-1955), bancher și om politic grec. A fost guvernator al Băncii Naționale (1921-1922), ministru de Externe (10 martie 1933 – 3 martie 1945) și prim-ministru (24 ianuarie – 29 august 1947).

Protocol anex

În momentul de a proceda la semnarea Pactului de Înțelegere Balcanică, cei patru miniștrii ai Afacerilor Străine al României, al Iugoslaviei, al Turciei și al Greciei au considerat necesar de a preciza, după cum urmează, conținutul angajamentelor ce iau țările lor și de a stipula în mod expres că aceste precizii fac parte integrantă din Pact.

1. Este considerată ca agresiune orice țară care va fi comis unul din actele de agresiune prevăzut de articolul 2 din Convențiunile de la Londra din 3 și 4 Iulie 1933.

2. Pactul de Înțelegere Balcanică nu este îndreptat împotriva nici unei Puteri. Scopul său este de a garanta securitatea frontierelor Balcanice împotriva oricărei agresiuni din partea unui stat balcanic.

3. Totuși, dacă una din Înaltele Părți Contractante este victima unei agresiuni din partea oricărei alte Puteri nebalcanice și dacă un stat balcanic se alătură la această agresiune, fie simultan, fie ulterior, Pactul de Înțelegere Balcanică își va produce deplinele sale efecte, față de acest stat balcanic.

4. Înaltele Părți Contractante se angajează să încheie Convențiuni apropiate scopurilor urmărite prin Pactul de Înțelegere Balcanică. Negocierea acestor Convențiuni va începe într-un termen de șase luni.

5. Pactul de Înțelegere Balcanică nefiind în contradicție cu angajamentele anterioare, toate angajamentele anterioare, precum și toate Convențiunile depinzând de Tratatate anterioare, angajamente și Tratatate care sunt de altfel publicate, își vor produce deplinul lor efect.

6. Prin expresiunea din Preambulul Pactului, „Ferm decizi a asigura respectul angajamentelor contractuale deja existente”, se înțelege pentru Înaltele Părți Contractante respectul Tratatelor existând între statele balcanice, din care una sau mai multe din Înaltele Părți Contractante sunt semnatare.

7. Pactul de Înțelegere Balcanică este un instrument defensiv, prin urmare, obligațiunile decurgând din Pactul de Înțelegere Balcanică încetează de a exista pentru Înaltele Părți Contractante, în raporturile lor cu Înalta Parte Contractantă care ar deveni agresoare, conform articolului 2 din Convențiunile de la Londra față de orice altă țară.

8. Menținerea ordinii teritoriale actualmente stabilită în Balcani este definitivă pentru Înaltele Părți Contractante. Cât despre obligațiunile Pactului, ele au o durată pe care Înaltele Părți Contractante o vor fixa în timpul sau după cei doi ani care vor urma semnării Pactului. În timpul acestor doi ani nici o denunțare a Pactului nu este posibilă. Durata Pactului va trebui să fie fixată la cinci ani minimum sau la o perioadă mai lungă. Dacă la expirarea a doi ani care vor urma semnării, nici o durată nu este fixată, Pactul de Înțelegere Balcanică va avea deplin drept o durată de cinci ani, socotiți de la expirarea a doi ani care vor urma semnării. La expirarea acestor cinci ani, sau la expirarea perioadei convenite de către Înaltele Părți Contractante pentru durata sa, Pactul de Înțelegere Balcanică se va reînnoi în mod automat prin tacită reconducțiune pe o perioadă egală cu aceea pentru care el a fost mai înainte în vigoare, afară numai dacă una din Înaltele Părți Contractante nu îl denunță un an înainte de ziua prevăzută pentru expirarea lui. În orice caz, fie că este vorba de prima perioadă în timpul căreia Pactul este în vigoare (șapte ani sau mai mult de șapte ani), fie de o perioadă ulterioară stabilită în mod automat prin tacită reconducțiune nici o denunțare sau nici un preaviz de denunțare nu este posibil înainte de anul care precede ziua în care Pactul ajunge la expirare.

9. De îndată ce ratificarea confirmând Pactul de Înțelegere Balcanică va fi avut loc, după legislațiunea fiecărei Țări, Înaltele Părți Contractante și-o vor aduce reciproc la cunoștință.

Atena, nouă Februarie una mie nouă sute treizeci și patru.

L.S. (ss) N. Titulescu

L.S. (ss) D. Maximos

L.S. (ss) Tevfik Rüstü Bey

L.S. (ss) B. Jevtitch

Protocol de signature, No. 1

L'engagement de conclure des conventions appropriées aux buts poursuivis par le Pacte d'Entente Balkanique, dont traite le point 4 du Protocole annexe, comprend avant tout pour les Hautes Parties Contractantes les Conventions Militaires.

Athènes, le neuf février, mil neuf cent trente quatre.

(ss) B. Jevtitch

" Dr. Ruzdu Aras

" D. Maximos

" N. Titulesco

Protocol de signature, No. 2

Par le terme „ordre territorial actuellement établi dans les Balkans” on entend les frontières actuelles entre la Roumanie et la Bulgarie, la Roumanie, la Yougoslavie, l'Albanie et la Yougoslavie, l'Albanie et la Grèce et la Bulgarie, la Grèce et la Turquie, la Bulgarie et la Turquie.

Athènes, le neuf février, mil neuf cent trente quatre.

(ss) B. Jevtitch

" Dr. Ruzdu Aras

" D. Maximos

" N. Titulesco

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 1383, cadre 369-383]

23. 6-9 mai 1934, București. Schimb de note diplomatice între ministrul plenipotențiar al Turciei, Suphi Tanriöver, și ministrul român al Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu, cu privire la tratatul de amicitie româno-turc din 17 octombrie 1933. Ministrul turc precizează faptul că mențiunea din articolul 1, privind caracterul perpetuu al păcii și amicitiei între cele două state, nu poate indica o durată de valabilitate a tratatului, care, conform articolul 22, fusese încheiat pe o durată de zece ani, cu posibilitatea de prelungire la cinci ani.

May 6-9, 1934, Bucharest. Diplomatic exchange between Plenipotentiary Minister of Türkiye, Suphi Tanriöver, and the Romanian Minister of Foreign Affairs, Nicolae Titulescu, regarding the Treaty of Amity between Romania and Türkiye concluded in October 17, 1933. The Turkish Minister underlined that the provision of Article 1, on the perpetual character of peace and amity between the two states, is not indicating a timeframe for the Treaty availability, which was concluded, according to Article 22, with the possibility of prolongation after 5 years.

Echange de notes

I

Bucarest, le 6 mai 1934

Légation de la République Turque, No. 209/13

A Son Excellence Monsieur N. Titulescu, ministre des Affaires Etrangères, En ville.

Monsieur le ministre,

J'ai l'honneur de porter à la connaissance de Votre Excellence que dans l'esprit de mon gouvernement l'amitié entre la Turquie et la Roumanie telle qu'elle affirmée dans l'article premier du Traite d'amitié, de non-agression, d'arbitrage et de conciliation, conclu à Ankara le 17 octobre 1933 entre la République Turque et le Royaume de Roumanie, ayant un caractère perpétuel, la stipulation y relative ne saurait, en aucune façon, être considérée comme qualifiée par la mention inscrite en son article 22 relative à la durée du traité.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma très haute considération.

Ministre de Turquie, (ss) Hamdulah Suphy⁵⁴

II

Bucarest, le 9 Mai 1934

Ministre des Affaires Etrangères, No. 25765

A Son Excellence Monsieur Hamdullah Suphy Bey, Ministre plénipotentiaire de la République Turque, En ville.

Monsieur le ministre,

Par la lettre sous le No. 209/13 en date du 6 avril a.c. Votre Excellence a bien voulu me faire connaître ce qui suit: (...) [Se reproduce textul notei din 6 mai].

J'ai l'honneur d'accuser réception à Votre Excellence de cette communication avec la teneur de laquelle, au nom de mon gouvernement, je me déclare d'accord avec elle.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma haute considération.

Le Ministre, (ss) N. Titulescu

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 1151, cadre 108-109]

⁵⁴ **Hamdullah Suphi Tanriöver** (1885-1966), om politic și diplomat turc. În 1920 a fost ales membru al Marii Adunări Naționale a Turciei; a fost ministru al Educației în două rânduri (13 decembrie 1920 – 20 noiembrie 1921; 3 martie – 21 decembrie 1925). În 1931 a fost numit ministru plenipotențiar la București, iar în 1939 ambasador. În 1943 și-a reluat activitatea politică.

24. 5 iunie 1934, Geneva. Convenție încheiată de România și Turcia în completarea Pactului Înțelegerii Balcanice. Cele două state se angajează să se apere reciproc în cazul unei agresiuni împotriva lor din partea unui stat balcanic. Dacă unul dintre statele semnatare devine obiectul unei agresiuni din partea unui stat nebalcanic, celălalt are obligația de a intra în război în sprijinul părții agresate. Convenția intra în vigoare la data semnării, urmând să fie ratificată în termen de 6 luni. La finalul documentului se regăsește protocolul pentru schimbul instrumentelor de ratificare, încheiat la 30 octombrie 1934, la Ankara.

June 5, 1934, Geneva. Convention between Romania and Türkiye, completing the Balkan Entente Pact. The two states are committed to defend each other in case of an aggression against one of them in which a Balkan state participates. If one of the signatory states is attacked by a non-Balkan state, the other is obliged to go to war in support of the aggressed party. The Convention would entry into force at the date of signature and would be ratified in six month timeframe. The protocol of exchange of ratification instruments was concluded on October 30, 1934, in Ankara.

Convention entre la Roumanie et la Turquie

En exécution du Pacte d'Entente Balkanique, signé à Athènes le 9 Février 1934: et des pièces annexées audit Pacte et qui en font toutes partie intégrante, à savoir le Protocole annexe, la déclaration du ministre des Affaires étrangères de Turquie, la déclaration des trois ministres des Affaires étrangères ainsi que les Protocoles de signatures, Pacte et Annexes qui demeurent pleinement en vigueur; et dans les limites des engagements contractés par les actes ci-haut énumérés, les Hautes Parties contractantes, représentées réciproquement par

S.E. Monsieur N. Titulescu, ministre des Affaires étrangères de Roumanie,

et

S.E. le dr. Tefvik Rüstü Bey, ministre des Affaires étrangères de Turquie,

Sont convenues de ce qui suit.

Article I.

Si l'un des deux Etats signataires de la présente Convention devient dans quelque circonstance que ce soit, l'objet d'une agression de la part d'un Etat balkanique agissant seul ou conjointement avec un autre Etat balkanique ou non balkanique, l'autre Haute Partie contractante se considérera comme attaquée elle même et passera immédiatement à l'action militaire contre l'Etat ou les Etats balkaniques agresseurs dont les territoires touchent les siens.

Article II.

Dans le cas où l'une des Hautes Parties Contractantes devient pendant l'exécution de l'obligation prévue à l'article précédent l'objet d'une action de guerre de la part d'un Etat non balkanique, l'autre Haut Partie Contractante devra aussi entrer en guerre contre ce dernier.

Article III.

La présente Convention qui entrera en vigueur dès sa signature sera ratifiée dans les six mois au plus tard suivant les exigences des lois constitutionnelles de chacune des Hautes Parties Contractantes qui s'en informeront réciproquement.

Fait à Genève en double exemplaire le 5 Juin 1934.

(L.S.) Nicolae Titulesco

(L.S.) Dr. Tefik Rüstü Bey

Protocole d'échange

Les soussignés s'étant réunis dans le but de procéder à l'échange des ratifications de la Convention signée à Genève le 5 Juin 1934 entre:

Sa Majesté le roi de Roumanie, d'une part, et

Son Excellence le président de la République Turque, d'autre part;

et les ratifications respectives de la dite Convention ayant été soigneusement collationnées et trouvées conformes; le dit échange s'est effectué aujourd'hui entre la Roumanie d'une part et la Turquie d'autre part dans les formes usitées.

En foi de quoi, ils ont signé le présent Protocole et y ont apposé leurs cachets.

Fait à Ankara, en double expédition, le 30 Octobre 1934.

(L.S.) Nicolae Titulesco

(L.S.) Dr. Tefik Rüstü Bey

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 1383, cadre 384-387]

25. 8 noiembrie 1934, Ankara. Raport al însărcinatului cu afaceri la Ankara, Constantin Marinescu-Eliad, către ministrul Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu, rezumând evenimentele politice din Turcia desfășurate în octombrie 1934. Se prezintă ratificarea angajamentelor rezultând din punerea în aplicare a dispozițiilor prevăzute în Pactul balcanic și anexele sale.

November 8, 1934, Ankara. Report of the chargé d'affaires in Ankara, Constantin Marinescu-Eliad, to the Minister of Foreign Affairs, Nicolae Titulescu, summarizing the political events in Türkiye in October 1934. The report presents the ratification of agreements resulting from the enforcement of the Balkan Pact and its annexes.

Domnule ministru,

Marea Adunare Națională s-a întrunit anul acesta, în mod cu totul excepțional, la 24 Octombrie, numai pentru ratificarea angajamentelor rezultând din punerea în aplicare a dispozițiilor prevăzute în Pactul balcanic și în anexele sale.

În ședința de deschidere, Tevfik Rüstü Bey a adus în mod oficial la cunoștința Mării Adunări Naționale asasinarea M.S. Regelui Alexandru al Iugoslaviei. D-Sa a declarat cu această ocaziune că Turcia va continua politica sa de strânsă prietenie cu toate Statele balcanice, pentru consolidarea păcei, împlinind, ca întotdeauna, cu fidelitate angajamentele luate.

A doua zi, Marea Adunare Națională a ținut două ședințe, din care una secretă, în care Ministrul Afacerilor Străine a dat explicațiuni asupra angajamentelor luate de Guvernul turc în legătură cu Pactul Înțelegerii balcanice. În ședința de după amiază, care a fost publică, s-a propus Mării Adunări Naționale și s-a votat în unanimitate, următorul proiect de lege:

„Sunt ratificate angajamentele despre care Marea Adunare Națională a luat cunoștință, cu privire la aplicarea dispozițiilor prevăzute în Pactul balcanic și anexele sale, încheiat la Atena la 9 Februarie 1934 și aprobat prin legea sub No. 2381 din 8 Martie 1934.

Înainte de votarea acestui proiect de lege, Deputatul independent Sirri Bey a ținut un discurs în care a lăudat politica Guvernului republican, aprobându-o în totul. După Sirri Bey a luat cuvântul Tevfik Rüştü Bey, arătând, printre altele, că Pactul balcanic comportă unele dispozițiuni privitoare la stabilitatea și securitatea frontierelor balcanice ale părților contractante, dispozițiuni care urmează a fi aplicate după circumstanțe. După aceasta, Tevfik Rüştü Bey a declarat că aceste angajamente au fost aduse la cunoștința Mării Adunări Naționale fiind în joc marele interese ale Națiunii.

După această ședință, Marea Adunare Națională a fost închisă, rămânând să se întrunească în sesiune ordinară la 1 Noiembrie, ca în ceilalți ani.

Politica externă

În politica externă a Turciei nu au intervenit evenimente de importanță deosebită.

Relațiunile cu Rusia au fost, ca dealtfel în toate lunile, dintre cele mai cordiale. S-au schimbat vizite între ziariști, ingineri, militari etc.

La sfârșitul lunii Octombrie a prezentat scrisorile de acreditare noul Ambasador sovietic în Turcia, Karachan. Întreaga presă și cercurile oficiale au profitat de această ocaziune spre a lăuda sovietele și a preamări progresele acestei țări pe toate tarâmurile.

În relațiunile cu Franța, aceleași tendințe de strângere din ce în ce mai mare a prieteniei, cu toate că la un moment dat a avut loc un incident la Smyrna, cu ocazia intrării în zona interzisă a aceluia port a două vase de război franceze. Ambele părți au fost foarte mare bună voință în rezolvarea acestui incident. În rezumat, două vase de război, care veneau să facă o vizită la Istanbul, în trecerea lor prin dreptul portului Smyrna, au intrat în zona interzisă. Bateriile de coastă turcești au deschis focul împotriva lor, silindu-se să se retragă.

Faptul a fost ținut secret și în presă nu a apărut decât un comunicat în care se arăta că vasele au intrat în zona interzisă dintr-o eroare și că bateriile de coastă au tras un foc orb spre a semnala această eroare. Ambele părți cădeau de acord că totul s-a petrecut normal și că incidentul este definitiv închis. De altfel vasele și-au continuat drumul la Istanbul unde au rămas 3 zile.

Tot în privința relațiunilor turco-franceze, s-au încercat în luna Octombrie unele intrigi de către Germania.

Presa germană a publicat unele știri despre intențiunea Franței de a ceda Turciei regiunea Alexandrette. Intențiunea germană a fost să vadă ce impresiune poate produce această știre în Turcia și cum va fi primită de presă și cercurile oficiale. Ziarele și oamenii politici s-au mulțumit să înregistreze știrea fără comentarii, astfel că dorința Germaniei de a produce o răceală între cele două state – pe chestiune de revisionism – nu a reușit.

Față de Bulgaria, presa a avut în Octombrie o atitudine mult mai rezervată.

Lovitura primită de Iugoslavia prin pierderea M.S. Regelui Alexandru, a avut un mare ecou în poporul turc. Pierderea aceasta a fost – după propriile cuvinte ale lui Tevfik Rüştü Bey – o ocaziune de a se constata cât de mult a prins în poporul turc politica de apropiere balcanică.

În relațiunile cu celelalte state nu a intervenit nimic deosebit.

Reuniunea Înțelegerii Balcanice. La sfârșitul lunii Octombrie s-a deschis aci a doua reuniune obligatorie a Înțelegerii Balcanice. Despre toate lucrările acestei reuniuni voi vorbi în raportul

rezumativ pe Noembrie, lucrările fiind terminate în cursul acestei luni și dorind a arăta și urmările reuniunii și comentariile din diferitele cercuri de aci.

Aniversarea republicii. La 29 Octombrie s-a serbat cu fastul obicinuit, cea de a XI-a aniversare a Republicii turcești. La această serbare au asistat și Miniștrii de Externe ai Statelor balcanice.

Relațiile cu România. În relațiunile cu România cred inutil să insist, Excelența Voastră a avut ocaziunea să vadă simpatia sinceră cu care a fost înconjurat aci în tot timpul șederei precum și bunele cuvinte rostite la adresa țării noastre.

Situațiunea economică și financiară a Turciei

Situația pieții în luna Octombrie în Turcia se caracterizează printr o destul de intensă activitate, mai ales în ceea ce privește comerțul de export. Este drept însă că luna aceasta corespunde cu perioada în care, articolele turcești de export ca: lâna, alunele, tutunul și fructele uscate în general, sunt trimise în străinătate.

Guvernul turc înmulțește eforturile sale pentru a mări cifra exportului în străinătate – cifră care a înregistrat în cursul ultimilor ani o scădere continuă care îngrijorează factorii responsabili a economiei naționale. Pentru că, în afară de faptul că Turcia depinde, bineînțeles, de piața internațională și că suferă și ea efectele crizei mondiale, trebuie însă socotiți și factorii interni, cu totul diferiți de cei din alte state și care înrăutățesc situația.

Turcia a suferit și suferă încă de o lipsă de organizare a comerțului de export. În ultimul timp însă și mai ales cu începere din luna Septembrie, care corespunde de fapt cu începutul campaniei de export, Banca Agricolă și Turkofice care sunt, după cum se știe, instituțiuni de Stat, au căutat să umple, pe cât se poate aceste lacune.

Standardizarea grâului turc a făcut din acest articol un element foarte căutat la export. Numai Banca Agricolă a vândut deja aproape 57.000 de tone în Germania, Belgia și Elveția.

Același lucru se petrece și cu cărbunii de pământ. În cursul primului trimestru 1934, s-au exportat 459 de mii de tone de cărbuni, de față de 400.000 exploatare în 1933 și 346.000 în 1932. În primile cinci luni ale anului în curs, exportul cărbunilor se ridică la 857.000 de tone, din care 40% au fost absorbate de Grecia.

În sfârșit mai este locul să notăm și reglementarea comerțului de export al ouălelor, care după cum se știe este, ca valoare, la export, al IV-lea articol.

Această activitate comercială, adăugată aplicării planului cincinal de industrializare a țării, au provocat în ultimele luni o oarecare mișcare pe piața Turciei, care suferea însă de la începutul anului de o acalmie pronunțată.

Acești factori ar fi avut o fericită repercusiune asupra economiei generale a țării, dacă noile taxe de consumație, mai ales acele care apasă articolele de prima necesitate, n ar fi restrâns până la minimum posibil, puterea de cumpărare a claselor muncitoare care formează 95% din populațiunea Turciei și care erau deja greu lovite prin scăderea prețurilor la articolele agricole de export.

Schimbul. Este locul să notăm aci că noua campanie de export este în toi și că aceasta este cea de a cincea toamnă de când lira turcească este stabilizată. Astfel la Bursa din Istanbul, lira sterlină a costat, la închidere, la 30 septembrie, în jurul sumei de 617 piaștri pentru una liră, în timp ce lira turcească continuă să păstreze poziția unei monede stabile.

Ca și până acum, francul francez a costat în cursul lunii Octombrie, invariabil: 12,03 – 12,06 franci francezi lira turcească.

Leul românesc a oscilat între 79,50 și 79,60 lei pentru o liră, păstrând aceleași diferențe la cursul de pe piață și mai ales la efectiv.

Aplicarea planului cincinal de industrializare a Turciei continuă cu destul succes. Astfel ultimele două luni a văzut inaugurarea ori punerea pietrei fundamentale a unei serii de industrii care nu vor întârzia să aibă repercursiunile voite asupra economiei naționale.

Acordul turco-sovietic.

Politica economică externă

Acordul turco-sovietic. Ministrul Economiei Naționale a încheiat cu Ambasadorul Sovietelor un acord care va intra în vigoare cu începere de la 1 ianuarie 1935.

Pe baza acestui acord, Turcia va exporta în Rusia, o cantitate de mărfuri în valoare de 2 milioane de lire turcești, și în special lână, măslina, portocale, vite, ei etc. În schimb Rusia va putea exporta – și mărfurile vor fi introduse în Turcia în afară de contingente – pentru o cantitate egală. Mărfurile pentru o sumă de 650.000 de lire turcești, vor trebui introduse pe la frontiera Caucazului și remise la Kars.

Acordul turco-grec. Tratatul de comerț turco-grec a fost prelungit până la 1 Noembrie, în vederea negocierilor pentru încheerea unui nou acord. Negocierile vor avea loc la Ankara, între Ministrul elen al Economiei Naționale⁵⁵ și Guvernul turc.

Relațiunile comerciale cu România. Relațiunile comerciale între Turcia și România destul de slabe. În primele 9 luni ale anului curent avem un sold în favoarea noastră de circa 40.000.000 lei. Firma Reșița, care reușise să se introducă pentru furnituri la căile ferate turcești, nu cred că va putea furniza ceva în viitor, dat fiind dispozițiunile noului decret de contingentare, care prevede că articolele din categoria celor produse de Reșița, pot fi importate în Turcia numai din țările care au încheiat convențiuni de clearing cu Turcia sau care au balanța deficitară în raport cu Turcia, ceea ce nu este cazul pentru România.

[AMAE, Dosar 71/Turcia, 1931-1934, vol. 2, ff. 327-333]

26. 4 decembrie 1934, București. Studiu al Marelui Stat Major asupra Convenției româno-turce de la Geneva din 5 iunie 1934. Sunt analizate diferite scenarii operaționale pe care lansarea unei agresiuni împotriva unui stat din Balcani le poate genera fiind subliniată importanța și eficiența unei acțiuni comune a României și Turciei în cazul unei agresiuni din partea Bulgariei. De asemenea, analiza relevă potențialul limitat al unei acțiuni eficiente din partea României și Turciei în cazul unei agresiuni din partea U.R.S.S.

December 4, 1934, Bucharest. Study made by the General Staff regarding the Romanian-Turkish Geneva Convention of 5 June 1934. Different operational scenarios are analyzed in case of an aggression against a Balkan state. In this respect, the importance and operational effectiveness of a joint action by Romania and Turkey in case of aggression by Bulgaria is underlined. At the same time, it is revealed the limited potential for an efficient action of Romania and Turkey in case of an aggression of USSR.

⁵⁵ **Ioannis Makropoulos** (1883-1954), om politic grec și jurist. A fost primar al orașului Lamia (1925-1929), ministru al Sănătății Publice și Educației Naționale (20 noiembrie 1933 – 18 februarie 1935), ministru al agriculturii (6 ianuarie – 8 aprilie 1945) și președinte al Parlamentului (15 decembrie 1952 – 16 noiembrie 1953).

Studiu

Convenția între România și Turcia

Încheiată la Geneva la 5 iunie 1934

1. Convenția încheiată între România și Turcia, – făcând parte din Pactul de Înțelegere Balcanică – a intrat în vigoare, conform Articolului 3, chiar din ziua semnării, 5 iunie 1934.

Potrivit notei primite azi, 3.XII, de la Ministerul de Externe, Convenția a fost ratificată prin protocolul de ratificare semnat la 30 octombrie, la Ankara.

Se anexează Convenția și Protocolul de Ratificare.

2. Convenția conține două articole esențiale, prin care se iau angajamentele reciproce și un articol final, care fixează numai condițiile de ratificare.

În primul articol se statuează în mod clar și categoric că, în cazul când una din cele 2 Puteri Contractante va face obiectul unei agresiuni din partea unui stat balcanic (acționând singur sau în legătură cu un alt stat balcanic, ori nebalcanic) cealaltă Putere contractantă... „se considérea comme attaquée elle-même et passera immédiatement à l'action militaire contre l'Etat ou les Etats balcaniques agresseurs, dont les territoires touchent les siens”.

În al doilea articol se prevede că, în cazul când pe timpul executării acțiunii vizate mai sus, una din Puterile contractante devine obiectul unei acțiuni de război din partea unui stat nebalcanic, cealaltă Putere contractantă va trebui să intre în război contra acestui din urmă stat.

Din analiza primului articol rezultă că angajamentul reciproc nu vizează decât Bulgaria.

Grecia este exclusă prin felul cum este redactat articolul; (deși un conflict greco-turc poate fi de domeniul posibilităților) deoarece ea nu are frontieră comună cu România.

Din analizarea articolului 2 rezultă următoarele:

a. Angajamentele ce se iau prin acest articol sunt condiționate de existența prealabilă a situației prevăzute de primul articol (acțiunea comună contra statului balcanic, agresor).

b. Angajamentul luat prin acest articol se pare că nu este de aceeași natură cu cel de la articolul 1. Într-adevăr: în primul articol Partea contractantă se angajează a „trece imediat la acțiunea militară contra” [...] iar în articolul al doilea nu se prevede decât „va trebui să intre de asemenea în război contra [...]”

Ultima expresie, ca și faptul că s-au utilizat formule diferite, poate da loc la interpretări variate.

c. Statul nebalcanic vizat de articolul 2 nu ar putea fi decât Rusia Sovietică, deși lipsa specificației finale „dont les territoires touchent les siens”, înscrisă în articolul 1, dă articolului al 2-lea un caracter mai general.

Celelalte cazuri de agresiune care – teoreticește vorbind – ar fi posibile din partea unui stat nebalcanic, contra României (sau contra Turciei) nu pot da loc la aplicarea articolului 2 (ex: intrarea în război a Turciei contra Ungariei; a României contra Persiei, etc.) nici chiar sub forma unui război vamal, embargo, etc.

În concluzie, Convenția româno-turcă din 5 Iunie 1934 cuprinde:

În caz de agresiune din partea Bulgariei contra României sau contra Turciei, angajamentul reciproc de intervențiune militară, imediată, contra Bulgariei;

În caz de agresiune din partea Rusiei sovietice contra uneia din Puterile Contractante, „pendant l'exécution de l'obligation prévue à l'article precedent” cealaltă Putere contractantă se obligă, de asemenea să intre în război contra Rusiei.

3. Acțiunea comună contra Bulgariei.

Interesul prezentat de Convenția Româno-Turcă constă îndeosebi în organizarea unei acțiuni comune româno-turce contra Bulgariei.

Bulgaria reprezintă pentru noi un inamic secundar. O intervenție **ofensivă** română, sau româno-iugoslavă, contra Bulgariei este justificată, numai de necesitatea de a ne asigura libertatea de acțiune pe un front care – prin lungimea frontierei și apropierea Capitalei noastre de Dunăre – reclamă un consum de forțe destul de importante chiar numai pentru acoperire.

O acțiune concentrică româno-iugoslavă contra Bulgariei prezintă multiple dezavantaje:

Impune defalcarea, de la grosul trupelor, a unui număr apreciabil de forțe (Proiectul 5 C.G. prevede: 112 bat; 32 esc; 165 baterii) fără a se putea asigura o superioritate suficientă de forțe,

Nu se poate obliga Bulgaria la o bătălie decisivă imediată, deoarece:

– Bulgaria are posibilitatea de a temporiza operațiile,

– Acțiunea româno-iugoslavă se conjugă cu mare greutate, în special în cazul când grosul Bulgaria s'ar concentra la est de linia Plevna-Jhtiman.

Prin Convenția Româno-Turcă toate aceste greutăți se elimină sau, cel puțin, se reduc:

– Superioritatea de forțe este mai ușor realizabilă;

– Posibilitatea de a impune o bătălie decisivă este asigurată grație situației geografice avantajoase a frontului turcesc (tăerea Bulgariei de Mare Neagră, calea de invazie cea mai periculoasă pentru bulgari – valea Mariției);

– Operațiile româno-turce se pot conjuga mult mai bine între ele și apoi cu cele iugoslave.-

Grosul forțelor de intervenție turce și române ar trebui să opereze respectiv pe direcțiile Adrianopol-Stara Zogora și Razgrad-Trnovo pentru a separa, Bulgaria din primul moment de Marea Neagră și a lega strâns operațiile turce de cele române. Într-o a doua fază, grosurile de intervenție român, turc și iugoslav vor urmări distrugerea armatei Bulgare printr-o acțiune concentrică spre Sofia.

Un punct slab al Convenției Româno-Turcă îl constituie însă faptul că ea nu pare a fi operantă decât în cazul când Bulgaria ar ataca inițial România sau Turcia.

Rămâne deschisă problema pentru cazul când Bulgaria ar ataca inițial Iugoslavia, și când România ar fi obligată să intre în acțiune contra Bulgariei.

Cum acest caz poate fi cel mai probabil, ar fi necesar ca și Iugoslavia să facă o convenție similară cu Turcia, sau ca el să fie prevăzut în convenție.

4. Acțiunea comună contra Rusiei Sovietice.

Prima chestiune care trebuie stabilită este clarificarea noțiunii „devra entrer en guerre”.

Acțiunea comună turcă și română contra Rusiei Sovietice nu ar putea urmări decât o degajare reciprocă a fronturilor respective. Distrugerea forțelor sovietice printr-o acțiune româno-turcă ca și stabilirea unei legături terestre, directe prin tăerea armatei sovietice de Marea Neagră, depășesc posibilitățile noastre.

a. Degajarea reciprocă a fronturilor român și turc contra Rusiei Sovietice.

Intervenția română contra Rusiei Sovietice, pe baza cazului foederis, prevăzut la articolul 2 al Convenției, va putea degaja foarte mult frontul turcesc, deoarece atrage asupra noastră centrul de gravitate al armatei sovietice. O acțiune nu ar putea însă fi justificată – din punct de vedere pur militar – mai ales „pendant l'execution de l'obligation prevue a l'article precedent” acțiunea contra Bulgariei.

O intervenție turcă contra Rusiei Sovietice, pe baza cazului foderis (înscris în art.2) pentru degajarea noastră, nu va putea același efect:

Teatrul de operații turco-rus – după cum a dovedit-o categoric și evenimentele din timpul războiului mondial – nu poate avea decât o importanță secundară.

Frontiera dintre Turcia și Rusia Sovietică (560 km) este greu accesibilă: la Vest se sprijină pe Marea Neagră prin masivul Kartschal (3426); la Est pe pivotul natural al marelui Ararat (5156) pentru a se menține, pe rest, în jurul altitudinilor de 2993 (Charman D) și 2850 (Dokhus Punar).

Pentru ca o ofensivă turcă să poată desfășura la Nord de catena munților Caucaz, în șesu Georgiei și Rostovului, ea va avea de traversat mai întâiu tot terenul foarte dificil (100-180 km. adâncime) până la tăetura importantă formată de râurile Kwirila (M. Neagră) și Kura (M. Caspică) și apoi să escaladeze catena, adâncă de alți 150-180 km., a munților Caucaz, care – pornind cu masivul Lyssaja (2499) din M. Neagră se prelungește până în M. Caspică la altitudini importante. (Abags, 3244 m. – Tschihk B, 3236 m. – Elbrus, 5629 – Schara, 5134 m. – Kasbek, 5043 m. – Bogas, 4154).

În fine, ajunsă la Nord de M-ții Caucaz, ofensiva turcă ar putea fi ușor gândită între M. Neagră și M. Caspică de cursurile inferioare ale Volgei și Donului (la Sud de Stalingrad) care nu lasă între ele decât un culoar strâmt de 50-60 km.

Dacă nu ne putem aștepta la efecte apreciable din partea operațiilor terestre ale Turciei contra Rusiei Sovietice, vom putea obține însă rezultate foarte importante, prin concursul flotei turce din M. Neagră și mai ales – din libertatea trecerei prin Dardanele și Bosfor.

5. Durata Convenției nu este expres indicată. „Probabil că ea este implicit continuată în expresia „dans les limites des engagements contractés par les actes.” (Pactul de Înțelegere Balcanic).

Acestea vor trebui cerute la Ministerul de Externe.

6. În concluzie:

Convenția româno-turcă reprezintă, pentru România:

a. Un mare progres, în ceea ce privește:

– Scoaterea din cauză a Bulgariei. Convenția va trebui însă complectată cu o convenție similară iugoslavă-turcă, fie ca o clauză specială în corpul convenției noastre;

– Asigurarea trecerei prin Dardanele și Bosfor. Va trebui însă specificat, în mod explicit, acest angajament chiar în corpul convenției;

– Asigurarea concursului flotei turce contra flotei sovietice din Marea Neagră.

b. Un pericol, în cazul când ne va obliga la o agresiune contra Rusiei Sovietice, pentru degajarea frontului terestru turcesc.

c. Este necesar să se aducă precizii în ceea ce privește obligațiunile:

– Pentru cazul unei agresiuni a Rusiei Sovietice contra noastră, fără ca prima condiției să fie îndeplinită (atacul prealabil al Bulgariei);

– Pentru cazul unor state nebalcanice, care, nu au nicio legătură cu celălalt stat aliat (Mesopotamia, Siria, Persia față de România; respectiv Ungaria, Iugoslavia față de Turcia).

Marele Stat Major, Secția a 3-a

Șeful Secției Operații, colonel Gh. Rozin⁵⁶

⁵⁶ **Gheorghe Rozin** (1888-1961), general. Ofițer de artilerie, sublocotenent în 1909, a luptat în Războiul de Întregire, fiind decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”. În 1926 a fost mutat la Marele Stat Major, unde a devenit șeful Operațiilor. În

[Studiul, cu ușoare modificări de formulare, a fost înaintat regelui Carol al II-lea într-un raport al șefului Marelui Stat Major, generalul Nicolae Samsonovici⁵⁷. Reproducem finalul documentului]

(...) În scopul de a putea executa obligațiunea reciprocă luată în articolul 1 al Convenției – de „a trece imediat la acțiunea militară” în contra Bulgariei – cazul acolo prevăzut; cum și pentru a pregăti – din vreme – cadrul, caracterul și condițiunile operațiunilor, ce s-ar întreprinde în comun cu armata turcă, este necesar – ca, în cel mai strict secret –, să se studieze aceste date cu Înaltul Comandament Turc.

Spunând aceste considerațiuni înaltei aprobări a Majestății Voastre, Marele Stat Major va cere ulterior avizul Ministerului de Externe:

- Atât asupra eventualului contact ce ar trebui luat cu Comandamentul turc,
 - Cât și asupra condițiunilor în care ar putea să se încheie aranjamentele pur militare.
- Șeful Marelui Stat Major, general N. Samsonovici

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 1449, cadre 557-562, 569-577]

27. 1 iunie 1935, București. Scrisoare a șefului Marelui Stat Major, generalul Nicolae Samsonovici, către șeful Marelui Stat Major turc, mareșalul Fevzi Çakmak, în care se anunță trimiterea la Ankara a unei delegații militare conduse de șeful Secției Operații pentru discutarea prevederilor convenției militare româno-turce așa cum este stabilit prin convenția de la Geneva din 5 iunie 1934.

June 1, 1935, Bucharest. Letter sent by the Chief of the General Staff, General Nicolae Samsonovici, to the Chief of the Turkish General Staff, Marshal Fevzi Cakmak, in order to discuss the provisions of a future military convention, as agreed in the Geneve convention of 5 June 1934.

Le Général N. Samsonovici, Chef d'État-major Général de l'Armée Roumaine

A Monsieur la Maréchal Fevzi, Chef d'État-major Général de l'Armée Turque

Permettez-moi, Monsieur la Maréchal, de vous saluer au nom de l'Etat-Major roumain et de vous exprimer la profonde satisfaction, que je ressens en voyant s'ouvrir, entre l'armée roumaine et la vaillante armée turque, une nouvelle voie de relations cordiales.

Aux termes du Pacte d'Entente Balkanique, du Protocole Annexe, ainsi que de la Convention Secrète, signée à Genève le 5 juin 1934, et

Conformément aux décisions prises par M.M. les Ministres des Affaires Etrangères de nos deux pays,

1941 a coordonat lichidarea rebeliunii legionare la Ploiești. Pe frontul de est a fost comandant al Diviziei 13 Infanterie și al Corpului 6 Armată. A fost trecut în rezervă în 1945 și arestat în 1949, murind în penitenciarul Văcărești.

⁵⁷ **Nicolae Samsonovici** (1877-1950), general, ministru de Război și șef al Marelui Stat Major. Ofițer de infanterie, a fost mobilizat la 15 august 1916 șef de stat-major al Corpului 6 Armată, iar la 1 aprilie 1917 a fost numit șef de stat-major al Armatei 1-a, fiind decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a pentru rolul avut în bătălia de la Mărășești. Avansat general de brigadă în 1919, a fost profesor și comandant al Școlii Superioare de Război (1922-1926). În 1928, general de divizie, a preluat comanda Marelui Stat Major (21 iunie 1927 – 11 august 1932), iar, concomitent, a fost ministru de Război în guvernul Maniu (13 iunie – 9 octombrie 1930). A reluat funcția de ministru de Război în guvernele țărăniște (20 octombrie 1932 – 13 noiembrie 1933), apoi comanda Marelui Stat Major (11 decembrie 1934 – 1 februarie 1937). În 1937 a demisionat din armată. A fost arestat în „noaptea demnitarilor” (5/6 mai 1950), murind în penitenciarul de la Sighet.

Les Etats-Majors de nos deux armées doivent procéder à établir les bases d'une Convention Militaire, susceptible d'organiser et d'assurer la collaboration militaire de nos armées.

Dans le but de préparer tous les éléments informatifs nécessaires à l'élaboration de cette Convention, j'ai chargé le Colonel Rozin Gh., chef de la Section des opérations à l'Etat-Major de l'Armée, de se présenter à vous et d'étudier avec les officiers de l'Etat-Major turque – que vous voudriez bien faire désigner – toutes les questions relatives.

Le Colonel Rozin sera accompagné par le Commandant Lupescu C.⁵⁸ de l'Etat-Major roumain.

Dès que les études préparatoires seront terminées, je serais très heureux de nous rencontrer, afin d'établir – de commun accord – la Convention Militaire, qui sera soumise à l'approbation de nos Gouvernements.

Veuillez agréer, Monsieur le Maréchal, les assurances de ma plus haute considération.

Le Chef d'État Major General de l'Armée Roumaine, General N. Samsonovici
Nr. 228/III

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 1449, f. 33, cadre 583-584]

28. Iunie 1935, Ankara. Memoriu cuprinzând punctele de vedere ale Marelui Stat Major turc, expuse în cadrul discuțiilor cu delegația Marelui Stat Major român din perioada 4-9 iunie 1935, incluzând și un scenariu detaliat pentru o acțiune comună româno-turco-iugoslavă în cazul unei agresiuni a Bulgariei.

June 1935, Ankara. Memorandum presenting the standpoints of the Turkish General Staff expressed during the discussions with the delegation of the Romanian General Staff held in 4-9 June 1935, including also a detailed scenario for a common Romanian-Turkish-Yugoslavian action in the case of a Bulgarian aggression.

Mémoire contenant les points de vues exprimés par les officiers de l'Etat-Major Turc pendant les contacts préparatoires du 4 au 9 Juin 1935.

Les trois Puissances Contractantes [România, Turcia și Iugoslavia] peuvent être l'objet de la part de la Bulgarie, soit d'une menace de guerre, soit d'un acte positif d'hostilité.

Ces deux éventualités peuvent se présenter comme suit:

De la part d'une Bulgarie isolée; d'une Bulgarie précédant une ou plusieurs alliées; d'une Bulgarie agissant simultanément avec une ou plusieurs alliées ou bien d'une Bulgarie suivant le moment venu, l'action d'une ou de plusieurs alliées.

1. Avenacé de guerre de la Bulgarie.

Au cas où une Puissance Contractante, menacée par les préparatifs militaires ou par procédés hostiles de la Bulgarie, se trouve obligée de prendre des mesures militaires spéciales ou de décréter la mobilisation, le Gouvernement de ladite Puissance contractante en informera les Gouvernements des deux autres Puissances Contractantes, lesquelles s'engagent à prendre aussitôt contre la Bulgarie des mesures analogues ou de décréter la mobilisation des forces prévues par la présente Convention.

⁵⁸ Constantin Lupescu (1896-?), ofițer de artilerie.

Au cas où la Bulgarie attaque à l'improviste l'une des Puissances contractantes les deux autres Puissances Contractantes, à la demande officielle de la Puissance Contractante attaquée, s'engagent:

- a) A décréter aussitôt la mobilisation des forces prévues par la présente Convention,
- b) A attaquer le plus vite possible la Bulgarie.

2. Acte positif d'hostilité de la Bulgarie.

Au cas où la Bulgarie attaque un ou plusieurs des Etats contractants, l'action collective de ceux-ci doit être envisagée sous les deux aspects suivants:

a) Etat de guerre entre un ou plusieurs Etats Contractants et une tierce Puissance en dehors de la Bulgarie.

b) Absence de l'Etat de guerre entre un ou plusieurs Etats Contractants et une tierce Puissance en dehors de la Bulgarie.

L'éventualité d'une menace de guerre contre un ou plusieurs Etats Contractants de la part d'une ou plusieurs Tierces Puissances ne doit pas jouer de rôle dans effectifs à engager contre la Bulgarie, attendu que chacun des Etats contractants pouvant à juste titre se considérer sous une menace constante d'une ou de plusieurs Tierces Puissances, les engagements que les Etats Contractants assument seraient réduits à néant par une interprétation erronée dont la crainte peut porter atteinte à la force même de l'alliance. D'autre part il y a lieu de penser qu'en cas de menace de guerre de la part d'une ou de plusieurs tierces Puissances contre le ou les Contractants, l'intérêt primordial résiderait dans une solution rapide de la question bulgare et par conséquent dans une action puissante concentrée des alliés.

Ceci étant, l'action de guerre de la Bulgarie doit être envisagée dans les cas suivants:

I. Si l'Etat contractant attaqué n'est pas en état de guerre avec une ou plusieurs tierces Puissances, celui-ci engagera ses forces disponibles dans l'action contre la Bulgarie; les forces qu'il aura ainsi à engager ne devant en aucun cas être inférieures à:

- 120 bataillons d'infanterie
- 150 batteries, dont 1/4 ayant un calibre supérieur à 100m/m.
- 24 Escadrons de cavalerie (non compris ceux qui entrent dans la composition organique division d'infanterie et des corps d'armées).
- 100 avions.

II. L'Etat Contractant attaque la Bulgarie se trouve déjà en état de guerre avec une ou plusieurs tierces Puissances; dans ce cas il aura à engager contre la Bulgarie le maximum de ses forces disponibles.

III. L'Etat Contractant qui n'est pas attaqué par la Bulgarie mais qui se trouve lui-même en état de guerre avec une ou plusieurs tierces Puissances aura à engager dans l'actions contre la Bulgarie le maximum de ses forces disponibles pour exécuter dans la mesure du possible les engagements prévus par l'accord militaire du [indescifrabil].

IV. L'Etat contractant qui n'est pas attaqué par la Bulgarie et qui ne se trouve pas lui-même en état de guerre avec une tierce puissance, engagera dans l'action contre la Bulgarie le minimum de forces indiqué à l'alinéa I.

V. Dans le cas où un ou plusieurs Etats Contractants se trouvent en état de guerre avec une ou plusieurs Etats Contractants se trouvant en état de guerre avec une ou plusieurs puissances autres que Bulgarie et que celle-ci conserve une attitude douteuse, les Etats contractants se concerteront pour adopter les mesures propres à assurer leur sécurité.

Au cas où le réarmement des détroits – dont l'inviolabilité constitue un élément essentiel de sécurité tant pour la Turquie que pour les autres Etats contractants – aurait pu être réalisé à temps, la Turquie pourrait envisager la possibilité d'augmenter sa part contributive dans l'ensemble des effectifs à engager contre la Bulgarie dans l'éventualité d'une attaque de celle-ci contre la Roumanie ou la Yougoslavie.

Les forces que chacun des Etats contractants doit en tout cas tenir prêtes pour parer à toutes les éventualités prévues par la Convention à conclure ainsi que les zones de concentration de celles-ci sont les suivantes:

A) Force:

- 120 Bataillons d'infanterie.
- 150 Batteurs, dont 1/4 ayant un calibre supérieur à 100 m/m.
- 24 escadrons de cavalerie (non compris ceux qui entrent dans la composition organique des divisions d'infanterie et des corps d'armées).
- 100 Aéroplanes.

B) Zones de concentration pour lesdites forces:

Forces Turques:

- Gros des Forces dans la zone Kirklareli-Edirne.
- Un Groupe auxiliaire au nord de Pindarisant.

Forces Roumaines:

a) En cas d'attaque bulgare contre la Roumanie ou la Turquie:

- Gros des forces dans la zone de Totraka – Silistire et sur de Silistre.
- Un group auxiliaire dans la zone de Pazarcik-Giorgic.

b) En cas d'attaque bulgare contre la Yougoslavie:

- Gros des forces dans la zone de Corabia – Bechet.

c) En cas d'incertitude sur la direction de l'effort principal bulgare, comme au coma (a).

Forces Yougoslaves:

- Gros des forces dans la zone de Nis-Prut.
- Un groupe auxiliaire dans les environs de Zaječar et un autre dans la Serbia du Sud.

La Turquie remettra après échange de vues entre les Etat-Major Turc et Yougoslave, un Project de convention tripartite traitant outre les questions ci-haut relatées celles relatives à la coopération et le commandement supérieur des forces alliées, l'administration militaire des zones occupées, le ravitaillement, le service des renseignements, ainsi que tous les autres points d'application et de détail.

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 1449, cadre 595-598; cadre 656-660]

29. 10 iunie 1935, Ankara. Proces-verbal conținând concluziile întâlnirii de la Ankara dintre delegațiile Marelui Stat Major român și turc. Principala ipoteză de război examinată se referea la o acțiune comună a celor două state împreună cu Iugoslavia în cazul unei agresiuni din partea Bulgariei. Efectivele iugoslave urmau a fi stabilite în urma

negocierii și semnării unei convenții turco-iugoslave, pe modelul celei româno-turce de la Geneva din 5 iunie 1934.

June 10, 1935, Ankara. Minute containing the conclusions of the Ankara meeting between the Romanian and Turkish General Staff delegations. The main war hypothesis was a common action of the two states alongside Yugoslavia in the case of a Bulgarian aggression. The number of Yugoslavian forces to be engaged in the common action against Bulgaria was to be determined in a convention between Türkiye and Yugoslavia, based on the one between Romania and Türkiye signed in Geneva on 5 June 1934.

Proces-verbal des discussions tennues à Ankara entre les délégués des Etats-Major Turque et Roumain du 4-9.VI.1935

A.

Les délégués de l'Etat-Major Turque:

- General de Corps d'Armée Asim Gündüz⁵⁹,
 - Colonel Feyzi Menguc⁶⁰,
 - Comandant Jusuf Adil⁶¹,
- et

Les délégués de l'Etat-Major Roumain:

- Colonel Rozin Georges,
- Comandant Lupescu Constantin,

Réunis en conférence à l'Etat-Major de l'Armée Turque à Ankara, entre le 4 et le 9 Juin 1935, ont examiné d'abord leurs missions et ont procédé ensuite à la Convention Militaire entre la Turquie et la Roumanie.

La mission confiée aux délégués des Etats-Majors, résulte:

Pour les délégués turques, des Instructions données par Mr. Le Maréchal Chef de l'Etat-Major Turque;

Pour les délégués roumain, de lettre adressées par Mr. Le Chef de l'Etat-Major Roumain à Mr. Le Maréchal Feyzi (No.228/I.VI.1935).

Cette mission est d'étudier et de préparer tous les éléments informatifs nécessaires à l'élaboration de la Convention Militaire, qui sera établie ultérieurement par les Chefs des Etats-Majors des deux Armées.

Les études et propositions mentionnées dans le présent Procès-Verbal, gardent un caractère purement informatif. Elles sont destinées à renseigner les Chefs des Etats-Majors des deux Armées.

Comte tenant de la Convention secrète entre la Turquie et la Yougoslavie, présentée par les délégués turques au commencement des discussions, Convention dont les termes sont iden-

⁵⁹ **Asim Gündüz** (1880-1970), general turc. A luptat în războaiele balcanice și în Primul Război Mondial, pe frontul oriental, fiind capturat de britanici (2 octombrie 1918 – 4 august 1919). A fost șef de stat-major al Comandamentului Frontului de Vest (1921-1923), subșef al Marelui Stat Major și membru al Consiliului Suprem de Apărare. S-a pensionat în 1945.

⁶⁰ **Feyzi Mengüç** (1894-1966), inginer și ofițer de geniu turc. General din 1953, a îndeplinit funcția de comandant al Curții Supreme Militare de Justiție. A fost șef al Marelui Stat Major (1957-1958).

⁶¹ **Yusuf Adil**, general turc. În 1951 era comandantul Corpului 5 Armată Turc.

tiques aux termes de la Convention Secrète entre la Turquie et la Roumanie, les deux délégations ont constaté la nécessité d'envisager toutes les questions en tenant compte de la coopération yougoslave.

Examen des situations possibles en cas de guerre et propositions pour la collaboration des forces alliées dans chaque cas particulier

I. Toutes les situations de guerre à envisager découlent du cadre de l'Article I et de l'Article II de la Convention Secrète, signée à Genève le 5.VI.1934.

Ces situations peuvent être définies comme il suit:

a. La Bulgarie prend des dispositions militaires constituant une menace sérieuse pour l'une des parties contractantes;

b. La Bulgarie attaque dans l'une des hypothèses suivantes:

1. La Turquie et la Roumanie ne sont ni attaquées, ni immédiatement menacées par autre puissance;

2. L'un des deux pays alliés, soit la Turquie, soit la Roumanie, se trouve déjà en guerre sur un autre front, tandis que l'autre pays n'est ni attaqué, ni immédiatement menacé par aucune autre puissance;

3. La Turquie, aussi bien que la Roumanie, se trouvent déjà engagées en opérations de guerre sur d'autres fronts.

II. Si la Bulgarie fait des préparatifs ou prend de dispositions militaires, constituant une menace sérieuse pour l'une des parties contractantes, les Gouvernements et les Etat-Major des deux Armées s'engagent de prendre en temps utile – les contre-mesures nécessaires pour mobiliser, s'il y a lieu, avant l'attaque effective de la part de la Bulgarie, dans le but de pouvoir la mettre hors de cause avant toute possibilité de surprise de la part de celle-ci (Voir aussi l'Annexe No. I).

III. Si la Bulgarie attaque l'une des Puissance contractantes, la Turquie et la Roumanie s'engagent à la mettre hors de cause dans le plus bref délai et de procéder, dans ce but, comme il est prévu aux articles suivants.

III.a. Dans les cas où la Turquie et la Roumanie ne sont ni attaquées, ni immédiatement menacées par aucune autre puissance, elles s'engagent d'intervenir contre la Bulgarie avec les forces suivantes:

La Turquie: 10 Divisions d'Infanterie et I Division de Cavalerie, soit au total:

- 120 bataillons
- 24 escadrons
- 132 batteries, dont 12 lourdes
- 10 escadrilles

La Roumanie: 9-10 Divisions d'Infanteries et I Division de Cavalerie, soit au total:

- bataillons
- escadrons
- batteries, dont lourdes
- escadrilles

La Yougoslavie: [...]

Toutes les données concernant les:

- Zones de concentration
- Déclenchement de l'offensive
- Mission de chaque armée alliée
- Direction d'attaque
- Collaboration des forces sereines et des forces maritimes, se trouvent exposées dans l'Annexe No. 2

III.b Dans le cas où:

- **la Turquie** n'est pas attaquée par aucune autre puissance,
- **la Roumanie** se trouve déjà en guerre contre une ou plusieurs puissances, autres que la Bulgarie et celle-ci l'attaquerait, les deux puissances contractantes s'engagent à intervenir contre la Bulgarie avec au moins:
 - **la Roumanie:** 4-5 divisions d'Infanterie, 1 Brigade de Cavalerie;
 - **la Turquie:** 15-16 Divisions d'Infanterie, 1-2 Divisions de Cavalerie, soit au total:
 - bataillons
 - escadrons
 - batteries, dont lourdes
 - escadrilles
- **la Yougoslavie**

III.c. Dans le cas où:

- **la Roumanie** n'est pas attaquée ni menacée par aucune autre puissance;
- **la Turquie** se trouve déjà en guerre contre une ou plusieurs puissances autres que la Bulgarie et celle-ci l'attaquerait, les deux parties contractantes s'engagent à intervenir contre la Bulgarie avec au moins:
 - **la Turquie:** 10 Divisions d'Infanterie, 1 Division de Cavalerie;
 - **la Roumanie:** 12-14 divisions d'Infanterie, 1 Division de Cavalerie;
 - **la Yougoslavie** (à préciser au cours des discussions avec les délégués de l'Etat-Major Yougoslave).

III.d. Dans le cas où la Turquie et la Roumanie se trouveraient déjà en guerre contre une ou plusieurs puissances autres que la Bulgarie et celle-ci en profiterait pour attaquer l'une ou les deux parties contractantes, ces dernières s'engagent à destiner contre la Bulgarie le maximum des forces dont elles pourraient disposer, afin de la mettre hors de cause le plus vite possible.

Dans cette situation – de conflagration générale étant donné que la plus grande partie des forces roumaine: (et yougoslaves) seront engagées sur d'autres théâtres d'Opérations – il en résulte que la charge de mettre hors de cause la Bulgarie, revient en première ligne à la Turquie.

En pareil cas:

- **la Roumanie**, ne pouvant destiner contre la Bulgarie que des forces strictement nécessaires pour la surveillance de sa frontière, soit au maximum 3-4 Divisions;
- **la Yougoslavie** [...]
- **la Turquie** doit intervenir contre la Bulgarie – dès le début de la conflagration – avec au moins 15 – 16 Divisions d'Infanterie, 1-2 Divisions de Cavalerie, et mettre hors de cause l'armée bulgare le plus vite possible.

Après avoir obtenu un résultat décisif sur les théâtres de guerre sur lesquels les gros des armées roumaines et yougoslaves se trouvaient déjà engagés – et,

Dans le cas où l'armée turque n'aurait pas encore détruit le gros de l'armée bulgare,

Les Commandements alliés (turque, roumain et yougoslave se conquerront sur les décisions, que la situation générale permettra de prendre, afin d'aboutir à ce résultat)

De même, si – dans le cas d'une conflagration générale – la Bulgarie se déciderait à rester neutre.

Il est nécessaire – dans le but de lui enlever toute possibilité d'action ultérieure par surprise – de pouvoir la mettre dès le premier moment hors de cause et, dans ce but, de prendre les mesures et les garanties spécifiées dans l'Annexe No. I (Propositions turques).

Questions diverses

I.

Commandement et liaisons

1. La question du Commandement supérieur des forces des Puissances contractantes sera réglée par une entente spéciale en temps utile entre les Gouvernements.

2. Dès la mobilisation des forces alliées ou dès la période de tension politique, chaque Etat-Major General enverra à chacun des deux autres Etat-Major Généraux des officiers de liaison qualifiés avec le personnel adjoint nécessaire.

II.

Les hostilités engagées ne pourront être suspendues ou arrêtées que par entente et accord des puissances contractantes.

III.

Munitions, vivres, matériels

Les secours en matériels de guerre, munitions, vivre, etc., que les Parties contractantes peuvent se prêter suivra leurs moyens et disponibilités, soit avant, soit pendant les opérations, seront réglés par des commissions mixtes composées d'officiers délégués par chaque Etat-Major.

IV.

Transports

1. Toutes les questions concernant les transports et les communications par les voies d'eau, de l'air ou de terre seront réglées par des études spéciales.

2. La Turquie s'engage en quelque circonstance que ce soit, de tenir ouvertes, pour la Roumanie, les communications, les détroits et de procurer aux transports destinés à la Roumanie les mêmes facilités et les mêmes mesures de sûreté que pour ses propres transports.

3. La Roumanie s'engage de transiter, par son réseau de chemin de fer, tous les moyens de guerre destinés pour la Turquie.

4. Les transports des troupes et de leur matériel, par voie terrestre ou par voie d'eau, en vue d'une opération commune, seront effectués – dans la zone de chaque armée alliée – avant tout autre transport.

V.

Moyens de transmissions

Les transmissions radio, télégraphiques et téléphoniques feront l'objet d'une étude spéciale.

VI.

Prises de guerre

Les prises de guerre appartiendront à l'armée qui les aura faites.

VII.

Administration du territoire ennemi occupé par les armées alliées

Pour l'administration et l'exploitation de la Bulgarie, après son occupation, la délégation turque a proposé de partager son territoire d'après le croquis annexe.

La délégation roumaine, estimant que les questions concernant l'occupation et l'éventuelle exploitation du territoire ennemi appartiennent aux Gouvernements alliés, elle propose de leur soumettre toutes ces questions pour être solutionnées.

Informations

Profitant de leur réunion, les délégués turques et roumains ont procédé à un examen de toutes les questions concernant l'armée bulgare et ont comparé entre eux les diverses informations qu'ils possédaient sur cette armée.

Les délégations soumettront aux Chefs d'État-Major de leurs armées la proposition d'établir entre les trois armées turque, roumaine et yougoslave, une collaboration étroite pour l'étude de l'armée turque, roumaine et yougoslave, une collaboration étroite pour l'étude de l'armée bulgare, la recherche et l'échange des informations.

Annexe no. I

*Contre-mesures et garanties
(Propositions de la délégation turque)*

1. Les Gouvernements et Etats-Major Turque et Roumain se contenteront immédiatement, afin de préciser le degré et l'importance de la menace ainsi que les contre-mesures à prendre contre la Bulgarie.

2. Forces qui doivent être mises en état de pouvoir actionner dès les premières heures:
- des escadrilles de bombardement;
 - les forces navales de haute mer;
 - des détachements rapides

Leurs nomme, zones de concentration initiale et missions éventuelles seront fixés par une étude spéciale.

3. Garanties à obtenir pour empêcher toute action ultérieure de la part de la Bulgarie:

– envoi en congé de tous les hommes de troupe de l'armée et des officiers. Seules forces permises: jandarmerie et policiers.

– occupation et surveillance des centrales des transmissions, gares principales, aérodromes, aéroports, arsenaux et établissements militaires.

- session de certains armements (artillerie, action, armes automatiques).
- à préciser par une étude spéciale.

Annexe no. 2

Les questions relatives aux:

- zones de concentration,
- missions des armées alliées et dat[indescifrabil] pour le déclenchement de l'offensive générale,
- direction d'attaque,
- collaboration des forces aériennes et maritimes, pourront être formulées d'une manière plus précise à l'occasion des conférences communes des 3 Etat-Major alliées (turque, yougoslave, roumaine).

Les propositions suivantes peuvent servir comme point de départ des discussions:

A. Zones de concentration

Pour le gros des forces turques: Edirne-Kirkklareli. Les forces susceptibles d'être transportées par mer, en partant de l'Anatolie du Nord, peuvent débarquer suivant le cas dans la région Burgas-que les forces turques (terrestres et navales) occuperont à temps pour couvrir les débarquements.

Pour le gros des forces roumaines:

- soit à cheval sur le Danube (en Dobroudja et au Sud de Bucarest);
- soit plus à l'ouest, dans une zone qui sera fixée de commun accord avec l'Etat-Major yougoslave, dans le cas où elles opèreront en liaison plus étroit avec l'armée yougoslave.

Pour le gros des forces yougoslaves, la zone sera déterminée par l'Etat-Major yougoslave.

B. Missions des armes alliées et dates aprior pour le declanchement de leurs offensives

Dans les cas prévus aux chapitres II, et III.a., III.b, III.c.;

L'armée alliée qui sera attaquée par le gros des forces bulgares devra les contenir au plus près de la frontière et si possible les fixer, afin de donner aux autres armées alliées le temps:

De manœuvrer pour coordonner leurs actions,

De pousser vigoureusement sur les arrières de l'armée bulgare et intervenir directement dans la bataille.

Dans le cas III.d.:

Les armées roumaine et yougoslave – ayant le gros leurs forces déjà engagés sur d'autres fronts- fixeront le plus de forces bulgares possibles.

L'armée turque prendra l'offensive dès le commencement des hostilités contre le gros des forces bulgares possibles détruire.

C. Les dates pour le commencement de l'offensive avec le gros des forces peuvent être envisagées comme il suit:

- pour l'armée turque [...] jour de mobilisation,
- pour l'armée roumaine 15eme au 16eme jour de mobilisation,
- pour l'armée yougoslave [...] jour de mobilisation.

D. Directions générales pour l'offensive des gros des forces

Dans le but d'assurer aux gros des forces alliées,

- une coopération sûrement étroite,
 - des possibilités larges de manoeuvre pour la bataille décisive,
- il convient de prendre comme directions générales d'attaque:
- **pour l'armée turque:** Stara Zagora – Tîrnovo, ou Stara Zagora-Filipopol,
 - **pour l'armée roumaine:** suivant le cas Sofia,
 - **pour l'armée yougoslave,** suivant le cas: Sofia-Filipopol, ou Sofia-Plevna.

E. Cooperation des forces aeriennes et navales

Les forces aériennes, les limites de zones d'action, les dates d'intervention et les objectifs de bombardement seront précisés ultérieurement compte tenant des décisions seront précisés ultérieurement compte tentant des décisive on prises pour le gros des forces terrestres.

Des actions de bombardements aeriens massifs, d'éclanches dès les premières heures du conflit, contre les ce centres industriels, militaires et nouds de Chemins de fer, étant susceptibles de gros résultats, feront l'Object d'études spéciales.

F. La cooperation des forces navales et hydroaviatiques des deux pays alliés doivent viser:

- le maintien des communications navales entre les deux pays (entre les Dardanelles et Constantza-Soulina),
 - le blocus des côtes bulgares-la capture ou la destruction de la flotte de guerre bulgare,
 - l'appui des opérations de débarquement ou des actions terrestres dans la zone du littoral maritime.
- en plus, la flotte turque doit contribuer à assurer les transports pour la Roumanie à travers la Mer Égée.

De même, que pour les forces aériennes, la coopération des forces navales (missions, bases d'opération, concentration des forces, etc.) feront l'objet d'études spéciales.

Procès-verbal

Fait à Ankara, le 10 Juin 1935

Les représentant de l'Etat-Major turque et

Les représentants de l'Etat-Major roumain

se sont réunis et ont examiné toutes les questions relatives à la Convention militaire à établir entre la Turquie et la Roumanie.

Leur travail a été concrétisé:

- par la délégation turque dans l'Annexe A.
- par la délégation turque dans l'Annexe B.

Les deux délégations ont ensuite changé entre elles ces deux annexes, lesquelles seront soumises aux Chefs d'État-Major des armées, pour les renseigner.

Les représentants de l'Etat-Major Turque

1. Général de Corps d'Armée ASIM Gündüz
2. Colonel Feyzi Memguc
3. Commandant Jusuf Adil

Les représentants de l'Etat-Major roumain

1. Colonel Rozin Georges
2. Commandant Lupescu

30. Iunie 1935, București. Dare de seamă realizată de Secția Operații a Marelui Stat Major asupra misiunii la Ankara din perioada 4-9 iunie 1935. Se arată că delegația Marelui Stat Major turc a acceptat concepția română privind necesitatea ca, în cazul suprapunerii agresiunii Bulgariei peste una a Ungariei, Turcia să-și concentreze efortul militar împotriva Bulgariei, iar România și Iugoslavia, împotriva Ungariei. Se evidențiază importanța strategică pentru România a controlului turc asupra strâmtorilor și faptul că relațiile româno-turce vor fi influențate în viitor de relațiile României cu U.R.S.S.

June 1935, Bucharest. Account given by the chief of the Operation Sections within the General Staff on the Ankara mission in 4-9 June 1935. It is shown that the Turkish delegation agreed on the Romanian standpoint over the necessity that, in the case Bulgaria's aggression would overlap with one from Hungary, Türkiye would concentrate its military effort against Bulgaria, while Romania and Yugoslavia against Hungary. Emphasis is placed on the strategic importance for Romania of the Turkish domination over the Straits and the fact that the Romanian-Turkish relations will be influenced by the Romania-Soviet ones.

Darea de seamă asupra Misiunii la Ankara

I. Introducere

În conformitate cu Pactul de Înțelegere Balcanică, cu Protocolul anex și potrivit Convenției secrete, semnată la 5 Iunie 1934, la Geneva,

România și Turcia își garantează sprijin militar reciproc în condițiunile prevăzute prin aceste documente.

Cu ocazia conferinței balcanice, ținută la București în Mai a.c., miniștrii de Externe ai celor două țări, D-nii Titulescu și Tewfic Arras, au convenit

– ca Statele Majoare să procedeze la stabilirea bazelor unei convenții militare, susceptibile să asigure colaborarea celor două armate;

– lucrările să înceapă prin trimiterea, unei delegații a M.St.M. român, care să ia contractul, la Ankara, cu M.St.Major turc și să înceapă studiile pregătitoare.

II. Scopul misiunii ce am primit rezultă din scrisoarea Nr. 228/935, adresată de Domnul general șef al M.St.M., Mareșalul Fevzi, seful de stat-major al armatei Turce: a lua contractul cu M.St.Major turc, a studia cu delegații acestuia toate chestiunile și a prepara toate elementele informative, necesare la elaborarea Convenției Militare între Turcia și România.

III. Contactul cu Statul Major turc

1. Delegația M.St.M. român a plecat din București la 1 Iunie și a sosit la Ankara la 3 Iunie dimineața.

În aceeași zi – la ora 15.00 – delegația a fost primită în audiență de Mareșalul Fevzi Cakmak, șeful M.St.Major Turc, în prezența generalului Asim Gündüz, subșeful M.St.Major.

La prezentare am predat scrisoarea adresată de domnul general Samsonovici N.

Primirea a fost cordială.

După ce s-a întreținut cu delegația română, Mareșalul a prezentat pe ofițerii care erau destinați a lucra cu noi. După acesta ne-am retras în camerele Consiliului Superior al Apărării Țării – în care s-au ținut toate întrunirile celor 2 delegații.

2. Componerea delegației M.St.Major turc:

- General de C.A. Asim Gündüz – subșef M.St.M.
- Colonel Feyzi Menquç – șeful Secției a 3-a
- Maior Iusuf Adil – din Secția a 3-a.

3. Programul de lucru propus de M.St.Major turc a urmărit următoarele chestiuni:

- a) Schimb de informații asupra Bulgariei;
- b) Interpretarea articolelor I și II din Convenția Secretă;
- c) Discuțiuni asupra problemelor, care decurg din această convenție și modul cum pot fi soluționate;
- d) Propunerile delegaților M.St.Major turc pentru realizarea cooperării militare turco-române;
- e) Propunerile delegaților M.St.M. român.

Deoarece – în linii mari – acest program corespunde cu scopul întrunirii, am convenit ca el să se desfășoare așa cum a fost propus, rezervându-ne a formula – la moment oportun – propunerile noastre.

Deoarece, chiar la începutul primei ședințe delegația turcă ne-a prezentat Convenția Secretă între Iugoslavia și Turcia, care este identică cu a noastră – am fost cu toții de acord ca în tot cursul lucrărilor să ținem seama și de cooperarea cu Iugoslavia.

IV. Problemele puse de convenția secretă și problemele luate în discuție

Diferitele situații de război, în care cele 2 armate pot fi chemate să colaboreze, decurg din aplicarea celor 2 articole ale Convenției de la Geneva.

a) Articolul I. Text: „Si l'un des deux Etats signataires de la présente Convention devient dans quelque circonstance que ce soit, l'objet d'une agression de la part d'un Etat balkanique agissant seul ou conjointement avec un autre Etat balkanique ou non balkanique, l'autre Haute Partie contractante se considérera comme attaquée elle même et passera immédiatement à l'action militaire contre l'Etat ou les Etats balkaniques agresseurs dont les territoires touchent les siens”.

Examenul amănunțit al acestui text ne arată că în practică nu poate fi vorba decât de o acțiune comună contra Bulgariei.

Albania – deși stat balcanic – este exclusă, deoarece teritoriile sale „nu se ating cu România și nici cu Turcia”; iar Grecia face însăși parte din pactul balcanic.

Rezultă că situațiile de război, care derivă din cadrul articolului I al Convenției de la Geneva se pot clasa în felul următor:

A. Bulgaria ia măsuri militare, care constituie o amenințare serioasă pentru unul din cei doi aliați;

B. Bulgaria atacă, în una din ipotezele următoare:

Cazul 1: Turcia și România nu sunt nici atacate, nici imediat amenințate de nici o altă putere;

Cazul 2: Una din aceste țări (fie Turcia, fie România) se găsește deja în război pe un alt front, în timp ce a 2-a țară nu este atacată, nici imediat amenințată de vreo altă putere;

Cazul 3: Atât Turcia, cât și România, se găsesc deja angajate în operații de război pe alte fronturi.

Toate aceste cazuri au fost studiate. Pentru fiecare s-au propus soluțiile arătate în lucrarea de încheiere a fiecărei delegații (Anexele 1 și 2).

b) Articolul II. Text: „Dans le cas ou l'une des Hautes Parties Contractantes devient, pendant l'article précédent, l'object d'une action de guerre de la Haute Partie Contractante devra aussi entrer en guerre contre ce dernier.

Examenul amănunțit al acestui text arată că, deși, din punct de vedere teoretic, executarea articolului II poate da naștere la un număr apreciabil de cazuri de război; totuși, ținând seama și de situația politică actuală, am constatat că aceste cazuri ies din cadrul studiilor care reveneau celor două delegații ceea ce se constată și din Anexa nr. 3⁶².

V. Situația strategică și forța armatei bulgare

1. Din punct de vedere strategic, Bulgaria poate acționa:

a) Direct asupra strâmtorilor, regiune extrem de sensibilă pentru Turcia și foarte importantă pentru România.

b) În spatele grosului iugoslav, care ar opera spre nord, vest sau sud-vest,

c) în spatele grosului român, care ar opera spre vest, vizând regiunea extrem de sensibilă București-Câmpina.

d) Acțiunea bulgară, pe oricare din aceste direcțiuni poate deveni extrem de periculoasă după cum s-a dovedit:

– În anul 1912, când Turcii au fost repede aruncați până la Ceatalgea⁶³,

– În anul 1915, când Bulgarii au produs dezastrul armatei sârbe⁶⁴ și

– În anul 1916, prin operațiunile care au dus la bătălia de la București⁶⁵.

În plus, stăpânirea strâmtorilor de către aliații noștri ne va asigura legătura pe mare cu Apusul, pe când ocuparea lor de către inamici va avea pentru noi aceleași urmări, ca în războiul mondial.

Or, după cum s-a dovedit în cursul acestui război, strâmtorile nu pot fi atacate cu succes decât printr-o acțiune puternică pe uscat⁶⁶ – și Bulgaria singură este în măsură să o întreprindă, fără a mai avea nevoie de debarcări în masă.

Rezultă că în viitor, pentru a evita asemenea pericole – în caz de război – se impune scoaterea Bulgariei din cauză cât mai repede posibil.

Realizarea acestui deziderat, asupra căruia ambele delegațiuni au căzut complet de acord, va permite:

⁶² Reprodusă la finalul documentului.

⁶³ În cadrul Primului Război Balcanic, armata bulgară a împins armata otomană, într-o lună, până la Çatalca, unde a avut loc o bătălie defensivă câștigată de otomani la 17-18 noiembrie 1912 (S.N.), favorizând încheierea unui armistițiu. Ostilitățile s-au reluat la 3 februarie 1913 (S.N.) luptele de la Çatalca fiind pierdute la 3 aprilie 1913 (S.N.), câteva zile după victoria sârbo-bulgară în asediul asupra Edirne (Adrianopol).

⁶⁴ În noiembrie 1915, la o lună de la intrarea Bulgariei în război de partea Puterilor Centrale, acțiunea militară declanșată împreună cu armatele austro-ungaro-germane a dus la ocuparea teritoriului Serbiei.

⁶⁵ Referire la „dezastrul de la Turtucaia” din 24 august 1916 (S.V.), care a obligat comandamentul român să recheme forțe din Transilvania pentru apărarea frontului de sud, antrenând încercuirea care a dus la ocuparea Olteniei și Munteniei și retragerea în Moldova.

⁶⁶ Referire la eșecul ocupării strâmtorilor prin operațiunile navale franco-ruso-britanică de la Dardanele, desfășurate în cadrul campaniei de la Galipoli din 1915.

- a) Degajarea strâmtorilor,
- b) Asigurarea spatelui grosul iugoslav-român, care ar opera spre Nord-Vest,
- c) Asigurarea zonei sensibile București-Câmpina⁶⁷,
- d) Creionarea unei rezerve comune, care va fi în măsură să intervină – după caz acolo unde va fi nevoie.

2. Forța armatei bulgare.

Ambele delegațiuni au examinat în comun informațiunile, ce aveau asupra Bulgariei, și au căzut de acord că ea dispune de următoarele forțe:

a) În timp de pace:

- 4 Armate,
- 8 divizii infanterie singure; alte 2 divizii în formație,
- 4 brigăzi de cavalerie,
- circa 100 avioane.

b) La mobilizare:

- 5 Armate,
- 16 divizii infanterie sigure. Acest număr ar putea fi mărit până la 20 (informații române),
- 2 divizii cavalerie,
- peste 100 avioane. Numărul avioanelor greu de apreciat – el depinzând de statul cu care Bulgaria va fi aliată și de capacitatea industriei proprii de aviație (în curs de organizare).

3. Teatrul de operații bulgar se caracterizează prin lanțurile paralele de munți, orientate de la Vest către Est: Balcanii mari, Balcanii mici, Munții Rumeliei, Munții Rodopi, care se leagă între ei prin ramnificațiile dintre Balcanii mari și Rodopi.

Aceste lanțuri de munți, împreună cu regiunile deluroase care-i îmbracă și cu Dunărea, oferă Bulgariei linii numeroase de rezistență contra operațiunilor ofensive de la Nord sau Sud; iar înălțimile – care unesc cele 4 lanțuri de munți – ajută foarte mult apărarea contra iugoslavilor.

Rezultă că teatrul de operațiuni bulgar favorizează foarte mult operațiunile defensive bulgare.

Din poziția centrală – pe care o poate lua –, acțiunea grosului bulgar se va desfășura pe 2 axe principale:

- a) Rusiuc – Tarnova – Stara Zagora – Adrianopol între forțele româno-turce;
- b) Sofia – Filipopol – Adrianopol între forțele iugoslavo – turce.

Teatrul de operații bulgar satisface în bune condițiuni manevra pe linii interioare:

– Între Români și Turci: deși distanța este mică (circa 200 – 250 km.), teatrul oferă poziții foarte bune pentru defensivă; iar

– Între Iugoslavi și Turci: deși terenul nu este atât de avantajos, totuși – spațiul fiind mai mare (350 km.) manevra poate fi realizată.

Stadiul avantajilor, ne duc la concluzia, că operațiile contra acesteia nu pot fi terminate foarte repede (delegații turci au apreciat că 20 zile ar fi suficiente pentru a o scoate din cauză).

⁶⁷ Referire la câmpurile petrolifere din județul Prahova.

VI. Concepția delegației Marelui Stat Major turc asupra cooperării

1. În concepția expusă de această delegație, apărarea Turciei se sprijină pe următoarele elemente:

a) Stăpânirea zonei strâmtorilor,

b) Legătura liberă de la acestea spre interiorul țării, pe direcțiile Ankara – Erzerum și Ankara – Adana.

c) Legătura liberă cu Rusia, de la care primesc materiale, armament, muniții.

În zona: Stambul – Adrianopol – Dardanele – Smirna, apărarea nu poate ceda nici un pas. Spre Sud de această zonă se poate ceda teren.

În cursul discuțiilor Subșeful Statului Major a declarat că Turcia nu are a se teme, chiar dacă inamicul – venind de la Sud – ar ajunge până la Karahisar⁶⁸, căci sunt siguri că-l vor arunca în afară.

Principalul este să nu piardă strâmtorile.

2. Pentru a le putea stăpâni în mod sigur, este nevoie să se înlăture orice posibilitate de operații inamice pe uscat asupra strâmtorilor, atât din Europa, cât și din Asia Mică.

În Europa, inamicul cel mai periculos este armata bulgară, care ar putea pătrunde în spatele apărării turcești de la Dardanele, în cazul acestea ar fi atacate pe apă și uscat dinspre Sud și Vest.

În Asia Mică, inamicul – socotit de turci ca cel mai periculos – este Italia, care ar putea ataca Dardanelele pe apă și pe uscat.

Pericolul italian constituie o adevărată hipnoză pentru turci, care îl exagerează și merg până la a crede, că Italia ar putea debarca, în 4-5 zile, câteva Corpuri de Armată întregi – pe Coastele Asiei Mici sau la Dardanele-, ceea ce este irealizabil chiar într-un timp mult mai mare.

Din aceste 2 mari îngrijorări turcești, pericolul din partea Bulgariei este într-adevăr serios.

Motive:

– Bulgaria poate concentra – într-un anumit timp forțe mai mari decât Turcia și poate ataca convergent;

Spațiul de manevră al grosului turc este foarte redus, iar concentrarea relativ încetă.

Ca urmare, Bulgaria este considerată de turci ca un inamic atât de periculos, încât trebuie scos din cauză cât mai repede posibil, orice s-ar întâmpla în alte regiuni.

Plecând de la această convingere, M.St.M. turc reduce în mod empiric toate ipotezele de război, care se pot prezenta în Balcani, la una singură: scoaterea imediată din cauză a Bulgariei, oricare ar fi situația de ansamblu, printr-o acțiune comună turco-româno-iugoslavă și propune, ca această acțiune să se ducă cu un total de 30 divizii – câte 10 de fiecare din cei 3 aliați.

La întrebarea, ce am pus în cursul discuțiilor, asupra motivelor care au dus la această propunere mi s-a răspuns: bulgarii pot ridica singuri 16 divizii; pentru a-i scoate din cauză trebuie îndoitul forțelor: 30 – 32 divizii.

Repartizarea acestora în mod uniform la cei 3 aliați, duce la concluzia că fiecare din ei trebuie să dea câte 10 divizii.

Delegația turcă a lăsat să se întrevadă că Turcia ar dispune de circa 36 divizii, din care cel puțin 20 – poate chiar 25 îi sunt necesare – în mod permanent – pentru apărarea și stăpânirea

⁶⁸ Oraș aproape de mijlocul distanței dintre Istanbul și Ankara.

singură a Dardanelor (în războiul mondial au întrebunțat 25 Divizii) – de unde rezultă că, pentru operațiunile în Tracia, nu-i rămân disponibile decât 10 divizii.

Aceste divizii vor fi puternic organizate și bogat dotate în armament.

Detaliind, delegația turcă a propus:

a) Ca forțele turcești să cuprindă cel puțin:

- 120 batalioane
- 150 baterii (1/4 din ele de calibru peste 100m/m)
- 24 escadroane
- 100 aeroplane

b) Ca forțele române și iugoslave să nu fie inferioare acestor cifre.

c) Pe când asupra scopului de atins – scoaterea cât mai repede din cauză a armatei bulgare – acordul s-a realizat imediat, chestiunea cantității de forțe, cu care să intervină fiecare aliat, a format obiectul unor discuțiuni foarte largi.

În cursul acestor discuțiuni am expus delegaților turci că, în războiul, cazurile sunt foarte variate, după cum fiecare din aliați mai este sau nu atacat și pe alte fronturi ale sale și că prin urmare cantitățile de forțe trebuiesc determinate pentru fiecare din ipotezele probabile.

Delegația turcă a menținut însă punctul său de vedere, susținând că orice situație ar fi, cei 3 aliați trebuie să intervină imediat cu câte 10 divizii fiecare, pentru a scoate Bulgaria din cauză.

În ce privește zonele de concentrare și direcțiile generale de atac propunerile delegației turce sunt cuprinse în memoriul ei (Anexa 1).

La sfârșit, delegația turcă a propus împărțirea teritoriului Bulgariei după ocuparea lui de către armatele celor 3 state aliate și instalarea unor administrații cât mai solide.

Preocuparea aceasta lasă să se întrevadă dorința Turciei de a lua în stăpânire regiunea din Bulgaria, care este populată cu turci (Hascov) și în orice caz o bandă largă de teritoriu în jur de Adrianopol.

Limitele zonelor de ocupație sunt trasate pe harta Bulgariei (Anexa Nr. 5) de către generalul Asim Gündüz, șeful delegației turce.

VII. Concepția delegației române asupra cooperării

1. Ansamblul problemelor care se pot pune României – în cooperarea militară cu Turcia și Iugoslavia – derivă din faptul că România face parte în același timp: din Mica Înțelegere balcanică.

Inamicii comuni ai acestor 2 grupe de state sunt Bulgaria și Ungaria.

Studiul acestor probleme trebuie să se sprijine pe o comparație între Ungaria și Bulgaria – din punct de vedere al intereselor militare ale României, ale Micei Înțelegeri și ale Înțelegerii Balcanice:

Ungaria (9,5 milioane locuitori) este un inamic mai puternic și mai periculos decât Bulgaria (5,5 milioane locuitori) pentru următoarele motive:

a) Ungaria are o armată tare de cel puțin 21-22 divizii, care se concentrează foarte repede și are mari posibilități de manevră.

Armata bulgară, mai mică la număr (în mod sigur 16 divizii), se concentrează mai încet și are posibilități de manevră mai reduse.

b) Ungaria – pe lângă armament modern – posedă o industrie de război destul de dezvoltată și are frontieră comună cu Austria (deci cu Germania), de unde poate primi orice fel de armament.

Bulgaria, fără industrie de armament, nu are frontieră comună cu nici un aliat al său și – în situația actuală – nu are de la cine primi *direct* armamente, muniții, etc.

c) Din punct de vedere strategic, armata ungară poate deveni mult mai periculoasă decât armata bulgară.

Într-adevăr:

– În cazul unui conflict general, când armatele germane ar invada Cehoslovacia, armata ungară – dacă recunoaște să scape din cleștele în care o vor strânge armatele româno-iugoslave, se poate arunca din primul moment cu grosul în Cehoslovacia și poate provoca în scurt timp distrugerea armatei cehoslovece, ceea ce ar constitui un început dezastruos pentru Mica Înțelegere; în timp ce armatele ungare s-ar întruni cu cele germane – de la care vor primi tot necesarul în armament și muniții.

– Armata Bulgară, oricum ar acționa, nu poate produce – la începutul războiului – prăbușirea nici unuia dintre aliați.

Singura direcție, în care acțiunea ei poate deveni foarte periculoasă, este aceea a strâmtorilor.

Trebuie însă menționat că Turcii – pe lângă efectivele mari, ce vor ține sub arme în Tracia – ridică fortificații permanente în zona Kirkilise – Adrianopol, fapt care reduce mult șansele unei acțiuni bulgare prin surprindere.

La începutul războiului, și atât timp cât un alt adversar nu ar fi pătruns adânc în Peninsula Balcanică (fie prin Albania, fie debarcând de la Mare Egee), armata bulgară este izolată.

În concluzie, atât prin puterea armatei, dar mai ales prin situația strategică, Ungaria este un inamic mult mai periculos decât Bulgaria. De unde rezultă că în cadrul problemelor, care se pot pune și în orice fel de situație, Ungaria este inamicul cel mai periculos pentru România, pentru Iugoslavia și deci indirect pentru Înțelegerea Balcanică; în timp ce Bulgaria prezintă – la începutul unui conflict – un interes de al doilea ordin.

Pornind de la această idee de bază și prin faptul că România (și cred că nici Iugoslavia) nu se poate angaja simultan la ofensivă puternică pe 2 direcții diametral opuse între ele, am propus delegației turce ca – în principiu – scoaterea din cauză a Bulgariei – să revină în primul rând în sarcina Turciei⁶⁹.

Pentru soluționarea diferitelor ipoteze, am formulat propunerile cuprinse în Capitolul B al Proiectului de Proces-Verbal (Anexa nr. 2).

VIII. Considerațiuni asupra primei faze a lucrărilor. Comparație între punctele de vedere ale celor două delegații asupra colaborării și conferința de la Ministerul de Externe turc:

1. La sfârșitul primelor trei zile de lucru, cele două delegații ajunseseră definitiv de acord asupra următoarelor:

a) Importanța strategică a Bulgariei – valoarea armatei sale. Nevoia de a scoate din cauză cât mai repede;

⁶⁹ În cursul expunerilor am păstrat toată discreția asupra ideilor operative, care călăuzesc acțiunea armatelor Miciei Înțelegeri. Am afirmat totdeauna că vom fi atacați de Ungaria și va trebui să respingem acest atac (*notă în orig.*).

b) Acțiunea necesară pentru realizarea acestui scop trebuie dusă în perfect acord de forțele turco-româno-iugoslave. Ca urmare, lucrările pentru stabilirea convenției militare pot lua formă definitivă numai la o întrunire a delegațiilor celor trei state majoare;

c) Stăpânirea strâmtorilor ca element esențial pentru apărarea Turciei și foarte important pentru România (tranzitul liber).

În schimb, – în ce privește modalitățile pentru realizarea scopului urmărit – punctele de vedere – se deosebeau încă foarte mult. Aceasta din cauza cadrului general strategic în care erau nevoite să se situeze fiecare din cele două delegațiuni:

– Delegația turcă, după cum am arătat, privea problema – în toate cazurile – numai din punct de vedere al situației locale (stăpânirea Dardanelor). Ca urmare ea considera Bulgaria ca inamicul cel mai periculos, care trebuie scos din cauză cât mai repede, printr-un efort comun de valoare a minimum 10 divizii (120 Batal. 150 Baterii) din partea fiecăruia din cei trei aliați.

– Delegația română – la rândul ei – a trebuit să situeze problema Bulgariei în cadrul problemelor generale, care se pot prezenta organismelor politice din care face parte România (Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică). Ca urmare – fără să piardă din vedere importanța și urgența mai mare a problemelor strategice care se impun din cauza Ungariei, a situat problema bulgară pe al doilea plan.

În practică, acest punct de vedere se traducea prin propunerea: ca forțele de intervenție contra Bulgariei să se determine pentru fiecare aliat potrivit fiecărei ipoteze.

În cazul unui conflict general, care este cel mai periculos, România și Iugoslavia să poată în-trebuința marea majoritate a forțelor lor pentru rezolvarea problemelor ce li se vor pune în cadrul Micii Înțelegeri, iar în fața Bulgariei să poată lăsa numai minimum strict necesar (câteva divizii) – sarcina de a scoate din cauză Bulgaria revenind în primul rând armatei turcești.

2. Dat fiind că punctele de vedere ale celor două delegații nu se puteau apropia cu toată argumentarea pe care a prezentat-o delegația română, am căpătat convingerea, că Statul-Major turc nu era orientat asupra felului cum fusese abordată colaborarea turco-română, cu câteva săptămâni mai înainte la București.

Într-adevăr, cu ocazia conferinței balcanice, ministrul de Externe al Turciei – D-l Tewfic Arras – în convorbirile ce avusese cu d-l Titulescu și cu d-l General Samsonovici, a declarat că – grație alianței cu Turcia – pe viitor România va putea să se lase la frontiera de Sud numai câteva Divizii, deoarece intervenția Turciei în contra Bulgariei va fi atât de puternică, încât România nu va mai avea a se îngriji de aceasta.

Luând înțelegerea asupra acestei chestiuni cu d-l ministru Filotti E.⁷⁰ (care se găsisse la București la conferința balcanică și care tot timpul ne-a dat cel mai prețios sprijin), am fost de acord, că este necesar să ne prezentăm împreună d-lui Tewfic Arras, la Ankara, pentru a-i arăta situația și a încerca – pe această cale – să determinăm Marele Stat Major turc la un punct de vedere mai larg, adică la judecarea situației din Balcani – nu numai prin prisma problemelor turcești – dar în același timp și prin prisma problemelor strategice ale Iugoslaviei și României.

⁷⁰ **Eugen Filotti** (1896-1975), diplomat, jurist, jurnalist. Și-a început activitatea diplomatică ca atașat de presă la Praga (1927). A făcut parte din delegația română la Geneva (1928-1930), a fost director al presei (1930-1935), ministru plenipotențiar la Ankara (1 mai 1935 – 15 decembrie 1936), Atena (15 decembrie 1936 – 1 ianuarie 1939), Sofia (1 ianuarie 1939 – 1 iunie 1941) și Budapesta (1 iunie 1941 – 30 august 1944), secretar general al Ministerului Afacerilor Străine (1944-1945). A prezidat Comisia pentru studiul materialului și pregătirea documentelor, în vederea Conferinței de pace (1945-1946). S-a pensionat în 1947.

Conferința cu d-l. Tewfic Arras a avut loc în ziua de 7 Iunie 1935, la Ministerul de Externe.

D-l Arras a arătat satisfacția guvernului turc pentru faptul de a vedea colaborarea militară efectiv începută, iar d-l Filotti a făcut considerații generale asupra colaborării României cu Turcia și asupra faptului că ea este membră atât a Micii Înțelegeri cât și a Înțelegerii Balcanice.

Am fost rugat să dau lămuririle necesare din punct de vedere militar și am expus punctul de vedere, care se degajează din capitolele precedente.

Discuțiunile au durat cam o oră, într-o atmosferă foarte cordială.

Răspunsul dat de d-l Tewfic Arras se poate concretiza astfel: aliatul, care se găsește în fața unui pericol mai mic, trebuie să dea concurs eficace aliatului care se găsește în fața unui pericol mai mare.

Plecând de la acest principiu, punctul de vedere al delegației române îi pare mai elastic și deci ușor de adaptat situațiilor:

– Va supune chestiunea colegului său de guvern Ismet İnönü Pașa (primul ministru) și o va susține în scopul de a ajunge la o apropiere între cele 2 concepții.

– Este bine înțeles că, pentru Turcia stăpânirea absolută a Dardanelor constituie o chestiune vitală.

Pe măsură ce Turcia va putea rezolva chestiunea înarmării strâmtorilor, ea va putea mări și capacitatea de forțe cu care va interveni în sprijinul aliaților săi.

IX. Noul punct de vedere al Marelui Stat Major turc. Audiența la Ismer Pașa, președintele Consiliului de Miniștri, lucrările încheiate și audiența de plecare la mareșalul Fevzi.

În ziua de 10 Iunie 1935 am fost convocat – împreună cu d-l ministru Filotti – la primul ministru Ismet Pașa.

D-sa a ținut să scoată în relief satisfacția Guvernului turc pentru faptul că s-au început lucrările de colaborare militară cu România și ne-a declarat că – față de expunerile ce s-au făcut ministrului de Externe și în urma înțelegerii luate cu Marele Stat Major turc – acesta va face tot posibilul, ca să-și apropie punctul său de vedere de acel al delegației române în așa fel, încât ulterior, când Șefii de Stat Major ai celor trei armate se vor întâlni, să se poată realiza cu ușurință un acord complet.

Ca urmare a acestei noi situații și în scopul de a da o formă concretă chestiunilor discutate, am stabilit, de comun acord cu generalul Asim Gündüz, ca fiecare delegație să redacteze punctul său de vedere și ambele redacții întrunite să servească d-lor generali Șefi de Stat Major pentru documentare.

Lucrările întocmite sunt:

a) Din partea delegației M.St.M. turc:

„Mémoire contenant les points de vues exprimés par les officiers de l'État Major turc pendant les contracts préparatoires du 4-9 Juin 1935”.

b) Din partea delegației M.St.M. român:

„Procès Verbal des discussions tenues à Ankara entre les délégués des Etats Majors turc et roumain du 4-9 Juin 1935”.

Potrivit misiunii, lucrările nu au decât un caracter preparator și de informare. În consecință ele mi-au fost semnalate.

La 11 Iunie delegația română a fost primită în audiență de plecare – de Dl mareșal Fevzi Șeful de Stat Major al Armatei turcești.

D-sa mi-a înmănat o scrisoare pentru d-l general Samsonovici.

Apoi a mulțumit delegației – pentru munca depusă – și a ținut să releveze în mod cu totul special:

Întâi: sinceritatea, cu care s-a discutat de ambele părți toate problemele și al 2-lea: faptul, că pentru a da dovadă de încrederea ce are în colaborarea cu M.St.Major român, Statul Major turc a căutat să se apropie de punctul de vedere formulat de delegația română.

D-sa a accentuat că armata turcă este în curs de evoluție, are prieteni puternici (pe ruși) și că, în ziua în care va avea certitudinea asupra stăpânirii strâmtorilor, va putea să mărească considerabil aportul său de forțe în alianță.

M-a însărcinat să transmit și verbal d-lui general Șef al M.St.Major.

c) Dorința ca în cel mai scurt timp să se poată face întrunirea personală a Șefilor de Stat Major (poate cu ocazia manevrelor turce) și că

d) Această întrunire să fie precedată de încă o întrunire pregătitoare a delegațiilor celor 3 State Majore: iugoslav-român-turc.

IX. Chestiuni diverse

Chestiunile foarte importante care se referă la:

- comandament,
 - zonele de concentrare și misiunile fiecăreia din armatele aliate,
 - date pentru declanșarea ofensivelor și direcțiunile generale de atac,
 - legăturile, transmisiunile,
 - colaborarea forțelor aeriene și a forțelor navale,
 - libertatea strâmtorilor pentru România și tranzitul pe căile ferate române pentru Turcia,
 - sprijinul material reciproc (muniții, etc.),
 - administrarea teritoriilor ocupate,
 - prizonierii și capturile de război,
 - încetarea ostilităților,
- au fost dezbătute în cursul diferitelor ședințe.

Asupra majorității acestor chestiuni delegațiile au fost de acord. Rezultatul dezbaterilor s-au consemnat de delegația română în Procesul său Verbal.

Delegația turcă, apreciind că aceste chestiuni sunt de o importanță mult mai mică decât chestiunea „forțelor de intervenție” a cerut să amâne precizarea lor după ce va discuta și cu iugoslavii.

A formulat însă propunerile sale în ce privește Zonele de concentrare și Direcțiunile de atac pentru grosul celor 3 Armate (turcă, română, iugoslavă).

X. Concluzii

1. Importanța stăpânirii strâmtorilor, atât pentru Turcia cât și pentru România, s-a evidențiat suficient în timpul războiului mondial.

Nici un alt stat stăpân al strâmtorilor nu poate oferi pentru România mai multe avantaje decât Turcia.

Măsurile luate de aceștia – în jurul strâmtorilor – le asigură stăpânirea lor chiar din prima zi a unui conflict, așa că demilitarizarea lor este numai pe hârtie.

Ca urmare – cum strâmtorile nu pot fi demilitarizate în fapt – rezultă că, din punct de vedere militar, România trebuie să susțină cererile turcești pentru fortificarea lor, deoarece, în schimbul acestui sprijin politic, poate obține de la Turcia următoarele avantaje:

a) În primul rând asigurarea tranzitului liber prin Dardanele și cooperarea flotei turcești, pentru apărarea comunicațiilor române de la Constanța-Sulina până în Marea Egee.

b) Sporirea considerabilă și necondiționată a forțelor cu care turcii ar interveni – în orice fel de situație – contra Bulgariei; deoarece – după cum ne-au declarat conducătorii turci – dacă armata turcă va fi degajată de grija strâmtorilor, ea va putea aduce forțe mult mai puternice în Tracia.

Rămâne de examinat cazul când Rusia ar lua față de România o altă atitudine decât aceea prietenească de astăzi, ceea ce ar însemna o schimbare radicală a actualei politici rusești.

În asemenea caz, dacă alianța ruso-turcă se menține, nu am mai putea conta pe libertatea strâmtorilor.

2. Condițiunile generale de colaborare militară cu Turcia.

a) Din punct de vedere strategic, România și Iugoslavia fac parte din 2 grupări de state aliate: Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică – a căror bază o constituie.

În ansamblul problemelor care se pun României și Iugoslaviei, scoatere din cauză a Ungariei formează primul obiectiv principal al grosului român-jugoslav.

Siguranța acestui gros comun – contra Bulgariei se realizează prin cooperarea cu Turcia, care trebuie să ne asigure libertatea de acțiune până la obținerea deciziei în apus.

b) Pentru scoaterea din cauză a Bulgariei sunt posibile 3 soluții:

– *Soluția 1-a*: Ofensivă pe o singură direcție cu un gros superior grosului bulgar (România și Iugoslavia se acoperă cu minimum de forțe, Turcia atacă).

Este soluția cea mai economică; cere însă timp îndelungat – concentrarea turcă fiind înceată; iar teatrul de operații bulgar favorabil pentru defensivă.

Forțe:

- Turcia: 16-18 divizii + 150 avioane
- România: 4-5 divizii + 25 avioane
- Iugoslavia: 4-5 divizii + 50 avioane
- Total [...] 24-28 divizii + 225 avioane

– *Soluția 2-a*. Ofensivă pe 2 direcții.

Turcia atacă pe o direcție; Iugoslavia și România întrunite atacă pe a doua direcție. Soluție mai puțin economică, dar mai rapidă.

Forțe:

- Turcia: 15-15 divizii + 120 avioane.
- Iugoslavia cu România împreună: 15 divizii + 125 avioane.
- acoperirea Bucureștilor și a Dobrogei minimum 1-11 Divizii. Total 31-31 Divizii + 250 avioane

– *Soluția 3-a*. Ofensiva simultană pe 3 direcții. Cu câte un grup de forțe, care să poată face față grosului probabil bulgar, până când se produce efectul ofensivei celorlalți doi aliați.

Această soluție este cea mai puțin economică, dar poate duce repede la rezultat.

Forțe:

Turcia: 12-14 Divizii + 100 avioane

România: 10-11 Divizii + 100 avioane

Yugoslavia: 10-11 Divizii + 100 avioane

Total: 32-36 Divizii + 300 avioane

Comparând între aceste trei soluții constatăm următoarele:

– Soluția 1-a este aceea care, în situația actuală, convine cel mai bine pentru cazul unui conflict general, dat fiind că – în asemenea cazuri – România și Iugoslavia vor trebui să înceapă operațiunile de război printr-o ofensivă dezlănțuită cât mai repede și cu maximum de forțe contra Ungariei.

Turcia condiționează această soluție de stăpânirea deplină a strâmtorilor, deci de putința de a le fortifica din timp de pace.

– Soluția 2-a este aplicabilă numai în cazul când Comandamentul Român și Iugoslavia pot cădea de acord ca, împreună să facă disponibil – din rezervele lor – un grup de circa 15 Divizii, cu care să opereze, contra Bulgariei.

Dacă grosul bulgar este îndreptat asupra turcilor, ofensiva spre Sofia a grupului româno-iugoslav va produce un puternic efect de degajare.

– Soluția 3-a prezintă avantajul de a se putea declanșa cel mai repede,

Se poate însă aplica numai în cazul când România și Iugoslavia sunt singure că un atac asupra lor – din centrul Europei – este absolut exclus.

În încheiere:

a) Într-un caz de conflict general, scoaterea din cauză a Armatei bulgare trebuie să rămână în sarcina Turciei;

România și Iugoslavia vor lăsa la frontierele lor dinspre Bulgaria un număr foarte redus de divizii (acoperire);

b) Numai dacă situația generală va permite Comandamentelor român și iugoslav ca – împreună – să facă disponibil un grup de 15 divizii, ele îl vor întruni mai întâi și apoi vor ataca spre Sofia, în scopul de a termina cât mai repede cu Bulgaria.

Dacă acest lucru nu e posibil, România și Iugoslavia nu trebuie să se abată de la hotărârea de a termina mai întâi cu Ungaria.

În acest interval de timp, armata turcă va trebui să scoată din cauză armata bulgară; iar dacă nu poate, atunci misiunea minimă a armatei turce trebuie să fie de a fixa neapărat grosul armatei bulgare.

d) Cazul când Bulgaria face preparative militare sau se declară neutră.

S-au studiat de asemenea următoarele eventualități:

– Bulgaria ia măsuri militare, care constituie o amenințare pentru unul din aliați – și

– La începutul unui conflict general, Bulgaria ar rămâne neutră.

Pentru primul caz: delegația turcă a propus ca statul care se simte amenințat, să-și ia măsurile de siguranță pe care le crede necesare și să anunțe aliatul, iar acesta să fie obligat a lua aceleași măsuri.

Delegația română, găsind formula prea riscantă, a propus ca în asemenea caz „Guvernele și Statele Majore aliate să decidă – în timp util – măsurile necesare (la nevoie mobilizarea) pentru a putea preveni orice posibilitate de surprindere din partea Bulgariei”.

Pentru al 2-lea caz. Dacă la începutul unui conflict general Bulgaria s-ar declara neutră -delegația turcă a propus să se ia „contramăsurile și garanțiile” care se găsesc enumerate în Anexa Nr. 1 a Procesului Verbal român.

Delegația română a fost de acord cu contramăsurile militare în sensul că, ele să fie pregătite pentru a se putea declanșa imediat la nevoie. Însă în ce privește „garanțiile” de cerut Bulgariei – a opinat că este preferabil ca acestea să fie precizate de Guvernele respective.

3. Valoarea armatei turce.

Rezultatele pe care le poate da colaborarea cu această armată.

Elementele care determină valoarea armatei turce:

a) Un soldat foarte disciplinat, sobru și gata pentru orice sacrificiu. Rămâne de văzut dacă specializarea actuală a mijloacelor de luptă îl va găsi tot atât de apt pentru a le folosi ca și în trecut, când mijloacele erau mult mai simple;

b) Un ofițer modest, foarte disciplinat, însă fără multă inițiativă. Starea socială precară. Cultura pare inferioară ofițerilor noștri.

c) Comandamentul și Statul Major lucrează cam încet și fără multă inițiativă – poate din cauză că, în timpul războiului mondial, nu au lucrat independenți. Rezultatul războiului cu grecii și reformele realizate în ultimul timp au redat Comandamentului turc încrederea în sine. Judecarea situațiilor pare însă a se face cam superficial.

Așa de exemplu, în cursul discuțiilor turcii au afirmat:

– Italia poate aduce câteva C.A. [corpuri de armată] întregi pe coastele turcești în 4 zile,

– operațiile celor 3 aliați contra Bulgariei nu pot dura peste 20 zile,

– turcii pot concentra circa 10-12 M.U. [mari unități] în Tracia în 8-10 zile,

– Turcia poate manevra repede forțele sale, aducându-le din sud-vestul Asiei Mici spre Dardanele și Tracia.

d) Armament și material de război descompletate – în curs însă de procurare.

Din acest punct de vedere, Turcia e tributară străinătății –este însă cert că în război își va putea procura materialele necesare de la Rusia – care le dă totul și necondiționat.

e) una din marile greutăți pentru armata turcă o constituie lipsa de comunicații din care cauză mobilizarea și transporturile vor cere un timp foarte lung, deși Comandamentul turc se arată foarte optimist în această privință.

În afară de o densitate slabă, căile ferate turcești au un debit care variază numai între 10-15 trenuri pe zi și suferă de o mare lipsă de locomotive și vagoane.

Transbordarea din Asia Mică în Europa este foarte înceată. În prezent se studiază construirea unui ferryboat între căile ferate din Tracia și Anatolia.

În concluzie, concentrarea armatei turce este înceată spre orice parte a frontierelor.

În special în ce privește Turcia – deși Comandamentul turc socotește că ar putea concentra 10 divizii complete în 8-10 zile, totuși acest rezultat nu ne pare posibil, pentru că:

În prezent Turcia are în Europa din timp de pace:

– 5 Divizii Infanterie,

– 1 Divizie Cavalerie,

– 1 Brigadă Grăniceri.

Părțile complimentare trebuie aduse însă din Asia.

În jurul strâmtorilor – în Asia Mică – până la o depărtare de circa 150 km – se mai găsesc încă 4 divizii.

f) În situația actuală credem că se poate conta pe următoarele posibilități de concentrare în Tracia:

- circa 6-7 divizii complete, până în 8-10 zile,
- circa 10 divizii complete, până la 14-15 zile,
- circa 15 divizii complete, până în 25-30 zile.

Întârzierea în concentrarea forțelor turcești în Tracia – este un element important de care trebuie ținut seama în toate discuțiile conferințelor viitoare.

Pentru a remedia această situație – care constituie o realitate de neînlăturat – Comandamentul turc intenționează o nouă organizare a forțelor din Tracia.

Astfel, generalul Asim ne-a declarat că vor organiza în Tracia:

- Divizia de infanterie pe 4 R.1, fiecare a 3-4 batalioane a 5 companii (4 pușcași – 1 mitraliere).
- În felul acesta Divizia ar avea un total de peste 16 batalioane.
- Divizia de Cavalerie pe 4 brigăzi: 3 călări, 1 motorizată (cred că va fi gata în 1936).
- În regiunea Kirkilise, sunt în curs de lucru fortificații permanente.

g) Într-un cuvânt, în Tracia, Turcia urmărește să aibă:

- fortificații pentru a câștiga timp până la terminarea concentrării,
- efective mari pentru a putea primi lupta imediat (2/3 din efectivul de război).

Adăugând la aceasta și un atac prin surpriză supra Bulgariei – operațiune care în timpul dezbaterilor s-a dovedit necesară, pentru a lărgi zona de concentrare și manevră, credem:

– Turcia se poate considera la adăpost de o surprindere bulgară și Armata turcă ar putea lua ofensiva în Bulgaria:

- la Z.15 cu efectivul a 10 Divizii tari (120 batalioane, 150 baterii).
- la Z.25 cu încă 5 Divizii.

4. Încheiere și propuneri.

A. Primul contact cu M.St.M. turc poate orienta suficient:

- asupra caracterului pe care îl prezintă colaborarea cu Turcia și
- asupra condițiilor ce mai sunt de îndeplinit pentru a obține de la această colaborare maximum de folos.

În scurt timp s-ar putea spune:

Alianța cu Turcii este solidă. Guvernul și Marele Stat Major turc par decisi la colaborare sinceră.

Totul depinde însă: pe de o parte, de caracterul relațiilor noastre cu Rusia (cu care Turcia este strâns legată) și, pe de altă parte, de modul cum se vor repercuta în această parte a Europei interesele Franței, cu care Mica Înțelegere și România sunt strâns legate.

În ceea ce privește condițiile pentru a obține maximum de avantaje din alianța cu turcii, cred că ei înșiși au dat răspunsul:

Dacă obțin dreptul de a întări strâmtorile, turcii se pot angaja să mărească mult peste 10 Divizii forțele cu care vor ataca Bulgaria – degajându-ne astfel complet de grija acesteia.

Rămâne ca, după ce va fi orientat asupra condițiilor militare, Ministrul de Externe să decidă asupra felului cum crede mai oportună evoluția acestei chestiuni.

B. În continuarea lucrărilor începute am onoarea a propune următoarele:

- a) Schimbul periodic de informații cu M.St.M. turc asupra Bulgariei.

La Ankara s-a făcut prima verificare a informațiilor ce avem – lucru dovedit ca fiind de mare folos.

b) Luarea contactului cu M.St.M. iugoslav, pentru:

- a cunoaște punctul de vedere al acesteia în ce privește cooperarea cu Turcia,
- a fixa importanța și condițiile Convenției cu Turcia, în cadrul celorlalte Convenții.

c) Executarea unor aplicațiuni în interiorul M.St.M. (Secția 3-a și Secția 2-a) pentru a studia în detaliu condițiile și desfășurarea operațiunilor în diferite ipoteze posibile.

d) Studiul măsurilor destinate a intensifica relațiile între cele 2 armate și a ușura cunoașterea reciprocă de acord cu iugoslavii).

Șeful Secției Operații, colonel Gh. Rozin

Anexa nr. 3⁷¹

Aplicarea articolului 2 din Convenția secretă

Exemplu 1.

Ipoteză: Bulgaria atacă România.

- Turcia, în executarea obligației sale, va ataca imediat Bulgaria.
- Dacă, în acest caz, Italia atacă Turcia, potrivit articolului 2, România ar trebui și ea „să intre în război contra Italiei”.

Or, în situația actuală a relațiilor noastre – acest lucru nu pare verosimil – și, în orice caz, studiul punerii în aplicare a acestei eventualități nu interesa conferința de la Ankara.

Sucesiunea presupusă:

1. Bulgaria atacă România.
2. Turcia intervine contra Bulgariei.
3. Italia atacă Turcia.
4. România ar trebui să atace Italia.

⁷¹ Am reprodus numai anexa 3, întrucât trata o chestiune de maxim interes pentru România.

Exemplu 2.

Ipoteză: Bulgaria atacă Turcia.

– România, conform obligației sale, va ataca Turcia.

– Dacă, în acest caz, Rusia ar ataca România, potrivit articolului 2, ar urma ca Turcia „să intre în război contra Rusiei”.

Acest lucru este imposibil, cele două țări fiind aliate.

Sucesiunea presupusă:

1. Bulgaria atacă Turcia.
2. România intervine contra Bulgariei.
3. Rusia atacă România.
4. Turcia ar trebui să atace Rusia.

[AMNR, Fond Marele Stat Major – Secția 3 Operații, Dosar 1449, cadre 628-655, 676-678]

31. Iunie 1935, București. Studiu comparativ între concepția Marelui Stat Major român și cea a Marelui Stat Major turc exprimate în cadrul întâlnirii de la Ankara din 4-9 iunie 1935. Ipotezele de război analizate vizau o agresiune cu participarea Bulgariei. Concepția turcă acorda prioritate, în cadrul unei acțiuni comune, neutralizării Bulgariei. Cea română considera că, dacă agresiunea Bulgariei s-ar suprapune peste una a Ungariei, România și Iugoslavia ar fi avut interesul să acorde prioritate efortului contra acesteia din urmă, lăsând neutralizarea Bulgariei preponderent pe seama efortului militar al Turciei.

June 1935, Bucharest. Comparative study highlighting the differences between the strategic viewpoints of the Romanian and Turkish General Staff presented during the Ankara meeting of 4-9 June 1935. The discussed war hypotheses studied a common defensive action against an aggression including Bulgaria, in which the Turkish viewpoint gave priority to the neutralisation of Bulgaria, while the Romanian viewpoint stated that, should Bulgaria's aggression be mixed with that from Hungary, Romania and Yugoslavia had the interest to concentrate their effort against it and leave Bulgaria's defeat mainly on Türkiye's military effort.

TABEL COMPARATIV
între
lucrările delegațiilor turcă și română, întocmite în urma întrunirii de la Ankara

Nr. ord	IPOTEZE	Conceptiile delegațiilor		Considerațiuni	Justificări
		Turcă	Română		
		Guvernele aliate se vor concentra, pentru a adopta adunările necesare siguranței lor.			
1	În cazul unei conflagrații generale, Bulgaria se declară neutră.	<p>Forțe care vor fi gata a acționa din primele ore:</p> <ul style="list-style-type: none"> -escadriile de bombardament; -forțele navale de larg, -detășamente rapide. <p>Garanții:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Concedierea trupe și ofițerilor -Ocuparea centralelor de transmisii, gări principale, aerodromuri, arsenale, stabilimente militare -Cedarea de armamente. 		Conceptiile ambelor delegații sunt identice. Detaliile, înscrise de delegația română, au fost date de delegația turcă, în cursul discuțiilor.	Măsurile preconizate asigură libertatea de acțiune a aliaților, pe alte fronturi.
2	Bulgaria face preparative sau ia măsuri militare, care amenințare serioasă pentru Turcia sau România.	<p>Guvernul turc sau român, după ce a fost nevoit să ia contra-măsuri contra Bulgariei, va informa guvernul aliat.</p> <p>Acesta se obligă să ia contra-măsuri analoge contra Bulgariei sau să decreteze mobilizarea a:</p> <ul style="list-style-type: none"> -120 batalioane -150 baterii (1/4 având calibru peste 100 mm). -24 escadroane -100 avioane 	<p>Guvernul turc și român se obligă a lua – la timp – contra-măsuri și a mobiliza dacă e cazul.</p>	<p>Conceptia turcă prevede contra-măsuri parțiale, cu obligația de a informa pe ceilalți aliați, care sunt obligați a lua aceeași contra-măsuri.</p> <p>Conceptia română vizează ca toate contra-măsurile contra Bulgariei să fie luate de comun acord.</p> <p>Avantajele concepției turce: se trece imediat la acțiune.</p> <p>Dezavantajele:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) decizia de a lua contra-măsuri, aparținând fiecărui aliat în parte, poate da naștere la conflicte care n-ar fi în interesul comun al celor 3 aliați. b) cooperarea, în ce privește factorul timp, nu este realizată, deoarece ceilalți 2 aliați vor lua contra-măsurile mult mai târziu ca statul aliat, vizat de preparativele bulgare. c) nu se întrevide cazul cel mai general, în care nu se poate ști contra cui se îndreaptă preparativele bulgare. 	Conceptia românească este aceeași ca în convenția militară a Micii Înțelegeri, urmărind cooperarea celor 3 aliați.

Nr. ord	Conceptiile delegațiilor		Considerațiuni	Justificări
	Turcă	Română		
3	<p>Guvernele aliate – la cererea statului atacat – vor:</p> <p>a) decreta imediat mobilizarea a: -120 batalioane -150 baterii (1/4 având calibru peste 100 m/m). -24 escadroane -100 avioane</p> <p>b) ataca Bulgaria.</p>	<p>Turcia și România vor scoate Bulgaria din cauză în cel mai scurt timp, procedând după caz.</p>	<p>Conceptia turcă prevede acțiunea contra Bulgariei, după cererea oficială a Puterii Contractante atacate, și pretinde a se ataca – în orice situație strategică s-ar găsi ceilalți aliați – cu același număr de forțe.</p> <p>Conceptia română prevede și ea acțiunea imediată însă dându-se forțele după caz.</p> <p>Avantajele concepției turce: se asigură scoaterea imediată a Bulgariei din cauză, în orice situație strategică s-ar găsi ceilalți aliați pe alte fronturi.</p> <p>Dezavantajele:</p> <p>a) cooperarea – numai după cererea oficială a statului aliat atacat – este tardivă;</p> <p>b) în cazul când un stat aliat nu vrea să ceară ajutor, celelalte 2 neintervenind, acestea poate vor fi chemate la sfârșitul ostilităților, putându-se astfel rupe alianța chiar de la început;</p> <p>c) cerându-se aceleași forțe, în orice situație strategică ar fi ceilalți 2 aliați, această soluție avantajează numai pe Turcia, deoarece se poate întâmpla ca România și Iugoslavia să fie atrase – în acel moment spre Ungaria, căreia evident, urmând să-i dea prioritate, aceste 2 state nu se mai pot angaja așa puternice ca Turcia și contra Bulgariei.</p>	<p>Conceptia română urmărește continuu cooperarea și cere angajarea de forțe, după caz, pentru ca România și Iugoslavia să abia totdeauna asigurată libertatea de acțiune spre grupa centrală.</p>
4	<p>1. Nu admite clauza amenințării pe un alt teatru de operații.</p> <p>2. Socotește esențială rezolvarea rapidă a chestiunii Bulgariei, printr-o acțiune concertată a Turciei, României și Iugoslaviei.</p> <p>3. Statul aliat atacat de Bulgaria și statul aliat neatacat de aceasta vor angaja contra Bulgariei, forțele lor disponibile.</p> <p>Minimum:</p> <p>-120 batalioane -150 baterii (1/4 de calibru peste 100m/m) -24 escadroane -100 avioane</p>	<p>Forțe:</p> <p>1. Turcia: -10 D.I. și 1 D.Cav. -120 batalioane -132 baterii (12 grele) -24 escadroane -10 escadrile</p> <p>2. Turcia: -9-10 D.I. -1 D.Cav.</p>	<p>Conceptia turcă: înălătură ipoteza amenințării, socotind-o chiar ca un element susceptibil de a atinge alianța și menține ideea – chiar în cazul unei amenințări – de a scoate Bulgaria din cauză, prin acțiunea comună a celor 3 aliați.</p> <p>Ca forțe pretinde, pentru statul aliat atacat ca și pentru cel neatacat, forțele disponibile care nu trebuie să fie inferioare forțelor din convenție.</p> <p>Conceptia română pretinde să se intervină – numai în caz când nu există amenințare din altă parte – cu forțe sensibil egale pentru cei 3 aliați.</p> <p>Avantajele concepției turce:</p> <p>a) asigură permanent cooperarea; nu lasă nici o posibilitate de interpretare, care ar putea atinge alianța;</p> <p>b) asigură scoaterea rapidă a Bulgariei din cauză.</p> <p>Desavantaj: impune ca obiectiv principal – pentru cei 3 aliați – Bulgaria, deși poate interesele României și Iugoslaviei – în acel moment – sunt în altă parte.</p>	<p>Forțele stabilite de delegația română pentru România sunt în raport cu cele fixate în:</p> <p>a) Planul de Camp, 1935, grosul la sud: -11 D.I. + 1 Bg. Gr.Int. + 1 Dt.Mixt. -1 D.Cav. + 1 Bg.Cav.</p> <p>b) Prevederile Planului de Campanie 1936, grosul la sud: -12 D.I. + 1 Bg.Gr.Int. -1 D.Cav. + 1 Bg.Cav. c) Convenția Miceii, înțelegeri cu Yugoslavia: -12 D.I. -2 D.Cav.</p>

Nr. ord	Conceptiile delegațiilor		Considerațiuni	Justificări
	Turcă	Română		
5	<p>Unul din aliați, deja angajat pe un alt teatru de operații, este atacat de Bulgaria.</p> <p>Celălalt aliat nu este atacat de nici o putere.</p>	<p>1. Cazul I: România, angajată pe alte fronturi, este atacată de Bulgaria. Turcia nu este atacată de nici o altă putere.</p> <p>a) România: -4-5 D.I. -1 Bg.Cav. b) Turcia: -15-16 D.I. -1-2 D.Cav.</p> <p>2. Cazul II: Turcia, angajată pe alte fronturi, este atacată de Bulgaria. România nu este atacată de nici o altă putere.</p> <p>a) Turcia: -10 D.I. -1 D.Cav. b) România: -12-14 D.I. -1 D.Cav.</p>	<p>Conceptia turcă nu precizează forțele pentru statul atacat și pune pe picior de egalitate cele 2 state contractante.</p> <p>Conceptia română precizează 2 cazuri și forțele în fiecare caz. Ea cere Turciei mai multe forțe, deoarece aceasta are greutatea probabile mai mici pe alte fronturi, iar – pentru menținerea Traciei – Turcia trebuie, în orice situație, să mențină 10 D.I. și 1 D.Cav.</p> <p>Avantajele concepției turce: a) asigură armonia între aliați prin egalitatea de tratament; permite angajarea maximumului de forțe contra Bulgariei.</p> <p>Desavantajele: a) egalitatea de tratament este rigidă și nu în raport cu situația strategică a fiecărui aliat; b) lipsa de precizări poate da naștere la sustrageri de la Convenție din partea aliaților; c) nu subliniază necesitatea de a avea – în război – permanent în Tracia efective necesare contra Bulgariei, pentru a apăra astfel indirect strămtorile.</p>	<p>Forțele stabilite de delegația română-pentru România sunt conforme:</p> <p>Cazul I: Cu planul de Camp. 1935, Acoperirea la Sud: -3 D.I. + 1 Bg. Gr. Int. + 1 Dt. Mixt. -1 Bg. Cav.</p> <p>Cazul II: cu: a) Plan Camp. 1935; grosul la Sud; -11 D.I. + 1 Bg. Gr. Int. + 1 Dt. Mixt -1 D.Cav. + 1 Bg. Cav. b) Prevederile Plan. Camp. 1936; Grosul la Sud: -12 D.I. + 1 Bg. Gr. Int. -1 D.Cav. + 1 Bg. Cav.</p>
6.	<p>Turcia și România sunt angajate amândouă pe alte fronturi.</p> <p>Bulgaria atacă Turcia sau România sau ambele state.</p>	<p>Fiecare aliat va interveni cu maximum disponibil.</p> <p>Cum – în această situație – cea mai mare parte a forțelor româno-ugoslave va fi angajată pe alte teatre de operații, rezultă că sarcina de a scoate Bulgaria din cauză revine în primul rând Turciei.</p> <p>În acest caz vor interveni:</p> <p>România cu maximum 3-4 Div.; Turcia: cu cel puțin 15-16 D.I. și 1-2 D.Cav.</p> <p>După obținerea unui rezultat deciziv pe celelalte teatre de operații, dacă Turcia nu a distrus însă grosul bulgar, atunci Comandamentele aliate se vor concentra asupra obținerii deciziei și contra Bulgariei.</p>	<p>Conceptia turcă nu precizează forțele și pune pe picior de egalitate Părțile Contractante.</p> <p>Prevede însă – în cazul rearmării la timp a strămtorilor turcești contra Bulgariei, în cazul când aceasta ar ataca România.</p> <p>Conceptia română rezidă în intervenția puternică a Turciei, pentru a scoate singură Bulgaria din cauză, deoarece forțele româno-ugoslave vor fi întrebuintate în altă parte.</p> <p>Lasă posibilitatea însă, în cazul când Turcia nu ar distruge singură grosul bulgar, ca România și Iugoslavia să intervină ulterior contra Bulgariei, după ce au căpătat decizia pe celelalte teatre de operații.</p> <p>Avantajele concepției turce: a) asigură armonia între aliați, prin egalitatea de tratament; b) permite angajarea maximumului de forțe al tuturor aliaților contra Bulgariei.</p> <p>Desavantaje: a) egalitatea de tratament este rigidă în raport cu nevoile strategice ale fiecărui aliat. b) lipsa de previziuni poate da naștere la sustrageri de la convenție din partea aliaților. c) impune, pentru aliatul neatcat de Bulgaria, un minimum de forțe stabilit în Acordul Militar. Or, acest minim nu poate fi angajat de România sau Iugoslavia la început, când forțele acestor state sunt angajate în altă parte.</p>	<p>Forțele, stabilite de delegația română – pentru România sunt conforme Plan. de Cap. 1935, Acoperirea la Sud: -3 D.I. + 1 Bg. Gr. Int. + 1 Dt. Mixt. -1 Bg. Cav.</p>

Nr. ord	IPOTEZE	Conceptiile delegațiilor		Considerațiuni	Justificări
		Turcă	Română		
7	Zone de concentrare	<p>Turcia: Edine – Kirklareli – Nord Bunahissar. România: Turtucaia – Silistra și gupuri secundare spre Bazangic și Giurgiu.</p>	<p>Turcia: Edine – Kirklareli România: călare pe Dunăre (în Dobrogea și la Sud de București).</p>	Concentrarea României, cerută de turci, cu grosul în Dobrogea, este ingrată și mult departe de căile naturale de trecere a Balcanilor (treccerile tăiate de Intra și afluenții săi).	Concentrarea României, propusă de delegația română, este conformă cu a 2-a ipoteză a Planului de Campanie 1935, Grosul de Sud.

* Prescurtări: D.I. – „divizie de infanterie”, D.C. – „divizie de cavalerie”, Bg.Gr.Int. – „brigadă grăniceri”, Bg.Cav. – „brigadă cavalerie”, Dt. Mixt – „detașament mixt”.

** Puncte de suspensie în document.

Notă:

Lucrarea delegației turce este lipsită de propuneri pentru:

- comandament și legături;
- munii, materiale, aprovizionări;
- transporturi (în deosebi prin strămtori);
- mijloc de transmisii;
- captură;
- administrarea teritoriului inamic;
- informații;
- mistiuni;
- date pentru declanșarea ofensivei aliaților contra Bulgariei;
- directii generale;
- cooperarea forțelor aeriene și navale.

32. August 1935, Sinaia. Raport prezentat de șeful Marelui Stat Major, general Nicolae Samsonovici, regelui Carol al II-lea referitor la misiunea delegației Marelui Stat Major român la Ankara din perioada 4-9 iunie 1935. În cadrul acesteia au fost examinate ipoteze de război cu scopul de a semna ulterior o convenție militară între România și Turcia. Se apreciază că alianța româno-turcă este solidă și că trebuie stabilită o întâlnire a șefilor Marelui Stat Major român, turc și iugoslav pentru încheierea unei convenții militare.

August 1935, Sinaia. Report presented by the chief of the General Staff, General Nicolae Samsonovici, to King Carol II, regarding the outcomes of the mission of the delegation of the Romanian General Staff in Ankara, 4-9 June 1935. There were examine war hypotheses with the purpose of preparing a future military convention between Romania and Türkiye. The Romanian-Turkish alliance is seen as solid. A meeting between the chiefs of the General Staff of Romania, Türkiye and Yugoslavian is needed to negotiate and sign the military convention.

Raport la M.S. Regele, prezentat de dl. General Samsonovici în audiența de la Sinaia, august 1935. Convenția militară cu Turcia. Misiunea trimisă de Marele Stat Major la Ankara.

Pactul de Înțelegere Balcanică și Protocolul său anexat prevăd:

1. România, Turcia, Iugoslavia și Grecia își garantează mutual securitatea tuturor frontierelor balcanice;
2. Părțile contractante se angajează a se concerta asupra măsurilor de luat față de eventualele ar putea afecta interesele lor.

Ca urmare, între România și Turcia s-a semnat la Geneva la 5 Iunie 1934 o Convenție Secretă – ratificată la 30.X.1934.

Prevederile acestei convenții sunt că România și Turcia își vor da reciproc ajutor militar:

I. În cazul când una din cele două puteri, România sau Turcia, ar fi atacate de Bulgaria (fie singură, fie împreună cu un aliat al său), cealaltă putere va ataca imediat Bulgaria.

II. În cazul când, pe timpul executării acestei obligații (de ajutor contra Bulgariei), unul din cei doi aliați (Turcia sau România) ar fi atacat de o terță putere inamică (în afara Peninsulei Balcanice), celălalt aliat va trebui să intre în război contra terței puteri agresive.

Cu ocazia Conferinței Balcanice (București, Mai 1935), miniștrii de Externe d-nii Titulescu și Tewfic Arras au convenit:

– ca Statele Majore respective să procedeze la stabilirea unei Convenții Militare pentru asigurarea colaborării celor două Armate și

– Pentru începerea studiilor pregătitoare M.St.M. român să trimită la Ankara o delegație care să ia contact cu M.St.M. turc.

Am însărcinat pe colonelul Rozin Gh., șeful Secției Operațiilor, care la 3 Iunie s-a prezentat la Ankara și a luat contactul cu M.St.M. turc.

Probleme discutate.

– Situațiile de război, care derivă din cadrul articolului I al Convenției de la Geneva se pot clasa astfel:

A. Bulgaria ia măsuri militare, care constituie o amenințare serioasă pentru unul din cei doi aliați;

B. Bulgaria atacă, în una din ipotezele următoare:

Cazul 1: Turcia și România nu sunt nici atacate, nici imediat amenințate de nici o altă putere;

Cazul 2: Una din aceste două țări (fie Turcia, fie România) se găsește deja în război pe un alt front în timp ce a 2-a țară nu este nici atacată, nici imediat amenințată de vreo altă putere;

Cazul 3: Atât Turcia, cât și România, se găsesc deja angajate în operații de război pe alte fronturi.

Toate aceste cazuri au fost studiate. Pentru fiecare s-au propus soluțiile arătate în lucrarea de încheiere a fiecărei delegații (Anexele 1 și 2).

Executarea art. II din convenția semnată la Geneva în iunie 1934 poate da naștere la foarte multe cazuri, care ies însă din cadrul studiilor ce reveneau celor 2 delegații față de situația politică actuală. (Exemplu: România n-ar putea intra în război contra Italiei și nici Turcia contra Rusiei).

Dat fiind că între Iugoslavia și Turcia există o convenție identică cu aceea dintre România și Turcia, studiile s-au făcut ținând seama de colaborarea în trei.

Concepția delegației M.St.M. turc asupra cooperării.

Concepția delegației turce se sprijină pe următoarele:

- stăpânirea strâmtorilor;
- legătura de la strâmtori spre Asia Mică;
- legătura liberă cu Rusia, cu care Turcia este aliată;

Asigurarea strâmtorilor care sunt demilitarizate cere, după părerea M.St.M. turc, o forță de 20-25 div. Inf., așa că pentru operațiuni ar mai rămâne 10 div. Inf.

Delegația turcă a propus inițial ca fiecare stat (Turcia, Iugoslavia și România) să aloce câte 10 div. Inf. și, întrunind împreună 30-32 div. Inf, să se scoată din cauză cât mai repede armata bulgară (16 Divizii), ori care ar fi situația pe celelalte teatre de război.

Chestiunea cantității de forțe cu care să intervină fiecare a format obiectul unei discuții foarte largi.

Concepția delegației M.St.M. român asupra cooperării.

Delegația română a situat problema Bulgariei în cadrul general al problemelor strategice, care se pot pune României care face parte atât din Mica Înțelegere cât și din Înțelegerea Balcanică.

Fără a diminua cu nimic importanța strategică a Bulgariei, comparația dintre Ungaria și Bulgaria ca putere militară și ca situație strategică arată că, din punct de vedere al intereselor militare ale României, ale Miciei Înțelegeri și ale Înțelegerii Balcanice, Ungaria este inamic mult mai periculos decât Bulgaria:

a) Armata ungară tare de 21-22 Div.; se concentrează repede și cu mari posibilități de manevră în timp ce Armata Bulgară (16 Div.) se concentrează încet și cu posibilități de manevră mai reduse.

b) Ungaria dispune de armament modern și frontieră comună cu Austria (deci cu Germania) de unde poate primi orice fel de armament, în timp ce Bulgaria e izolată de aliații ei.

c) Pe când Ungaria prin situația sa în spațiu poate produce chiar de la începutul unui conflict general prăbușirea unuia din aliați – Cehoslovacia (acțiune convergentă cu Germania); Bulgaria nu poate acționa inițial eficace decât pe direcția strâmtorilor, dar fortificațiile turce din zona Adrianopol reduc mult și șansele acestei acțiuni.

d) Ca urmare, delegația română a cerut ca forțele de intervenție contra Bulgariei să fie determinate pentru fiecare ipoteză și în special în cazul unui conflict generalizat (război simultan contra Ungariei și Bulgariei), astfel că armatele română și iugoslavă să se poată ocupa mai întâi de rezolvarea problemei cu Ungaria.

În acest scop, armatele române și iugoslave să lase fiecare în contra Bulgariei numai câteva Divizii, iar scoaterea din cauză a armatei bulgare să revină Turciei care să o atace cu cel puțin 15-16 Divizii.

*
* *

Pentru că punctele de vedere ale celor două delegații nu se apropiau, șeful delegației române împreună cu ministrul român la Ankara s-au prezentat domnului Tewfic Arras, care la București declarase că grație alianței cu Turcia, în viitor România nu va mai avea grija pentru scoaterea din cauză a Bulgariei și va putea lăsa în fața acesteia numai câteva Divizii.

În urma expunerii făcute, d-l Tewfic Arras a promis concursul său pentru a se ajunge la o înțelegere, a arătat însă că stăpânirea Dardanelor este o chestiune vitală pentru Turcia și că pe măsură ce strâmtorile vor fi fortificate se va putea mări și cantitatea de intervenție a Turciei contra Bulgariei.

La sfârșit, M.St.M. turc a convenit să se apropie de punctul de vedere susținut de delegația română, admitând că România și Iugoslavia să lase Bulgariei atâtea forțe cât vor și s-a declarat dispus ca Turcia să intervină în contra Bulgariei în orice caz cu cel puțin o divizie de infanterie (120 Batal. + 150 baterii) și strâmtorilor să mărească această cantitate de forțe.

*
* *

1. Alianța cu Turcia este solidă, atât Guvernul cât și M.St.M. par decizi la o colaborare sinceră.

2. Această alianță depinde pe de o parte de caracterul relațiilor noastre cu Rusia, cu care Turcia este legată, și, pe de altă parte de felul cum se repercutează aici interesele Franței, cu care M.I. [Mica Înțelegere] este strâns legată.

Dacă Turcia obține dreptul de a înarma strâmtorile, poate mări mult peste 10 Div. Inf. forțele de intervenție contra Bulgariei, degajându-ne aproape complet pe noi.

3. Discuțiile ce au avut loc între delegația noastră și M.St.M. turc pentru studiile pregătitoare ale convenției militare au dovedit sinceritatea M.S.M. turc.

4. Pentru a dovedi încrederea ce o are în M.S.M. român, M.S.M. turc a căutat să se apropie de punctul de vedere al delegației române.

5. Armata turcă este în curs de evoluție și în ziua când va avea certitudinea stăpânirii strâmtorilor va putea să-și mărească considerabil aportul în alianță.

Propuneri.

Pentru viitor trebuie:

- Să se continue schimbul de informații asupra Bulgariei.
- Să se ia contact cu M.S.M. iugoslav direct sau prin M.St.M. turc;
- În fine, să se întrunească șefii de Stat Major respectivi, pentru a încheia Convenția Militară, proiectele de operații comune urmând să se stabilească ulterior.

- 33. 7 decembrie 1935, Ankara. Raport al ministrului plenipotențiar la Ankara, Eugen Filotti, privind discuțiile între ambasadorul britanic la Ankara și ministrul de externe al Turciei, Tevfik Rüstü Aras, privind propunerea unui acord internațional pentru securitatea în Marea Mediterană. Partea britanică a exprimat rezerve în funcție de atitudinea germană și sovietică și evoluția relațiilor dintre Italia și Marea Britanie.**

December 7, 1935, Ankara. Report of minister plenipotentiary in Ankara, Eugen Filotti, on the discussions between the British Ambassador in Ankara and the Turkish Minister of Foreign Affairs, Tevfik Rüstü Aras, regarding the proposal of an international agreement guaranteeing the security of the Mediterranean Sea. The British expressed reservations pending on the German and Soviet standpoints and the evolution of the British-Italian relations.

Urmare la raportul meu nr. 1783.

Ministrul Iugoslaviei⁷² a obținut la Ministerul de Externe [turc] următoarele precizări asupra ultimului schimb de vederi de la Istanbul dintre Tevfik Rüstü Aras și ambasadorul Angliei⁷³.

Ministrul de Externe a întreat pe ambasador asupra posibilității organizării securității în Mediterană, arătând că aceasta ar servi interesele Mării Britanii, Franței și Statelor Balcanice. Combinația ar putea fi oferită Italiei dacă se arată favorabilă și nu nutrește ambiții secrete.

Ambasadorul Angliei în răspuns a arătat lui Tevfik Rüstü Aras că este de văzut ce primire ar face Germania și URSS unui astfel de aranjament, amintind că trebuie întotdeauna să se țină seamă de eventualitatea reintrării Germaniei în Societatea Națiunilor⁷⁴. Ca o opinie personală, ambasadorul Angliei a adăugat că trebuie cântărit care e momentul potrivit pentru a studia chestiunea păcii în Mediterană: acela când relațiile anglo-italiene sunt bune sau cel când sunt rele?

Informațiile acestea confirmă existența conversațiilor asupra ideii unui acord mediteranean, dar arată totodată că ele nu au depășit stadiul unor sondări.

ss. Filotti, nr. 1819-3

[AMAE, Fond Ankara, volum 5]

- 34. 21 aprilie 1936, Istanbul. Notă a atașatului militar la Ankara, Ion Gheorghe, transmisă Marelui Stat Major, privind pregătirile militare ale Turciei pentru a ocupa zona demilitarizată a strâmtorilor.**

April 21, 1936, Istanbul. Note sent by the military attaché in Ankara, Ion Gheorghe, to the General Staff, regarding Turkish preparations to occupy the demilitarized zones of the Straits.

⁷² **Bosko Colak-Antici** (1871-1949), diplomat sârb. A intrat în diplomatie în 1899, ca secretar al agenției diplomatice din Sofia până în 1903. A fost mareșalul Curții regelui Petru I al Serbiei (1904-1907). După o misiune la Cairo (1908-1912), a revenit la Sofia ca ministru plenipotențiar. În anii Primului Război Mondial, s-a alăturat guvernului sârb în exil. A fost ministru la Stockholm (1918-1920) și București (1920-1935), apoi mareșalul Curții regelui Petru al II-lea pe durata regenței sale (1935-1941). Fratele său, generalul Vojin Colak-Antic (1877-1945), ofițer de cavalerie, a fost atașat militar la București (1923-1927) și aghiotant regal (1935-1939).

⁷³ **Percy Loraine** (1880-1961), diplomat britanic. Și-a început cariera diplomatică în 1904. A fost ministru plenipotențiar la Teheran (1921-1926) și Atena (1926-1929), înalt comisar pentru Egipt și Sudan (1929-1933), ambasador la Ankara (1933-1939) și Roma (1939-1940). S-a pensionat în 1940.

⁷⁴ Germania a anunțat la 14 octombrie 1933 ieșirea din Societatea Națiunilor.

Am onoarea a raporta că, contrar diferitelor informațiuni apărute în presa străină, relative la ocuparea efectivă de către unele detașamente turce a zonei demilitarizate a strâmtorilor, până în prezent nu a fost ocupată această zonă de nicio unitate constituită.

Sunt însă indicii puternice că acest lucru s-ar întâmpla dintr-un moment în altul.

Astfel, au fost semnalate în regiunea Tchankale diferite recunoașteri de ofițeri în vederea încartuirii trupelor ce ar fi destinate să intre în zona demilitarizată.

Comunicatele turcești afirmând că o ocupație a zonei demilitarizate nu ar fi posibilă deocamdată, lipsind cazărmile necesare trupelor respective, n-are decât o valoare relativă. În zona demilitarizată, afară de aceea dinspre frontiera bulgară, lipsesc într-adevăr cazărmi, dar acestea lipsesc aproape în toată Tracia și totuși această regiune este plină, de atâta timp, de numeroase forțe militare.

La nevoie, va fi folosit și în zona demilitarizată a strâmtorilor același procedeu care este folosit de ani de zile în Tracia, pentru cantonarea trupelor, adică plasarea unităților, în grupuri mici, la locuitori. Afară de aceasta, de acum și până la iarnă, trupele pot sta în bivouacuri, sistem de staționare folosit cu predilecție în armata turcă, echipată de altfel cu corturi foarte sistematice.

În legătură cu eventualitatea ocupării efectivă a zonei demilitarizate a strâmtorilor, se semnalează de asemenea o vie activitate în tot cuprinsul Corpului 2 Armată, de la Balikeșir, destinat a intra în această zonă, deși, repet, n-a fost înregistrată încă nicio depășire a zonei demilitarizate. Dimpotrivă, înspre zona demilitarizată către frontiera bulgară, n-a fost semnalat nici un indiciu că s-ar pregăti o ocupare și a acestei zone.

Atașatul militar în Turcia, Gheorghe Ion

[AMAE, Turcia. Informațiuni generale, vol. 11, f. 72]

35. 27 aprilie 1936, Ankara. Notă înaintată Secției Informații a Marelui Stat Major, în care se transmit informații privind demersurile diplomatice avute în vedere de guvernul turc pe lângă guvernele statelor Înțelegerii Balcanice și ale U.R.S.S. pentru aprobarea proiectului de militarizare a strâmtorilor.

April 27, 1936, Ankara. Note sent to the Intelligence Section of the General Staff containing information regarding the diplomatic talks intended by the Turkish government with the governments of the Balkan Pact and the USSR for the approval of its plan to militarize the Straits.

În cercurile gazetărești de stânga din Capitală, se afirmă că vizita recentă la București a ambasadorului turc Menemenciologlu ar avea drept obicei pregătirea terenului în vederea aprobării de către România și Mica Înțelegere a proiectului de fortificare a Dardanelor de către Turcia, prin denunțarea tratatului de pace de la Neuilly.

Secretarului ministrului de Externe turc, Menemenciologlu, ar fi luat în prealabil contact cu reprezentanții guvernului grec la Atena și cu aceia ai Iugoslaviei la Belgrad, iar în prezent intenționează să plece în același scop la Moscova.

[AMAE, Turcia. Informațiuni generale, vol. 11, f. 63]

36. 6 mai 1936, Ankara. Raport al atașatului militar la Ankara, Ion Gheorghe, transmis Marelui Stat Major, în care prezintă planul Turciei de a militariza zona strâmtorilor, indiferent de forma finală a convenției de la Montreux. Se arată că poziția României, exprimată Turciei pe canale diplomatice la 29 aprilie 1936, n-a fost comentată în presa turcă și a fost denaturată de cercurile italiene pentru a pune în circulație zvonuri false privind distanțarea României de Înțelegerea Balcanică.

May 6, 1936, Ankara. Report sent by the military attaché in Ankara, Ion Gheorghe, to the General Staff, presenting Türkiye's plan to militarize the Straits, unconcerned the final form of the Montreux convention. It is shown that Romania's diplomatic position expressed towards Türkiye on April 29, 1936 was mostly ignored in the Turkish press and misrepresented by Italian circles in order to erroneously claim that Romania takes distance from the Balkan Pact.

Am onoarea vă raporta că până în prezent nu s-a produs încă niciun fapt care să însemne o călcare flagrantă a tratatului de la Lausanne; n-a fost semnalat deci niciun element constituit turc în cuprinsul zonei demilitarizate a strâmtorilor.

Faptul că Turcia a adoptat în această chestiune calea tratatelor cu puterile interesate nu trebuie să facă pe cineva să creadă că Turcia va accepta să se rezolve această problemă altfel decât așa cum dorește ea. Turcia este ferm decisă să procedeze la înarmarea zonei strâmtorilor cu orice preț și indiferent de soarta tratatelor, ce numai de formă vor fi duse în această chestiune. Aceasta este un fapt asupra căruia nu trebuie să existe niciun fel de îndoială.

Aceasta reiese în mod neîndoielnic atât din declarațiile oamenilor de stat turci, cât și din tonul din ce în ce mai iritat al presei.

Notele primite ca răspuns la cererea turcă de revizuire a tratatului de la Lausanne au fost îndreptate de către presa turcă în sens favorabil dorințelor turcești: unele din aceste note, net favorabile tezei turcești, cum a fost de exemplu cazul Angliei și Rusiei Sovietice, au fost publicate în întregime, celelalte note, care cuprind rezerve în ceea ce privește felul cum va fi rezolvată această chestiune, au fost anunțate numai ca favorabile începerii unor tratative pentru noua reglementare a statutului strâmtorilor, fără să se publice însă de către presă și conținutul acestor note.

Cât privește nota italiană, aceasta având desigur un conținut cât se poate de plăcut Turciei, a fost primită și anunțată cu o deosebită răceală. Nota de răspuns italiană acceptă în principiu a se începe tratative în chestiunea strâmtorilor, dar anunță clar că Italia nu va ceda în ceea ce privește fondul problemei, adică, cu alte cuvinte, că se va opune la remilitarizarea zonei strâmtorilor.

*

* *

Răspunsul României la nota turcă, deși datat la 29 aprilie, n-a fost publicat decât la 6 mai. Presa turcă păstrează în această privință o muțenie desăvârșită, nefăcând nici un comentariu asupra acestui răspuns. Din această cauză au circulat aici tot felul de zvonuri și de interpretări asupra atitudinii României, cât și asupra soartei Înțelegerii Balcanice, în cazul că România s-ar opune revendicărilor turcești.

Cei mai interesați în această privință au fost italienii. Activitatea depusă de diplomația italiană pentru a căpăta știri pozitive în această chestiune a fost impresionantă. De aici rezultă și intențiunile lor cu privire la problema strâmtorilor. Cercurile italiene au răspândit știrea că România ar fi depus o notă de protest în chestiunea pretențiilor Turciei și că, din cauza deosebirilor

de vederi pe această cheștiune, România nici nu va participa la conferința Înțelegerii Balcanice de la Belgrad (4 mai). Cum presa turcă n-a suferit nici un cuvânt relativ la atitudinea României, este de mirare cum cercurile italiene au putut fi informate de ceea ce s-a petrecut din punct de vedere diplomatic, între noi și turci pe cheștiunea oportunității și fondului cheștiunii strămtorilor, le-a dat prilej de a pune în circulație diferite zvonuri și intrigi pentru a adânci nemulțumirea opiniei publice turcești față de România, nemulțumire trădată destul de mult prin tăcerea rece și simptomatică a presei turce în jurul României și atitudinii noastre.

Este de notat în această privință că preparativele pentru Conferința de la Belgrad au fost însoțite de un lux extraordinar de amănunte, declarații, comentarii etc. în presa turcă, greacă și iugoslavă, în timp ce numele României a lipsit cu desăvârșire din toate aceste manifestațiuni, puse în scenă, de altfel, cu o notă destul de forțată.

*

* *

Tot din cercurile italiene a transpirat și zvonul că în Conferința de la Belgrad [a Înțelegerii Balcanice] se va decide și asupra cererii Bulgariei de a căpăta o revizuire a tratatului de la Neuilly. Italienii afirmă că dețin din partea cercurilor competente turcești asigurarea că Turcia este dispusă să acorde Bulgariei dreptul de a se reînarma, cu oarecare condiții și restricții. Cât va fi de adevărat acest zvon, se va putea vedea din urmările conferinței de la Belgrad.

În fine, tot din sursă italiană s-a răspândit știrea că Mica Înțelegere ar fi hotărât să mobilizeze în cazul că Ungaria va denunța tratatul de la Trianon.

Se pare că italienii dețin acest zvon din sursă turcească. De altfel, însuși ministrul de Externe al Turciei a declarat la Atena, în cursul vizitei ce a precedat plecarea sa la Belgrad, că, în cheștiunea tratatului de la Trianon, Turcia va acorda Miciei Înțelegeri sprijinul dorit de aceasta. Italienii atacă cu această ocazie pe turci pentru amestecul lor în cheștiunile Miciei Înțelegeri și care n-ar privi, după părerea lor, decât pe aceasta.

*

* *

Chiar pentru terminarea conferinței Înțelegerii Balcanice de la Belgrad și după publicarea notei-răspuns a României în cheștiunea strămtorilor, presa turcă continuă a avea o atitudine rece și rezervată față de România.

Atașatul militar în Turcia, Gheorghe Ion

[AMAE, Turcia. Informațiuni generale, vol. 11, ff. 33-37]

- 37. 20 iulie 1936, Montreux. Convenție privitoare la regimul strămtorilor, încheiată între Bulgaria, Franța, Marea Britanie, Grecia, Japonia, România, Turcia, Uniunea Sovietică și Iugoslavia. Convenția reglementează traficul maritim prin strămtori, garantând libertatea completă a trecerii și navigării vaselor comerciale, exceptând cele ale unui stat aflat în război cu Turcia. Turciei i se recunoștea dreptul de a restrânge circulația navelor militare în pregătirea sau pe timp de război, cu rezerva că Societatea Națiunilor poate cere revenirea asupra măsurilor luate. Convenția a fost încheiată pe o durată de 20 de ani, fiind reînnoită automat la cinci ani.**

July 20, 1936, Montreux. Convention Regarding the Regime of the Straits, signed by Bulgaria, France, Great Britain, Greece, Japan, Romania, Türkiye, the Soviet Union

and Yugoslavia. The convention regulates maritime traffic through the Straits, guaranteeing complete freedom of passage for all civilian vessels, excepting those of a state at war with Türkiye. It also recognizes Türkiye's right to restrict passage of warships during wartime, while the League of Nations can call Türkiye to discontinue any unjustified measures. The validity period of the convention is 20 years, being automatically renewed every five years.

Convențiune privitoare la regimul strâmtorilor, semnată la Montreux, la 20 iulie 1936

Maiestatea Sa Regele Bulgarilor, Președintele Republicii Franceze⁷⁵, Maiestatea Sa Regele Marii Britanii, al Irlandei și al teritoriilor britanice de dincolo de mări, Împărat al Indiilor⁷⁶; Maiestatea Sa Regele Elenilor, Maiestatea Sa Împăratul Japoniei⁷⁷, Maiestatea Sa Regele României, Președintele Republicii Turce, Comitetul central executiv al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste și Maiestatea Sa Regele Iugoslaviei;

Însuflețiți de dorința de a orândui trecerea și navigațiunea în strâmtoarea Dardanelor, Marea de Marmara și Bosfor, cuprinse sub denumirea generală de „strâmtori”, astfel încât să se salvgardeze, în cadrul securității Turciei și al securității în Marea Neagră, a Statelor riverane, principiul consfințit prin art. 23 al Tratatului de pace semnat la Lausanne, la 24 Iulie 1923;

Au hotărît să substituie prezenta Convențiune Convențiunii semnate la Lausanne la 24 Iulie 1923 și au desemnat drept Plenipotențiarilor lor, anume:

Maiestatea Sa Regele Bulgarilor:

D-l Doctor Nicolae P. Nicolaev⁷⁸, ministru plenipotențiar, secretar general al Ministerului Afacerilor Străine și al Cultelor;

D-l Petru Neicov⁷⁹, ministru plenipotențiar, directorul Afacerilor politice la Ministerul Afacerilor Străine și al Cultelor.

⁷⁵ **Albert Lebrun** (1871-1950), om politic francez. Inginer, deputat, ministru al Coloniilor (1912-1914) și al Teritoriilor Eliberate (23 noiembrie 1917 – 6 noiembrie 1919), senator, președintele Senatului (11 iunie 1931 – 10 mai 1932), președintele Franței (10 mai 1932 – 11 iulie 1940).

⁷⁶ **Eduard al VIII-lea al Marii Britanii** (1894-1972), fiul regelui George al V-lea. A fost investit ca principe de Wales la 13 iulie 1911. În timpul Primului Război Mondial s-a alăturat trupelor de grenadieri. A fost regele Marii Britanii (20 ianuarie – 11 decembrie 1936), abdicând deoarece statutul de monarh nu îi îngăduia să se căsătorească, într-o mezalianță, cu iubirea vieții sale. A primit titlul de duce de Windsor. A fost guvernator al Bahamasului (18 august 1940 – 16 martie 1945). După război a trăit la Paris.

⁷⁷ **Hirohito al Japoniei** (1901-1989), fiul împăratului Yoshihito al Japoniei. A preluat atribuțiile tatălui său ca regent (25 noiembrie 1921 – 25 decembrie 1926), devenind, la moartea acestuia, împăratul Japoniei (25 decembrie 1926 – 7 ianuarie 1989). La 15 august 1945 a anunțat la radio capitularea Japoniei și a jucat un rol important în reconstrucția postbelică a țării.

⁷⁸ **Nicolae Petrov Nicolaev** (1887-1961), diplomat bulgar. Ofițer de cavalerie, a luptat în războaiele balcanice și în Primul Război Mondial, trecând în rezervă în 1920. A absolvit științe politice și economice, angajându-se în Ministerul Afacerilor Străine, unde a devenit secretar general în 1935. A fost ministru al Învățământului Public (23 octombrie 1936 – 24 ianuarie 1938) și Internelor (24 ianuarie – 14 noiembrie 1938). A fost trimis ca ministru plenipotențiar la Stockholm, iar după lovitura de stat din 9 septembrie 1944 a rămas în Suedia.

⁷⁹ **Petăr Neikov** (1879-1968), diplomat bulgar. Jurist, născut la Brăila, s-a angajat în Ministerul de Externe bulgar, fiind trimis în misiune ca secretar de legație la București (1911-1916), apoi la Constantinopol (1916-1918), Kiev (1918), Budapesta (1918-1920). În 1923 și-a întrerupt activitatea diplomatică, reluând-o ca ministru plenipotențiar la Atena (1931-1935), director politic în Ministerul de Externe (1935-1937), ministru plenipotențiar la Praga (1937-1938). A fost membru al delegației la Conferința de pace de la Paris (1946-1947).

Președintele Republicii Franceze:

D-l Paul-Boncour⁸⁰, senator, delegat permanent al Franței la Societatea Națiunilor, fost Președinte al Consiliului, fost ministru al Afacerilor Străine, cavaler al Regiunii de Onoare, cu Cruce de război;

D-l Henri Ponsot⁸¹, ambasador extraordinar și plenipotențiar al Republicii Franceze la Ankara, Mare Ofițer al Legiunii de Onoare.

Maiestatea Sa Regele Marii Britanii, al Irlandei și al teritoriilor britanice de dincolo de mări, împărat al Indiilor:

Pentru Marea Britanie și Irlanda de Nord și toate părțile Imperiului Britanic care nu sunt individual membre ale Societății Națiunilor:

Foarte Onorabilul Lord Stanley,⁸² P.C., M.C., M.P., secretar parlamentar al Amiralității Sale;

Pentru Commonwealth-ul Australiei:

Foarte Onorabilul Stanley Melbourne Bruce⁸³, C.H., M.C., Înalt Comisar al Commonwealth-ului Australiei la Londra;

Maiestatea Sa Regele Elenilor:

D-l Nicolae Politis⁸⁴, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Greciei la Paris, fost ministru al Afacerilor Străine;

D-l Raoul Bibica Rosetti⁸⁵, delegat permanent al Greciei pe lângă Societatea Națiunilor;

Maiestatea Sa Împăratul Japoniei:

D-l Naotake Sato⁸⁶, Jusammi, Mare Cordon al Ordinului Soarelui Răsărind, ambasador extraordinar și plenipotențiar la Paris;

⁸⁰ **Joseph Paul-Boncour** (1873-1972), om politic francez, jurist, deputat, ministru al Muncii (2 martie – 23 iunie 1911), senator, ministru de Război (3 iunie – 14 decembrie 1932), prim-ministru (18 decembrie 1932 – 31 ianuarie 1933), ministru de Externe (31 ianuarie 1933 – 27 ianuarie 1934, 13 martie – 8 aprilie 1938), delegat permanent la Societatea Națiunilor (24 ianuarie – 4 iunie 1936).

⁸¹ **Henri Ponsot** (1877-1963), diplomat și jurist francez. Și-a început cariera diplomatică în 1903, îndeplinind misiuni în Siam, Berlin, Ottawa și Tunisia. A fost înalt comisar pentru Levant (august 1926 – 13 iulie 1933), ministru plenipotențiar la Casablanca (august 1933 – martie 1936) și ambasador la Ankara (1936-1938).

⁸² **Edward Stanley** (1894-1938), om politic britanic. Deputat, adjunct al lordului trezorer (1924-1927), vicepreședinte al Partidului Conservator (1927-1929), secretar al Amiralității (1931-1937, cu o pauză între 18 iunie și 28 noiembrie 1935, cât a fost subsecretar de stat pentru Dominioane), subsecretar de stat pentru India și Burma (1937-1938), secretar de stat pentru Dominioane (16 mai – 16 octombrie 1938), post în care a murit.

⁸³ **Stanley Melbourne Bruce** (1883-1967), om politic australian. A fost trezorer (21 decembrie 1921 – 8 februarie 1923), prim-ministru (9 februarie 1923 – 22 octombrie 1929), înalt comisar la Londra (7 octombrie 1933 – 6 octombrie 1945) și delegat la Societatea Națiunilor, președinte al Consiliului FAO (1946-1951).

⁸⁴ **Nicolae Politis** (1872-1942), diplomat grec. Jurist, profesor de drept internațional, membru al delegației la Conferința de la Londra (1912-1913), ministru de externe (26 septembrie 1916 – 13 decembrie 1918, 20 noiembrie 1919 – 4 noiembrie 1920, 3 octombrie – 14 noiembrie 1922), ministru plenipotențiar la Paris (1924-1925, 1927-1940).

⁸⁵ **Raoul Rosetti-Bibica** (1893-1967), diplomat grec. A fost delegat permanent la Societatea Națiunilor, ministru plenipotențiar la Belgrad (1939) și Sofia (1940). După 1945 a fost ambasador la Ottawa.

⁸⁶ **Naotake Satō** (1882-1971), diplomat și om politic japonez. Și-a început activitatea diplomatică în 1905. A fost ministru plenipotențiar la Bruxelles (1930-1933) și ambasador la Paris (1933-1937), ministru de externe (3 martie – 4 iunie 1937), ambasador la Moscova (1942-1945). Retras din diplomație, a fost președintele Camerei Consilierilor (15 noiembrie 1949 – 19 mai 1953).

D-l Massa-aki Hotta⁸⁷, Jushii, a doua clasă a Ordinului Soarelui Răsărint⁸⁸, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Berna;

Maiestatea Sa Regele României:

D-l Nicolae Titulescu, ministru secretar de stat la Departamentul Afacerilor Străine;

D-l Constantin Contzescu, ministru plenipotențiar, delegat al României la Comisiunile Europă și Internațională a Dunărei;

D-l Vespasian Pella⁸⁹, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Haga;

Președintele Republicii Turce:

D-l Doctor Rüştü Aras, ministrul Afacerilor Străine, deputat de Izmir;

D-l Suad Davaz⁹⁰, ambasador extraordinar și plenipotențiar al Republicii turce la Paris;

D-l Numan Menemencioglu⁹¹, ambasador al Turciei. Secretar General al Ministerului Afacerilor Străine;

D-l Asim Gündüz, general de Corp de Armată, sub-șef al Statului Major General;

D-l Necmeddin Sadak⁹², delegat permanent al Turciei pe lângă Societatea Națiunilor, deputat de Sivas, raportul Comisiunii Afacerilor Străine;

Comitetul Central Executiv al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste:

D-l Maxim Litvinoff, membru în Comitetul Central Executiv al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, Comisar al Poporului la Afacerile Străine.

Maiestatea Sa Regele Iugoslaviei:

D-l Ivan Soubbotitch⁹³, delegat permanent al Regatului Iugoslaviei pe lângă Societatea Națiunilor.

Care, după ce au arătat deplinele lor puteri, aflate în bună și convenită formă; au convenit asupra următoarelor dispozițiuni:

⁸⁷ **Massa-aki Hotta**, diplomat japonez. A fost reprezentant diplomatic la Praga (1934), Berna (1936) și Roma (1937).

⁸⁸ Ordinul Soarelui Răsărint, primul ordin național japonez. A fost creat de împăratul Meiji în 1875, pentru a recunoaște merite avute în timpul serviciului în slujba statului. De la instituire, a avut opt clase. A devenit al doilea în ierarhia ordinelor după înființarea Ordinului Suprem al Crizantemei, în 1876.

⁸⁹ **Vespasian Pella** (1897-1952), diplomat. Jurist, delegat la Conferința Dezarmării (1932-1934) și în Comisia Regimului Apelor Dunării (1933-1935), ministru plenipotențiar la Haga (15 martie 1936 – 1 octombrie 1939) și Berna (1 septembrie 1943 – 1 octombrie 1944), consultant juridic în dreptul internațional penal la O.N.U.

⁹⁰ **Suad Davaz** (1881-1941), diplomat turc. Jurist, subsecretar de stat la Ministerul de Externe, reprezentant diplomatic la Roma (1923-1932), Paris (1932-1939) și Teheran (1939-1941).

⁹¹ **Hüseyn Numan Menemencioglu** (1893-1958), diplomat și om turc. A servit în misiunile diplomatice de la Berna, București, Budapesta și Beirut. A fost secretar general și subsecretar al Ministerului Afacerilor Străine (1 iulie 1929 – 16 august 1943), ministru de externe (9 iulie 1942 – 16 iunie 1944), ambasador la Paris (30 noiembrie 1944 – 1956) și Lisabona (1949-1952).

⁹² **Necmettin Sadak** (1890-1953), om politic turc. Deputat, delegat la Societatea Națiunilor, ministru de Externe (10 septembrie 1947 – 22 mai 1950).

⁹³ **Ivan Subbotić** (1893-1973), diplomat iugoslav. Jurist, director politic în cadrul Ministerului de Externe, a fost delegat la Societatea Națiunilor (1935-1939), ministru plenipotențiar la Londra (1939-1941) și delegat al guvernului în exil pe lângă Crucea Roșie Americană. După război a rămas în SUA ca profesor de drept internațional (1951-1973).

Articolul 1

Înaltele Părți contractante recunosc și afirmă principiul libertății de trecere și de navigațiune maritimă prin strâmtori.

Folosința zilei libertății de tranzit este reglementată de acum înainte prin dispozițiunile prezentei Convențiuni.

Secțiunea I

Vase de comerț

Articolul 2

În timp de pace, vasele de comerț se vor bucura de deplina libertate de trecere și de navigațiune în strâmtori, ziua și noaptea, oricare ar fi pavilionul și încărcătura, fără nici o formalitate, sub rezerva dispozițiunilor articolului 3 următor. Nici o taxă sau sarcină alta decât acelea a căror percepere este prevăzută prin anexa I a prezentei Convențiuni nu va fi impusă de către autoritățile turcești asupra acestor vase atunci când vor trece în tranzit fără escală în vreun port al strâmtorilor.

În scop de a înlesni perceperea acestor taxe sau sarcine, vasele de comerț care vor străbate strâmtorile vor aduce la cunoștința agenților postului vizat la articolul 3, numele, naționalitatea, tonajul, destinația și proveniența lor.

Pilotajul și recomarajul rămân facultative.

Articolul 3

Orice vas care pătrunde în strâmtori prin Marea Egee sau prin Marea Neagră se va opri la un post sanitar lângă intrarea strâmtorilor, în vederea controlului sanitar stabilit de regulamentele turcești, în cadrul prescripțiunilor sanitare internaționale. Pentru vasele care posedă o patentă netă de sănătate sau care prezintă o declarațiune de sănătate, dovedind că ele nu intră în prevederile dispozițiunilor alineatului 2 al prezentului articol, acest control se va efectua ziua și noaptea, în cea mai mare grabă și nicio altă oprire nu le va putea fi impusă în cursul trecerii lor prin strâmtori.

Vasele care au la bord cazuri de ciumă, de holeră, de friguri galbene, de tifos exantematic ori de variolă, sau care au avut asemenea cazuri mai puțin de șapte zile înainte, precum și vasele care au părăsit un port contaminat de mai puțin de cinci ori în douăzeci și patru de ore, se vor opri la postul sanitar indicat la alineatul precedent pentru a îmbarca paznicii sanitari pe care autoritățile turcești i-ar putea desemna. Nicio taxă sau sarcină nu va fi percepută în acest scop și paznicii vor trebui debarcați la un post sanitar la ieșirea din strâmtori.

Articolul 4

În timp de război, Turcia nefiind beligerantă, vasele de comerț, oricare ar fi pavilionul și încărcătura, se vor bucura de libertatea de trecere și de navigațiune în strâmtori în condițiunile prevăzute la articolele 2 și 3.

Articolul 5

În timp de război, Turcia fiind beligerantă, vasele de comerț neapartinând unei țări în război cu Turcia se vor bucura de libertatea de trecere și de navigațiune în strâmtori sub condițiunea de a nu ajuta în nici un chip pe inamic.

Aceste vase vor intra în timpul zilei în strâmtori și trecerea va trebui să se efectueze pe calea care va fi indicată, pentru fiecare caz, de autoritățile turcești.

Articolul 6

În cazul când Turcia s-ar socoti amenințată de o primejdie iminentă de război, se va menține totuși aplicarea dispozițiilor articolului 2, atât numai că vasele vor trebui să intre în strâmtori în timpul zilei și că trecerea va trebui să se efectueze pe calea care va fi indicată, pentru fiecare caz, de autoritățile turcești.

Pilotajul ar putea, în acest caz, să devină obligatoriu, dar fără retribuțiune.

Articolul 7

Termenul „vase de comerț” se aplică tuturor vaselor ce nu sunt vizate prin Secțiunea II a prezentei Convențiuni.

Secțiunea II

Vase de război

Articolul 8

În termenii prezentei Convențiuni, definiția aplicabilă vaselor de război și specificărilor lor, precum și calculului tonajelor, este aceea care se găsește în anexa II a prezentei Convențiuni⁹⁴.

Articolul 9

Vasele auxiliare ale marinei militare concepute anume pentru transportul combustibililor, lichide sau nu, nu vor fi supuse preavizului vizat prin articolul 13 și nu vor intra în calculul tonajelor supuse limitării în virtutea articolelor 14 și 18, sub condițiunea de a străbate Strâmtorile în mod izolat. Totuși, ele vor rămâne asimilate vaselor de război, întrucât privește celelalte condițiuni de trecere.

Vasele auxiliare vizate de alineatul precedent nu vor putea beneficia de derogarea prevăzută decât dacă armamentul lor nu comportă: ca artilerie împotriva obiectivelor flotante, mai mult de două piese cu un calibru de maximum 105 mm; ca artilerie împotriva obiectivelor aeriene, mai mult de două materiale cu un calibru de maximum 75 mm.

Articolul 10

În timp de pace, vasele ușoare de suprafață, vasele mici de luptă și vasele auxiliare, aparținând sau nu unor Puteri riverane ale Mării Negre se vor bucura, oricare ar fi pavilionul lor, fără nicio taxă sau sarcină oarecare, de libertatea de trecere prin strâmtori, neputând însă pătrunde în ele decât ziua și sub condițiunile prevăzute la articolele 13 și următoarele.

Vasele de război altele decât cele care intră în categoriile vizate la alineatul precedent, nu vor avea drept de trecere decât în condițiunile speciale prevăzute prin articolele 11 și 12.

Articolul 11

Puterile riverane ale Mării Negre sunt autorizate a-și trece prin strâmtori vasele lor de linie de un tonaj superior tonajului prevăzut prin alineatul întâi al articolului 14, sub condițiunea ca aceste vase să nu străbată strâmtorile decât unul câte unul, însoțite de cel mult două torpilatoare.

⁹⁴ Anexele tratatului nu au fost reproduse, întrucât se referă exclusiv la aspecte tehnice.

Articolul 12

Puterile riverane ale Mării Negre vor avea dreptul de a-și trece prin strâmtori, în vederea reîntoarcerii la bază, submarinele lor construite sau cumpărate în afară de această mare, dacă un aviz de punere în șantier sau de cumpărare a fost dat Turciei în timp util.

Submarinele aparținând acestor Puteri vor putea deasemeni trece prin strâmtori pentru a fi reparate în șantiere situate în afara Mării Negre, sub condițiunea ca lămuririle respective să fie date Turciei.

În ambele cazuri, submarinele vor trebui să navigheze în timpul zilei și la suprafață și să străbată strâmtorile în mod izolat.

Articolul 13

Pentru trecerea prin strâmtori a vaselor de război, un preaviz va trebui dat Guvernului turc pe cale diplomatică. Durata normală a preavizului va fi de 8 zile; e de dorit însă ca ea să fie ridicată la 15 zile pentru Puterile neriverane ale Mării Negre. Se va specifica în preaviz destinațiunea, numele, timpul și numărul vaselor, precum și data trecerii pentru dus și, de va fi locul, pentru întors. Orice schimbare de dată va trebui să facă obiectul unui preaviz de trei zile.

Intrarea în strâmtori pentru trecerea la dus va trebui să aibă loc într-un termen de cinci zile cu începere de la data indicată în preavizul inițial. După expirarea acestui termen va trebui dat un nou preaviz, în aceleași condițiuni ca pentru preavizul inițial.

La trecere, comandantul forței navale va comunica, fără a fi nevoit să se oprească, unei stațiuni de semnalizare la intrarea Dardanelelor sau a Bosforului, compunerea exactă a forței aflându-se sub ordinele sale.

Articolul 14

Tonajul global maxim al tuturor forțelor navale străine ce se pot afla în curs de tranzit prin strâmtori nu va trebui să depășească 15.000 tone, afară de cazurile prevăzute prin articolul 11 și anexa III a prezentei Convențiuni.

Totuși, forțele vizate la alineatul precedent nu vor trebui să cuprindă mai mult de nouă vase.

Nu vor fi cuprinse în acest tonaj vasele aparținând unor Puteri riverane sau neriverane ale Mării Negre care, conform dispozițiilor articolului 17, vizitează un port al strâmtorilor.

Nu vor fi deasemeni cuprinse în acest tonaj vasele de război care ar fi suferit o avarie în timpul trecerii; aceste vase se vor supune, în timpul reparațiilor, dispozițiilor speciale de securitate editate de către Turcia.

Articolul 15

Vasele de război în tranzit prin strâmtori, nu se vor putea folosi, în nici un caz, de aeronavele pe care le-ar purta.

Articolul 16

În afară de cazul de avarie sau risc de mare, vasele de război în tranzit prin strâmtori nu vor trebui să-și prelungească șederea într-însele peste timpul necesar trecerii lor.

Articolul 17

Dispozițiile articolelor precedente nu vor putea împiedica nicidecum o forță navală de un tonaj și de o compunere oarecare de a face, într-un port al strâmtorilor și cu invitația Guvernului

turc, o vizită de curtenie de o durată mărginită. Această forță va trebui să părăsească strâmtorile pe aceeași cale ca la dus, în afară de cazul când s-ar afla în condițiunile voite spre a trece în tranzit prin strâmtori, conform dispozițiunilor articolelor 10, 14 și 18.

Articolul 18

1. Tonajul global pe care Puterile neriverane ale Mării Negre îl pot avea în această mare în timp de pace, este limitat în chipul următor:

a) În afară de cazul prevăzut la paragraful b) de mai jos, tonajul global al ziselor Puteri nu va întrece 30.000 tone;

b) În cazul când tonajul flotei celei mai puternice din Marea Neagră ar depăși, la un moment oarecare, cu cel puțin 10.000 tone pe acel al flotei celei mai puternice din acea mare, la data semnării prezentei Convențiuni, tonajul global de 30.000 tone menționat la paragraful a) va fi majorat în aceeași măsură, până la un maxim de 45.000 tone. În acest scop, fiecare Putere riverană va aduce la cunoștința Guvernului turc, conform anexei IV a prezentei Convențiuni, la 1 Ianuarie și 1 Iulie ale fiecărui an, tonajul total al flotei sale în Marea Neagră și Guvernul turc va transmite această informațiune celorlalte Înalte Părți contractante precum și Secretarului General al Societății Națiunilor.

c) Tonajul pe care vreuna din Puterile neriverane îl va avea în Marea Neagră, va fi limitat la două treimi din tonajul global vizat la paragrafele a) și b) de mai sus;

d) Totuși, în cazul când una sau mai multe Puteri neriverane ale Mării Negre ar dori să trimeată în apele ei într-un scop umanitar, forțe navale, aceste forțe, al căror total nu va putea depăși în nici o împrejurare 8.000 tone, vor fi admise să intre în Marea Neagră fără preavizul prevăzut în articolul 13 al prezentei Convențiuni, potrivit unei autorizațiuni obținute de la Guvernul turc în condițiunile următoare: dacă tonajul global la paragrafele a) și b) de mai sus nu este atins și nu trebuie să fie depășit de forțele a căror trimetere este cerută, Guvernul turc va acorda zisa autorizare în cel mai scurt timp după primirea cererii de care va fi fost sesizat; dacă zisul tonaj global este deja utilizat sau dacă ar trebui să fie depășit de forțele a căror trimitere este cerută, Guvernul turc va comunica îndată cererea de autorizare celorlalte Puteri riverane ale Mării Negre și dacă, douăzeci și patru de ore după primirea comunicării, aceste Puteri nu fac vreo obiecțiune, el va aduce la cunoștința Puterilor interesate, cel mai târziu într-un termen util de patruzeci și opt de ore, urmarea pe care va fi hotărât să o dea cererii lor.

Orice intrare ulterioară în Marea Neagră a forțelor navale ale Puterilor neriverane nu se va efectua decât în limitele disponibile ale tonajului global, vizat la paragrafele a) și b) de mai sus.

2. Oricare ar fi scopul prezenței lor în Marea Neagră, vasele de război ale Puterilor neriverane nu vor putea să rămână în apele ei mai mult de douăzeci și una de zile.

Articolul 19

În timp de război, Turcia nefiind beligerantă, vasele de război se vor bucura de o deplină libertate de trecere și navigațiune prin strâmtori în condițiuni identice cu cele stipulate prin articolele 10 până la 18.

Va fi interzis totuși vaselor de război ale oricărei Puteri beligerante să treacă prin strâmtori, afară de cazurile prevăzute prin articolul 25 al prezentei Convențiuni, precum și în cazul de asistență acordată unui Stat victimă a unei agresiuni în virtutea unui tratat de asistență mutuală

obligând Turcia, încheiat în cadrul Pactului Societății Națiunilor, înregistrat și publicat în conformitate cu dispozițiunile art. 18 al zisului Pact.

Limitările indicate prin articolele 10 până la 18 nu vor fi aplicabile în cazurile excepționale prevăzute prin alineatul precedent.

Cu toată interzicerea de trecere edictată prin alineatul 2 de mai sus, vasele de război ale Puterilor beligerante riverane sau neriverane ale Mării Negre, despărțite de porturile de bază sunt autorizate să se întoarcă în aceste porturi.

Este interzis vaselor de război beligerante să procedeze la orice captură, să exercite dreptul de vizită și să săvârșească vreun act ostil oarecare în strâmtori.

Articolul 20

În timp de război, Turcia fiind beligerantă, dispozițiunile articolelor 10 până la 18 nu vor fi aplicabile; trecerea vaselor de război va fi în întregime lăsată la discreția Guvernului turc.

Articolul 21

În cazul când Turcia s-ar socoti amenințată de o primejdie iminentă de război, ea ar avea dreptul să aplice dispozițiunile articolului 20 al prezentei Convențiuni.

Vasele de război care, după ce vor fi trecut prin strâmtori mai înainte ca Turcia să fi uzat de facultatea ce-i este conferită de alineatul precedent, s-ar găsi astfel despărțite de porturile lor de bază, se vor putea întoarce în aceste porturi. E bine înțeles totuși că Turcia va putea să nu acorde beneficiul acestui drept vaselor Statului a cărui atitudine ar fi prilejuit aplicarea prezentului articol.

Dacă Guvernul turc uzează de facultatea ce-i este conferită de alineatul întâi de mai sus, va adresa în acest scop o notificare Înalțelor Părți contractante precum și Secretarului General al Societății Națiunilor.

Dacă Consiliul Societății Națiunilor decide, cu o majoritate de două treimi, că măsurile astfel luate de către Turcia nu sunt îndreptățite și dacă aceasta este de asemenea părerea majorității Înalțelor Părți contractante semnatare ale prezentei Convențiuni, Guvernul turc se obligă a reveni atât asupra măsurilor în chestiune, cât și asupra celor ce ar fi fost luate în baza articolului 6 al prezentei Convențiuni.

Articolul 22

Vasele de război la bordul cărora s-ar afla cazuri de ciumă, holeră, friguri galbene, tifos exantematic sau variolă, sau care le vor fi avut cu mai puțin de șapte zile înainte, precum și vasele care au părăsit un port contaminat de mai puțin de cinci ori în douăzeci și patru de ore, vor trebui să treacă strâmtorile în carantină și să aplice prin mijloacele de bord măsurile profilactice necesare spre a evita orice posibilitate de contaminare a strâmtorilor.

Secțiunea III

Aeronave

Articolul 23

În vederea asigurării trecerii aeronavelor civile între Mediterana și Marea Neagră, Guvernul turc va indica în afară de zonele interzise ale strâmtorilor, căile aeriene destinate acestei treceri;

aeronavele civile se vor putea folosi de aceste căi dând Guvernului turc, pentru survolurile ocazionale un preaviz de trei zile, iar pentru survolurile serviciilor regulate un preaviz general al datelor de trecere.

Pe de altă parte, cu toată remilitarizarea strâmtorilor, Guvernul turc va procura înlesnirile trebuincioase pentru trecerea în deplină siguranță a aeronavelor civile, autorizate conform reglementării aeriene în vigoare în Turcia, să zboare deasupra teritoriului turc între Europa și Asia. Pentru cazurile când o autorizație de survol ar fi fost acordată, calea de urmat în zona strâmtorilor va fi indicată periodic.

Secțiunea IV

Dispozițiuni generale

Articolul 24

Atribuțiunile Comisiunii internaționale constituite în virtutea Convențiunii privitoare la regimul strâmtorilor din 24 Iulie 1923 sunt transferate Guvernului turc.

Guvernul turc se obligă să adune statisticele și să procure informațiunile relative la aplicarea articolelor 11, 12, 14 și 18.

Guvernul turc trebuie să vegheze la executarea oricărei dispozițiuni a prezentei Convențiuni privitoare la trecerea vaselor de război prin strâmtori.

De îndată ce va fi fost înștiințat de o viitoare trecere prin strâmtori a unei forțe navale străine, Guvernul turc va aduce la cunoștința reprezentanților la Ankara al Înantelor Părți contractante compunerea acestei forțe, tonajul ei, data prevăzută pentru intrarea ei în strâmtori și, de va fi cazul, data probabilă a întoarcerii.

Guvernul turc va trimite Secretarului General al Societății Națiunilor, precum și Înantelor Părți contractante un raport anual arătând mișcările vaselor de război străine în strâmtori și dând toate informațiunile folositoare comerțului și navigațiunii maritime și aeriene prevăzute în prezenta Convențiune.

Articolul 25

Nici o dispozițiune a prezentei Convențiuni nu atinge drepturile și obligațiunile izvorând din Pactul Societății Națiunilor pentru Turcia sau pentru oricare altă Înantă Parte contractantă, Membră a Societății Națiunilor.

Secțiunea V

Dispozițiuni finale

Articolul 26

Prezenta Convențiune va fi ratificată în cel mai scurt termen posibil. Ratificările vor fi depuse în arhivele Guvernului Republicii Franceze din Paris.

Guvernul japonez va avea facultatea să se mărginească a aduce la cunoștința Guvernului Republicii Franceze prin reprezentantul său diplomatic la Paris că ratificarea a fost efectuată și, în acest caz, va trebui să transmită instrumentul de îndată ce se va putea.

Un proces-verbal de depunere va fi întocmit de îndată de șase instrumente de ratificare, printre care și acel al Turciei, vor fi fost depuse. În acest scop, notificarea prevăzută în alineatul precedent va echivala cu depunerea instrumentului de ratificare.

Prezenta Convențiune va intra în vigoare la data aceluși proces-verbal. Guvernul francez va remite tuturor Înalțelor Părți contractante o copie autentică a procesului-verbal prevăzut prin alineatul precedent și a proceselor-verbale de depunere a ratificărilor ulterioare.

Articolul 27

Cu începere de la intrarea ei în vigoare, prezenta Convențiune va fi deschisă adeziunii oricărei Puteri semnatare a Tratatului de Pace de la Lausanne din 24 Iulie 1923.

Orice adeziune va fi notificată pe cale diplomatică Guvernului Republicii Franceze și, de către acesta, tuturor Înalțelor Părți contractante.

Ea își va produce efectul cu începere din ziua notificării ei Guvernului francez.

Articolul 28

Prezenta Convențiune va avea o durată de douăzeci de ani, cu începere de la intrarea ei în vigoare.

Principiul libertății de trecere și de navigațiune afirmat prin articolul 1 al prezentei Convențiuni va avea totuși o durată nemărginită.

Dacă, cu doi ani înainte de expirarea zisei perioade de douăzeci de ani, niciuna din Înaltele Părți contractante nu va fi comunicat un preaviz de denunțare Guvernului francez, prezenta Convențiune va rămâne în vigoare până la scurgerea a doi ani de la trimiterea unui preaviz de denunțare. Acest preaviz va fi notificat de către Guvernul francez Înalțelor Părți contractante.

Dacă prezenta Convențiune ar fi denunțată conform dispozițiilor prezentului articol, Înaltele Părți contractante convin de a trimite reprezentanți la o conferință în vederea stabilirii termenilor unei noi convențiuni.

Articolul 29

La expirarea fiecărei perioade de cinci ani, socotite de la intrarea în vigoare a prezentei Convențiuni, fiecare din Înaltele Părți contractante va putea lua inițiativa de a propune amendamente în privința unei sau mai multor dispozițiuni a prezentei Convențiuni.

Pentru a fi luată în considerare, cererea de revizuire formulată de una din Înaltele Părți contractante trebuie să fie sprijinită dacă e vorba de modificări de adus articolului 14 sau articolului 18, de către o altă Înalță Parte contractantă și, dacă e vorba de modificările oricărui alt articol, de către două alte Înalte Părți contractante.

Cererea de revizuire astfel sprijinită va trebui să fie notificată tuturor Înalțelor Părți contractante cu trei luni înainte de expirarea perioadei de cinci ani în curs. Acest preaviz va cuprinde indicarea și motivarea amendamentelor propuse.

Dacă va fi posibil de a se ajunge la o înțelegere asupra acestor propuneri pe cale diplomatică, Înaltele Părți contractante vor trimite reprezentanți la o conferință convocată în acest scop.

Această conferință nu va putea statua decât în unanimitate cu excepția cazurilor de revizuire privitoare la articolul 14 și la articolul 18, pentru care o majoritate de trei sferturi ale Înalțelor Părți contractante va fi suficientă.

Această majoritate va fi calculată cuprinzând într-însa cele trei sferturi ale Înalțelor Părți contractante riverane ale Mării Negre, socotind Turcia.

Drept care, Plenipotențiarii susnumiți au semnat prezenta Convenție.

Făcut la Montreux la douăzeci Iulie una mie nouă sute treizeci și șase, în unsprezece exemplare, dintre care primul investit cu sigiliile Plenipotențiarilor, va fi depus în arhivele Guvernului Republicii Franceze, iar celelalte au fost predate Puterilor semnatare.

[*Convention concernant le régime des détroits: signée à Montreux, le 20 juillet 1936. Convențiune privitoare la regimul strâmtorilor: semnată la Montreux la 20 iulie 1936, Ministerul Regal al Afacerilor Străine, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, București, 1936]*

38. 5 august 1936, Paris. Telegramă a ministrului plenipotențiar la Paris, Constantin Cesianu, adresată ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu, în care prezintă discuțiile avute cu ambasadorul turc în Franța privind apropierea Turciei de Marea Britanie și proiectul turc de militarizare a strâmtorilor. Turcia privește cu satisfacție intenția Marii Britanii de a păstra un rol preponderent în Mediterana, fiind oferite informații cu privire la progresele înregistrate în fortificarea Dardanelelor. Din perspectiva Turciei, asigurarea drumurilor strategice în Tracia este și în avantajul României.

August 5, 1936, Paris. Telegram addressed by the minister plenipotentiary in Paris, Constantin Cesianu, to the Minister of Foreign Affairs, Nicolae Titulescu, presenting the discussions with the Turkish Ambassador in France regarding Türkiye's relations with Great Britain and the Turkish plan to militarize the Straits. Türkiye is pleased with Great Britain's intention to retain a prominent role in the Mediterranean, being given information on the progress made in fortifying the Dardanelles. From Türkiye's standpoint, controlling important highways in Thrace is beneficial also for Romania.

Colegul meu turc⁹⁵, manifestându-mi mulțumirea datorată rezultatelor obținute la conferința de la Montreux și a acelor semnate acolo într-altă ordine de idei decât a conferinței, a insistat cu vădită fericire asupra rolului preponderent pe care înțelege Anglia să-l păstreze în Mediterană și faptul că această mare putere este azi cu totul alături de Turcia care astfel găsește un capital de pe urma căruia va beneficia și Înțeleaga Balcanică. Vorbind de fortificarea Dardanelelor, Domnia-sa mi-a spus că drumurile strategice sunt toate terminate, la fel platformele pentru tunuri, ascunzătoarele pentru mitraliere și locurile de adăpost pentru trupe și munițiuni. Actualmente se lucrează la terminarea barajelor cu mine submarine și se caută a se completa armamentul de coastă care probabil va fi comandat în Anglia ca fiind mai ieftin ca acel de aici, iar condițiunile de plată fiind mult mai lesnicioase. Asemenea, spune Domnia sa, drumurile strategice în Tracia sunt aproape terminate, „ceea ce va fi de un mare sprijin României”.

Privitor la Soviete, cu ocaziunea Conferinței de la Montreux a găsit că au fost corecte și nimic alt[ceva]. Prezența Angliei începe a-și produce roadele.

Cesianu⁹⁶

[AMAE, Turcia. Informațiuni generale, vol. 11, dos. 60, f. 28]

⁹⁵ **Suat Muhtar Davaz** (1876-1941), diplomat turc. Funcționar al Ministerului de Externe al Imperiului Otoman, a devenit subsecretar de stat (1921), ambasador la Roma (28 august 1923 – 30 aprilie 1932), Paris (1 mai 1932 – 30 septembrie 1939) și Teheran (1 octombrie 1939 – 23 august 1941).

⁹⁶ **Constantin (Dinu) Cesianu** (1887-1983), jurist. Fiul diplomatului Constantin St. Cesianu (1847-1913), a fost promovat în diplomație de regele Carol al II-lea, fiind numit ministru plenipotențiar la Paris (1 iulie 1930 – 7 decembrie 1938).

39. 6 noiembrie 1936, București. Convenția militară între România, Turcia și Iugoslavia, împreună cu instrumentul de ratificare din 11 februarie 1937. Se stabilesc efectivele ce vor fi mobilizate de statele semnatare într-o acțiune comună în cazul unei agresiuni bulgare, zonele de concentrare a forțelor militare, delimitarea zonelor de ocupație în Bulgaria etc. Convenția are un caracter secret, înlocuind convenția militară de la Belgrad din 29 noiembrie 1935 și fiind valabilă pe durata menținerii în vigoare a Pactului Balcanic.

November 6, 1936, Bucharest. Military convention between Romania, Türkiye and Yugoslavia, alongside the ratification instruments on 11 February 1937. The convention stipulates the military forces that the signatories will mobilise in a common action in case of a Bulgarian aggression, the concentration zones of those forces, possible occupation zones in Bulgaria etc. The secret convention replaces the one signed in Belgrade on 29 November 1935, its validity period being the same as of the Balkan Pact.

Carol al II-lea
Prin grația lui Dumnezeu și voința națională
Rege al României
La toți de față și viitori, Sănătate.

Văzând și cercetând Convențiunea militară între Regatele României și Iugoslaviei și Republica Turcă, încheiată și semnată la București, la 6 Noiembrie 1936, între Regatul României și Regatul Iugoslaviei și Republica Turcă, de către Plenipotențiarul nostru, pe deplin și în special împuternicit, cu Plenipotențiarul Majestății sale regele Iugoslaviei și Președintele Republicii Turce, de asemenea învestiți cu depline puteri, Convențiune a cărei cuprindere urmează:

CONVENTION MILITAIRE
entre
Le Royaume de Roumanie, la Republique Turque et le
Royaume de Yougoslavie.

En vertu de l'article premier du Pacte d'Entente Balkanique et conformément au Protocole Annexe de ce Pacte, conclus et signés à Athènes le 9 février 1934,

Les soussignés:

Maréchal Fevzi Çakmak, Chef d'État-Major Général de l'Armée turque,
Général Samsonovici Nicolae, Chef d'État-Major Général de l'Armée roumaine,
Général Neditch Milutin⁹⁷, Chef d'État-Major Général de l'Armée yougoslave,
Après avoir échangé leurs Pleins-puvoirs reconnus en bonne et dûe forme,
Ont conclu la présente Convention Militaire:

⁹⁷ **Milutin Nedici** (1882-1945), general iugoslav, șef al Marelui Stat Major. În timpul războaielor balcanice a fost repartizat secției de comunicații a Marelui Cartier General, apoi aghiotant al șefului Marelui Stat Major, iar, în Primul Război Mondial, a fost șeful secției de stat-major a Ministerului de Război și șef de stat-major al Diviziei Drina. După război a fost atașat militar în Bulgaria, Franța și Italia, comandant al Forțelor Aeronautice, șef al Marelui Stat Major (6 septembrie 1936 – 25 august 1938), ministrul Armatei (25 august 1938 – 7 noiembrie 1940). În aprilie 1941, în timpul invaziei germane a comandat Grupul 2 Armate. Luat prizonieri de germani, a fost eliberat în 1942; s-a sinucis în 1945, la Salzburg.

Article 1

Menace de guerre ou attaque de la part de la Bulgarie

Au cas où une des Puissances Contractantes, menacée par les préparatifs militaires ou par les procédés hostiles de la Bulgarie, serait obligée de prendre des mesures militaires spéciales ou de décréter la mobilisation, le Gouvernement de ladite Puissance Contractante en informera les Gouvernements des deux autres Puissances Contractantes, lesquelles s'engagent à prendre aussitôt contre la Bulgarie des contre mesures nécessaires ou de décréter la mobilisation des forces prévues par la présente Convention, dans le but de pouvoir mettre la Bulgarie hors de cause avant toute possibilité de surprise de la part de celle-ci.

Au cas où la Bulgarie attaque à l'improviste l'une des Puissances Contractantes, les deux autres Puissances, à la demande officielle de la Puissance Contractante attaquée, s'engagent:

- 1) à décréter immédiatement la mobilisation des forces prévues par la présente Convention;
- 2) à attaquer le plus vite possible la Bulgarie.

Article 2

Forces d'intervention

a) La Puissance Contractante, attaquée ou non attaquée par la Bulgarie et qui n'est pas en état de guerre avec aucun autre Etat, engagera contre la Bulgarie des forces qui en aucun cas ne doivent pas être inférieures à:

- 120 bataillons,
- 150 batteries dont $\frac{1}{4}$ Lourdes,
- 24 escadrons de cavalerie,
- 100 avions.

b) La Puissance Contractante, attaquée ou non attaquée par la Bulgarie et qui se trouve déjà en état de guerre avec un ou plusieurs autres Etats, engagera contre la Bulgarie le maximum de ses forces disponibles.

Ce maximum ne sera en aucun cas inférieur aux forces d'intervention fixées dans les Projets d'Opérations – qui seront établis par les Chefs d'État-Major des trois Armées alliées à l'occasion de la première réunion pour conclure ces projets.

c) Les forces à employer contre la Bulgarie – dans toutes les hypothèses militaires – doivent permettre la réalisation du but prévu à l'article 1 de la présente Convention: mettre la Bulgarie hors de cause avant toute possibilité de surprise de la part de celle-ci.

d) Dans le cas où une ou plusieurs Puissances Contractantes se trouvent en état de guerre avec un ou plusieurs Etats autres que la Bulgarie et que celle-ci conserve une attitude douteuse, les Puissances Contractantes se concerteront pour adopter les mesures nécessaires étudiées par les trois Etats-Majors Généraux dans le but d'éviter toute possibilité de surprise de la part de la Bulgarie.

Article 3

Le nombre des forces indiquées à l'article 2) sera fixé d'après le principe suivant:

- a) Le nombre des escadrons prévus à l'article 2) ne comprendra pas les escadrons appartenant organiquement aux divisions et aux corps d'armée;
- b) Les batteries Lourdes seront celles dont le calibre est supérieur à 100 m/m;
- c) Dans les effectifs précités les unités de couverture de frontière constituées en régiments organiques seront prises en considération;

d) Les unités de la défense contre aéronefs, les engins d'accompagnement (canons et mortiers), les canons et mitrailleuses des unités blindées ne figureront pas dans le total des effectifs.

Article 4

Zones de concentration des forces alliées destinées contre la Bulgarie

1. Forces turques:

- Gros des forces dans la zone Kirklareli-Edirne-Baba Eski;
- Un groupe secondaire au Nord de Pinar Hisar⁹⁸.

2. Forces yougoslaves:

- Gros des forces dans la zone Nis-Pirot⁹⁹;
- Un groupe secondaire dans les environs de Zajecar¹⁰⁰ et un autre dans la Serbie du Sud.

3. Forces roumaines:

- Gros des forces dans la zone Corabia-Zimnicea-Giurgiu¹⁰¹;
- Un groupe secondaire en Dobroudja;
- Un détachement de liaison avec l'Armée yougoslave dans la région de Negoiu-Bistretu¹⁰².

Si le gros des forces bulgares est dirigé contre la Turquie et dans le cas où la Roumanie n'est pas en état de guerre sur d'autres fronts, la concentration des forces roumaines d'intervention contre la Bulgarie se fera à cheval sur le Danube, avec la majorité au Sud du Danube.

Pour que la concentration des forces alliées dans les zones précitées ne soit pas rendue impossible par une avancé rapide des forces bulgares, il est à désirer que les Puissances Contractantes prennent dès le temps de paix les mesures nécessaires sur leurs frontières.

Au cas où les Bulgares rendraient impossible, par leur avancé, la concentration d'une partie des forces alliées dans une des zones précitées, celle-ci devrait alors s'exécuter dans une autre zone, le moins retirée que possible.

Article 5

Les unités de la Marine turque et de la Marine roumaine et les unités des flottilles fluviales roumaines et yougoslaves seront concentrées là où l'on jugera conforme aux combinaisons prévues par les plans d'opérations et tenant toujours présente la nécessité d'assurer la sécurité des Détroits.

Article 6

Les projets d'opérations relatifs aux différentes hypothèses militaires prévues par la présente Convention feront l'objet d'une étude en commun des Etats-Majors Généraux alliés, et pour chaque projet d'opération un accord écrit sera conclu.

Les détails relatifs: aux forces à employer contre la Bulgarie, à la concentration des forces alliées, à la date pour le commencement des opérations, à la coopération des forces terrestres, maritimes et aériennes seront fixés dans ces projets.

⁹⁸ Pinar Hisar este o localitate din Turcia înspre estul graniței turco-bulgară.

⁹⁹ Niș și Pirot sunt localități înspre centrul graniței sârbo-bulgare.

¹⁰⁰ Zajecar este o localitate înspre nordul graniței sârbo-bulgare.

¹⁰¹ Corabia, Zimnicea și Giurgiu la granița româno-bulgară de pe Dunăre.

¹⁰² Negoii și Bistret sunt localități în județul Dolj, aproape de granița actuală cu Serbia.

Article 7

Les hostilités une fois engagées ne peuvent être suspendues ni arrêtées que par entente et accord préalable entre les trois Puissances Contractantes.

Article 8

Organisation du commandement

Le Commandement Supérieur des forces alliées chargées d'une action contre la Bulgarie sera réglé par un accord spécial entre les Puissances Contractantes.

Jusqu'à l'intervention d'une solution à cet effet, chaque Puissance Contractante devra assurer le Commandement Supérieur de ses propres forces.

Quant au Commandement des forces qui coopèrent en commun suivant les circonstances on procédera comme il est indiqué ci-après:

1. Les détachements composés de troupes appartenant à deux ou trois Armées alliées seront commandés, chacun par le Commandant qui a sous ses ordres le plus grand nombre d'effectifs. A égalité d'effectifs, le commandement sera assuré par les soins du commandant de la zone d'opération dans laquelle se trouve le détachement considéré.

2. Au cas où des détachements, appartenant à deux ou trois Armées alliées, se trouvent entremêlés, soit au cours d'une marche, soit au campement ou au combat, le Commandement de toutes ces troupes incombe, dès que cet entremêlement sert, à celui des officiers alliés dont le Commandement est le plus élevé.

Article 9

Au cours de la période de tension politique avec la Bulgarie et au plus tard à la déclaration de la mobilisation les Etats-Majors Généraux des Puissances Contractantes se délègueront réciproquement des officiers de liaison qualifiés avec le personnel adjoint nécessaire.

De même on procédera, à l'aide de moyens technique nécessaires, à l'établissement des liaisons et des transmissions entre les Etats-Majors Généraux, c'est-à-dire entre les Commandements Supérieurs.

D'une manière analogue on organisera les liaisons et les transmissions entre les troupes voisines des forces alliées, à l'aide d'officiers de liaison, avec des moyens techniques.

Toutes ces questions feront, en temps de paix, l'objet d'études des Etats-Majors Généraux alliés qui seront chargés de leur préparation et de leur exécution.

Article 10

L'aide en matériel, munitions, vivres, etc., que les Puissances Contractantes pourraient se prêter réciproquement, soit au cours des opérations, soit avant, fera l'objet d'études spéciales. Il en sera de même pour les communications ferroviaires, fluviales, maritimes, routières et aériennes ainsi que pour les communications télégraphiques, téléphoniques, optiques et par I.S.F.

L'aide en personnel technique sera aussi prise en considération.

Des accords nécessaires seront conclus à la base de ces études.

A cet effet une liaison permanente sera organisée dès le temps de paix entre les trois Etats-Majors Généraux, par les Attachés Militaires et par les officiers qualifiés.

Article 11

Les troupes et les services se trouvant – au cours d'opérations communes – dans la zone de l'une des Armées alliées, recevront, sur leur demande, de cette dernière les subsistances, muni-

tions, secours médicaux, moyens de transport et éventuellement le matériel de guerre qui leur seront nécessaires.

Il en sera de même pour les différents détachements qui, suivant des instructions spéciales, se trouveraient dans la zone de l'une des Armées alliées.

Le transport des troupes et de leur matériel par voie ferrée, par voie d'eau et par voie de terre, en vue d'opérations communes en cours d'exécution, s'effectuera avant tout autre transport.

Dans le cas où des forces importantes alliées, il leur sera affecté une zone d'opérations distincte ainsi qu'une zone d'étapes et, éventuellement, une partie de la zone intérieure comportant les communications ferroviaires, fluviales, maritimes et routières.

En pareil cas le Commandement de ces forces importantes n'exercera son autorité qu'exclusivement sur les troupes et services qui relèvent directement de lui.

Toutes les questions d'ordre administrative et technique qui résultent du présent article feront l'objet d'études à élaborer par les Etats-Majors Généraux des Puissances Contractantes.

Article 12

Chacune des Puissances Contractantes s'engage à faciliter dans la plus large mesure possible, à l'intérieur de son territoire, toutes sortes de transports nécessaires aux troupes alliées en opérations et à mettre à leur service tous les moyens de transport dont elle peut disposer.

Article 13

Dans le cas où l'une des Puissances Contractantes se trouve en guerre avec un autre Etat, quel qu'il soit, les autres Puissances Contractantes s'engagent à laisser passer – à trouver leur territoire et leurs eaux – les transports en matériel de guerre à destination de ladite Puissance Contractante, tout en lui accordant les facilités dont elle aura besoin, y compris le ravitaillement.

Ces questions feront également l'objet des accord spéciaux.

Article 14

Les prises de matériel appartiendront à l'Armée qui les aura faites. Dans le cas de prises faites en commun, le partage se fera proportionnellement au nombre de combattants de chaque Armée ayant participé à la prise.

Les prises pourront être aussitôt utilisées pour compléter les approvisionnements en vivres, armements, munitions et autres matériels des troupes alliées en opérations, suivant les besoins et à charge de réciprocité sans distinction des Armées alliées ayant ou non participé aux prises.

Article 15

L'occupation de la Bulgarie se fera de la manière suivante:

1. Dès que la Bulgarie sera vaincue, des mesures appropriées seront prises afin d'empêcher toute réaction possible. Dans ce but les Etats-Majors Généraux alliées s'entendront en temps utile sur les questions relatives aux plans et moyens à appliquer pour écarter tout danger de cette nature.

2. Aussitôt que l'occupation de la Bulgarie sera achevée, son territoire sera divisé provisoirement et exclusivement du point de vue administrative en trois zones militaires, délimitées de la manière suivante:

Zone roumaine: part de la frontière roumaine, longe la côte de la Mer Noire jusqu'au cap Emine, de là suit la crête principale de la chaîne des Balkans (Emine Balkan-Karnabat Balkan-De-

belic Balkan-Kodza Balkan-Kazan Pass-Demir Kapu-Veliki Balkan-Sipka Pass-Mozalat-Rozalita Pass-Venceti Balkan-Vezen-Paskal) jusqu'à la Baba Gora sur le Zlatica Balkan pour suivre le cours de l'Iskar jusqu'à sa jonction avec le Golemi Iskar qu'elle longe jusqu'à son embouchure.

Zone turque: part de la frontière turque, longe la côte de la Mer Noire jusqu'au cap Emine, de là suit la crête principale de la chaîne des Balkans jusqu'à la Baba Gora sur le Zlatica Balkan¹⁰³, ensuite longe la ligne Baba Gora-Ikunita (c.1225 N. de Ihtiman) – Vakarel Han-Kara Vrh. (c. 1928 S.O. de Ihtiman) – Mies Alla (c.2911 sur Rodop) – Kara Tepe (c.1815 S.E. de Mies Alla) – Lupova Bayir (N.E. de Banjska) – Kara Ahmet Yaylova-Yanik Tepe (c. 1976 E. de Banjska) – Kaincal (c.1811 sur la frontière gréco-bulgare).

Zone yougoslave: part de la frontière yougoslave jusqu'à la ligne formée par le Golemi Iskar (de son embouchure jusqu'au confluent de Mali Iskar) pour suivre la ligne Mali Iskar-Baba Gora (c.1794) sur le Zlatica Balkan Ikunita (c.1225 N. de Ihtiman) – Vakarel Han-Kara Vrh (c.1298 S.O. de Ihtiman) Mies Alla (c. 2911 sur le Rodop) – Kara Tepe (c.1815 S.E. de Mies Alla) – Lupova Bayr (N.e. de Banjska) – Kara Ahmet Yaylova-Yanik Tepe (c.1796 E. de Banjska) – Kaincal (c. 1811 sur la frontière gréco-bulgare).

3. Les autorités administratives, exerçant leurs fonctions dans les zones citées à l'alinéa 2), sont tenues de prêter aide de toutes sortes aux troupes allées qui se trouveraient sur leurs territoires respectifs.

Article 16

Les Chefs des Etats-Majors Généraux des Puissances Contractantes se réuniront au moins une fois par an, pour étudier les questions ci-haut énoncées, dans l'esprit de la présente Convention et dans le but de prendre les décisions nécessaires.

La première réunion aura lieu à Ankara.

Article 17

Les accords qui seront conclus à la base de la présente Convention et signés par les Chefs des Etats-Majors Généraux des Puissances Contractantes, soit par exemple: les accords relatifs à la concentration des forces alliées, aux projets d'opérations, au Commandement commun, aux liaisons et transmissions, à l'entraide matérielle, à l'administration des territoires occupés, à la discipline militaire, etc., seront considérés comme faisant partie intégrante de la présente Convention, à laquelle ils seront rattachés comme annexes.

Ces accords, de même que le protocole relatif aux questions prévues dans la présente Convention, ne seront pas soumis à la ratification.

Les clauses de chacun de ces accords et protocoles auront la même force et valeur que les stipulations de la présente Convention.

Ces accords et protocoles seront inscrites dans une liste, devant former l'annexe de la Convention avec laquelle ils devront être conservés.

Article 18

La présente Convention militaire et ses annexes resteront secrètes entre les trois Puissances Contractantes, et ne pourront être communiquées, ainsi que leur existence, à aucune autre Puissance, qu'après accord sur ce point entre les trois Puissances Contractantes.

¹⁰³ Exactement les mêmes limites que pour la zone roumaine.

Article 19

Toute autre Convention militaire qui sera conclue entre deux des Puissances Contractantes devra être communiquée à la troisième Puissance Contractante.

Ladite Convention militaire sera conservée comme faisant annexe à la présente Convention.

Article 20

La présente Convention abroge la Convention Militaire paraphée à Belgrade le 29 Novembre 1935.

Article 21

La durée et la validité de la présente Convention seront identiques à celles du Pacte Balkanique.

Fait à Bucarest le 6 novembre 1936, en trois exemplaires, un pour chacune des Puissances Contractantes.

Le chef d'État-Major Général
De l'armée Turque
Maréchal (ss) Fevzi Çakmak

Le chef d'État-Major Général
De l'armée Roumaine
Général (ss) Samsonovici N.

Le chef d'État-Major Général
De l'armée Yougoslave
Général (ss) Neditch Milutin

Încuviințăm și încredințăm că primim Convențiunea ce precede, o aprobăm, întărim și făgăduim a face să fie îndeplinită în a ei formă și cuprindere, fără a lăsa să fie călcată în nici un chip.

Spre credința căroră am semnat acest act de ratificare și am ordonat să fie investit cu sigiliul nostru Regal.

Dat în București, în a unsprezecea zi a luni lui Februarie, anul Mântuirii una mie nouă sute trei zeci și șapte și al Domniei Noastre al zecelea.

ss. Carol

Ministrul Afacerilor Streine, ss. [Victor Antonescu]¹⁰⁴

[AMNR, Marele Stat Major, Secția a 3-a Operații, cadre 436-451]

40. 10 martie 1937, București. Convenția militară încheiată între România, Grecia, Turcia și Iugoslavia, cu instrumentul de ratificare din 1 aprilie 1937. Se stabilesc detaliile unor acțiuni comune în cazul unei agresiuni a Bulgariei. De asemenea, este avută în vedere și posibilitatea de gestionare a suprapunerilor între acțiunile separate, româno-iugoslave față de Ungaria și greco-turce față de Albania, în cazul suprapunerii acestora cu

¹⁰⁴ **Victor Antonescu** (1871-1947), om politic liberal, succesorul lui Nicolae Titulescu ca ministru al Afacerilor Străine. Jurist, avocat, ministru în guvernul Brătianu (Justiție, 4 ianuarie 1914 – 10 decembrie 1916; Finanțe, 11 decembrie 1916 – 10 iulie 1917), ministru plenipotențiar la Paris (11 octombrie 1917 – 25 martie 1918, 5 noiembrie 1918 – 20 decembrie 1919, 16 martie 1922 – 1 august 1924) și ministru în guvernul Tătărescu (Justiție, 2 octombrie 1934 – 1 februarie 1935, Finanțe, 1 februarie 1935 – 28 august 1936, Afaceri Străine, 29 august 1936 – 14 noiembrie 1937).

agresiunea bulgară. Se precizează efectivele care vor fi mobilizate de fiecare stat în acțiunea comună și în cele separate. Convenția are un caracter secret, rămânând valabilă pe durata menținerii în vigoare a Pactului Balcanic.

March 10, 1937, Bucharest. Military convention between Romania, Greece, Türkiye and Yugoslavia, alongside the ratification instrument on 1 April 1937. The convention stipulates the details of a common action in case of a Bulgarian aggression. At the same time it is taken into consideration the way in which overlappings may occur between separate actions, of Romania and Yugoslavia against Hungary and Greece and Türkiye against Albania, aggression from Bulgaria. It is also stated that forces that the signatories parties will mobilise in the common and separate actions. The secret convention's validity is the same as of the Balkan Pact.

CONVENTION MILITAIRE

entre

Le Royaume de Grèce, le Royaume de Roumanie, la République
Turque et le Royaume de Yougoslavie.

En vertu de l'article premier du Pacte d'Entente Balkanique et de l'article 4 du Protocole annexe de ce Pacte conclue et signées à Athènes le 9 février 1934, et

Conformément au Protocole de la réunion du Conseil Permanent de l'Entente Balkanique, tenue à Belgrade le 4, 5 et 6 Mai 1936, et de l'Annexe No.1 (Déclaration écrite du ministre des Affaires Etrangères de Grèce, datée le 5 Mai 1936 à Belgrade et adressée au Président en exercice du Conseil Permanent de l'Entente Balkanique pour être communiquée à tous les alliés), documents annexés, comme faisant partie intégrante de la présente Convention,

Les soussignés:

Maréchal Fevzi Çakmak, Chef d'État-Major Général de l'Armée turque,
Général Sichitiu Ion¹⁰⁵, Chef d'État-Major Général de l'Armée roumaine,
Général Neditch Milutin, Chef d'État-Major Général de l'Armée yougoslave,
Général Papagos Alexandre¹⁰⁶, Chef d'État-Major Général de l'Armée hellénique,
Après avoir échangé leurs Pleines-pouvoirs reconnus en bonne et due forme,
Ont conclu la Convention Militaire ci-après:

¹⁰⁵ **Ion Sichițiu** (1878-1952), general, șef al Marelui Stat Major. Ofițer de artilerie, a fost șef de cabinet al generalului Constantin Prezan la Marele Cartier General (1916-1917), comandant al Forțelor Aeriene (1930-1935), șeful Marelui Stat Major (1 februarie – 1 noiembrie 1937). A fost trecut în rezervă la 1 februarie 1938. A fost ministru al Agriculturii și Domeniilor în guvernul Antonescu (27 ianuarie 1941 – 19 martie 1942); fiind arestat în 1945, a murit în penitenciarul Aiud.

¹⁰⁶ **Alexandros Papagos** (1883-1955), mareșal grec, șef al Marelui Stat Major și prim-ministru. Ofițer de cavalerie, a luptat în războaiele balcanice ca atașat al cartierului principalului. regelui Constantin al II-lea. În 1916 a devenit șef de stat-major al unei brigăzi de cavalerie. Trecut în rezervă în 1917 de guvernul Venizelos, a fost rechemat în serviciul activ în 1920, comandând o divizie de cavalerie în războiul cu Turcia. În 1922, din nou în rezervă, rechemat în 1926; a fost șef adjunct al Marelui Stat Major (1931-1933), inspector general al Cavaleriei (1933-1935) și comandant de corp de armată. În 1935 a luat parte la lovitura de stat monarhistă, devenind ministru de Război (10 octombrie 1935 – 5 martie 1936) și șef al Marelui Stat Major (1 august 1936 – 23 aprilie 1941). A fost un lider al rezistenței grecești împotriva ocupației, fiind arestat în 1943 și trimis într-un lagăr german. Revenit în țară în iulie 1945, a comandat forțele armate elene în timpul războiului civil, iar în 1949 a devenit primul mareșal al Armatei Elene. A fost ministru al Apărării Naționale (11 aprilie 1950– 31 iulie 1951) și prim-ministru (19 noiembrie 1952– 4 octombrie 1955), funcție în care a încetat din viață.

Article 1

Hypothèses

1. Si une des Puissances Contractantes, menacée par les préparatifs militaires ou par les procédés hostiles de la Bulgarie, ou de l'Albanie (agissant seules, ou conjointement l'une avec l'autre, ou chacun de ces deux pays conjointement avec la Hongrie seule, ou tous ces trois pays ensemble), serait obligée de prendre des mesures militaires spéciales ou de décréter la mobilisation, le Gouvernement de ladite Puissance Contractante en informera les Gouvernements des autres Puissances Contractantes, lesquels s'engagent: à prendre aussitôt contre la Bulgarie (respectivement contre l'Albanie¹⁰⁷ et la Hongrie¹⁰⁸) des contre-mesures nécessaires ou de décréter la mobilisation des forces prévues par la présente Convention, dans le but d'être à même de prévenir toute surprise de la part de la Bulgarie (de l'Albanie ou de la Hongrie).

2. Si la Bulgarie ou l'Albanie – (agissant seules, ou conjointement l'une avec l'autre, ou chacun de ces deux pays conjointement avec la Hongrie seule, ou tous ces trois pays ensemble) – attaque à l'improviste l'une des Puissances Contractantes, sans avoir été provoquée par celle-ci, les autres Puissances Contractantes, sans avoir été provoquée par celle-ci, les autres Puissances Contractantes s'engagent, sur la demande officielle de la Puissance attaquée:

- à décréter immédiatement la mobilisation des forces prévues par la présente Convention,
- à attaquer le plus vite possible la Bulgarie (respectivement l'Albanie ou la Hongrie).

Article 2

Action contre la Bulgarie

1. Forces d'intervention.

a) La Puissance Contractante, qui ne se trouve pas en état de guerre avec aucune Puissance, autre que la Bulgarie, s'engage à intervenir contre celle-ci avec au moins:

	Grèce*	Roumanie	Turquie	Yougoslavie
Bataillons	75	120	120	120
Batteries**	90**	150**	150**	150**
Escadrons	16	24	24	24
Avions	65	100	100	100

* La Grèce s'engage à augmenter la quantité de ses forces d'intervention dans un délai d'environ une à deux années – au fur et à mesure que seront augmentés les effectifs qu'elle pourra mobiliser.

** Dont au moins un quart (1/4) lourdes.

b) La Puissance Contractante, qui se trouve déjà en état de guerre avec une ou plusieurs Puissances autre que la Bulgarie, s'engage à intervenir contre celle-ci avec le **maximum** de ses forces disponibles.

Pour chacune des hypothèses qui se présenteront, les forces à employer contre la Bulgarie – dans tous les cas prévus sous les alinéas „a” et „b” ci – dessus – seront fixées, dans les projets

¹⁰⁷ La Roumanie et la Turquie, n'ayant pas de frontières communes avec l'Albanie, toutes les mesures concernant l'action contre ce pays seront assurées par la Grèce et la Yougoslavie.

¹⁰⁸ La Grèce et la Turquie, n'ayant pas de frontières communes avec la Hongrie, toutes les mesures concernant l'action contre ce pays seront assurées par la Roumanie et la Yougoslavie.

d'opérations, qui seront établis en temps utile et de commun accord par les Chefs d'États-Majors Généraux des quatre Armées alliées, dans le but de mettre la Bulgarie hors de cause le plus tôt possible.

2. Action des Armées alliées.

a) La Puissance Contractante, qui est attaquée par le gros de l'Armée bulgare, disposera ses forces d'intervention contre la Bulgarie de manière:

– à arrêter d'abord l'ennemi et à fixer la majorité de ses forces;

– à pouvoir passer, ensuite – dans les meilleures conditions – à la contre-offensive, en étroite coopération avec les armées alliées.

b) Les Puissances Contractantes, qui ne sont pas attaquées par le gros de l'Armée bulgare, disposeront leurs forces d'intervention contre la Bulgarie de manière à pouvoir passer immédiatement à l'offensive. Ces forces attaqueront le plus vite possible dans la direction la plus efficace, pour intervenir d'une manière décisive dans la bataille contre le gros des forces bulgares, afin de le détruire et de mettre – ainsi – la Bulgarie hors de cause, dans le plus bref délai.

Les conditions stratégiques et tactiques à envisager pour chacune des hypothèses seront étudiées – en temps utile – par des projets d'opérations, qui feront partie intégrante de la présente Convention.

Article 3

Action contre l'Albanie

1. Forces d'intervention.

Cette action sera exécutée avec les forces grecques et yougoslaves de la manière suivante:

a) Si la Grèce, respectivement la Yougoslavie ne se trouvent pas en état de guerre avec aucune Puissance autre que l'Albanie, elles s'engagent à intervenir contre celle-ci avec au moins:

	Grèce	Yougoslavie
Bataillons	40	50
Batteries*	40*	50*
Escadrons	5*	10*
Avions	10	30

* Dont au moins un quart (1/4) lourdes.

b) Si la Yougoslavie, respectivement la Grèce se trouvent déjà en état de guerre avec une ou plusieurs Puissances autres que l'Albanie, elles s'engagent à intervenir contre celle-ci avec le maximum de leurs forces disponibles.

Pour chacune des hypothèses qui se présenteront, les forces à employer contre l'Albanie – dans tous les cas prévus sous les alinéas „a” et „b” ci-dessus – seront fixées dans les projets d'opérations, qui seront établis en temps utile et de commun accord par les Chefs d'États-Majors Généraux des Armées Alliées, dans le but de mettre l'Albanie hors de cause le plus tôt possible.

2. Action des Armées alliées.

Sont valables les mêmes clauses que celles prévues à l'article 2 (Action contre la Bulgarie), en substituant aux mots: „Armée bulgare” et „Bulgarie”, les mots: „Armée albanaise” et „Albanie”.

Article 4

Conditions concernant les forces d'intervention

Le nombre des forces, indiquées aux articles 2 et 3, sera fixé comme il suit:

- a) Les unités de couverture de frontière, constituées en régiments organiques, seront considérées dans le total des forces;
- b) Seront considérées comme „batteries lourdes” celles dont le calibre est supérieur à 100 m/m;
- c) Les escadrons organiques des divisions et corps d'armée ne seront pas considérée dans le nombre d'escadrons prévus, sauf pour les forces prévues à l'article 3;
- d) Les unités de la défense contre aéronefs, les engins d'accompagnement (canons et mortiers), les canons et mitrailleuses des unités blindées ne seront pas considérés dans le total des effectifs.

Article 5

Coopération aérienne

La coopération des forces aériennes sera précisée dans les projets d'opérations, par rapport aux décisions prises pour les forces terrestres.

Des actions de bombardement, déclenchées dès les premières heures du conflit, contre les centres industriels militaires, noeuds de chemin de fer, etc., étant susceptibles de gros résultats, feront l'objet d'études spéciales.

Article 6

Coopération maritime et fluviale

Les unités des marines hellénique, roumaine, turque et yougoslave, ainsi que les flottilles fluviales roumaine et yougoslave, seront employées conformément aux hypothèses prévues par les projets d'opération.

La coopération maritime et fluviale fera l'objet d'études spéciales.

Article 7

La mobilisation une fois décrétée d'après l'alinéa 2 de l'article 1 de la présente Convention, les Puissances Contractantes s'engagent à entrer en action et à ne pas arrêter et à ne pas suspendre cette action même au cas où d'autres Puissances, quelles qu'elles soient, se rangeraient du côté de l'ennemi.

Article 8

Les projets d'opérations, relatifs aux différentes hypothèses militaires prévues par la présente Convention feront – en temps utile – l'objet d'études en commun des Etats-Majors Généraux alliés.

Un accord écrit sera conclu pour chaque projet d'opération.

Dans ces projets seront fixés tous les détails relatifs: aux forces à employer contre la Bulgarie (et l'Albanie), à la concentration des forces alliées, à la date du commencement des opérations, à la coopération des forces terrestres, maritimes et aériennes, etc.

Article 9

Organisation du commandement

Le Commandement Supérieur des forces alliées chargées d'une action contre la Bulgarie (l'Albanie, la Hongrie) sera réglé par un accord spécial entre les Puissances Contractantes intéressées.

Jusqu'à l'intervention d'une solution à cet effet, chaque Puissance Contractante devra assurer le Commandement Supérieur de ses propres forces.

Quant au Commandement des forces qui coopèrent en commun suivant les circonstances on procédera comme il est indiqué ci-après:

1. Les détachements composés de troupes appartenant à deux ou trois Armées alliées seront commandés, chacun par le Commandant qui a sous ses ordres le plus grand nombre d'effectifs. A égalité d'effectifs, le commandement sera assuré par les soins du commandant de la zone d'opération dans laquelle se trouve le détachement considéré.

2. Au cas où des détachements, appartenant à deux ou trois Armées alliées, se trouvent entremêlés, soit au cours d'une marche, soit au campement ou au combat, le Commandement de toutes ces troupes incombe, dès que cet entremêlement survient, à celui des officiers alliés dont le Commandement est le plus élevé.

Article 10

Liaisons et transmissions

Dès la mobilisation, où dès la période de tension politique, chaque Etat-Major Général enverra à chacun des trois autres Etats-Majors Généraux des officiers de liaison qualifiés, avec le personnel adjoint nécessaire.

De même, on procédera – à l'aide de moyennes techniques nécessaires – à l'établissement des liaisons et des transmissions entre les Etats-Majors Généraux et entre les Commandements supérieurs alliés.

D'une manière analogue seront organisées les liaisons et les transmissions entre les troupes voisines des forces alliées, à l'aide d'officiers de liaison, avec des moyens techniques.

Toutes ces questions seront étudiées et établies – dès le temps de paix – par les quatre Etats-Majors Généraux Alliés.

Article 11

L'aide en matériels, munitions, vivres, etc., que les Puissances Contractantes pourraient se prêter réciproquement, soit avant, soit au cours des opérations, fera l'objet d'études spéciales.

Il en sera de même pour les communications routières, ferroviaires, fluviales, maritimes et aériennes, ainsi que pour les liaisons télégraphiques, téléphoniques, optiques et par T.S.F.

L'aide réciproque en personnel technique sera aussi prise en considération.

Des accords nécessaires seront conclus à la base de ces études.

A cet effet une liaison permanente sera organisée – dès le temps de paix – entre les quatre Etats-Majors Généraux, par les Attachés Militaires et par les officiers qualifiés.

Article 12

Les troupes et les services se trouvant – au cours d'opérations communes – dans la zone de l'une des Armées alliées, pourront recevoir, sur leur demande, de cette dernière les subsistances, munitions, secours médicaux, moyens de transport et éventuellement le matériel de guerre qui leur sera nécessaire.

Il en sera de même pour les différents détachements qui, suivant des instructions spéciales, se trouveraient dans la zone de l'une des Armées alliées.

Le transport des troupes et de leur matériel par voie ferrée, par voie d'eau ou par voie de terre, en vue d'opérations communes en cours d'exécution, s'effectuera avant tout autre transport d'autre nature.

Dans le cas où des forces importantes alliées, auront à opérer sur le territoire des Puissances alliées, il leur sera affecté une zone d'opérations distincte ainsi qu'une zone d'étapes et, éventuellement, une partie de la zone intérieure comportant les communications ferroviaires, fluviales, maritimes, et routières.

En pareil cas le Commandement de ces forces importantes n'exercera son autorité qu'exclusivement sur les troupes et services qui relèvent directement de lui.

Toutes les questions d'ordre administratif et technique qui résultent du présent article feront l'objet d'études à élaborer pas les Etats-Majors Généraux, des Puissances Contractantes.

Article 13

Chacune des Puissances Contractantes s'engage à faciliter, dans la plus large mesure possible, à l'intérieur de son territoire, toutes sortes de transport nécessaires aux troupes alliées en opérations et à mettre à leur service tous les moyens de transport.

Article 14

Dans le cas où l'une des Puissances Contractantes se trouve en guerre avec un autre Etat, quel qu'il soit, les autres Puissances Contractantes s'engagent à laisser passer – à travers leur territoire et leurs eaux – les transports en matériel de guerre à destination de ladite Puissance Contractante, tout en lui accordant les facilités dont elle aura besoin, y compris le ravitaillement.

Ces questions feront également l'objet des accords spéciaux.

En ce qui concerne la Grèce l'application de dispositions du présent article se fera dans le cadre des déclarations contenues dans la lettre adressée par S.E. Monsieur Métaras, président du Conseil de Grèce, ministre des Affaires Etrangères, le 5 Mai 1936 à S.E. Monsieur Rüstü Aras, ministre des Affaires Etrangères de Turquie, président en exercice du Conseil Permanent de l'Entente Balkanique.

Article 15

Les prises de matériel appartiendront à l'Armée qui les aura faites. Dans le cas de prises faites en commun, le partage se fera proportionnellement au nombre des combattants de chaque Armée ayant participé aux prises.

Les prises pourront être utilisées tout d'abord pour compléter les approvisionnements en vivres, armements, munitions, suivant les besoins et à charge de réciprocité sans distinction des Armées alliées ayant ou non participé aux prises.

Article 16

En cas de conflit provoqué par l'agression de la Bulgarie (de l'Albanie) dans les conditions prévues par la présente Convention, l'occupation des territoires de ces pays se fera de la manière suivante:

a) Dès que la Bulgarie (l'Albanie) seront vaincues, leurs territoires seront organisés de manière à empêcher toute nouvelle réaction possible.

Dans ce but les Etats-Majors Généraux alliés s'entendront – en temps utile – sur les plans et les moyens à appliquer pour écarter tout danger de cette nature.

b) Aussitôt que l'occupation de la Bulgarie (de l'Albanie) sera achevée, leurs territoires seront divisés – provisoirement et exclusivement au point de vue administrative – en quatre (deux) zones militaires, délimitées par entente entre les quatre (deux) gouvernements alliés.

c) Les autorités administratives, exerçant leurs fonctions dans les zones militaires respectives, sont obligées de prêter aide de toute nature aux troupes alliées qui se trouveraient sur leurs territoires respectives.

Article 17

Les Chefs des Etats-Majors Généraux des Puissances Contractantes se réuniront périodiquement, à la suite d'un accord préalable, afin d'étudier toutes les questions qui découlent de cette Convention et de prendre les décisions nécessaires.

Article 18

Tous les accords, relatifs aux projets d'opérations, au commandement commun, aux liaisons et transmissions, à l'entraide matérielle, etc., qui seront conclus à la base de la présente Convention et signés par les Chefs d'États-Major Généraux des Puissances Contractantes, seront considérés comme faisant partie intégrante de la présente Convention, à laquelle ils seront rattachés comme annexes.

Ces accords, de même que les protocoles relatifs aux questions prévues dans la présente Convention, ne seront pas soumis à la ratification.

Les clauses de chacun de ces accords et protocoles auront la même force et valeur que les stipulations de la présente Convention.

Ces accords et protocoles seront inscrits dans une liste devant former l'annexe de la Convention avec laquelle ils devront être conservés.

Article 19

Annexes. Documents politiques

Sont annexés à la présente Convention militaire les documents politiques suivants:

-Le Pacte Balkanique;

-Le Protocole annexe de ce Pacte;

-Le Procès-Verbal du Conseil Permanent de l'Entente Balkanique (Belgrade 4, 5 et 6 Mai 1936);

-La lettre du président du Conseil hellène au président en fonction de l'Entente Balkanique, en date du 5 Mai (annexe 1 du Procès-Verbal).

Article 20

La présente Convention militaire et ses annexes resteront secrètes entre les quatre Puissances Contractantes et ne pourront être communiquées, ainsi que leur existence, à aucune autre Puissance, qu'après accord sur ce point entre les quatre Puissances Contractantes.

Article 21

La durée et la validité de la présente Convention seront identiques à celles du Pacte Balkanique.

Faite à Bucarest le 10 mars 1937 en quatre exemplaires, un pour chacune des Puissances Contractantes.

Le Chef d'État-Major Général
de l'Armée Turque

Maréchal (SS) Fevzi Çakmak

Le Chef d'État-Major Général
de l'Armée Yougoslave

Général (ss) M.G. Neditch

Le Chef d'État-Major Général
de l'Armée Roumaine

Général Inspecteur d'Armée
(ss) Sichitiu

Le Chef d'État-Major Général
de l'Armée Hellenique

Général (ss) A. Papagos

Încuviințăm și încredințăm că primim Convențiunea ce precede, o aprobăm, întărim și făgăduim a face să fie îndeplinită în a ei formă și cuprindere, fără a lăsa să fie călcată în nici un chip.

Spre credința cărora am semnat acest act de ratificare și am ordonat să fie investit cu sigiliul nostru Regal.

Dat în București, în a zecea zi a luni lui Aprilie, anul Mântuirii una mie nouă sute trei zeci și șapte și al Domniei Noastre al zecelea.

ss. Carol

Ministrul Afacerilor Străine,

ss. [Victor Antonescu]

[AMNR, Marele Stat Major, Secția a 3-a Operații, cadre 282-296]

41. Aprilie 1937, București. Rezumatul buletinelor de informații ale atașatului militar român din Ankara pe luna martie 1937, elaborat în cadrul Marelui Stat Major, Secția a II-a, Biroul 3 Studii, Frontul de Sud. Se prezintă date privind finanțele și economia Turciei, ecourile vizitei ministrului Afacerilor Străine la Ankara, Victor Antonescu, chestiunea pactului la Marea Neagră pentru asigurarea status-quo-ului și comenzile pentru înzestrarea armatei turce.

April 1937, Bucharest. Summary of the information bulletins sent by the military attaché in Ankara in March 1937 made by the General Staff's 2nd Section's Bureau of Studies for the Southern Front.. It contains data regarding Türkiye's finances and economy, military purchases, the issue of a Black Sea Pact in conjunction with the regional status-quo, and the reactions towards the visit of the Romanian minister of Foreign Affairs in Ankara and procurement orders for Türkiye army.

Rezumatul Buletinului de informații al Atașatului militar la Ankara, pe luna Martie 1937

I. Situația politică internă

1. Bugetul Turciei pe anul 1937/1938 este de 22967.000 lire turcești (circa 27 miliarde lei). Acest buget cuprinde toate cheltuielile statului (inclusiv C.F., monopolurile, etc.)

Bugetul armatei se ridică la aproximativ 9 miliarde lei, circa 33% din totalul bugetului general afară de diferitele credite extraordinare destinate diverselor comenzi militare în străinătate.

Față de exercițiul trecut, actualul buget reprezintă un spor la cheltuieli de aproximativ 17 mil. lire turcești. În Turcia nu se dă publicității decât bugetul de cheltuieli.

2. Comerțul exterior al Turciei a marcat în 1936 un excedent de circa 3 miliarde lei. Cam 50 % din acest comerț se face cu Germania. Acest fapt denotă – cât de strânse sunt raporturile dintre aceste două țări. El explică și tendințele de apropiere politică ale Turciei (de comun acord cu Iugoslavia) de Germania, precum și influența germană în Turcia, care în ultimul timp a făcut progrese așa de simțitoare.

În paralel relațiile și tranzacțiile noastre comerciale cu Turcia nu reprezintă decât a 33-a parte din comerțul acestei țări cu Germania și a 60-a parte din comerțul ei exterior general.

3. Pentru mărirea producției agricole, Ministerul Economiei Naționale a întocmit un important plan de lucru, eșalonat pe 5 ani pentru executarea unor lucrări de irigație în 4 zone principale.

4. Ministerul Instrucțiunii Publice a hotărât organizarea unor numeroase școli de pregătire pentru subofițeri ce se eliberează din armată. Se pare că astfel în decurs de 10 ani să poată fi formați cam 32.000 de așa ziși institutori care să poată soluționa întrucâtva problema analfabetismului în Turcia.

5. În curând vor începe lucrările pentru ridicarea uzinelor metalurgice de fier și oțel de la Karabük¹⁰⁹.

II. Situația politică externă

Vizita la Ankara a d-lui ministru Antonescu din primăvara aceasta a avut mai mult caracter de curtoazie. S-a discutat între altele și problema pactului pentru garantarea statu-quo-ului în Marea Neagră. Sovietelor le-ar conveni un asemenea pact din toate punctele de vedere, pe când Turcia își manifestă rezerve în această privință. Încheierea unui acord între ea și Italia, pentru dobândirea unei siguranțe depline în Mediterana și Egee, este o chestiune ce-i preocupă mult mai intens pe Turci. Recentul acord italo-iugoslav i-a neliniștit întrucâtva (ca și pe Mica Înțelegere de altfel) deoarece el diminuează șansele unei înțelegeri între Turcia și Italia și între aceasta și ceilalți membri ai Înțelegerii Balcanice.

Pactul oriental

D-l Rustu Arras intenționează de asemenea și încheierea unui pact oriental, cu Iranul, Irakul și Afganistanul.

Diverse. Presa turcă este mult preocupată de întrunirea miniștrilor de Externe ai Înțelegerii Balcanice ce se va ține la București cu prilejul zilei de 10 Mai.

III. Situația militară

1. Comenzi militare.

S-au comandat în luna Martie:

- În Statele Unite – 20 avioane bombardament, tip Martin.
- În Germania 20 avioane recunoaștere, Heinkel.

2. Aeronautice.

La Ankara s-au deschis cursurile școlii de aviație cu 300 participanți.

¹⁰⁹ Producătorul de oțel turc Kardemir (Karabük Demir Çelik Fabrikaları) și-a construit uzinele în anii 1937-1939.

La Inönü s-au pus bazele unei școlide planorism. Liga Aeronautică a repartizat fonduri pentru construcția școlii și hangarelor.

Linia Istanbul-București (Air France) și linia Atena-Istanbul au fost desființate mai mult din cauza servituților de tot felul ce le impunea guvernul turc.

În prezent Anglia și Germania stăruie pentru reînființarea unei linii aeriene între Pholere și Istanbul.

3. Un crucișător, 3 torpiloare, 4 submarine și 2 vase auxiliare au intrat la 3 martie în Marea Neagră pentru exercițiile de primăvară.

Parte din aceste vase au vizitat și Constanța, cu scopul de a cunoaște în special posibilitățile de aprovizionare a vaselor de război.

[AMNR, Marele Stat Major, Secția a 2-a Informații, rola 43, cadre 774-776]

42. 9 iulie 1937. Referat al șefului Marelui Stat Major român, generalul Sichitiu, pentru aprobarea unei misiuni în Turcia care urma să asiste la manevre militare în zona Traciei.

July 9, 1937. Report by the Romanian Chief of General Staff, General Sichitiu, approving a mission to Türkiye to assist in military manoeuvres in the region of Thrace.

Referat

Nr. 620 din 9 Iulie 1937

Însărcinatul de afaceri al Turciei mi-a comunicat invitația Șefului Marelui Stat Major turc la manevrele armatei turcești, care vor avea loc în Tracia între 18 și 21 August.

Având în vedere legăturile de alianță pe care le avem cu Turcia și dată fiind importanța cunoașterii atât a valorii armatei turcești cât și a teatrului de operațiuni din Tracia, am onoare a vă ruga să binevoiți a aproba plecarea în Turcia a unei misiuni compusă din: subsemnatul, General Iacobici I., Colonel Șteflea I. și Lt. Colonel Cernăianu I, pentru a asista la acele manevre.

Totodată vă rog a da și aprobarea de principiu a cheltuielilor necesare, suma lor exactă urmând să fie calculată îndată ce se va cunoaște programul și deci numărul de zile pe care-l ocupă.

Se anexează adresa Legislației turce din București.

Șeful Marelui Stat Major

General De Divizie

ss. I. Sichitiu

[AMNR, Marele Stat Major, Secția a 2-a Informații, rola 1.971, dosar 1536, cadrul 142]

43. 27 octombrie 1938, Ankara. Scrisoare a șefului Marelui Stat Major turc, mareșalul Fevzi Çakmak, adresată șefului Marelui Stat Major român, generalul Ștefan Ionescu, în care clarifica câteva probleme ce țineau de aplicarea protocolului pentru colaborare materială între cele două armate: transportul maritim și feroviar, tranzitul aerian, schimbul de hărți, asistență tehnică și materială. Se sublinia că, deocamdată, Turcia putea pune la dispoziția statelor Întelegerii Balcanice 500.000 de tone de cărbune, din care 200.000 României.

October 27, 1938, Ankara. Letter sent by the Chief of the Turkish General Staff, marshal Fevzi Çakmak, to the Chief of the Romanian General Staff, general Ștefan Ionescu, bringing clarifications on the protocol of technical military cooperation between the two armies in the field of: maritime and railway transport, aerial transit, exchange of national maps, technical and material assistance. It is underlined that, for the moment, Türkiye can deliver 500.000 tons of coal for its Balkan allies, of which 200.000 to Romania.

Monsieur le Général,

J'ai l'honneur de vous accuser réception de votre lettre du 10 Octobre 1938.

Je vous expose, ci-bas, le point de vue de l'Etat-Major Général Turc relativement aux questions dont le Protocole des Experts de Collaboration Matérielle réunis à Bucarest avait réservé la solution aux Etats-Majors Généraux par la voie de correspondance entre eux.

1. Je suis d'accord avec vous quant à votre proposition pour régler la question restée en suspens relative aux réunions futures des Experts de Collaboration, à savoir que la réunion préalable des Experts n'ait lieu que s'il y a des questions importantes qui nécessitent des décisions nouvelles.

2. Transports maritimes et ferroviaires.

a) L'exécution des transports maritimes, telle qu'elle est envisagée, dépend de la mise à notre disposition des moyens de transport en question pourraient commencer le 21ème jour de la mobilisation.

b) Transports ferroviaires.

Le train mentionné au paragraphe „e” de l'article II de la Partie „G” (Transports) du Protocole no. 1 pourra être prêt à partir du 31ème jour de la mobilisation.

b) La cession en faveur des Alliés d'un quai de 200 m de longueur dans le port d'Istanbul est pour le moment matériellement impossible. De nouvelles constructions de quai seraient nécessaires pour cela. Je me réserve de faire des propositions à ce sujet à la Réunion d'Athènes.

3. Transit aérien

Je suis d'accord pour que celui-ci soit réglé conformément aux conclusions de l'étude faite à ce sujet par les Experts aériens.

4. Collaboration cartographique

Je suis d'accord en principe avec la collaboration cartographique à la réserve de l'échange de cartes de 1/100.000 et 1/200.000 relatives aux territoires nationaux respectifs.

5. Entraide technique.

Je suis d'accord également avec l'entraide personnel technique.

6. Possibilités de réparation des unités des flottes alliées dans le port d'Istanbul.

Ainsi que cela est d'ailleurs relevé dans le Protocole des Experts, la réparation des turbines dans le port d'Istanbul n'est pas possible.

Les renseignements demandés relatifs aux matières interchangeables sont donnés dans la liste ci-jointe.

7. Ravitaillement en houille.

Nous sommes très désireux d'assurer le ravitaillement en houille demandé par nos Alliés. Mais malheureusement les conditions techniques actuelles ne nous permettent de placer à leur disposition et d'expédier que 500.000 tonnes. Les projets prévus par le Gouvernement permettent cependant d'espérer que dans un ou deux ans il nous sera possible de compléter ce chiffre à la mesure des besoins des Alliés. Au cas où un conflit surgissait avant la réalisation de ces plans, la quantité mentionnée ne pourra évidemment qu'assurer les besoins de la première heure; mais en même temps que la mobilisation, des mesures sont envisagées pour assurer la continuation de ces fournitures.

La distribution de ces quantités par voie ferroviaire présentant des difficultés considérables, le tableau ci-bas a été établi pour la distribution entre les Alliés de ces 500.000 tonnes:

- 200.000 tonnes à la Roumaine
- 150.000 tonnes à la Yougoslavie
- 200.000 tonnes à la Grèce

Veuillez agréer, Monsieur le Général, l'expression de ma haute considération.

Le Chef d'État-Major Général de l'Armée Turque

Maréchal (ss) Fevzi Cakmak

[rezoluția șefului Marelui Stat Major, 2 noiembrie 1938¹¹⁰]

S[ecția] III [Operații] și II [Informații]. Examinare și răspuns

General (ss) Ionescu¹¹¹

[AMNR, Marele Stat Major, Secția a 3-a Operații, rola 58, cadre 328-330]

44. Decembrie 1938, București. Rezumatul buletinelor de informații ale atașatului militar român din Ankara pe luna noiembrie 1937, elaborat în cadrul Marelui Stat Major. Se prezintă impactul morții președintelui turc Mustafa Kemal Atatürk în plan intern și extern. De asemenea, sunt prezentate date privind structura, instrucția și înzestrarea armatei turce. Este menționată crearea unor comandamente speciale ale trupelor de fortificații pe frontiera de vest, la Adrianopol, pentru apărarea litoralului Mării Egee și Mării Mediterane, la Smirna.

December 1928, Bucharest. Summary of the information bulletins sent by the military attaché in Ankara in November 1937, made by the General Staff. It concentrates on the impact of Mustafa Kemal Atatürk death at internal and external politics level. It also contains data regarding the Turkish Army's structure, training and equipment. It is mentioned that new military command were established for the the defence of the West-

¹¹⁰ Rezoluția olografă apare pe document.

¹¹¹ **Ștefan Ionescu** (1881-?), general. Ofițer de infanterie, absolvent al Școlii Superioare de Război (1913), a luptat în campania din Bulgaria și Războiul de Întregire. A fost director de studii al Școlii Superioare de Război (10 ianuarie 1918 – 1 noiembrie 1922), comandant al Grupului 2 Vânători de Munte (1 noiembrie 1922 – 1 februarie 1924), șef al Secției 3 Instrucție a Marelui Stat Major (1 februarie 1924 – 1 aprilie 1929), comandantul Școlii Superioare de Război (1 octombrie 1930 – 1 octombrie 1931), șef de stat-major și comandant de divizie, subșef (1 iunie – 1 noiembrie 1937) și șeful Marelui Stat Major (1 noiembrie 1937 – 1 februarie 1939), comandant al Corpului 4 Armată Iași (1 februarie – 9 decembrie 1939) și al Armatei a 3-a (9 decembrie 1939 – 19 februarie 1940), subșef al Marelui Stat Major (19 februarie – 17 septembrie 1940), trecut în rezervă. A fost prefect al județului Roman (1941). A fost arestat în 1953-1955.

ern border, in Adrianople, and of the coast of the Aegean Sea and the Mediterranean Sea, at Smyrna.

Marele Stat Major, Secția II-a, Biroul 3 Studii, Fr[ontul de] Sud
Rezumatul Buletinului de informații al Atașatului militar la Ankara
pe luna Noiembrie 1938

I. Situația politică internă

Moartea Președintelui Atatürk este profund regretată numai în cercurile conducătoare ale republicei, dar lucru surprinzător, și în straturile de jos ale populației.

Faptul că președintele İsmet İnönü a început a înlocui pe cei mai apropiați colaboratori ai lui Atatürk, este comentat defavorabil de opinia publică turcă.

II. Situația politică internă

După declarațiile oficiale ale noului președinte, cât și ale ministrului său de Externe, se pare că drumul trasat de Atatürk în materie de politică externă, va fi continuat de actuala conducere.

III. Situația militară

A. Organizare:

a) organizarea la război a unei Divizii de Infanterie:

- 3 Regimente de infanterie
- 1-2 Regimente artilerie pe 3 divizioane a 3 baterii
- 1 Companie geniu
- 1 Companie transmisiuni
- Două plot. cavalerie
- servicii.

b) organizarea pe timp de pace a unui Corp de Armată:

- 2 Divizii infanterie
- 1 regiment artilerie grea
- 1 escadron cavalerie
- 1 batalion transmisiuni
- 1 batalion geniu
- 1 batalion transporturi
- 1 companie pontonieri
- 1 detașament reperaj artilerie
- servicii.

c) În Tracia a fost creată Divizia 10 mixtă cu reședința la Adrianopole provenită prin o nouă regrupare a forțelor existente. Această Divizie, împreună cu Divizia 46 de la Kirklarelie, au fost puse sub un Comandament unic denumit al „Trupelor de fortificații de pe frontiera de Vest” sub conducerea Generalului Kemal Doğan¹¹².

¹¹² **Kemal Doğan** (1879-1951), general turc. Ofițer de artilerie, a luptat în războaiele balcanice și în Primul Război Mondial, pe frontul oriental. A fost comandantul trupelor din Cilicia și inspector al artileriei Armatei 1-a în timpul războiului de independență al Turciei. A comandat școala de trageri a artileriei (1923-1927), divizii de artilerie și regiuni fortificate. În 1938 a preluat comanda Corpului 2 Armată, iar în 1940 a Corpului 3 Armată. A trecut în rezervă în 1941, intrând în politică.

Concluziile atașatului militar sunt că, procedând astfel Turcia, va avea la mobilizare în Tracia 6 Comandamente de Divizii de Infanterie și unul de cavalerie, apropiindu-se astfel de obligațiunile ce și-a luat prin convenția militară din toamna trecută.

d) În regiunea Smirna, s'a creat un Comandament special al „Apărării Litoralului Mării Egee și Mediterana” sub conducerea generalului Mustafa Mugali, având sub ordine:

- C. 1 A [Corpul 1 Armată]
- Brigada de Munte Nugla
- Divizia de fortificații Izmir
- Garnizoanele trupelor de întărire și trupele de pază de pe litoral.

e) Se vorbește de crearea în curând a unui Comandament special al Strâmtorilor.

f) Trupele turcești care colaborează cu trupele franceze – pentru menținerea ordinii în Hatay sunt:

- Regimentul 48 Infanterie
- III. R. 41 Infanterie
- O baterie de 75 m/m și alta de 105 m/m.

B. Instrucție:

- În fiecare an, circa 40 ofițeri absolvă cursurile școlii superioare de războiu din Istanbul
- 2 ofițeri din marina turcă au absolvit cursurile școlii navale din Japonia
- Atașatul militar propune începerea de tratative cu M.St.M turc pentru a ne apropia spiritul și metodele lor de lucru, care sunt absolut necesare atât pentru relațiile, cât și eventuala colaborare între ambele armate.

C. Marina

Turcia dispune de 5 submarine și mai are în construcție încă 4; ultima comandă în Anglia se cifrează la 12 submarine, în afară de două crucișătoare și 9 contratorpiloare.

D. Aviația

Aviația turcă cuprinde 4 regimente și un centru de instrucție, având un total de 27 escadrile.

E. Diverse

Atașatul militar dă câteva precizii cu privire la fortificațiile bulgare din regiunea dobrogeană, cât și asupra dislocării unor Divizii sovietice.

[AMNR, Fond Ministerul de Război, Marele Stat Major, Secția a 2-a Informații, rola 43, cadre 759-761]

45. 5 decembrie 1938, București. Telegramă a ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Petrescu-Comnen, adresată ministrului plenipotențiar la Ankara, Alexandru Télémaque, privind finalizarea demersurilor pentru ridicarea relațiilor diplomatice bilaterale între România și Turcia de la rangul de legăție la cel de ambasadă, conform angajamentului stabilit în cadrul Înțelegerii Balcanice.

December 5, 1938, Bucharest. Telegram sent by the minister of Foreign Affairs, Nicolae Petrescu-Comnen, to the minister plenipotentiary in Ankara, Alexandru Télémaque,

regarding the completion of the diplomatic procedures to raise the level of diplomatic representation between Romania and Türkiye from Legation to Embassy, as agreed inside the Balkan Pact.

Din telegrama dvs. nr. 1836 ar reieși că nici dl. Saradjoğlu¹¹³, nici ambasadorul Manemencioglu nu sunt la curent cu chestiunea. Domniile lor par a crede că este vorba de o chestiune nouă. Ridicarea la rangul de Ambasadă a Legațiunii noastre a fost hotărâtă încă de astă vară, între M.S. Regele și Atatürk. Acest aranjament mi-a fost confirmat de dl. Rüştü Aras cu prilejul înmormântării M.S. Regina Maria¹¹⁴.

În fine, în septembrie trecut, la Geneva, s-a semnat un protocol prin care Reprezentanții Înțelegerii Balcanice au hotărât crearea de Ambasadă în cele patru Capitale aliate.¹¹⁵ După trei luni, credem, că a sosit momentul să dăm urmare acestor angajamente. Pentru noi, care avem și alte obligațiuni internaționale chestiunea prezintă o urgență deosebită. În telegrama mea de ieri nr. 74005 am sugerat modalitatea pentru a ușura pozițiunea celorlalți aliați. Comunicați lucrul acesta de urgență chiar astăzi și telegrafiați-ne răspunsul.

Comnen¹¹⁶, 74243

[AMAE, Fond 71.1920-1944, Turcia, Telegrama Ankara. 1935-1939, vol. 1, f. 52]

46. 5 decembrie 1938, Ankara. Telegramă a ministrul plenipotențiar al României la Ankara, Alexandru Télémaque, adresată ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Petrescu-Comnen, în care se expun motivele invocate de autoritățile turce pentru amânarea desemnării ambasadorilor turci pentru statele Înțelegerii Balcanice. Dificultățile invocate sunt legate de costuri și de considerente privind o mai largă mișcare de personal în cadrul corpului diplomatic turc.

December 5, 1938, Ankara. Telegram sent by the minister plenipotentiary in Ankara, Alexandru Télémaque, to the minister of Foreign Affairs, Nicolae Petrescu-Comnen, presenting the reasons given by Turkish authorities for postponing the designation of Turkish Ambassadors in the states of the Balkan Pact. The difficulties cited were related to costs and considerations of a wider movement of cadres within the Turkish diplomatic corps.

¹¹³ **Mehmet Şükrü Saracoğlu** (1887-1953), om politic turc, ministru al Afacerilor Străine și prim-ministru. Și-a început cariera politică în 1923, când a fost ales membru al Marii Adunări Naționale a Turciei. A fost ministru al Educației Naționale (22 noiembrie 1924 – 3 martie 1925), președinte al Comisiei pentru schimbul de populație între Turcia și Grecia, ministru în guvernul İnönü (Finanțe, 1 noiembrie 1927 – 27 septembrie 1930; Justiție, 23 mai 1933 – 1 martie 1935), ministru al Afacerilor Străine (11 noiembrie 1938 – 9 iulie 1942), prim-ministru (9 iulie 1942 – 7 august 1946), președinte al Marii Adunări Naționale a Turciei (1 noiembrie 1938 – 22 mai 1950).

¹¹⁴ Funeraliile reginei Maria a României au avut loc la 24 iulie 1938 la Curtea de Argeș.

¹¹⁵ Dintre cele patru state-membre ale Înțelegerii Balcanice, România a fost primul care a ridicat relațiile diplomatice cu celelalte trei de la nivel de legatie la ambasadă, la 1 ianuarie 1939. România a numit ca ambasadori: la Ankara, pe Vasile Stoica, la Atena, pe Radu Djuvara, la Belgrad, pe Victor Cădere.

¹¹⁶ **Nicolae Petrescu-Comnen** (1881-1958), om politic, diplomat, jurist, avocat. A fost ministru plenipotențiar la Berna (25 iulie 1923 – 1 februarie 1928), Berlin (1 februarie 1928 – 1 martie 1930), Vatican (1 martie 1930 – 1 mai 1932), Berlin (1 mai 1932 – 17 februarie 1938). A fost subsecretar de stat în Ministerul Afacerilor Străine (17 februarie – 30 martie 1938) și apoi de ministru al Afacerilor Străine (30 martie – 20 decembrie 1938). Ambasador la Vatican (22 decembrie 1938 – 15 octombrie 1940). Disponibilizat în 1940, apoi pensionat, s-a stabilit la Florența.

Ca urmare la Telegrama mea nr. I836 din 4 curent și ca răspuns la telegramele Domniei Voastre nr.74005 și 74243.

Am văzut chiar azi dimineață pe ministrul Afacerilor Străine, căruia i-am dat toate explicațiunile necesare conform instrucțiunilor Excelenței Voastre privitoare la urgența desemnării Ambasadorilor, având în vedere mișcarea impusă de împrejurări în Corpul Diplomatic român. Excelența Sa domnul Saradjoglu mi-a declarat că, deoarece Turcia a convenit prin convorbirile de la Istanbul între M.S. Regele și Kemal Atatürk și prin hotărârile de la Geneva din toamna trecută, nu vede nici o piedică la desemnarea de pe acum a unui ambasador al României la Ankara, dar că Guvernul turc, dat fiind imposibilitatea materială în care se găsește actualmente pentru desemnarea ambasadorilor săi în cursul lunii acesteia, nu va putea numi ambasadori în cele trei capitale ale Întelegerii Balcanice decât la o dată ulterioară și de îndată ce îi va fi posibil.

Făcându-i obiecțiunea că prin simpla numire a ambasadorului României la Ankara, fără de numirea celui turc la București, s-ar putea ca celelalte țări balcanice, Iugoslavia și Grecia, să nu voiască să desemneze la rândul lor pe ambasadorii lor. Excelența Sa mi-a spus că el va căuta de este necesar să explice situațiunea Guvernelor de la Belgrad și Atena pentru ca desemnarea ambasadorului turc mai târziu să nu fie o piedică la desemnarea de pe acum a ambasadorilor iugoslav și grec, dacă aceste țări doresc s-o facă.

Din lunga convorbire și argumentare ce am avut cu Excelența Sa Domnul Saradjoglu, am ajuns la convingerea că această întârziere nu provine atât din imposibilitatea votării legii pentru crearea acestor Ambasade sau pentru chestiuni bugetare, cât mai ales din pricina greutății desemnării în scurt timp a persoanelor ce vor fi numite ca ambasadori în cele trei capitale ale Întelegerii Balcanice.

În mod confidențial țin a aduce la cunoștința Excelenței Voastre că prin disparițiunea lui Kemal Atatürk și înlocuirea ministrului Afacerilor Străine, noul președinte al Republicii [Înönü], care deține azi în mână toate firele politicii interne și externe ale Turciei, dorește a face la rândul său o întregă primenire în Corpul Diplomatic turc. Pentru ca să decidă lucrul, însă, îi trebuie un timp de câteva luni la care nu voiește să renunțe cu nici un preț. Tot confidențial vă comunic că în convorbirea pe care am avut-o atât cu ministrul Afacerilor Străine [Saracoğlu] cât și cu secretarul general al Ministerului Afacerilor Străine [Menemencioğlu], cerându-le a crea de pe acum ambasade turcești în cele trei posturi balcanice și de a desemna pe titularii provizorii, d-lor mi-au răspuns că le este imposibil de a numi azi în postul de la București și Atena pe domnul Suphi Tanriöer și Rusen Baref Bey¹¹⁷, iar după câteva luni să-i numească în alte posturi unde nu sunt decât legațiuni.

Așa fiind, cu toate insistențele mele ca Turcia să grăbească desemnarea ambasadorilor săi în posturile balcanice la data cerută de Excelența Voastră și de a ridica aceste legațiuni la rangul de Ambasade în termenul cerut de România, mi-au spus că este imposibil dar că incontestabil Turcia va crea Ambasadă la București și va numi pe titular cât mai curând posibil.

Télémaque¹¹⁸

[AMAE, Fond 71/1920-1944, Turcia, Telegrama Ankara. 1935-1939, vol. 1, ff. 53-55]

¹¹⁷ **Rusen Baref Bey**, diplomat turc. A fost ministru plenipotențiar la Atena. Nu a fost menținut în post ca ambasador, în locul său fiind numit Enis Akaygen.

¹¹⁸ **Alexandru Télémaque** (1883 – 1969), diplomat. A fost ministru plenipotențiar la Ankara (15 decembrie 1936 – 1 ianuarie 1939, 24 februarie 1941 – 15 septembrie 1943).

47. 12 decembrie 1938, București. Telegramă a ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Petrescu-Comnen, adresată ministrului plenipotențiar al României la Ankara, Alexandru Télémaque, prin care se anunță că guvernul român va publica cât de curând legea pentru ridicarea Legației române din Turcia la rang de ambasadă, fiind solicitată informarea guvernului turc asupra acestui lucru.

December 12, 1938, Bucharest. Telegram sent by the minister of Foreign Affairs, Nicolae Petrescu-Comnen, to the minister plenipotentiary in Ankara, Alexandru Télémaque, announcing that the Romanian government will soon publish the law to raise the Romanian Legation in Ankara to the rank of Embassy and asking him to pass this information on to the Turkish government.

Ministerul Turciei ne-a comunicat:

1. Că Guvernul turc nu va lipsi a-și îndeplini obligațiunea luată de a ridica legațiunea sa de aici la rangul de ambasadă în timpul cel mai scurt posibil, îngăduit de necesitățile tehnicii sale administrative și aceasta înainte de luna Iunie cum crezuse la început.

2. Că nu vede nici un inconvenient ca noi să procedăm la publicarea legii prin care creăm ambasada noastră la Ankara chiar imediat și acredita primul nostru ambasador cât de curând.

Așa fiind și având și consimțământul celorlalți aliați, vom publica legea noastră zilele acestea. Desemnarea ambasadorului se va face ulterior. Rog comunicați cele de mai sus Guvernului turc.

Comnen, 76026

[AMAE, Fond 71/1920-1944, Turcia, Telegrama Ankara. 1935-1939, vol. 1, f. 56]

48. 12 decembrie 1938, București. Telegramă a ministrului Afacerilor Străine, Nicolae Petrescu-Comnen, adresată ministrului plenipotențiar al României la Ankara, Alexandru Télémaque, prin care îi trimite nota privind decizia guvernului român de ridicare a Legației din Turcia la rang de ambasadă începând de la 1 ianuarie 1939.

December 12, 1938, Bucharest. Telegram sent by the minister of Foreign Affairs, Nicolae Petrescu-Comnen, to the minister plenipotentiary in Ankara, Alexandru Télémaque, containing the note to be forwarded to the Turkish minister of Foreign Affairs announcing that Romania will raise the Romania Legation in Ankara to the rank of Embassy starting 1 January 1939.

Ca urmare la telegrama cifrată nr. 76026,

Vă rog să binevoiți a remite domnului Saracioglu o notă cu următorul cuprins:

„Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur de vous informer que, donnant suite à la décision consignée dans le Procès-Verbal de la session du Conseil Permanent de l'Entente Balkanique tenue à Genève le 16 Septembre 1938, le Gouvernement Royal de Roumanie a décidé d'élever, à la date du 1er Janvier 1939¹¹⁹, la Légation de Roumanie à Ankara au rang d'Ambassade.

¹¹⁹ În original, „1938”.

Je suis heureux d'avoir été appelé à faire cette communication à Votre Excellence et je suis certain qu'Elle y reconnaîtra le désir du Gouvernement Royal de marquer d'une manière éclatante le caractère spécialement amical des relations entre la Turquie et la Roumanie ainsi que le renforcement des liens qui unissent les Etats de l'Entente Balkanique.

Veillez [...] etc.,”

Comnen, nr. 76044

[AMAE, Fond 71/1920-1944, Turcia, Telegramme Ankara. 1935-1939, vol. 1, f. 58]

49. 20 decembrie 1938. Telegramă a Legației la Ankara comunicând Ministerului Afacerilor Străine român răspunsul favorabil al Ministerului Afacerilor Străine turc privind ridicarea la rang de ambasadă a Legației și decizia de reciprocitate în privința Legației Turciei de la București.

December 20, 1938. Telegram from the Legation in Ankara communicating to the Romanian Ministry of Foreign Affairs the favorable response of the Turkish Ministry of Foreign Affairs regarding the elevation of the Legation to the rank of embassy and the reciprocity decision regarding the Turkish Legation in Bucharest.

Externe București

Referindu-mă la telegrama Excelenței Voastre cu privire la ridicarea Legațiunei României din Ankara și Legațiunei Turciei la București la rangul de ambasadă, am onoarea a comunica Excelenței Voastre că am primit în ziua de 19 Decembrie o scrisoare din partea Ministerului de Externe turc, deși ea poartă data de 15 decembrie, prin care mi se face cunoscut de către șeful celui departament că ia cunoștință cu toată plăcerea de deciziunea adoptată de Guvernul român și că Guvernul turc la rândul său se va grăbi să dea urmare cât mai curând la deciziunea sa de a ridica Legațiunea Turciei din București la rangul de ambasadă.

Telemaque

[AMAE, Fond 71, Turcia, 1937, Dosare Speciale, R 13, vol. 378/2, f. 104]

CRONOLOGIE

1878 – 1938

- 4/16 noiembrie 1878, Constantinopol.** Dumitru Brătianu își prezintă scrisorile de acreditare sultanului Abdul Hamid al II-lea în calitate de trimis special și ministru plenipotențiar al României la Constantinopol. Data marchează stabilirea relațiilor diplomatice între România și Imperiul Otoman.
- 23 noiembrie/5 decembrie 1878.** România și Imperiul Otoman încheie o convenție privitoare la repatrierea prizonierilor de război.
- 3/15 decembrie 1878, București.** Suleiman Sabit Bey remite principelui Carol I scrisorile sale de acreditare în calitate de trimis special și ministru plenipotențiar al Imperiului Otoman la București.
- 25 iulie/6 august 1881.** Sultanul Abdul Hamid al II-lea, suzeran al principatului Bulgariei, confirmă printr-o iradea frontiera româno-bulgară fixată de comisia internațională și stăpânirea de către Regatul României a înălțimii Arab-Tabia.
- 30 septembrie/12 octombrie 1882, Constantinopol.** Petre Mavrogheni este numit ministru plenipotențiar al României la Constantinopol.
- 19 februarie/2 martie 1885, Constantinopol.** Gheorghe Ghica este numit ministru plenipotențiar al României la Constantinopol.
- 1/13 mai 1885, București.** Regele Carol I semnează decretul prin care sancționează tomosul dat de Patriarhia din Constantinopol, în care recunoaște Biserica Ortodoxă Română ca autocefală.
- 27 septembrie/9 octombrie 1885, București.** Ahmed Ziyâ Bey este numit ministru plenipotențiar al Imperiului Otoman la București.
- 7/19 noiembrie 1885, București.** Guvernul român adresează conferinței ambasadurilor de la Constantinopol cererea de neutralizare a Dunării și de dărâmare a tuturor fortificațiilor de pe malurile fluviului, în conformitate cu prevederile Tratatului de pace de la Berlin. În nota sa de răspuns, ministrul de externe otoman, Said Pașa, arată că pe agenda conferinței figurează doar problema Rumeliei orientale, așa că cererea guvernului român nu poate fi luată în considerare.
- 10/22 aprilie 1887, Constantinopol.** Ion Bălăceanu este numit ministru plenipotențiar al României la Constantinopol.
- 10/22 noiembrie 1887, București.** Regatul României și Imperiul Otoman încheie un tratat de comerț și navigație care intră în vigoare la 31 decembrie 1887/12 ianuarie 1888.
- 24 februarie/8 martie 1889, București.** Mehmed Feridun Bey este numit ministru plenipotențiar al Imperiului Otoman la București.
- 16/28 martie 1889, Constantinopol.** Mihail Mitilineu este numit ministru plenipotențiar al României la Constantinopol.

- 13/26 februarie 1896, București.** Hüseyin Kazim Bey este numit ministru plenipotențiar al Imperiului Otoman la București.
- 15/27 mai 1896, Constantinopol.** Trandafir G. Djuvara este numit ministru plenipotențiar al României la Constantinopol.
- 6/18 aprilie 1897, Constantinopol.** Semnarea convenției comerciale româno-otomane care intră în vigoare la 17/29 februarie 1898.
- 19/31 august 1897, Constantinopol.** Sultanul Abdul Hamid al II-lea înmânează lui Trandafir G. Djuvara, ministrul plenipotențiar român un proiect de alianță militară otomano-român. Regele Carol I nu a acceptat oferta sultanului.
- 1/13 noiembrie 1899, Constantinopol.** Alexandru I. Ghica este numit ministru plenipotențiar al României la Constantinopol.
- 30 iulie/12 august 1901, Constantinopol.** Se încheie convenția comercială româno-otomană care intră în vigoare la 1/14 iulie 1902.
- 16/28 martie 1902, Constantinopol.** Alexandru Em. Lahovari este numit ministru plenipotențiar al României la Constantinopol.
- 1/13 martie 1906, Constantinopol.** Ioan N. Papiniu este numit ministru plenipotențiar al României la Constantinopol.
- 13/26 iulie – 19 iulie/1 august 1907, Constantinopol.** Vizita delegației militare române, condusă de generalul Alexandru Averescu, ministrul de război, în capitala Imperiului Otoman.
- 28 septembrie/11 octombrie 1908, București.** Noul ministru plenipotențiar otoman la București, Sefa Bey, își prezintă scrisorile de acreditare. Propunerea sa privind încheierea unei alianțe militare otomano-sârbo-elene-române îndreptată împotriva Bulgariei este respinsă de guvernul român.
- 10/23 februarie 1910, Constantinopol.** Își începe activitatea maiorul Aristide Razu, primul atașat militar român în capitala Imperiului Otoman.
- 28 iulie/10 august – 29 iulie/ 11 august 1910, București.** Vizita marelui vizir Hakki Pașa în Regatul României; în pofda demersurilor sale nu se ajunge la încheierea unei alianțe care să fie îndreptată împotriva unui alt stat balcanic.
- 1/13 septembrie 1911, Constantinopol.** Nicolae Mișu este numit ministru plenipotențiar al României la Constantinopol.
- 30 septembrie 1911.** Atacul italian asupra Libiei declanșează războiul italo-otoman.
- Octombrie – noiembrie 1911.** Încercările de mediere ale diplomației românești pentru încheierea unei păci care să pună capăt războiului italo-otoman.
- 25 septembrie/8 octombrie 1912, București.** Regatul României își declară neutralitatea în urma declanșării războiului balcanic prin declarația de război a Muntenegrului împotriva Imperiului Otoman.
- 18 octombrie 1912.** Semnarea Tratatului de pace de la Ouchy care pune capăt războiului italo-otoman.
- 16-17 noiembrie 1912.** Bătălia de pe linia fortificată Ceataldja. Atacul trupelor bulgare asupra Constantinopolului este respins cu dificultate de trupele otomane.
- 30 noiembrie/3 decembrie 1912.** Se încheie armistițiul între statele combatante în Primul Război Balcanic. Linia fortificată Ceataldja devine limita de demarcație între trupele bulgare și cele turce.
- 5/17 decembrie 1912, Constantinopol.** Constantin G. Manu este numit ministru plenipotențiar al României la Constantinopol.
- 17/30 ianuarie 1913, Sankt Petersburg.** În urma reluării imenente a ostilităților de către Imperiul Otoman împotriva aliaților balcanici, guvernul rus cere celui român să nu intre în război.
- 21 ianuarie/3 februarie 1913.** Reluarea ostilităților între Imperiul Otoman și statele balcanice.
- 13/26 martie 1913.** Trupele bulgare și sârbe cuceresc Adrianopolul.

- 17/30 mai 1913, Londra.** Semnarea tratatului de pace între țările balcanice și Imperiul Otoman.
- 16/29 iunie 1913.** Atacul armatelor bulgare asupra trupelor sârbe și grecești declanșează cel de-al Doilea Război Balcanic. În zilele următoare are loc mobilizarea armatei române.
- 27 iunie/10 iulie 1913, București.** Regatul României declară război Bulgariei.
- 10/23 iulie 1913.** Trupele otomane ocupă Adrianopolul abandonat de bulgari.
- 11/24 iulie 1913, București.** Regele Carol I solicită beligeranților încetarea luptelor cu Bulgaria și inițierea negocierilor de pace.
- 16/29 iulie – 28 iulie/10 august 1913, București.** Se desfășoară conferința de pace încheiată cu semnarea tratatului de pace între țările balcanice și Bulgaria.
- 29 septembrie 1913, Constantinopol.** Se semnează Tratatul de pace între Imperiul Otoman și Bulgaria.
- 14 noiembrie 1913, Atena.** Ministrul român de Interne, Take Ionescu, mediază în nume personal semnarea tratatului de pace dintre Grecia și Imperiul Otoman.
- 14 martie 1914, Constantinopol.** Se semnează tratatul de pace între Imperiul Otoman și Serbia.
- 15/28 iunie 1914.** Asasinarea la Sarajevo a moștenitorului tronului Austro-Ungariei, Franz Ferdinand și a soției sale.
- 15/28 iulie 1914.** Declanșarea Primului Război Mondial, prin declarația de război a Austro-Ungariei către Serbia.
- 2 august 1914.** Semnarea convenției secrete de alianță dintre Imperiul German și Imperiul Otoman.
- 27 august/9 septembrie 1914, Constantinopol.** Poarta Otomană adoptă decizia închiderii Strâmtoarelor Bosfor și Dardanele, în condițiile izbucnirii Marelui Război.
- 29 octombrie 1914.** Raidul flotei otomane condusă de amiralul german Wilhelm Souchon asupra porturilor ruse de pe coasta Mării Negre.
- 2 noiembrie 1914.** Rusia declară război Imperiului Otoman, iar la 5 noiembrie Franța și Marea Britanie declară și ele război Porții Otomane.
- 17/30 august 1916, Constantinopol.** Imperiul Otoman declară război României.
- 24 noiembrie/7 decembrie 1916, București.** Alături de trupele Puterilor Centrale intră în București și trupele otomane. Sunt confiscate cele două tunuri pierdute de otomani la Grivița, la 30 august 1877, care flancau statuia lui Mihai Viteazul. Spitalul militar otoman este instalat în palatul Sturdza, sediul Ministerului Afacerilor Străine.
- 30 octombrie 1918, Mudros.** Imperiul Otoman semnează armistițiul cu Puterile Aliate și Asociate.
- 19 mai 1919.** Debutul războiului de independență al Turciei.
- 23 aprilie 1920, Ankara.** Prima sesiune a Marii Adunări Naționale a Turciei, care a proclamat nulitatea tuturor acordurilor semnate de guvernul otoman de la Constantinopol.
- 10 august 1920.** Semnarea Tratatului de pace de la Sèvres, care nu va fi recunoscut de Marea Adunare Națională de la Ankara, întrunită în aprilie 1920 sub conducerea generalului Mustafa Kemal.
- 14 septembrie 1920, Constantinopol.** Ministerul de Externe otoman își dă acordul pentru numirea ca atașat militar la Constantinopol a locotenentului-colonel Alexandru Glatz.
- 19 mai 1919 – 24 iulie 1923.** Se desfășoară războiul de independență al Turciei, care se încheie cu victoria armatelor turce
- 16 martie 1921, Moscova.** Se semnează tratatul de „prietenie și frăție” între Republica Turcia și RSFS Rusă.
- 13 octombrie 1921, Kars.** Se semnează tratatul de prietenie între Republica Turcia și reprezentanții republicile sovietice Armenia, Azerbaidjan și Georgia. Prin tratat s-au stabilit granițele dintre Turcia și statele din sudul Caucazului.
- 1 ianuarie 1922, Constantinopol.** Colonelul Alexandru Glatz a fost rechemat din postul de atașat militar la Constantinopol, postul său fiind girat de atașatul militar din Sofia, colonelul Ioanichie Filimon.

- 20 iulie 1922, Ankara.** Gheorghe Filality este numit ministru plenipotențiar la Ankara, demers prin care relațiile dintre Regatul României și Imperiul Otoman se reiau la nivel de legăție.
- 20 iunie 1923, București.** Djevad Bey este numit ministru plenipotențiar al Imperiului Otoman la București.
- 24 iulie 1923, Lausanne.** Semnarea de către marile Puteri și România, Bulgaria, Grecia, Regatul sârbo-croato-sloven a tratatului de pace cu Imperiul Otoman. Tratatul are 17 anexe dintre care Regatul României a semnat nouă, prima fiind Convenția Strămtorilor.
- 29 octombrie 1923, Ankara.** Proclamarea Republicii Turcia sub conducerea președintelui Mustafa Kemal Atatürk.
- 16 iunie 1925, București.** Hussein Raghیب Bey este numit ministru plenipotențiar al Turciei la București.
- 10 octombrie 1925, Ankara.** Se semnează tratatul de prietenie veșnică între Turcia și Bulgaria.
- 17 decembrie 1925, Paris.** Semnarea Tratatului de prietenie și neutralitate între U.R.S.S. și Turcia.
- 22 aprilie 1926, Teheran.** Se semnează tratatul de prietenie și securitate dintre Turcia și Persia (Iran)
- 8 aprilie 1929, București.** Sabri Bey este numit ministru plenipotențiar al Republicii Turcia la București.
- 11 iunie 1929, Ankara.** Se semnează Acordul de stabilire, de comerț și de navigație între Regatul României și Republica Turcia
- 1 mai 1930, Ankara.** Ion P. Carp este numit ministru plenipotențiar al României la Ankara.
- 17 septembrie 1930, Moscova.** Este semnat Tratatul de amicitie între Lituania și Turcia.
- 5 -12 octombrie 1930, Atena.** Se desfășoară lucrările primei Conferințe Balcanice, reuniune având caracter neguvernamental la care participă delegații din Albania, Bulgaria, Grecia, Iugoslavia, Regatul României și Bulgaria.
- 30 octombrie 1930, Ankara.** Semnarea Tratatului de prietenie, neutralitate, conciliațiune și arbitraj între Turcia și Grecia.
- 27 aprilie 1931, București.** Hamdullah Suphi Tanrıöver este numit ministru plenipotențiar al Turciei la București.
- 20 – 26 octombrie 1931, Istanbul.** Se desfășoară lucrările cele de a doua Conferințe Balcanice programată la Istanbul. Delegația română este condusă de Ștefan Cicio-Pop. Este analizat proiectul „Pactului balcanic.”
- 22 – 28 octombrie 1932, București.** Se desfășoară, sub președinția lui Ștefan Cicio-Pop, lucrările cele de a treia Conferințe Balcanice. Conferința adoptă cu majoritate de voturi proiectul unui „Pact balcanic.”
- 14 septembrie 1933, Ankara.** Este semnat Tratatul de amicitie, de neagresiune, de arbitraj și de conciliațiune între Grecia și Turcia.
- 17 octombrie 1933, Ankara.** Este semnat tratatul de amicitie, neagresiune, arbitraj și de conciliațiune între România și Turcia, în care se stipulează că „este și va fi pace inviolabilă și amicitie sinceră și perpetuă între Regatul României și Republica Turcia și popoarele lor.”
- 26 noiembrie 1933, Belgrad.** Este semnat tratatul de amicitie, neagresiune, arbitraj și conciliațiune între Iugoslavia și Turcia.
- 1 februarie 1934, Ankara.** Edmond Ciuntu este numit ministru plenipotențiar al României la Ankara.
- 9 februarie 1934, Atena.** Semnarea Pactului Înțelegerii Balcanice.
- 11 – 13 mai 1934, București.** Tevfik Rüstü-Aras, ministrul Afacerilor Străine al Republicii Turcia, efectuează o vizită în Regatul României.
- 15 mai 1934, Belgrad.** Miniștrii de externe ai României, Turciei și Iugoslaviei iau act de declarația făcută de premierul Greciei la 2 aprilie, în Parlamentul de la Atena, cu ocazia ratificării Pactului Balcanic în care se arată că Grecia „nu poate, în niciun caz în executarea angajamentelor sale asumate prin Pact, să facă război cu una dintre marile puteri.” În aceste condiții, cei trei miniștri hotărăsc ca țările lor să

încheie convenții militare bilaterale sau multilaterale între ele, fără Grecia, conform obligațiilor ce le revin din Pactul Balcanic.

- 1 august 1934, Cap Martin.** Nicolae Titulescu și Tevfik Rüstü-Aras semnează Convenția militară româno-turcă în care se prevede că în cazul în care una dintre părți devine obiectul unei agresiuni din partea unui stat balcanic, în alianță cu un stat balcanic sau ne balcanic, cealaltă parte „se va considera ea însăși atacată și va trece în mod exclusiv la acțiunea militară contra statului sau statelor balcanice agresoare ale căror teritorii se învecinează cu ale sale.” (art. 1). Convenția poartă data de 5 iunie, iar ca loc al semnării indică Geneva.
- 3 – 9 ianuarie 1935, Atena.** Are loc prima sesiune a Consiliului Economic Consultativ al Înțelegerii Balcanice.
- 19 – 25 aprilie 1935, Ankara.** La a doua reuniune a Consiliului Economic Consultativ al Înțelegerii Balcanice, președintele Mustafa Kemal Atatürk rostește un amplu discurs în care definește principiile de politică externă pentru menținerea păcii și principiile politicii externe turcești. Lozincă sa este: *Pace în țară! Pace în lume!*
- 1 mai 1935, Ankara.** Alexandru Télémaque este numit ministru plenipotențiar al României la Ankara.
- 4 – 5 octombrie 1935, Ankara.** Între România și Turcia se încheie un Acord comercial, un Acord de plăți și un Acord confidențial de tranzit.
- 28 noiembrie 1935, Belgrad.** Convenție militară între Iugoslavia, România și Turcia care prevede o acțiune imediată și comună a celor trei state în cazul unei agresiuni în Balcani.
- 10 aprilie 1936, Ankara.** Guvernul turc adresează o notă guvernului român și celorlalte state semnatare ale Convenției strămtorilor de la Lausanne, în care expune motivele care îl determină să ceară modificarea regimului strămtorilor Mării Negre.
- 25 – 28 aprilie 1936, București.** Numan Menemencioglu, secretar general al Ministerului Afacerilor Străine al Turciei, efectuează o vizită în Regatul României.
- 29 aprilie 1936, București.** Guvernul român răspunde favorabil cererii formulate de guvernul turc la 10 aprilie.
- 5 mai 1936, Ankara.** Guvernul turc ia act „cu vie plăcere” de acceptul guvernului român privind nota din 10 aprilie privind modificarea regimului strămtorilor.
- 22 iunie – 20 iulie 1936, Montreux.** Are loc Conferința internațională de revizuire a prevederilor tratatului de la Lausanne privind regimul strămtorilor. Statele semnatare ale Tratatului de pace de la Lausanne, cu excepția Italiei, semnează convenția de la Montreux, prin care guvernul de la Ankara recapătă controlul asupra strămtorilor; este desființată Comisia Internațională a Strămtorilor și sunt anulate restricțiile Turciei privind demilitarizarea zonelor strămtorilor.
- 10 – 15 iulie, 1936 Bled.** Se desfășoară lucrările celei de-a IV-a sesiuni a Consiliului Economic al Înțelegerii Balcanice.
- 6 – 11 noiembrie 1936, București.** Consfătuirea șefilor Marilor State Majore ale țărilor membre ale Înțelegerii Balcanice. Cu acest prilej România, Iugoslavia și Turcia semnează o convenție militară.
- 10 martie 1937, București.** Convenția militară încheiată între România, Grecia, Turcia și Iugoslavia, prin care se stabilesc detaliile unor acțiuni comune în cazul unei agresiuni a Bulgariei. Convenția are un caracter secret, rămânând valabilă pe durata menținerii în vigoare a Pactului Balcanic.
- 16 – 17 mai 1937, București.** Tevfik Rüstü-Aras, ministrul Afacerilor Străine al Turciei efectuează a doua sa vizită în Regatul României (a doua).
- 10–14 septembrie 1937, Nyon (Elveția).** Conferința consacrată libertății navigației în Marea Mediterană, în cadrul căreia a fost adoptat textul Tratatului de la Nyon, semnat de Marea Britanie, Franța, Bulgaria, Egipt, Grecia, Iugoslavia, Regatul României, Turcia și U.R.S.S.

- 27 – 31 octombrie 1937.** Președintele Consiliului de Miniștri al României, Gheorghe Tătărăscu, efectuează o vizită în Turcia.
- 5 ianuarie 1938, București.** Între Regatul României și Republica Turciei se încheie un Acord comercial și un Acord de plăți.
- 5 – 7 aprilie 1938, Istanbul.** Are loc a treia sesiune a Consiliului Economic Consultativ al Înțelegerii Balcanice.
- 27 aprilie 1938, Atena.** Se semnează tratatul adițional la tratatul de amicitie, neagresiune, arbitraj și de conciliațiune între Grecia și Turcia.
- 19 iunie 1938, Istanbul.** Întâlnirea dintre regele Carol al II-lea și președintele Mustafa Kemal Atatürk.
- 31 iulie 1938, Salonic.** Semnarea acordului între țările Pactului Balcanic și Bulgaria privind aplicarea părții a IV-a din tratatul de pace de la Neuilly-sur-Seine, vizând eliminarea limitărilor pentru înarmarea Bulgariei.
- 10 noiembrie 1938, Beşiktaş.** Decesul președintelui Mustafa Kemal Atatürk. Succesorul său este generalul İsmet İnönü, prim-ministru al țării între anii 1923-1937.
- 20 decembrie 1938, Ankara.** Ministerul Afacerilor Străine al Republicii Turcia acceptă ridicarea, pe bază de reciprocitate, a Legației Regatului României la Ankara la rang de ambasadă, începând cu 1 ianuarie 1939.

CHRONOLOGY

1878 – 1938

- November 4/16, 1878, Constantinople.** Dumitru Brătianu presents his credentials to Sultan Abdul Hamid II as Special Envoy and Minister Plenipotentiary of Romania in Constantinople. The date marks the establishment of diplomatic relations between Romania and the Ottoman Empire.
- November 23/December 5, 1878.** The Principality of Romania and the Ottoman Empire conclude a convention on the repatriation of prisoners of war.
- 3/15 December 1878, Bucharest.** Suleiman Sabit Bey presents to Prince Carol I his credentials as special envoy and minister plenipotentiary of the Ottoman Empire in Bucharest.
- 25 iulie/6 august 1881.** Sultan Abdul Hamid II, suzerain of the Principality of Bulgaria, confirms by an iradea the Romanian-Bulgarian border fixed by the international commission and the dominion by the Kingdom of Romania of the Arab-Tabia height.
- September 30/October 12, 1882, Constantinople.** Petre Mavrogheni was appointed minister plenipotentiary of Romania in Constantinople. 19 februarie/2 martie 1885, Constantinople.
- 1/13 May 1885, Bucharest.** King Carol I signs the decree sanctioning the thomos by which the Patriarchate of Constantinople recognizes the Orthodox Church Romanian as autocephalous.
- September 27/October 9, 1885, Bucharest.** Ahmed Ziyâ Bey is appointed minister plenipotentiary of the Ottoman Empire in Bucharest.
- November 7/19, 1885, Bucharest.** The Romanian Government addresses to the conference of ambassadors in Constantinople the request to neutralize the Danube and to demolish all fortifications on the banks of the river, in accordance with the provisions of the Berlin Peace Treaty. In his reply note, Ottoman Foreign Minister Said Pasha points out that only the issue of Eastern Rumelia is on the agenda of the conference, so the request of the Romanian government cannot be considered.
- April 10/22, 1887, Constantinople.** Ion Bălăceanu was appointed minister plenipotentiary of Romania in Constantinople.
- November 10/22, 1887, Bucharest.** The Kingdom of Romania and the Ottoman Empire conclude a treaty of commerce and navigation which enters into force on December 31, 1887/January 12, 1888.
- 24 February / 8 March 1889, Bucharest.** Mehmed Feridun Bey este numit ministru plenipotențiar al Imperiului Otoman la București.
- March 16/28, 1889, Constantinople.** Mihail Mitilineu is appointed minister plenipotentiary of Romania in Constantinople.
- February 13/26, 1896, Bucharest.** Hüseyin Kazim Bey is appointed minister plenipotentiary of the Ottoman Empire in Bucharest.

- May 15/27, 1896, Constantinople.** Trandafir G. Djuvara was appointed Minister Plenipotentiary of Romania in Constantinople.
- April 6/18, 1897, Constantinople.** Signing of the Romanian-Ottoman commercial convention that enters into force on February 17/29, 1898.
- August 19/31, 1897, Constantinople.** Sultan Abdul Hamid II hands to Trandafir G. Djuvara, Romanian Minister Plenipotentiary, a project of an Ottoman-Romanian military alliance. King Carol I did not accept the sultan's offer.
- November 1/13, 1899, Constantinople.** Alexandru I Ghica is appointed minister plenipotentiary of Romania in Constantinople.
- July 30/August 12, 1901, Constantinople.** The Romanian-Ottoman commercial convention is concluded, which enters into force on July 1/14, 1902.
- March 16/28, 1902, Constantinople.** Alexander Em. Lahovari was appointed Minister Plenipotentiary of Romania in Constantinople.
- March 1/13, 1906, Constantinople.** Ioan N. Papiniu was appointed minister plenipotentiary of Romania in Constantinople.
- July 13/26 – July 19/August 1, 1907, Constantinople.** Visit of the Romanian military delegation, led by General Alexandru Averescu, minister of War, in the capital of the Ottoman Empire.
- September 28/October 11, 1908, Bucharest.** The new Ottoman minister plenipotentiary in Bucharest, Sefa Bey, presents his credentials. His proposal for an Ottoman-Serbian-Hellenic-Romanian military alliance against Bulgaria was rejected by the Romanian government.
- February 10/23, 1910, Constantinople.** Major Aristide Razu, the first Romanian military attaché in the capital of the Ottoman Empire, begins his activity.
- July 28/August 10 – July 29/August 11, 1910, Bucharest.** Visit of Grand Vizier Hakki Pasha to the Kingdom of Romania; Despite his actions, there is no conclusion of an alliance directed against another Balkan state.
- September 1/13, 1911, Constantinople.** Nicolae Mișu is appointed minister plenipotentiary of Romania in Constantinople.
- September 30, 1911.** The Italian attack on Libya triggers the Italo-Ottoman War.
- October – November 1911.** The mediation attempts of the Romanian diplomacy to conclude a peace that would end the Italo-Ottoman war.
- September 25/October 8, 1912, Bucharest.** The Kingdom of Romania declares its neutrality following the outbreak of the Balkan War by declaring war on Montenegro against the Ottoman Empire.
- October 18, 1912.** Signing of the Ouchy Peace Treaty ending the Italo-Ottoman War.
- November 16-17, 1912.** Battle of the fortified line Çatalca. The attack of Bulgarian troops on Constantinople is repulsed with difficulty by the Ottoman troops.
- 30 November/3 December 1912.** The armistice between the warring states in the First Balkan War is concluded. The fortified Çatalca line becomes the boundary between Bulgarian and Turkish troops.
- December 5/17, 1912, Constantinople.** Constantin G. Manu is appointed minister plenipotentiary of Romania in Constantinople.
- January 17/30, 1913, Saint Petersburg.** Following the imminent resumption of hostilities by the Ottoman Empire against its Balkan allies, the Russian government asked the Romanian government not to enter the war.
- January 21/February 3, 1913.** Resumption of hostilities between the Ottoman Empire and the Balkan states.
- March 13/26, 1913.** Bulgarian and Serbian troops conquer Adrianople.

- 17/30 May 1913, London.** Signing of the peace treaty between the Balkan countries and the Ottoman Empire.
- June 16/29, 1913.** The attack of the Bulgarian armies on Serbian and Greek troops triggers the Second Balkan War. In the following days, the mobilization of the Romanian army takes place.
- June 27/July 10, 1913, Bucharest.** The Kingdom of Romania declares war on Bulgaria.
- July 10/23, 1913.** Ottoman troops occupy Adrianople, abandoned by the Bulgarians.
- July 11/24, 1913, Bucharest.** King Carol I asks the belligerents to stop fighting with Bulgaria and initiate peace negotiations.
- 16/29 July – 28 July/10 August 1913, Bucharest.** The peace conference concluded with the signing of the peace treaty between the Balkan countries and Bulgaria is held.
- September 29, 1913, Constantinople.** The Peace Treaty between the Ottoman Empire and Bulgaria is signed.
- November 14, 1913, Athens.** The Romanian Minister of Foreign Affairs, Take Ionescu, mediates in his personal capacity the signing of the peace treaty between Greece and the Ottoman Empire.
- March 14, 1914, Constantinople.** The peace treaty between the Ottoman Empire and Serbia is signed.
- June 15/28, 1914, Sarajevo.** Assassination of the heir to the throne of Austria-Hungary, Archduke Franz Ferdinand, and his wife.
- July 15/28, 1914.** The outbreak of World War I, with Austria-Hungary declaring war on Serbia.
- August 2, 1914.** Signing of the secret alliance convention between the German Empire and the Ottoman Empire.
- August 27/September 9, 1914, Constantinople.** The Ottoman Porte adopts the decision to close the Bosphorus and Dardanelles straits, given the outbreak of World War I.
- October 29, 1914.** Raid by the Ottoman fleet led by German Admiral Wilhelm Souchon on Russian ports on the Black Sea coast.
- November 2, 1914.** Russia declares war on the Ottoman Empire, and on November 5, France and Great Britain declare war on the Porte.
- August 17/30, 1916, Constantinople.** The Ottoman Empire declares war on Romania.
- November 24/December 7, 1916, Bucharest.** Together with the troops of the Central Powers, Ottoman troops enter Bucharest. The two cannons lost by the Ottomans at Grivița, on August 30, 1877, flanking the statue of Michael the Brave, are confiscated. The Ottoman military hospital is installed in the Sturdza palace, the headquarters of the Ministry of Foreign Affairs.
- October 30, 1918, Mudros.** The Ottoman Empire signs the armistice with the Allied and Associated Powers.
- May 19, 1919.** The onset of the Turkish War of Independence.
- April 23, 1920, Ankara.** The first session of the Grand National Assembly of the Republic of Türkiye which proclaimed the nullity of all agreements signed by the Ottoman government in Constantinople.
- August 10, 1920, Sèvres.** The signing of the Peace Treaty of Sèvres, which would not be recognized by the Grand National Assembly in Ankara, convened in April 1920 under the leadership of General Mustafa Kemal.
- September 14, 1920, Constantinople.** The Ottoman Foreign Ministry agrees to the appointment of Lieutenant Colonel Alexander Glatz as military attaché in Constantinople.
- May 19, 1919 – July 24, 1923.** The Turkish War of Independence is carried out, ending with the victory of the Turkish armies.
- March 16, 1921, Moscow.** The treaty of “friendship and brotherhood” between the Republic of the Republic of Türkiye and the Russian SFSR is signed.

- October 13, 1921, Kars.** The friendship treaty between the Republic of the Republic of Türkiye and representatives of the Soviet republics of Armenia, Azerbaijan and Georgia is signed. The treaty established the borders between the Republic of Türkiye and the southern Caucasus states.
- January 1, 1922, Constantinople.** Colonel Alexander Glatz was recalled from the post of military attaché in Constantinople, his post being endorsed by the military attaché in Sofia, Colonel Ioanichie Philemon.
- July 20, 1922, Ankara.** Gheorghe Filaliti was appointed minister plenipotentiary in Ankara, an approach by which relations between the Kingdom of Romania and the Ottoman Empire are resumed at legation level.
- June 20, 1923, Bucharest.** Djevad Bey is appointed Minister Plenipotentiary of the Ottoman Empire in Bucharest.
- July 24, 1923, Lausanne.** Signing by the Great Powers and Romania, Bulgaria, Greece, the Kingdom of Serbo-Croatia-Slovenia of the peace treaty with the Ottoman Empire. The treaty has 17 annexes, of which the Kingdom of Romania has signed nine, the first being the Straits Convention.
- October 29, 1923, Ankara.** Proclamation of the Republic of Türkiye under the leadership of President Mustafa Kemal Atatürk.
- June 16, 1925, Bucharest.** Hussein Raghیب Bey is appointed Minister Plenipotentiary of the Republic of Türkiye in Bucharest.
- October 10, 1925, Ankara.** The treaty of eternal friendship between the Republic of Türkiye and Bulgaria is signed.
- December 17, 1925, Paris.** Signing of the Treaty of Amity and Neutrality between the USSR and the Republic of Türkiye.
- April 22, 1926, Tehran.** The Treaty of Amity and Security between the Republic of Türkiye and Persia (Iran) is signed.
- November 1, 1928.** In the Republic of Türkiye, the “new Turkish alphabet” – actually the Latin alphabet – is introduced. The first Turkish newspaper to use the new alphabet began publication on December 15, 1928.
- April 8, 1929, Bucharest.** Sabri Bey is appointed Minister Plenipotentiary of the Republic of Türkiye in Bucharest.
- June 11, 1929, Ankara.** The Agreement on establishment, trade and navigation between the Kingdom of Romania and the Republic of the Republic of Türkiye is signed.
- May 1, 1930, Ankara.** Ion P. Carp was appointed minister plenipotentiary of Romania in Ankara.
- September 17, 1930, Moscow.** The Amity Treaty between Lithuania and the Republic of Türkiye is signed.
- October 5-12, 1930, Athens.** The first Balkan Conference takes place, a non-governmental meeting attended by delegations from Albania, Bulgaria, Greece, Yugoslavia, the Kingdom of Romania and Bulgaria.
- October 30, 1930, Ankara.** Signing of the Treaty of Friendship, Neutrality, Conciliation and Arbitration between the Republic of Türkiye and Greece.
- April 27, 1931, Bucharest.** Hamdullah Suphi Tanrıöver is appointed Minister Plenipotentiary of the Republic of Türkiye in Bucharest.
- October 20-26, 1931, Istanbul.** The second Balkan Conference scheduled in Istanbul takes place. The Romanian delegation is led by Stefan Cicio-Pop. The draft of a “Balkan Pact” is being analyzed.
- October 22 – 28, 1932, Bucharest.** Under the chairmanship of Stefan Cicio-Pop, the Third Balkan Conference takes place. The Conference adopts by majority the draft of a “Balkan Pact”.
- September 14, 1933, Ankara.** The Treaty of Amity, Non-Aggression, Arbitration and Conciliation between Greece and the Republic of Türkiye is signed.

- October 17, 1933, Ankara.** The treaty of friendship, non-aggression, arbitration and conciliation between Romania and the Republic of Türkiye is signed, stipulating that “there is and will be inviolable peace and sincere and perpetual friendship between the Kingdom of Romania and the Republic of the Republic of Türkiye and their peoples.”
- November 26, 1933, Belgrade.** The Treaty of Amity, Nonaggression, Arbitration and Conciliation between Yugoslavia and the Republic of Türkiye is signed.
- February 1, 1934, Ankara.** Edmond Ciuntu was appointed Minister Plenipotentiary of Romania in Ankara.
- February 9, 1934, Athens.** Signing of the Balkan Pact Agreement.
- 11 – 13 May 1934, Bucharest.** Tevfik Rüstü-Aras, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, pays a visit to the Kingdom of Romania.
- 15 May 1934, Belgrade.** The foreign ministers of Romania, the Republic of Türkiye and Yugoslavia take note of the declaration made by the Greek Prime Minister on April 2 in the Parliament of Athens on the occasion of the ratification of the Balkan Pact, stating that Greece “may not, under any circumstances, in the execution of its commitments assumed under the Pact, make war with one of the great powers.” Under these circumstances, the three ministers decide that their countries will conclude bilateral or multilateral military conventions with each other, without Greece, in accordance with their obligations under the Balkan Pact.
- August 1, 1934, Cap Martin.** Nicolae Titulescu and Tevfik Rüstü-Aras sign the Romanian-Turkish Military Convention which stipulates that if one of the parties becomes the object of aggression by a Balkan state, in alliance with a Balkan or non-Balkan state, the other party “shall consider itself under attack and proceed exclusively to military action against the aggressor Balkan state or states whose territories border its own.” (Article 1). The Convention bears the date of 5 June, and as the place of signature Geneva.
- January 3–9, 1935, Athens.** The first session of the Economic Consultative Council of the Balkan Pact is held.
- April 19-25, 1935, Ankara.** At the second meeting of the Economic Consultative Council of the Balkan Agreement, Mustafa Kemal Atatürk delivers an extensive speech in which he defines the principles of foreign policy for peacekeeping and the principles of Turkish foreign policy. His slogan is: *Peace in the country! Peace in the world!*
- May 1, 1935, Ankara.** Alexandru Télémaque is appointed Minister Plenipotentiary of Romania in Ankara.
- October 4-5, 1935, Ankara.** A Trade Agreement, a Payment Agreement and a Confidential Transit Agreement are concluded between Romania and the Republic of Türkiye.
- November 28, 1935, Belgrade.** Military convention between Yugoslavia, Romania and the Republic of Türkiye providing for immediate and joint action by those three states in case of aggression in the Balkans.
- April 10, 1936, Ankara.** The Turkish Government addresses a note to the Romanian Government and to the other signatory states to the Lausanne Straits Convention setting out the reasons that lead it to request the modification of the Black Sea straits regime.
- April 25 – 28, 1936, Bucharest.** Numan Menemencioglu, Secretary General of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, visits the Kingdom of Romania.
- April 29, 1936, Bucharest.** The Romanian Government responds favourably to the request made by the Turkish Government on 10 April.
- May 5, 1936, Ankara.** The Turkish Government notes “with great pleasure” the Romanian Government’s acceptance of the April 10 note on the modification of the straits regime.
- June 22 – July 20, 1936, Montreux.** The International Conference to review the provisions of the Treaty of Lausanne on Straits Regime is held. The signatory states of the Lausanne Peace Treaty, with the exception of Italy, sign the Montreux Convention, by which the government in Ankara regains control of the

straits; the International Straits Commission is disbanded and the Republic of Türkiye's restrictions on the demilitarization of strait areas are lifted.

July 10 – 15, 1936 Bled. The work of the fourth session of the Economic Council of the Balkan Pact is ongoing.

November 6 – 11, 1936, Bucharest. Meeting of the Chiefs of Staff of the Balkan Agreement member countries. On this occasion, Romania, Yugoslavia and the Republic of Türkiye sign a military convention.

March 10, 1937, Bucharest. The military convention concluded between Romania, Greece, the Republic of Türkiye and Yugoslavia, which establishes the details of joint actions in case of aggression by Bulgaria. The Convention is secret and remains valid for as long as the Balkan Pact remains in force.

May 16 – 17, 1937, Bucharest. Tevfik Rüstü-Aras, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye pays his second visit to the Kingdom of Romania (the second).

10–14 September 1937, Nyon. Conference dedicated to freedom of navigation in the Mediterranean Sea, during which was adopted the text of the Treaty of Nyon, signed by Great Britain, France, Bulgaria, Egypt, Greece, Yugoslavia, the Kingdom of Romania, the Republic of Türkiye and the USSR.

October 27-31, 1937. The President of the Council of Ministers of Romania, Gheorghe Tătărăscu, pays a visit to the Republic of Türkiye.

January 5, 1938, Bucharest. A Trade Agreement and a Payment Agreement are concluded between the Kingdom of Romania and the Republic of the Republic of Türkiye.

April 5-7, 1938, Istanbul. The third session of the Economic Consultative Council of the Balkan Agreement is held April 27, 1938, Athens. The additional treaty to the treaty of amity, non-aggression, arbitration and conciliation between Greece and the Republic of Türkiye is signed.

June 19, 1938, Istanbul. Meeting between King Carol II and President Mustafa Kemal Atatürk.

July 31, 1938, Thessaloniki. Signing of the agreement between the Balkan Pact countries and Bulgaria on the implementation of Part IV of the Neuilly-sur-Seine peace treaty, aimed at removing the limiting limitations for arming Bulgaria.

November 10, 1938, Beşiktaş. Death of President Mustafa Kemal Atatürk. His successor is General İsmet İnönü, Prime Minister of the country from 1923 to 1937.

December 20, 1938, Ankara. The Ministry of Foreign Affairs of the Republic of the Republic of Türkiye accepts the elevation, on a reciprocal basis, of the Legation of the Kingdom of Romania in Ankara to the rank of embassy, starting with January 1, 1939.

BIBLIOGRAFIE

Arhive

Arhiva Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), Fonduri - Constantinopol; 71/ Turcia, 1920-1944, Dosare Speciale, vol. 83; 71/1923, Volum 82/5; Atașați militari, Personal, 1878-1947, 71/ Turcia, 1920-1930, vol. 1; 71/Turcia, 1931-1934, vol. 2; Ankara, volum 5; 71/1920-1944, Turcia, Telegrame Ankara. 1935-1939, vol. 1; 71, Turcia, 1937, Turcia, Vol. 11, Dosare Speciale, R 13.

Arhivele Militare Naționale Române (AMNR), Fonduri: Marele Stat Major – Secția 3 Operații; Marele Stat Major – Secția 2 Informații, 1895-1949.

Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), Fond Casa Regală, Documente oficiale.

Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), Fond Documentar, dos. 12.478.

Biblioteca Academiei Române (BAR), Manuscrise, Corespondența consulilor austriece, Mapa XLV.

Presă

„Adevărul” An XIX, „Adevărul” An XX, „Adevărul” An XXIII, „Adevărul”/1923, „Universul”/1923.

Volume de documente

British Documents on the Lausanne Conference (1922-1923), Indiana University Press, 1983.

Documente diplomatice române, Seria I, vol. 12, 13 (1884-1886), editori Rudolf Dinu (coord.), Alin Ciupală, Antal Lukács, Institutul Diplomatic Român, Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2010.

Documente diplomatice române, Seria II, vol. 18 (1 iulie-31 decembrie 1936), editori Laurențiu Constantiniu, Alin-Victor Matei, Institutul Diplomatic Român, Editura Academiei Române, București, 2008.

Documente diplomatice române, Seria II, vol. 19 (1 ianuarie-30 iunie 1937), editori Alin-Victor Matei, Laurențiu Constantiniu, Andrei Șiperco, Bogdan Antoniu, Institutul Diplomatic Român, Monitorul Oficial R.A., București, 2016.

Independența României în conștiința europeană, ediție de documente îngrijită de Corneliu Mihail Lungu, Tudor Bucur, Ioana Alexandra Negreanu, Arhivele Naționale ale României, 1997.

Kuneralp, Sinan, Tokay, Gül, *Ottoman Diplomatic Documents on the Eastern Questions. The Balkan Crisis 1875-1878*, V parts, Istanbul, 2008.

Kuneralp, Sinan, Tokay, Gül, *Ottoman Diplomatic Documents on the Origins of the World War*, Isis Press, Istanbul, vol. I-VIII, 2008-2012.

Maxim, Mihai, *Culegere de texte otomane*, București, 1976.

Maxim, Mihai, *O istorie a relațiilor româno-otomane, cu documente noi din arhivele turcești*, vol. I-II, Muzeul Brăilei, Editura Istros, Brăila, 2012-2013.

- Memoriile Regelui Carol I de un martor ocular*, ediție Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1992, vol. IV.
- Preda, Dumitru (coord.), *România-Turcia. Relații diplomatice*, vol. I, 1923–1938, Editura Cavallioti, București, 2011.
- Scurtu, Ioan, Ionescu Gh. Z., Popescu Eufrosina, *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 1982.
- Scurtu, Ioan, Mocanu, Constantin, Smarcea, Doina, *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995.
- Scurtu, Ioan, *România și marile puteri (1918-1933). Documente*, Editura Fundației "România de Măine", București, 1999.
- Titulescu. Nicolae, *Documente diplomatice*, redactori: George Macovescu, Dinu C. Giurescu, George Potra, Editura Politică, București, 1967.
- Veliman, Valeriu, *Relațiile româno-otomane, (1711-1821). Documente turcești*, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1984.

Instrumente de lucru (dicționare, enciclopedii, cronologii, atlase etc)

- *** *Relații internaționale în acte și documente, 1917-1939*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974
- *** *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986
- Almanach de Gotha, 1878-1938*.
- Berindei, Dan (acad.), *Istoria românilor. Cronologie*, Editura Cartex 2000, București, 2008.
- Calafeteanu, Ioan (coord.), *Istoria politicii externe românești*, Editura Enciclopedică, București, 2003.
- Encyclopedia of Ottoman Empire*, edited by Gabor Agoston and Bruce Masters, New York, 2009.
- Giurescu, Dinu (coord.), *Istoria României în date*, ed. a II-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2007.
- Neagoe, Stelian, *Istoria guvernelor României de la începuturi -1859 până în zilele noastre -2012*, ediția a II-a definitivă, Editura Machiavelli, București, 2013.
- Neagoe, Stelian, *Miniștrii de externe ai României 1862-2016*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu”, București, 2016.
- Neagoe, Stelian, *Oameni politici români. Enciclopedie*. Editura Machiavelli, București, 2007.
- Palmovski, Jan, *Dicționar de istorie universală contemporană. De la 1900 până astăzi*, vol. I-II., traducere de Simona Ceaușu, Editura All, București, 2005.
- Scurtu, Ioan, Alexandrescu, Ion, Bulei, Ion, Mamina, Ion, *Enciclopedia de istorie a României*, Editura Meronia, București, 2001.
- Ștefănescu, Ștefan (coord.), *Enciclopedia istoriografiei românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
- The Montreux Straits Convention, 1936*, Royal Institute of International Affairs, Information Department, 1936.
- Treaty of Peace with Turkey, and Other Instruments Signed at Lausanne on July 24, 1923*, Together with Agreements Between Greece and Turkey, Signed on January 30, 1923, and Subsidiary Documents Forming Part of the Turkish Peace Agreement: Presented to the Parliament by Command of His Majesty, H.M. Stationery Office, Londra, 1923.
- Vaisse, Maurice, *Dicționar de relații internaționale. Secolul al XX-lea*, traducere de Marius Roman, Editura Polirom, Iași, 2008.

Culegere de studii

- Alexandrescu-Dersca, M., M., *Despre regimul supușilor otomani în Țara Românească în veacul al XVIII*, în „Studii. Revista de Istorie”, nr. 1, anul XIV, 1961, pp. 87-113.

- Alexandrescu-Dersca, M.M., *Sur le mariage entre les Turcs ottomans et les Roumains (XVIe s.-XIXe s.)*, în "Recherches sur l'histoire des institutions et du droit", București, nr. 6, 1981, pp. 15-17.
- Berlescu, M.D., *România din Turcia europeană: interesele românești în Balcani*, în „Buletinul Cercului de Studii al Partidului Național Liberal”, anul 2, nr.1-2, Imprimeriile Independența, 1913.
- Ceobanu, Adrian-Bogdan, Rachieru Silvana, *Reconstituirea unei biografii: pe urmele atașatului militar al României la Constantinopol – Lucian Trantomir (1913-1916)* în „Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași”, nr. 65, 2019, pp. 535-551.
- Ciachir, Nicolae, *Contribuții la istoricul relațiilor româno-turce*, „Buletin de Studii și referate. ADIRI”, nr. 5 (23), 1970, pp.3-6
- Davison, Roderic, H., *Ottoman diplomacy and its Legacy*, în C. Brown (ed.), *Imperial Legacy: the Ottoman Empire in the Balkans and the Middle East*, Columbia University Press, New York, 1996, pp. 172-199.
- Davison, Roderic, H., *The Westernization of Ottoman Diplomacy*, în *Nineteenth Century Ottoman Diplomacy and Reforms*, Isis Press, Istanbul, 1999, pp. 319-328.
- Davison, Roderic, H., *Turkish Attitudes Concerning Christian-Muslim Equality in the 19th Century*, în *Essays on Ottoman and Turkish History, 1774-1923. The Impact of the West*, University of Texas Press, Austin, 1990, pp. 112-132.
- Ersoy Hamit, *Reformist Tradition and the Emerge of the Ottoman Foreign Ministry*, în *The Great Turkish-Ottoman Civilization*, vol. I, editor in chief: Kemal Cicek, Yeni Turkiye, Ankara, 2000, pp. 538-544.
- Inalcik, Halil, *Turkey between Europe and the Middle East, in From Empire to Republic. Essays on Ottoman and Turkish Social History*, Isis Press, Istanbul, 1995.
- Ionescu, Mihail E., Tanașoca, Nicolae-Șerban (coord.), *Al Doilea Război Balcanic. 1913*, Editura Militară, București, 2013.
- Iorga, Nicolae, *Un călător italian în Turcia și Moldova: în timpul războiului cu Polonia* (extras din „Analele Academiei Române”), Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, București, 1910.
- Jong, (de), Frederick, *The Turks and Tatars in Romania. Materials relative to their History and Notes on their Present-Day Condition*, în "Turcica", XVIII/1986.
- Kuneralp, Sinan, *Un diplomate ottoman d'origine roumaine: le prince Jean Karadja, ministre de la sublime Porte a Stockholm (1833-1894)*, în *Studii și cercetări de turcologie contemporană. Omagiu profesorului Mihai Maxim*, coord. Călin Felezeu, Editura Tribuna, Cluj Napoca, 2004, pp. 117-122.
- Maxim, Mihai, *Situația internă a Imperiului Otoman la 1877*, în „Analele Universității București. Istorie”, anul XXVI/1977, pp. 27-34.
- Menlibay, Ekrem, *The Democratic Status of the Ethnic Tatar and Turk Population in Dobroudja (Constanta and Tulcea counties after 1878)*, în Gemil Tahsin (coord.), *Tătarii în istorie și în lume*, Editura Kriteri-on, București, 2003, pp. 237-242.
- Nencescu, Marian, *Relațiile cu Turcia sub semnul echilibrului diplomatic*, în „Biblioteca Bucureștilor”, an 15, nr.5, 2012.
- Petrescu, Ștefan, *Naționalism românesc și grecesc în Turcia Europeană*, în „Analele Universității București”, an I, 2001, pp. 63-78.
- Popovici, Alexander, "Roumanie", în *L'Islam Balkanique. Les musulmans du sud-est europeen dans la periode post-ottomane*, Osteuropa-Institut an der Freien Universität Berlin, Berlin, 1986, pp. 196-253.
- Rachieru, Silvana, *La Question agraire en Roumanie et ses consequences. Un rapport inédit écrit en 1907 par le consul ottoman de Jassy*, în *Studii și cercetări de turcologie contemporană. Omagiu profesorului Mihai Maxim*, coord. Călin Felezeu, Editura Tribuna, Cluj Napoca, 2004, pp. 143-151.
- Rachieru, Silvana, *Legislation of Independent Romania in Ottoman Perception*, în "Romano-Turcica", nr. 1/2003, Isis Press, Istanbul, pp. 207-219.
- Rachieru, Silvana, *Mișcarea memorandistă în corespondența diplomatică otomană*, în „Arhiva istorică a României”, serie nouă, I, 2004, nr. 2.

- Rachieru, Silvana, *Noi documente din arhivele turcești privind relațiile româno-otomane după 1878*, în „Arhivele Prahovei”, nr. 8, aprilie 2002.
- Rachieru, Silvana, „*The Turks Were not as Bad as Written in History Text Books.*” *Aknowledging an Ottoman Legacy in Present Day Romania*, în Detrez, Raymond, Segaeert, Barbara (eds.), *Europe and the Historical Legacies in the Balkans*, Peter Lang Verlag, Bruxelles, 2008.
- Sachir, Urfet, *140 de ani de relații diplomatice și culturale româno-turce*, în „Leviathan”, an 1, oct-dec.2018, pp. 35-37.
- Shaw, Stanford, J., *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, vol. II, „Reform, Revolution and Republic. The Rise of Modern Turkey, 1808-1975”, Cambridge University Press, Cambridge, 1983.
- Șendrulescu, Ion Gheorghe, *Relațiile diplomatice ale României cu statele balcanice în perioada 1900-1914*, în „Studii și articole de istorie”, XLVII-XLVIII, București, 1983.
- Tulcea, Enis, *Romanian-Turkish Relations since 1878. A Personal Perspective*, în „Analele Universității Ovidius”, Ovidius University Press, nr. 16, 2019, pp. 19-29.
- Tuțu, Dumitru, *Înțelegerea Balcanică și rolul său în apărarea păcii și securității în sud-estul Europei*, în „Studii și Articole de Istorie”, vol. XII, 1968, pp. 135-149.
- Ursu, Nicolina, *Turco-tătarii dobrogeni în recensăminte și statistici românești*, în Gemil Tahsin (coord.), *Tătarii în istorie și în lume*, Editura Kriterion, București, 2003, pp. 231-236.

Lucrări generale

- ****Istoria românilor*, vol. VII-VIII, Academia Română, Editura Enciclopedică, București, 2003.
- Barkey, Karen, *Empire of Difference: The Ottomans in Comparative Perspective*, Cambridge, University Press, Cambridge, 2008.
- Berindei, Dan, *Românii și Europa: secolele XVIII-XIX*, Editura Museion, București, 1991.
- Berza, Mihai, *De la Méditerranée à la Mer Noire*, ediție îngrijită de Andrei Pippidi, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, București, 2021.
- Biondich, Mark, *The Balkans. Revolution, War, and Political Violence since 1878*, Oxford University Press, Oxford, 2011.
- Bușă, Daniela, *Modificări politico-teritoriale în sud-estul Europei între Congresul de la Berlin și primul război mondial (1878-1914)*, Editura Paideia, București, 2003.
- Calafeteanu, Ion, Campus, Eliza, *Probleme de politică externă a României, 1918-1940. Culegere de studii*, Editura Militară, București, 1988.
- Campus, Eliza, *Din politica externă a României, 1913-1947*, Editura Politică, București, 1980.
- Çetiner, Yusuf, Turan, *Turkey and the West. From Neutrality to Commitment*, University Press of America, Lanham, 2014.
- Ciachir, Nicolae, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789-1923)*, Editura Oscar Print, București, 1998.
- Ciachir, Nicolae, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă: 1789-1923*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987.
- Ciachir, Nicolae, *Marile Puteri și România, 1856-1947*, Editura Albatros, București, 1996.
- Ciachir, Nicolae, *Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani*, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1986.
- Ciachir, Nicolae, Bercan, Gheorghe, *Diplomația europeană în epoca modernă*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.
- Conlin, Jonathan, Ozavci, Ozan (ed.), *They All Made Peace – What Is Peace? The 1923 Treaty of Lausanne and the New Imperial Order*, Gingko Library, 2023.
- Constantin-Bercean, Ioana, Blănaru, Matei (coord.), *Turcia la Centenar. Quo Vadis?*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu”, București, 2023.
- Detrez, Raymond, Segaeert, Barbara (eds.), *Europe and the Historical Legacies in the Balkans*, Peter Lang Verlag, Bruxelles, 2008.

- Ferro, Marc, *The Great War, 1914-1918*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012.
- Finkel, Caroline, *Osman's Dream. The Story of the Ottoman Empire, 1300-1923*, John Murray, London, 2006.
- Forbes, Nevill, *The Balkans: A History of Bulgaria, Serbia, Greece, Romania, Turkey*, Creatspace Independent Publishing Platform, 2014.
- Gallagher, Tom, *Outcast Europe: The Balkans, 1789-1989. From the Ottomans to Milosevic*. Taylor & Francis, 2013.
- Gatzke, Hans, Wilhelm, *European diplomacy between two wars, 1919-1939*, Quadrangle Books, 1972.
- Georgescu, Vlad, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*, Editura Humanitas, București, 1992.
- Giurescu, Dinu C., Constantiniu, Laurențiu, Dinu, Rudolf, *O istorie ilustrată a diplomației românești: 1862 – 1947*, Editura Monitorul Oficial, București, 2011.
- Glenny, Misha, *Balcanii. Naționalism, război și Marile Puteri. 1804-2012*, Editura Trei, București, 2020.
- Hale, William M., *Turkish Foreign Policy, 1774-2000*, Frank Cass, London-Portland, 2000.
- Hurewitz, J., C., *Diplomacy in the Near and Middle East. A Documentary Record 1535-1914*, vol I, Van Nostrand Company Publisher, Princeton, 1956.
- Inalcik, Halil, *Turkey and Europe in History*, Eren Publisher, Istanbul, 2006.
- Jelavich, Barbara, *Istoria Balcanilor. Vol. I-II*, Editura Institutul European, Iași, 2001.
- Jelavich, Charles și Barbara, *Formarea statelor naționale balcanice 1804 – 1920*, trad. de Ioan Crețiu, cuvânt introductiv de prof.univ.dr. Camil Mureșan, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2006.
- Kayali, Hasan, *Imperial Resilience. The Great War's End, Ottoman Longevity, and Incidental Nations*, University of California Press, Berkeley, 2021.
- Kent, Marian (ed.), *The Great Powers and the End of the Ottoman Empire*, Taylor & Francis, 2005.
- Kirițescu, Constantin, *Istoria războiului românesc pentru întregirea României*, vol. I-II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.
- MacMillan, Margaret, *The War That Ended Peace: How Europe Abandoned Peace for the First World War*, Profile Books, London, 2013.
- Mantran, Robert, *Istoria Imperiului Otoman*, Editura All, București, 2006.
- Mazower, Mark, *The Balkans. From the End of Byzantium to the Present Day*, Orion Publishing, London, 2002.
- McCarthy, Justin, *Population History of the Middle East and the Balkans*, Isis Press, Istanbul, 2002.
- McCarthy, Justin, *The Ottoman Peoples and the End of Empire*, Arnold Publishers, London, 2001.
- Moisuc, Viorica, *Istoria relațiilor internaționale până la mijlocul secolului al XX-lea*, Editura Fundației România de Măine, București, 2003.
- Moisuc, Viorica, *Premisele izolării politice a României. 1919-1940*, Editura Humanitas, București, 1991.
- Otu, Petre, *România în Primul război mondial. Criza balcanică. 1912-1914*, vol. I, Editura Litera, București, 2017.
- Ramet, Sabrina P. (ed.), *Interwar East Central Europe, 1918-1941. The Failure of Democracy-building, the Fate of Minorities*, Taylor & Francis, 2020.
- Richter, Heinz, A., *The Turkish Straits in International Politics 1900-1917*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2021.
- Seyd, Süleyman, *The Turkish Straits and the Great Powers. From the Montreaux Convention to the Early Cold War, 1936, 1947*, french Edition, Isis Press, Istanbul, 2003.
- Seyd, Süleyman, *Turkish Straits: New Problems, New Solutions*, Isis Press, Istanbul, 1995
- Shaw, Stanford J., Shaw, Ezel Kural, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, vol.I-II, Cambridge University Press, Cambridge, 1977.
- Siupiur, Elena, *Emigrația: condiție umană și politică în sud-estul European*, Editura Academiei, București, 2009.
- Suciu, Dumitru, *Anul 1918 in Europa Centrală si Răsăriteană. Ideea de Europa unită*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2002.

- Suny, Ronald Grigor (ed.), *The Cambridge History of Russia*, vol. III, "The Twentieth Century", University of Michigan, Ann Arbor, 2006.
- Wachtel, Andrew, *The Balkans in World History*, Michigan University Press, Ann Arbor, 2008.
- Zbucea, Gheorghe, *O istorie a romanilor din Peninsula Balcanică, sec. 18-20*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 1999.
- Zbucea, Gheorghe, *Relațiile României cu sud-estul european la începutul secolului al XX-lea (1900-1912)*, Editura Paco, București, 1999.
- Zbucea, Gheorghe, *România și Războaiele balcanice. Pagini de istorie sud est europeană*, Editura Albatros, București, 1999.

Memorialistică

- Averescu, Alexandru, *Notițe zilnice din război, 1914-1918*, vol. I-II, Editura Militară, București, 1992.
- Bacalbașa, Constantin, *Bucureștii de altădată*, vol. V, „Capitala sub ocupația dușmanului”, 1916-1918, Editura Albatros, București, 2007.
- Batzaria, Nicolae, *Din lumea Islamului*, Editura Tritonic, București, 2003.
- Bălăceanu, Ion, *Amintiri politice și diplomatice, 1848-1903*, Editura Cavaliotti, București, 2002.
- Bianu, Vasile, *Însemnări din războiul României Mari*, vol. I-II, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1926.
- Bossy, Raoul, *Amintiri din viața diplomatică, 1918-1937*, ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoe, vol. I, Editura Humanitas, București, 1993.
- Cancicov, Vasile, Th. *Jurnal din vremea ocupației*, vol. I-II, Editura Humanitas, București, 2016.
- Cantacuzino, Nicolae B., *Amintirile unui diplomat român (1864-1947)*, Editura Demiurg, Iași, 2012.
- Carol I al României, *Jurnal*, vol. I-III, Editura Polirom, Iași, 2016.
- Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, ed. Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, vol. I, Editura Silex, București, 1995.
- Djuvara, Trandafir G., *Mes missions diplomatiques, 1887-1925*, Felix Alcan, Paris, 1930.
- Dragoste și revoluție: amintirile unei românce în Turcia lui Kemal Atatürk*, studiu introd. și îngrijire ed. Florin Țurcanu, Editura Corint, București, 2016.
- Duca, I.G., *Amintiri politice*, vol. I-III, Jon Dumitru Verlag, München, 1981.
- Lahovary, Emil, Alexandru, *Amintiri diplomatice. Constantinopol (1902-1906). Viena (1906-1908)*, ediție îngrijită de Adrian Stănescu și Laurențiu Vlad, Institutul European, Iași, 2009.
- Iorga, Nicolae, *Discursuri parlamentare 1907-1917*, ediția a III-a, îngrijirea textului, prefață și note de Georgeta Filitti, vol. I, Editura Carta Graphic, Ploiești, 2016.
- Maioreescu, Titu, *Jurnal*, vol. I-IX, Editura Minerva, București, 1975-1989.
- Maioreescu, Titu, *România, Războaiele balcanice și Cadrilaterul*, ed. Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1995.
- Marghiloman, Alexandru, *Memorii. Note politice*, vol. I-III, Editura Scripta și Editura Machiavelli, București, 1993-1995.
- Rudeanu, Vasile, *Memorii din timpuri de pace și război 1884-1929*, ediție îngrijită, studiu introd. și note de Dumitru Preda și Vasile Alexandrescu, Editura Cavaliotti, București, 2004.
- Scârnci, Vasile, *Viața și moarte în linia întâi. Jurnal și însemnări de război 1916-1920; 1941-1943*, Editura Militară, București, 2012.
- Vopicka, Charles, J., *Secretele balcanilor. Șapte ani din viața unui diplomat în centrul furtunos al Europei*, prefață și traducere de Andrei Alexandru Căpușan, Institutul European, Iași, 2012.

Lucrări speciale

- Bareilles, Roland, *Le crépuscule ottoman, 1875-1933. Un Français chez le dernier grand sultan*, Le Grand livre du mois, Toulouse, 2002.

- Băicoianu, Constantin, I., *Relațiile noastre comerciale cu Turcia: de la 1860 până în prezent*, Institutul de Arte grafice „Eminescu”, București, 1901.
- Berkes, Niyazi, *The Development of Secularism in Turkey*, McGill University Press, Montreal, 1964.
- Bold, Emilian, *De la Versailles la Lausanne (1919-1936). Activitatea diplomației românești în problema reparațiilor de război*, Editura Junimea, Iași, 1976.
- Boscan, Liliana, *Activitatea diplomației române în comisia internațională a strâmtorilor 1924-1933*, Editura Argonaut, Cluj Napoca, 2021.
- Boyar, Ebru, *Ottomans, Turks, and the Balkans. Empire Lost, Relations Altered*, Tauris Academic Studies, London-New York, 2007.
- Braude, Benjamin, Lewis, Bernard, (ed.), *Christians and Jews in the Ottoman Empire. The Functioning of a Plural Society*, Holmes & Meier, New York-London, 1982.
- Brown, Carl L.(ed.), *Imperial Legacy: The Ottoman Empire in the Balkans and the Middle East*, Columbia University Press, New York, 1996.
- Brummett, Palmira, *Image and imperialism in the Ottoman Revolutionary Press, 1908-1911*, Albany: State University of New York Press, 2000.
- Campus, Eliza, *Ideea federală în perioada interbelică*, Editura Academiei Române, București, 1993.
- Campus, Eliza, *Înțelegerea Balcanică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972.
- Campus, Eliza, *Mica Înțelegere*, Editura Științifică, București, 1968.
- Canciu, Virgil, *Relațiile României cu Turcia, pe perioada 1897-1914*, București, 1968.
- Ciachir, Nicolae, *Contribuții la istoricul relațiilor româno-turce: 1878-1914*, Editura Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale, București, 1970.
- Ciachir, Nicolae, *Războiul pentru Independența României în contextul european: (1875-1878)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.
- Ciachir, Nicolae, *Soliman Magnificul: Sultanul și epoca sa*, Editura Enciclopedică Română, București, 1972.
- Ciobanu, Veniamin, *Problema Orientală (1856-1923)*, Editura Junimea, Iași, 2009.
- Cojocar, Ionuț, *România și Turcia. Actori importanți în sistemul de relații interbelice (1918-1940)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014.
- Cossuto, Giuseppe, *Storia dei turki di Dobrovia*, Isis Press, Istanbul, 2001.
- Cristescu, Sorin, *Carol I – corespondența personală 1878 – 1912*, Editura Tritonic, București, 2005.
- Cristescu, Sorin, *Regele Carol I în rapoarte diplomatice austro-ungare*, vol. I-IV, Editura Paideia, București, 2014.
- Cristescu, Sorin, *Scrisorile regelui Carol I din arhiva de la Sigmaringen 1878-1905*, Editura Paideia, București, 2012.
- Davison, Roderic, H, *Reform in the Ottoman Empire 1856-1878*, Princeton University Press, Princeton, 1973 (2nd edition).
- DeLuca, Anthony R., *The Montreux Conference of 1936: a Diplomatic Study of Anglo-Soviet Rivalry at the Turkish Straits*, Stanford University Press, 1973 .
- Deringil, Selim, *The Ottomans, the Turks, and the World Power Politics. Collected studies*, Isis Press, Istanbul, 2000.
- Deringil, Selim, *The Well-Protected Domains: Ideology and Legitimation of Power in the Ottoman Empire, 1876-1909*, I. B. Tauris, London and New York, 1998.
- Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească. 1878-1928*. Publicație tipărită cu prilejul semicentenarului reanexării Dobrogei, București, 1928.
- Dumitrescu, Stelian, *Comunitatea turco-musulmană din Dobrogea în cadrul statului român (1878-1918)*, Muzeul Brăilei „Carol I”, Editura Istros, Brăila, 2015.
- Dumitrescu, Stelian, *Comunitatea turco-musulmană din Dobrogea în cadrul statului român*, cuvânt înainte de prof. univ. Mihai Maxim, Muzeul Brăilei „Carol I”, Editura Istros, Brăila, 2015.
- Ekrem, Mehmet, Ali, *Relațiile româno-turce între cele două războaie mondiale (1918-1944)*, Editura Științifică, București, 1993.

- Ekrem, Mustafa, Ali, *Din istoria turcilor dobrogeni*, Editura Kriterion, București, 1994.
- Emelki, Halii, Sedes, *Osmanii Ordusu Savaşlari, 1875-1878* (Luptele armatei otomane între 1875-1878), Askeri Matbaa, Istanbul, 1935.
- Emelki, Halii, Sedes, *Osmanii Rus ve Rumen Savaşı 1877-1878* (Războiul ruso-româno-turc din 1877-1878), Askeri Matbaa, Istanbul, 1935.
- Felezeu, Călin, Safta, Radu, Gabriel, *Turcia contemporană între moștenirea kemalistă și Uniunea Europeană*, Editura CA Publishing, Cluj Napoca, 2011.
- Findley, Carter, Vaughn, *Bureaucratic Reform in the Ottoman Empire. The Sublime Porte, 1789-1922*, Princeton University Press, Princeton, 1980.
- Finkel, Caroline, *Osman's Dream. The Story of the Ottoman Empire, 1300-1923*, John Murray Publishers, London, 2006.
- Gemil, Tahsin (coord.), *Tătarii în istorie și în lume*, Editura Kriterion, București, 2003.
- Gheorghe, Dragoș, *Aspecte și realizări economice în Turcia lui Kemal Atatürk: planul național de industrializare*, Imprimeria Fondului Cărților Funduare, Cluj, 1938.
- Ghiață, Petre, *Atatürk*, Editura Enciclopedică Română, București, 1975.
- Gliga, Vasile, *Diplomația română în slujba independenței*, Editura Politică, București, 1977.
- Gogeanu, Paul, *Strămtorile Mării Negre, de-a lungul istoriei*, Editura Politică, București, 1966.
- Grigore, Ștefan, *Conferința de la Lausanne din 1923 și problema strămtorilor. Participarea României la ea*, Universitatea din București, Facultatea de drept, 1964.
- Ibram, Nuretin, *Comunitatea musulmană din Dobrogea. Repere de viață spirituală*, Editura ExPonto, Constanța, 1998.
- Ionescu, Eugen, *Cauza românească în Turcia europeană și conflictul cu Grecia*, Tipografia „Gutenberg” Joseph Göbl, București, 1906.
- Karpat, Kemal (ed.), *Ottoman Past and Today's Turkey*, Brill, Leiden, 2000.
- Karpat, Kemal, *The Politicization of Islam: Reconstructing Identity, State, Faith and Community in the Late Ottoman State*, Oxford University Press, Oxford, 2001.
- Kinross, De Patrick, *Atatürk. The Rebirth of a Nation*, Phoenix Publishing House, London, 2001.
- Kissoudi, Penelope, *The Balkan Games and Balkan Politics in the Interwar Years 1929 – 1939. Politicians in Pursuit of Peace*, Taylor & Francis, 2013.
- Lazăr, Constantin, *România și Înțelegerea Balcanică*, Universitatea din București, Facultatea de Științe Juridice, 1964.
- Malița, Mircea, *Reprezentanțele diplomatice al României, 1859-1917*, vol. I, Editura Politică București, 1967.
- Maxim, Mihai, *Țările Române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în evul mediu*, Editura Enciclopedică, București, 1994.
- Mihuț, Florica (Bohilțea), (coord.), *Interculturalitate și dinamism social în Dobrogea contemporană*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020.
- Mureșeanu, Sorin, *Reuniunea Dobrogei cu România. Reacții și semnificații*, București, 2003.
- Murgescu, Bogdan, *Țările Române între Imperiul otoman și Europa creștină*, Editura Polirom, Iași, 2012.
- Nițu, Florentina, Ioniță, Cosmin, Ünner, Metin, *Turkey & Romania: A History of Partnership and Collaboration in the Balkans*, TDBB Publications, Istanbul, 2016.
- Omer, Metin, *Emigrarea turcilor și tătarilor din România în Turcia între cele două războaie mondiale*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2021.
- Plopeanu, Emanuel, *Politica Statelor Unite față de Turcia între anii 1942-1952: de la neimplicare la alianță*, cuvânt înainte de Ion Stanciu, Institutul European, Iași, 2009.
- Popescu, Daniela, *Între Est și Vest: România și Turcia în vreme de pace și război (1934-1948)*, teză de doctorat, Retegan Mihai (coord.), Universitatea din București, Școala Doctorală de Istorie, 2020.
- Popescu, Daniela, *Navigând în ape involburate. România și Turcia în vreme de pace și de război (1934-1948)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2023.

- Popișteanu, Cristian, *România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică*, Editura Politică, București, 1968.
- Rachieru, Silvana, *Diplomați și supuși otomani în vechiul Regat. Relații otomano-române între anii 1878-1908*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2018.
- Rădulescu, A., Bitoleanu, Ion, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare: Dobrogea*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- Sava, Cecilia Alina, *Relațiile României cu Imperiul Otoman în perioada 1878-1912*, teză de doctorat, Nicolae Boșcan (coord.), Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, Școala Doctorală „Istorie, Civilizație, Cultură”, 2012.
- Săraru, Ion, *Conferința de la Lausanne și România*, Universitatea din București, Facultatea de drept, 1969.
- Seftiuc, Ilie, *România și problema strămtorilor*, Editura Științifică, București, 1974.
- Seydi, Süleyman, *From the Montreux Convention to the Early Cold War, 1936-1947*, University of Michigan Press, Ann Arbor, 2003.
- Shaw, Stanford, J., *Ottoman Population Movements during the Last Year of the Empire 1885-1914. Some Preliminary remarks*, în „Osmanlı Araştırmaları”, nr. 1, iunie 1980.
- Stone, Norman, *Scurtă istorie a Turciei*, Editura Litera, București, 2022.
- Tasin Gemil, *Români și otomanii în secolele XIV-XVI*, ed.a II-a, Ovidiu University Press, Constanța, 2008.
- Tasin Gemil, Deleanu, Simona (editori), *Relațiile româno-turce în perioada modernă*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022.
- Tusan, De Michelle, *The Last Treaty Lausanne and the End of the First World War in the Middle East*, Cambridge University Press, Cambridge, 2023.
- Ünlü, Nihan, *The Legal Regime of the Turkish Straits*, Brill, Leiden, 2021.
- Yasamee, F.A.K., *Ottoman Diplomacy. Abdulhamid II and the Great Powers, 1878-1888*, Isis Press, Istanbul, 1996.
- Zürcker, Erik Jan, *Turkey. A Modern History*, Bloomsbury Publishing, London, 2017 (4th edition).

INDICE DE NUME

A

Abdi Bey, 432
Abdul Hamid al II-lea, 10-11, 26-27, 111-114, 145, 188, 195, 198, 202, 214, 229, 230, 232, 248, 325
Abdulah Paşa, 271, 286
Abdüllatif Safa Bey, 275
Abedin Paşa, 151-156
Abrudeanu Ioan Rusu, 248, 250
Adil Yusuf, 462, 468, 470
Aehrenthal Alois Lexa von, 196-201, 210-211, 217, 238
Ali Riza Bey, 286
Ali Sinan, 432
Alexandru I al Iugoslaviei, 382
Anastasiu V., 426-428
Antonescu Victor, 513, 521, 522
Antoniade Constantin, 424
Asaf Bey, 430, 432
Asım Mehmed Paşa, 171,
Asım Mustafa Bey, 262, 273
Ataç Hasan Fehmi, 386
Atatürk Mustafa Kemal, 13-14, 16, 18-19, 21, 29-30, 32, 34-36, 268, 270, 386-388, 390, 405, 434, 526, 528-529
Averescu Alexandru, 11, 27, 112, 114, 234-237
Azarian Aristakes Effendi, 118-121, 144, 163-164

B

Balaban Nicolae, 118-121, 143-144
Balaşiu Christian A., 121-123, 125-126, 128-134
Baref Rusen Bey, 529
Basset Louis, 291
Batzaria Nicolae, 282, 309, 314, 316, 339, 349, 350
Bălăceanu Ion, 179
Beneš Edvard, 414, 418
Boerescu Vasile, 138, 153, 158
Bompard Louis Maurice, 315, 359

Boncour Paul, 431, 497
Boris al III-lea al Bulgariei, 382
Brănişteanu Barbu (Benno), 239, 241, 243-244
Brătianu Constantin (Dinu), 209-210
Brătianu Dumitru, 10, 26, 111, 113, 115-118, 124, 131-132, 134-139, 142, 145, 147, 148, 152, 156-159, 161
Brătianu Ion C., 167
Brătianu Ion I. C., 354, 367, 369, 370-371, 414
Briand Aristide, 408-410, 423
Budişteanu Alexandru, 118-121, 143-144
Buchholz, 180

C

Caclamanos Dimitrios, 382, 385
Cadri Paşa, 154-155
Cakmak Fevzi, mareşal, 386, 458, 469, 507, 513-514, 521, 523-525
Cambon Paul Pierre, 197
Cantacuzino Grigore Gheorghe, 341
Carajani, 209
Carbonara Camillo Garroni, 381
Carol I al României, 10-11, 26-27, 112, 114, 145, 195, 197-200, 202, 209, 214-216, 235-237, 247-250, 275, 284, 290-291, 303, 333, 338, 340, 349
Carol al II-lea al României, 18, 20-21, 34, 36, 398, 445, 458, 489, 507, 513, 521
Carp Ion P., 420-423, 428-432, 438
Câmpineanu Ion I., 118, 123-126, 128, 131-132
Cernăianu Ioan, 523
Cernătescu Nicolae, 223-224
Cealast Bey, 308
Cesianu Constantin (Dinu), 506
Chambrun Charles Pineton de, 421, 425
Chukry Paşa, 185
Cicio-Pop Ştefan, 536
Ciuntu Edmond, 536

- Coandă Ion, 194
 Colak-Antici Bosko, 492
 Constantin I al Greciei, 327
 Constantinescu T., 247
 Constantinescu Spiru, 291, 327
 Constantinidi G., 186, 188, 214
 Contoyanni, căpitan, 233
 Coțescu Constantin, 19, 35, 382, 385
 Crăiniceanu Grigore, 11, 27, 112, 114, 246-247, 249
 Cretzianu George, 261, 290, 324
 Cilli Ahmet Muhtar, 387
 Currie Wodehouse Philip Henry, 197
 Curzon George, 409
- D**
- Dadian Agopik (Jacques) Bey, 189
 Dabija Gheorghe, 112, 114
 Dabija Nicolae, 126, 128
 Danev Stoian Peter, 313
 Daud-Pașa, 373
 Davaz Suad, 498
 Demirhan Sait Pertev, 370
 Derussi Gheorghe, 224-231, 378
 Deschianier, locotenent colonel, 233
 Diamandy (Diamandi) Constantin, 379-380, 382, 385
 Dilaner Pașa, 185
 Dilaver Pașa, amiral, 169
 Dimitrescu-Maică Nicolae, 127, 153
 Dissescu Constantin, 250
 Djavid Mehmed (Cavit) Bey, 335
 Djemal Pașa, 325, 353-354, 362
 Djeval Bey, 286
 Djeval Bey, 190, 286, 321, 385, 387-389
 Djuvara Trandafir G., 112, 114, 176, 181, 195-197, 199-201, 210-211, 214, 218-219, 220-224
 Doğan Kemal, 526
 Dragalina Elena, 374
 Drummond Eric, 428
 Duca Ion Gheorghe, 379-380, 385-386, 389-390, 393, 410-411, 415
 Dugalsky Pacha, 154
- E**
- Edhem Pașa, 132
 Eduard al VIII-lea al Marii Britanii, 496
 Enver Pașa, 308, 325, 335, 351-352, 359, 361-362, 365-366
- F**
- Farra Alexandru, 154
 Fehni Mahmud Mehmed, 432
 Fehmy Hassan Bey, 386
- Feizy Bey, 430
 Ferdinand I al Bulgariei, 235, 246, 282, 292, 314, 323, 330, 382
 Ferdinand I al României, 379-380, 405, 414
 Férid Mehmed Pașa, 237-239
 Ferit Tek Ahmet, 313, 386
 Fethi (Okyar) Ali, 387
 Fevzi Sarhan Mustafa, 386
 Filality Gheorghe, 377-379, 389-390, 397, 401, 405-408, 410, 413-417, 419
 Filimon Ioanichie, 379, 535
 Filipescu Nicolae, 312
 Filodor Nicolae N., 257-258, 350
 Filotti Eugen, 476-477, 492
 Fotache Pastia, 379
 Franklin-Bouillon Henry, 410
 Franz Joseph al Austro-Ungariei, 210-211
 Fuad Bey, 374
- G**
- Garroni Eugenio Camillo (marchiz), 360, 381
 George al II-lea al Greciei, 382
 George al V-lea al Marii Britanii, 381
 Gheorghe Ion, 492-495
 Ghica Gheorghe M., 174-178, 180
 Ghica Ioan I., 165-166
 Ghica Grigore Gr., 180-181, 183
 Ghica-Brigadier Alexandru I, 194
 Ghica-Brigadier Grigore I, 157, 165-168
 Giesel von Gieslingen Wladimir, baron, 233
 Giers Mikhail Nikolayevich de, 334, 346
 Giurgea Al., 225
 Glatz Alexandru, 376-378
 Goltz Colmar Wilhelm Leopold von der, 363
 Goluchowski Agenor, 196-197, 199-201, 216
 Gomoiu Victor, 299-301, 303-304
 Grașosky Nicolae, 184
 Grandi Dino, 419
 Grădișteanu Ionaș, 241
 Gryparis Ioannis, 274
 Gündüz Asim, 462, 468-470, 474, 477, 498
- H**
- Hadi P., general, 286, 321
 Hakki Ibrahim Pașa, 239, 247, 249-250
 Hajdar Pașa, 373
 Halil Bey, 353-358, 360, 362-363, 366, 367
 Hamdi, P. (comandant), 321
 Hasan Pașa, 184
 Hirohito al Japoniei, 496
 Hotta Massa-aki, 498
 Hussein Djahid, 408
 Hussein Raghib Bey, 411, 416

- I**
Iacobici, Iosif, 523
Ionescu Ștefan, 523-525
Ionescu Take, 237, 319, 339, 341-342, 348-350
Iorga Nicolae, 250-252
Iovanovič Miliutin, 383
Izzet Pașa, 271, 309, 321, 324-326
Înönü İsmet Mustafa, 19, 21, 35-36, 268, 270, 385-386, 426, 477, 523, 526, 529
- J**
Jacobson, 129
Jadovsky, 212-213, 222
Jevtić Bogolie, 446
- K**
Kadri Bey, 276
Kalinkov Gheorghii, 282
Kalnin, general, 233
Karachan Lev, 423, 431, 452
Karatheodoris Aléxandros, 121
Kazim Hüseyin Bey, 209
Kem Herman, 170
Kheireddin Pașa, 130, 133
Kiamil Pașa, 241
Kiazim Pașa, 386
Klamil Pașa, 272
Kogălniceanu Mihail, 115-116, 142
Kramer, 180
Kretzulescu Nicolae, 134-136
Krupensky Aleksandr, 221
- L**
Lahaille Alphonse, 130-131, 139-142, 149-150, 154-156, 170, 174-176, 178, 184-185, 189-192, 195, 209, 211, 213, 223, 225-235, 252-253, 259-260, 352-353
Lahovari (Lahovary) Alexandru Em., 232-233, 253
Lahovari Alexandru N., 183, 186-188, 190, 192-195
Langa-Rășcanu Constantin, 376, 425
Laptew Constantin M., 377, 424
Latif Bey, 185
Lebrun Albert, 496
Leipzig, (maior), 233
Litvinov Maxim, 418, 423, 427, 498
Lorraine Percy, 492
Löso (lt.colonel), 320, 321
Lowther Gerard, 284
Lupescu Constantin, 459, 462, 468
- M**
MacDonald Ramsay, 409
Macici Nicolae, 377
- Maiorescu Titu, 74-88, 256-257, 261-262, 274-275, 278-281, 284-285, 288-291, 293, 295-296, 303-305, 307, 310, 314, 319, 327, 329-331, 333, 335-337, 341-342, 344, 348-350
Makropoulos Ioannis, 454
Mamsett, colonel, 233
Maniu Iuliu, 417-418, 458
Manu Constantin Gheorghe, 86, 89-92, 305, 332, 351-354, 356-359, 364-367, 534, 540
Marghiloman Alexandru, 345
Marinescu-Eliad Constantin, 101, 425-426, 451
Markov Dimitar, 221
Marschall von Bieberstein Adolf, 240, 242
Maximos Dimitrios, 446
Maxin Effendi, 54, 154
Mavrogheni Petre, 56-58, 161-162, 165-167, 170-172, 533, 539
Macchio von Karl, 212
Mavrocordato, 221
Mănescu George, locotenent colonel, 212
Mărgărit Apostol, 216, 209, 211
Mărgărit Take, 201
Mărzescu George, 96-97, 406-408
Mehmed V, 294, 333
Melbourne Bruce Stanley, 497
Menemencioğlu Hüseyin Numan, 498, 528-529, 537, 543
Mengüç Feyzi, 462
Menteşe Halil, 355
Millerand Alexandre, 381
Milmi P. (general), 321
Mironescu George, 97-100, 416-421, 430
Mișu Nicolae, 66-67, 69, 74-82, 199-201, 211-214, 216-217, 223-224, 256-257, 261-262, 274-276, 278-284, 288-290, 293, 295-297, 301, 303-304, 306-307, 534, 540
Mitilineu Mihail, 50, 55, 62-65, 97, 135, 158, 183-184, 186-191, 193-195, 414, 533, 539
Montagna Giulio Cesare, 381, 385
Morfov Bogdan, 382
Moukhtar Bey, 273, 387
Mugali Mustafa, 527
Muhiedine Bey, 321
Muhtar Ahmet Mollaoglu, 273
Muhtar Mahmud, 74, 256
Mulah Méhémed, 223
Münz Sigmund, 248
Murgescu Ioan, 186, 190
Musurus Pacha, 147
Mussolini Benito, 381, 407, 416-419, 421
- N**
Nachovich Grigor Dimitar, 339
Nazim Pașa, 280, 286, 289, 308, 309, 325

- Naci (Nagy) Bey, 429, 430
 Necati (Nedjati) Mustafa, 387
 Nedici Milutin, 507, 513, 517
 Negru Nicolae, 296, 297
 Neikov Petăr, 496
 Nicodem, fost patriarh ecumenic, 221
 Nicolae Petrov Nicolaev, 496
 Nicolae Nicolaevici, Marele Duce, 221-223
 Noradunghian Gabriel, 279, 280, 293-295, 305, 306, 309, 310, 77, 78, 83
 Novakovici, 221, 222
 Nur (Nor) Riza, 383, 385
- O**
- Obedenaru (Gheorghiad) Mihail, 51, 52, 140, 141, 144
 Ochiai Kentaro, 382
 Ollănescu-Ascanio Dumitru Constantin, 149
 Olszowski, 420
 Omer Moustapha, 233
 Orbay Rauf, 424
 Osman Bey, 185
 Özalp Kâzim, 386
 Özler İsmail Sefa, 387
- P**
- Pallavicini Johann von (marchiz), 306, 338, 356, 360
 Papacosta Epaminonda, 372
 Papagos, Alexandros, 514, 521
 Papiniu Ioan N., 57, 58, 72-75, 167-170, 234, 238, 243, 246, 252, 257, 259, 261, 534, 540
 Parnis William Effendi, 51, 53, 140-142, 150
 Pasic, 221
 Pastia Fotache, 379
 Păclianu Mihail, 229
 Piat, inginer, 129
 Pella Vespasian, 19, 35, 498
 Pellé Maurice, 381, 385, 407
 Pertew Bey, 370
 Petrașcu Nicolae, 62, 186, 187
 Petrescu-Comnen Nicolae, 106, 107, 527, 528, 530, 531
 Pherekyde Mihail, 218-219
 Poincaré Raymond Nicolas Landry, 407-410
 Politis Nicolae, 425, 497
 Ponsot Henri, 497
 Popescu M., 373-375
 Porumbaru Mihăescu Emanoil, 358-359
 Potopeanu Gheorghe, 372
 Ploșteanu C. Platon, 374
- Q**
- Quadt-Wykradt-Isny Albert Wilhelm Otto von (conte), 359
- R**
- Radu Mihai, 127
 Raghîb Hussein Bey, 411
 Rauch, G., 221
 Razu Aristide, 112, 114, 246, 253, 255, 256, 260, 274-279, 285-289, 290, 307, 308, 310, 320, 323, 324, 326, 327, 347, 348
 Rădulescu Paul, 294, 376
 Rădulescu Savel, 444
 Rășcanu Ioan, 376
 Rechad Effendi, 185
 Rifaat Mehmed Pașa, 253, 259, 260
 Rifaat Halil Pașa, 70, 71, 209, 227, 228-231
 Riza Bey, 154, 155
 Robilant Mario Nicolas Pașa, 255
 Rosetti Theodor, 77, 276
 Rosetti-Bibica Raoul, 497
 Rostovtseff, Al., 221
 Rothermere Harold Harmsworth, 418, 419
 Rozin Gheorghe, 457, 459, 462, 468, 483, 489
 Ruchdi (Rușdi) Tewfik Bey, 411, 413, 415, 425, 427
 Rumbold Horace, 381, 385
 Rustem Alfred Bey, 273
 Rüştü Aras Tevfik, 99, 103, 417, 420-423, 426, 428-430, 440, 446, 448, 450-452, 492, 498, 519, 522, 528, 536, 537, 543, 544
- S**
- Sabit Süleyman Bey, 124, 533, 539
 Sadak Necmettin, 498
 Saffet (Safvet) Esad Mehmed Pașa, 50-51, 117, 137-138, 241
 Said Halim Mehmed Pașa, 83-87, 91-92, 310, 319-320, 325, 329, 331, 336, 342, 345-346, 356, 360, 363-365
 Said Kürt Pașa, 30, 37, 61, 180, 182
 Saka Hasan, 383, 387
 Samsonovici Nicolae, general, 102, 103, 458, 459, 469, 476, 478, 489, 507
 Saracoğlu Mehmet Şükrü, 528, 529
 Sarraut Albert, 413
 Satō Naotake, 497
 Sava Pașa, 51, 140
 Savoff (general), 323, 343
 Savov Mihail Georgiev, 87, 342, 343
 Sefa Bey, 79, 87, 257, 284, 290, 291, 305, 336, 341, 342, 534, 540,
 Seid Bey, 387
 Sichitiu Ion, 105, 514, 521, 523
 Sipsomo Mihail, 341
 Sirri Bey, 452
 Sordony C., 64, 191-193

- Stanciov Dimitri, 382
Stanley Edward, 497
Sturza Dimitrie A., 11, 4, 56, 58, 65-68, 70, 111-114, 161, 165, 170-171, 195-197, 198-202, 205, 206, 208-212, 215-217, 220, 221, 237, 242
Subbotić Ivan, 498
Subhy Nury Bey, 408
Surits Jakob, 411
Süleyman Hüsni Paşa, 118
- Ş**
Şevket (Shevket) Mahmud Paşa, 247, 274, 287, 308, 309, 314, 321, 324, 325
Şteflea Ilie, 523
- T**
Tabatabaei Mohammad-Sadegh, 414
Tahy László, 421
Tahsin Bey, 213, 218
Talaat Paşa, 335
Tanriöver Hamdullah Suphi, 101, 448, 449, 536, 542
Tardieu André, 409
Télémaque Alexandru, 527-531, 537, 543, 106, 107
Terfik Bey, 222
Tevfik Ahmet Pasha, 209
Tevfik Ruşdi Bey, 415
Tevfik Rüşti Bey, 420-423, 428, 429, 439, 440, 446, 448, 450-452
Tewfik Hadji Moustapha, 223
Tewfik Kiamil, 412
Thurn und Valsássina-Como-Vercelli Johann Douglas (Graf), 197, 198
Titulescu Nicolae, 16-19, 33, 35, 99, 100, 101, 104, 379, 415, 430-433, 444-446, 448-451, 469, 476, 489, 498, 506, 513, 537, 543, 546
Trantomir Lucian, 84, 88, 90, 91, 93, 324, 347, 356, 357, 362, 363, 369-371, 546
Tutulmin Ivan Feodorovici, general, 221
- U**
Urseanu Vasile, 165, 168-170, 187, 194, 212, 214
- V**
Vaida-Voevod Alexandru, 99, 428
Vasif (Vassif) Paşa, Amiral, 426
Vehbi Omer, 432
Venizelos Elefterios, 349, 514,
Victor Emanuel al III-lea al Italiei, 381
- W**
Wangenheim Hans von (Baron), 288, 311, 315, 316, 334 – 337, 346, 358, 360
Wilhelm al II-lea al Germaniei, 198, 240, 242, 288
- Y**
Yoshihito Al Japoniei, 381, 496
- Z**
Zaimis Alexandros, 445
Zamfirescu Duiliu, 72, 234, 239
Zampolli, 233
Zia P. Bey, 286
Zinoviev E.S.D., 221, 222
Zottu Vasile, 356

